

THE LIBRARY
COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK THAILAND

วรรณคดีชาวบ้านจาก "บอกคำ" ตำบลร่อนพิบูลย์

ปริญญานิพนธ์

ของ

ปราณี ขวัญแก้ว

เสนอต่อวิทยาลัยวิชาการศึกษา
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาบัณฑิต
มิถุนายน 2517

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิติได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้.

ศาสตราจารย์ ดร. อรรถ

ประธาน

ศาสตราจารย์ ดร. อรรถ

กรรมการ

มิถุนายน 2517

ประกาศคุณประการ

การทำปฏิญาณพนธเรื่องนี้สำเร็จได้ด้วยดี โดยผู้เขียนได้รับความกรุณาจาก
อาจารย์ ดร. กิ่งแก้ว อัครถาวร และ อาจารย์อารีย์ สหชาติโกสัย ซึ่งเป็น
อาจารย์ที่ปรึกษา ได้ตรวจแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ มาโดยตลอด ผู้เขียน
ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้รับความช่วยเหลือจาก ท่านชนอาเทกดี
อาจารย์เปลื้อง ณ นคร อาจารย์ประจักษ์ ประภาพิทยากร คุณสวัสดิ์ รัตนะเสวี
คุณประทุม ชุมเพ็งพันธ์ ตลอดจนวิทยากรทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการ
เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

ปราณี ชวัณแก้ว

๒๖
๒๖
๓

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
๑/ ภูมิหลัง <i>กช</i>	1
การจารึกทางภาคใต้	2
การเขียนบันทึก	4
ลักษณะหนังสือบุคคล	6
๒/ ความมุ่งหมายในการค้นคว้า <i>คค</i>	7
ความสำคัญของการค้นคว้า	8
ข้อตกลงเบื้องต้น	8
๓/ ขอบเขตการค้นคว้า <i>คช</i>	8
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	9
๔/ วิธีดำเนินการค้นคว้า	9
การเรียบเรียงปฏิญานพนธ์	10
2 เอกสารและข้อมูลประกอบการค้นคว้า	12
เอกสารการค้นคว้า	12
/ สภาพคำบรรณพิภูลย์	15
/ วิทยากร	16
3 วิจัยนคาวรรณคดี	18
ที่มาของเรื่อง	18
ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง	20
จุดมุ่งหมายในการแต่ง	28
ลักษณะคำประพันธ์	30
การเปรียบเทียบคำประพันธ์แต่ละเรื่อง	31
แนวคิดของเรื่อง	36

บทที่	หน้า
การดำเนินเรื่อง	44
คุณค่าทางสุนทรียะ	47
ความจริง	88
4 ค่านิยมของสังคมและวัฒนธรรมประเพณี	95
ค่านิยม	95
วัฒนธรรม	107
ประเพณีการทำขวัญ	111
ประเพณีงานศพ	129
ประเพณีชนไก่	140
ประเพณีการเล่นส่บ้า	151
ประเพณีการบั้นเพ็ง	160
5 การเปรียบเทียบวรรณคดีชาวนากับวรรณคดีแบบฉบับ	179
ลักษณะคำประพันธ์	179
ลักษณะการดำเนินเรื่อง	181
ลักษณะการพรรณนา	212
6 บทสรุป	214
บทย่อ	214
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	215
อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า	217
ข้อเสนอแนะ	220
บรรณานุกรม	221
ภาคผนวก	
เรื่องพระรถเมรี	
อภิธานศัพท์พหุเชิง	

บัญชีภาพ

ภาพ	หน้า
1 แฉ่งแม่ชื้อ	119
2 หมอทำพิธีเชิญแม่ชื้อ	119
3 การวัดเครื่องบูชาในพิธีทำขวัญ	122
4 เครื่องประกอบในพิธีทำขวัญ (บายศรี สังข์ มะพร้าวอ่อน)	122
5 หมอทำพิธีเชิญขวัญ	126
6 เวียนเทียน	126
7 รคน้ำสังข์	128
8 ป้อนมะพร้าวอ่อน	128
9 เครื่องบูชาครุฑกาหลอและเครื่องดนตรี	138
10 ผาคาคเพดาน	138
11 การประโคม	140
12 ลักษณะการเดินเข้ากระบวนแห่	140
13 ไกลชน	146
14 การเปรียบเทียบตัวไก่	146
15 การทอดรอง	148
16 การไถหน้าไถ	148

บทนำ

✕ การศึกษาวรรณคดีของเรามักอยู่ในวงจำกัด กล่าวคือในวงวรรณคดีแบบฉบับเท่านั้น ส่วนวรรณคดีประจำท้องถิ่นยังไม่ค่อยมีผู้ศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง ทั้งที่วรรณคดีเหล่านั้นมีคุณค่าควรแก่การศึกษา อาจอำนวยความสะดวกในด้านความเข้าใจ ชีวิต สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนภาษาในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี สาเหตุที่ทำให้ไม่มีผู้ศึกษาก็คือขาดการรวบรวมและเผยแพร่ เพราะส่วนใหญ่เป็นการเล่าต่อกันมา แม้จะมีการเขียนบันทึกอยู่บ้าง หนังสือเหล่านั้นก็เป็นสมบัติเฉพาะของบุคคลบางคนที่รักการอ่านในท้องถิ่นนั้น ๆ และเป็นของมีค่าที่เจ้าของหวง✕¹

การถ่ายทอดวรรณคดีมี 2 แบบ คือแบบมุขปาฐะกับแบบเขียน วิทย์ ศิวะศรียานนท์ กล่าวว่า วรรณคดีแรกเกิดเป็นวรรณคดีที่เป็นมรดกตกทอดกันมาทางมุขปาฐะภายในเผ่า เป็นเวลาที่ไม่มีใครคำนวณได้ถูกต้อง จนกระทั่งเกิดการเขียนขึ้น วรรณคดีจึงได้มีการบันทึก

ในประเทศไทย วรรณคดีที่จารึกเป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ในศิลาจารึก หรือบนใบลาน "จารึกเก่าแก่ที่สุดในเมืองไทยคือจารึก เย ชมเม ที่พระปฐมเจดีย์ราว พ.ศ. 1100 - 1200 อักษรที่ใช้จารึกเป็นอักษรอินเดียฝ่ายใต้ครั้งราชวงศ์สุโขทัย และราชวงศ์สุโขทัย" ส่วนการจารึกด้วยภาษาไทยที่เก่าแก่ที่สุดคือ ศิลาจารึก ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ประมาณปี พ.ศ. 1835 นี่เป็นหลักฐานสำคัญแสดงให้เห็นกำเนิดของวรรณคดีและอักษรไทย

การจารึกวรรณคดีนอกจากจะจารึกบนแผ่นหินแล้ว ในสมัยโบราณยังมีการบันทึกในสมุดข่อยและใบลาน บันทึกฉบับเก่าแก่ที่เป็นบันทึกใบลานคือ "บันทึกใบลานสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถเขียนด้วยอักษรขอม ในปี พ.ศ. 2158 (จ.ศ. 977) เป็นคัมภีร์พุทธศาสนาเรื่อง สมณูปาสาทิกา

¹ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 48.

² นิรันดร์ นวมารค และผู้อื่น ประวัติวรรณคดีไทย เล่ม 1 หน้า 15.

วินยฎฐกถา (ทศิย) ปาจิตติย วณณา เป็นฉบับชาคิย¹ ส่วนการบันทึกที่เขียนด้วยอักษรไทย ฉบับที่เก่าแก่มากคือ มหาชาคิคำหลวง เปลื้อง ณ นคร² กล่าวว่า "หนังสือที่เขียนเป็นภาษาไทย ฉบับที่เก่าแก่มากคือ มหาชาคิคำหลวง ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสันนิษฐานว่า น่าจะได้แปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่พระนเรศวรสุโขทัย แต่หากต้นฉบับสูญหายไปเสีย หนังสือมหาชาติ แปลเป็นภาษาไทยเก่าที่สุดที่มีอยู่เวลานี้ คือมหาชาคิคำหลวง มหาชาคิคำหลวงฉบับนี้บันทึกส่วนหนึ่งที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตแปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. 2025 บันทึกลงในสมุดข่อย" หนังสืออีกฉบับหนึ่งที่บันทึกด้วยอักษรไทย นับว่าเก่าแก่และปรากฏหลักฐานมาจนปัจจุบันนี้คือ พงศาวดารตำนานและประวัติกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ ซึ่งให้ไว้เป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติในปี พ.ศ. 2450 พระปรีดิฯธรรม-ราชา (แพ) เมื่อครั้งเป็นหลวงประเสริฐอักษรนิติได้ไปพบที่บ้านราชนครแห่งหนึ่งที่จังหวัดเพชรบุรี หนังสือเล่มนี้เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติไทย บันทึกบนสมุดข่อย เขียนด้วยตัววง ภาษาเขียนอ่านเข้าใจง่าย ถึงแม้ลักษณะการเขียนจะผิดกันบ้างกับภาษาเขียนในปัจจุบัน ตัวอย่าง "ครันเถิงถักราช ๗/๗ จ้อตก ล้มเศ พระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จมาแต่เมืองสุพรรณบุรี ขึ้นเสวยราชสมบัติ"³

การจารึกทางภาคใต้

ดินแดนทางภาคใต้เคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในสมัยศรีวิชัย ประจักษ์พยานแห่งความเจริญรุ่งเรืองได้แก่โบราณวัตถุโบราณวัตถุที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และที่จังหวัดนครศรีธรรมราช หลักฐานทางภาษาที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดคือศิลาจารึกซึ่งค้นพบในที่ต่างๆ

¹ กัมภีร์โบราณฉบับตัวเขียนซึ่งมีหลักฐานปรากฏว่าเป็นฉบับเก่าแก่ที่สุดที่มีอยู่ ณ หอสมุด-แห่งชาติ ท้าวสุกรี.

² เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีไทย สำหรับนิสิตนักศึกษา หน้า 59 - 60.

³ จากหนังสือตำนานและประวัติกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ ฉบับตัวเขียน ซึ่งมีอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติท้าวสุกรี.

มีอยู่ 8 หลัก คือจารึกที่นับว่าเก่าแก่คือ จีลาจารึกวัดเสมามือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในหอสมุดชิรญาณ จีลาจารึกหลักนี้บางท่านกล่าวว่ามาจากตำบลเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระสงฆ์ชาว นครศรีธรรมราชแจ้งว่าเคยอยู่วัดเสมามือง ยอร์ช เซเคส์¹ กล่าวว่า จารึกหลักนี้เป็นหินทรายจารึกด้วยภาษาสันสกฤตในศักราช 697 ราว พ.ศ. 1318 ขอความสรรเสริญแก่ศิรวิชัยทรงพระนามธรรมเสตุ

จารึกอื่น ๆ เช่น จารึกที่เขาคูพระนารายณ์ อำเภอตะกั่วป่า² จารึกบนแท่นหิน ภาษาพม่า ศาสตราจารย์ ฮัลท์ (Hultzsch) เป็นผู้อ่านจีลาจารึกหลักนี้ ได้ความว่าจารึกราวพุทธศตวรรษที่ 12 หรือ 14 จารึกอีกชุดหนึ่งที่น่าสนใจ คือจารึกในวัดพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอยู่ 3 แห่ง ที่เก่าแก่ก็จารึกบนชั้นบันไดหน้าประตูคลัง จารึกด้วยอักษร 7 ตัว เป็นเศษของจารึกซึ่งไม่อาจอ่านเข้าใจได้ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตัวอักษรที่ใช้จารึก ตัวอักษรนั้นอยู่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 10 - 11

จึงกล่าวได้ว่าจารึกในสมัยแรก จารึกด้วยภาษาสันสกฤตและพม่า ส่วนการจารึกเป็นภาษาไทยที่ค้นพบทางภาคใต้มีน้อย ได้แก่จารึกบนฐานพระพุทธรูป บนแผ่นกระเบื้องมุงหลังคา บนแผ่นอิฐกำแพงเมือง - บนแผ่นไม้ค้ำคานบันได บนไม้เถา และบนแผ่นศิลา อักษรที่ใช้เป็นอักษรไทยรุ่นเก่า ตัวอย่างที่อ่านได้ชัดเจนคือ จารึกบนหินทรายสีแดงรูปใบเสมา ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช เดิมอยู่ที่วัดเก่าเขาแดง อำเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สวัสดิ์ รัตนเสวี³ อธิบายว่า เป็นจารึกสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สมัยพระเพทราชา เพราะบอกศักราชไว้ว่า "พุทธศักราชได้ ๒๒๐๐ กับ ๔ ปีสา" (พุทธศักราชได้ 2200 กับ 4 พรรษา) นอกจากนี้ยังมีจารึกบนฐานพระพุทธรูปวัดพระบรมธาตุ เป็นจารึกในสมัยพระเพทราชาเช่นเดียวกัน

¹ ยอร์ช เซเคส์ จารึกทวารวดีศรีวิชัยละโว้ จารึกภาคที่ 2 หน้า 21 - 22.

² ยอร์ช เซเคส์ ด. หน้า 24.

³ สวัสดิ์ รัตนเสวี เจาหน้าท้องสมุดวัดพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช อธิบายและนำผู้เขียนไปชมจีลาจารึก.

จุดประสงค์ในการจารึก คือบอกรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อผู้สร้าง สันปี และเหตุผลในการสร้าง คับและการเขียนเขียนตามอักขรวิธีในสมัยนั้น ๆ

การเขียนบันทึก

การเขียนบันทึกทางภาคใต้ คงจะมีมาเป็นเวลานานแล้ว บันทึกในระยะแรกคงจะใช้อักษรขอม เพราะทางภาคใต้เรียนอักษรขอมก่อนที่จะเรียนอักษรไทย หนังสือที่เขียนด้วยอักษรขอม ยังคงมีปรากฏอยู่ตามวัดต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมะ เวทมนต์คาถาอาคมทั้งสิ้น การบันทึกด้วยอักษรไทย เกิดขึ้นในระยะหลัง

การบันทึกนิยมบันทึกลงในสมุดข่อย ซึ่งทางภาคใต้เรียกว่าหนังสือขุค หนังสือขุคบันทึกภาษาไทยฉบับเก่าแก่ที่ค้นพบในขณะนี้คือ "ตำราพระราชพิธีสำหรับเมืองนครศรีธรรมราชและตำรากลับนาวัดท่าช้างและวัดเสมาทอง"¹ หนังสือเล่มนี้บันทึกในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ประมาณปี พ.ศ. 2336 ในตอนต้นบอกไว้ว่า

๐ วัน ๒ + ๕ คำ จุลจักรราช ๖๕๕ ปี น้อย เบญจมาศ

ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยรุ่นเก่า อักษรบางตัวยังมีลักษณะคล้ายอักษรขอมมาก เช่นตัว ฦ ในคำว่า ฦา ฦ้อย่าง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
พระราชพิธีสำหรับเมืองนครศรีธรรมราช
และตำรากลับนาวัดท่าช้างและวัดเสมาทอง

หนังสืออีกฉบับหนึ่งที่ชื่อว่าเก่าแก่ คือหนังสือตำนานพระธาตุเมืองนครฯ เป็นหนังสือขุคชาวสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพประทานให้หอสมุดแห่งชาติในปี พ.ศ. 2459 หนังสือเล่มนี้ภาษาที่ใช้ใหม่กว่าเล่มแรก เข้าใจว่าเขียนในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว -

¹ หน่วยศิลปากรที่ 8 นครศรีธรรมราช มอบฉบับตัวเขียนให้หอสมุดแห่งชาติ.

เป็นบางส่วน เพราะในหน้าปลายฉบับ 44 ข¹ เป็นเรื่องที่ทางกรุงเทพฯ ชี้แจงไปยังเมืองนครา
เรื่องเรียกขานพระนามเต็มในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย ตัวอย่างภาษาในหนังสือเล่มนี้ จากตอนต้นเกี่ยวกับการปฏิสังขรณ์
วัดพระบรมธาตุ

"กบวพระศรีมหาธาตุ แต่ขึ้นสูงขึ้นไปจนถึงยอด ๖๖๒ ถานตึกดิน
ชื่อวาทักเสก ยาว ๖๖๒ แลลดขึ้นชั้น ๖ ชื่อวาทักศรี สูง ๖๖๒
มีกระชั้น ๒๕ กระอง"

การบันทึกด้วยอักษรไทยสมัยแรก ๆ บันทึกเกี่ยวกับตำนานเมือง การกัลปนาวัค ตำรายา
เวทมนต์ ศาตรา เป็นต้น

ส่วนการบันทึกนิทานกึ่งจะมีขึ้นในระยะหลัง เมื่อคนในท้องถิ่นรู้จักทำกระดาษใช้เองมากขึ้น
พอที่จะนำมาเขียนเรื่องเรียงร้อยไว้อ่านกันยามว่าง สิ่งที่ยืนยันว่าการเขียนนิทานเกิดขึ้นหลังการ
เขียนตำนานก็คือ ภาษาที่ใช้เขียนนิทานอ่านเข้าใจง่ายกว่าภาษาที่ใช้เขียนตำนาน วิธีเขียน
ใกล้เคียงภาษาปัจจุบัน ตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นภาษาเขียนสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า-
จุฬาโลก กับภาษาเขียนเรื่องนิทานในสมัยหลัง .

ตำราพระราชพิธีเมืองนครา
"ทรงสมเด็จฯ พระสังฆราชเจ้าวัดมหาพฤฒาราม
เมืองฉะเชิงเทรา ถวายเกล้าฯ
สังฆราชบางว่าใหญ่ และคัดต่อสมเด็จพระ
เจ้าฯ มาทอออกมา"

นิทานพระรถเมรี
มีหน่อศรีศัศตรา ปกครองภารา
สนุกฤตสาร ชื่อพระรถเมรี
ทรงรักใคร่ใจปาน ไวยเทเหทาน
ชำนานดินไชย

¹ ตำนานพระธาตุเมืองนครา ฉบับตัวเขียนซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ
โปรดให้พิมพ์ลงในงานฉลอง ๓๐ ปี คือ ฉบับ 44 ก, 44 ข, 44 ค.

ตัวอย่างการเปรียบเทียบไม่สามารถจะหาต้นฉบับเทียบคำต่อคำได้ ดังนั้นจึงเปรียบเทียบเฉพาะความยากง่ายในการอ่านและวิธีเขียนอักษรบางตัวเท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ข้อความในตำราพระราชพิธีอ่านมากกว่าข้อความในนิทานเรื่องพระรถ เช่นคำว่า พระ ซึ่งใช้ 𑜀𑜢𑜤𑜰𑜫 หรือ 𑜀𑜢𑜤𑜰𑜫 ทั่ว ๗ ในเรื่องพระรถ มีลักษณะการเขียนใกล้เคียงภาษาปัจจุบันมากกว่า เครื่องหมาย (แทนเสียงอะ) เปลี่ยนเป็น ' ในคำ ฦ ฦคอน และในคำ ฦอกรัศศรา เป็นต้น

ลักษณะหนังสือ

หนังสือเป็นหนังสือซึ่งใช้กระดาษที่ชาวพื้นเมืองทำใช้เองแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ หนังสือบอกคำและหนังสือบอกข่าว

✓ ขุนอาเทศก๊ก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาและวรรณคดีท้องถิ่นภาคใต้ อธิบายให้ฟังเกี่ยวกับการทำหนังสือบอกคำ นำเอาเอาไม้ชนิดหนึ่งซึ่งชาวบ้านเรียกย่านปริศนา (กริศนา) มาตำให้ละเอียดละเอียดแล้วละเลงบนผ้า (ซึ่งกำหนดขนาดกว้างยาวของแผ่นกระดาษ) ส่วนที่เป็นปากก็จะติดอยู่บนแผ่นผ้า ผึงแดดเอาไว้นานแห้งสนิท นำมาลอกออกเป็นแผ่นสีขาว ถ้าต้องการบอกคำก็เอาเขมาทา แล้วใช้ลูกสะบ้าขัดเพื่อให้เนื้อกระดาษเรียบและแน่น หลังจากนั้นก็นำมาพับเป็นแผ่น ๆ ขนาดกว้าง 1 คืบ ยาว 1 คอกลง¹ ความหนาของกระดาษแต่ละแผ่นหนากว่ากระดาษธรรมดาเล็กน้อย ส่วนความหนาของหนังสือแล้วแต่ความต้องการของผู้ทำ ต้องการหนาเท่าไรก็ใช้จำนวนหนาเท่านั้น แต่โดยปกติความหนาที่ใช้ประมาณ $1\frac{1}{2}$ - 2 นิ้ว ในการเขียนหนังสือบอกข่าวเขียนคยพดิมคำซึ่งไคจากน้ำคองลูกสมอไทย ถ้าเป็นหนังสือบอกคำเขียนได้ 2 วิธี คือ เขียนคยพดิมสอทำจากคินขาว หรือเขียนคยพดิมซึ่งผสมยางไม้ชนิดหนึ่ง เพื่อความคงทนของตัวเขียน

จุดประสงค์ของการทำหนังสือบอก ท่านขุนอาเทศก๊กคืออธิบายว่า ส่วนใหญ่เขียนนิทานเรื่องอ่านเล่น สำหรับเป็นหนังสือสอนอ่าน ก. ข. ก. กา ในวัด กับเป็นหนังสือสวดสำหรับชาวบ้านที่รักการอ่านทั่ว ๆ ไป

¹ ยาว 1 คอกลง คือวัดคยพดิม ถ้าเทียบมาตราปัจจุบันประมาณ 1 ฟุตเศษ.

จุดเริ่มต้นในการศึกษา

ผู้เขียนได้ศึกษาวิชาการศึกษาบ้านและบึง เกิดความสนใจในวรรณกรรมพื้นบ้านพื้นเมือง เป็นอย่างยิ่ง เมื่อผู้เขียนได้ไปพบหนังสือมรดกความบ้านญาติและเพื่อนบ้านขณะที่ไปเยี่ยมบ้าน ตำบลรอนพิบูลย์ จึงนำหนังสือเหล่านั้นมาอ่าน ปรากฏว่าได้รับความรู้หลายประการ ทั้งในกาน วัฒนธรรม ประเพณีพื้นบ้าน และสุภาษิตคำสอน ได้เห็นคุณค่าในลีลาโวหาร ผู้เขียนจึงเกิดที่จะ ศึกษาเรื่องเหล่านั้นและนำออกเผยแพร่ในวงวิชาการทางภาษาและวรรณคดีไทย ผู้เขียนได้ ปรารภความคิดนี้กับเจ้าของหนังสือ ท่านเหล่านั้นก็ให้ความสนับสนุนโดยให้ยืมหนังสือเหล่านั้น มาศึกษา หนังสือที่รวบรวมได้ พระรถเมรี สุบินกุมาร สุวรรณศิลป์ หอยสังข์ ภูริทัต วันการ เรื่องกล่าวเป็นเรื่องราวจักร ๆ วงศ์ ๆ เหมือนกัน ผู้เขียนนำมาศึกษาสำหรับวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้เพียง 3 เรื่อง คือเรื่อง พระรถเมรี หอยสังข์ และวันการ นอกจากจะยืมหนังสือแล้ว ผู้ยังทุกทำในท้องถิ่นยินดีให้ความช่วยเหลือในคานหาความรู้ ๆ เหตุผลสำคัญก็คือ อยากให้ลูกหลาน ได้มีความรู้ในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมและความประเพณีที่ถูกกองของบรรพบุรุษ เพื่อเป็นแนวทาง ในการประพฤติปฏิบัติของตนต่อไป

ความมุ่งหมายในการค้นคว้า

เพื่อรวบรวมและเผยแพร่วรรณคดีชาวบ้านจากหนังสือมรดกคำ ชุกชาว เรื่องพระรถเมรี หอยสังข์ วันการ จากต้นฉบับในตำบลรอนพิบูลย์ ในแง่ต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาที่มาธรรมเนียมนิยมในการแต่ง และจุดมุ่งหมายในการแต่ง
2. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะคำประพันธ์แต่ละเรื่อง
3. เพื่อศึกษาแนวคิดและการดำเนินเรื่อง
4. เพื่อศึกษาคุณค่าในคานสุนทรียะ และความสมจริง
5. เพื่อศึกษาคานิยมของสังคมตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี
6. เพื่อนำสิ่งที่ได้จากการค้นคว้าไปเปรียบเทียบกับวรรณคดีแบบฉบับเรื่อง

ภาพพระไชยสุริยาของสุนทรภู่ สังข์ทองในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหลา-
นาลย์ และสังข์ทองจากปัญญาสชาดก ในแง่

- 6.1 ลักษณะการประพันธ์
- 6.2 ลักษณะการดำเนินเรื่อง
- 6.3 ลักษณะการพรรณนา

ความสำคัญของการค้นคว้า

1. ส่งเสริมความเข้าใจในวรรณคดีชาวบ้าน
2. ส่งเสริมความเข้าใจและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น อันมีส่วนเกื้อหนุนดำรงไว้ซึ่งสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เกณฑ์ในการเลือกวรรณคดีชาวบ้านที่ปรากฏในบัญชี มี 3 ประการ คือ
 - 1.1 วรรณคดีที่ได้รับเลือกจะต้องปรากฏอยู่ในหนังสือบอก (บอกคำ, บอกขาว) ซึ่งค้นพบในตำบลดอนพิบูลย์
 - 1.2 ภาษาที่ใช้เขียนวรรณคดีนั้น ๆ จะต้องเป็นภาษาท้องถิ่นใต้
 - 1.3 ความนิยม วรรณคดีนั้น ๆ จะต้องอยู่ในความนิยมของชนอ่านในตำบลดอนพิบูลย์
2. ใต้เลือกเรื่อง พระรถเมรี หอยสังข์ และวันการ
3. จะศึกษาเรื่อง พระรถเมรี เป็นเรื่องเอก ส่วนเรื่องหอยสังข์และวันการ จะวิจารณ์เป็นส่วนประกอบ

ขอบเขตของการค้นคว้า

1. จะศึกษาค้นคว้าวรรณคดีชาวบ้านที่ปรากฏต้นฉบับเป็นหนังสือบอก (บอกคำ, บอกขาว) ในตำบลดอนพิบูลย์เท่านั้น
2. ในการเปรียบเทียบกวีวรรณคดีแบบฉบับจะคัดเลือกเฉพาะเรื่องที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับวรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรี หอยสังข์ ในคานนเนื้อหาและโวหาร คือเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา ของสุนทรภู่ สังข์ทองในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสังข์ทองของ...

จากปณฺธาสชาคก

คํานิยามศัพท์เฉพาะ

วรรณคดีชาวนาในปณฺธูนิพนธ์ฉบับนี้ หมายถึงนิทานที่เขียนขึ้นเป็นบทร้อยกรองปรากฏอยู่ในหนังสือมุค ซึ่งอยู่ในความนิยมของประชาชนในท้องถิ่น

การวิจารณ์วรรณคดี หมายถึงการนำวรรณคดีมาวิเคราะห์ในแง่ต่าง ๆ เช่น ลักษณะการประพันธ์ การใช้ภาษา ประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยมของสังคม เป็นต้น

ค่านิยมของสังคม หมายถึงแนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่สังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อความประพฤติปฏิบัติ

วัฒนธรรม หมายถึงความเชื่อและวิถีแห่งการกระทำของประชาชนที่ประมาควไว้ ทำให้เจริญขึ้นสะสมและถ่ายทอดกันมาเป็นมรดกทางสังคม

วิธีดำเนินการค้นคว้า

วิธีดำเนินการค้นคว้าใช้วิธีวิจัยแบบประวัติศาสตร์ (Historical-Research)

และเสนอผลงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามีข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลรอง

ข้อมูลพื้นฐาน

- หนังสือวรรณคดีชาวนาประเภทมุค เขียนในหนังสือมุคคำและมุคชาวจาคคำมลอรรถนิพนธ์ คือเรื่อง พระรถเมรี หอยสังข์ วันคาร

ข้อมูลรอง

- หนังสือวรรณคดีแบบฉบับที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับวรรณคดีชาวนาในแง่

1. ลักษณะการประพันธ์ หรือ/และ
2. เนื้อเรื่อง

ได้แก่เรื่อง กาพย์พระไชยสุริยา ของสุนทรภู่

สังข์ทอง บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า-

นภาลัย และ

ศักรณสังข จากปัญญาสาคร

- สัมภาษณ์วิทยากรในห้องฝึก

แหล่งที่ทำการกนก

- แหล่งกนกในสนาม คือ ตำบลรอบใหญ่ อำเภอรอบใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

- แหล่งกนกอื่น ๆ

หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หอสมุดวัดพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การเรียบเรียงวิทยานิพนธ์

ในการกนกเรื่องนี้ ผู้กนกได้แบ่งเนื้อหาในการวิจัยออกเป็น 6 บท และภาคผนวก ซึ่งเนื้อหามีดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงความสำคัญของวรรณคดีท้องถิ่น ลักษณะการถ่ายทอดวรรณคดีโดยทั่วไป และการถ่ายทอดวรรณคดีทางภาคใต้ของประเทศไทย จุดเริ่มต้นของการศึกษาค้นคว้า จุดมุ่งหมายของการกนก ความสำคัญของการกนก ตลอดจนวิธีดำเนินการกนก

บทที่ 2 กล่าวถึงเอกสารที่ช่วยในการกนก และสภาพทั่วไป ของตำบลรอบใหญ่

บทที่ 3 วิจัยวรรณคดี กล่าวถึงผลที่ได้จากการวิจัยวรรณคดีชาวบ้านจากหนังสือของตำบลรอบใหญ่ ในหัวข้อต่อไปนี้

1. ที่มา ขรรบนิยมนิยมในการแต่ง จุดมุ่งหมายในการแต่ง ลักษณะคำประพันธ์ แนวคิดของเรื่อง และการดำเนินเรื่อง

2. คุณค่าของวรรณคดีในด้านความงามในการใช้ภาษาและความสมจริง

บทที่ 4 กล่าวถึงค่านิยมของสังคม วัฒนธรรมประเพณี ที่ปรากฏในหนังสือวรรณคดี-ชาวบ้าน

บทที่ 5 ทำเอาผลของการวิจัยในบทที่ 3 และบทที่ 4 ไปเปรียบเทียบกับวรรณคดีแบบฉบับของราชสีนแง่ ลักษณะการประพันธ์ การดำเนินเรื่อง และลักษณะการพรรณนา

บทที่ 6 บทสรุป เป็นการสรุปผลการวิจัยจากบทที่ 3 บทที่ 4 และบทที่ 5 ข้อคิดบางประการที่ได้จากการวิจัย นอกเหนือจากจุดมุ่งหมายที่วางไว้ และขอเสนอแนะในการก่นควาครั้งต่อไป

ภาคผนวก เป็นการคัดลอกวรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรีจากต้นฉบับเดิม และอภิธานศัพท์ภาษาถิ่นภาคใต้ที่ปรากฏในหนังสือวรรณคดีชาวบ้านที่น่ามาศึกษา.

เอกสารและข้อมูลประกอบการค้นคว้า

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้า

การค้นคว้านิทานชาวบ้านทั้งที่เป็นเรื่องเล่าและเรื่องเขียน ส่วนใหญ่เป็นการค้นคว้ารวบรวมมากกว่าจะนำมาวิจัยและวิจารณ์

เจ. รัสเซลล์ รีเวอร์ และ จอร์จ คัมบลิว. บอสเวลล์ อธิบายเกี่ยวกับวรรณคดีชาวบ้านไว้ว่า เป็นคติชาวบ้านประเภทหนึ่งใน 4 ประเภท ซึ่งประกอบด้วย

1. การแสดง (Action) ได้แก่ การร้องเพลง เต้นรำ
2. ความรู้ความคิดเห็น (Science) ได้แก่ ความเชื่อ ปรัชญาชาวบ้าน

ความคิด วิญญาณ ภูตผีปิศาจ

3. วรรณศิลป์ (Linguistics) ได้แก่ คำพูด ภาษาถิ่น ภาษิต เป็นต้น
4. วรรณคดี (Literature) ได้แก่ นิทาน ตำนาน ละคร เพลง

เป็นต้น

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวรรณคดีชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของคติชาวบ้าน ความหมายของวรรณคดีชาวบ้าน ก็คือเรื่องราวที่เล่าสืบกันมาในประเภทของนิทาน ตำนาน หรือเพลง

เสฐียรโกเศศ² กล่าวถึงเรื่องราวของคติชาวบ้าน เป็นเรื่องของวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งหมดของประเทศชาติที่สืบทอดเป็นประเพณีรับปราชญ์มา การที่เราจะศึกษาวัฒนธรรมและสังคมใดละก็ยากขึ้น ก็ต้องอาศัยข้อมูลจากคติชาวบ้าน (folklorist) บันทึกไว้

กุหลาบ มลลิกะมาศ³ กล่าวถึงคติชาวบ้านกับวัฒนธรรมไว้ว่า กติชาวบ้านเป็นเครื่องแสดง

¹ J. Russell and George W. Boswell. Fundamental of Folk Literature.

² กุหลาบ มลลิกะมาศ คติชาวบ้าน หน้า ง - จ.

³ ก. หมายเหตุ.

ระดั้วัฒนธรรม ศีลธรรม ความเชื่อถือ ความต้องการ แนวความคิด อุดมคติ และสิ่งอื่น
อีกหลายประการ เป็นเครื่องบอกลักษณะของสภาพชีวิตและสังคมของคนในถิ่นต่าง ๆ

ทั้งนี้การศึกษาวรรณคดีชาวบ้านจะทำให้รู้ศึกษาใคร่จักและเข้าใจวัฒนธรรม ตลอดจน
สภาพชีวิตทั่ว ๆ ไปของคนแต่ละท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

ไรคาร์ กริสเตียนเซน¹ บอกของ สติช ทอมสันว่าเป็นผู้รู้ทางการศึกษานิทานชาวบ้าน
ให้กว้างขวางออกไป กล่าวคือ สติช ทอมสัน จัดทำดัชนีอนุภาค (Motif) ของนิทาน-
ชาวบ้านหรือวรรณคดีชาวบ้าน (folk literature) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างแนวคิดว่า
เนื้อหาทางนิทานให้กว้างขวางออกไป

เอ็ดวินา บีน โดเรน² ศึกษาคติชาวบ้านจากเมืองไวท์โนเทนเนสส์ เป็นการศึกษา
รวบรวมคติชาวบ้านประเภทต่าง ๆ เอาไว้ เขาได้แบ่งเรื่องที่ทำการศึกษาออกเป็นนิทานชาวบ้าน
ถ้อยคำ ประเพณี โชคชะตา จุดมุ่งหมายในการศึกษาเพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม สังคม-
อันเป็นมรดกตกทอดของประชาชน ให้เห็นความสำคัญของคติชาวบ้านในการส่งเสริมความเข้าใจ
ของสังคมและวัฒนธรรม

อีลเนอร์ บรอกเกตต์³ รวบรวมเทพนิยายมาและไทย จำนวน 32 เรื่อง จุดมุ่งหมาย
เพื่อให้ผู้อ่านรู้จักผลิตเวดิน สนุกสนาน และเน้นให้เห็นความแตกต่างของชีวิตจากนิทานเหล่านั้น

แผนกวิชาภาษาไทย วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา⁴ ศึกษาคติชาวบ้าน อำเภोजะหิงพระ
รวบรวมเพลงกล่อมเด็ก นิทานพื้นเมือง บทกลอนสำหรับเด็ก ความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ
สำนวนภาษา และการละเล่นพื้นเมือง วิธีดำเนินการค้นคว้า สัมภาษณ์ ใช้เครื่องมือทั้งการสังเกต
เก็บรวบรวมและเผยแพร่ แต่ยังไม่ได้ทำการวิเคราะห์

¹ Reidar th Christiansen. Studies in folklore, p. 24.

² Edwina Bean Doran. Folklore in White-Country-tenessee.

³ Eleanor Brockett. Berms and Thai Fairy Tales, p. 198.

⁴ แผนกวิชาภาษาไทย วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา คติชาวบ้านจากอำเภोजะหิงพระ.

1 ฤๅญ จิตต์ธรรม รวบรวมเพลงชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้ได้แก่ เพลงนา เพลงเรือ
 เพลงบอก และคำตัก วัตถุประสงค์หมายเพื่อเก็บรักษาและเผยแพร่ ไปให้ทำการวิเคราะห์
 2 ขมรวรรณศิลป์ภาคใต้ รวบรวมศิลปะการแสดงพื้นเมืองของท้องถิ่นภาคใต้ เรื่อง
 เพลงบอก หนังสือ มโนรา วัตถุประสงค์หมายเพื่อแนะนำและเผยแพร่ ไม่ให้ทำการวิเคราะห์
 3 พิชุร มลิวัดย์ ศึกษาวรรณคดีไทยภาคอีสานเรื่องขุนช้าง ในแง่ลักษณะคำประพันธ์
 4 คณะกรรมการฟื้นฟูวรรณคดีไทยอีสาน ศึกษารวบรวมวรรณคดีไทยอีสานเรื่อง อินทนิลา-
 5 สอนลูก วัตถุประสงค์หมายเพื่อรวบรวมและเผยแพร่ ยังไม่ทำการวิเคราะห์
 มณี รยอมยงก ศึกษาทบทวนรวบรวมวรรณคดีไทยภาคเหนือ วัตถุประสงค์หมายเพื่อ
 ส่งเสริมและเผยแพร่วรรณคดีล้านนา และเพื่อเป็นตำราประกอบการเรียนวิชาภาษาและวรรณคดี-
 ล้านนา ไม่ให้ทำการวิเคราะห์ อธิบายลักษณะคำประพันธ์เท่านั้น
 6 กิ่งแก้ว อัครถาวร ศึกษานิทานชาวบ้าน วรรณกรรมบ้านนา ในแง่ของเอกลักษณ์ทาง
 พุทธศาสนา ผลการค้นคว้าได้ดังนี้
 1. สุกตนิยมในวรรณกรรม อธิบายถึงคุณธรรมที่ประชาชนเห็นและสอกลแทรกไว้ในนิทาน
 และบทเพลง นิทานแสดงคำคุณแห่งกรรม แสดงให้เห็นชะตาชีวิตแต่ละชีวิตว่ามีมาแต่เหตุไร
 เหตุไหนก่อให้เกิดผลใด

1 ฤๅญ จิตต์ธรรม กวีชาวบ้านอันดามันหนึ่ง เพลงชาวบ้าน.

2 ขมรวรรณศิลป์ภาคใต้ แนะนำศิลปะพื้นเมือง.

3 พิชุร มลิวัดย์ วรรณคดีไทยอีสาน เรื่องขุนช้าง.

4 คณะกรรมการฟื้นฟูวรรณคดีไทยอีสาน อินทนิลาสอนลูก.

5 มณี รยอมยงก ประวัติและวรรณคดีไทยล้านนา.

6 กิ่งแก้ว อัครถาวร วรรณกรรมบ้านนา

ทุกข์และสุขสัจโยชน์ แสดงถึงโครงสร้างของเรื่องซึ่งได้รับอิทธิพลจากอารมณ์สองฝ่าย ซึ่งเป็นหัวใจของชีวิต พบว่านิทาน 13 เรื่อง มีโครงสร้างของเรื่องทั้งอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างความเห็นอกกับวิบาก ความไม่เชื่อฟัง อคติบุญ ความโหดร้าย และความเย่อหยิ่ง เป็นต้น

เสรีนิยมกับความทรนั้ ปรารถนั้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการไขว่คว้าหาความอิสระกับการ เลา่หนีทานประเภทยขั้ น พร้อมทั้งอภิปรายถึงโครงสร้างนิทานประเภทย

การก่นการรวบรวมคติชาวบ้านยังมีอีกมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมมากกว่าจะนำมาวิเคราะห์

สภาพั้ ไปของคำมรณพิมูลย์

จากหนังสือข้อมูลเกี่ยวกับชื่อและเขตการปกครองของประเทศไทย พ.ศ. 2515 จังหวัดนครศรีธรรมราช สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนหมู่บ้านและประชากรตามรณพิมูลย์ ดังต่อไปนี้

จำนวนหมู่บ้านและประชากร

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนประชากร (คน)
1. บ่วงงาน	๕11	12,886
2. หัวเหมือง	159	2,290
3. เถลิง	200	1,739
4. ป่าทาม	150	1,005
5. หนองภูมิออก	160	985
6. ขางพอก	162	1,003
7. เขานอย	415	1,128
8. โกกยาง	346	1,860

จำนวนหมู่บ้านมี 8 หมู่บ้าน จำนวนหลังคาเรือน 10,846 หลังคาเรือน และจำนวนประชากร 20,947 คน เป็นผู้ชาย 9,361 คน เป็นผู้หญิง 11,586 คน

อาชีพ

จากการสำรวจสำมะโนประชากรของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง สรุปอาชีพคนในตำบลร่อนพิบูลย์ได้ 4 ประเภท คือ การทำนา ทำสวน ทำไร่ และทำเหมืองแร่ เรียงลำดับความสำคัญคือ ทำสวน ทำไร่ ทำนา ทำเหมืองแร่

การทำสวน มีทั้งสวนผลไม้และสวนมะพร้าว ทำเป็นหลักฐานมั่นคง โดยเฉพาะแถบเชิงเขา พื้นที่แถบนี้มีทั้งทำสวนและทำไร่

การทำนา ทำเป็นอาชีพหลักในหมู่บ้านที่ 1 บ้านม่วงงาม และหมู่บ้านที่ 5 หนองภูมิออก

การทำเหมืองแร่คูนุก ทำกันในหมู่บ้านที่ 1 และหมู่บ้านที่ 3 ลงทุนโดยชาวต่างประเทศ รวม 2 แห่ง กรรมกรส่วนใหญ่เป็นคนจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลร่อนพิบูลย์ นอกจากนี้ยังมีเหมืองอีก 2 - 3 แห่งในหมู่บ้านที่ 1 ดำเนินการโดยคนไทย

การทำสวนยาง มีอยู่ประปรายเกือบจะทุกหมู่บ้าน แต่ไม่สู้เป็นล่ำเป็นสัน

ฐานะความเป็นอยู่ของคนในตำบลร่อนพิบูลย์ นับว่าอยู่ในระดับที่พอสมควร เพราะทุกคนกรรวิบัติอาชีพหลักของตนเอง การคมนาคมสะดวก ทางรถยนต์และรถไฟผ่านตำบลนี้เข้าตัวจังหวัด และแต่ละหมู่บ้านติดต่อถึงกันทางรถยนต์

ศาสนา นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่

สถานสำคัญ ได้แก่ วัด โรงเรียน มีทุกหมู่บ้าน โรงเรียนมีตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประชากรได้รับการศึกษาทั่วถึง เพื่อส่งเสริมความรู้ให้แก่คนในตำบลนี้ รัฐบาลเปิดโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ ในปี พ.ศ. 2515 ที่โรงเรียนวัดศิลาตมฤต สำหรับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และมัธยมศึกษาปีที่ 3

วิทยาการ

1. ชุนอาเทศคัก (นายกลอน นิลดิยะมาส) อายุ 85 ปี ราษฎรอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช เป็นผู้มีความรอบรู้ในเรื่อง ภาษาถิ่น วรรณคดีท้องถิ่นภาคใต้ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นเป็นอย่างดี

2. นายปาน เพชรสุวรรณ อายุ 69 ปี ราษฎรบ้านห้วยรากไม้ หมู่ที่ 5 ตำบล-
ร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอาชีพเป็นหมอรับทำขวัญเด็ก ทำขวัญนก
มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีการทำขวัญ พิธีเกี่ยวกับงานศพ ประเพณีการเจ้ชนไก่ และการศึกษา
ของกนในท้องถิ่น ชำนาญใบการสวนหนึ่งสี่อ

3. นายลับ ขวัญแก้ว อายุ 62 ปี ราษฎรบ้านห้วยรากไม้ หมู่ที่ 5 ตำบลร่อนพิบูลย์
อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีชาวบ้าน และประเพณีการ
เล่นสละบา

4. นายวร เพชรฤทธิ์ อายุ 42 ปี ราษฎรบ้านหนองภูมิ หมู่ที่ 5 ตำบลร่อนพิบูลย์
อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความรู้เรื่องการชนไก่ เลี้ยงไก่ชนตั้งแต่อายุ 23 ปี
จนถึงปัจจุบัน เกยนาไก่ไปชนเค็มพันไเขอนมันเิงจำนวน 6 ครั้ง และมีความรู้เรื่องการเล่นสละบา
เกยเลนสะภาพณ

5. นายกลิ้ง ยอดระบำ อายุ 75 ปี ราษฎรบ้านโสเชโค หมู่ที่ 7 ตำบลร่อนพิบูลย์
อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหัวหน้าคณะมโนราห์ตั้งแต่อายุ 17 ปี จนกระทั่ง
อายุ 60 ปี ปัจจุบันทำหน้าที่ว่าเมื่อทำพิธีเข้าโรงครู เกยเขาแข่งขันกับมโนราห์คณะอื่น ๆ หลายครั้ง
มีความรู้เรื่องมโนราห์เป็นอย่างดี

6. เกยหอม ทัพพะโพธิ์ อายุ 47 ปี ราษฎรบ้านเตาปูน ตำบลกวนเกย อำเภอ-
ร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหัวหน้าคณะกาหลอ มีความรู้เรื่องกาหลอ

7. นายขำ อินทรพิบูลย์ อายุ 50 ปี ราษฎรหมู่ที่ 3 ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุ่งสง
จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นกาหลอมาแล้ว 20 ปี มีความรู้เรื่องกาหลอ ทำขวัญ เชิญแม่ชื้อ
และการทำนายโหรชะตา

8. พระเขียนรตุโน อายุ 68 ปี พระภิกษุวัดพิศาลนฤมิตร ตำบลร่อนพิบูลย์
อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความรู้เกี่ยวกับภาษาถิ่น และวรรณคดีชาวบ้าน
เป็นอย่างดี.

วิภาษคดีวรรณคดี

การศึกษาวรรณคดีชาวบ้านเรื่อง พระรถเมรี หอยสังข์ และวันสารทเดือนสิบ มีสาระประโยชน์ การแก้ความสนใจหลายประการ ผู้วิจัยจัดเสนอผลการศึกษาค้นคว้าตามลำดับเนื้อหา ยกตัวอย่าง ประกอบโดยกรรพภาษาเขียนเดิมไว้ และถอดออกเป็นภาษาไทยกลางปัจจุบัน

ที่มาของเรื่อง

ถวิลกล่าวถึงที่มาของวรรณคดีชาวบ้านแต่ละเรื่องไว้อย่างชัดเจน ตอนเริ่มต้นบทประพันธ์ ว่า นิทานที่กวีนำมาแต่งเป็นบทหรือกรอน ได้เค้าโครงเรื่องจากนิทานเรื่องใด หรือกวีคิดสร้าง เค้าโครงเรื่องเอง ซึ่งพอจะสรุปที่มาของเรื่องได้ 2 ประการ คือ

1. กวีนำเค้าโครงเรื่องมาจากนิทานพื้นเมือง แต่แต่งตามรูปแบบนิทานชาดก

คือเรื่อง พระรถเมรี หอยสังข์

เรื่องพระรถเมรี กวีเรียบเรียงตามแบบนิทานชาดกเช่นเดียวกับเรื่องรถเสน ซึ่งปรากฏอยู่ในปัญญาสาตก ถวิลกล่าวไว้ว่า ในสมัยก่อนพระชาติที่พระพุทธเจ้าทรงรู้ พระองค์ เสวยพระชาติเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่าพระรถ ดังคำประพันธ์

๐ ปางบังผไทโครัต	เป็นสรพันกัณยา	๐ ปางยังมีโครัต	เป็นสรพันกัณยา
เสวยชาติเป็นมหา	กระสัครองบุริรัม	เสวยชาติเป็นมหา	กษัตริย์กรองบุริรัม
๐ ครีวองค์พระรถ	ชาติมีในปรต	๐ คือองค์พระรถ	ชาติมีในปรต
มรักับฉับจิม	ก็เสื่อมสินนิทานนาน	มรักับฉับจิม	ก็เสื่อมสินนิทานนาน

เรื่องหอยสังข์ กวีเรียบเรียงตามแบบนิทานชาดกเรื่องสุวรรณสังข์ ปรากฏอยู่ในปัญญาสาตก เช่นเดียวกับเรื่องรถเสน เรื่องนี้ค่อนข้างหายาก แต่เนื้อความค่อนข้างใกล้เคียง "การกลับชาติ" ซึ่งเหมือนกับประมุขชาดกในคณธรรพของนิทานชาดก ถวิลกล่าวถึงการกลับชาติของตัวละครสำคัญในเรื่องหอยสังข์ไว้ว่า พระสังข์กลับชาติมาเป็นพระพุทธเจ้า ท้าวศุภบาล คือ พระเจ้าสุทโธทนะ นางจันทิ กือนางสิริมหามายา และนางจันทา กือนางพิมพา สังข์บุตรกุมาร

ก็ขอพระราหูล กังกำประพันธ์

๐ สังทองพระบาท สันนุกุลบัลลังก์
ครี้อังพระไทรย ทารุเทายัณมร
จุมพรีเปรใหญ่ กรี้อังเทไทย
สุโขทรราชา

๐ นางนาคจรีที่ กลัมาชาคินี
สัณห์มามา ทารุเทาสามร จุมพรีกลัมา
ใจเปรปิกา ภิมาโณมฉาย

๐ กรี้อังสุภฤก เกศนีสสุท ม้วยมุก-
กลัมกลาย กรี้อังวันรัต ชาคินีโดยหมาย
รจนาโณมฉาย กรี้อังภิมา

๐ ท้าวสังขมฤก ไคอยู่แทนทศ สัมวงค์-
ครันกลัมกันชน เวียนวันกรรมา กรี้อังศาศดา
ราหุลกุมาร

๐ สังข์ทองพระบาท สันนุกุลบัลลังก์
ก็อองคพระตรีภ ทานทาวบศมล
จุมพรีเป็นใหญ่ ก็อองคทาวไท
สุโขทรราชา

๐ นางนาคจรีที่ กลัมาชาคินี
สัณห์มามา ทานทาวสามล จุมพรีกลัมา
ไคเป็นกิดา ภิมาโณมฉาย

๐ ท้าวสุภฤก เกศนีสสุท ม้วยมุก-
กลัมกลาย ก็อองวันรัต ชาคินีโดยหมาย
รจนาโณมฉาย ก็อองภิมา

๐ ท้าวสังขมฤก ไคอยู่แทนทศ สัมวงค์-
พงศา ครันกลัมกันชน เวียนวันกรรมา
ก็อองศาศดา ราหุลกุมาร

2. เรื่องท้าวสร้างเกาโกรงเรื่องเอง ตามจินตนาการของท้าว โดยที่ท้าววิเศษ
ของนิทานเป็นหลัก คำเรื่องวันการ ท้าวโคกลาวไว้ตอนต้นเรื่องว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องแต่งขึ้นมา
จากความคิดของคนและประดิษฐ์ด้อยคำตามใจชอบ

๐ ขาขบประชุมเขิน คุณคำเงินนอมนิกแดง
เรื่องราวกล่าวคัมภีร์ ไหแจ่งสว่างกร้างใน
๐ ประดิษฐ์จิตพันผูก ตามแก้ถูกคังมกไผน
เพียรรักควนาอย่าไปไผ ไหยอนากัมคังคัม

๐ ขาขบประชุมเขิน คุณคำเงินนอมนิกแดง
เรื่องราวกล่าวคัมภีร์ ไหแจ่งสว่างกร้างใน
๐ ประดิษฐ์จิตพันผูก ตามแก้จะถูกลงบทไผ
เพียรรักควนาอย่ามีภัย ในอนาคตปัจจุบัน

กวีมีความสามารถในการผูกเรื่อง เพราะกล่าวไว้ในคำประพันธ์ว่าไม่ไควาง
เก้ไกรงเร่ร้างไว้ก่อน เขียนไปตามบทซึ่งกวีคิดเอาไว้ในใจ ดังคำประพันธ์

๐ หาไพบรางสำนวน นึกเขียนเอาใหม่เทราตรี ๐ หาไมร้างสำนวน นึกเขียนเอาไม่เข้าชี้
ผู้ฟังทราทั้งนี้ จงยินคือวยพอนมา ผู้ฟังทราทั้งนี้ จงยินคือวยพอนมา

ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง

ธรรมเนียมนิยมในการแต่งของกวีในวรรณคดีชาวบ้าน มีลักษณะเหมือนกับธรรมเนียมนิยม
ของกวีซึ่งแต่งวรรณคดีไทยทั่ว ๆ ไป สังเกตเห็นได้ชัด ดังต่อไปนี้

1. มีโครงสร้างที่เป็นแบบแผน หมายถึงโครงสร้างเกี่ยวกับการจัดคำกับ เนื้อหา
การดำเนินเรื่อง การใช้สัมผัสกับสัมผัส ตลอดจนการถ่อมตัวของกวี

การจัดคำกับเนื้อหาเพื่อการดำเนินเรื่อง กวีจะเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู หรือ
ประณามบท ไหว้คุณพระรัตนตรัย คุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ตลอดจน
ญาติมิตร เพื่อให้สิ่งดังกล่าวช่วยคุ้มครองป้องกันอันตราย คลบ้นกลายมาให้โชคชัยในการประพันธ์
ตัวอย่างจากเรื่องพระรถเมรี เริ่มต้นไหว้คุณพระรัตนตรัย

๐ หักดังครีปรูปเหมือน เนิมนอมเสียนมัสสถาน ๐ หักดังถือประชูปเหมือน เนิมนอมเศียร-
-นมัสการ

วรไตรยลักษณา เป็นหลักไชยในภูกา วรไตรลักษณา เป็นหลักชัยในภูกา

.....

๐ ขาไหว้คุณพระท่า	ประจำในวรกายเรื่อง	๐ ขาไหว้คุณพระธรรม	ประจำในวรกายเรื่อง
ขอยามี่ขุนเคื่อง	แกตัวชาผู้สัดทา	ขอยามี่ขุนเคื่อง	แกตัวชาผู้สัดทา
๐ ขาไหว้คุณพระสัง	อันหารทรงพิริงดินลา	๐ ขาไหว้คุณพระสงฆ์	อันทานทรงซึ่งศีลา
วรบุคระกักดา	อันลู่ลงนิทานนาน	วรบุคระกักดา	อันลู่ลงนิทานนาน

เรื่องวัชกร เริ่มต้นไหว้พระรัตนตรัย ขอพระพุทธองค์จงตั้งสอนใจให้คิดได้ทันที
พระธรรมจงช่วยนำปัญญาในการเขียน พระสงฆ์โปรดช่วยชี้แจงข้อผิดพลาด และโปรดช่วยป้องกัน

อันตรายอันจะบังเกิดนี้ จักดำประพันธ์

๐ หักถ่วงเห็นเอกราช	ทางปรimumเมตยอไหวไป	๐ หักถ่วงเห็นเอกราช	ทางประทุมเมตยอไหวไป
พุทธสังสอนใจ	ໃຫ້ແຈ້ງໃນອຸຣະພາ	พุทธสังสอนใจ	ໃຫ້ແຈ້ງໃນອຸຣະພາ
๐ ทัมมิ่งเห็นถูกควย	มาชชวยนำอักษรา	๐ ทัมมิ่งเห็นถูกควย	มาชชวยนำอักษรา
ໃຫ້ເພື່ອນເຮືອງວິຊາ	พระสังคาช่วยชี้แจง	ໃຫ້ເພື່ອນເຮືອງວິຊາ	พระสังคาช่วยชี้แจง
๐ ขาขปรimumเซ็น	คุณคำเนินนอมนิกเกลลง	๐ ขาขปรimumเซ็น	คุณคำเนินนอมนิกเกลลง
ເຮືອງຮາວຄລາວທບແຕ່ງ	ໃຫ້ແຈ້ງສ່ວງກຈ้างไนย	ເຮືອງຮາວຄລາວທບແຕ່ງ	ໃຫ້ແຈ້ງສ່ວງກຈ้างไนย
๐ ปรักคิจิกัมมูก	การแก้ถูกลงบคไทน	๐ ปรักคิจิกัมมูก	การแก้จะถูกลงบคไทน
ເພື່ອນຮັກຮຸ້ນອາຍາມີໄພ	ในยอนำคักป้คัจบัน	ເພື່ອນຮັກຮຸ້ນອາຍາມີໄພ	ในอนาคคัจจุบัน
๐ สิบนิ้วจ่าหนังสือ	ขทัมมิ่งทุกกัันวัน	๐ สิบนิ้วจ่าหนังสือ	ขอพบสุขทุกกัันวัน
ພົບກຽມູວິໄສຄຸສັນ	ຍຸດລບາດສາສາສະໜາ	ພົບກຽມູວິໄສສຣະຣັກ	ຍຸດລບາດສາສາສະໜາ

ไหว้คุณพระรัตนตรัยแล้วไหว้คุณปิตามารดา ครูอาจารย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ เทวดา
พระอินทร์ พระพรหม หลักเมือง ถลอคจนญาตีพื้นองมิตรสหยาบ จักดำประพันธ์

เรื่องพระรถเมรี

๐ มโนนอมคิโรคม	ประทุมคุณครูอาจารย์	๐ มโนนอมคิโรคม	ประทุมคุณครูอาจารย์
คุณปิตามาร	ประเสริฐเกิดเกสามา	คุณปิตามาร	ประเสริฐเกิดเกสามา
๐ ไหวคุณเทาสักโก	อามรินโทยมมรา	๐ ไหวคุณเทาสักโก	อามรินโทยมมรา
พรหมเมศเวศสุวรรณ	ในแห่งทองพืมานแมน	พรหมเมศเวศสุวรรณ	ในแห่งทองพืมานแมน
๐ ไหวหลักเมืองอันเรืองฤทธิ์	สถิตอยู่ในคาวแดน	๐ ไหวหลักเมืองอันเรืองฤทธิ์	สถิตอยู่ในคาวแดน
เทพทุกในพื้นแผ่นดิน	ทั้งแสนโกฏจักรกลาวาน	เทพทุกในพื้นแผ่นดิน	ทั้งแสนโกฏจักรกลาวาน

ก็เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายสามารถป้องกันให้ตนปลอดภัยจากอันตราย และมี
อำนาจที่จะลดบั่นกาลเวาของคณส่วเร้จลลวงไปค้วยคี่ จักดำประพันธ์

เรื่องพระรณเมรี

๐ ขอให้แคล้วไพลขาด ภูษาบาตรผู้ศรัทธา
จะประคองเรื่องนิทาน ช้มาช่วยตำรังทรง
๐ ชนโมโหเบื่องมาด กนยาตดิณทังวง
บ่ไคยอันเกล็ดมหลัง ขอบปรธำมากำชู

๐ ขอให้แคล้วภัยพาชิ ตูชาบาตรผู้ศรัทธา
จะประคองเรื่องนิทาน ขอมมาช่วยตำรังทรง
๐ ขอนมโหเบื่องมาด คณาตดิณทังวง
บ่ไคยอันเกล็ดมหลัง ขอบปรธำมากำชู

เรื่องวันการ

..... คุณอาจวนคุณนิกา
๐ มารคาเอ็นดูควย พระคุณช่วยคุณรักสา
จแต่งให้ปรีชา เรื่องวันการเจ้าวันการ

..... คุณอาจารย์คุณนิกา
๐ มารคาเอ็นดูควย พระคุณช่วยคุณรักสา
จะแต่งให้ปรีชา เรื่องวันการเจ้าวันการ

การออกตัวของกวี

การออกตัวหรือถ่อมตัวของกวี เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่กวีนิยมเขียนไว้ในคำประพันธ์ กวีไม่ได้ถือว่าตนเป็นผู้มีความสามารถเลิศกว่าบุคคลอื่น ๆ เชื่อถือในความสามารถของผู้อื่นว่ามีมากกว่า ยกย่องให้แก่บรรดาผู้อ่าน เป็นนิสัยหนึ่งที่กวีจะขาดเสียไม่ได้เมื่อสร้างผลงานออกมาสู่สายตาของผู้อ่าน

พระรณเมรี กวีถ่อมตัวว่าปัญญาบังอ่อนนิก จะคัดทอนส่วนไหนออกก็คัดไม่ได้ ผู้อ่านท่านใดซึ่งมีความสามารถเฉลียวฉลาดช่วยแต่ง เก็บคัดทอนให้เหมาะสม ถึงคำประพันธ์

๐... กิจจิกรจาง สว่างทางจงตรีกู
ไหมทานแก่ตาหู ผู้ใดรุธยาพึงยิน
๐ .. (อม) ช่วยคัดทอนที่เกินกิน
นิทานกัณจัน จั่วไปก็ใจจัน
๐ ปันยาชาบังอ่อน จคัดทอนก็มีคม
ตรีศิกก็จิตจน ผู้ใดทรงทังปรีชา
๐ เห็นช่วยมาเก็บแถม ให้เสียมแหลมในโวหาร
ฉัมนอันธการ ครีอจันทรายัง เมคัง

๐ . . . กิจจิกรจาง สว่างทางจงตรีกู
ไม่ทานแก่ตาหู ผู้ใดรุธยาพึงยิน
๐ ช่วยคัดทอนที่เกินกิน
นิทานกัณจัน จั่วไปก็ใจจัน
๐ ปัญญาชาบังอ่อน จะคัดทอนก็มีคม
ตรีศิกก็จิตจน ผู้ใดทรงทังปรีชา
๐ เชิญช่วยมาเก็บแถม ให้เสียมแหลมในโวหาร
ฉัมนอันธการ ครีอจันทรายัง เมคัง

เรื่องวัชระ กวีโคกล่าวต่อตนเอาไว้เช่นเดียวกับเรื่องพระรถเบรีว่า

๐ ผู้สวทวยทรนไสย อย่าไวใจจงคิดอาว
ผู้ฟังทั้งสี่อลาน นานเฝยอวาเพราะคี่
๐ ผู้สวทวยชอมไส้ อย่าไวใจจงคิดอาว
ผู้ฟังทั้งสี่อลาน นานเฝยอวาเพราะคี่

ฉันทลักษณ์

ธรรมเนียมนิยมในการแต่งของกวีอีกอย่างหนึ่ง ที่มีลักษณะโครงสร้างเป็นแบบแผน คือ
ฉันทลักษณ์ ในวรรณคดีชาวบ้าน กวีใช้คำประพันธ์ประเภทเดียวกันทั้งเรื่อง พระรถเมรี หอยสังข์
และวัชระ ใช้กาพย์ 3 ชนิด คือ กาพย์ยานี สรุวงคนางค์ ฉมัง

กาพย์สรุวงคนางค์

จากเรื่องพระรถเมรี

๐ ยังมีคามัน บ้านทานพรหมจัน
มหาเสด็จมี ไม้ไก่อลกลอย กับไฟผุสาคี
เงินทองของมี น้มควยโกฏแสน

๐ ยังมีคามัน บ้านทานพรหมจัน
มหาเศรษฐี มีไก่อลกลอย กับไฟผุสาคี
เงินทองของมี น้มควยโกฏแสน

เรื่องหอยสังข์

๐ คูชานีไสย อยู่ในกรุงไกรย เยียโคยราชา
ชากันชวราย จักพลอยอายหนา ว่าแล้วจันทา
มาทำรำไร

๐ คูชานีไสย อยู่ในกรุงไกร เยียโคยราชา
ชากันชวราย จักพลอยอายหนา ว่าแล้วจันทา
มาทำรำไร

เรื่องวัชระ

๐ จิว่าเฝยทัก จักควาสก เคือนสิบเอ็จหนา
ขึ้นกำวันพัด ยันมคฤมา ปันจะพรหมา
จตุรพัทพรหม

๐ จะว่าเฝยทัก จักควาสก เคือนสิบเอ็จหนา
ขึ้นกำวันพัด ยันมคฤมา ปันจะพรหมา
จตุรพัทพรหม

ภาพยนต์

เรื่องพระรถเมรี

๐ ยานี้มีไปเจ้า เสียดี้เถาชักโกเวียน ๐ ยานี้มีไปเจ้า เสรฐีเฒ่าชักโกเวียน
ออกกว้างหนทางเตียน โทพาเกียนไปตามทาง ออกกว้างหนทางเตียน โทพาเกียนไปตามทาง
๐ ป่าไพรทางไกลนัก โคน้อยพักหอบโครงกาง ๐ ป่าไพรทางไกลนัก โคน้อยพักหอบโครงกาง
นางทั้งสิบสองนาง ชมไมพรางตามทางมา นางทั้งสิบสองนาง ชมไมพรางตามทางมา

เรื่องหอยสังข์

๐ เมื่อนั้นนายเฒ่ากาด ใจร้ายกาดเห็นภูพาน ๐ เมื่อนั้นนายเพชรชาติ ใจร้ายกาดเห็นภูพาน
นั่งสบายในรัตนาน กรือประทิมานในไพราคี นั่งสบายในชลธาร คือภูพานไม่ราศี

ภาพยนต์

เรื่องวันการ

๐ โยนเถาเถาจับคินสอ ภูพานหนานตอ ๐ โยนเถาเถาจับคินสอ ภูพานหนานตอ
คินสอชืดสากลากโสก คินสอชืดสากลากโสก
๐ เห็นแล้วทวยไปตามโซก ทวยถูกคังโปก ๐ เห็นแล้วทวยไปตามโซก ทวยถูกคังโปก
เกิดเคื่อนสิบสองซี้เย็น เกิดเคื่อนสิบสองซี้เย็น

เรื่องพระรถเมรี

๐ นางสิบสองคนทนมาน เคนไนไพรบุญสาร ๐ นางสิบสองคนทนมาน เคนไนไพรสาร
รำกานรำเคนเย็นทรวง รำคาญรำเกตุเย็นทรวง
๐ ขาเบตทุเรศเขาหลวง คิกแคแนนนทรวง ๐ ขาเบตทุเรศเขาหลวง คับแก่นแนนนทรวง
ควงสัหมจรไรไพรบุญสาร ควงสมจรไนไพรสาร

ความนิยมในการแต่งของกวีเกี่ยวกับโครงสร้างของเรื่องจะเห็นว่า เป็นไปในลักษณะเดียวกัน
ทั้งในการจัดคำกัมเนื้อหา และการใช้ฉันทลักษณ์ กวีจะไม่ออกไปนอกแนวความนิยม

2. ขรรบเนียมนิยมในการบรรยายและพรรณาอย่างเข้าแบบ เช่น การชมธรรมชาติ
ชมนกชมไม้ ชมโฉม ชมการแต่งตัวของตัวละคร ชมน่านเมือง บทคว่ำครวญเมื่อคิดถึงรักพราก
จากคนรัก

บทชมธรรมชาติในเรื่องพระรถเมรี กับบทชมธรรมชาติในเรื่องหยดสังข์ ไม่แตกต่างกัน
กัน หรือบทชมโฉมนางวันพุธในเรื่องวันการไม่แตกต่างจากบทชมโฉมนางทศนารี ในเรื่องพระรถเมรี
ความคล้ายคลึงกันในลักษณะการพรรณาคงกล่าว มีลักษณะซึ่งเรียกว่าเข้ารูปแบบ หมายถึงแบบ
ในการพรรณา จะพรรณาไปในทำนองเดียวกัน

การชมธรรมชาติ

กวีมุ่งเอาความไพเราะในคำการประพันธ์ คือ การเล่นคำ เล่นสัมผัส มากกว่า
ที่จะพรรณาธรรมชาติตามความเป็นจริง แก่กวีก็พรรณาอยู่ในขอบเขตของเหตุผล แม้จะไม่คำนึง
ถึงความจริงนัก ดังตัวอย่าง

บทชมป่า

เรื่องวันการ

๐ ยอมยุมชุมพู่ สาเกสาธุ สาเหลาสาลา
เสาวรีศเสาวรีศ กนกคันทา จิกนำจันนา
กร์คาลาลคัง

๐ สักโสภสมเส็ด คาโกตาเปิด กาหลากาหลง
พุดตานคานงา เพกาพุ่มกิง ลินจีลีนจ
คันทกนที

๐ มังคามังคุด กอเปือกอูปุด กำหยันกำหยี
กัณกัณ กัณกัณ ลูกจันลีนจี
กลุ่มพีกลัมพัค

๐ ยอมยุมชุมพู่ สาเกสาธุ สาเหลาสาลา
เสาวรศเสาวรศ กนกคันทา จิกนำจันนา
กระคาลาลคัง

๐ สักโสภสมเสรว คาโกตาเปิด กาหลากาหลง
พุดตานคานงา เพกาพุ่มกิง ลินจีลีนจ
กัณกัณ

๐ มังคามังคุด กอเปือกอูปุด กำหยันกำหยี
กระดินกระถน กระชบกระชี่ ลูกจันคณคณจี
กะดุมพีกะลัมพัค

เรื่องพระรถเมรี

๐ จำไมรพุกไฟแพไฟ ระกะกอกโก
เคื่อโคพวากะดิน

๐ ลูกคักตกขวางกลางคิน นางพามากิน
ร้อรินร้อรินขึ้นไวย

๐ แกวเกดขามเทศหงอนโก ระกำรำไย
เฟื่องไฟเพการำเนียน

๐ ยุมยส่ทอนส่เตียน ยูงยางนางค่เกียน
ทุเรียนนางคุดพุทรา

๐ มะขาคมนะชวิคปริศนา จันตงมวงหว่า
นอยหนานอยหนังคังท่น

๐ รุมรักโศกคักสอยล้น นางสืบสองคน
เก็บผืนกินทางอาหาร

๐ จำไมรพุกไฟแพไฟ ระกะกอกโก
เคื่อโคพวากะดิน

๐ ลูกคักตกขวางกลางคิน นางพามากิน
ระรินระรินขึ้นใจ

๐ แกวเกดขามเทศหงอนโก ระกำรำไย
เฟื่องไฟเพการำเนียน

๐ ยุมยส่ทอนส่เตียน ยูงยางนางค่เกียน
ทุเรียนมั่งคุดพุทรา

๐ มะขาคมนะชวิคปริศนา จันตงมวงหว่า
นอยหนานอยหนังคังท่น

๐ รุมรักโศกคักสอยล้น นางสืบสองคน
เก็บผืนกินทางอาหาร

การพรรณนาชมธรรมชาติจากเรื่องพระรถและวันคาร กวี่มุงความไพเราะในการเล่นคำ
สัมผัสสามารถจะกล่าวถึงถึงความเป็นจริง พืชผลที่กวีนำมากล่าวเรียงกัน เช่น ส่าเก้ส่ากุ จะขึ้นอยู่
ในที่เดียวกันไม่ได้ กวีนำมากล่าวเพื่อเจตนาเล่นคำ พรรณณาก็ชาวบ้านเรื่องที่เขาว่าติดๆมาชม
ธรรมชาติเป็นจุลใหญ่ สังเกตเห็นได้เมื่อตัวละครออกเดินป่า กวีจะต้องสอดแทรกบทพรรณนาธรรมชาติ
ทุกครั้ง ถ้าเดินทางบกก็ชมสัตว์บก พรรณไม้ดอก ถ้าเดินทาง ว่ายน้ำก็ชมสัตว์น้ำ การพรรณนา
ชมธรรมชาติขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่อง

ตัวอย่างชมสัตว์

ขบวนในพระรถเมรี

๐ นกแกวจับกุม นกเคาเนาทรม ปินฉาบ-
คาบไซ ขุนทองจับเหียน กุ้งเกรียนรอนไป
แหงแหวจับไทร ไต่ปีกจิกกัน

๐ นกแกวจับกุม นกเคาเนาทรม ปินฉาบ-
คาบไซ ขุนทองจับเหียน กะทึงเกรียนรอนไป
แหงแหวจับไทร ไต่ปีกจิกกัน

ชมสัตว์ป่าในเรื่องวันคาร

๐ สักคินเค็นก้ง ฟานเคนเมนจ้ง
คางเห็นคอยหัว ชื่นนอยหอยโม เยื้องกาย-
โยนถั่ว ปืนไม้ปายมั่ว พาทัวขึ้นไป

๐ สักคินเค็นก้ง ฟานเคนเมนจ้ง
คางเห็นคอยหัว ชื่นนอยหอยโม เยื้องกาย-
โยนถั่ว ปืนไม้ปายมั่ว พาทัวขึ้นไป

การเล่นคำที่ฉันได้คัดสรรได้แก่ นกแก้วจับกุ่ม, ขุนทองจับเทียน หรือ ฟานเคน
เมนจ้ง, เยื้องกายโยนถั่ว เป็นต้น การพรรณนาธรรมชาติจะมีลักษณะเช่นนี้

การพรรณนาอย่างอื่น เช่น ชมโฉม เสราโศก สนุกสนาน กวีสอดแทรกไว้ตามความ
เหมาะสม สิ่งที่น่าสังเกตคือ บทโศก กวีพิถีพิถันในการพรรณนาอย่างยิ่ง การพรรณนาบทโศก
เป็นความนิยมของกวีในท้องถิ่นเช่นเดียวกับบทพรรณนาชาติ จุฬประสงฆ์ใหญ่อ่านศิโรตม์ในบท-
ประพันธ์ กวีอย่าง

เรื่องพระรถเมรี ก่อนนางพราหมณ์เศรษฐีรำกรวดถึงนางสิบสอง

๐ ไฉนชั้วร้ง ลูกสิบสองของมารดา
วิ่งไวเข้าไพบหา เห็นปักสาสุคาครวน
๐ ร่มโกลนแกของแม่เอ๋ย เมื่อไครเหลยจัพจวน
เที่ยวจบหลายทบทวน ไหมพจวนพระลูกยา
๐ ว่าโอรรมโกลนาก หันไปจากพระมารดา
ไหแม่เรเที่ยวหา จับคังป้าไพบพเหลย
๐ แสนโศกวิโยกเสา ออกแม่เจ้าโหมลี้เบย
พระภายพัตรำเพย วานเห็นครวยช่วยลูกธา
๐ ขอคุมทั้งไฟพยัน อังรายขามี่ทา
เทโวสิงสุปา ช่วยพักพาให้แคลวไฟ

๐ ไฉนชั้วร้ง ลูกสิบสองของมารดา
วิ่งไวเข้าไพบหา เห็นปักสาสุคาครวน
๐ ร่มโพธิ์แกของแม่เอ๋ย เมื่อไครเหลยจะพจวน
เที่ยวจบหลายทบทวน ไหมพจวนพระลูกยา
๐ ว่าโอรรมโพธิ์นาค หันไปจากพระมารดา
ไหแม่เรเที่ยวหา จบวงป้าไพบพเหลย
๐ แสนโศกวิโยกเสรา ออกแม่เจ้าโหมลี้เบย
พระภายพัตรำเพย วานเห็นครวยช่วยลูกธา
๐ ขอคุมทั้งภัยพยัน อังรายขามี่ทา
เทโวสิงสุปา ช่วยพักพาให้แคลวภัย

กวีพรรณนาความเสราโศกเสียใจของนางพราหมณ์เศรษฐีอย่างละเอียด เห็นหรือไฉน
เสียงสัตว์นางก็ถือว่าเป็นเสียงลูก เมื่อกันทาไพบนางก็ฝากเทวคาให้กุมกรอง

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

กวีได้แทรกจุดมุ่งหมายเอาไว้ในเรื่อง^๑ เพื่อให้คนอ่านก่นฟังในยามว่าง การอ่านหนังสือของชาวชนบทเรียกว่า "สวดหนังสือ" คือจะมีผู้สวดคนเดียว คนอื่นจะเป็นผู้ฟัง ผู้สวดต้องมีความชำนาญและสวดได้ไพเราะ แต่ละหมู่บ้านจะมีคนสวดหนังสือคนหนึ่งหรือสองคนรับจ้างสวดตามบ้าน แวดแต่ใครจะว่าจ้าง ถ้าจ้างตกลงกันเอง มักจะเลี้ยงอาหารมากกว่าจะติดค่าจ้างเป็นเงิน ผู้สวดกวีได้เลี้ยงไพเราะจะมีคนจ้างสวดทุกคืน เรื่องที่นิยมสวดเป็นนิทานร้อยกรอง เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ไฉนเก้เรื่อง วรวงศ์ พระรถเบรี สุวรรณีศิลป์ เป็นต้น เรื่องใดกวีแต่งดีใจดุษฎีไพเราะก่นก็นิยมฟัง ดังนั้นกวีจึงต้องแต่งอย่างประณีตเพื่อให้ถูกใจก่น นิทานร้อยกรองเกิดขึ้นมาก ในปัจจุบันหากคนที่สวดได้ไพเราะไม่ค่อยได้ เพราะขาดการเอาใจใส่ส่วนใหญ่หันไปสนใจละครวิทยุมากกว่าที่จะมาเสียเวลาฟังสวดหนังสือประคบกับหนังสือนิทานร้อยกรองสูญหายไป

เนื่องจากกวีแต่งนิทานเพื่ออ่าน กวีจะออกตัว เมื่อพรรณนาบทธรรมชาตหรือบทอันยาวเกินไป เพราะกลัวว่าคนอ่านจะเบื่อ จากการออกตัวของกวีนี้เองเราจึงทราบจุดมุ่งหมายของกวีเรื่องพระรถเมรีตอนพระรถเสกคร่ำครวญถึงนางเมรี กวีกล่าวออกตัวไว้ว่า คนฟังจะรำคาญและชวนก่นก่า ก่นก่าประพันธ์

๐ กระรกรับทำหมาใจ กอดสับล้นไป
รำไรแดพอสั่งควม
๐ เมื่อใดจะสิ้นคำสาหนวญ แตรำคร่ำครวญ
ทั้งหลายเขาจะชวนก่นก่า

หรือ

๐ คำนอรุ่งจอร์ไปพลัน ชี้เกียคนารัพัน
แมงป่นเอาแดพอควม
๐ ผู้มีปรีชาอย่าสวณ คีรายโหมควม
อย่าชวนก่นก่าตายาย

๐ พระรถรันทนน้ำใจ กอดศพสลับไป
รำไรแดพอสุมควม
๐ เมื่อใดจะสิ้นคำสาหนวญ แตรำคร่ำครวญ
ทั้งหลายเขาจะชวนก่นก่า

๐ คำนอรุ่งจอร์ไปพลัน ชี้เกียจนารัพัน
แมงป่นเอาแดพอควม
๐ ผู้มีปรีชาอย่าสวณ คีรายไม่ควม
อย่าชวนก่นก่าตายาย

บางครั้งก็มักจะบอกจุมพืงมาในการแต่งไว้ตรง ๆ ว่า หนังสือเรื่องนี้แต่งขึ้นเพื่อให้
คนสวค ๆ สุกใจ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

เรื่องวันการก๊วบอกจุมพืงมาการแต่งไว้ว่า เพื่อคนฟังจะได้ปลดปล่อยความทุกข์
ทั้งคำประพันธ์

๐ สิบสี่สิ่งพึงรู้ทานบุญาน

เรื่องวันการ เจเน่เพราะคี่ขยัน

เป็นที่แก้ประกันทุกส่นุกรัน

จงเชื่อนันอาบฏจู้รู้คี่

ฝูงชนามานังไคพังเรื่อง

กงจู้เป่เรื่องความทุกเป็นสูกชี

ชอญวนญูังจิงมั่งมี

ไหลสุสี่ซังมั่งกลา

๐ สิบสี่สิ่งพึงรู้ทานบุญาน

เรื่องวันการ เจเน่เพราะคี่ขยัน

เป็นที่แก้ประกันทุกส่นุกรัน

จงเชื่อนันอาบฏจู้รู้คี่

ฝูงชนามานังไคพังเรื่อง

กงจะ ปล่องปลดทุกชีเป็นสูกชี

ชอญวนญูังจิงมั่งมี

ไหลสุสี่ซังมั่งกลา

หรือ บางทอนก๊วกล่าวถึงผู้สวคและผู้ฟัง

๐ ผู้สวคช่วยหรรอมไสย อย่าไวใจจงคิกอาร

ผู้ฟังหนังสือลาน

ฉานไฉนอว่าเพราะคี่

๐ ผู้สวคช่วยหรรอมไสย อย่าไวใจจงคิกอาร

ผู้ฟังหนังสือลาน

ฉานไฉนอว่าเพราะคี่

ในการสวคบางครั้งผู้สวค ๆ นาน ๆ คอแห่ง อยากจะกินหมาก ก๊วรู้ใจจึงแพทรกเสริม
คำขอหมากพลูไว้ควย เมื่อผู้สวค ๆ ถึงตอนนั้นคนฟังมักจะจัดสิ่งของผู้สวคต้องการให้ทันที

เรื่องวันการก๊วกล่าวคำขอหมากพลูไว้ว่า ฟันองน่าปาจงไคเมคตาจักหมากพลูไคบาง
คิควาเป็นลู่หลาไม่วไ้ใช้งานต่อไป

๐ ขาหนอช้อยไค ยาติกาชาวทราย

บิงชายพูนรัง ฟันองน่าปา บัคคาคักวัง

ทรายชาวหนาหลัง ฟังเรื่องวันการ

๐ ขาหนอช้อยไค ยาติกาชาวทราย

หญิงชายพูนรัง ฟันองน่าปา บรรคาคักวัง

ชายชาวหนาหลัง ฟังเรื่องวันการ

๐ จงไคเมคตา หมากพลูปุนยา โปรคปรานีฉาร ๐ จงไคเมคตา หมากพลูปุนยา โปรคปรานีฉาน
อยานังนิงเนง จงเรงคิกอาร เสมือนไคลูกหลาน อยานังนิงเนง จงเรงคิกอาร เสมือนไคลูกหลาน
ใช้งานทันใจ ใช้งานทันใจ

นอกจากทำให้ผู้อ่านสนุกสนานถึงกล่าวแล้ว หนังสือวรรณคดีชาวบ้านบางเรื่องเป็นแบบ
เรียนสอนอ่าน ข่ายบ้าน เพชรสุวรรณ เล่าให้ฟังว่า หลังจากนักเรียนเรียนแจกลูกหรือ
ประสมลูก (การประสมคำ ประสมสระกับพยัญชนะ กรบทั้ง 9 แม่) ได้แล้ว ครูก็จะกำหนด
หนังสือให้อ่าน หนังสือเหล่านั้นจะต้องใช้ถ้อยคำ สำนวน โวหารไพเราะ ใ้แก่เรื่อง เสือโค
พระรถเมรี แสงจันทร์ เท้าทอง หอยสังข์ หนังสือเหล่านี้ก็ไม่ได้วางจุดมุ่งหมายไว้ว่า
ให้เป็นแบบเรียน ครูผู้สอนเป็นผู้เลือกให้เด็กเรียน จุดมุ่งหมายข้อนี้เกิดขึ้นในภายหลังโดยที่กวี
เองไม่ได้ตั้งใจ ยกเว้นเรื่อง เสือโคเรื่องเกี่ยวกับกวีแต่งควยเจตนาจะให้เป็นแบบเรียน

ลักษณะคำประพันธ์

คำประพันธ์ที่ใช้ในวรรณคดีชาวบ้านเรื่อง พระรถเมรี หอยสังข์ และวันดาว เป็นคำ
ประพันธ์ประเภทกาพย์ทั้ง 3 เรื่อง กาพย์ที่ใช้ 3 ชนิด คือ ยานี ฉับ และ สุรางคนางค์
สำหรับกาพย์สุรางคนางค์ในวรรณคดีชาวบ้านเรียกว่า ราม

ลักษณะการขึ้นต้นบทประพันธ์แต่ละชนิด มีลักษณะพิเศษ คือกวีจะต้องเขียนทวิอักษรขุ
บอกลักษณะของกาพย์ ถ้าขึ้นบทยานี กวีจะเขียนบอกไว้ดังนี้

หรือบทราม จะเขียนบอกไว้ว่า

ลักษณะการใช้คำและสัมผัสถูกต้องตามฉันทลักษณ์การแต่งกาพย์ทุกประการ

ตัวอย่างกาพย์ยานี

๐ กล่าวถึงเทวโคถาน	ทรงคัสสารอันชานไชย	๐ กล่าวถึงทาวโคถาน	ทรงคัสสารอันชาญชัย
เสนาตามกลาไกลย	เขาสู่ไพรก็วางมา	เสนาตามกลาไคล	เขาสู่ไพรก็วางมา
๐ ลวงเขาแค้นกันทัน	ปากพนักในกลางป่า	๐ ลวงเขาแค้นกันชรพ	ปะพนักในกลางป่า
คนทันมีนชา	หักถามมาผู้ใดไกรย	คนชรพมีนชา	หักถามมาผู้ใดไคร

กาพย์สุรางคนางค์ในวรรณคดีชาวบ้านเรียกว่า "ราม 28" เหตุที่กวีเรียกเช่นนั้น
สันนิษฐานได้ 2 ประการ คือประการแรกคงจะเป็นเพราะจำนวนคำในแต่ละวรรคเท่ากันตลอด คือ
4 คำ ฉะนั้นกาพย์ยานีหรือฉับซึ่งจำนวนคำที่ใช้ในกาพย์สองชนิดนี้ไม่เท่ากัน กาพย์ยานี วรรคหน้า-

5 คำ วรรคหลัง 6 คำ ภาพยนตร์ วรรคแรก 6 คำ วรรคที่ 2 4 คำ และวรรคสุดท้าย 6 คำ จำนวนคำไม่สม่ำเสมอ เมื่อเปรียบเทียบกับภาพสุรางคนางค์จะเห็นว่า ภาพสุรางคนางค์ใช้คำเท่ากันทุกวรรค ก็จึงเรียกว่า "ราบ" สาเหตุอีกประการหนึ่งอาจจะเรียกตามสำเนียงสวด¹ เพราะการสวดหนังสือวรรณคดีชาวบ้านของท้องถิ่นภาคใดไม่เหมือนการอ่านทำนองเสนาะในภาคกลาง ภาพแต่ละชนิดสวดทำนองไม่เหมือนกัน ภาพยานี้อวดอย่างหนึ่ง ภาพหนังสวดอย่างหนึ่ง รามก็สวดอีกอย่างหนึ่ง รามสวดเสียงเสมอกันเสมอปลาย สวดไปเรื่อย ๆ สวดง่ายกว่าภาพอื่น ๆ ฉะนั้นการเรียกภาพยนตร์ว่าราบก็อาจจะเนื่องมาจากเหตุ 2 ประการดังกล่าวแล้ว

ตัวอย่างราบ

○ นางนาคเอววัน กราบเท้าผู้เฒ่า
ผายผ้าลินิน นุ่งกอบกลาไกล ไต่ตามชล
ฝูงหมู่ประชา มาถวายตราไทร

○ เขาตลาดชายป่า หมู่จีนชวา มังคะ-
เทศไทย ผ่องรังอังกฤษ มณฑิไทยย
แซมมอนเทศไทย ในเมืองการา

○ นางนาคเอววัน กราบเท้าผู้เฒ่า
ผายผ้าลินิน นางกอบกลาไกล ไต่ตามชล
ฝูงหมู่ประชา มาถวายตราไทร

○ ชาวตลาดชายป่า หมู่จีนชวา มังคะ-
เทศไทย ผ่องรังอังกฤษ มณฑิไทยย
แซมมอนเทศไทย ในเมืองการา

ตัวอย่างภาพยนตร์

○ อาทิตยเป็นเจ้าธานี องค์พระมเหสี
เทวีชื่อนางวันจันทร์

○ วันการหลานเจ้าองค์นั้น รูปโฉมโฉมพร
งามครันเป็นลูกแม่ตาย

○ อาทิตยเป็นเจ้าธานี องค์พระมเหสี
เทวีชื่อนางวันจันทร์

○ วันการหลานเจ้าองค์นั้น รูปโฉมโฉมพร
งามครันเป็นลูกแม่ตาย

การเปรียบเทียบคำประพันธ์แต่ละเรื่อง

หนังสือวรรณคดีชาวบ้านทั้ง 3 เรื่อง ก็เรื่อง พระรถเบรี หอยสังข์ และ
วันการ ก็ใช้ภาพแต่ละเรื่อง ยกเว้นเรื่องวันการที่มีลักษณะบางประการที่แตกต่างไปจากเรื่อง-

¹ จากคำบอกเล่าของพระเชียนรศโน พระภิกษุวัดพิศาลนฤมิตร ตำบลร่อนพิบูลย์
อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช.

พระรถ เจริญและหยดสังข์ เพราะตอนเริ่มเรื่องใช้กลอนแปด "เข้าใจว่าคงจะไม่ใช้คำประพันธ์
ทั้งเดิม กวีรุ่นหลังก็คัดลอกแต่งเติมเข้าไปเนื่องจากต้นฉบับลบเลือนไป กลอนแปดคงกล่าวมี
เฉพาะตอนเริ่มเท่านั้น ส่วนบทประพันธ์ที่ใช้ในการดำเนินเรื่องเป็นกาพย์ห่อโคลง¹ แนวเทียบ
ที่สำคัญซึ่งจะยืนยันว่ากลอนแปดปรากฏอยู่ในเรื่องวันการกวีรุ่นหลังแต่งเติมเข้าไปก็คือ วรรณคดี
ชาวบ้านเรื่องอื่น ๆ ใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ห่อโคลง คำกลอนที่ใช้ในเรื่องวันการมีเพียง
15 คำกลอน ตัวอย่าง

๐ สิบสิ่งพึงรู้ทานบุญาร
เรื่องวันการแหลมนี้เพราะคือขยัน
เป็นที่แก้ประกันทุกส่นทุกกรัน
จงเชื่อฉันทารครูรู้ดี
ฝูงชนมานั่งไต่ฟังเรื่อง
คงจะเปลื้องความทุกข์เป็นสุขชี

๗

๐ สิบสิ่งพึงรู้ทานบุญาร
เรื่องวันการ เล่มนี้เพราะคือขยัน
เป็นที่แก้ประกันทุกส่นทุกกรัน
จงเชื่อฉันทารครูรู้ดี
ฝูงชนมานั่งไต่ฟังเรื่อง
คงจะเปลื้องความทุกข์เป็นสุขชี

๗

ลักษณะการประพันธ์วรรณคดีทั้งสามเรื่องมีลักษณะเหมือนกัน คือใช้กาพย์คำเป็นเรื่อง
เป็นไปตามลำดับ ดังนี้

1. บทนำ บทไหว้ครู ใช้กาพย์ยานี ดังตัวอย่าง

เรื่องพระรถเมรี

๐ หักดังกรือปรู่หมเหียน โนมแนมเสียนนัคส์กาน ๐ หักดังคือประรูปเหียน โนมแนมเสียนนัคส์การ
วรไทรยลภษยา เป็นหลักไขในภูวคา วรไทรลภษา เป็นหลักชัยในภูวคา

เรื่องวันการ

๐ หักดังตั้งเหื่อเกศ คางปรู่หมเมศขอไหวไป ๐ หักดังตั้งเหื่อเกศ คางปรู่หมเมศขอไหวไป
พุทังสังสอนไวย ไทแจงในยอรุพา พุทังสังสอนใจ ไทแจงในยอรุพา

¹ พระเทพปัญญากวี วันการ.

2. การเริ่มต้นเรื่อง เมื่อไหว้ครูเสร็จ เริ่มเรื่องนิทาน ใช้ภาพสร้างคนนางค์หรือราบ บรรยายสภาพของบ้านเมือง ความอุดมสมบูรณ์ องค์พระมหากษัตริย์ โอรสหรือธิดา จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ลักษณะประพันธ์ที่ชักเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์นั้น ๆ

เรื่องพระรถเมรี ใช้นามบรรยายสภาพเมืองไพศาลี องค์พระมหากษัตริย์ จนกระทั่งถึงเศรษฐีมหาเศรษฐีไปขอลูกจากพระยาภิรมย์ กำเนิดนางสิบสอง เศรษฐียากจนลง ตัดสินใจนำนางสิบสองไปทิ้งในป่า

○ ยังมีนิทาน ลีกลับแฉวนาน เกาแกแฉหลัง
ชาแกล้งแฉใจ หวังใจให้คนกว้าง ยังมีนักสร้าง
ชื่อไพศาลี

○ กรุงเมืองนั้นโสศ ยาวใหญ่ถึงโยค
เท่ากันโคยมี

○ ยังมีนิทาน ลีกลับแฉวนาน เกาแกแฉหลัง
ชาแกล้งแฉใจ หวังใจให้คนกว้าง ยังมีนักสร้าง
ชื่อไพศาลี

○ กรุงเมืองนั้นโสศ ยาวใหญ่ถึงโยค
เท่ากันโคยมี

จนถึง

○ ลงไปแกว้ พรอมทั้งสองตัว เทียบเทียบ-
ภามา ร้องเรียกลูกเอ๋ย ว่าเหยยอีหมา
มาเร็วพอกา เจ้าไปเล่นไพร

○ อะหนิจาพุโธ เหล่าเด็กโหมรู้ คีเนื้อคี่ใจ
ทางโคเข้าหอ ไสพลอน้ำสไบ ลงจากเรือนไป
นั่งในเรือนเกียน

○ ลงไปแกว้ พรอมทั้งสองตัว เทียบเทียบ-
พามา ร้องเรียกลูกเอ๋ย ว่าเหยยอีหมา
มาเร็วพอกา เจ้าไปเล่นไพร

○ อะหนิจาพุโธ เหล่าเด็กโหมรู้ คีเนื้อคี่ใจ
ทางโคเข้าหอ ไสพลอน้ำสไบ ลงจากเรือนไป
นั่งในเรือนเกียน

บทราบในเรื่องพระรถเมรีตอนตกเจมลง เป้ามีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับนางสิบสอง

เรื่องวันการ เริ่มต้นเรื่องใช้นามบรรยายเมืองท้าวอาทิตย์ กร้าวถึงเศรษฐีพุโธ จนกระทั่งนางวรกัญชวณีย์ เศรษฐีพุโธคลอดบุตร ก็วันการ แล้วนางก็ตายไป

○ ยังมีกรุงแก้ว ประเดิกเล็ดแล้ว ลือเล่า-
เขาช้อจอร อาทิตยบินเกล้า เป็นเจ้านก่อน
ก่เสมสูกส์ไมสวณ คอยนาคกัลยา

○ ยังมีกรุงแก้ว ประเดิรฐเล็ดแล้ว ลือเล่า-
ชาวขจร อาทิตยบินเกล้า เป็นเจ้านคร
เกษมสุขสไมสวณ คอยนาคกัลยา

จนถึง

๐ นางป้าสุกโวกี๋ ยาศิกามาพบค
นังพรอมลอมวง ภูพานจากกาย นางวาย-
ชีหัง สงสารโฌยง ถึงสรวรรคาลัย

๐ ทางเสวโรกาส เสจถักถักสตา โทรมนัค-
หักไทย กอดสยเบียงาม นังนำคาไหล
ว่าโอกำโคโย สุกใจฟืออา

๐ นางประสูติโอรส ญาติิกามาพบค
นังพรอมลอมวง ภูพานจากกาย นางวาย-
ชีหัง สงสารโฌยง ถึงสรวรรคาลัย

๐ ทางเสวโรกาส เสจถักถักสตา โทรมนัค-
หักไทย กอดสยเบียงาม นังนำคาไหล
ว่าโอกรรมโค สุกใจฟืออา

เรื่องทบทสังข์ ไร่รามบรรยายเมืองล่ำกั ทวายคณเป็นกษัตริย์ ไม่มีโอรสชื่คา
จนกระทั่งถึงไหรทำนายผ่นนางจันที่พระมเหสี

๐ ยังมีเมืองหนึ่ง ใหญ่กว้างทรีหึง
ชื่อกรุงล่ำกั เทาญเสวยราช ยัศมัลจักกรีย
มีอักษะเหรี จันที่ฉายา

๐ ยังมีเมืองหนึ่ง ใหญ่กว้างทรีหึง
ชื่อกรุงล่ำกั เทาญเสวยราช ยัศมัลจักกรีย
มีอักษะเหรี จันที่ฉายา

๐ ขึ้นไปเผ้าเทา คาญนโหมเถา กราบ-
บังคมกัรร แลวทูลถามเทา พระเจ้าปวนปัน
เป็นอัครสีจัน สิ่งโคยราชา

๐ ขึ้นไปเผ้าเทา คาญนโหมเถา กราบ-
บังคมกัรร แลวทูลถามเทา พระเจ้าปวนปัน
เป็นอัครสีจัน สิ่งโคยราชา

เมื่อไหรทำนายความผ่นของนางจันที่แล้ว เกิดเหตุการณ์ทำไห้นางจันที่และพระราชโอรส
ถึงพระสังข์ของตกระกำลำบาก ก็ใช้กาพย์ชนิดอื่นต่อไป

3. การดำเนินเรื่อง เบื่อบรรยายถึงสภาพบ้านเมืองผ่านไปแล้ว ก็บรรยายเรื่อง
ไปตามเหตุการณ์ ใช้กาพย์ทั้งสามชนิดสลับกันไป เหมือนกันทั้ง 3 เรื่อง กาพย์ที่กวีนิยมใช้มาก
คือ ราม และยานี ส่วนกาพย์ฉะมีไชน้อย เมื่อเปรียบเทียบดูการใช้กาพย์ประพันธ์แต่ละชนิด
คิดเป็น "ช่วง" (ช่วงในที่นี้หมายถึงการใช้กาพย์ชนิดหนึ่งไปจนจบแล้ว เริ่มใช้กาพย์อีกชนิดหนึ่ง)
แล้วจะไ่กัดังนี้

พระราเมศวร

ภาพสุรางคนางค์	31	ช่วง
ภาพยานี	29	ช่วง
ภาพฉมัง	17	ช่วง

เรื่องวิไลการ

ภาพยานี	7	ช่วง
ภาพสุรางคนางค์	5	ช่วง
ภาพฉมัง	1	ช่วง

เรื่องหอยสังข์ (นับจำนวนช่วงเพียงเล่มเดียว เนื่องจากเรื่องนี้ต้นฉบับสูญหายไป

2 เล่ม ก่อเล่ม 2, เล่ม 3 เหลือเล่ม 1 และเล่ม 4)

ภาพยานี	10	ช่วง
ภาพสุรางคนางค์	8	ช่วง
ภาพฉมัง	4	ช่วง

การเขียนนิมิตมากที่สุดคือ ภาพยานี ภาพฉมังใช้น้อยที่สุด แสดงให้เห็นถึงความนิยมของกวีในการเลือกภาพแต่งนิทาน

4. การใช้คำ การเลือกสรรคำมาใช้เรื่องพระรถเมรีใช้คำไพเราะกว่าเรื่องหอยสังข์และวันคำร คำใหญ่อ่านเห็นภาพพจน์ เกิดอารมณ์สะเทือนใจโดยเฉพาะความเศร้าโศก กวีได้ออกอารมณ์ของตนสอกลใส่ในบทประพันธ์ เสมือนสิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นกับตนเอง

ตัวอย่าง ตอนนางสิบสองเก็นป่า คร่ำครวญถึงนิคมารดา กวีประณีตในการใช้คำและอารมณ์ ดังนี้

๐ จักกรจางันคังใหญ่ ยามก็กนกไป
ถึงไทยปักษ์ธรรมา

๐ สิบสองพี่น้องรองหา โอพระมารดา
อะหนักจามาอยู่กันเดียว

๐ จักจันสนั่นคงใหญ่ ยามก็กนกไป
ถึงไทยปักษ์ธรรมา

๐ สิบสองพี่น้องรองหา โอพระมารดา
อนิจจามาอยู่กันเดียว

๐ ลูกมาอยู่ไพร่ใจเหี่ยว แลขายเปล่าเปลี่ยว
แลฝ่าแม่เหี่ยวหาไกรย

๐ ยามซ่มแม่จ่มก้นไคย ยามกั้นจ้เรือกไกรย
ไปไหนย่นว่ชวนไกรยจอน

๐ ยามนอนแม่จวนไครบนอน โอพระมานคอร
เมื่อลูกมาจอนกลางไพร

๐ ยามกินแม่จิ้นควยไกรย ยามรอนคั่นไคย
ตัวไครยจ้กักน้ำให้สง

๐ ลูกมาอยู่ไพร่ใจเหี่ยว แลขายเปล่าเปลี่ยว
แลขวาแม่จะเหี่ยวหาไกร

๐ ยามซ่มแม่จะจมนคั่นไค ยามกั้นจะเรือกไกร
ไปไหนแม่จะชวนไกรจร

๐ ยามนอนแม่จะชวนไครนอน โอพระมารคร
เมื่อลูกมาจรกลางไพร

๐ ยามกินแม่จะกินควยไกร ยามรอนคั่นไค
ตัวไกรจะคักน้ำให้สง

จะเห็นว่ากวีใช้คำแสดงอารมณ์เศร้าโศกของลูกที่จากแม่ แสดงความใกล้ชิดระหว่าง
แม่กับลูก ถ้า ใจเหี่ยว เปล่าเปลี่ยว เหี่ยวหาไกร แสดงถึงความอ้างว้าง ว่าเหว
เมื่อถูกทอดทิ้ง

เมื่อนำบทร่ำการวญของนางสิบสองไปเปรียบเทียบกับบทร่ำการวญของพระสังข์ เมื่อจาก
นางจันทิพระมารดาในเรื่องหอยสังข์ จะเห็นความแตกต่างกัน

.... พระรำกานใจ ไปถึงมานคา

๐ อยู่มากหลายปี ในรู้งนี้ จันล้นนี้เหลยหนา
คึกว่าลูกตาย ในกลางกองกา ไครชวชา
หาว่ากัไทรย

๐ ลูกมีรูเหลย พระมานคาเอ๋ย ซึ่งอยู่-
พรังไพร หรือว่าแม่กาย วอควายปราไหลย
ลูกพลัดมาไกลด แม่ใสแลวหนา

.. .. พระรำกานใจ ไปถึงมารคา

๐ อยู่มากหลายปี ไปรู้คี่ ชนนี้เหลยหนา
คึกว่าลูกตาย ในกลางกองกา ไครชวชา
หรือว่ากระไร

๐ ลูกมีรูเลย พระมารคาเอ๋ย ซึ่งอยู่-
พรังไพร หรือว่าแม่กาย วอควายปราลย
ลูกพลัดมาไกล แม่ไซ้แลวหนา

การใช้คำในเรื่องพระรถเมรีประณีตกว่าเรื่องหอยสังข์ เจตนาของกวีไม่เหมือนกัน
เรื่องพระรถเมรีต้องการแสดงอารมณ์ให้คนอ่านสะเทือนใจ เรื่องหอยสังข์แสดงอารมณ์ตาม
ธรรมเนียมมากกว่าที่จะจงใจให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ กวีถือว่าการดำเนินเรื่องเป็นสิ่งจำเป็น
ฉะนั้นเมื่อเปรียบเทียบการใช้คำ เรื่องพระรถเมรีไพเราะกว่าเรื่องหอยสังข์

เรื่องวันการตีเค้นในการใช้ทำให้เกิดอารมณ์นั้น ก็เลือกคำกลจากคำพูดของคนใน
ท้องถื่นมาใจเหมาะสมกับสถานการณ์ในเรื่อง

ตัวอย่าง ก่อนนักสืบเค้นเรียกทัพไปตีเมืองท้าวบิฑูจาเพื่อชิงนางวันพุธ กับบรรยายลักษณะ
ของชาวเมืองบามตักใจกบอารมณ์นั้น

○ จินเถากินเขาเปี้ยก ยินเพื่อนเรียกเล่นคาบซาม นางเมี้ยลุดเล่นตาม ทุณฺฑเบี้ยวว่าเงินเหรียญ ○ คนหนึ่งหัวเพตรา เล่นเที่ยวหนาราวฉีกเรียน เอาหักโกะโพกเหียน มือกุมพลกไปปลากหนอย ○ จินแอกินกลวยไลย ริกตกลใจจันทางกลวย เรียกเมี้ยช่วยเหวยช่วย กรบหน่วยกลวยรองไธดา ○ กลวยหลุดออกมาเสีย รองคาเมี้ยตีวหนาพมา ลิหนุงฟูไมช่วยหา ทักขาเมี้ยจัมเบน	○ จินเถากินขาว เปี้ยก ยินเพื่อนเรียกเล่นคาบซา นางเมี้ยลุดเล่นตาม ทุณฺฑเบี้ยวว่าเงินเหรียญ ○ คนหนึ่งหัวเพตรา เล่นเที่ยวหนาราวฉีกเรียน เอาหักโกะโพกเหียน มือกุมพลกไปปลากหนอย ○ จินแอกินกลวยไลย จุทชีกักใจจันทางกลวย เรียกเมี้ยช่วยเหวยช่วย กรบหน่วยกลวยรองไธดา ○ กลวยหลุดออกมาเสีย รองคาเมี้ยตีวหนาพมา ลิหนุงฟูไมช่วยหา ทักขาเมี้ยจัมเบน

ก็มีศิลปะในการ เลือกสิ่งที่จะบรรยายให้มีลักษณะตลกขบขัน แทนที่จะนำเอาอาการตกใจ
ของคนธรรมดา ก็เกิดอารมณ์ขันเก็บเอาคนที่มึนลักษณะผิดปกติมาบรรยาย เช่น จินแอกำลังกินข้าว-
เปี้ยก คนเขาเป็นคุดทะราด คำที่ใช้ก็แสดงภาพพจน์ให้คนอ่านขบขัน "จินแอกินขาว เปี้ยก
ยินเพื่อนเรียกเล่นคาบซาม" จินแอกำลังกินข้าวต้มอยู่อย่างเพลิดเพลิน ได้ยินเสียงเพื่อนเรียก
ช่วยเสียงดังอย่างกบตักใจ ตนเองก็ต้องสะดุ้งตกใจอย่างมาก ก็ทำอาการลุกขึ้นวิ่งปากก็คาบซาม
ไปคอย ถ้าวิ่งไปเฉย ๆ ก็คงจะไม่เกิดอารมณ์นั้น ก็จึงให้วิ่งคาบซาม ผู้อ่านหลับตาเห็นภาพ
ก็ต้องหัวเราะ หรือ "คนหนึ่งหัวเพตรา เล่นเที่ยวหนาราวฉีกเรียน เอาหักโกะโพกเหียน
มือกุมพลกไปปลากหนอย" คนเป็นหัวเพตราคือคนที่ผ่าเท้าเป็นคุดทะราด เดินไม่ไ้จะต้องใช้
กะลามะพร้าวรอง เชือกสอดที่หัวแม่เท้า มือทั้งสองก็คงเชือกไปคอย ผ่าเท้าก็ไม่ถูกพื้นดิน เวลา
เดินใช้กะลามะพร้าวเดิน มือก็คงเชือกขึ้นลงตามจังหวะการเดิน เมื่อต้องวิ่งด้วยความตกใจ
ภาพที่ปรากฏแก่ผู้พบเห็นก็ทำให้เกิดความขบขันได้ทันที

เรื่องพระรถเมรี ตอนแสดงอาการตกใจ ก็ก็พยายามแทรกอารมณ์ขันเช่นกัน แต่เมื่อ-

นำไปเปรียบเทียบกับเรื่องวันการ เรื่องวันการใช้คำทำให้เกิดอารมณ์ขันมากกว่า

ตัวอย่างในเรื่องพระรถเมรี ก่อนนางสนทรากลายเป็นยักษ์รบกับพระรถเสน ผู้คน
ตกใจกันมาก

๐ ขาสาวพวกเซางาน แลเห็นมารกลัวใจหาย	๐ ขาสาวพวกชาวงาน แลเห็นมารกลัวใจหาย
แมกรั่วสาวกลัวกาย เล่นปืนป่ายขึ้นบนฉรา	แมกรั่วสาวกลัวกาย เล่นปืนป่ายขึ้นบนฉรา
๐ เจ้าอยู่ในรูผาค วังสรวาคขึ้นหลังคา	๐ เจ้าอยู่ในรูผาค วังสรวาคขึ้นหลังคา
บางทรมในมูมปรา ลางก้นผาไหมศีกกาย	บางทรมในมูมปรา ลางก้นผาไหมศีกกาย
๐ บางลงอยู่ในยบอ นอนลื้อเอียนแทบตาย	๐ บางลงอยู่ในยบอ นอนลื้อเอียนแทบตาย
วุนวังทั้งปึงชาย บางภากายอยู่โตเคียง	วุนวังทั้งปึงชาย บางภากายอยู่โตเคียง

เรื่องพระรถเมรีแสดงอารมณ์ขันให้คนอ่านได้หัวเราะเช่นเดียวกัน ภาพคนที่วิ่งกันวุ่น
หาที่หลบซ่อนตัว บางกรวิ่งเข้าไปอยู่ในมวนเสื้อ บางวิ่งขึ้นหลังคา บางคนกระโดดลงไปมื่อ
สภาพตกใจไม่เหมือนเรื่องวันการ เพราะเป็นภาพของคนปกติธรรมดา ในเรื่องวันการก็เลือก
ฉากที่ผิดปกติ เช่น จีนแก่ คนเฒ่าเป็นกู่ตะรุด หรือไม้ก่อกน ๆ นี่จะต้องทำให้อย่างใดอย่างหนึ่ง
อยู่ แล้วเกิดอาการตกใจอย่างกระทันหัน ภาพที่ไม่น่าจะเห็นก็ได้เห็น

ลักษณะการประพันธ์ เมื่อเปรียบเทียบทั้งสามเรื่องแล้ว มีลักษณะร่วมกันคือ การใช้คำ
ประพันธ์ กวีใจกาพย์เหมือนกัน ลักษณะที่แตกต่างกันคือการใช้คำ เรื่องพระรถเมรีใช้คำประณีตกว่า
เรื่องหอยสังข์และวันการ แต่ความพรรณนาอารมณ์ขัน เรื่องวันการ เป็นเรื่องเคน

แนวคิด

แนวคิดหรืออุดมการณ์ของวรรณคดีชาวนานทั้งสามเรื่อง เกี่ยวข้องกับหลักพระพุทธศาสนา
แสดงให้เห็นกฎแห่งกรรม โกรทกรรมอะไรไว้กรรมนั้นย่อมตอบสนอง หรือทำดีได้ก็ ทำชั่วได้ชั่ว
แสดงผลของบุญและกรรม ความเร่ร่อนในศาสนา ถึงกรวกับขัน ตระกำลำบากจนจะยึด
พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง แสดงอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เช่น เหวกา ว่าเป็นผู้มีอำนาจ
คอยช่วยเหลือมนุษย์ คนที่ทำบุญจะมีผู้ช่วยเหลือ มนุษย์ด้วยกันช่วยไม่ได้เหวกาจะช่วย ผดบุญ-

ผลกรรมจะติดตามไปทั้งชาติหน้า แสดงอานิสงส์ของการให้ทาน ผลในปัจจุบันก็เอื้อบริยศ
หรือเลี้ยง ค่ายกองสร เสริฐ ผลในอนาคตคือความสมบูรณ์พูนสุข ความหวังสูงสุดก็อินพพาน
แสดงความกตัญญูและผลแห่งความกตัญญู สิ่งที่ได้รับความเจริญรุ่งเรือง

แนวคิดอีกประการหนึ่งซึ่งแตกต่างออกไปคือ แนวคิดในเรื่องวันการ เรื่องนี้แสดงอารมณ์
ขันของมนุษย์ไม่จำกัดเพศ วัย หรือชั้นวรรณะ แต่แนวคิดทางศาสนาก็มีแทรกอยู่เช่นกัน คือทำดี
ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กรรมสนองกรรม และความเชื่อในอำนาจลี้ลับศักดิ์สิทธิ์

ตัวอย่างแสดงถึงแนวคิดต่าง ๆ

ก. แสดงกฎแห่งกรรม เมื่อประสบความทุกข์ยาก เชื่อว่าเกิดจากกรรมที่ตนเคย
กระทำมา

○ จันทิเหวือฮาไหลย กรวนกรำรำไร
สกุใจเมียบแล้วพระอา
○ ขรอยว่าเวรกำท่ามา เกิดแก่กรรมหมา
เมียบี่ลลาพระไป

○ จันทิเหวือฮาไลย กรวดกรำรำไร
สกุใจเมียบแล้วพระอา
○ ขรอยว่าเวรกรรมท่ามา เกิดแก่กรรมหมา
เมียบี่ลลาพระไป

หรือ

○ โอแก้วฟ้า ขรอยกำเวร จักติดตาม--
สนอง จึงให้พลักราก จากนางคู่ครอง
โอพระเทานอง จักคิดนโค
○ โอจันท์เหวี่ แก่ครองบุรี ค่ายพิ-
ทรมว้ย เจ้าไม่ให้พี่ แคนเคื่องพระทัย
ไหมให้ชัใจ สักเท่าไยของ

○ ยอดรักภักดา ขรอยกำเวร มาติด-
ตามสนอง จำให้ท้าว พริศพระเทานอง
ป่านี่ร่วมทอง เจ้าจิกินน้ำตา

○ โอแก้วฟ้า ขรอยกรรมเวร จักติดตาม--
สนอง จึงให้พลักราก จากนางคู่ครอง
โอพระเทานอง จักคิดนโค
○ โอจันท์เหวี่ แก่ครองบุรี ค่ายพิ-
ทรมว้ย เจ้าไม่ให้พี่ แคนเคื่องพระทัย
ไม่ให้ชัใจ สักเท่าไยของ

○ ยอดรักภักดา ขรอยกรรมเวร มาติด-
ตามสนอง จำให้ท้าว พริศพระเทานอง
ป่านี่ร่วมทอง เจ้าจิกินน้ำตา

(จากเรื่องหอยสังข์ ตอนท้าวบุญศรีกับนางจันทิ)

บางครั้งก็กล่าวถึงกรรมที่ทำเอาไว้แต่ชาติก่อน มาชาตินี้กรรมนั้นมาตอบสนอง
ในเรื่องพระรถเมรี นางสิบสองกินเนื้อลูกตัวเอง เนื่องจากชาติก่อนไปเที่ยวทุ่งนา พบแมงมุมให้
ขึ้นมาหาอาหารกิน เห็นนางสิบสองก็ตกใจเลื้อยเข้าไปในรู นางทั้งสิบสองเอาหินปิกู ทุบให้
ออกมาหากินไม่ได้ ออกมายกเข้าก็กินลูก กรรมที่นางทำกับงูในชาติก่อนจึงมาตอบสนองในชาตินี้

..... ที่หนเวทนา

กรรมยังตามบิณฑำ

○ คบสิบสองนางสาวกำ แดกอรไคทำ

กำจำให้กินลูกเอง

○ ซากกอนเป็นคนลักเลง อำเภอใจเอง
ออกไปเที่ยวกลางทุ่งนา

○ ไปพบแมงมุมเหาะา ขึ้นมาเที่ยวหา
กุงปลาเขี่ยคมขบกิน

○ ชูครูไชยอยู่ไคกิน รุงเที่ยวหาหิน
เป็นนิจการนารมา

○ วันหนึ่งขึ้นมาเที่ยวหา เครื่องจักกักสา
เห็นนางเดินมาตกใจ

○ เลื้อยเดินลงอยู่รูไชย กรามตัวกลัวไฟ
ตกใจตัวสันขวันหนี

○ นางเห็นงูรายไลคี งูพาทัวหนี
เพื่อหนีบไม้ไผ่

○ เห็นงูลงไปไนรู กูเรียกกันดู
พวกยิงวิ่งพรูเขาไป

○ ชูเอาหินพามาไว ถมปากกูไว
หนีงูรายขึ้นมา

. ที่หนเวทนา

กรรมมายังตามบิณฑำ

○ คบสิบสองนางสาวกรรม แดกอรไคทำ

กรรมจำให้กินลูกเอง

○ ชาติก่อนเป็นคนลักเลง อำเภอใจเอง
ออกไปเที่ยวกลางทุ่งนา

○ ไปพบแมงมุมเหาะา ขึ้นมาเที่ยวหา
กุงปลาเขี่ยคมขบกิน

○ ชูครูไชยอยู่ไคกิน รุงเที่ยวหาหิน
เป็นนิจกาลนาเมา

○ วันหนึ่งขึ้นมาเที่ยวหา เครื่องจักกักสา
เห็นนางเดินมาตกใจ

○ เลื้อยเดินลงอยู่รูไชย กรามตัวกลัวภัย
ตกใจตัวสันขวันหนี

○ นางเห็นงูรายไลคี งูพาทัวหนี
เพื่อหนีบไม้ไผ่

○ เห็นงูลงไปไนรู กูเรียกกันดู
พวกยิงวิ่งพรูเขาไป

○ ชูเอาหินพามาไว ถมปากกูไว
หนีงูรายขึ้นมา

๐ รุกขไวยุเสศสา อ่อนำอศหา
อศกุงอศปลาชานาร

๐ นอรพุงอศอศหา เวทนาชานาร
สงสารกุงินลูงเอง

๐ เวราสาางมาแต่เกรง นางกุงินลูงเอง
เพราะก่านางโคทำมา

๐ รุกขไวยุเสศสา อ่อนำอศหา
อศกุงอศปลาชานาน

๐ นอนพคุงอศอศหา เวทนาชานาน
สงสารกุงินลูงเอง

๐ เวราสาางมาแต่เกรง นางกุงินลูงเอง
เพราะกรรมนางโคทำมา

นอกจากกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อนตามสนองในชาติที่แล้ว กรรมในชาติปัจจุบันก็ตามสนอง
ในชาติปัจจุบันไฉน ในเรื่องพระรถเบรีกล่าวถึงกรรมในชาติปัจจุบันไว้ว่า เหตุที่นางสิมิลอง
ถูกกวักกาก็เพราะขณะที่เศรษฐีพานางไปทิ้งในป่า นางทั้งสิมิลองและไปพบปลาเล็ก ช่วยกัน
จับปลาเอาเชือกร้อยตา นางสิมิลองร้อยทั้งสองตา นางเถาณสุดท่วงด้วยตาเดียว กรรม-
ร้อยตาปลาตามสนองให้นางถูกกวักกตาทั้ง 2 ข้าง ยกเว้นนางเถาณถูกกวักข้างเดียว

๐ ยามเมื่อเจ้าจิตติคอร ภักสาสายสมร
ไปทิ้งเสียในไพรป่า

๐ พี่น้องเจารองรำหา อศเขาอศปลา
เวทนาเสศสาแทบตาย

๐ ไปพบปลาเล็กปลักกาย พี่น้องปองหมาย
รูงายชวนกันจับปลา

๐ จับโคไม่ร้อยตามตา นางเถาณองยา
โคร้อยแต่ตาปลาหนึ่ง

๐ กำนรรณันตามมาถึง ผู้ฟังนั่งอึ้ง
รูงแล้วเมฆายาทำ

๐ สิบมคงใจฝ่ายกำ ทารว่ายาทำ
ทำกำกำพิศกวไป

๐ ยามเมื่อเกรงฐิกร พักพาสายสมร
ไปทิ้งเสียในไพรป่า

๐ พี่น้องเจารองรำหา อศเขาอศปลา
เวทนาเสศสาแทบตาย

๐ ไปพบปลาเล็กปลักกาย พี่น้องปองหมาย
รูงายชวนกันจับปลา

๐ จับโคไม่ร้อยตามตา นางเถาณองยา
โคร้อยแต่ตาปลาหนึ่ง

๐ กรรมนั้นกันตามมาถึง ผู้ฟังนั่งอึ้ง
รูงแล้วเมฆายาทำ

๐ สิบมคงใจฝ่ายกรรม ท่านว่าอย่าทำ
ทำกรรมกรรมศิศตัวไป

ก็แล้วผลแห่งกรรมเอาไว้เพื่อสั่งสอนคนให้ละเว้นการทำกรรมชั่ว กลับมา

ข. ผลของการทำบุญให้ทาน ช่วยให้เป็นสุข ถึงแม้ในภายหลังจะได้รับความทุกข์
แสนสาหัสก็จะมีผู้ช่วยเหลือ มนุษย์ช่วยไม่ได้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจอิทธิฤทธิ์จะคอยช่วยเหลือ
คือพระอินทร์ วรรณคดีไทยทุกเรื่อง พระอินทร์จะเป็นผู้แก้ปมความทุกข์ของกตัญญูเสมอ

ในเรื่องหอยสังข์ ขณะทีนางจันทิมาลูกหอยเข้าไปได้รับความทุกข์ คอยบุญของพระสังข์
พระอินทร์ลงมาช่วยไพบพาน

○ เมื่อนั้นเหวี่ เข้าในไพร่สีย เหวี่รำกาน
ไผ่มีมรคา ไผ่พรงคังคาน นังลงกราบกราน
รำไรไปมา

○ คอยบุญทนเฝ้า บัดเคี้ยวรอนเฝ้า
ถึงท้าวอินทรา ส่งจักษุทิพย์ กริบแลไปมา
เห็นนางฉายา กับพระกฤษณา

○ ทนลำบากไผ่ อยู่ไผ่พรงไพร่
พระไผ่รำกาน ไผ่พรงคังคาน หลังไผ่คังคาน
เทามีพระอังกการ แก่พระเพ็ญกฤษณา . .

○ เมื่อนั้นเหวี่ เข้าในไพร่สีย เหวี่รำกาน
ไผ่มีมรคา ไผ่พรงคังคาน นังลงกราบกราน
รำไรไปมา

○ คอยบุญทนเฝ้า บัดเคี้ยวรอนเฝ้า
ถึงท้าวอินทรา ส่งจักษุทิพย์ กริบแลไปมา
เห็นนางฉายา กับพระกฤษณา

○ ทนลำบากใจ อยู่ไผ่พรงไพร่
พระทัยรำกาน ไผ่พรงคังคาน หลังไผ่คังคาน
ท้าวมีพระอังกการ แก่พระวิศณุกรรม

พระวิศณุกรรมช่วยเหลือนางจันทิมาให้พบพานกายา อาศัยอยู่กับกายาตลอดมา-ในเรื่อง
พระรถเมรี พระอินทร์ลงมาช่วยพระรถเสนโดยเนรมิต เป็นไก่ และกลิ้งไว้ให้พระรถเสนนำไป
เล่นการพนันจนได้ชัยชนะ หาดอาหารมาเลี้ยงแม่และป้าทั้งสิบเอ็ดคน จนในที่สุดพระรถเมรี
พระราชปิตาโคตรทราบว่าพระรถเสนเป็นพระราชโอรสของพระองค์ เรื่องวันการพระอินทร์ใช้
พระวิศณุกรรมลงไปช่วยเหลือนางวันพุชฌกับยักษ์สี่เศียร เจ้าเมืองตะวันจนไคยชนะ

การให้ทาน มีผลต่อผู้รับและผู้ให้ในด้านชื่อเสียง เกียรติยศ และความสุข ความอิ่มเอิบใจ

. . . เทียมไค้ลูกชาย นางให้แก่งการ

○ หมูมามักสืบ เขามามากมี ท่างกม-
กราบกราน ชักสนเสื่อผา เขามาขอทาน
นำจิตนางกราน สำนวนอินคี่

..... เทียมไค้ลูกชาย นางให้แก่งการ

○ หมูมามักสืบ เขามามากมี ท่างกม-
กราบกราน ชักสนเสื่อผา เขามาขอทาน
นำจิตนางกราน สำนวนอินคี่

๐ หมู่บ้านทุกเมือง ทาง ๆ ภาเลื่อง
 ฟุ้งเฟื่องกรุงสีย ปราการคัมภีรา ไปทุกธานี
 สรรเสริญเทวี ฌีเวนภารา

๐ หมู่บ้านทุกเมือง ทางต่างลือเลื่อง
 ฟุ้งเฟื่องกรุงศรี ปราการยศดา ไปทุกธานี
 สรรเสริญเทวี นิเวนภารา

การบริจาทานของนางพันธุรัตเลื่องลือไปทั่วเมือง นางเองได้รับความสุขใจ
 ในเรื่องพระรถเมรี พระรถเสนได้บริจาทานเช่นเดียวกัน

ก. แนวคิดในเรื่องความกตัญญู ความกตัญญูเป็นลักษณะของคนที่ มีความกตัญญู
 จะต้องตอบแทนบุญคุณผู้เป็นพระคุณในทุกโอกาส วรรณคดีชาวบ้านทั้ง 3 เรื่องจึงปรากฏเรื่อง
 การตอบแทนบุญคุณผู้ผู้มีคุณ

เรื่องหอยสังข์ พระสังข์ตอบแทนบุญคุณพระราชปิตามารดาโดยจัดพิธีรดน้ำทำขวัญ เป็นพิธี-
 ในหม่อมหลวงสมโภช เช่นเดียวกับพระรถเสนตอบแทนบุญคุณมารดาและป้าในเรื่องพระรถเมรี

ง. เกี่ยวกับอารมณ์ของคน เรื่องวันการมีแนวคิดดังกล่าว กวีแต่งเรื่องวันการ
 เพื่อให้คนสนุกสนานเพลิดเพลิน เรื่องนี้จึงมุ่งแสดงอารมณ์ขันในลักษณะต่าง ๆ กันตลอดเรื่อง
 แม้ใบการบก็มีอารมณ์ขัน ตอนนายศรีนั้นทต่อสู้กับยักษ์ นายศรีนั้นท้ไขว้เป็นอาวุธ ใหญ่ฉก
 สะดือยักษ์

๐ ยักตีนายกิริจัม	ต่อรับรับกันโฉฉา	๐ ยักตีนายกิริจัม	ต่อรับรับกันโฉฉา
รุมกับบองสันยาว	เขาอาจอุกรุกไปมา	รุมกับบองสันยาว	เขาอาจอุกรุกไปมา
๐ โทรเทรไอเทเพน	เพื่อกนสิงเสนเขาฝูงหมา	๐ โขเขอายเทเพน	เพื่อกนสิงเสนเขาฝูงหมา
ศิริจัมเอานากา	กีมาราวินาโคไป	ศิริจัมเอานากา	กีมาราวินาโคไป
๐ คีทรายายคี่ฟ้า	พลยักษ์สามวัยบันไลย	๐ คีรายายคี่ขวา	พลยักษ์สามวัยบรรลัย
เพื่อนปลอຍใหญ่ใหญ่	ถกหัวทหรือเจาะคือมาร	เพื่อนปลอຍใหญ่ใหญ่	ถกหัวทหรือเจาะคือมาร

ทุกวิธียาบถก็จะแทรกอารมณ์ขันไว้เสมอ ตกใจ กี่ใจ กีบรยายเห็นภาพ ตกตาใส
 ไม่เคยกินอาหารที่อร่อยมาก่อน เมื่อมากินของนางวันพุช ตาใสกินไม่หยุดจนลุกไปขึ้น

๐ ลูกเห็บเกล็ดกับเหือก เกี้ยวเป็นเปือกบอหมันแขง ๐ ลูกเห็บเกล็ดกับเหือก เกี้ยวเป็นเปือกบอหมันแขง
 หมูชวอหอยแครง ไหมแขงแรงเหมือนทอคมัน พูแก้วหอยแครง ไมแขงแรงเหมือนทอคมัน
 ๐ ผันบอแกลูกนอย พหมันหอยเหมือนขึ้นหวน ๐ ผันบอแกลูกนอย พหมันหอยเหมือนขึ้นสวรรค์
 ลูกว่าชาเป็นอนกัน หอยเรียวเอยเหมือนลูกกลม ลูกว่าชาเหมือนกัน หอยเรียวเอยเหมือนลูกกลม
 ๐ ของอันหาหมกไผ เคาหยาบถักหาขนม ๐ ของอันหาหมกไม เคาชยาบถักหาขนม
 ชักสุมาคพุงกึ่งกลม เป็ดฝาเชอหีบฝอยทอง ชักสุมาคพุงกึ่งกลม เป็ดฝาเชอหีบฝอยทอง

กาไถกินจนกระทั่งลุกขึ้นไม่ได้ เรียกยายสาให้ออกมาช่วยพุง

๐ แมงโรมตอมพุงอ้อ แมงวันอ้อราวโพรงอู ๐ แมงโรมตอมพุงอ้อ แมงวันอ้อราวโพรงอู
 ตังโกม้อคลำพุง ปากเรียกเมียเหวอ้อสา ตังโกม้อคลำพุง ปากเรียกเมียเหวอ้อสา
 ๐ มาจูงกูไไทย เคนไผไหวยเลยฟ้าผา ๐ มาจูงกูไไทย เคนไผไหวยเลยฟ้าผา
 เอาโหนดไผเร่งมา เจ็บในพุงกูักเหน เอาโหนดไผเร่งมา เจ็บในพุงกูักเหน

สรุปเกี่ยวกับแนวคิดของวรรณคดีชาวบ้านเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา แสดงถึงผลของกรรม
 กว้างหวัง เพื่อสอนผู้ว่านให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ โภชใช้นิทานเป็นอุปกณ์ในการสอน แทนที่จะสอน
 กันโดยตรง เป็นวิธีอันชาญฉลาดของคนในสมัยโบราณ เน้นจุดสำคัญคือ ถ้าใครทำดี ความดีจะ
 ตอบสนอง - คนที่ทำความชั่วมักจะได้รับผลจากการกระทำรุนแรงเสมอ จึงแนวคิดอันนี้ช่วยยับยั้งคน
 ไม่ให้ประมาทชั่ว เพราะกลัวจะเหมือนตัวละครในเรื่อง

การดำเนินเรื่อง

วรรณคดีชาวบ้านทั้ง 3 เรื่อง มีลักษณะการดำเนินเรื่องร่วมกันโดยอาศัยอิทธิฤทธิ์อิทธินา
 อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลเหตุการณ์ให้เป็นไปต่าง ๆ นา ๆ ตัวละครเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ เหาะเหิน
 เกลินอากาศได้ ตัวเอกเป็นผู้มีบุญ เกิดมาเพื่อรับผลบุญ ตัวเอกบางตัวไม่ได้แสดงความสามารถ
 แต่ได้รับจากผลอันตนไม่ตั้งใจ เช่น วันคารซึ่งเป็นตัวเอกในเรื่องวันการ ตัวละครจะแบ่งเป็น
 2 ฝ่าย คือฝ่ายธรรมะกับฝ่ายอธรรม ฝ่ายธรรมะมักจะเป็นมนุษย์ ถ้าเป็นสัตว์หรือยักษ์ก็ต้องมี
 ธรรมะในจิตใจ ฝ่ายอธรรมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือประเภทแรกเป็นยักษ์ รูปร่างหน้าตาน่าเกลียด

โศครายทารุณ ไต่แกทางสนทราในเรื่องพระรถเมรี ยักษ์สี่เศียรในเรื่องวันการ อีกประเภทหนึ่ง เป็นมนุษย์ ถึงแม่น้ำตาจะงคงาม แต่เป็นผู้มีความอัจฉริยภาพ ไต่แก นางจันทาในเรื่องหอยสังข์

สิ่งสำคัญอันเป็นชนวนให้เกิดเรื่องคืออารมณ์รัก โกรธเกลียดชิงชัง พยาบาท ผลักดัน ใ้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมาในรูปต่าง ๆ กัน จากหนังสือวรรณคดีชาวบ้าน สรุปชนวนที่ทำให้เรื่องดำเนินไปได้ 3 ประการ

ประการแรก เนื่องมาจากความรักอันไม่คู่ควรกันระหว่างหญิงกับชาย เมื่อไม่ได้สมใจ ก็เกิดรบพุ่งแย่งชิง เรื่องวันการท้าวสี่เศียรเจ้าเมืองทรวนหลงรักนางวันพุช ชิดาท้าวปัญจา ท้าวปัญจาไม่ยินยอมก็เกิดเหตุการณ์รบพุ่งชิงนาง ท้าวปัญจาได้อาศัยอาวุธจากวันการฆ่าสี่เศียรตาย นางวันพุชได้พบกับวันการ เรื่องก็ถึงจุดจบ

เรื่องวันการ การดำเนินเรื่องอาศัยบุคลิกของตัวละคร กวีสร้างตัวละครเอกคือ วันการ ให้เป็นคนโง่ เป็นเด็กเลี้ยงควาย ไม่มีความสามารถพิเศษ หรืออิทธิฤทธิ์ใดๆ วันการไม่ได้เดินทางท่องเที่ยวเช่นตัวเอกอื่น ๆ แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นช่วยเสริมให้วันการเป็นบุคคลสำคัญขึ้น โดยไม่รู้ตัว เหตุการณ์ครั้งแรกคือนายพานิชนำสินค้าไปขายทางเมือง วันการฝากปลาหูกไปขาย วันการได้สิ่งตอบแทนบาทก้อมะพร้าวกะทิซึ่งภายในบรรจุเงินและทองเต็ม วันการหาได้สนใจ คิดว่าเป็นมะพร้าวธรรมดา ไม่มีความกะตือรือร้นที่จะดู เมื่อนายพานิชออกเดินทาง วันการก็ฝากไปขายอีก ได้รับผลตอบแทนคือสร ตอนนั้นเหตุการณ์สำคัญก็เกิดขึ้น เมื่อนายพานิชเดินทางเข้าไปเมืองปัญจา ขณะนั้นทางเมืองปัญจายักษ์สี่เศียรยกกองทัพมารบพุ่งชิงนางวันพุชชิดาท้าวปัญจา สรของวันการถูกนำไปใช้ในสงคราม ฝ่ายปัญจาได้ชัยชนะ จึงตอบแทนบุญคุณของวันการโดยส่ง นางวันพุชไปให้วันการ วันการได้รับรางวัลจากความดีที่ตนเองทำโดยไม่เจตนา ทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกิดจากการกระทำโดยไม่เจตนาของวันการทั้งสิ้น บุคลิกของวันการช่วยให้ เหตุการณ์ดำเนินไปสู่จุดจบ เพราะวันการ เป็นคนโง่จึงไม่สนใจว่าสิ่งที่ตนเองได้รับมาแต่ละครั้ง คืออะไร สำคัญอย่างไร ปล่อยให้ตามเลยจนตนเองได้นางวันพุชดังกล่าวดูแล้ว

ประการที่ 2 ปัญหาความรักภายในครอบครัว เป็นชนวนสำคัญในการดำเนินเรื่อง กษัตริย์บึงเหลื 2 องค์ ฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย มเหสีฝ่ายซ้ายเป็นตัวอิจฉา เมื่อมเหสีฝ่ายขวา จะได้ออร์สมัญญาธิการ ฝ่ายซ้ายคิดหาอุบายทำลาย วิธีการที่มีผลดังใจที่สุดคือทำเสน่ห์ให้ องค์พระมหากษัตริย์หลงใหล หลังจากนั้นก็ทำลายฝ่ายตรงกันข้าม จนพลัดพรากจากบ้านเมือง

หมทุกข์เฝ้าหน้าอยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งพระราชโอรสเคียดชังช่วยเหลือจับมเหสีฝ่ายซ้าย ประหารชีวิต เรื่องก็ถึงจุดจบ

เรื่องหอยสังข์อาศัยปัญหาความรักภายในครอบครัว เป็นจุดสำคัญในการดำเนินเรื่อง เหตุการณ์ครั้งแรกที่มาช่วยเสริมสร้างก็คือ มเหสีฝ่ายขวาคือนางจันทิที่ทรงครรภ์ประสูติพระโอรส เป็นหอย นางจันทิหามเหสีฝ่ายซ้ายได้โอกาสหลยุงท่วยสมด ให้ขับไล่นางจันทิออกจากเมือง จนเป็นผลสำเร็จ เหตุการณ์ต่อมานางจันทิไปอยู่ป่าตีรปหอย นางจันทิหารชาววานางจันทิ ไม่ตาย มีหน้าซำมีพระโอรส ก็สั่งให้ทหารไปจับมาฆ่า ความอิจฉาริษยาของมเหสีฝ่ายซ้ายทำให้ ตัวเอก คือพระสังข์ต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง หลังจากนั้นก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้นกับตัวเอก ผลักดันให้ตัวเอกแสดงบทบาทต่อไปจนในที่สุดตัวเอกได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองสามด กวินำเอา ความกตัญญูมาเป็นระนวน นำตัวเอกไปพบกับพระบิดามารดาและตัวอิจฉา โดยสร้างเหตุการณ์ ให้ตัวเอกรอนใจคิดจะเดินทางไปตามหานางจันทิพระมารดา แต่นางรจนายาเฒารูปเงาะเลี้ยง นางพันธุรคชวเลื้อโดยให้เกวียนไปรับนางจันทิ และเดินทางไปรับพระสังข์ พระสังข์กลับ เมืองขำระโหมมเหสีฝ่ายซ้าย เรื่องหอยสังข์ก็จบลงเมื่อคนดีได้รับความสุขและคนชั่วได้รับกรรม ไปแล้ว

ประการที่ 3 ความโกรธแค้นชิงชัง ความพยาบาทของมนุษย์เป็นระนวนสำคัญให้ เรื่องดำเนินไปสู่จุดจบ เรื่องพระรตเบรีประเด็นสำคัญที่ทำให้เรื่องดำเนินไปคือความโกรธแค้น พยาบาทของนางสนทราที่มีต่อนางสิบสองคนซึ่งไปอาศัยอยู่กับนาง ต่อมานางสิบสองหนีไป นางสนทราโกรธแค้นมาก ออกติดตามไล่ตามนางทั้งสิบสอง เหตุการณ์ครั้งแรกนางสิบสอง หนีไปเป็นใหญ่เมืองไพยสาลี นางสนทราทราบข่าวออกติดตามไปควักลูกตานางทั้งสิบสองคน นำไปฝังไว้ในอโมงค์ นางสิบสองไปตาย มีพระโอรสอันเกิดแก่พระรตสิทธิ กษัตริย์เมืองไพยสาลี นามว่า พระรตเสน นางสนทรายังไม่หายแค้นก็สร้างเหตุการณ์เพื่อฆ่าพระรตเสน โดยส่ง พระรตเสนไปให้ทางเมรีฆา แต่เหตุการณ์กลับตรงกันข้าม พระฤาษีช่วยเหลือพระรตเสน จนพระรตเสนได้นางเมรีเป็นชายา กลับมาเมืองไพยสาลี นางสนทราแค้นมากที่พระรตเสน ไปตาย จึงเกิดรบพุ่งกันขึ้น พระรตเสนฆานางสนทราตาย เมื่อผู้ถูกพยาบาทหมดสิ้นไปเรื่อง พระรตเบรีก็ดำเนินไปสู่จุดสมบูรณ์ คือพระรตเสนไปได้อายาคือนางทศนารี นำเหตุการณ์อื่น ๆ มาแทรกเพียงเล็กน้อย

จะเห็นว่า สิ่งสำคัญอันเป็นระนวนสำคัญให้เรื่องดำเนินไปตามแนวคิดเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม หรือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มี 3 ประการคือ ความรักระหว่างเพศซึ่งไปคู่ควรกันอย่างเรื่องวันคร ความรักภายในครอบครัวในเรื่องหอยสังข์ และความโกรธแค้นพยาบาทในเรื่องพระรถเมรี สาเหตุ ทั้งสามประการทำให้เกิดความแตกแยกอันเป็นกฎเกณฑ์ธรรมดาของโลก ก็นำเอาสาเหตุเหล่านี้ มาผูกเรื่องและดำเนินเรื่องไปตามเหตุการณ์และพฤติกรรมของตัวละคร ถึงแม้ว่าจะพลิกแพลง วิธีการดำเนินเรื่องอย่างไรก็ตาม สิ่งที่มีร่วมกันคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

คุณค่าในค่านสุนทรีย์

คุณค่าในค่านสุนทรีย์ คือความไพเราะงดงามในด้านการแสดงออกของกวี ซึ่งแสดงออก ในรูปของอารมณ์สะเทือนใจลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ในรูปของความรัก การพลัดพรากจากคนรัก ความสนุกสนานรื่นเริง ตลกขบขัน ความงดงามของธรรมชาติ ตลอดจนการใช้ภาษา สำนวน อุปมาอุปไมย ทำให้ผู้อ่านเกิดความนึกคิดจินตนาการร่วมกับกวี

วรรณคดีชาวนบ้านเรื่องพระรถเมรี หอยสังข์ และวันคร มีความไพเราะงดงาม ทางด้านการแสดงออกดังกล่าวย่างสมบูรณ์ ดังนี้

1. การใช้ภาษา ภาษาที่ใช้ในวรรณคดีชาวนบ้าน มีภาษาถิ่นภาคใต้ปะปนอยู่กับภาษา กลาง ในที่นี้จะแบ่งแยกการใช้ภาษาออกเป็น 2 ภาค ภาคแรกจะเป็นลักษณะการใช้ภาษาทั่ว ๆ ไป เน้นในเรื่องอักษรวิธี ซึ่งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาปีคภาษากลางปัจจุบันเป็นหลัก ภาคที่ 2 การเรียบเรียงถ้อยคำ สุภาษิตสำนวนอุปมาอุปไมย

ภาคที่ 1 ลักษณะการใช้ภาษาทั่ว ๆ ไป ในที่นี้จะไม่แบ่งแยกภาษาว่าเป็นภาษาถิ่น หรือภาษากลาง แต่จะกล่าวถึงภาษาเขียนซึ่งปรากฏในหนังสือวรรณคดีชาวนบ้าน ลักษณะการเขียน ไม่เหมือนภาษาเขียนปัจจุบัน ทั้งพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ตลอดจนเครื่องหมายต่าง ๆ สรุปได้ ดังนี้

1) การเขียนพยัญชนะ เขียนง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ตัวสะกดตรงตามมาตรา คือถ้าในแม่กง ใช้ ง เป็นตัวสะกด แม่กค ใช้ ค เป็นตัวสะกด ยกเว้นแม่กน ซึ่งใช้ ร และ น เป็นตัวสะกด ตัวสะกดในแม่กคบางคำใช้ จ สะกด เช่นในคำว่า เศรษฐี จะใช้ว่า เสฐฎี ใช้ จ สะกด การใช้ ร สะกดในแม่กนคงจะเป็นเพราะอิทธิพลของภาษาขอม เช่นคำว่า เคน

ใช้ เ็กร ่ ทาน ใ้ ทาร, ่ อาน ใ้ อาร เป็นต้น คำที่ประสมสระอะมีตัวสะกดในบางคำ
ยังคงลักษณะภาษาเขียนโบราณไว้ คือมีตัวสะกดซ้อนกัน ๒ ตัว เช่นคำว่า กัน เขียนเป็น กรร
นั้น เขียนเป็น นรร ลักษณะพิเศษเกี่ยวกับการใช้พยัญชนะมีดังนี้

1.1 พยัญชนะต้นและตัวสะกดตรงตามมาตรา

เสถถิ	เศฐฐิ
คุณ	คุณ
พฐา	ภูษา
พคัสคา	ภคัสคา
หุระ	หุระ
โรก	โรค
โกรรค	โกรรค
ยักถิ	ยักถิ

1.2 พยัญชนะที่เป็นตัวสะกดในแม่ กน ใ้ ร ู ซึ่งในปัจจุบัน

ใ้ น เชน

¹ พลัร	พลัน
นำมร	นำมัน
นอร	นอน
กระการ	กระดาน
โปรรคปรราน	โปรรคปราน
บางคำใ้ ู สะก ซึ่งปัจจุบันใ้ ร, ล เชน	
ควญ	กวร
นวญ	นวล

1.3 ใ้ ข แทน ข แทนทั้งสั้น

ชา	ชา

¹ ใ้ แนนอนเสมอไป บางคำเขียน "พลัน".

ของ	ของ
ขาด	ขาด
เข้	เข้
เขา	เขา

1.4 พยัญชนะอื่น ๆ ที่เขียนไปเหมือนภาษาเขียนปัจจุบัน นอกจาก

ที่กล่าวแล้ว ได้แก่

คฤา	กือ
ฟ่งทราน	ฟ่งชาน
ทวือ	ชือ
หฤา	หริอ
ชว้า	ชว้า
ทราย	ชาย

2) สระ ลักษณะการเขียนสระแตกต่างจากภาษาปัจจุบัน ที่น่าสังเกต

สรุปได้ดังนี้

2.1 รูปสระไอ, โอ ถ้าเป็นเสียงสามัญ เสียงเอก เสียงจัตวา จะไม่มีรูปวรรณยุกต์ เขียนเหมือนกัน คือใช้ โอย เช่นคำว่า ไปย ไกลย คำที่เป็นเสียงโท จะใช้รูป โอ

ตัวอย่างเสียงสามัญ เสียงเอก และเสียงจัตวา

ไผย	ไฟ
ไจย	ใจ
ไคย	ไหล
ไหญย	ไหญ
ไหมย	aih
ไสย	ไส

รูปสระ โอ, โอ ที่เป็นเสียงโท

ไกล	ไกล
ไหม	ไม

ไพ	ไพ
ไ	ไ
ว	ว
ไ	ไ

ตัวอย่างเช่น "บ้านไกลไหนไกลย ทั้งมาทั้งไป
จ้ไกลสักวัน" อ่านว่า บ้านไกลไหนไกล ทั้งมาทั้งไป จะไกลสักวัน

2.2 รูปสระ เอื้อ มี ๒ ลักษณะ คือ

เมื่อไม่มีตัวสะกดจะใช้รูป เ - อ เช่น

เสื่อ	เสื่อ
เมือ	เมือ
เชือ	เชือ
เหลือ	เหลือ

เมื่อมีตัวสะกดจะใช้รูป เ - อ เช่น

เรื่อง	เรื่อง
เมื่อง	เมื่อง
เกลือก	เกลือก
เงื่อน	เงื่อน

2.3 รูปสระออ ในกรณีมีตัวสะกดเขียนเหมือนปัจจุบัน เช่น

กอน = กอน, นอร = นอน ถ้าไม่มีตัวสะกด สระอจะกลายเป็นสระลครูป เช่น

ช	=	ชอ
ท	=	ทอ
พคา	=	พอคา

บางครั้งเมื่อไม่มีตัวสะกดเขียนไม่ลครูปก็มี เช่นคำว่า

พ้อ = พอ, หน่อ = นอ ซึ่งการเขียนทุกครั้งจะเครื่องหมายพันหน " กำกับไว้ข้างบนเสมอ

ในบางกรณีปัจจุบันเขียนลครูป แต่ในวรรณคดีชาวบ้านคงรูปออ

เอาไว้ เช่น

กอร = กร

จอร = จร

พอร = พร

การเขียนรูปสระอว ไม่ปักกฎเกณฑ์ตายตัว จะมีลักษณะดังกล่าว

มาข้างบน

2.4 รูปวิสรรชนีย์ใช้แทนเสียงอะ ลักษณะในการเขียนวิสรรชนีย์

แบ่งออกได้ดังนี้

2.4.1 คำประสมเสียงอะ ไม่มีตัวสะกดเขียนได้ 2 แบบ

ก. เขียนประวิสรรชนีย์ เช่น พระ

ข. เขียนไม่ประวิสรรชนีย์ มักจะออกเสียงเป็น

ออ โดยมีเครื่องหมายฝนทอง กำกับ ซึ่งคำนั้น ๆ ในปัจจุบันเป็นเสียงอะ มีใช้มาก เช่น

จ จะ

พนาไลย พนาลัย

ผก คค

จันทคาม จันทคาม

ช่ม ชเม

สบาย สบาย

คำที่มีเครื่องหมาย กำกับ ออกเสียงอะ เช่น

ทินาย ทนาย

กัป กะป

ล้อง ละออง

2.4.2 คำที่ประสมสระอะ มีตัวสะกดเขียนเหมือนปัจจุบัน คือใช้ไม้หันอากาศ (ˊ) แทนวิสรรชนีย์ ยกเว้นบางคำซึ่งก็เขียนแบบโบราณ คือใช้ตัวสะกดซ้อน 2 ตัว แต่มีที่ไร่น้อยเช่นคำว่า กรร = กัน

สรุป เสียงอะมีเครื่องหมายใช้แทนเสียง 2 อย่าง คือ ในกรณีไม่มีตัวสะกด ออกเสียงเป็น ออ ในบางคำอาจออกเสียงอะ ซึ่งสังเกตจากคำที่มี

๒ พยางค์บ้างคำ และเครื่องหมาย (ไม้ไ้) ออกเสียงเป็นเสียงอะ

๒.๕ รูปสระอัว มีลักษณะแตกต่างจากปัจจุบัน ปัจจุบันใช้รูป ำ
หนังสือวรรณคดีชาวบ้านใช้รูป ำ ใช้เครื่องหมาย (คล้ายรูปวรรณยุกต์โท) แทน ไม้ไ้
เพื่อบ่งชี้ว่าสระกเครื่องหมาย ำ ไม่ลดรูปเหมือนปัจจุบัน ตัวอย่าง

คำไม่มีตัวสะกด

ัว = ัว

หัว = หัว

คำมีตัวสะกด

ัววน ัววร

ัววค ัววจ

ัวลว ัวลวน

ัวพว ัวพว

ัวคว ัวคว

๒.๖ รูปสระ เออะ, เออ ในกรณีที่ตัวสะกดใช้รูป ำ เช่น

เงิน เงิน

เคิน เคิน

เกิค เกิค

เคิน เคิน

ลักษณะรูปสระที่เขียนแตกต่างจากปัจจุบันมี ๖ รูป ได้แก่

รูปสระอะ, สระโอะ, โอะ สระอัว สระเออะ เออ สระเอือ และสระออ สระอื่น ๆ เขียน
เหมือนปัจจุบัน

๓) วรรณยุกต์ รูปวรรณยุกต์มีใช้น้อย ใช้เพียง ๓ รูป คือรูปเอก (')
รูปโท (ˊ) รูปจั๊ว (ˋ) รูปเอกรูปโทใช้น้อย การใช้วรรณยุกต์ไม่ถือเป็นกฎเกณฑ์ตายตัว
วรรณยุกต์จะต้องตรงเสียงเสมอไป บางครั้งน่าจะใช้รูปวรรณยุกต์ ัวไปใช้ การใช้รูป
วรรณยุกต์แบ่งได้เป็น ๒ ชนิด คือ วรรณยุกต์ที่รูปตรงกับเสียง มีใช้น้อย และวรรณยุกต์ที่รูป
ไม่ตรงเสียง

ตัวอย่างคำที่มีรูปวรรณยุกต์ตรงเสียง

ไปหาพระลูกแก้ว ฉาพบแล้วกลับมาไว
 สบคิดน้ำจิตปอง หนีชู้ของจักออกมา
 ที่เรือนนางสนม
 จึ่งปรทานทั้งเสื้อ
 ลางข้างนุ่งจีบ
 เหล่าไพรที่มาอยู่

ไปหาพระลูกแก้ว ฉาพบแล้วกลับมาไว
 สบคิดน้ำจิตปอง หนีชู้ของจะออกมา
 ที่เรือนนางสนม
 จึ่งปรทานทั้งเสื้อ
 ลางข้างนุ่งจีบ
 เหล่าไพรที่มาอยู่

คำที่มีรูปวรรณยุกต์ไม่ตรงกับเสียงวรรณยุกต์ เช่น

บอญลาวรรุไป
 แด่ไกรชนิหมพันสว่าง

บอญลาวรรุไป
 แด่ไกรชนิหมพันสว่าง

ปางองค์พระทรงสัก ฝันพระพักตร์เบี่ยงซ้าย
 เอาทั้งคามานันจิง
 หุ่นวายอย่าทวายอ่อน มีสิ่งข้อนเรียบเรียงไป
 แขนางามเหลือใจ พระจอมไตรบอญชโยธา
 ฝ่ายข้างหมู่เขาคาน แฉงอาก เนเห็นพินมา
 จัวเตาเขาไปหา

ปางองค์พระทรงสัก ฝันพระพักตร์เขเบี่ยงซ้าย
 เอาทั้งคามานันจิง
 หุ่นวายอย่าทวายอ่อน มีสิ่งขรเรียบเรียงไป
 แขนางามเหลือใจ พระจอมไตรหุคโยธา
 ฝ่ายข้างหมู่เขาคาน แฉงอาก เนเห็นพินมา
 จรเตาเขาไปหา

เป็นต้น

เรื่องของวรรณยุกต์ก็ไม่คำนึงถึงมากนัก จะตรงเสียงหรือไม่ คำใดควร
 จะใช้รูปวรรณยุกต์รูปใดไม่ใช่ว่าสำคัญ สิ่งที่มีคำนึงถึงมากคือให้เสียงสัมผัสไพเราะเท่านั้น คำที่
 ไม่ใช้รูปวรรณยุกต์มีมาก โดยเฉพาะคำที่ประสมสระ ไอ, โอ¹ ถ้าเป็นเสียงโทจะไม่มีรูปวรรณยุกต์
 กำกับ ตัวอย่างคำที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์

๐ สักสิ่งโน้ไพรพะเนิน วังแตกขึ้นกลัวโยธา
 ม้ารัดทั้งคิศา

เดินในป่าไถลสาณ ม้ารัดทั้งคิศา

๐ สักสิ่งโน้ไพรพะเนิน วังแตกขึ้นกลัวโยธา
 เดินในป่าไถลสาณ

¹ เสียงไอ ทางภาคใต้สมัยก่อนออกเสียงเป็น "อ้าย".

๐ นางทั้งสิบสอง	พร้อมพระพี่นาง	๐ นางทั้งสิบสอง	พร้อมพระพี่นาง
เข้ามาทูลไป	เข้ามาในปราสาท	เข้ามาทูลไป	เข้ามาในปราสาท
ใหม่ว่าสิ่งใด	น้องเสวเสียวใจ	ใหม่ว่าสิ่งใด	น้องเสวเสียวใจ..
.....			
	เป็นกัน		

๔) เครื่องหมาย เครื่องหมายที่ใช้มี ๕ ชนิด คือ นิกหิต (°) ฝนทอง (°)

พันธุ (°) ฟองมัน (๑)

นิกหิต ใช้เขียนบนคำที่ประสมสระโอะ มีตัวสะกดรูปโอ (โ)

ลครูปใช้นิกหิตแทน เช่น

อิ่ง	องค์
บั้น	บน
ทั้น	ชน
จั้น	จน

ฝนทอง ใช้ใช้เขียนบนคำที่ประสมเสียงอะ ลครูปวิสรรชนีย์หรือสระ

ฉอ ลครูป

จ	จะ
ช	ขอ
พ	พอ

พันธุ ใช้เขียนกำกับคำที่ประสมสระออไม่ลครูป เช่น

ล่อ	ลอ
หม่อ	หมอ
ซ่อ	ขอ

เป็นกัน

ฟองมัน ๐ ใช้เมื่อขึ้นต้นบทประพันธ์ใหม่แต่ละบท เช่น

๐ ยามนอรเมจจะชวนไครบนอร โอพระมานคอร	๐ ยามนอนเมจจะชวนไครนอน โอพระมารคอร
เมื่อลุมมาจอรกลางไพบ	เมื่อลุมมาจอรกลางไพบ
๐ ยามกินแมจกินควยไครบ ยามรอนคั่นไคย	๐ ยามกินแมจจะกินควยไครบ ยามรอนคนไค
ตัวไครบจ้ตักน้ำให้ล้ง	ตัวไครบจะกักน้ำให้ล้ง

ภาคที่ ๒ การเรียบเรียงถ้อยคำ กวีประณีตในการเลือกสรรคำมาใช้ให้ผู้อ่าน
ได้รับรสไพเราะ สัมผัสรื่นหู คำทุกคำให้ความหมายชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นสุภาพชน ส่วนชน
คำพังเพย คำสอน และบทบรรยายกิริยาอาการของตัวละคร

การบรรยายกิริยาอาการของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ในเรื่อง
พระรถเมรี แสดงให้เห็นความฉลาดในการใช้คำของกวี เช่น ตอนเศรษฐีพรหมจันทร์จับหรือสู้
ซึ่งในสมัยโบราณใช้ใบกล้วยตานีห่อยาสูบ เศรษฐีพรหมจันทร์แสดงท่าทางอย่างไร กวีก็กล่าวไว้
อย่างชัดเจน

๐ กรักเกรกล้วงเหล็กไฟย อธิบเอาใบกล้วยพองลา	๐ กรักเกรกล้วงเหล็กไฟ หีบเอาใบกล้วยพองลา
เช็ดเกลี้ยงรายเรียงอย่า ห่อแล้วพาหาปูยหิน	เช็ดเกลี้ยงรายเรียงยา ห่อแล้วควาหาปูยหิน
๐ เหล็กกลิ้งควยไม้ไผ่ อธิบเหล็กไฟหล่อของจีน	๐ เหล็กกลิ้งควยไม้ไผ่ หีบเหล็กไฟหล่อของจีน
ปูยตั้งบนหลังหิน มือพาจับเอาเหล็กไฟ	ปูยตั้งบนหลังหิน มือควาจับเอาเหล็กไฟ
๐ ที่ฉาดไฟพิศปุย พันขึ้นดุษฎ์แวงไขว่	๐ ที่ฉาดไฟพิศปุย คว้นขึ้นดุษฎ์แกว่งไกว
หอยาจุจุกไฟ อัดเป่าพันออกกลุ่มตา	หอยาจะจุจุกไฟ อัดเป่ากวนออกกลุ่มตา
๐ กระบอกย่นไม้ไผ่ หมายพลูไสยครีบนอยา	๐ กระบอกย่นไม้ไผ่ หมายพลูไสยครีบนอยา
ท่าแหลกเทไสยผา มือแล้วชักเข้าปากคน	ท่าแหลกเทไสยผา มือแล้วชักเข้าปากคน

กวีนำคำง่าย ๆ มาใช้ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพเศรษฐีพรหมจันทร์ ล้วงเอาเหล็กไฟ
ออกจายาม หีบเอาใบกล้วยตานีออกมาเช็ดจนสะอาด เรียงยา "เช็ดเกลี้ยงรายเรียงยา" หลังจาก
นั้นใช้เหล็กไฟพิศกับหิน ซึ่งมี "ปูย"¹ มาจ่อ "ที่ฉาดไฟพิศปุย คว้นขึ้นดุษฎ์แกว่งไกว" เอายาที่ห่อไว้

¹ คือเชื้อไฟ.

"จ่อจุดไฟ" แล้วก็ "อัคเปศวานออกกลุ่มตา" เปื้อสนับทรีแล้วกินหมาก ตำด้วย "กระบอกย่น"¹ ไม้ไผ่ ตำจนแหลก "เทใส่ฝ่ามือ แล้วซัดเข้าปากตน" เกิดภาพขึ้นในความคิดของผู้อ่านเหมือนมองเห็นคนทำกิริยาเช่นนั้นจริง ๆ แสดงถึงความสามารถของกวี

เรื่องวันการกวีใช้ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพความขุสขันทอนวันการ เข้าในหีบกล ซึ่งท้าวปัญาส่งมาให้เป็นกำไล วันการแปลกใจเมื่อเห็นมีอาหารวางไว้ให้ทนมในหีบกลทุกวัน จึงแอบดูเมื่อเห็นนางฟ้าเปิดหีบ วันการก็เอาตัวก้นเข้าไป พบนางวันพุธซึ่งตกตะลึงอยู่ในหีบ กิริยาของวันการ ขณะพยายามจะเข้าหีบ ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์

๐ หีบนี้มีแจลัน	ร้อยลีนส้มอาไลย	๐ หีบนี้มีแจลัน	ร้อยลีนสมอาลัย
เปิดออกมาเมื่อใด	ค้นเข้าไปแลสักที	เปิดออกมาเมื่อใด	ค้นเข้าไปแลสักที
๐ ยืนหวังตั้งทาคัน	พนางส่ววันเจ้ายกที	๐ ยืนหวังตั้งทาคัน	พอนางสวรรค์ไฉยยกที
นางฟ้าเจ้าลาลี	เทาข้างหลังยังอยู่ใน	นางฟ้าเจ้าลาลี	เทาข้างหลังยังอยู่ใน
๐ วันการกลัวไหม้ทัน	เอาหัวคันทันเข้าไป	๐ วันการกลัวไหม้ทัน	เอาหัวคันทันเข้าไป
วันพุธนางตกใจ	ชะหีบใหญ่เปิดติดฟง	วันพุธนางตกใจ	ชะหีบใหญ่เปิดติดฟง
๐ มีธำภาช่วยนาง	แลทาทางนางหลบยุง	๐ มีธำภาช่วยนาง	แลทาทางนางหลบยุง
ฉวยผ้าพาจับฟง	สู้กันฟงปิดกันไป	ฉวยผ้าควาพบฟง	สู้กันฟงปิดกันไป

ลักษณะการยืนของวันการ "ยืนหวัง" คือยืนระวัง เกร็งตัวที่จะค้นเข้าไปในหีบ เมื่อนางฟ้า "ยกที"² ออกมา วันการรีบเอา "หัวคันทันเข้าไป" นางวันพุธตกใจมาก ด้วยความตกใจ "ชะหีบใหญ่เปิดติดฟง"³ วันการเองก็ตกใจด้วยสัญชาตญาณ ว่าเอาตัวนางวันพุธ นางวันพุธยิ่งตกใจ "แลทาทางนางหลบยุง"⁴ วันการกลัวจะไม่ได้เข้าไปในหีบ ว่าเอาผ้า "ควาพบฟง"

¹ ทะบัน.

² ยกสำรับอาหาร.

³ กระชาก.

⁴ มองดูผิดปกติจากกิริยาเดิม.

ชุดมนกันครูหนึ่งวันการจึงเข้าหีบได้

ผู้อ่านมีความรู้สึกเหมือนตัวละครเหล่านั้นมีชีวิตเคลื่อนไหวได้ เพราะกวีใช้คำแสดง
ความเคลื่อนไหว เช่น กัน คุณ ชะ ฉวย กว้า ฟุ้ง

กวีเลือกคำเหมาะสมกับสภาพของคนอ่าน ชาวบ้านตามท้องถิ่นชนบทในสมัยก่อน
ได้รับการศึกษาน้อย เข้าใจคำพูดง่าย ๆ ซึ่งใช้เฉพาะท้องถิ่น กวีเข้าใจสภาพดังกล่าวจึงนำ
เอาคำพูดเหล่านั้นมาเรียบเรียงไว้ในเรื่อง กวีหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ยาก ๆ เรื่องวันการยืนยัน
ความจริงข้อนี้

ตัวอย่างการใช้คำพูดในท้องถิ่นจากเรื่องวันการตอน คาไลเอาหวานพันหีบเหล็ก

๐ หีบกินหวานสินไปย	ยื่นเสียใจกุมคามวัง ¹	๐ หีบกินหวานสินไป	ยื่นเสียใจกุมคามจัง
ผิดแล้วแยะนั่งท้อง	กุ่มมัวต้องสับพรา ² สา ³	ผิดแล้วแยะนั่งท้อง	กุ่มมันต้องสรรพราสา
๐ พอลูกถูกก้นที่	นั่งหุบหีบยี่หนวยตา	๐ พอลูกถูกก้นที่	นั่งหุบหีบยี่หนวยตา
เจ้ากำจังฟาด	คามหวานดาเหม็นถึงโคน ⁴	เจ้ากรรมจริงฟาด	คามหวานดาเหม็นถึงโคน
๐ เพราะตามไอรันการ	ใหม่คิคอ่านเอาหวานโลน ⁵	๐ เพราะตามไอรันการ	ไปกิคอ่านเอาหวานโ
จันแล้วจันถึงโคน	คาพิสาวเจ้าหีบใหญ่	จันแล้วจันถึงโคน	คาพิสาวเจ้าหีบใหญ่

คำภาษาท้องถิ่นได้แก่ จัง ลื่อง หุบหีบ ยี่ ราสา เหม็น จนถึงโคน เป็นต้น
สุภาษิต สำนวน คำพังเพย กวีรวบรวมเอาไว้มาก เพื่อสอนและเตือนสติผู้อ่าน
ผู้ฟังให้รู้จักคิด รู้จักใช้ปัญญาในการตัดสินใจต่าง ๆ สอนให้คนรู้จักวางตัว การคบหาสมาคม

¹ ห่อ, ทรง.

² ทลก.

³ มากมาย.

⁴ เห็น

⁵ ทำให้เสียเปล่า ๆ.

กับบุคคลอื่น การเลือกครองตลอดจนการปฏิบัติภารกิจประจำวัน

ในการคบหาสมาคมกับคนอื่น กวีกล่าวตักเตือนเอาไว้หลายประการ ได้แก่ การรู้จักรักษาตัวรอด อย่าไว้วางใจคนอื่นให้มากเกินไป ซึ่งตนเองจะพบกับความเดือดร้อน เรื่อง พระรถเบเร่ นางเภาสอนพระรถเสนโอรส ตอนพระรถเสนจะออกเดินทางไปเมืองตะวันตามคำขอของนางสมุทรขามารดาเลี้ยง ดังคำประพันธ์

๐ เชื้อคนอย่าเชื่อคน เชื้อหลายหนมักเสียงาน

หัดสักรั้วมาร หลบมารดวงเอาจวงใจ

๐ ทวยทวยลบลวง ทานทั้งปวงพึงจำใจ

ยิงชายนั่งไกลไกล รักควยไครอย่าสิ้นยัง

.....

๐ ไปรักควยอื่น

ทำนายเอาไว้

จ๋ายาวเย็นเมื่อเคมี

ภายหลังมีความฉันทา

๐ เชื้อคนอย่าเชื่อคน เชื้อหลายหนมักเสียการ

หัดสักรั้วมาร หลบมารดวงเอาจวงใจ

๐ ทวยทวยลบลวง ทานทั้งปวงพึงจำใจ

ยิงชายนั่งไกลไกล รักควยไครอย่าสิ้นยัง

.....

๐ ไปรักควยอื่น

ทำนายเอาไว้

จะยาวเย็นเมื่อไรมี

ภายหลังมีความฉันทา

กวีนำเอาตัวอย่างทศกวีรู้ชื่อใจหนุ่มนางจนตัวเองท้องพินาศมาเป็นอุทาหรณ์ สอนคน เรื่องการไว้วางใจคนอื่น คนมักจะ "ทวยทวยลบลวง" ถ้ารักผู้อื่นอย่ารักจน "สิ้นยัง"¹ ขอความ ดังกล่าวกลายเป็นคำพดของแม่เฒ่าแก่สอนลูกหลานมาจนปัจจุบันนี้

แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงก็ไว้วางใจไม่ได้ เพราะต่างฝ่ายต่างรังเกียจและคอยทำลายกัน กวีเปรียบเทียบแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงว่า เหมือนกากกับไก่ กับเขียด แมงกับหนู เสือกับหมู และ พระราห์กับพระจันทร์ ดังดังกล่าวเป็นศัตรูคอยล้างผลาญกัน ธรรมชาติของกาจะต้องกินลูกไก่ เขียดเป็นอาหารของ พระราห์พระจันทร์ แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงคอยจับผิดกัน เบียดเบียนหนึ่ง เพี้ยงปล้ำ อีกฝ่ายจะซ้ำเติม เรื่องพระรถเบเร่ตอนนางเภาสอนพระรถเสน เรื่องแม่เลี้ยงลูกเลี้ยง ไว้ว

¹สิ้นยัง ยังหมายถึงความร่ำรวย สิ้นยัง คืออย่าให้หมดทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งตนมี.

๐ แค้นไปวันหน้า แบนว่าอย่าไขว่
 กาอยู่เรือนเป็นเพื่อนโก้ย สายสุคใจรำถึงกู

๐ แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง กอบเอาเพลิงเคียงกันอยู่
 ขุนขันธ์เขียดกับงู แมวกับหนูคนกลางกัน

๐ ลูกเอยเลื้อกับหนู ภาระราหูกับพระจันทร์
 คุ้ยกับคุ้ยกัน เป็นนิรันดร์ทุกขวบปี

๐ แค้นไปวันหน้า แม่จะว่าพ้ออย่าไขว่
 กาอยู่เรือนเป็นเพื่อนโก้ย สายสุคใจรำถึงกู

๐ แม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง กอบเอาเพลิงเคียงกันอยู่
 ขุนขันธ์เขียดกับงู แมวกับหนูคนกลางกัน

๐ ลูกเอยเลื้อกับหนู พระราหูกับพระจันทร์
 คุ้ยกับคุ้ยกัน เป็นนิรันดร์ทุกขวบปี

จะเห็นได้ว่ากลอนสามารถเปรียบเทียบให้เห็นชัดจนกลายเป็นสำนวนพูดเปรียบเทียบ
 มาจนทุกวันนี้

การกลอนคนที่จะคบหาสมาคมด้วยว่าเป็นคนดีหรือคนชั่วนั้น จะต้องดูลักษณะ
 นิสัยใจคอ กิริยาอาการที่แสดงออกมามีคำประพันธ์ "คนคิดศรีท้าว คนชั่วดักกิริยา" คนชั่ว
 แสดงออกทางกิริยาอาการ ถึงแม้หน้าตาจะสวยงามก็ยากจะปิดความชั่วไว้ไม่ได้ "รูปร่างมใจชั่ว
 ไหล่กุ่มแล้ว ชั่วซากระลาเห็น"¹ (รูปร่างมใจชั่ว ไม่กุ่มแล้ว ชั่วซากระลาเห็น)

หลักในการครองเรือน จะต้องบิใจหนักแน่น รอบคอบ ปิสติ พิจารณาปัญหาในชีวิต
 อย่างพิถีพิถัน ผู้ครองเรือนถ้าขาดสิ่งเหล่านี้แล้วครอบครัวมักจะได้รับบาดเจ็บ ในวรรณคดี
 ชาวบ้านกวีนำเอาสามัญคำพังเพยมากล่าวเตือนผู้มีหน้าที่ในการครองเรือนว่า จะต้องสุขุมรอบคอบ
 เพราะปัญหาเกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ กัน ผู้ครองเรือนที่ฉลาดจะต้องแก้ปัญหาที่ตนประสบได้
 คำตักเตือนของกวีในหนังสือวรรณคดีชาวบ้าน เช่น

๐ โกรธเรือดไฟเผาเรือน คิดผิดเพื่อนคว้งไหมใจ ๐ โกรธเรือดไฟเผาเรือน คิดผิดเพื่อนพังไปได้
 เสื่อเถาเข้ากินควาย พังคอกทลายไหมขังค่อ เสื่อเถาเข้ากินควาย พังคอกทลายไหมขังค่อ

๐ ที่นั้นควายพานเลา เห็นเสื่อเถานั่งหัวรอ ๐ ที่นั้นควายพานเลา เห็นเสื่อเถานั่งหัวรอ
 เขาเมืองจะเสียคสอ ว่าใจซื่อไหมสมกาย เขาเมืองจะเสียคสอ ว่าใจซื่อไหมสมกาย

¹ หมายถึงกิริยาอาการดูกลอน ไม่เรียบร้อย หยวนกระด้าง กระสาเหิน น่าจะมาจากคำ
 กระสา หมายถึงทวงที เห็น เคินเห็น.

สุภาษิตนี้เปรียบเทียบคนที่ใจคอไม่หนักแน่น เมื่อมีความเคียดแค้นเพียงเล็กน้อย ทำเรื่องเล็กให้กลายเป็นเรื่องใหญ่ เช่น การทะเลาะเบาะแว้งเล็ก ๆ น้อยภายในครอบครัว ทำให้ลุกลามเป็นเรื่องใหญ่ เปรียบเหมือนมีเรือคอกอยู่ในน้ำ ต้องการทำลายเรือคอกโดยเอาไฟเผาเรือน หรือ เสือมากินควาย แทนที่จะหาวิธีกำจัดเสือกลับทำลายควาย เสือก็กินควายได้ง่ายขึ้น ซึ่งการกระทำเช่นนี้ย่อมเป็นที่ครหานินทา "ชาวเมืองจะเลียบคอก ว่าใจคอไปสุมกาย"

การปฏิบัติภารกิจ ไม่ควรใช้อารมณ์หุนหันพลันแล่น หรือมุนานจะจนเกินไป จะทำให้เกิดผลร้าย ควรจะควบคุมอารมณ์ของตนให้เป็นคนใจเย็น สุขุม รอบคอบ ภารกิจที่ปฏิบัติไปก็จะ เป็นผลดี ดังคำประพันธ์

๐ เคื่องนักรบหัก แกล้งนักรบหัก
กะแทกนักรบหัก แกล้งนักรบหัก
ทีนรร เลียบกาย

๐ เคื่องนักรบหัก แกล้งนักรบหัก
กะแทกนักรบหัก แกล้งนักรบหัก
ทีนรร เลียบกาย

การทำประโยชน์ให้คนพาลนั้น เขาจะเห็นดีเมื่อยามเขาได้รับผล แต่ถ้าไม่ได้รับผลประโยชน์ ผู้ทำจะได้รับความเคียดแค้น

๐ ยามดีเขาเลี้ยงไว้ เมื่อยามร้ายเขาชาติ
หรือ

๐ ยามดีเขาเลี้ยงไว้ เมื่อยามร้ายเขาชาติ

๐ ไค่กินแห่หมาก ครันว่าส้มปาก คอยนิ-
ถึงปุน ยามดีเอาไว๋ ยามร้ายเขาสูญ สิ้นใน-
เตาปุน จึงทนชวนชวาย

๐ ไค่กินแห่หมาก ครันว่าส้มปาก คอยนิ-
ถึงปุน ยามดีเอาไว๋ ยามร้ายเขาสูญ
สิ้นในเตาปุน จึงทนชวนชวาย

ลักษณะของคนพาลมักจะคำนึงถึงประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ ไม่ไ้คิดถึงผู้อื่นมีคุณ เปรียบคนพาลเหมือนคนกินหมาก ไม่ไ้คิดถึงปุน เมื่อปุนหมดจึงจะรู้ค่าของปุน

การเดินทางสมัยก่อนคนจะเดินทางไปทำธุระต้องเดินป่า จะต้องระมัดระวังกาย ต้องถืออาวุธป้องกันตัว เพื่อประสับอันตราย เช่น สัตว์ร้าย หรือคนร้ายจะได้ช่วยตัวเอง ผู้ใหญ่มักจะสั่งสอนลูกหลานอยู่เสมอ ซึ่งคำสอนเหล่านั้นก็นำมาเขียนไว้ในวรรณคดีชาวยุคโบราณ

ในเรื่องพระรถเบรีทองพระรถเสนเดินทางไปเมืองทชวัน พบญาติ ๆ ได้สอน
พระรถเสนเกี่ยวกับการเดินทาง ดังคำประพันธ์

๐ ชัมพระชันทา ให้เจ้าถือไป ในเมือง—
ยักสี พู่เห็นเจ้าไปย สิ่งใดใหม่มี เหมือนหนึ่ง—
กรัสน์รี ไปยไหนไปยเปล่า

๐ คชสารเชื่องา กะทิงมึงสา เชื้อไอ—
ปลายเช่า พักเค็มเขียว คนเคียวมือเปล่า
ปะคนรายเรา จอเอาไ้ไหมมา

๐ ชัมพระชรคทา ให้เจ้าถือไป ในเมือง—
ยักสี พอเห็นเจ้าไป สิ่งใดไม่มี เหมือนหนึ่ง
กระษัตริ ไปไหนไปเปล่า

๐ คชสารเชื่องา กะทิงมึงสา เชื้อไอ—
ปลายเช่า พักเค็มเขียว คนเคียวมือเปล่า
ปะคนรายเรา จะเอาอะไรมา

ผู้ชายเดินทางไปไหนมือเปล่าเปรียบเหมือนสตรี ไปไหนมาไหนจะทองถืออาวุธ
ป้องกันตนเอง แม่แต่ตัวก็ยังมิอาวุธป้องกันตน คือ ช้างมึงา วัวควายมีเขา เสือมีเล็บเขี้ยว
การหลบนอนขณะเดินทางต้องระมัดระวัง เพราะไม่รู้ว่าจะมาถึงตัวเมื่อไร

๐ ว่าแล้วแกวักลยา เรียกอาชาเข้ามาสอน
พี่น้องทั้งสองจอร จัสนนอร์วังกาย

๐ ว่าแล้วแกวักลยา เรียกอาชาเข้ามาสอน
พี่น้องทั้งสองจอร จัสนนอร์วังกาย

๐ เป็นนกยาลืมแล้ว ตายมากแล้วเพราะบ่วงชาย
ความรู้อย่าจำหน่าย ของเมามายพ่ายกิน

๐ เป็นนกยาลืมแล้ว ตายมากแล้วเพราะบ่วง—
ความรู้อย่าจำหน่าย ของเมามายพ่ายกิน

๐ ที่สนุกพยานอ
.....

๐ ที่สนุกพยานอน
.....

นางเภาสอนม้าทองพระรถเสนเดินทางไปเมืองทชวันว่า ยามหลบนอนต้องระมัด
ระวังกาย เปรียบเหมือนนกถ้าประมาทก็จะตายควบแล้ว¹

การเลือกครองเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนควรจะสังวรณ์ เพราะถ้าเลือกผิดก็เหมือน
ทำลายตัวเอง นักปราชญ์โบราณสั่งสอนไว้มาก กวีน่าเอาคำสั่งสอนเหล่านั้นมาใส่ไว้ในวรรณคดี
ชาวยานหลายตอนด้วยกัน

ทัศนคติในการเลือก เหมือนการซื้อสินค้า ถ้าไม่ชอบใจร้านหนึ่งก็เลือกร้านอื่น
ต่อไป ดังคำประพันธ์

¹
บ่วงคักสัตว์.

หาตัวเหมือนสินค้า ไหมชอบตาหรือที่อื่น

หาตัวเหมือนสินค้า ไม่ชอบตาซื้อที่อื่น

(เรื่องวันการ ตอนนางคันธมาลาสอนนางวันพุธ)

ถือคติว่า บิคาบารคาเป็นผู้มีบุญคุณสูง เป็นผู้หาได้ยากยิ่ง ส่วนคุณครองหาเมื่อไรก็ได้

๐ หาเมียหาใจ หาแม่ใหม่ใด หาใหม่-
ที่จะหา แม่เลี้ยงลูกยาก ลำบากเสกสา
เบียดไคเมื่อวา เจตนาอ้อไทรย

๐ หาเมียหาง่าย หาแม่ไม่ได้ หาไป-
ที่จะหา แม่เลี้ยงลูกยาก ลำบากเสกสา
เบียดไคเมื่อวา เจตนาอะไร

(พระรถเมรี บำสอนพระรถเสน)

ถึงแม้ว่านักปราชญ์จะยึดถือคตินี้ก็ตาม คนที่ต้องการชีวิตที่มีความสุข จำเป็นต้อง
พิจารณาเลือกเฟ้นคนดีเช่นกัน เพราะถ้าไม่ดีก็เหมือน "เอาไฟมาใส่เรือน" เอาความเดือดร้อน
มาให้ตัวเอง ดังคำประพันธ์

๐ ไปยหลังควงพังยัก พริ้งรักสักก็เคือง
เอาไฟมาใส่เรือน นานไปยเหวี่ยงอีสนทรา
๐ ใหมไซลูกยงยาง จบลิ่วหางไกลตันหนา
ส่ทอนเตียนทุเรียนปา หล่นลงมาใหม่กลิ้งไกล

๐ ไปยหลังควงพังยัก มั่นจะรักสักก็เคือง
เอาไฟมาใส่เรือน นานไปยเหวี่ยงอีสนทรา
๐ ใหมไซลูกยงยาง จบลิ่วหางไกลตันหนา
ส่ทอนเตียนทุเรียนปา หล่นลงมาใหม่กลิ้งไกล

มาเตือนสติพระรถเสนในเรื่องพระรถเบรีว่า ลูกไม้ไม่หล่นไกลต้นฉันใด นางเมรี
ก็ย่อมเหมือนนางสนทราผู้เป็นมารดาฉันนั้น

ข้อเตือนสติในการเลือกคู่คือ ศักดิ์ตระกูลเสมอกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งศักดิ์ต่ำกว่าอีก
ฝ่ายหนึ่งจะไม่ยินยอม เกรงจะไผ่สูงเกินศักดิ์ ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม

๐ นอกกึกกึกห้ามคำ หึงกับกาใหม่บัลลี
วิลาภัยจามรี พอคลึงคล้ายปลายแววชน
๐ กวางเห็นราชสีห์ ไครยินดีหนีเจียมตน
กวางรายใหม่อายคน เอาชู้สี่เป็นวนิดา

๐ นอกกึกกึกขรรคมดา หึงกับกาใหม่บัลลี
วิลาภัยจามรี พอคลึงคล้ายปลายแววชน
๐ กวางเห็นราชสีห์ พอคลึงคล้ายปลายแววชน
กวางร้ายไม่อายคน เอาชู้สี่เป็นวนิดา

๐ ดอกปดวารีคีติ ดอกสารภีเข้าคึกหัว
มีลิเถื่อนแคนผ่นเหยอหนา พลอยขึ้นคางตามดอกขจอร์

๐ ถือท่นเทียวโป่งปาก ว่าลูกมากชวนแลงสอ
เสไลโอโตมรอน จัขึ้นเคียงด้วยพระชั้น

๐ ซี่เมานั่งเทียมขุน ผู้มีบุญกลัวอไหรยหมัน
กินเหล้าโคจีนสรวน คาคิดตอยกันกับเทวา

๐ จ้เอาเปิดขันทางโกย ซาอายุใจนัยักสา
จ้ปลิดปลั่งอังกิศา คนจ้ว่านอกรีกแสน

๐ จ้เาะเยยว่าเซยัก เสียยศศักดิ์ท้าวแดน
ยักสาอย่าเคื่องแคน พ่แม่แซนนางโหมยคม

(เรื่องวันการ ทอนท้าวปัญจาตบสวรายักษ์สี่เศียร)

จากสำนวนเปรียบเทียบกับกวีมากล่าว ผู้อ่านย่อมนึกเห็นภาพความไม่คู่ควรกัน
อย่างเด่นชัด เช่น แมวกับจามรี ถึงแม้ปลายชนคล้ายคลึงกัน ก็ไม่ใช่ว่าแมวจะมีศักดิ์เท่าเทียมกับ
จามรี ดอกปดกับดอกสารภีศักดิ์ศรีต่างกัน

ในเรื่องพระรถเมรี กวีก็กล่าวถึงการเลือกคู่ครองว่าศักดิ์จะต้องเสมอกัน สำนวน
เปรียบเทียบกับเรื่องวันการ ตัวอย่าง

..... พุทธราชสูบัน คัวรกัสมิพลี
โอบสมศักดิ์ศรี มรุกชี้นตำ

๐ เรียมคือเผือกผู้ เหาะเห็นหาคู ปะหม
ซางคำ ไหมควรจ้เคียงข้าง เป็นซางปาตำ
บุณหนักชักนำ พบเผือกกุพลา

๐ ดอกปดวารีคีติ ดอกสารภีเข้าคึกหัว
มะลิเถื่อนแคนผ่นเหยอหนา พลอยขึ้นคางตามดอกขจอร์

๐ ถือท่นเทียวโป่งปาก ว่าลูกมากชวนแลงสอ
เสไลอ้ายโตมร จะขึ้นเคียงด้วยพระขรรค์

๐ ซี่เมานั่งเทียมขุน ผู้มีบุญกลัวอะไรมัน
กินเหล้าโคจีนสรวน คาคิดตอยกันกับเทวา

๐ จะเอาเปิดขันทางโกย ซาอายุใจนัยักสา
จะปลิดปลั่งอังกิศา คนจ้ว่านอกรีกแสน

๐ จะเาะเยยว่าเซยัก เสียยศศักดิ์ท้าวแดน
ยักสาอย่าเคื่องแคน พ่แม่แคนนางโหมยคม

(เรื่องวันการ ทอนท้าวปัญจาตบสวรายักษ์สี่เศียร)

จากสำนวนเปรียบเทียบกับกวีมากล่าว ผู้อ่านย่อมนึกเห็นภาพความไม่คู่ควรกัน
อย่างเด่นชัด เช่น แมวกับจามรี ถึงแม้ปลายชนคล้ายคลึงกัน ก็ไม่ใช่ว่าแมวจะมีศักดิ์เท่าเทียมกับ
จามรี ดอกปดกับดอกสารภีศักดิ์ศรีต่างกัน

ในเรื่องพระรถเมรี กวีก็กล่าวถึงการเลือกคู่ครองว่าศักดิ์จะต้องเสมอกัน สำนวน
เปรียบเทียบกับเรื่องวันการ ตัวอย่าง

..... พุทธราชสูบรรณ คัวรกันนิมพิล
โอบสมศักดิ์ศรี มรุกชี้นตำ

๐ เรียมคือเผือกผู้ เหาะเห็นหาคู ปะหม
ซางคำ ไหมควรจ้เคียงข้าง เป็นซาง
ปาตำ บุณหนักชักนำ พบเผือกกุพลา

¹ หมายถึงร้าน.

² คาคิด.

³ ออนวนอนเชิงมัท.

๐ ราชศรีถ้ำทอง กว้นที่ปึกครอง

หมายปองสั้มหมาย ... (ลม) หยุคพิคค่างกาย
สายัรทห้วนมาย คีนุหาทอง

๐ ราชสีห์ถ้ำทอง ควรที่ปึกครอง

หมายปองสั้มหมาย ... หยุคพิคค่างกาย
สายันท์กะวันบาย คีนุหาทอง

ราชสีห์ควรรู้กับราชสีห์ พญาครุฑควรรออยู่วิมานฉิมพลี ไม่ใช่ต้นไม้โน่นป่า ช้างเผือก
กับช้างเผือก ไม่ควร เกลือกกกล้วยกับผู้มีศักดิ์ต่ำกว่า

คติอีกอย่างหนึ่งคือ สามีเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาแก่ภรรยา ใครไม่กล้าถูกดูแคลน
ผู้หญิงไม่มีคู่เปรียบเหมือนต้นไม้ดอกกริมทาง ใครผ่านไปมาจับต้องได้ ผู้หญิงมีสามีเหมือนต้นไม้
มีหนาม คนก็เกรงกลัวไม่กล้าเข้าใกล้ ดังคำประพันธ์

๐ มีผิวเหมือนหัวแหวน ชายคู่แคลนไคที่ไทรน
ใบมีคู่ร่วมใจ เหมือนต้นไม้ชายทางเดิน

๐ ใครบังไคต้นไทรย สับฟันไปเล่นเพลิน ๆ
มีหนามคนคร้ามเกิน แทะไคเกินก็ออบไกลย

๐ นีผิวอยู่กับกาย จึงผู้ชายโหมโยไฟ
แม่ทุกแหกในบ ฝายทิมคำโหมท่าเลย

๐ มีผิวเหมือนหัวแหวน ชายคู่แคลนไคที่ไทรน
ใบมีคู่ร่วมใจ เหมือนต้นไม้ชายทางเดิน

๐ ใครนั่งไคต้นไทร สับฟันไปเล่นเพลินเพลิน
มีหนามคนกร้ามเกิน แทะไคเกินก็ออบไกลย

๐ มีผิวอยู่กับกาย จึงผู้ชายโหมโยไฟ
แม่ทุกแหกในบ ฝายทิมคำโหมท่าเลย

การวางตัวของสตรี พ่อแม่เป็นผู้อบรมให้ลูกสาวรักนวลสงวนตัว กุลสตรีที่ดีนั้น
จะทรงรักษากายและใจให้บริสุทธิ์ ไม่ให้มีราคะในเรื่องผู้ชายกับไม่ถูกผู้ชายว่าเป็นคนชั้นต่ำกว่าตน
ผู้หญิงมากชู้หลายผัวเป็นหญิงแพศยา ฉะนั้นผู้หญิงจะต้องวางตัวให้เหมาะสม ดังในเรื่องพระรถเมรี
นางสุพรรณิการ์สอนนางทศนารีราชธิดา

๐ ความอายระว่างกายให้ เกิดเป็นกัศตรี
ยาให้ราคะติดตัว

๐ ลางผู้มากชู้หลายผัว ความฉกฉกติดตัว
ตัดลางความชั่วไม่หาย

๐ เป็นนายอย่าถือว่านาย เห็นชายมากมาย
อย่าถือว่าชายทรพณ

๐ ความอายระว่างกายให้ เกิดเป็นกัศตรี
อย่าให้ราคะติดตัว

๐ ลางผู้มากชู้หลายผัว ความฉกฉกติดตัว
ตัดลางความชั่วไม่หาย

๐ เป็นนายอย่าถือว่านาย เห็นชายมากมาย
อย่าถือว่าชายทรพณ

๐ แ่ทัวหมัรชัวหมัรจัน เกิดมาเป็นคน
 เวดมนียายังคัลลิ่ง
 ๐ ทัวเราเกิดมาเป็นยิง ถือแ่ทความจิง
 เป็นยิงยากยิงลูกอา
 ๐ ใจจิงแ่ตยิงแพดส้อย้า เห็นชายเดินมา
 แ่ดตาที่เคียวไคกัน
 ๐ หมัรจันรักอยู่สักกวัน ที่คาอย่ากัร
 สองวันหมัรจันเอาไหมย

๐ แ่ทัวมันชัวมันจัน เกิดมาเป็นคน
 เวดมนียายังคนลิ่ง
 ๐ ทัวเราเกิดมาเป็นหญิง ถือแ่ทความจิง
 เป็นหญิงยากยิงลูกอา
 ๐ ง่ายจิงแ่ทหญิงแพดสยา เห็นชายเดินมา
 แ่ดตาที่เคียวไคกัน
 ๐ มันจะรักอยู่สักกวัน ที่คาหย่ากัน
 สองวันมันจะรันเอาไหม

ประการสำคัญในการวางตัวของสตรีคือความอาย ถ้าทุกคนมีความอายยอมจะทำชั่ว
 ไ้ยาก แต่จะมีแ่ทความอายอย่างเดียวนะไม่ตลอดกัย ต้องระวังรักษาตัวให้ดี วางตัวให้เหมาะสม
 "เป็นนายอย่าถือนาย เห็นชายมากมาย อย่าถือนายพรพ" เป็นต้น

สุภาภิต สำนัก ทลอคจนคำสั่งสอนในวรรณคดีชาวบ้าน ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการวาง
 ตัวของคนในสังคม จะปรับตัวอย่างไรจึงจะอยู่ในสังคมได้ กวีโบราณใช้หนังสือเป็นสื่อในการ
 อบรมสั่งสอนให้คนประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร กันั้นหนังสือวรรณคดีชาวบ้านจึงเต็มไปด้วย
 สุภาภิต คำสอน ทาง ๆ มาก

อารมณ์สะเทือนใจ

กวีแสดงอารมณ์สะเทือนใจออกมาในรูปต่าง ๆ กัน ไม่ใช่เฉพาะบุคคลต่อบุคคลเท่านั้น
 แม่บุคคลกับสิ่งแวดลอมต่าง ๆ เช่น สภาพธรรมชาติ ทั่วทั้กัน เพื่อกวีเห็นสิ่งใดทำให้เกิด
 อารมณ์สะเทือนใจ กวีสามารถถอดความรู้สึกออกมาในรูปของตัวหนังสือได้อย่างงดงาม ทำให้
 ผู้อ่านผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมกับกวี

อารมณ์สะเทือนใจซึ่งปรากฏในวรรณคดีชาวบ้าน ได้แก่ ความรัก การพลัดพรากจาก
 คนรัก โกรธแค้นชิงชัง เสรีาโสก นิดหวัง สุนกสนาน ตื่นเต้น ทลกขขัน กวีใช้ถ้อยคำ
 ไพเราะ สอดใส่ความรู้สึกของกวีลงไปด้วย ตัวอย่าง

ความเสรีาโสก กวีบรรยายความรู้สึกของนางสิบสอง เมื่อต้องพลัดพรากจากแม่
 แสดงออกถึงความโกลีตระหว่างแม่กับลูก เมื่อต้องพลัดพรากจากกัน เหตุการณ์ที่เคยอยู่ร่วมกัน

ปรากฏขึ้นในห้วงนี้ กวีพรรณนาความรู้สึกนั้นออกมาเป็นคำพูด แสดงถึงความอาลัยโหยหาแม่ของนางสิบสอง

๐ จักกระจันสั้นดังใหญ่ ยามดึกนิกไป
ถึงไพบูลย์นคร

๐ สิบสองพี่น้องร้องหา โอพระมารดา
อะนิจจาบาอญคนเคียว

๐ ลูกมาอยู่ไพรบ่ใจเหี่ยว แลชายเปล้าเปลี่ยว
แลผาแม่จ้เหลียวหาใคร

๐ ยามชมแม่จ้ชมคนโคย ยามตื่นจ้เรียกใคร
ไปไหนแม่จ้ชวนใครบจน

๐ ยามนอนแม่จ้ชวนใครบจน โอพระมารดา
เมื่อลูกมาจอรกลางไพร

๐ ยามกินแม่จ้กินด้วยใคร ยามรอนคนโคย
ทั่วใครจ้ชักนำให้ส่ง

๐ ยามหนาวใครจ้เข้าแอบอิง เมื่อลูกมาหลง
อยู่ไพรไกลอ้อมนาค

๐ พระพ่อเกล้าเอารามา ทิ้งเสียในป่า
ไคแคว้วพาหนีจอร์

๐ โอหนาสงสารมานคอน ยามกินยามนอน
ยามรอนยามเอนจ้เห็นใคร

๐ จักจันสั้นดังใหญ่ ยามดึกนิกไป
ถึงไพบูลย์นคร

๐ สิบสองพี่น้องเรียกหา โอพระมารดา
อนิจจาบาอญคนเคียว

๐ ลูกมาอยู่ไพรใจเหี่ยว แลชายเปล้าเปลี่ยว
แลชาวจะเหลียวหาใคร

๐ ยามชมแม่จ้ชมคนโคย ยามตื่นจ้เรียกใคร
ไปไหนแม่จ้ชวนใครจอร์

๐ ยามนอนแม่จ้ชวนใครนอน โอพระมารดา
เมื่อลูกมาจอรกลางไพร

๐ ยามกินแม่จ้กินด้วยใคร ยามรอนคนโคย
ทั่วใครจ้ชักนำให้ส่ง

๐ ยามหนาวใครจ้เข้าแอบอิง เมื่อลูกมาหลง
อยู่ไพรไกลอ้อมนาค

๐ พระพ่อเกล้าเอารามา ทิ้งเสียในป่า
ไคแคว้วพาหนีจอร์

๐ โอหนาสงสารมารดา ยามกินยามนอน
ยามรอนยามเอนจ้เห็นใคร

กวีฉลาด เลือกรรยากาตยามดึกในป่าเงียบสงัด ได้ยินแต่เสียงจักจันเท่านั้น คนที่เกย
เดินป่าจะรู้ว่าวังเวงเพียงใด นางสิบสองถูกนำพาทั้งโดยไม่รู้ตัว ตกใจ ความเจ็บ ความหนาว
ความหิว และความกลัว เมื่อรู้ว่าถูกทอดทิ้ง แสดงอำนาจออกมา กวีถอดความรู้สึกของนางสิบสอง
ด้วยถ้อยคำอันประณีตในทุกอิริยาบถของนางกับแม่ ยามนอนเอนนอนด้วยกัน แต่คืนนี้แม่จะชวน
ใครนอนเป็นเพื่อน ยามกิน กินพรอบหน้าแม่ลูก แต่คืนนี้แม่จะมีใคร เป็นเพื่อนกิน ยามหนาว—

ใครจะช่วยให้แม่อบอุ่นในเมื่อลูกต้องบ่าอยู่ห่างไกลแม่ กวีสรุปความคิดถึงของนางสิบสองไว้
อย่างแม่นยำเห็นว่า "โอนาสงสารบารคร ยามกนิยามนอน ยามร้อนยามเย็น จะเห็นใคร
ความเศร้าโศกของแม่เมื่อลูกหายไปเป็นอย่างไร กวีพรรณนาไว้อย่างลึกซึ้ง

๐ ไคยีนชะลีร้อง ลูกสิบสองของมารดา	๐ ไคยีนชะลีร้อง ลูกสิบสองของมารดา
วิ่งไวเข้าไพบหา เห็นปักสาธาครวณ	วิ่งไวเข้าไพบหา เห็นปักสาธาครวณ
๐ รมโกแก้วของแม่เอย เมื่อไคยเหลือจพบจวน	๐ รมโพธิ์แก้วของแม่เอย เมื่อไคยจะพบจวน
เที่ยวจพบหลายทบทวน ไม่พบจวนพระสุกยา	เที่ยวจพบหลายทบทวน ไม่พบจวนพระสุกยา
๐ ว่าโอรรมโพธิ์นาค หนีไปจากพระมารดา	๐ ว่าโอรรมโพธิ์นาค หนีไปจากพระมารดา
ให้แม่เร่เที่ยวหา จบคงป่าไพบพลอย	ให้แม่เร่เที่ยวหา จบคงป่าไพบพลอย
๐ แสนโคกวิโยกเส้า ออกแม่เจ้าไม่เสียบ	๐ แสนโคกวิโยกเส้า ออกแม่เจ้าไม่เสียบ
พระพายพักร่ำเพย วานเห็นด้วยช่วยลูกหรร	พระพายพักร่ำเพย วานเห็นด้วยช่วยลูกหรร
๐ ชุ่มทั้งไฟพอยัน อ้นรายอย่ามีทา	๐ ชุ่มทั้งไฟพอยัน อ้นรายอย่ามีทา
เทโวสิ่งสุป่า ช่วยพักพาให้แคลวไฟ	เทโวสิ่งสุป่า ช่วยพักพาให้แคลวไฟ
.....	
๐ นกแก้วเสียงจจแจ ลูกรักแม่แล้วกหนึ่งหนา	๐ นกแก้วเสียงจจแจ ลูกรักแม่แล้วกมะมิงนา
วิ่งไวเข้าไพบหา เห็นปักสานางสลับลง	วิ่งไวเข้าไพบหา เห็นปักสานางสลับลง
.....	
๐ ไหวฝากทุกเทวาล แล้วก็พากันกลับไพบ	๐ ไหวฝากทุกเทวาล แล้วก็พากันกลับไพบ
ไพบคามบรคาไลย ไพบถึงเรือนเข้าห้องนอน	ไพบคามบรคาไลย ไพบถึงเรือนเข้าห้องนอน
๐ แลชายก็เปลาตา แลช่างฉาให้ฮาวอน	๐ แลชายก็เปลาตา แลช่างฉาให้ฮาวอน
เห็นเตสาตกกับหมอน ฉาฉอนลูกเคยบุงหิม	เห็นเตสาตกกับหมอน ฉาฉอนลูกเคยบุงหิม
๐ กูเอยแต่นี้ไป ลูกคนไคยจไค้ม	๐ กูเอยแต่นี้ไป ลูกคนไคยจไค้ม
ไพบเลยจกนิมม เมื่อลูกแมมาหายไพบ	ไพบเลยจกนิมม เมื่อลูกแมมาหายไพบ

บางพราหมณ์ใคร่รู้ออกติดตามลูกไปอย่างใจจควว่าจะต้องพบลูก ไคยีนเสียงชะลีเสียงนก
นี้ก็ใจว่าเป็นเสียงลูกร้องเรียก นางวิ่งเข้าไพบหาด้วยความก๊ใจ แต่นางพบกับความผิดหวัง

ครว้ครวญจนกระทั่งหลับไป เมื่อกลับถึงบ้านเห็นสิ่งของที่ลูกเคยใช้ นางยิ่งเศร้าโศก ผู้อ่านจะ
ใจหายยิ่งขึ้นเมื่อได้อ่านบทสุดท้าย "กูเอยแต่ไป ลูกคนใดจะได้ชม ไกรเลยจะกินนม
เพื่อลูกเฒ่ามาหาไป"

ความเศร้าโศกเมื่อต้องพลัดพรากจากคนรัก กวีพรรณนาไว้อย่างลึกซึ้งกินใจ เมื่อ
พระรถเสนหานางเมรีกลับเมือง ไกรทำนายว่านางเมรีติดตามไปจะถึงแก่ความตาย พระรถเสน
จะไม่กลับเฝ้ามา ด้วยอำนาจของความรัก นางเมรีออกติดตามพระรถเสนไปโดยไม่คำนึงถึงความตาย
ผ่านสถานที่ซึ่งทั้งสองเคยเที่ยวด้วยกัน นางเมรีครวญถึงความหลัง

๐ อยู่เพื่อกเสนา ท้าวข้าจุลล ทามหากระอ้ง
ลำนึกขึ้นมา น้ำตาไหลยง นางทรนพิกล
กับหลังเวียงผา

๐ พันสมมติโค เจ้ากรแสงให้ มือพายน้ำตา
คิดถึงภูวไนย วันไปสวนสา ภาชีมีหนา
ข้าจโคตามหลัง

๐ วันนี้เดินเคียว ไพบีชีจะเหลียว
เปล้าเปลี่ยวอรุ้ง ไกรยเหลยจเคินหนา
ข้าจโคตามหลัง ฝันรักกว้าง ร่ำส้างปรางปรา

๐ อยู่เพื่อกปรางแก้ว เป็นกำนองแล้ว
นองแก้วจะลา ขั้วเวียงผาไป ตามไพบีชี
หมมารชายผา แวดล้อมพร้อมไป

๐ ถึงปากประตูเมือง โสภณแสนเค็งเคือง
สั่งเมืองเวียงชัย เป็นกำลุกแล้ว จากแคลว
คลาดไกล อยู่เพื่อกกรุงไกรย นองรักจักลา

๐ ขั้วเวียงผาจร จากแดนคอร เข้าไน
ไพรป่า บายคลอยนอยหนึ่ง ไปถึงสวนสา
ครวญถึงภัสดา วันมาชมสวน

๐ อยู่เพื่อกเสนา ท้าวข้าจะขอลา ทามหา-
พระองค์ ลำนึกขึ้นมา น้ำตาไหลยง
นางทรนพิกล กับหลังเวียงผา

๐ พันสมมติโค เจ้ากรแสงให้ มือพายน้ำตา
คิดถึงภูวไนย วันไปสวนสา พาชีนำหน้า
ข้าจะโคตามหลัง

๐ วันนี้เดินเคียว ไพบีชีจะเหลียว
เปล้าเปลี่ยวอรุ้ง ไกรเลยจะเคินหนา
ข้าจะโคตามหลัง ฝันรักกว้าง ร่ำส้างปรางปรา

๐ อยู่เพื่อกปรางแก้ว เป็นกรรมนองแล้ว
นองแก้วจะลา ขั้วเวียงผาไป ตามไพบีชี
หมมารชายชวา แวดล้อมพร้อมไป

๐ ถึงปากประตูเมือง โสภณแสนเค็งเคือง
สั่งเมืองเวียงชัย เป็นกรรมนุกแล้ว จากแคลว
คลาดไกล อยู่เพื่อกกรุงไกร นองรักจักลา

๐ ขั้วเวียงผาจร จากแดนนคร เข้าไน
ไพรป่า บายคลอยนอยหนึ่ง ไปถึงสวนสา
ครวญถึงภัสดา วันมาชมสวน

๐ ลงจากเวียงผา เห็นรอยเจ้าฟ้า กัลยา—
โทย้วน กราบกับบาทา กัลยาคร่ำครวณ
สลับทรบทร่วน นิมน์วณึ่งไป

๐ หนูนางสาวไซ เอน้ำดอกไม ประปราย
อรไทย ฟันสมบัติโค ร่องไหเดินไป
เห็นพวงมาลัย นางไปพิจารณา

๐ นางเห็นรอยเล็บ กระจาเนาเก็บ
หวั่นควงบุบผา เห็นแตรอยเล็บ นางเก็บเอามา
ใส่ในบุษบา สันยว่าฉั

๐ ลึงเห็นไมยาง เสมือนพระจากปราง
จากข้างน่องไป เห็นมะไฟโบษ่อุ่ม อกรุม—
เร้าไฟ เห็นเตาร่างไฟรบ เสมือนพระร่าง—
แรบเซย

๐ ลงจากเวียงผา เห็นรอยเจ้าฟ้า กัลยา
โทยวด กราบกับบาทา กัลยาคร่ำครวณ
สลับทรบทร่วน นิมน์วณึ่งไป

๐ หนูนางสาวไซ เอน้ำดอกไม ประปราย—
อรทัย ฟันสมบัติโค ร่องไหเดินไป เห็นพวง—
มาลัย นางไปพิจารณา

๐ นางเห็นรอยเล็บ พระเจ้าน้าวเก็บ
หวั่นควงบุบผา เห็นแตรอยเล็บ นางเก็บเอามา
ใส่ในบุษบา สันยว่าฉั

๐ เล็งเห็นไมยาง เสมือนพระจากปราง
จากข้างน่องไป เห็นมะไฟโบษ่อุ่ม อกรุม—
เร้าไฟ เห็นเตาร่างไฟรบ เสมือนพระร่าง—
แรบเซย

นางคร่ำครวณจนนึกถึงตนเอง สัมมทุกสิ่งทุกอย่าง มุ่งหน้าติดตามพระรถเสน

๐ ตามองค์พระทงริค ไพบโคคิฉีวิคตัว
ตายเป็นขอเห็นฉั ไพบโปรคหัวตามเวรา ตายเป็นขอเห็นฉั ไพบโปรคหัวตามเวรา

ก้วยความอุตสาหะ นางติดตามไปจนพบพระรถเสน นางอ้อนวอนให้พระรถเสนกลับคืนเมือง
เสียก่อนจึงจะกลับไปหาแม่ พระรถเสนไม่ยินยอม นางกล่าวว่าถ้าหากพระรถเสนไม่รักนางแล้ว
นางขอตามไปส่งให้ถึงเมือง ไปเป็นข้าช่วงไซ ตักน้ำล้างเท้าหรือเป็นข้าในกรวนางก็ยอมทั้งสิ้น
กัคำประพันธ์

๐ ติร้ายไหมอยู่ เป็นไพบร้ายคู่ อคสุเหลาว่ง
ทึงเมียบเสียโค พไพบไปส่ง อหนิจาพระองค์
ไพบทรงเม็จตา

๐ ติร้ายไหมอยู่ เป็นหม้ายไร้คู่ อคสุเหลาว่ง
ทึงเมียบเสียโค พไพบไปส่ง อนิจาพระองค์
ไม่ทรงเม็จตา

๐ เมียช่ออร่าอนิหว เทาเนิงพังไค
พื่อไม่นำพา เมียรักจักไป ค้วยไพคัสศา
พระองค์ลงมา พักพาเมียบไป

๐ แม่นโหมรักใคร เอาไปไว้ไซ้ เข้านอก-
ออกใน ตักน้ำล้างเท้า เป็นชาวครัวไฟ
ปักส่คิงวังใหม่ ตามใจจะใช้การ

๐ เมียดะออนวอนไหว้ ท้าวเนิงพังไค
พื่อไม่นำพา เมียรักจักไป ค้วยไพคัสศา
พระองค์ลงมา พักพาเมียบไป

๐ แม่นโหมรักใคร เอาไปไว้ไซ้ เข้านอก-
ออกใน ตักน้ำล้างเท้า เป็นชาวครัวไฟ
ปักส่คิงวังใหม่ ตามใจจะใช้การ

พระรตเสนไบบอบพานางไป แต่ให้กำนันสัญญาว่าจะกลับมาหานางภายในเจ็ดวัน เมื่อคนรัก
หนีไปซึ่งหน้า นางเมรีคร่ำครวญจนสลบ กวี่บรรยายภาพของนางเมรีในสภาพของคนสิ้นหวังไว้ว่า

๐ นางเนิงพังฉั่ว เยาว์ยอกทอดตัว
ลงเหนือคันทราย สงสารแก่เจ้า ผบเผ่าทร่สลาย
เกลือกปล่ำรำไห่ พืชายคังคา

.....

๐ นางนาคเมรีกัลยา ตามครุราชา
ลับตาแล้วรำคร่ำครวญ

๐ ร่ำไห้สลับซับซ้อน กระสับปั่นป่วน
นิมนวณูเจ้านอนนิ่งไป

๐ นางเนิงพังฉั่ว เยาว์ยอกทอดตัว
ลงเหนือคันทราย สงสารแก่เจ้า ผบเผ่าทร่สลาย
เกลือกปล่ำรำไห่ พืชายคังคา

.....

๐ ปางนาคเมรีกัลยา ตามครุราชา
ลับตาแล้วรำคร่ำครวญ

๐ ร่ำไห้สลับซับซ้อน กระสับปั่นป่วน-
นิมนวณูเจ้านอนนิ่งไป

กวี่พรรณนาความโศกเศร้าของนางเมรี เมื่อนางต้องพลัดพรากจากคนรักไว้อย่างลึกซึ้ง
กินใจ ความอาลัยของนางเมรีแม้พระรตเสนจะเหาะหนีไปแล้ว นางก็ยัง "ตามแลรราชา"
จนกระทั่งพระรตเสนลับหายไป

ความเศร้าโศกของพระรตเสน เมื่อต้องจากนางเมรี เมียรักก็ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่านางเมรี
เห็นพรรณไม้ดอก จิตประหวัดถึงนาง จะนั่งหรือนอนมองเห็นแต่ภาพนางเมรี

๐ ส่หินหอมกลินมาไลย ชิมซาบอาบใจ
อยู่ไหนส่งแทกลินมา

๐ สะหินหอมกลิ่นมาลัย ชิมซาบอาบใจ
อยู่ไหนส่งแทกลิ่นมา

๐ กระเหว่าทองรอนรองเรือกหา กังหรีพ้อ
แดกน้ำตามมาหาเรียม

๐ ออใหม่ได้ชมกรมเกรียม ทุกใจใครจะเทียบ
วันเรียมมาพราจากอนงค์

๐ โยครองกองไนไพรยงดัง สาคันว่าอนงค์
รูปหงส์ไม่จวนรรจา

๐ ชลโรใบสงเสียงมา ร้องไห้โหยหา
หากออยู่ปลายไม้ร้าง

๐ เจ้าฟ้าอุคมาแห้วพัง เมรีข้ามฝั่ง
ชอกชังตามมาหาชาย

.....

๐ สันจิตวานิจไผ่ปราง กว๋ใหม่พบนาง
ให้ละบางวานางแนมนอน

๐ โอแกกั๊งหรีสัสมอร ป่าซันเจ้าจันอร
สะท้อนถนอหือรือไต่ไปมา

๐ โอเจ้าสุคส์เทียบเรียมอา บุกน้ำข้ามบา
ท้าวว่าจักกลับหลังยังปราง

๐ กระเหว่าทองรอนรองเรือกหา กังหรีพ้อ
แดกน้ำตามมาหาเรียม

๐ ออกใหม่ได้ชมกรมเกรียม ทุกใจใครจะเทียบ
วันเรียมมาพราจากอนงค์

๐ โยชนรื่องกองไนไพรยงดัง สาคันว่าอนงค์
รูปหงส์ไม่จวนรรจา

๐ ชลโรใบสงเสียงมา ร้องไห้โหยหา
หากออยู่ปลายไม้ร้าง

๐ เจ้าฟ้าอุคมาแห้วพัง เมรีข้ามฝั่ง
ชอกชังตามมาหาชาย

.....

๐ สันจิตวานิจไผ่ปราง กว๋ใหม่พบนาง
ให้ละบางวานางแนมนอน

๐ โอแกกั๊งหรีสัสมอร ป่าซันเจ้าจันอร
สะท้อนถนอหือรือไต่ไปมา

๐ โอเจ้าสุคส์เทียบเรียมอา บุกน้ำข้ามบา
ท้าวว่าจะกลับหลังยังปราง

จากตัวอย่างจะเห็นความสามารถของกวีที่สามารถบรรยายให้ผู้อ่าน ผู้ฟัง เกิดความ
สงสารนางเมรีและพระรถเสน ซึ่งต้องพลัดพรากจากกัน คำที่กวีนำมาใช้นั้นหนัก ให้ความหมาย
โดยสมบูรณ์ เช่น "ออกใหม่ได้ชมกรมเกรียม ทุกใจใครจะเทียบ วันเรียมมาพราจากอนงค์"
คำว่า ออกใหม่ได้ชมกรมเกรียม ให้ทั้งความไพเราะและความรู้สึกทุกข์ทรมานแสนสาหัส

บทพรรณนาความเศร้าโศกมีอยู่หลายตอน กวีจึงใจแต่งอารมณ์เศร้าโศกมากกว่าอารมณ์
สะเทือนใจด้านอื่น สังเกตจากการใช้คำกวีประณีตในการใช้คำ ตอนไหนเป็นบทคร่ำครวญ กวีใช้
โวหารคร่ำครวญเป็นเวลานาน คล้ายกับเป็นความนิยมในการแต่งของกวีอย่างหนึ่ง ลักษณะการ
บรรยายความเศร้าโศกในเรื่องพระรถเมรี หอยสังข์ และวันคาร์ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

บทชมธรรมชาติ กวีจึงใจแต่งให้เกิดความไพเราะด้วยการเล่นคำ เล่นสัมผัส การชมธรรมชาติอาจจะไม่ได้นำเอาสิ่งซึ่งกวีเห็นมาพรรณนา แต่นำเอาพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ ที่มีชื่อคล้องจองกันมาเรียงไว้ให้เกิดสัมผัส ฉะนั้นสภาพธรรมชาติในบทประพันธ์บางบทผู้อ่านเองไม่เห็นภาพพจน์ ถ้ามองภาพให้ปรากฏในห้วงความคิดจะเห็นภาพป่าที่มีต้นไม้ขนาดชนิดขึ้นอยู่หนาแน่น หรือภาพสัตว์น้ำก็มองเห็นหมู่ปลาชนิดต่าง ๆ วายน้ำอยู่ ตัวอย่าง

การชมป่า ในเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถเสนาไปชมสวนกับนางเมรี

๐ กังหรีกราบทุมออก โทนตักอกหนึ่มก	๐ กังหรีกราบทุมออก โนนตะกอกนี้คุ้มกา
โพไทรยเฟื่องไฟปลา ลูกนอยหนาช่นวณเนียน	โพริไทร เฟื่องไฟปลา ลูกนอยหนาช่นวณเนียน
๐ ขวักขวาคมตะคากแคว พิกุลแก้วสะท้อนเทียน	๐ ขวักขวาคมตะคากแคว พิกุลแก้วสะท้อนเทียน
ยุงยางนางคเคียน สละเอ็นอินทนิลพรัง	ยุงยางนางตะเคียน สะเอ็นอินทนิลพรัง
๐ ไทรยพรางปริงปรางประ ตโกเกาะกระหิงหัง	๐ ไทรยพรางปริงปรางประ ตะโกเกาะกระหิงหัง
กิ่งก้านยอยยานล่ง กรังพระพักโมรกรรม	กิ่งก้านยอยยานลง ทรงพระพักตรโมรกรรม
๐ พระรถทอดทศน้า เห็นพริกดาเชือกตรักถาม	๐ พระรถทอดทศน้า เห็นพฤษภาเชือกตรักถาม
ทรงหน่าพังางาม ลูกเป็นหนานน้าชื้อโคย	ทรงหน่าพังางาม ลูกเป็นหนานน้าชื้อโค
๐ เมรีทูปอกเป็นน หนาบกรานเกรียนทุเรียน—	๐ เมรีทูปอกเป็นน หนาบกรานเกรียนทุเรียนไฟ
นอกรายข้างภายใน โอศวารคปรากคกรัน	นอกรายข้างภายใน โอศวารคปรากคกรัน
๐ มังคุดลุ่มคม่วง ใบมะม่วงจ้วงจิกจัน	๐ มังคุดลุ่มคม่วง ใบมะม่วงจ้วงจิกจัน
พุดแพร่ร่มแซชัน มุ่คุดันหลายพัรี	พุดแพร่ร่มแซชัน บะคุดันหลายพัรี

กวีนำเอาชื่อต้นไม้ชนิดต่าง ๆ กันมาเรียบเรียงให้เกิดความไพเราะในการ เล่นคำสัมผัส ได้แก่ ทาค - แคว, พิกุล - แก้ว, ไทร - ยาง, ปริง - ปราง - ประ, จวง - จิก - จัน, ขวัก - ขวาค เป็นสัมผัสอักษร สัมผัสสระขึ้นน้อย เช่น ขวาค - ทาค, ตะเคียน - สะเอ็น เหตุที่กวีใช้สัมผัสอักษร เพื่อให้เสียงมีน้ำหนักเข้มแข็ง มองเห็นความแข็งแรงตระหง่านของต้นไม้

ชมพูพันธุ์ไม้มงคล การพรรณนาทิวทัศน์คำเพื่อสัมผัสเหมือนการชมป่า ดังนี้

๐ นางชมคอกคว้งบาไลย พุทธรอนหงอนไก่อ	๐ นางชมคอกคว้งมาลัย พุทธรอนหงอนไก่อ
สัตบุศพุทราภาหลัง	สัตบุศพุทราภาหลัง
๐ พยอบหอมอบจิบพรัง กระดินจินจิง	๐ พยอบหอมอบจิบพรัง กระดินจินจิง
มหาหงษ์ชงโคโยทิกา	มหาหงษ์ชงโคโยทิกา
๐ ภาระกายพัคเร่วรุม่า มัคทุราจำปา	๐ พระพายพัคเร่วรุม่า มัคทุราจำปา
สาวอุยคพุทราสรพี	สาวอุยคพุทราสารภี
๐ นางแย้มบานแย้มกลีบคลี จัมปาการะหนิ	๐ นางแย้มบานแย้มกลีบคลี จัมปาการะหนิ
มุลลิลันทมยมโคย	มุลลิลันทมยมโคย
๐ เค็จเค้านานเขาเอียนโรย ดอกรายปราชโยรย	๐ เค็จเค้านานเขาเอียนโรย ดอกรายปราชโยรย
ร่วงโรยหล่นพานทานตะวัน	ร่วงโรยหล่นพานทานตะวัน

การใช้สัมผัสสระมากกว่าสัมผัสอักษร เพราะเสียงสระช่วยให้เกิดความอ่อนโยน
 อ่อนหวาน เช่น พุทธรอน - หงอนไก่อ, สัตบุษ - พุทรา. พยคม - หอบ, อบ - จม - พรัง
 มหาหง - ชงโค - โยทิกา เป็นต้น คำว่า "พยอบหอมอบจิบพรัง" ทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ดม
 กลิ่นหอมของดอกไม้

ชมสัตว์ การพรรณนาชมสัตว์ขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติที่ตัวละคร เห็นทาง ถ้าเดินทาง
 ทางบก ก็ชมสัตว์ป่า เดินทางทางน้ำก็ชมสัตว์น้ำ ดังตัวอย่าง

การชมนก ในเรื่องพระรถเมรีตอนพระรถแสนไปชมส่วนกับนางเบรี

๐ ภาระกุ่มมยุระา โบกบินมาในสวนศรี	๐ พระกุ่มมยุระา โบกบินมาในสวนศรี
ร่อนร่อนเสียงก้องมี ปักศรีนี้หน้าช่อโคย	ร่อนร่อนเสียงก้องมี ปักศรีนี้หน้าช่อโค
๐ ปางนาคเมรีสตัย ฉินพักกลับมาทนต์ไทย	๐ ปางนาคเมรีสตัย ฉินพักตรกกลับมาทนต์ไท
ปักสาแควกาไก ชุมเขาไฟคคชัน	ปักสาแควกาไก ชุมเขาไฟคคชัน
๐ นกแก้วจับพุ่มแก้ว สงเสียงแจวในสวนขวัญ	๐ นกแก้วจับพุ่มแก้ว สงเสียงแจวในสวนขวัญ
พลอดจจะจาบัน กระพำชันท่ากระหา	พลอดจจะจาบัลย์ กระพำชันท่ากระหา

๐ นกยูงจับยูงนอน กระสรวอนจับกระสา
 สารีกาจับเพกา หวาจับหว่าไนยปารัง

๐ แหกเต่าจับเต่าพลอด นกเลลลอคแลลลัคกัน
 เค้าโม่งจับมูกมัน นกยางฉันจับพุ่มยาง

๐ นกยูงจับยูงนอน กระสรวอนจับกระสา
 สารีกาจับเพกา หวาจับหว่าไนยปารัง

๐ แหกเต่าจับเต่าพลอด นกเลลลอคแลลลัคกัน
 เค้าโม่งจับมูกมัน นกยางฉันจับพุ่มยาง

ลักษณะสัมผัสแตกต่างจากบทประพันธ์อื่น คือการใช้สัมผัสซ้ำๆ เช่น นกยูงจับ
 ยูงนอน, กระสรวอนจับกระสา, นกเลลลอคแลลลัคกัน ผู้อ่านจะได้เห็นภาพความเคลื่อนไหวของนก
 โดยคำซ้ำแสดงกิริยา คือ จับ รอน ลอคแล

บทสัปดาห์

๐ นางเห็นสัตว์ในไพรยธูสาร เสือสรีห์มีความ
 เดินตามเรศข้างกว้างกระหิง

๐ ชะลิเดินไต่เตนตกผิง กระบ่างคางลิง
 โลกไถ่ไรกิงชิงฉน

๐ มดสังรอกจอนนอนบน ปลายพริกสาณัน
 นีรื้อมันแลแล้วพันไป

๐ นางเห็นสัตว์ในไพรยธูสาร เสือสรีห์มีความ
 เดินตามเรศข้างกว้างกระหิง

๐ ชะลิเดินไต่เตนตกผิง กระบ่างคางลิง
 โลกไถ่ไรกิงชิงฉน

๐ มดสังรอกจอนนอนบน ปลายพริกสาณัน
 นีรื้อมันแลแล้วพันไป

- การใช้คำสัมผัส กวีเลือกใช้คำเหมาะสมกับกิริยาอาการ เคลื่อนไหวของสัตว์ สัตว์ใหญ่
 เชื่องช้าใช้คำที่มีสระเสียงยาว เช่น "เสือสรีห์มีความ เดินตามเรศข้างกว้างกระหิง"
 ส่วนสัตว์เล็ก ๆ ใช้คำประสมสระเสียงสั้น บอกลักษณะกว้างไวปรากเปรี้ยว เช่น "ชะลิเดินไต่เตน-
 ตกผิง กระบ่างคางลิง โลกไถ่ไรกิงชิงฉน" จังหวะในการอ่านกระชั้นถี่

บทชมปลา ในเรื่องพระรถเบรี

๐ กังหรีอริทิดา บอกพัรปลาใหญ่ใน
 ปลาสร้อยลอยลงไป ปลาโสกโลกโกลูกปลา

๐ ปลากระโหลยปลาหลากหลาย ทั้งปลากัดปลา-
 -แหงนหาง ปลาทักปลาหมอบา ปลาเกล็ดหนาปลาลำปำ

๐ กังหรีอริทิดา บอกพันธุ์ปลาใหญ่ใน
 ปลาสร้อยลอยลงไป ปลาโสกโลกโกลูกปลา

๐ ปลากระโหลยปลาหลากหลาย ทั้งปลากัดปลา-
 -แหงนหาง ปลาทักปลาหมอบา ปลาเกล็ดหนาปลาลำปำ

๐ ปลาถูกชุกชอกชอกร ปลาชอนนอร์ชะโคคำ ๐ ปลาถูกชุกชอกชอน ปลาชอนนอร์ชะโคคำ
ปลาชะเงวบางเนะน้ำ ปลาแกมชำกระทุมคือ ปลาชะเงวบางเนะน้ำ ปลาแกมชำกระทุมคือ

ก็ยังสามารถนำคำมาใช้ให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์มองเห็นธรรมชาติของปลา เช่น "ปลาสร้อย-
ลอยล่องไป ปลาโสกละโลกโลกลูปลา" เป็นต้น

ลักษณะการชมธรรมชาติ นอกจากจะชมพันธุ์ใบ พันธุ์สีตัวแล้ว ก็ยังสามารถที่จะพรรณนา
ฉากธรรมชาติซึ่งมีความสอดคล้องกันเป็นนิพจน์ให้เกิดความรู้สึกสดชื่นตามไปด้วย ดังคำประพันธ์

๐ ยามเย็นแลเห็นบัพผกา กระจกคักม้า ลงสู่หาดำทอง	๐ ยามเย็นแลเห็นบรรพทา พระจักคักม้า ลงสู่หาดำทอง
๐ หักสกันเป็นหลั่นชันของ ห้วยเหว เปลวปล่อง ดำทองสนุกสุกขสาร	๐ หักสกันเป็นหลั่นชันของ ห้วยเหว เปลวปล่อง ดำทองสนุกสุกขสานต์
๐ ธรลิ่งจากอาชาชวน เนื่อหน่อนี้รือมาน สถิตนังยังแท่นสินลา	๐ ธรลิ่งจากอาชาชาญ เนื่อหน่อนี้ฤบาท สถิตนังยังแท่นศิลา
๐ กระจกทอดทักในยญา ชีชมบัพผกา สินลาว้าวอกตรอกเทริน	๐ กระจกทอดทักนัยนา ชีชมบรรพทา ศิลา้าวอกตรอกเทริน
๐ สูงต่ำลำเนาเขาเขิน ทีวีวามราบเร็น แนวพะเนินน้ำใสไหลริน	๐ สูงต่ำลำเนาเขาเขิน ทีวีวามราบเร็น แนวพะเนินน้ำใสไหลริน
๐ ออกมาพลั้ง ๆ หว่างหิน กระแสสายชลาลิน ไหลหลังกระทังกอณา	๐ ออกมาพลั้ง ๆ หว่างหิน กระแสสายชลาลิน ไหลหลังกระทังกอนา
๐ พังพานธารนแท่นกระเค้นมา จิงจังกังฉา เกลียวกลาลงคิงบึงบาง	๐ พังพานธารนแท่นกระเค้นมา จิงจังกังฉา เกลียวกลาลงคิงบึงบาง

ก็นำคำที่ให้ความรู้สึกทางเสียง เช่น พลั้ง ๆ, หลั่ง แท่นเสียงน้ำไหลไม้ซาดสาย
พาน ธารนแท่น กระเค้น แท่นลักษณะน้ำที่ไหลกระทบหิน แล้วแตกเป็นฟองกระจายไปทั่ว จิงจิง
แท่นเสียงน้ำไหล ผู้อ่านได้สัมผัสทั้งเสียงและความเย็นฉ่ำของกระแส

บทชมโฉม

วรรณคดีไทยทุกเรื่องมีบทชมความสวยงามของมนุษย์ทั้งสองเพศ โดยเฉพาะเพศหญิง
กวีจะบรรยายภาพของหญิงไทยว่าจะต้องมีลักษณะอ่อนช้อย สุภาพ เรียบร้อย ลักษณะการเดิน
สง่างาม พุคจาถอยคำอ่อนหวาน กวีจะชมความงามของร่างกายอย่างละเอียด

การชมความงามของสตรีในวรรณคดีชาวบ้าน มีดังนี้
เรื่องวันकर กวีชมโฉมนางวันพุธไว้ว่า

๐ ชื่อนางวันพุธ งามจริงยิ่งมนุษย์ หอมประทุม-
กลิ่นไอย. กลิ่นนางกาگی มีสุเจ้าไค กลิ่นติด-
ผู้ชาย ไคสามเดือนตรา

๐ หอมสียอดเสด เนื้อสีการเกด ฟุ้งดม-
ปทุมมา โอดครวญแซมชาติ พระนลาคเลขา
นาสิกสมหนา ภัทราจุเขียน

๐ นรคณสืบสอง คิ้วคอกปล่อง พระสอ-
ลบเลี่ยน พระกรรของนาง กรืออย่างลำเทียน
ผิวเนียนางเนียน เนตรดังเพ็ชรนิล

๐ เกสาหอมหวาน ลูกกลืนลำควน เพพเจ้า-
เดาเก็บ พระบาทนวลนอง ไปหมองราทิน
เคินอย่างนาริน กิณรีเยื้องกราย

๐ อรชรออนแอ่น รากาหาแสน สุวัน-
พันราย แขนคืองวงคช ชดชอยหอยกราย
ตกเกลื่อนดอกไม้ ชายเห็นเป็นฝัน

๐ ฟันพิบจับเคา สุกจะหาเปรียบเจ้า
ยกแถมเขาสัหวัน ยอนักจักขา ขางหนามากครัน
วันพุธแจ่มจัน เจ้าก็งามจริง

๐ ชื่อนางวันพุธ งามจริงยิ่งมนุษย์ หอมประทุม-
กลิ่นอาย กลิ่นนางกาگی มีสุเจ้าไค กลิ่นติดชาย
ไคสามเดือนตรา

๐ หอมสียอนเษ เนื้อสีการเกด ฟุ้งดม-
ปทุมมา โอดครวญแซมชาติ พระนลาคเลขา
นาสิกสมหนา ภัทราจุเขียน

๐ นรคณสืบสอง คิ้วคอกปล่อง พระสอ-
สมเคียร พระกรของนาง คือกอย่างลำเทียน
ผิวเนียนางเนียน เนตรดังเพชรนิล

๐ เกสาหอมหวาน ลูกกลืนลำควน เพพเจ้า-
กาวคั้น พระบาทนวลนอง ไปหมองราทิน
เคินอย่างนาริน กิณรีเยื้องกราย

๐ อรชรออนแอ่น รากาหาแสน สุวรรณ-
พรณราย แขนคืองวงคช ชดชอยหอยกราย
ตกเกลื่อนดอกไม้ ชายเห็นเป็นฝัน

๐ ฟันพิบจับเคา สุกจะหาเปรียบเจ้า
ยกแถมเขาสัหวัน ยอนักจักขา ขางหนามากครัน
วันพุธแจ่มจันท์ เจ้าก็งามจริง

๐ เมื่อนางปรี่สุด ถือดวงจินดา ห่มไค-
ทุกสิ่ง เล็บสากยงามเล็ด เจ้าเกิดเป็นยิ่ง
จินดาออกยิ่ง มีอิทธิฤทธิ์

๐ จักรวาลกลืนนง เทพทุกแห่งทอง
หอมรดเสนาหา เทวาจใครใด กวักกลืนนง
ครุฑยักปักสา ป่องรายหมายขวัญ

๐ เมื่อนางระสุติ ถือดวงจินดา ห่มไค-
ทุกสิ่ง เล็บสากยงามเล็ด เจ้าเกิดเป็นยิ่ง
จินดาออกยิ่ง มีอิทธิฤทธิ์

๐ จักรวาลกลืนนง เทพทุกแห่งทอง
หอมรดเสนาหา เทวาจใครใด กวักกลืนนง
ครุฑยักปักสา ป่องรายหมายขวัญ

ความงามของนางวันพุช กวีชมตั้งแต่ศีรษะจดเท้า กลิ่นกายหอมกว่ากลิ่นนางกาก็
"หอมประทีนกลิ่นอาย กลิ่นนางกาก็ มีสุเจ้าไค" ถ้ากลิ่นที่คนชายจะหอมเป็นเวลา 3 เดือน
ความหอมของนางวันพุชหอมไปไกลสี่โยชน์ มีลักษณะหญิงงาม 12 ประการ คืองามหมดทุกส่วน
ของร่างกาย "นวลกลิ่นสับสอง กวักกอลปล้อง พระศอสมเกียรติ พระกรของนาง ก่ออย่าง
ลำเทียน ผิวเนียนางเนียน เนตรดังเพชรนิล" ความงามของนางไม่ว่าจะเป็นเทวดา ยักษ์
มนุษย์ ทางก็หมายปองนางทั้งสิ้น "เทวาจใครใด กวักกลืนนง ครุฑยักปักสา ป่องราย-
หมายขวัญ"

บทพรรณนาความตื่นเต้น

กว่าสภาพความตื่นเต้นในลักษณะต่าง ๆ กัน - เช่นภาพชาวเมืองประสมเหตุการณ์ที่น่า
ตื่นเต้น

เรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถสิริรับนางสิบสองเข้าเมือง ชาวเมืองพากันออกไปรับ
นางสิบสอง กวีแสดงภาพความสับสนวุ่นวายของชาวเมือง ดังคำประพันธ์

๐ ชาวบ้านรานตลาด ห่มแกแลนาค
ยิ่งกรหัวชาตรี พราหมณ์พริกทาจาน สัมภาน-
นางชี มอนลาวฉาวบี เห็นงามตาห

๐ แหกล้มเข้าทนต์ ทนล้มเสียวัด จินสับ-
ชายหม ไทยลุ่มลูกเมีย บ้าเสียอะช
มอนล้มเหล่หนัง ตามกุกัลยา

๐ ชาวบ้านรานตลาด ห่มแกแลนาค
ยิ่งกว่าชาตรี พราหมณ์พริกทาจาน สัมภาร-
นางชี มอนลาวฉาวบี เห็นงามตาห

๐ แหกล้มเข้าทนต์ ทนล้มเสียวัด จินสับ-
ชายหม ไทยลุ่มลูกเมีย บ้าเสียอะช
มอนล้มเหล่หนัง ตามกุกัลยา

๐ นางจำปาไป เข้ายังวังไฉน เขาวังคังฉา ๐ นางจำพาไป เข้ายังวังใน ชาววังคังฉา
 สาวสาวเข้าห้อง แกว่กของมองมา สาวไซ- สาวสาวเข้าห้อง แกว่กของมองมา สาวไซ-
 ไทรผา ร่องรับจับฝัน ชายชวา ร่องรับจับขวัญ

เมื่อชาวเมืองได้ข่าวนางสิบสองต่างก็มุ่งจะไปบนนางจนลืมภารกิจที่จะต้องทำ เช่น
 แหกดินเข้าสู่นัก¹ จินลัมชายหมู พระลัมวัด บอญสืบเลนนู นางสนมต่างก็พากันคืนแก่น
 แอบบองตามของฝา

ในเรื่องวันการ กวาทันต์เตนของคาไล เปื้อเห็นเมืองที่นางวันพุทเนรมิกร กวีพรรณนา
 ไว้ว่า

๐ ชับเกียนเข้าในในเมือง	กัณนังเมืองกลัวบุญยา	๐ ชับเกวียนเข้าในเมือง	คนนังเมืองชมบุญญา
ตาเถยยืนตังท่า	ป่องมือแลแกล่ใจ	ตาเขยยืนตังท่า	ป่องมือแลแกล่ใจ
๐ ชมหนันเคียวขบนี้	แล้วชวนชัชมปรางไชย	๐ ชมหนันเคียวขบนี้	แล้วชวนชัชมปรางกชัย
เป็นขันถักกันไป	มีคลุมปอมแขงขัน	เป็นขันถักกันไป	มีคลุมป่องแขงขัน
๐ นางขึ้นยังเกยมาด	ฝูงอำมาตนิ้งเวียงรัน	๐ นางขึ้นยังเกยมาด	ฝูงอำมาตนิ้งเวียงรัน
คาไลโยไนยวันนั้น	ราวขึ้นสัหวันเสียทั้งเป็น	คาไลไนยวันนั้น	ราวขึ้นสวรโรคเสียทั้งเป็น
๐ ปากว่าก่เกิดบา	ชั่วไปยาใหม่เคยเห็น	๐ ปากว่าก่เกิดบา	ชั่วไปยาใหม่เคยเห็น
งามนักงามเกี้ยวเข็น	ทึนเห็นสนุกแล้ว	งามนักงามเกี้ยวเข็น	ทึนเห็นสนุกแล้ว
๐ เป็นขันหมันเป็นของ	แลเป็นทองเป็นของ	๐ เป็นขันหมันเป็นของ	แลเป็นทองเป็นของ
งามแฉแลนาคู	กแลแลก็เวียนหว	งามแฉแลนาคู	กแลแลก็เวียนหว
๐ เป็นขันเป็นเชิงนัก	ทั้งนารักทั้งนากลัว	๐ เป็นขันเป็นเชิงนัก	ทั้งนารักทั้งนากลัว
เทียวแลจันลัมตัว	ชมเวียงวังเข้าขันใน	เทียวแลจันลัมตัว	ชมเวียงวังเข้าขันใน
๐ นาคันทั้งลัมแล	แลงามแฉตาชบใจ	๐ นาคันทั้งลัมแล	แลงามแฉตาชบใจ
เร่งชมเร่งเวียนไป	ถึงขันไนยแทนสวัน	เร่งชมเร่งเวียนไป	ถึงขันไนยแทนสวรณ

¹ พิธีทางศาสนาของชาวอิสลาม

๐ โคมระย้าชวาลาเวียง มีกงเกยงวิสูตรกัน
มันสีต่างกัน แตะชั้น ๆ เพียงวิมาน

๐ โคมระย้าชวาลาเวียง มีกงเกยงวิสูตรกัน
มันสีต่างกัน แตะชั้นชั้นเพียงวิมาน

กวีแสดงให้เห็นกิริยาท่าทางของทาสี "ตาเขย่งทั้งทำ ป้องมือแลแก่จิตใจ" ลูกขึ้น
ยื่นเอามือป้องหน้าด้วยความดีใจ ตาคูบอช้ไปควย "ชมมันเกี้ยวชมนี้ แล้วชวนช้ชมปรางค์ชัย"
เมื่อได้รับความชื่นใจคนมักสับสนเหมือนทาสี "ทาสีในเวลานั้น รวขึ้นสวรรค์เสียทั้งเป็น"
ปากก็อุทานด้วยความแปลกใจ "กูเกิดมาชั่วบูยาไม่เคยเห็น งานหนักงานเกี้ยวเข็น ที่เห็น
สนุกแล้ว" ทาสีชมจนเพลินเพราะมองดูงามตาเป็นสิ่งวิเศษที่สุดที่ทาสีเคยเห็นมา จนในที่สุด
"ยิ่งชมยิ่งพุงหลาน คานเล็งใจไม่เพราะชม"

บทแสดงอารมณ์ของชนชั้น

กวีสอดแทรกอารมณ์ขันไว้ในวรรณคดีชาวบ้านทุกเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องวันการ เป็นเรื่อง
แสดงอารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง ตอนสี่ไต้ปร เวียกพลจัตพ เสนายักษ์บางตนออกป่าจับสัตว์กิน ได้ยิน
เสียงกลองตกใจคาบสัตว์ติดปากเหาะมาถึงกองทัพ ดังคำประพันธ์

๐ ไคยีนเสียงเกรี พันชักสีก็่วนวาย
ล่างมารก็กลืนควาย กลืนแททหายเขาราวพา
๐ ลางมารฉวยไคขวาง กุบโหมวางปล้ำไปมา
ยื่นยายท้อไคทา กลืนช้างคาไหมคิคอาน
๐ งวงช้างถอนยางกัน กิ่งต้นรากติดปากมาร
ล่อ ๆ กรูบเหาะทยาน มารคาบพาไปงากาง
๐ กาบข้างวางผายผัน ปากกุมกันเลทาทาง
ยักสามาทาง ๆ ดูแควงควางโนยเบคา

๐ ไคยีนเสียงเกรี พลชักสีก็่วนวาย
ล่างมารฉิมกลืนควาย กลืนแททหายเขาราวพา
๐ ลางมารฉวยไคขวาง กุบโหมวางปล้ำไปมา
ยื่นยายพ้อไคทา กลืนช้างคาไมคิคอาน
๐ งวงช้างถอนยางกัน กิ่งต้นรากติดปากมาร
ล่อล่อกรบเหาะทยาน มารคาบพาไปงากาง
๐ กาบข้างวางผายผัน ปากกุมกันเลทาทาง
ยักสามาทางทาง ดูแควงควางโนยเบคา

สภาพของยักษ์แต่ละคนไม่ปรากฏว่ามีใครอยู่ในสภาพปกติ บางตนกลืนควายติดเขา ไคยีน
เสียงกลองแทนที่จะคายหรือกัดส่วนหัวทิ้งไป กลับคาบเขาคิดปากไปควย "ลางมารก็กลืนควาย
กลืนแททหายเขาราวพา" ผู้อ่านหลักค่านักภาพพจน์ จะเห็นลักษณะของพอมารคนนั้นได้ดี กว่าจะเดิน
ทางถึงเมืองก็ทุลักทุเล อีกคนหนึ่งกำลังต่อสู้กับช้าง พอตายช้างได้ ไคยีนเสียงกลอง รีบเหาะกลับ

ข้างยังไม่คายเองวงจับตนยาง กำลังของยักษ์พาข้างเหาะตนยางก็ดอนไปด้วยกำลังแรง
 "มารคาบพาไปจากทาง" แหนทีมอานจะเวทนาข้างกลับมองข้ามไปชนท่าทางของยักษ์เสีย ข้าง
 หัวใหญ่คาบแล้วจะหลุด "ลอลอครุบเหาะหยาน" แต่ยักษ์ก็คาบข้างไปได้

ความขบขันตอนตาไสหลงปราสาท เค้นชมจนหาทางออกไม่ได้ การแสดงออกของ
 ตาไส ก็วิถอดลักษณะคนที่หลงทางจริง ๆ มีความหวาดกลัว เมื่อหมดหนทางมักจะใช้เสียงเป็น
 เพื่อน และคิดเสียใจที่ตนไม่ได้จดจำทางเดินไว้ ดังคำประพันธ์

๐ เดินเวียนเหมือนนัตถุ แลทีกุ่มันท่าทาง
 กรันจะเรียกบัคสีนาง กูแล ๆ หมัชชอบกัน

๐ อยา เลบเรียกแลที หมันจับคศรีสีกักหัน
 กุมตชชอบกัน ปากเรียกเมียบเหวนางสา

๐ ปากเรียกมือหมัต แลไหรณมาเหวขมา
 เฮโลสาล่าพา คังเพื่อนทวนิกกลัวผี

๐ ยายพังยังโหมขาน เจ้าวันการพังคูตี
 แกเรียกทำไมมี เห็นจหลังแล้วหวัฉา

๐ ทาแกกั่วทัด ๆ สันเสียหมัดตกประหมา
 ชัวโปและชัวยา ไหมใครยเล่าเขาทีไหญ

๐ แลนเข้าคราวเคียวฉิด หนาเสียจิตหนาเสียใจ
 หนีเข้าปรางโนย ปูนซีดไวยหมายสำคัญ

๐ ลาหมายให้จนพอ สันสั๊กหม่อซังหัวหมั
 นีกกลัวเรียกปากสัน มานีและเหวยอียาย

๐ ยายเถาจึงขานไป ว่าเรียกไทรยเรียก-
 เหมือนจคาย

ทาวาแสนสบาย หมายจะเรียกให้ชมกัน

๐ ยายว่าหลงคอกกรัหมิง อยาทก้องไสนี้หนัน
 หลงก็ว่าอยาพรางกัน เรียกเสียงสันเหมือนตกใจ

๐ เดินเวียนเหมือนนัตถุ แลทีกุ่มันท่าทาง
 กรันจะเรียกบัคสีนาง กูแลแลมันชอบกล

๐ อยา เลบเรียกแลที มันจะบัคสีสีกักหัน
 กุมตชชอบกล ปากเรียกเมียบเหวนางสา

๐ ปากเรียกมือหมัต แลอะไรณมาเหวขมา
 เฮโลสาระพา คังเพื่อนทวนิกกลัวผี

๐ ยายพังยังไม่ขาน เจ้าวันการพังคูตี
 แกเรียกทำไมมี เห็นจะหลงแล้วหวัฉา

๐ ทาแกกั่วทัดทัด สันเสียหมัดตกประหมา
 ชัวปูและชัวยา ไม่ใครเล่าชาวทีไหญ

๐ แลนเข้าคราวเคียวฉิด น้าเสียจิตน้าเสียใจ
 หนีเข้าปรางคโน ปูนซีดไวยหมายสำคัญ

๐ ลาหมายให้จนพอ สันสั๊กหม่อซังหัวหมัน
 นีกกลัวเรียกปากสัน มานีแลเหวยอียา

๐ ยายเถาจึงขานไป ว่าเรียกไทร เรียกเหมือน-
 จะตาย

ทาวาแสนสบาย หมายจะเรียกให้ชมกัน

๐ ยายว่าหลงคอกกรัหมิง อยาทก้องไสนี้หนัน
 หลงก็ว่าอยาพรางกัน เรียกเสียงสันเหมือนตกใจ

๐ โกรธยายตาเหมือนจิ้ง แสกลหลังแลหนึ่งจู่ไทรบ ๐ โกรธยายตาเหมือนจิ้ง แสกลหลังแลหนึ่งจู่ไทร
 ลบที่ตั้งพักใหญ่ เรียบจ้ตายยังโหมมา ลบที่ตั้งพักใหญ่ เรียบจ้ตายยังโหมมา

ทาสไสรเงินหลงปราสาทจะเรียกให้คนอื่นช่วยก่าย แต่ยิ่งเดินก็ยิ่งกลัวผี เพื่อมีความกลัว
 ความอายก็แทบไป กวีแสดงกวีเมจิในใจของทาสไสรตอนนี้ว่า "ครั้งจะเรียกบัคดีนาง กูแฉแล
 บัชชอบกล อย่าเลยเรียกแลที มันจะบัคดีสักทีหน" ทาสไสรคิดสองจิตสองใจว่าจะเรียกดีหรือไม่
 ความกลัวมีมากกว่าความอาย ทาสไสรจึงเรียกยายสาปบิศความอายว่าตนเองไปพบของดีให้ขาย
 ไปดู ยายสาปรู้ทันว่าทาสไสรเงินหลงจึงไปชวน ทาสไสรยิ่งตกใจ ใจคิดไปต่าง ๆ นานาว่าครั้งต่อไป
 จะเอาปูนเข้าปาก้วย ทำเครื่องหมายทางเดินเอาไว้ "ที่นี่เข้าปรางค์ใน ปูนขีดไว้เป็นสำคัญ"

บทแสดงอารมณ์โกรธแค้นชิงชัง

ในหนังสือวรรณคดีชาวมอญ กวีแสดงอารมณ์โกรธแค้นชิงชังออกมาจากความรู้สึกนึกคิด
 ของกวีได้อย่างเหมาะสม ในเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถเสนหานางเมรีไปหาม้า นางเมรี
 ขึ้นขี่ม้านำไปเห็นพระรถเสน จึงไ้ นางก้านัลไปตามหา นางก้านัลกำลังนอนหลับต้องลุกขึ้นดูเหา
 เกิดอารมณ์โกรธ เพราะคิดว่าพระรถเสนไปหานางก้านัลคนเดียวคนหนึ่ง ก็คำว่า คังคำประพันธ์

๐ เขาวังพังนาง- เค็นพลางคาพลาง
 เทียมมองช่องฝา พบที่ห้องไครบ เป็นโกไทรบ-
 ก็เป็นมา จัทำให้สบคา หมวลักของนาย

๐ จัทำเกลื่อสักครก คีปลีซันก ให้แสบ-
 แพบตาย สมกับกันชั่ว ชิงฉั่วของนาย
 กนชาจลาย เพราะหว่ายขุนไกรบ

๐ ชาววังพังนาง- เค็นพลางคาพลาง
 เทียมมองช่องฝา พบที่ห้องไครบ เป็นกระไร-
 ก็เป็นมา จัทำให้สบคา มันลักของนาย

๐ จะทำเกลื่อสักครก คีปลีซันก ให้แสบ-
 แพบตาย สมกับคนชั่ว ชิงฉั่วของนาย
 กนชาจะลาย เพราะหว่ายขุนไกร

นางก้านัลเดินไปค้ำไป คิดหมายมั่นในใจว่าถ้าพบองค์พระรถเสนที่ห้องของใครก็ตามที่
 จะทำให้ล้มกับที่ขโมยของ ๆ นาย "จะทำเกลื่อสักครก คีปลีซันก ให้แสบแพบตาย" เอาเกลื่อ
 คั่วรวมกับคีปลีซันก¹ ไปทาให้มันแสบ ถึงแม่จะต้องได้รับโทษก็ยอม "กนชาจะลาย เพราะหว่ายขุนไกร"

¹ พริกขี้หนูเม็ดเล็ก ๆ ทางท้องถิ่นภาคใต้เรียกคีปลีซันก มีรสเผ็ดจัด.

หรือทอนนางสนทราบาร เห็นพระรถเสนกลับจากเมืองตะวันโคยปลอดภัย นางโกรธแค้น
ยิ่งนัก ดังคำประพันธ์

๐ โกรธใจครี้อไฟจี จะเสียทีกม่งหมาย
กักรัหรือชีไร ไบปลอยให้หว่มหมา

๐ เทาพญเสหนามาร พวกทหารหม้อสา
ในลักขณสารตรา โดยกว่าแซนเขนไป

๐ ส่องโหมรีใหม่ โอทมิร เห็นอย่างก็ไทรย
แค้ไกลจ้ใครไปย ภูแคนใจนุกหนา

๐ ฉินะหนาแคนตั้ม เคี้ยวให้ยับสิ้นแคงชา
ถากูยถากูรา เห็นใหม่สากับแรงกู

๐ ยามคี่แลคนใหญ่ ครันวุ่นไขวแแลเทาหนู
ในใจเหมือนไฟฟู แคนใจกูเป็นนุกหนา

๐ แถหนาคันใหม่ตก เจ็บในยอกพันปัยยา
ให้อยู่ต่างหตา ไบใหม่ว่ากักรับาวนาย

๐ ปลอยพของหมัรมา ไบแซนชาเสียให้ตาย
สิ้นชัวอืตัวตาย ภูไบทายจ้เห็นกัร

๐ โกรธใจครี้อไฟจี จะเสียทีกม่งหมาย
กักรัหรือชีไร ไบปลอยให้หว่มหมา

๐ ทาวพญาเสนาบาร พวกทหารหม้อสา
ในลักขณสารตรา โดยกว่าแคนเขนไป

๐ ส่องโหมรีใหม่ อ้ายทมิร เห็นอย่างกระไร
แค้ไกลจ้ใครไปย ภูแคนใจนุกหนา

๐ ฉินะนาแคนตั้ม เคี้ยวให้ยับสิ้นแคงชา
ถากูยถากูรา เห็นใหม่สากับแรงกู

๐ ยามคี่แลคนใหญ่ ครันวุ่นไขวแแลเทาหนู
ในใจเหมือนไฟฟู แคนใจกูเป็นนุกหนา

๐ แถหนาคันใหม่ตก เจ็บในยอกพันปัยยา
ให้อยู่ต่างหตา ไบไปว่ากักรับาวนาย

๐ ปลอยพของหมัรมา ไบแซนชาเสียให้ตาย
สิ้นชัวอืตัวตาย ภูไบทายจ้เห็นกัร

นางสนทราว่าฟังด้วยความโกรธแค้นเจ็บใจ เพราะอุบายที่นางวางไว้ไม่เป็นผลสำเร็จ
ใจของนางเดือดพล่านเหมือนตักไฟจี้ แค้นไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ตั้งแต่นางกักรัชีคาตลอดจน
ไพร่นาย นางสนทราว่าฟังว่า "ฉินะนาแคนตั้ม เคี้ยวให้ยับสิ้นแคงชา" นางจะเคี้ยวให้สิ้น
กักรับรรยายความโกรธของนางสนทราว่า "ยามคี่แลคนใหญ่ ครันวุ่นไขวแแลเทาหนู" นางสนทรา
หมายมั่นป็นใจว่า "กูไบทายจะเห็นกัน" ถ้าไบทายคงจะได้เห็นกันสักวัน

กวีฉลาดในการสรรคำมาใช้แสดงอารมณ์โกรธแค้นได้อย่างเหมาะสม โดยนำเอาไฟมาเป็น
สิ่งเปรียบเทียบ ลักษณะของไฟแสดงความร้อนแรงเหมือนอารมณ์ของคนที่กำลังเดือดพล่าน
"ในใจเหมือนไฟฟู" คำว่า "ฟู" แสดงภาพของไฟที่กำลังลุกอย่างแรง ทำให้ผู้อ่านได้ยินเสียง
ประทุของไฟควบ "ปลอยพของหมัรมา ไบแซนชาเสียให้ตาย" แสดงความแค้นจนพูดไปออก

นางสนทราประจักษ์ในใจว่า เป็นพ่อของพวกมันหรืออย่างไรจึงปล่อยให้กลับมา

คำบริภาษยามหนึ่งซึ่งให้ความรู้สึกสะใจแก่ผู้นั้นได้เช่นกัน จากพระรถเมรีก่อนนางกำนัลของนางเมรีได้ตอบกับนางของพระรถเสน ดังคำประพันธ์

๐ โอมาเจ้าเพลง ไหมเกรงน้ำใจ

บุบผนเทาไท การอโหโรภาสี

๐ ผู้เมียทรรัก หึงแกล้งมาซัก

ภาณุทรรหนี่ อายม่ารหยาจก จักตายตก-
อะวีจี อวดกล่าว่าดี ไยหมิ่นมา

๐ อายมาเจ้าเพลง ไม่เกรงน้ำใจ

บุบผนท้าวไท การอะไรภาสี

๐ ผู้เมียทรรัก มึงแกล้งมาซัก

พาผู้ทรรหนี่ อายม่ารหยาจก จะตาย-
ตกอเวจี อวดกล่าว่าดี ไยมิลงมา

นางกำนัลสงสารนางเมรี ก็คำว่าเป็นผู้ให้พระรถเสนหนีจากนางเมรี "ผู้เมียทรรัก มึงแกล้งมาซัก พาผู้ทรรหนี่" และซ้ำเติมว่า การพราดคนที่กำลังรักกันจะถองตนกรอเวจี "อายม่ารหยาจก จะตายตกอเวจี"

มาได้ยินนางกำนัลกล่าวเช่นนั้น ก็ได้ตอบบ้างว่า ใครเป็นผู้ให้ติดตามมา

๐ อีสาวเขาในบะ สมไทยยนักหนา อียัก-

อีนาร ไครขวานหมิงมา หมิงเร่แสนยา
มาหาภาสี

๐ อีสาวชาวโน ลมใหญ่หนักหนา อียัก-

อีนาร ไครขวานหมิงมา มึงเร่แสนยา
มาหาพาสี

นางกำนัลได้ตอบกับมาอยู่เป็นเวลานาน คำคำของมาและนางกำนัลรุนแรง กวีนำเอา คำคำว่าของชาวบานมาแทรกไว้มาก เช่น มาถามนางกำนัลอย่างเจ็บแสบว่า "อียักคำหมาก อียักภาสี ภูตกอเวจี ทาสีตกกัน" คำคำหมาก คือมีคำน้อยเพียงหมากคำเดียว และซ้ำเติมต่อไปว่า

๐ ถึงอยู่ในบะ ภูใหม่โคละ แดสลักคีนวัน

ทาสีนอรไนบ ภูจะไปนอกรัก รักใคร่คิพัน
อยู่กันสองคน

๐ ถึงอยู่ในกระทะ ภูไม้โคละ แดสลักคีนวัน

ทาสีนอรไนบ ภูจะไปนอกรัก รักใคร่คิพัน
อยู่กันสองคน

ถึงแม้จะตกไปอยู่ในกระทะ¹ ม้าก็จะติดตามไป "ทาสีนอไหน ภูจะไปนอนกัน รักใคร
หิคพัน อยู่กันสองคน"

ทางก้านลมหงไม่ได้อีกก็ตอบไปด้วยความโกรธ

... อายมาหนานขึ้น อ้ายสัคเคียนร่ฉาร
เกี้ยวมารเอาคน ในหมกแลคน เป็นชนพมพา
o เคียรร่ฉารกับกัน ถึงทุกถึงจน ภูใหม่—
ปรารณา พุดจาของหง จักรองทาสา
อวดก็อวดกลา ลงมาสักที

... อายมาหนานขึ้น อ้ายสัคทวเคียรร่ฉาร
เกี้ยวพานเอาคน ไมกบแลคน เป็นชนพมพา
o เคียรฉารกับกัน ถึงทุกถึงจน ภูใหม่—
ปรารณา พุดจาของหง จะครองทาสา
อวดก็อวดกลา ลงมาสักที

เมื่อกล่าวเป็นถ้อยคำเกี้ยวพา นางก้านจึงกล่าวว่ามา เป็นสัตว์เคียรฉารทำกว่าตน
ถึงอย่างไรนางก็ไปลดตัวเอง "ภูใหม่ปรารณา พุดจาของหง จะครองทาสา อวดก็อวดกลา
ลงมาสักที"

ม้าก็ตอบยกยอนด้วยปัญญา จนกระทั่งนางก้านจ้ออาย ดังคำประพันธ์

o ว่าสัคนาขึ้น ชนมาขึ้นคน รอนรนไคมี
ใหม่ก็คใหม่ขวาง คอกนางทาตรี เข้าไกลโคที่
ทาสีชอบใจ

o ว่าสัคเคียนร่ฉาร สบควญกวบมาร
อังกการม้นใหญ่ เมื่อใหม่ปรารณา
แสนอ้ายมาโย เห็นอาชาไนย ตีใจสันร่ว

o ยัดแบ่งแตงหนา ทั้งเจ้าทั้งข้า เล่นมา—
ตามผัว หนาหัวหนาไห ตามโคก็ยั้งชั่ว
เข้าใหม่หนัหัว เหนียวตัวเปล่า ๆ

o ว่าสัคทวหนานขึ้น ชนมาขึ้นคน รอนรนไคมี
ไม่ก็คไม่ขวาง คอกนางทาสี เข้าไกลโคที่
ทาสีชอบใจ

o ว่าสัคทวเคียรร่ฉาร สบควญกวบมาร
อังกการม้นใหญ่ เมื่อใหม่ปรารณา แสนยา—
บาโย เห็นอาชาไนย ตีใจสันร่ว

o ยัดแบ่งแตงหนา ทั้งเจ้าทั้งข้า เล่นมา—
ตามผัว หนาหัวนาให้ ตามโคก็ยั้งชั่ว
เขาใหม่หนัหัว เหนียวตัวเปล่าเปล่า

คำพูดเหน็บแนมของมาแต่ละคำสร้างความเจ็บแค้นให้อีกฝ่ายหนึ่งยิ่งนัก นางก้านจึงกล่าวว่า

¹
กระทะทองแดงในนรก.

มาเป็นสัตว์เดียรัจฉาน นางไม่ปรารถนา นาก็ได้ตอบไปว่า มักับยักยัดควรกันอย่างยิ่ง
"ว่าสัตว์เดียรัจฉาน สมควรควมมาร องค์การมันใหญ่" เป็นคำคำเรื่องเพศที่หยาบคาย ชาวบ้าน
ในท้องถิ่นภาคใต้เข้าใจคำว่า "องค์การ" เป็นอย่างดี

บทแสดงความรักระหว่างชายหนุ่มหญิงสาว ให้ความไพเราะอ่อนหวาน กวีแสดงให้เห็น
มายาของสตรี จากเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถเสนเข้าห้องนางเมรี

๐ เสด็จเห็นอเทวีบังเกียงนาง ลูพระกฤตสกลาง	๐ เสด็จเห็นอเทวีบังเกียงนาง ลูพระปฤษฎางค์
จูบปรางทางทรวงดวงฉันทน์	จูบปรางทางทรวงดวงฉันทน์
๐ กังหรีทำที่แขงขัน ที่เกลียดเคียดฉันทน์	๐ กังหรีทำที่แขงขัน ที่เกลียดเคียดฉันทน์
ปองกำมิให้ชายเซย	ปองกำมิให้ชายเซย
๐ ยาทองของนงกอรเหลย นอนนี้หมีเคียบ	๐ ยาทองของนงกอนเลย นอนนี้เคียบ
พี่เอยยาทองของสงวน	พี่เอยยาทองของสงวน
๐ พระรวรรักแก้วหนานหวน ทำกระบัตกระบวน	๐ พระรวรรักแก้วหนานวล ทำกระบัตกระบวน
ยาควนกอนเหลยมี	ยาควนกอนเลยมี

ใจจริงของนางเมรีรักพระรถเสน แต่เนื่องจากความอายนางจึงแกล้งทำที่ว่ารังเกียจ
"ที่เกลียดเคียดฉันทน์ ปองกำมิให้ชายเซย" พระรถเสนรู้ใจนางเมรี ทดลองน้ำใจของนางจะ
รังเกียจหรือไม่ แกล้งตั้งชื่อว่า เสียดที่ที่พระองค์เดินทางมา เมื่อนางรังเกียจก็จะเสด็จกลับเมือง
ของพระองค์ เมื่อไรนางหายรังเกียจส่งข่าวไป พระองค์จะเสด็จกลับมาหา นางเมรีตกใจ
ความอายก็หบดไป พระรถเสนก็ได้เชยชมนางดังปรารถนา ดังคำประพันธ์

๐ แฉ่ว ๆ ปลอมแก้วกังหรี กำแล้วแก้วพี่	๐ แฉ่วแฉ่วปลอมแก้วกังหรี กรรบแล้วแก้วพี่
กลัวคำเบี่ยงก็หว่าเสื่อป่า	กลัวคนยิ่งกว่าเสื่อป่า
๐ บัดสีป้วยที่เวียงมา จอญไปโยธา	๐ บัดสีป้วยที่เวียงมา จะอยู่ไปโยธา
เวียงรักจักลาเจ้าไป	เวียงรักจักลาเจ้าไป
๐ กลับหลังไปยังเวียงไชย หายกลัวเมื่อใด	๐ กลับหลังไปยังเวียงชัย หายกลัวเมื่อใด
ส่งไปพี่จักกลับมา	ส่งไปพี่จักกลับมา

๐ บาดเล็บแสบเจ็บนักหนา เนื้อหนังมังสา
ของข้านี้เลื่อนเปลี่ยนไป

๐ ชันสาลิหาปีใหม่ เลือคกายภายใน
หอนไหลออกจากกาย

๐ บาดเจ็บเพราะเล็บกระสัตรี จ้อยไปโยมี
คูที่ทำนองลงใจ

๐ จัปกระชั้นแกวคลาไกล จากมันเทียนไซ
หุวิไนยักเทาเกาจร

๐ ปางนาคเมรีสีสมอร ลักกไวไหววอน
พีชาจักจรจากไป

๐ นองหลอกกอยอกกันฉันใหม่ ควณหรือถือใจ
ใจไวกระไรภุมมี

๐ พังนุกยุคทรุดกายี ลงนั่งยังที่
ภูมิกรหวัดครักเซบ

๐ บาดเล็บแสบเจ็บนักหนา เนื้อหนังมังสา
ของข้านี้เลื่อนเปลี่ยนไป

๐ ชันสาลิหาปีใหม่ เลือคกายภายใน
หอนไหลออกจากกาย

๐ บาดเจ็บเพราะเล็บกระสัตรี จะอยู่ไปโยมี
คูที่ทำนองลงใจ

๐ จัปพระขรรค์แกวคลาไกล จากมณเฑียรชัย
ภูวนัยยกเท้าก้าวจร

๐ ปางนาคเมรีศรีสมบร สะกดไวไหววอน
พีชาจักจรจากไป

๐ นองหลอกหยอกกันฉันใหม่ ควณหรือถือใจ
ใจไวกระไรภุมมี

๐ พังนุชยุคทรุดกายี ลงนั่งยังที่
ภูมิกระหวัดครักเซบ

พระรตเสนพลอนางควยถยควาไฟเราะออนหวาน

๐ จูบภักสุกรักเรียมเอย จัหาไครยไหญยเหลย
นุกเอยอยาแคลงแชนงเรียม

๐ พิมิไปไกลนุกสุคสีเหียม ปลื้มอาหรมเรียม
นางไคยไครยจเหียมทั้นาง

๐ จูบพัคตรสุกรักเรียมเอย จะหาไครไหญนเลย
นุกเอยอยาแคลงแชนงเรียม

๐ พิมิไปไกลนุชสุคสีเหียม ปลื้มอารมณเรียม
นางไคยไครจะเหียมทั้นาง

เรื่องวันการ กวีใช้คำเหมาะกะกับลักษณะของตัวละคร วันการเป็นคนซื่อ ๆ คำพูดของ
วันการ เมื่อนำมาเทียบกับพระรตเสน ผู้อ่านจะเห็นความแตกต่างกัน คำพูดของพระรตเสนออนหวาน
ไม่ระคายหู การแสดงความรักสุภาพ ตรงกันข้ามกับวันการ คำพูดแสดงความรักตรง ๆ แบบ
ชาวบ้าน สบถสาบาน ไม่สุภาพ "วันการฉวยมือชัก ลากใส่ตักกอดนางไว้" บทแสดงความรัก
ของวันการ ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ขัน

๐ วันการนั่งนารชา ชมภูาสคามาน ๐ วันการนั่งนารชา ชมภูาสคามาลย์
 หอมกลิ่นประทุมหวาน ใจพลาน ๆ ใครค้นแล หอมกลิ่นประทุมหวาน ใจพลานพลานใครคมแล
 ๐ ปากว่ากิดเหลือกิด ถัดทีหัดจนเข้าแค ๐ ปากว่ากิดเหลือกิด ถัดทีหัดจนเข้าแค
 นางว่าอย่ามาแย แะช้านักจักเกิดความ นางว่าอย่ามาแย แะช้านักจักเกิดความ
 ๐ นางถามว่าอยู่ไหน นามชื่อใดแลหลุมหลาม ๐ นางถามว่าอยู่ไหน นามชื่อใดแลหลุมหลาม
 เราดัดดัดมาตาม นังเล้าความอย่าเขามา เราดัดดัดมาตาม นังเล้าความอย่าเขามา

กวีไม่คำนึงถึงความไพเราะอ่อนหวาน มุ่งแสดงอารมณ์ขัน ท่าทางของวันการที่ดัดตาม
 นางวันพุธ ทำให้ผู้อ่านหัวเราะ เมื่อนางวันพุธถามชื่อ วันการตอบชื่อ ๆ ว่า

๐ ชื่อพี่ฐานันทราน นายวันการบ้านปลายนา ๐ ชื่อพี่เรือนงคราญ นายวันการบ้านปลายนา
 ไหมมีปีกุมานกา อยู่ด้วยตาพอกไหมย ไม่มีปีกุมารคา อยู่ด้วยตาพอกไหม
 ๐ พี่นี้เมียหาใหม่ ให้พี่ตายไปเสียใจ ๐ พี่นี้เมียหาใหม่ ให้พี่ตายไปเสียใจ
 เห็นนุสสุกอไฉย ใจพี่รักอยู่หนอย ๆ เห็นนุสสุกอไฉย ใจพี่รักอยู่หนอยหนอย

วันการสบถสาบานกล้านางจะไม่เชื่อ เมื่อเห็นนาง "ใจพี่รักอยู่หนอยหนอย" ผู้ชาย
 อื่นจะไม่กล่าวคำพูดเช่นนี้ออกมา นางวันพุธก็ได้ตอบตรง ๆ เทนกันว่า

๐ นางว่านายวันการ อย่าเกี่ยวพานแห่หอย ๆ ๐ นางว่านายวันการ อย่าเกี่ยวพานพุดหอยหอย
 พุดเหลืงแพ่ล่อย ๆ ไก่พิพลอยเกี่ยวถึงตัว พุดเหลืงแพ่ล่อยพลอย ไก่พิพลอยเกี่ยวถึงตัว
 ๐ ทานใหม่มีพินรยา ถึงตัวข้าใหม่มีผิว ๐ ทานใหม่มีกรรยา ถึงตัวข้าใหม่มีผิว
 แทะข้าใหม่เอาตัว ข้าสากลงเชื่อนออกไป แทะข้าใหม่เอาตัว ข้าสากลงเชื่อนออกไป

เมื่อวันการบอกนางว่าไม่มีกรรยานางก็ตอบว่านางก็ยังไม่มีสามี วันการในความรู้สึก
 ของนาง "แต่ข้าใหม่เอาตัว ข้าสากลงเชื่อนออกไป" วันการตอบว่า

๐ เชื่อนออกไปบอกแะ เชื่อนเข้าแก้คิดเต็มใจ ๐ เชื่อนออกไปบอกแะ เชื่อนเข้าแก้คิดเต็มใจ
 มดคันมาพบไทย นำผึ้งแล้วอย่ายิกเลย มดคันมาพบไท นำผึ้งแล้วอย่ายิกเลย

เชื่อนออกไปบอก ถ้าเชื่อนเข้าใกล้เต็มใจแน่ ตอนนี้กวีใช้คำเปรียบเทียบคมคาย "มดคันมาพบไท

น้ำผึ้งแล้วอย่าอีกเลย" ยิกก็โอ้

นางวันพุธเปรียบเทียบวันครว่า เป็นลิงเฝ้าไร่แดง วันครตอบว่า เมื่อเป็นลิงมาพบแดง ก็จะไม่กินแดง ดังคำประพันธ์

๐ จิงแสนองพมิ่งเหมีย ดิงจันเมียบลึงกูแล้ง
อดน้ำมาปะแดง ถึงยิกก็ทนจันใดกิน

๐ จริงและนองพมิ่งเหมีย ดิงจันเมียบลึงกูแล้ง
อดน้ำมาปะแดง ถึงยิกก็ทนจันใดกิน

๐ พนมพลาญเวียงคางส่มมอ นางปักกรบายนักกิน
หอมล้นข้มรักกลิน มารวยรินจับใจชาย

๐ พนมพลาญเจียงคางสมร นางปักกรบายนักกิน
หอมล้นข้มรักกลิน มารวยรินจับใจชาย

.....
๐ แม้นนุจะจับได้ ตัวพี่ชายไม่ออกไป
แม้นจะมัดลงด้วยใย พี่ไม่ไปไกลจากนวล
๐ ถึงแม้นจะวอดวาย ตีกว่าตายอยู่แต่ส่วน
โถมยงอ้นงนวล อยาตัดรักหักอาลัย

.....
๐ แม้นนุจะจับได้ ตัวพี่ชายไม่ออกไป
แม้นจะมัดลงด้วยใย พี่ไม่ไปไกลจากนวล
๐ ถึงแม้นจะวอดวาย ตีกว่าตายอยู่แต่ส่วน
โถมยงอ้นงนวล อยาตัดรักหักอาลัย

รักของวันครมีทั้งอารมณ์ขันและความกมกาน เช่น "แม้นจะมัดลงด้วยใย พี่ไม่ไปไกลจากนวล" ให้ความรู้สึกตลกขบขันใจ

ในเรื่องวันคร ผู้หญิงหลงใจผู้ชาย นางวันพุธหลงใจวันครเพราะวันครกล่าวว่า หีบนี้เป็นของเขา เขาจะไม่ออกจากหีบ นางวันพุธกล่าวว่านางจะเป็นผู้ออกไปเอง ดังคำประพันธ์

๐ นองเป็นคนพลอยมา จักขอลาจอรกลาฉัน
งามข้าทำบึงบั้น หันแทงแจแลใจชาย

๐ นองเป็นคนพลอยมา จักขอลาจอรกลาฉัน
งามข้าทำบึงบั้น หันแทงแจแลใจชาย

วันครตกใจนึกว่านางจะออกไปจริง ๆ จึง "ฉวยมือชัก ลากใส่ตัก
กอดนางไว้ นางเอยถึงวันตาย มีพลอยให้เจางามไป"

ความสมจริง

วรรณคดีมีลักษณะสมเหตุสมผล เป็นความจริงตามสภาพของเนื้อเรื่องและเหตุการณ์
ภายในเรื่องของวรรณคดีนั้น "คน สัตว์ ภูมิประเทศ ซึ่งกวีวาดให้เราชม จะต้องดูสมจริง

วรรณคดีสร้างจากชีวิต และยึดชีวิตจริงเป็นหลัก แม้บางเรื่องอาจจะไม่มีความจริง นิยายปรัมปรา เช่น เรื่องพระร่วง กำเนิดพระปฐมสุริวงศ์ หรือเทพนิยายของฝรั่ง ล้วนอิงชีวิตจริงทั้งสิ้น¹

ลักษณะความสัจจริงของวรรณคดีชาวบ้าน แบ่งได้ 3 ประการ

ประการที่ 1 การดำเนินเรื่อง กวีดำเนินเรื่องตามลำดับเวลา ตามวัยของตัวละคร เริ่มตั้งแต่วัยเด็กของตัวเอก จนกระทั่งตัวเอกแก่เฒ่าหรือประสบความสำเร็จในชีวิต มีครอบครัว มีหลักฐานเป็นปีกแผ่น เป็นเจ้าบ้านผานเมือง วัยหนุ่มสาวเป็นวัยที่กวีนำมากล่าวมากกว่าวัยอื่น ๆ เพราะวัยนี้คนประสบกับสิ่งใหม่ ๆ เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อในชีวิต เป็นวัยของการแสวงหาความรัก การชว่งชิง การสร้างฐานะ

ตัวอย่าง ความสมจริงในการดำเนินเรื่อง

เรื่องวันการ เริ่มตั้งแต่ชีวิตในวัยเด็กของวันการ วันการเกิดมาต้องกำพร้าบิดามารดา ไปอาศัยอยู่กับทาสียายสา กวีพรรณनावัยเด็กของวันการไว้ 3 บทเท่านั้นว่า

๐ ครั้นเขาสองเฒ่าแก่	อุมไปแห่นาคงคา	๐ ครั้นเขาสองเฒ่าแก่	อุมไปแห่นาคงคา
อาบนํ้าแล้วพามา	ผูกเปลผาชาไหนดอน	อาบนํ้าแล้วพามา	ผูกเปลผาชาไหนดอน
๐ ยายตารักสาครี	กุมารวัย่างจอร	๐ ยายตารักสาครี	กุมารวัย่างจอร
แถมทศสาคกร	จอรเียงยางสาอังกา	แถมทศสาคกร	จอรเียงยางสาอังกา
๐ ทายายให้ไหลหลัง	ไปคัวยอังกุมาร	๐ ทายายให้ไหลหลัง	ไปคัวยอังกุมาร
อยู่ปรหมารชานามา	คอยใหญ่กลาสีหาปี	อยู่ปรหมารชานามา	คอยใหญ่กลาสีหาปี

เมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม กวีกล่าวถึงเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตวันการ จนกระทั่งไฉนางวันพุชเป็นชานา วันการประสบความสุข ได้เป็นกษัตริย์ เหตุการณ์ส่วนใหญ่ของเรื่องนี้เกิดขึ้นในวัยหนุ่ม

เรื่องวันการการดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับเวลา และในช่วงเวลาแต่ละวัยไม่มีเหตุการณ์ทับซ้อน

¹ วิทย ศีวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 59, 223.

เรื่องพระรถเมรีก็เช่นกัน การดำเนินเรื่องไปตามลำดับเวลา ตามวัยของตัวละคร เริ่มตั้งแต่กำเนิดนางสิบสอง เศรษฐีพานำไปทิ้งในป่า วัยเด็กของนางสิบสองก็สุดคืบคลาน วัยหนุ่มสาวเริ่มตั้งแต่นางสิบสองได้เป็นชายาของพระรถสิทธิ์กษัตริย์เมืองไพสาลี จนกระทั่งลูกนางสิบสอง คือพระรถเสนพานางทศนารีชายาไปเยี่ยมบิดามารดาของนาง ระยะเวลาในเรื่องนี้ ยาวกว่าเรื่องวันสารี เรื่องวันสารีชีวิตตัวเอกคือวันสารีเพียงคนเดียว พระรถเมรีแบ่งเวลา เป็น ๒ ช่วง ช่วงแรกชีวิตของนางสิบสอง เริ่มตั้งแต่วัยเด็กไปสู่วัยกลางคน ช่วงที่ ๒ ชีวิตของพระรถเสนในวัยเด็กจนกระทั่งโตเป็นหนุ่ม ได้ชายา ๒ คน คือนางเมรีและนางทศนารี กวีบรรยายเหตุการณ์เชื่อมเวลา ๒ ช่วงให้สัมพันธ์กัน คือเวลาในวัยเด็กของพระรถเสนอยู่ใน ช่วงเวลาในชีวิตตอนกลางของนางสิบสอง

เหตุการณ์ในเรื่องนี้ซับซ้อนกว่าเรื่องวันสารี เนื่องจากมีเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในเวลาเดียวกันหลายเหตุการณ์ กวีไม่สามารถบรรยายให้อ่านทราบพร้อมกันได้ กวีจึงพักเหตุการณ์ที่เกิดพร้อมกันไว้เป็นตอน ๆ นำมาเชื่อมกันในภายหลัง เช่น ขณะที่นางสิบสองเดินอยู่ในป่า เบื้องตะวันตกก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้น คือท้าวคนขรรพัสคานางสนทราไปปลุกนางเมรีชिकाท้าวทศวงศ์ เมืองนาควารี มาเป็นบุตรบุญธรรม กวีจึงพักเรื่องนางสิบสองเอาไว้โดยให้ผู้อ่านได้รู้วาทังสิบสองกำลังเดินป่า กล่าวถึงเรื่องท้าวคนขรรพจนกระทั่งท้าวคนขรรพทำขวัญนางเมรี เลี้ยงนางเมรีจนเติบโต ทั้งเหตุการณ์ก่อนนี้ไว้อีกตอนหนึ่ง ย้อนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองนาควารี เมื่อ นางเมรีหายไป จนกระทั่งท้าวทศวงศ์ได้ชिकाอีกองค์หนึ่ง คือนางทศนารี กวีพักเหตุการณ์ในเมืองนาควารีไว้ บอกกล่าวถึงท้าวคนขรรพออกไปเที่ยวป่า ต่อสู้กับท้าวโคคาน คนขรรพถึงแก่ความตาย นางสนทราพานางเมรีหนีไปอยู่ป่า กวีนำเอาเรื่องนางสิบสองมาเชื่อมเหตุการณ์อื่น ในตอนนั้น คือให้นางสิบสองเดินทางมาพบและอาศัยอยู่กับนางสนทรานางเมรี ซึ่งจะเห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน กวีต้องบรรยายย้อนกลับไปที่ละเรื่องจนหมด จึงจะดำเนินเรื่องในเวลาต่อมา

เกี่ยวกับระยะเวลาในเรื่องพระรถเมรีเป็นไปตามลำดับ สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ อายุของตัวละครขาดความสมจริง ซึ่งอาจจะเกิดจากกวีไม่เอาใจใส่เรื่องอายุของตัวละครว่า เป็นสิ่งสำคัญ มุ่งในด้านการดำเนินเรื่องมากกว่า ฉะนั้นอายุของพระรถเสนจึงเกิดผิดพลาด ครั้งแรก กวีกล่าวว่าอยู่ในอุโมงค์จนอายุได้ ๑ ปี ออกมาชนไก่ เล่นส่ำบ้านกับชาวเมือง จนชาวนีรไปถึง—

พระรตสัทธา "มันมาแต่ในไพรป่า ถัดกันนักหนา ชันษาประมาณเก้าปี" พระรตสัทธาได้รับเข้าเมือง นางสมุทรชาใช้ให้ไปเอายาเมืองตะวั่น พระรตเสนไปหานางสิบสอง นางสิบสองพูดถึงอายุของ พระรตเสนไว้ว่า "ลูกอายุเจ็ดปี ไม่ควรที่จะใช้การ" เมื่อพระรตเสนเดินทางไปสำนักฤาษี ฤาษีให้อายุเพื่อจะโค่นเนรมิตพระขรรค์ให้ "หาบว่าเจ้าคงอยู่สักเพลานา" (สักเพลานาจะหมายถึง เวลาเพียง 1 วัน) พระรตก็ออกเดินทางไปเมืองนางสนทรา ได้อภิเษกกับนางเมรี พระรตเสน พูดถึงอายุของตนไว้ว่า "ชันษาสิบห้าปีใหม่ เลือดยกอายุใน หอนไหลออกจากกาย" อายุของ พระรตเสนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 9 ปี เป็น 15 ปี ซึ่งถ้าพิจารณาตามเหตุการณ์ย่อมเป็นไปได้ แต่ทั้งผู้อ่านและกวีไม่ติดใจในเรื่องนี้ เพราะถือว่าการดำเนินเรื่องเป็นสิ่งสำคัญกว่า ซึ่งลักษณะของวรรณคดีไทยส่วนใหญ่จะเป็นเช่นนั้น ถ้าพิจารณาถึงความสมจริง มักจะพิจารณา การดำเนินเรื่องมากกว่าจะพิจารณาถึงอายุของตัวละคร

เรื่องหอยสังข์ การดำเนินเรื่องมีลักษณะคล้ายคลึงกับพระรต เมรี แต่เหตุการณ์ไม่ซับซ้อนเท่าเรื่องพระรตเมรี เรื่องดำเนินไปตามบทบาทของตัวเอก เหตุการณ์อื่นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ ตัวเอกประสบ เช่น ตอนพระสังข์ถูกถ่วงน้ำ พระยานาคปรากฏขึ้นเพื่อช่วยเหลือพระสังข์ หรือ เมื่อกล่าวถึงบางพันธุริศ ก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องรับเลี้ยงดูพระสังข์ต่อจากพระยานาค เป็นต้น

ประการที่ ๒ สภาพความเป็นอยู่ของคน สมัยโบราณคนดำรงชีวิตอย่างง่าย ๆ การเดินทางจะต้องเดินด้วยเท้า การระยะทางไกล ๆ ไซ้มาหรือเกวียน การคมนาคมไม่สะดวก เช่นปัจจุบัน แม้แต่การกิน กินข้าวด้วยมือ นิยมการกินหมาก วรรณคดีชาวบ้านบรรยายสภาพ ดังกล่าวตามความเป็นจริง

การเดินทาง ทางบกเดินเท้า ไซ้มา เกวียน เป็นพาหนะ ทางน้ำใช้เรือใบ จากเรื่อง พระรตเมรี เสด็จพร้อมจันทราพานางสิบสองไปพึ่งในป่าไซ้เกวียนเป็นพาหนะเดินทาง "ลงไป- แก้ว พร้อมทั้งสองตัว เทียบเกวียนพาบา ออกกว้างหนทางเตียน โคพาเกวียนไป คานทาง" เรื่องวันการตอนวันการมละนางวันเพ็ญพาทนายเข้าเมืองก็ใช้เกวียนเป็นพาหนะ เห็นว่า เกวียนเป็นพาหนะสำคัญยิ่งในการเดินทาง คนส่วนใหญ่ไปไหนมาไหนเดินเท้าแทบทั้งสิ้น แม้แต่ องค์พระมหากษัตริย์ก็ทรงใช้รถเทียมม้าไม่มีเครื่องยนต์กลไกเข้ามาเป็นส่วนประกอบ เช่นปัจจุบัน

การกิน กินข้าวด้วยมือ ดังคำประพันธ์

นางรับเอภาร ถวายแก่พระทอง
พร้อมของควาหวาน ท้าวรับเอภาน
สำราญเปรมปรา

๐ รับคนโห้ทั้ง จับเอาอุทกทั้ง ล้างพระหัตถ์
แล้วชวนพระโอด ท้าวเสวยโภชนา มีรักโอรา
อิมหน้าสำราญ

เสร็จแล้วกระสัด บวนโอดล้างพระหัตถ์
เคลื่อนกลาขยาภาน นางรับเอามา
พักสำราญเสร็จแล้วหมื่นาร ส่งให้ทาส

นางรับเอภาน ถวายแก่พระทอง
พร้อมของควาหวาน ท้าวรับเอภาน
สำราญเปรมปรา

๐ รับคนโห้ทั้ง จับเอาอุทกทั้ง ล้างพระหัตถ์
แล้วชวนพระโอด ท้าวเสวยโภชนา มีรักโอรา
อิมหน้าสำราญ

๐ เสร็จแล้วภักย์ บวนโอดล้างพระหัตถ์
เคลื่อนกลาขยาภาน นางรับเอามา
ภักษำราญเสร็จแล้วหมื่นาร ส่งให้ทาส

หลังจากกินข้าวจะทองกินหมาก คังคำประพันธ์

๐ แล่นางรำกับ พลุหมากเสร็จลับ ถวาย-
พระพักส์ดา เทวรับเสวยแล้ว พระแก้ววัชรา
กรัศวนกัลยา สุนทนนิไทรย

๐ แล่นางลำกับ พลุหมากเสร็จสรรพ ถวาย-
พระภักส์ดา ท้าวรับเสวยแล้ว พระแก้ววัชรา
กรัศวนกัลยา สุนทนนิไทร

ประการที่ ๓ ลักษณะตัวละคร ก็นำเอาชีวิตจริงของคนสอใส่ในตัวละคร ทาไส
ยายสา ในเรื่องวัชรา ก็ลักษณะของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป กิริยา ท่าทาง คำพูด ๆ ชื่อ ๆ
ตรง ๆ ถึงตัวอย่าง

๐ ทว่าชะเมยาย พันหาใหม่แล้วยังค้น
ค้นอื่นกลัวเหมือนอื่น ไคแต่ค้นชมเหงเรา

๐ ทว่าชะเมยาย พันหาไปแล้วยังค้น
ค้นอื่นกลัวเหมือนอื่น ได้แต่คนชมเหงเรา

๐ อยากาไ้ปากเมลึก กล่าวแเหงอกมั่งปรีอเหล้า ๐ อยากาไ้ปากเมลึก กล่าวแเหงอกมั่งปรีอเหล้า
ยายเหอຍากาเรา บามิใหม่เบ้าเพณินัน ยายเหอຍากาเรา บามิใหม่เบ้าเพณินัน

ทาไสได้เจอกับยายสา เรื่องทาไสเอาขวานพันหีบเหล็กจนขวานหัก ยายบ่นพิมพ์ ทาโมโห
ตอบไปว่า "ชะเมยาย พันหาไปแล้วยังค้น คนอื่นกลัวเหมือนอื่น ไคแต่คนชมเหงเรา" แกจน
ไม่พ้นแล้วยังดู (คน) ถ้าเป็นคนอื่นกลัวเหมือนอื่น แกกับทาโมเอยกลัว "อยากาไ้ปากเมลึก

¹ ๒ ๐น เป็นศัพท์หนึ่ง เวลาตกใจกลัวจะหลบซ่อนอยู่ในรู.

คล้าแลเหงือกนังปรือเต๋ ยายเหออย่าคำเรา บาบไม่เบาเพพนิเอนต์" ทาพคประชคยบายว่าแกแล้ว
ไม่รู้จักอะไรควรไม่ควร การค้าสามี่เป็นบาป เพราะถื่อว่าผู้ที่จะเก็กมาเป็นผู้ขายนั้น เทวคาณินต์
มาเก็ก

ยายไค่ยืนตากล่าว เซ่นนั้นก็ไค่ตอบทันทีว้า เขาจัญไร เทวคาองค์ไหนสัปคนนิเอนต์ทำให้
บาพาลาย (เปียน) ขวานเลา

๐ บายว่าเถาจ้งไหยย เพพยไค่ไหนยและสับคั้น ๐ บายว่าเขาจ้งไร เพพยไค่ไหนและสัปคน
เพพเจ้าเลาชอบกิน มัณมาเปียนขวานเหียนกู เพพเจ้าเลาชอบกล มนต์บ่า เปียนขวานเหียนกู

ทากี้ไค่กลับไพอว่า สิ่งของเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ควรที่จะพคักนำมาพค ทาพยายาม
พคให้ยายลิมเรื่องขวาน จึงยกเอาเรื่องเกา ๆ สมัยเมื่อแต่งงานกันใหม่ ๆ มาพคเพื่อให่ยาย
หายโกรธ กังกำประพันธ์

๐ ทาว้าเหมสิหนอ ของใหม่พจหนักหุ ๐ ทาว้าเหมสิหนอ ของใหม่พจจะหนักหุ
แรกเราไค่กับสู กูไปยไหวลูงไหขวาน แรกเราไค่กับสู กูไปไหวลูงไหขวาน

แทนที่ยายจะเงียบกลับโกรธยิ่งขึ้น เพราะตาเลาผิดจากความเป็นจริง เพื่อให้พ้นตัว

๐ ตักหัวเถาตายโหง หรือทานโลงแลวยังพาล ๐ ตักหัวเขาตายโหง ซ้อคานโลงแลวยังพาล
เงินบาทคาศายสาร ลงทุนหรือใหม่ไซหฤา เงินบาทคาศายสาร ลงทุนซื้อไม้ไซหรือ

ตักหัว มาจากคำว่า "ตักหัวพอ" เป็นคำคำที่รุนแรง ทาเห็นว่ายายโมโหมากขึ้น
ทากี้ยอมแพ้โดยพคประชคว่า "มนต์เทาเอ็คอยาคอ" นิมนต์พคเสียเอ็ค (เทา = หยุด, พอ)
นั้นแหละยายจึงหยุดค

คำพคดังกลาว กวีนำมาจากคำไค่เถียงของชาวบ้าน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถ้อยคำที่คน
ทั้งสองไค่ตอบกันได้ทันที คำพคเหล่านั้นในปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่ เช่น ตักหัว (พอ) ตายโหง
มนต์เทาเอ็ค ทาปรือ เปียน หนักหุ เป็นต้น

ความสมเหตุสมผลของวรรณคดีชาวบ้าน นอกจาก 3 ประการดังกล่าวแล้ว ยังมีลักษณะ
สมจริงในลักษณะอื่นอีก เช่น สภาพภูมิประเทศซึ่งปรากฏในเรื่อง กริแก่งวรรณคดีชาวบ้าน

ในระยะเวลาที่การคมนาคมติดต่อกันไม่สะดวกเหมือนปัจจุบัน จำนวนคนน้อย การตั้งบ้านเรือน
อยู่ห่างไกลกัน มีป่าใหญ่เป็นเส้นกั้นเขตแดน ฉะนั้นการเดินทางจากเมืองหนึ่งไปอีกเมืองหนึ่งต้อง
ผ่านป่าใหญ่ซึ่งอุดมไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิดใหญ่ พันธุ์สัตว์ป่า เช่น เสือ กวาง อ้นทรายรอบข้าง
จึงไม่ใช่เป็นสิ่งแปลกประหลาดที่ภริยาจะพรรณนาถึงการเดินป่าของตัวละครว่าได้รับความทุกข์ยาก
จนกระทั่งเหวศาคองลงมารวยเหวศ คังตัวอย่างในเรื่องหอยสังข์ ตอนนางจันทิถูกขับออกจากเมือง

๐ เคื่อนมัสเบียร์ เหลือใจบ่ กอยคล้าไปตามมรคา ๐ เคื่อนมื่อเป็นเหลือใจ กอยคล้าไปตามมรคา
ไต่ไฟไต่ไค้ไค้ไค้ ไค้ไค้ไค้ไค้ไค้ไค้ ไค้ไค้ไค้ไค้ไค้ไค้ไค้ ไค้ไค้ไค้ไค้ไค้ไค้ไค้

๐ ไปตามทางมรรคา นานักพันเจ้ารำไร ๐ ไปตามทางมรรคานี้ นานักธรรมเจ้ารำไร
แสงดาวแวววาวในนัย คอยเดินไปตามซาลา แสงดาวแวววาวใน คอยเดินไปตามซาลา

๐ เพลาเมื่อรุ่งราง แจ้งสว่างกรจ่างฟ้า ๐ เพลาเมื่อรุ่งราง แจ้งสว่างกระจ่างฟ้า
ออกจากพระอารา นางฉายาเข้าไพรผดุงสาร ออกจากพระอารา นางฉายาเข้าไพรผดุงสาร

๐ เข้าในไพรมรุกษี นางเทวีเจ้ารำคาญ ๐ เข้าในไพรมรุกษี นางเทวีเจ้ารำคาญ
อุบหนอพระวรารย ป่าไพรผดุงสารลำบากใจ อุบหนอพระวรารย ป่าไพรผดุงสารลำบากใจ

๐ ไหมรู้ที่แห่งหน เถินมาจนในพรงไพร ๐ ไหมรู้ที่แห่งหน เถินมาจนในพรงไพร
ไผ่มีที่ทางไป จันทรไทยใจนางคราน ไผ่มีที่ทางไป จันทรไทยใจนางคราน

นางออกเดินทางสู่ป่าไม่มีทางที่จะไป เดินอย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง "ไม่รู้แห่งหน
เถินมาจนในพรงไพร ไผ่มีที่ทางไป จันทรไทยใจนางคราน" เมื่อออกมาพ้นเขตเมืองจะเป็นป่า
และไม่มีใครทราบว่าจะมีบ้านเรือนอยู่ที่ไหนบ้าง ใกล้หรือไกล พระอินทร์ต้องใช้พระวิศณุกรรม
ลงไปยังอทางไหนางไปพบม้านคายาย

๐ ทานเร่งลงไป ช่วยกุนทรไทย จันที-
นักทร บันดานมรรคา ในพรงคังวัน
ไผ่นางจรรจัน พับพานถาณดิน

๐ ทานเร่งลงไป ช่วยกุนทรไทย จันที-
นักธรรม บันดาลมรรคา ในพรงคังวัน
ไผ่นางจรรจัน พับพานถาณดิน.

บทที่ 4

ค่านิยมของสังคมและวัฒนธรรมประเพณี

ค่านิยมของสังคม

ค่านิยม คือสิ่งซึ่งบุคคลในกลุ่มหนึ่งหรือคนคนเดียวเห็นว่า เป็นสิ่งที่มีค่าควรรักษาไว้ ค่านิยมอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด แต่เป็นความนิยมในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เห็นว่ามีค่าควรยกย่อง¹ ค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม สมัยหนึ่งนิยมในสิ่งหนึ่ง อีกสมัยหนึ่งอาจจะไม่นิยมในสิ่งนั้นก็ได้ ในวรรณคดีก็พยายามแสดงค่านิยมในสังคมของคนไว้ให้เห็นเสมอ

ในหนังสือวรรณคดีชาวบ้านก็แสดงค่านิยมในสังคมท้องถิ่นภาคใต้ในสมัยที่กวีแต่งวรรณคดีเหล่านั้น ซึ่งในปัจจุบันค่านิยมบางอย่างสูญหายไป แต่บางอย่างยังคงอยู่

ค่านิยมทางการศึกษา

กวีกล่าวถึงค่านิยมทางการศึกษาไว้ว่า ผู้ชายเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะศึกษาเล่าเรียนทางค่านภาษา หนังสือ ผู้หญิงจะต้องเรียนเขียนปักถักร้อย อยู่กับบ้าน สถานศึกษาสำหรับเด็กผู้ชายคือวัด ครูผู้สอนคือพระภิกษุ จากเรื่องพระรถเมรีกล่าวถึงสถานศึกษา และผู้มีสิทธิในการศึกษาไว้อย่างชัดเจนน ตอนเศรษฐีพรหมจรรย์ไปขอลูกจากพระฤาษี พระฤาษีคิดว่าเศรษฐีพรหมจรรย์จะมาศึกษาเล่าเรียน แต่แปลกใจที่มีผู้หญิงมาควบ ดังคำประพันธ์

๐ เออเองมาไย เข้ามาถึงไยบ ทั้งปรสกล-	๐ เออเองมาไย เข้ามาถึงใน ทั้งประสกล-
ลิกา หรือมาซัดเขียน เล่าเรียนวิชา	ลิกา หรือมาซัดเขียน เล่าเรียนวิชา พาเอา-
ภาเอาลิกา เข้ามาทำไยบ	ลิกา เข้ามาทำไม

การศึกษาเล่าเรียนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่จะปกครองคน เป็นหัวหน้าคน จากเรื่องทอหยังซัง ตอนพระอินทร์ลงมาชวนพระสังข์ไปเรียนวิชา คำปรารภของพระอินทร์แสดงค่านิยมทางการศึกษาไว้ว่า ผู้ที่จะเป็นกษัตริย์จะต้องปรีชาความรู้ ดังคำประพันธ์

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณกรรมไทย หน้า 39.

หอยังชี ตอนพระสังข์เรียนวิชากับพระฤาษี

๐ เมื่อนรกระดาเรี	ห่อแนะชีให้เขียนไป	๐ เมื่อนั้นพระฤาษี	เชอแนะชีให้เขียนไป
แล้วให้หมัลายใหม่	ไคขึ้นใจไว้นักหนา	แล้วให้หมัลายใหม่	ไคขึ้นใจไว้นักหนา
๐ นโมและกะช่อ	เป็นแม่พันพันรมา	๐ นโมและ ก,ช่อ	เป็นแม่พอดคนธรรมดา
กนกคณินเจ้าหนา	เกยกักามาไคไว	กนกคณินเจ้าหนา	เกยกักามาไคไว
๐ วันเดียวไคสิบแม่	บันยาแลล้าแคนไตร	๐ วันเดียวไคสิบแม่	บันญาแลล้าแคนไตร
.....			

เมื่อเรียนหลักสูตรภาษาไทยจบ พระสังข์ก็เริ่มเรียนเวทมนต์คาถา ตลอดจนการใช้
อาวุธต่าง ๆ ถึงคำประพันธ์

๐ เจ้าอยู่ข้างพายหลัง	เทเวห์มาชวนไป	๐ เจ้าอยู่ข้างพายหลัง	เทเวห์มาชวนไป
สู่คง เขาพรังไพร	หาเจ้าไทยเรียนสาครา	สู่คง เขาพรังไพร	หาเจ้าไทยเรียนสาครา
๐ เจ้าเรียนสามวันจบ	รู้ไคกรบในวิชา	๐ เจ้าเรียนสามวันจบ	รู้ไคกรบในวิชา
...			

พระรถเมรี ตอนพระรถเสนเรียนวิชากับพระฤาษี

ฤาษีเขียนฉบับ	ห่อสอนให้หมั	กลับปกลั้มา	๐ ฤาษีเขียนฉบับ	ห่อสอนให้หมั	กลับปกลั้มา
อค์สานังบับ	หลายทหลายตา	พระรค์อค์สา	อค์สานังบับ	หลายทหลายตา	พระรค์อค์สา
บับมาบับไป			พระรถอค์สา	บับมาบับไป	
๐ นโมกซ์ สิทธี	เอแอไอไอ	เขียนจาร	๐ นโมกซ์ สิทธี	เอแอไอไอ	เขียนจาร
อานจบ	บิฏกกรัไตร	จำไวแนใน	อานจบ	บิฏกกรัไตร	จำไว
บาหลีกา			แนใน	บาหลีกา	

พระธานีเขียนฉบบให้ท่านจนจบหลักสูตรภาษาไทย หลังจากนั้นเรียบเรียงบทอาขอม "บาทลี-
คาถา" หมายถึงความรู้ภาษาอาขอม เพื่อที่จะได้เรียนรู้ในเรื่องเวทมนต์คาถา ดังคำประพันธ์

๐ คำคินมินมัน เก็นเคาะเหาะหัน เขา ๆ
เข่าป่า หามคลูกไม้ มาถวายนาคา เรียน-
สินสาครรา ไคบครบครัน

๐ คำคินมินมัน เก็นเคาะเหาะหัน เขาเขา-
เข่าป่า หามคลูกไม้ มาถวายนาคา เรียน-
ศิลป์สาครรา ไคบครบครัน

คานิยมทางการปกครอง

กษัตริย์มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ คำสั่งของกษัตริย์หรือผู้นำถือเป็นกฎหมาย
ใครฝ่าฝืนจะไ้รับโทษหนัก ในเรื่องพระรถเมรีได้กล่าวถึงอำนาจของกษัตริย์ ตอนท้าวคนธรรพ์
ตรัสสั่งให้ทหารตระเตรียมพิธีทำขวัญนางเมรี ถ้าทำไม่ทันตามบัญชา หรือขัดคำสั่งโทษถึงตาย
ทรัพย์สินสมบัติเก็บไว้เป็นของหลวง

. เกณฑ์ทำตามภาษา
ให้ทันตามบัญชา เองไปว่าให้ทุกนาย
๐ ถ้าใครขัดพระศาสด จักพิณาคให้ถึงตาย
เก็บรับให้ฉิบหาย ทั้งพ่ลูกผู้จะมา

. เกณฑ์ทำตามภาษา
ให้ทันตามบัญชา เองไปว่าให้ทุกนาย
๐ ถ้าใครขัดพระศาสตร จักพิณาคให้ถึงตาย
เก็บรับให้ฉิบหาย ทั้งพ่ลูกผู้จะมา

และ

๐ เขาเผ่าเขาวงง วิ่งออกไปสง
ขุนนางกลางสภา บรรดาผู้ใหญ่ มั้หัดไทย-
รองจา ให้เสมียนเขียนตรา แจกทั่วทวนาย
๐ กำหนดสบบวร ไกรยมาหมัทร โทคนัน-
ถึงตาย เขียนใส่ลูกไว้ ทั้งไพร่ทั้งนาย
เก็บรับฉิบหาย เปียลูกผู้จะมา

๐ เขาเผ่าชาววัง วิ่งออกไปส่ง
ขุนนางกลางสภา บรรดาผู้ใหญ่ มหาคไทย-
รองจา ให้เสมียนเขียนตรา แจกทั่วทวนาย
๐ กำหนดสามวัน ไกรยมาหมัทร โทคนัน-
ถึงตาย เขียนใส่ลูกไว้ ทั้งไพร่ทั้งนาย
เก็บรับฉิบหาย เปียลูกผู้จะมา

๐ หมันอ่านหมาย ครามทัวกลวตาย
 รุงเขาเขาป่า ควนเสาเกลตาฟาก เย็บจาก—
 สานผ้า คมมือถือมา เหลือเพื่อเป็นเอี้ย

๐ หมันอ่านหมาย ครามทัวกลวตาย
 รุงเขาเขาป่า ควนเสาเกลตาฟาก เย็บจาก—
 สานผ้า คมมือถือมา เหลือเพื่อเป็นเอี้ย

อาญาจากกษัตริย์เป็นที่เกรงกลัวกันยิ่งนัก เพราะถ้าผิดพลาดอาจจะเกิดภัยแก่ตัว
 กังคำประพันธ์

๐ เขาวังพังเจ้ากลวไซย ใหม่โคใหม่ไป
 โทคไฟเหตุจักเกิดมี

๐ เจ้าไปรอยคี่พรีดิ์ เจ้ากรุงธานี
 ใหม่ถือควยเจ้าเขาป่า

๐ ชานักทหารจักคอยหา ยาซัดอชชา
 เรือทราพีจะพาเจ้าไป

๐ เขาวังพังเจ้ากลวไซย ไม่ได้ไม่ไป
 โทคไฟเหตุจักเกิดมี

๐ เจ้าไปรอยคี่พรีดิ์ เจ้ากรุงธานี
 ใหม่ถือควยเจ้าเขาป่า

๐ ชานักทหารจักคอยหา ยาซัดอชชา
 เรือทราพีจะพาเจ้าไป

ถึงแม้ว่าคำสั่งนั้นจะผิดพลาดก็ไม่มีใครกล้าขัดรับสั่ง ก็จะได้รับโทษ ในเรื่องพระรถเมรี
 เพราณาควักตานางสิบสองเพราะเป็นคำสั่งของพระรถสิทธิ์ ทั้ง ๆ ที่นางสิบสองไม่มีความผิด
 ในเรื่องทอยสังข์ เพราณาควักพระสังข์ไปดวงน้ำเพราะขัดพระบัญชาไม่ได้ จากคำพูดของพระรถเสน
 ในเรื่องพระรถเมรี แสดงให้เห็นถึงพระราชอำนาจของกษัตริย์ว่า พระรถเสนไม่กล้าขัดรับสั่ง
 เพราะโทษที่ได้รับคือความตาย กังคำประพันธ์

๐ วันนั้พระกุมาร พังชลบารวพัว
 เขาเป็นถึงพระยา ไผมาหาซัดอย่างไกรย

๐ โทคตัวถึงหัวขาด ซัดพระยามีโทคใหญ่
 ทานโกรจมีไฟย ทำอย่างไคพระบารค

คำนินมเกี่ยวกับสตรี

๐ วันนั้พระกุมาร พังชลบารวพัว
 เขาเป็นถึงพระยา ไผมาหาซัดอย่างไร

๐ โทคตัวถึงหัวขาด ซัดพระยามีโทษใหญ่
 ทานโกรจจะมีภัย ทำอย่างไคพระบารค

ก็กล่าวถึงคำนินมเกี่ยวกับสตรีหลายประการ เช่น ความงาม ความประพฤติ การแต่ง—
 กาย และลักษณะหญิงดี ชั่ว เป็นต้น

ความงาม ความนิยมเรื่องความงามของสตรีในสังคมทอถิ่นภาคใต้สมัยก่อน นอกจาก
รูปร่างหน้าตาจะทองสวยงามแล้ว จะต้องทกลีลาอ่อน เรียกว่าเกลื่อนดอกไม้ ก็นำเอาคำนิยม
เรื่องนี้มาใส่ไว้ในพจนานุกรมตัวละคร ดังคำประพันธ์

ในพระรถเมรี กวีชมโฉมนางทศนารีว่า

๐ ถิ่นนั่งตั้งเตง กำัดครัดเคร่ง บังผา—	๐ ถิ่นนั่งตั้งเตง กำัดครัดเคร่ง บังผา—
น้ำข้ม เลือกเล่นเส้นสาย เกลื่อนพรายรอบนัม	น้ำข้ม เลือกเล่นเส้นสาย เกลื่อนพราย—
ลักขณาสะสม ส่นม่ายาตรา	รอบนัม ลักขณาสะสม ส่นม่ายาตรา

ในวันคาร กวีกล่าวถึงเกลื่อนเช่นเดียวกับพระรถเมรีว่า

๐ อรชรอนอ่อนแอ่น รากหาแสน ส้วนพัน—	๐ อรชรอนอ่อนแอ่น รากหาแสน สวรรณ—
นุราย แชนคื่องวงศ์ ขักรอยหอยกราย	พรวนราย แชนคื่องวงศ์ ขักรอยหอยกราย
ตักเกลื่อนดอกไม้ ชายเห็นเป็นผืน	ตักเกลื่อนดอกไม้ ชายเห็นเป็นผืน

ความประเพณี กิริยาบรรณาท ผู้หญิงที่มักจะอยู่ในโอร่าของบิกามารกา เมื่อครองเรือน
จะต้องอยู่ในโอร่าของสามี จะต้องเอาใจใส่ปรนนิบัติ

เรื่องวันคาร นางคันธมาลีสอนนางวันพรเกี่ยวกับหน้าที่ของภรรยาไว้ว่า

๐ แมสอนจงจำหมาย ยานอรสายเจางามข้า	๐ แมสอนจงจำหมาย อยานอนสายเจางามข้า
ยามนอรอดสาหย่า คล่าบับบาทให้พิศคา	ยามนอรอดสาหย่า คล่าบับบาทให้พิศคา
๐ เจ้าใหม่เคยไฉว แมสากลัวพันนัยา	๐ เจ้าใหม่เคยไฉว แมสากลัวพันนัยา
ฉวโกธฉวเจ้าคา นึ่งน้าทาราววงตาน	ฉวโกธฉวเจ้าคา นึ่งน้าทาราววงตาล
๐ ฉวโกธคยาโกธกัณ จังออดกลั่นเด็กนังคราน	๐ ฉวโกธคยาโกธกัณ จังออดกลั่นเด็กนังคราน
ยาทำหริคยิงพาน ลงกลางบ้านรองคาฉว	ยาทำหริคยิงพาน ลงกลางบ้านรองคาฉว

¹ กลัวว่า.

² โกรธด้วย.

๐ ทำกำยาทำเวน ยำทำเนรูกัหวา ขัวว ๐ อยำทำกรรมทำเวร อยำทำเนรูกัหวา ขัวว
เพื่อนบ้านเข้าหัว ว่าหนะผัวเหมือนแรคไฟ เพื่อนบ้านเขาจะหัว ว่าหนะผัวเหมือนแรคไฟ

ลักษณะของภรรยาที่ดีต้องปฏิบัติสามี "ยามนอนอุตสาห์ยา¹ คลำบับบาทให้สาคา"
ประพัตติตัวประคุดทาส สามีโกรธภรรยาที่ดีไม่โกรธตอบ พยายามอดกลั้นอย่าประพัตติตัวเหมือน
ผู้หญิงชั่วรองคาสามี ยกตัวเองสูงกว่าสามี เพื่อนบ้านจะดูถูกทั้งตนเองและสามี "ว่าหนะผัว
เหมือนแรคไฟ"

เรื่องพระรุดเบรี นางสุพรรณสอนนางทศนารี เกี่ยวกับหน้าที่ของสตรี เมื่อไปอยู่กับครอบครัว
ดังคำประพันธ์

๐ เจาแม่ ๆ สังวังตัว ลูกหนอยาขาว
ยาปรุหนาคว่าผัวตัวรัก

๐ เจี๋ยจำบาให้สูงสัก ยามนอนผัวรัก
รักนักเพราะวิชาการ

๐ รักด้วยไมตรีรักนาน ยาหลังกัณการ
รักนารรักจันตวตาบ

๐ รักด้วยมนต์ยาเร็วคลาย ลูกหนายาหมาย
ผู้ชายเขาคึกหัวเรา

๐ เจาแม่แม่สังวังตัว ลูกหนอยาขาว
อย่าปรมาพวาผัวตัวรัก

๐ เจรจาอย่าให้สูงศักดิ์ ยามนอนผัวรัก
รักนักเพราะวิชาการ

๐ รักด้วยไมตรีรักนาน อย่าหลงคนพาล
รักนานรักจันตวตาบ

๐ รักด้วยมนต์ยาเร็วคลาย ลูกหนอยาหมาย
ผู้ชายเขาคึกหัวเรา

เป็นลูกผู้หญิงอย่าประพัตติตัวด้วยความปรมาทว่าสามีรัก การพูดจาให้สมศักดิ์ศรี อย่า-
หะนงตน ผู้ชายรักผู้หญิงที่รู้จักปรนนิบัติ "รักนักเพราะวิชาการ" รักด้วยน้ำใจ "รักด้วยไมตรี
รักนาน" อย่าหลงคนพาล "รักนานรักจันตวตาบ" อย่าผูกมัดสามีด้วยมนต์ยา "รักด้วยมนต์ยา-
เร็วคลาย ลูกหนอยาหมาย" ผู้ชายเขาคึกหัวเรา"

๐ ยกสักเราตำกระหวาเขา เขาอยู่เหนือเรา ๐ ยกศักดิ์เราตำกว่าเขา เขาอยู่เหนือเรา
ทานจักบัว เมากัวัน ทานจักบัว เมากัวัน

¹
ขยา.

๐ อยาร่างทั้งขวางทางกัน ย่ำยี่ตีรัน
ที่นั่นคนผูกแกลน

๐ บิคุมาอุตสาห์เฝ้าแหน เจ้าไปไกลแกลน
ใหม่มียาคีวงกงสา

๐ ออกสาปรัศมีพิศพิศศา คำเขาเข้าปลา
ยาหยักแทมมหาลี

๐ ลูกแมกแลให้ถี้ หมุนางทาสี
ยกมาเจ้าจงพิจารณา

๐ ผ่งเผากากเข้ากากปลา เจ้าใหม่หน้าภา
เข้าจั่วมาคนาใหม่สอน

๐ ราวคัมที่หัดพื้นอร จีบพันผาผอร
แทนนอรปักกวาดเรือกโรย

๐ เม้นเทาไปข่มส้มโนย ยาหมตามไย
ชวนแมยาไปยลอคกุ

๐ เม้นเทาจับเบียดหลาย ยุงทางข้างพลาย
ใหม่ให้รางงาตามโซลง

๐ หายบากกลับมาสู่โรง หายหมครศรีโซลง
กลับมาสู่โรงเก่าเอย

๐ อยาร่างทั้งขวางทางกัน ย่ำยี่ตีรัน
ที่นั่นคนผูกแกลน

๐ บิคุมาอุตสาห์เฝ้าแหน เจ้าไปไกลแกลน
ใหม่มียาคีวงกงสา

๐ ออกสาปรัศมีพิศพิศศา คำเขาเข้าปลา
ยาหยักแทมมหาลี

๐ ลูกแมกแลให้ถี้ หมุนางทาสี
ยกมาเจ้าจงพิจารณา

๐ ผ่งเผากากเข้ากากปลา เจ้าใหม่หน้าภา
เขาจะวามารคาใหม่สอน

๐ ราวคัมที่หัดพื้นอร จีบพันผาผอร
แทนนอรปักกวาดเรือกโรย

๐ เม้นเทาไปข่มส้มโนย ยาหมตามไย
ชวนแมยาไปยลอคกุ

๐ เม้นเทาจับเบียดหลาย ยุงทางข้างพลาย
ใหม่ให้รางงาตามโซลง

๐ หายบากกลับมาสู่โรง หายหมครศรีโซลง
กลับมาสู่โรงเก่าเอย

นางสุพรรณองค์สอนนางททณารีหลายประการ เกี่ยวกับหน้าที่ของภรรยาที่ดี สรุปได้ดังนี้

1. คسامิภรรยาที่ดีต้องรักน้าใจกัน อย่าทะเลาะวิวาทจนกระทั่งต้องหย่าร้างกัน เพราะทำให้คนอื่นเกลียดแกลนได้ "อยาร่างทั้งขวางทางกัน ย่ำยี่ตีรัน ที่นั่นคนผูกแกลน"

2. ภรรยาที่ดีจะต้องเกรงพรหมเพี้ยง เอาใจใส่ดูแลบิดามารดาของสามี เสมือนบิดามารดาของตน เพื่อจะได้พึ่งพิงยามประสบทุกข์ภัย "บิคุมาอุตสาห์เฝ้าแหน เจ้าไปไกลแกลน ใหม่มียาคีวงกงสา"

3. การปรณมิตีสามี เป็นหน้าที่ที่ภรรยาจะต้องปฏิบัติได้ เรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของสามี ภรรยาจะต้องเอาใจใส่ดูแล "ออกสาปรัศมีพิศพิศศา" เช่น

ก. อาหารการกิน ภรรยาเป็นผู้จัดหาให้สามีบริโภค ถึงแม้จะมีข้าทาสคอยรับใช้ ภรรยาจะต้องเอาใจใส่ดูแล "คำเขาวปลา อย่าหยัก แทะหมูทาสี ลูกแม่ดูแลให้ หมูนางทาสี ยกมาเจ้าจงพิจารณา ผงเผือกากข้าวกากปลา เจ้าไม่นำพา เขาจะวามารดาไม่สอน" สตรีคนใดไม่เอาใจใส่เรื่องนี้จะทำให้ผู้อื่นติเตียนมารดาของตนได้ เพราะแม่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนธิดา

ข. ยามนอน จะต้องปิดกวาดห้องนอนให้สะอาดเรียบร้อย "ล้าคัมพีนอน จีบพับผ้าผอน แทนนอนปิดกวาดเรือกโร"

4. ภรรยาที่ดีจะต้องไม่หึงหวงสามี แม้ว่าสามีจะมีภรรยาน้อย คำนิยมของสังคมในสมัยก่อน ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคน ภรรยาต้องทำให้เป็นกลางไม่แสดงอาการหึงหวง "แม่ท้าวไปประสนมใน อย่าห้ามตามใจ ขวัญแม่อย่าไปลอคคุด" กวีเปรียบเทียบผู้ชายว่าเหมือนกับช้างพลายซึ่งถูกจับมาเลี้ยงไว้ จะบังคับให้น้อยแต่ในโรงไม่ให้ติดตามโขลงไปในนัยกนก ควรจะปล่อยไปสักวันหนึ่งจะต้องกลับมาเอง "แม่ท้าวจะมีเมียหลาย ยุงหางช้างพลาย ไปให้ช้างงาตามโขลง หายบวกลับมาสู่โรง หายหมครสีโขลง กลับมาสู่โรงเก่าเอย"

ค่านิยมเกี่ยวกับความประพฤติของสตรีอีกประการหนึ่งคือ ยามสามีบริโภค ภรรยาต้องนั่งปรนนิบัติจะบริโภคพร้อมกับสามีไม่ได้ ถือว่าเป็นบาป เกิดภัยพิบัติแก่ภรรยา ในเรื่องพระรถเมรี แสดงค่านิยมดังกล่าว ตอนพระรถเสนอม เหล้านางเมรี เพื่อจะลางถามความลับของนางฉันทรา พระรถเสนตรัสชวนนางให้เสวยด้วยกัน นางเมรีทูลให้ทรงทราบว่า การเสวยร่วมกับสามี จะเป็นโทษแก่นาง ดังคำประพันธ์

๐ มาเถิดเจ้ามา มาเสวยด้วยข้า
 สักวัน ยามยังนั่งเฉย มาเสวยด้วยกักร
 รับเคนเทวัญ มาชวนพิมา

๐ เมรีฟังเทา นอบเนียนเสียนเกล้า
 กราบเทวพักศดา เป็นบาปเป็นโทษ ได้โปรด-
 เกสา เสวยพรอมเจ้าฟ้า นองสากลัวไฟ

๐ มาเถิดเจ้ามา มาเสวยด้วยข้า
 สักวัน อย่างนั่งเฉย มาเสวยด้วยกัน
 รับเคนเทวัญ มาชวนพิมา

๐ เมรีฟังท้าว นอบเนียนเกียรติเกล้า
 กราบท้าวภักศดา เป็นบาปเป็นโทษ ได้โปรดเกสา
 เสวยพรอมเจ้าฟ้า นองสากลัวภัย

และ

๐ ฝ่ายช่างพนักงานเขาที่ แต่งของทันที
 คาวหวานต่อการนา ๆ
 ๐ มีรีศปรากฏโอชา ยกถวายทศสนา
 เจริญมาถวายสาหมิ
 ๐ เทารับทานแล้วด้วยดี อุทกังล่างสี
 พระหัตถ์แล้วบ้วนโอชญา
 ๐ แล้วท้าวเสวยโภชนา มีรีศโอชา
 เจ้าฟ้าอิมหน้าสัสมาราน
 ๐ บ้วนปากกลางพระหัตถ์หมินาร เทาจึงส่งภาน
 นางรับมา เสวยทันที
 ๐ เส็จแล้วกลางพระหัตถ์ชัคศรี บ้วนโอชเทวี
 แล้วส่งภานให้ทาสา
 ๐ แล้วจับเพสัศเพลา ถวายพระพัศศิกา
 เทารับมา เสวยด้วยพลัน

๐ ฝ่ายช่างพนักงานชาวที่ แต่งของทันที
 คาวหวานตระการนา
 ๐ มีรีศปรากฏโอชา ยกถวายทศนา
 เจริญมาถวายสาหมิ
 ๐ ท้าวรับทานแล้วด้วยดี อุทกังล่างสี
 พระหัตถ์แล้วบ้วนโอชญา
 ๐ แล้วท้าวเสวยโภชนา มีรีศโอชา
 เจ้าฟ้าอิมหน้าสัสมาราน
 ๐ บ้วนปากกลางพระหัตถ์หมินาน ท้าวจึงส่งภาน
 นางรับมา เสวยทันที
 ๐ เส็จแล้วกลางพระหัตถ์ชัคศรี บ้วนโอชเทวี
 แล้วส่งภานให้ทาสา
 ๐ แล้วจับเพสัศเพลา ถวายพระพัศศิกา
 ท้าวรับมา เสวยด้วยพลัน

จากตัวอย่างแสดงถึงค่านิยมเกี่ยวกับสตรีไว้อย่างเห็นได้ชัด แม้ในปัจจุบันค่านิยมอันนี้ยังคงมีปรากฏในท้องถิ่นชนบท สามีภรรยาจะไม่บริโภคร่วมกัน ภรรยาจะต้องดูแลให้สามีบริโภคเรียบร้อยแล้ว ภรรยาจึงบริโภค

ค่านิยมของสังคมเกี่ยวกับการแต่งกาย

ความนิยมในการแต่งกาย กวีกล่าวไว้หลายตอน แสดงภาพการแต่งกายของชาวบ้าน และผู้มีฐานะดี

สตรีนิยมทางรุ่มคำ ที่เรียกกันว่ารุ่มคางคาว มีลักษณะเหมือนปีกคางคาว (เหมือนรุ่มที่นิยมใช้กันในสมัยนี้ แต่มารุ่มคางคาวคันใหญ่กว่า) ผู้ที่ใช่ทองเป็นลูกผู้มีสกุล หรือผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ คงปรากฏในคำประพันธ์ว่า

๐ เซาชัแม่แหแหแห ไพรผาหนาแหแห
หนาหลังคังฉา รัมบักคางกา งามเจ้ากามา
ไต่ตามมัวรี มาสู่บุรี

หรือ

๐ นางจังกา^๑รัมคำ นุงการกำแดงชา
ทรอนศรีเขียวไชกา ชันนอกมาหนังไก่ออร^๒

๐ ชาวชะแม่แหแห ชายชาวหนาแห
หนาหลังคังฉา รัมบักคางกา งามเจ้า
กามา ไต่ตามมัวรี มาสู่บุรี

การแต่งกาย สตรีนิยมกันไรผม หอมผ้าสไบเฉียง นุ่งผ้าปลอยชาย ดังตัวอย่าง

๐ นางโชนนุงคอกเทียน หมสึงเหวียนแลจิงอน^๓
นางจ่านาหนาจอร หนูเขาวังตามหลังมา

๐ นางโชนนุงคอกเทียน หมสึงเหวียนแลจิงอน
นางจ่านาหนาจอร หนูเขาวังตามหลังมา

๐ แลวแต่งกายา สะสงคองกา กรรไร-
ไสน้ำมัน ผัดปลือองพสา แลวหาจวงจัน
พริบเพริคเจ็ดฉรร จานางกินฉหรา

๐ แลวแต่งกายา สะสงคองกา
กันไรไสน้ำมัน ผัดปลือองพสา แลวหาจวงจัน
พริบเพริคเจ็ดฉฉ คือนางกินรา

๐ เจ้าเองรับเอาไป อีกแหวนไสผานุงหม
กันไรเขียนไรผม เครื่องอรัมไหครบกวัน

๐ เจ้าเองรับเอาไป อีกแหวนไสผานุงหม
กันไรเขียนไรผม เครื่องอรัมไหครบกวัน

(พระรตเบรี)

การแต่งกายของชายก็เขียนไว้ในเรื่องพระรตเบรี ลักษณะการแต่งกายของนายโคบาล
คือลักษณะการแต่งกายของชาวบ้าน

¹ การกระทำ ระกำ เป็นชื่อผ้าของบลาย มักเป็นดอกควบควบใหม่.

² หนังไก่ ชื่อพรรณชนิดหนึ่ง มีเนื้อบนเหมือนหนังไก่.

³ สึงเวียน ชื่อลายชนิดหนึ่ง "หมสึงเวียน" หมผ้าสไบลายสึงเวียน และของดู.

๐ โคมานใช้ให้ข้า ตักน้ำมาใส่โองไวย

อาบนํ้าสี่เหือโคย ชามระสีณุนทิตัว

๐ ผลัดฉานุงทาโซน เหล่าพวกโจนปิดปากหัว

แปงฆลามาทาหัว หัวเพื่อนโสนำมันงา

๐ หวีทางขึ้นกรางณม อียบฉาหมขึ้นภาคบา

กระจกอบยบมา สองคุดหนาเห็นงามครัน

๐ มงคลของทานชรว เพื่อนโปกหัวคุดขับขัน

แล้วเสกลงเล็กัน ตุ้คฝรันกัร เขาทำ

๐ โคมาลใช้ให้ข้า ตักน้ำมาใส่โองใหญ่

อาบนํ้าสี่เหือโคย ชามระสีณุนทิตัว

๐ ผลัดฉานุงทาโซน เหล่าพวกโจนปิดปากหัว

แปงฆลามาทาหัว หัวเพื่อนโสนำมันงา

๐ หวีทางขึ้นกรางณม อียบฉาหมขึ้นภาคบา

กระจกอบยบมา สองคุดหนาเห็นงามครัน

๐ มงคลของทานชรว เพื่อนโปกหัวคุดขับขัน

แล้วเสกลงเล็กัน ตุ้คฝรันกัร เขาทำ

ผู้ชายนุงฉาสูง มีฉาหมพาคมา ฉะโสนำมันงา มีฉาประเจียดโปกกัรชะ (ถ้าออกศึก
สงครามหรืองานที่เกี่ยวข้องกับการเสี่ยงชีวิต) โคมาลแต่งตัวไปแข่งสับน้ำพันกับพระรถเสน

วัฒนธรรม

วัฒนธรรมประเพณีเป็นมรดกของสังคม บุคคลในสังคมประพฤติปฏิบัติเป็นมรดกตกทอด
กันมา กวีเป็นคน ๆ หนึ่ง ในสังคม เมื่อกวแต่งหนังสือวรรณคดีก็นำเอาแนวทางการปฏิบัติ อันเป็น
วัฒนธรรมประเพณีของสังคมที่ตนอยู่สอดใส่เข้าไปในบทประพันธ์ วรรณคดีจึงเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรม
ประเพณีของกลุ่มชนในสังคม วรรณคดีในห้องดินไคก็รวบรวมเอาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น
ไว้ในวรรณคดีของท้องถิ่น

วรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรี หอยสังข์ และวันการ ได้กล่าวถึงวัฒนธรรม
ประเพณีของท้องถิ่นภาคใต้ไว้หลายประการ ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางร่างกาย ได้แก่การรับประทานอาหาร รับประทานอาหารด้วยมือ นั่งกับพื้น
ไม่มีโต๊ะเก้าอี้ ปัจจุบันชาวบ้านตามชนบทยังคงรับประทานอาหารด้วยมือกันเป็นจำนวนมาก ในวรรณคดี
ทุกเรื่องกล่าวถึงวัฒนธรรมในการรับประทานอาหารไว้ว่า

๐ รุ่งที่สิบเอ็ด¹ สองกระสัดเค็จ ออกยังที่เสวย
สองภักสาหาร ไฉนารทิงเคย สองราเสวย
อับหน้าสำราวน

๐ รุ่งที่สิบเอ็ด สองกระษัตริย์เสด็จ ออกยังที่เสวย
สองภักสาหาร ไฉนารทิงเคย สองราเสวย
อับหน้าสำราญ

¹ เวลาประมาณ 5.00 น.

๐ บ้วนโอดกลางพระพักตร์ เสร็จแล้วสองกระสັก
สะสงฆ์ลหาว

๐ บ้วนโอดกลางพระหัตถ์ เสร็จแล้วสองกษัตริย์
สระสร้งชลธาร

วัณชกรรมทางร่างกายอีกประการหนึ่งคือ การรักษาความสะอาดคนไทยไปว่าในท้องถิ่นใด
นิยมการอาบน้ำและปฏิบัติต่อกันมา ไม่ว่าจะเดินทางไปกิจธุระหรือไม่ก็ตาม การอาบน้ำถือเป็น
กิจวัตรประจำวัน วรรณคดีชาวบ้านกล่าวถึงการอาบน้ำชำระร่างกายของตัวละคร เกือบตลอดเวลา
เริ่มตั้งแต่ตอนเช้าจนกระทั่งถึงเย็น ดังตัวอย่าง

๐ สนมหรณางยัก ถวายน้ำสงพัก แกทว-
ยักสา เสร็จแล้วบ้วนโอด เสวยโภชนา เสร็จแล้ว-แกทวยักสา เสร็จแล้วบ้วนโอด
ยักสา สะสงวารี

๐ สนมหรณางยัก ถวายน้ำสงพักตร
ยักสา เสร็จแล้วบ้วนโอด เสวยโภชนา เสร็จแล้วบ้วนโอด
ยักสา สะสงวารี

๐ ชักศรีเหือโคย ลินสคหคโส เอาน้ำมาลี
กร้แจะจวงจัน สุกันอันดี ทาหัวกาย
แล้วทรงพสา

๐ ชักสีเหือโคย ลินสคหคโส เอาน้ำมาลี
กระแจะจวงจัน สุกันอันดี ทาหัวกาย
แล้วทรงพสา

ถ้าหากจะต้องออกเดินทางหรือไปทัพจับศึกถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ จะต้องอาบน้ำชำระร่างกาย
ให้สะอาด หอมกลิ่น ทัวละครเอกทุกตัวก่อนจะยกทัพก็จะขอให้ตัวละครอาบน้ำทุกครั้ง ถึงแม้
บางครั้งจะโบโหราเพียงใด ก็ต้องอาบน้ำเสียก่อน

ในเรื่องวันสารี สี่เสียนครันทรงพิไลไปตีเมืองท้าวบุญจาซึ่งนางวันพุธ ยักสี่เสียนครัน
แต่งตัวเสร็จจึงเสด็จยกทัพไปตั้งค่ายประพันธ์

๐ สี่เสียนครันทรงพิไล ผู้คจากนังโคยเคือคคาล
ชำระองค์สงฆ์ลหาว ชโลมลูบน้าณกา

๐ สี่เสียนครันทรงพิไล ผู้คจากนังโคยเคือคคาล
ชำระองค์สงฆ์ลหาว ชโลมลูบน้าณกา

๐ แล้วทรงทาบเข้มขัด บิเหนงรัตนงามโสภา
เสือกักสุวันนา มุงกุดแก้วอันแพรวพราว

๐ แล้วทรงทาบเข้มขัด บิเหนงรัตนงามโสภา
เสือกักสุวันนา มุงกุดแก้วอันแพรวพราว

๒. วัณชกรรมทางจิตใจ ได้แก่ความเคารพผู้อื่น แม้ว่าจะไม่คุ้นเคยสนิทสนมกันมาก่อน
เป็นผู้สมควรแก่การเคารพ น้อยยอมจะไปละเว้น พระของผู้อื่นเป็นสิ่งที่ควรรับเพื่อสวัสดิมงคล
เรื่องหอยสังข์ ตอนพระสังข์เดินทางไปเมืองนางพันธุรัตน์ ผ่านสำนักพระฤาษี พระสังข์ต้องแะ-

เข้าไปนมัสการพระฤๅษีชื่อลขอพร

๐ พระสังข์ตั้งหน้าไป เทวาลัยไปนั้น
เร็วจึงยิ่งกังหัน สามวันถึงศิริ
๐ นำชื่อเข้ากาลา มิดิถางามมีศรี
อยู่ชายฝั่งนที มีฤๅษีพระโคคัม
๐ เทวราชบอกเจ้า เชื้อแวงเข้าไปบังคม
ช่พอนพระคัม ไทหรามชบพระสังข์ทอง
๐ เร็วไวไปควมแลร์ นาวาผันไปโคยปอง
เทวภาลอยล่อง นาวาทองเข้าถึงฝั่ง

พระสังข์ตั้งหน้าไป เทวาลัยไปนั้น
เร็วจึงยิ่งกังหัน สามวันถึงศิริ
๐ นามชื่อเข้ากาลา มิดิถางามมีศรี
อยู่ชายฝั่งนที มีฤๅษีพระโคคัม
๐ เทวราชบอกเจ้า เชื้อแวงเข้าไปบังคม
ขอพรพระโคคัม ให้ทรมชบพระสังข์ทอง
๐ เร็วไวไปควมพลัน นาวาผันไปโคยปอง
เทวพาลอยล่อง นาวาทองเข้าถึงฝั่ง

เมื่อผ่านสำนักพระฤๅษี เทวคาที่พาไปก็ชวนพระสังข์เข้าไปนมัสการพระฤๅษี เพื่อขอพร
พระฤๅษีถามพระสังข์ว่ามารุอะไร พระสังข์ตอบว่ามาเพื่อขอพร พอฤๅษีให้พรแล้วพระสังข์
จึงลงเรือเดินทางไปเมืองกทพ

๐ เจ้าสังข์พัวที โอนเกล็ดกุมกราบลง
เข้ามาชำระสัง กราบพระองค์ขอพอนไชย
๐ ฉันทเป็นลูกนาคา วิมลาลามนคาไทย
จักไชนาวาไป ถึงเมืองไกลพระอาจารย์
๐ ชื่อเมืองกทพ เจาสากนเทวไวยปราช
ยังแตนางนงคราญ กุมภัณฑ์มารมากตราไทร
๐ นำชื่อพันธุรด ครองชั้นล้นคเณกาลัย
ไพบรูอยู่ไกลไกลย อยู่ถึงไทรพระนาคี
๐ เมื่อนั้นเทวนาคัง ยินเจ้าสังข์พัวที
เห็นคุพระภูมิ แลฤๅษีให้พรพอน
๐ ไชโยมีไชโยย ไผาไปยทุกนคอน
ไพรฟ้าปราชากอน ทุกนคณมานุชา

๐ เจ้าสังข์พัวที โอนเกล็ดกุมกราบลง
เข้ามาชำระสังค์ กราบพระองค์ขอพรชัย
๐ ฉันทเป็นลูกนาคา วิมลาลามนคาไทย
จักไชนาวาไป ถึงเมืองไกลพระอาจารย์
๐ ชื่อเมืองกทพ เจาสากนเทวไวยปราช
ยังแตนางนงคราญ กุมภัณฑ์มารมากตราไทร
๐ นามชื่อพันธุรด ครองชลบทเอกาลัย
ไพบรูอยู่ไกลไกล อยู่ถึงไทรพระนาคี
๐ เมื่อนั้นเทวนาคัง ยินเจ้าสังข์พัวที
เอ็นคุพระภูมิ แลฤๅษีให้พรพร
๐ ไชโยมีไชยชัย ให้ลือไปยทุกนกร
ไพรฟ้าปราชากร ทุกนคณมานุชา

๐ ไชโยมีไชโย ไคเป็นใหญ่กรุงยักสา
หงพุกาและพระท่ม (ขาด)

๐ ส้งโคมี่ไชโย จงดาไปทุกเขตชั้น
ส้งคามาคุมกัน เป็นคั่นพันโนนมาหลี่

๐ ขโหอยุกเจ้า จงยืนยาวหาร้อยปี
ชโห่มีสุชัย ร้อยไพรให้แพพง

๐ ไชโยมีไชยัค ไคเป็นใหญ่กรุงยักสา
หงพุกาและพระธรรม์ (ขาด)

๐ ส้งโคมี่ไชยัค จงลือไปทุกเขตชั้น
ส้งคามาคุมกัน เป็นคั่นธรรม์โนมาหลี่

๐ ขโห่ให้อายุเจ้า จงยืนยาวหาร้อยปี
ชโห่มีสุชัย ร้อยไพรให้แพพง

พรที่ได้รับจากผู้หลักผู้ใหญ่อยู่ในศีลธรรม ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ประดุจเครื่องรางของขลัง เมื่อได้รับพรอย่างใดชีวิตก็จะเป็นไปตามพรนั้น ในปัจจุบันผู้ใหญ่ยังนิยมให้พรแก่ลูกหลานของตน เมื่อลูกหลานจะท่องเที่ยวไปไกล หรือเมื่อลูกหลานไปเยี่ยมเยียนญาติสาตายาย ท่านจะให้พร เป็นสิ่งตอบแทนน้ำใจ เช่น ขอให้อายุยืนขวัญเป็น เงินทองไหลมาเทมา หรือ ขอให้ได้เป็นเจ้าคน นายคน ให้พระให้เจ้าคุ้มครอง ดังคำพรพระญาติที่ให้แก่พระสรวงว่า "ไชโยมีไชยัค ไคเป็นใหญ่กรุงยักสา หงพุกาและพระธรรม์ (ขาด) ส้งโคมี่ไชยัค จงลือไปทุกเขตชั้น ส้งคามาคุมกัน เป็นคั่นธรรม์โนมาหลี่ ขโห่ให้อายุเจ้า จงยืนยาวหาร้อยปี ชโห่มีสุชัย ร้อยไพรให้แพพง"

การไปลามาไหว้ เป็นวัฒนธรรมอีกประการหนึ่งที่คนตามชนบทถือเป็นสิ่งสำคัญ - ใครละเมิดในสิ่งนี้มักจะถูกตำหนิ จะเดินทางไปไหนด้วยธุรกิจอันใดก็ตาม จะต้องบอกกล่าวให้ผู้ใหญ่รู้ ผู้ใหญ่จะไม่โกรธแค้น ถ้าหากไปพักอาศัยบ้านคนอื่น ผู้เป็นแขกต้องบิสังฆคารวะต่อเจ้าของบ้าน เมื่อจะกลับก็ต้องลากลับ ถ้าผู้เป็นแขกไปปฏิบัติเช่นนั้นจะถูกตำหนิ และถือว่าไม่เคารพต่อเจ้านาย ดังตัวอย่างในเรื่องพระรถเมรี พอนางสิบสองหนีนางสนทรา นางสนทราไม่พอใจเพราะคิดว่านางสิบสองไม่เคารพตนในฐานะเป็นเจ้าของบ้าน ดังคำประพันธ์

๐ แมมาแต่ป้า ไปหัวหัวมา จ้ไปถึงไหน
ข้าเจียให้ตาย จ้ไวหมันโยบ ไปโยโหมปราไสย
กุดกานดา

๐ เห็นโยโหมโค แม่สังความไว สองดาสามดา
ท่อนารับสัง ภายหลังจึงว่า โหมล่ำโหมลา
คบพากันหนี

๐ แมมาแต่ป้า ไปหัวหัวมา จะไปถึงไหน
ข้าเสียให้ตาย จะไวหมันโยบ ไปโยโหมปราไสย
กุดกานดา

๐ เอ็นคไม่โก แม่สังความไว สองดาสามดา
ท่อนารับสัง ภายหลังจึงว่า โปรำโปลา
คบพากันหนี

"ไปไม่ปราศรัย" คือนางทั้งสิบสองคนไม่ได้ออกกล่าวผู้เป็นเจ้าของบ้าน "คุณมารดา" นางเมรีกล่าวว่านางทั้งสิบสองคนคุณนางสนทราคาราของนางจึงนางเมรีโกรธมากกล่าวว่า "ไปหัวหมา ข้าเสียให้ตาย" ไปเอาตัวมาฆ่าเสียให้ตายเช่นนี้ไปสมควรจะมีชีวิตอยู่ "เอ็นดูไม่ได้ แม่สร้างความไว้อสองสาสนาถา ถอนารับสั่ง ภายหลังจึงว่า ไม่รู้ว่าไม่ดา คบพากันหนี" คนเช่นนี้ สงสารไม่ได้ เพราะเป็นคนไม่ดีคือนำประพุดอย่างหนึ่ง ลับหลังประพุดอีกอย่างหนึ่ง จะไปก็ ไปบอกกล่าวให้ทราบ พากันหนีไป นางเมรีเข้าใจว่านางทั้งสิบสองคนเป็นคนไม่ดี หน้าไหว้หลังหลอก การกระทำของนางสิบสองในครั้งนี้นำให้นางสนทราติดตามล้างผลาญจนนางทั้งสิบสองได้รับทุกข์แสนสาหัส

ความกตัญญูคุณบิดามารดาผู้เฒ่าพระคุณ เป็นคุณธรรมที่สำคัญที่คนยึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ จะละเมิดเสียมิได้ เมื่อมีโอกาสจะทอทดแทนพระคุณของผู้เฒ่าพระคุณ ในเรื่องทอสังข์ ทายายเป็นผู้ปลารณางจันทิและพระสังข์ เมื่อพระสังข์ไครครอบครองเมือง พระองค์ทรงระลึกถึงบุญคุณของทายาย จึงทอทดแทนถวายการแต่งตั้งทายายเป็นผู้ครอบครองหมู่บ้าน ประทานเสื้อผ้าขาวคนให้เป็นอันมาก

๐ บัคนรวิงพระทอง	นิกตริกครองเทวทรไครบ	๐ บัคนั้นจึงพระทอง	นิกตริกครองท้าวทรสไคร
เสนาอำมาตย์	ไปบารัไว้เงินยาณา	เสนาอำมาตย์	ไปบ้านไว้เงินยาณา
๐ ว่าข้าเช่นไป	คิกจิตไชวค่านึงหา	๐ ว่าข้าขอเชิญไป	คิกจิตไชวค่านึงหา
ไคเงินคำเหินมา	ทั้งสองราชค่านึง	ให้เชิญค่านึงมา	ทั้งสองราชค่านึง
๐ ตัวไปไคอยู่เฝ้า	ยามค่านึงไคคิดถึง	๐ ตัวไปไคอยู่เฝ้า	ยามค่านึงไคคิดถึง
อำมาตย์เองค่านึง	ไคไปไคถึงเหินมา	อำมาตย์เองค่านึง	ไคไปไคถึงเหินมา
๐ ผาฉอนทอนแตรพัน	พระทรงพันไคยาณา	๐ ผาฉอนทอนแตรพัน	พระทรงพันไคยาณา
นุ่งหมกอรเหินหน้า	มาถึงข้าอาปรารหม	นุ่งหมกอรเหินหน้า	มาถึงข้าอาปรารหม

เมื่อทายายเข้าไปเฝ้า พระสังข์ไม่ไคแฉงว่าพระองค์ทรงมีอำนาจราชคักก็ ทอนรับ ยายตาเสมือนเป็นพระญาติผู้ใหญ่ที่ไคลสิค

๐ ทายายไคมรู้จัก	สากลวันักฆภักไป	๐ ทายายไคมรู้จัก	สากลวันักฆภักไป
เจ้าฟ้าทรสปราไส	กลวหลานไคยาณา	เจ้าฟ้าทรสปราไส	กลวหลานไคยาณา

๐ แลว้เรียกพระชนนี แม่จึงลืมาที่หว่า
นงคราณนางมารดา เจาลงมาหาตายาย

.....

๐ นางเจ้าบอกกล่าวพรอง พระสังข์ทองหลานสองศรี
ยายตามาทันที กอภณี่จูบคลำ

๐ เจ้าฟ้าไหวต่ายย เจ้าพุ่มพ่ายรองไหร่า

.....

๐ แลว้เรียกพระชนนี แม่จึงลืมาที่หว่า
นงคราณนางมารดา เจาลงมาหาตายาย

.....

๐ นางเจ้าบอกกล่าวพรอง พระสังข์ทองหลาน-
สองศรี ยายตามาทันที กอภณี่จูบคลำ

๐ เจ้าฟ้าไหวต่ายย เจ้าพุ่มพ่ายรองไหร่า

.....

พระสังข์ศรีสั้งให้ปีการรคนำขึ้น เบญจาทาและยาย และแก่งคังตาเป็นพระยาคุณแสนมท
ให้ทาและยายอาศัยอยู่

๐ แลว้องค์พระทรงลัก สักอลักให้แก่งตรา
ให้ทั้งพระยาตา กคกำข้าจงสั้งไป

๐ ทารดาเปรเซาไร จั้ตังไวให้เป็รใหญ่
แต่เขาเตาคลาโคลย คำแลว้ไสยอยู่ในตา

๐ จั้ตรุงปรังจิจิก หังแปดทิกเทากันมา
ปักแคนแผนสุหา อยาไหมาวีวากัน

๐ ในยี่พระยาตา ทำไรนาทุกสิ่งอัน
ให้ขึ้นถ่แกพลัน เป็นค่านัร คามัรดิน

๐ แลว้องค์พระทรงลัก สักอลักให้แก่งตรา
ให้ทั้งพระยาตา กคกำข้าจงสั้งไป

๐ ทานตาเป็นชาวไร จะตังไว้ให้เป็นใหญ่
แต่เขาเตาคลาโคลย คำแลว้ไสยอยู่ในตา

๐ จั้ตรุงปรังจิจิก หังแปดทิกเทากันมา
ปักแคนแผนสุหา อยาไหมาวีวากัน

๐ ในยี่พระยาตา ทำไรนาทุกสิ่งอัน
ให้ขึ้นถ่แกพลัน เป็นก่านัรคามันดิน

เรื่องพระรต นางสิบสองทศแทนพระคุณของบิดาबारคาโดยแก่งตั้งให้เป็นใหญ่ในหมู่บ้าน
พรหมจันทร์ คังคำประพันธ์

๐ พระรคเรื่องยศไกรย พังอรัไทยกราบพูนสาร
จึงมีพระองลาน สั้งทำนารมหักไทย

๐ แก่งตราयाาชาติ ตามเรานับวันไรชย
เสนาพาเอาไป ถึงหัว เมืองที่พรมจัน

๐ พระรคเรื่องยศไกร พังอรัไทยกราบพูนสาร
จึงมีพระโองการ สั้งชำนานาญบาทไทย

๐ แก่งตราอย่าชาติ ตามเรานับวันไรชย
เสนาพาเอาไป ถึงหัว เมืองที่พรมจัน

๐ ให้เร่งแต่งคามา ปลุกเคหาจิงไวพลัน
 บานของที่ทารัน ไหแฉ้วพันทำรวราย
 ๐ ตามเรามีบันชา ให้จัดหาทั้งจั่วควาย
 มากน้อยตามแก่ไกล แฉ่งปันให้โคพันหนึ่ง

๐ ให้เร่งแต่งคามา ปลุกเคหาจิงไวพลัน
 บานของที่ทารัน ไหแฉ้วพันทำรวราย
 ๐ ตามเรามีบันชา ให้จัดหาทั้งจั่วควาย
 มากน้อยตามแก่ไกล แฉ่งปันให้โคพันหนึ่ง

การแสดงความรักนิยถือ ถือตามลำดับอายุ ถึงแม่จะโปร้จักคุ้นเคยกันมาก่อน
 เมื่อพบกันน้อยจะต้องมีสัมาคารวะ การเรียกขานตามส่งอายุจะแทนตัวเองว่าพี่ ผู้อ่อนอาวุโสจะใช้คำ
 แทนตัวเอง ถึงแม้ว่าไม่ใช่เป็นวงศ์ญาติก็เรียกขานกันเช่นนี้ ในปัจจุบันคนในท้องถิ่นก็ยังนิยม
 เรียกขานกันเช่นนี้ คำว่า คุณ ผม ไปนิยมใช้ ในวรรณคดีทั้งสามเรื่องจะพบว่าตัวละครมักจะ
 เรียกขานเป็นพี่เป็นน้องกัน ถ้าวัยห่างก็มากก็เป็นลุง ป้า น้า อา ไปตามวัย

เรื่องพระรถเมรี นางสิบสองพูดกับนางเมรีใช้คำแทนตัวเองว่าพี่ เพราะนางสิบสอง
 อาวุโสกว่านางเมรี

๐ คิดแล้วเดินมา ขึ้นมัตถุสาหลา สุนทร—
 อ่อนหวาน ว่าพระน้องรัก ก็จักเดินตาม
 เข้าในไพรยธสาร แสงหาพริกสา
 ๐ นออยู่สาไหลย หมีชาเทโดย ไชบายจมา
 กองเทียวแสง ช่วยแรงบารคา ไคณโนมา
 แฉ่งปันกันกิน

๐ คิดแล้วเดินมา ขึ้นมัตถุสาหลา สุนทร—
 อ่อนหวาน ว่าพระน้องรัก พี่จักเดินตาม
 เข้าในไพรยธสาร แสงหาพริกสา
 ๐ นออยู่สาไหลย มีชาเทโดย ไชบายจะมา
 กองเทียวแสง ช่วยแรงบารคา ไคณโนมา
 แฉ่งปันกันกิน

๐ กังหรีตามมา พี่เจ้าจอรคลา เขาป่า—
 ไพรยธสิน ไปหาณโนมา มาไหนองกิน
 จัไปกันสิน หรือเป็นฉินโค

๐ กังหรีตามมา พี่เจ้าจอรคลา เขาป่า—
 ไพรยธสิน ไปหาณ โลโบ มาไหนองกิน
 จะไปกันสิน หรือเป็นฉินโค

เมื่อมีแขกไปมาหาสู่ จะต้องให้การต้อนรับ ถึงแม้ว่าจะเป็นแขกแปลกหน้า อาหาร
 การกินก็ต้องจัดให้แขกได้รับประทานอย่างอบอุ่นสำราญ แม้ในปัจจุบันนี้ก็เช่นกัน เมื่อเดินทาง
 ไปตามชนบทในท้องถิ่นภาคใต้ ชาวบ้านจะให้การต้อนรับเป็นอย่างดี วัฒนธรรมเกี่ยวกับการต้อนรับ
 ขันสุ่มีปรากฏอยู่ในวรรณคดีชาวบ้านทั้งสามเรื่อง เมื่อตัวละครต้องเดินทางไกลผ่านบ้านใคร

ต่างก็พากันต้อนรับ เลี้ยงอาหารจนอิ่มหน้าสำราญจึงเอนทางต่อไป ดังตัวอย่างเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถเอนเตียงนอนไถ่พนัน ย่านบ้านของชาวบ้านร้านตลาด ต่างก็เรียกให้พระรถเอนเข้าพักอาศัยในบ้าน จัดอาหารถวายจนพระรถเอนลาไปเที่ยวชนไก่พนันต่อไป

๑ เขาย่านเห็นแต่ไกลยอ ทางคิไฉญ์เรียกกร ๒ ชาวบ้านเห็นแต่ไกล ทางคิไฉญ์เรียกกัน
 ญิงจับมึงฝั้น หน่อนักทั้นขึ้นเคหา ญิงจับบึงขวัญ หน่อนักทั้นขึ้นเคหา
 ๓ เขาแต่งอาหารถวาย พระเลิศจายเชอภักสา ๔ เขาแต่งอาหารถวาย พระเลิศจายเชอภักสา
 อิ่มหน้าแล้วอำลา เพื่อรพรอมมาพากัรไป อิ่มหน้าแล้วอำลา เพื่อรพรอมมาพากัรไป

วัฒนธรรมทางจิตใจอีกประการหนึ่ง คือความเชื่อ ได้แก่ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ว่าสามารถบันดาลให้คนประสบความสุข หรือคุ้มกันอันตรายให้แก่ตนได้ ฉะนั้นเมื่อนี้ภัยถึงตัว คนจะยึดเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่เคารพบูชา เช่นในเรื่องหอยสังข์ ตอนพระสังข์ถูกถ่วงน้ำ ก็ขอร้องให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือให้ตนเองปลอดภัย เทวดาก็ลงมาช่วยเหลือ ดังคำประพันธ์

๑ ช่วยสงเจ้าสัง ให้พนถึงฝิง เปยสมุคลาโลย ๒ ช่วยสงเจ้าสังข์ ให้พนถึงฝิง ไปสมุทร—
 ไปเมืองพุนพน นิรมนทรมวอย พันธุรคเป็นใหญ่ ลาลับ ไปเมืองพุนพน นิรมนทรมวอย
 เร็วไวเกิดหนา พันธุรคเป็นใหญ่ เร็วไวเกิดหนา
 ๓ ว่าแล้วเท่านั้น เทวาชวนกัน เหาะหัน— ๔ ว่าแล้วเท่านั้น เทวาชวนกัน เหาะหัน—
 ลงมา ถึงเมืองน่คอน บาคานสุหา สุพระพญา ลงมา ถึงเมืองนคร บาคาลสุชา สุพระพญา
 สังทองยวงโย สังข์ทองยวงโย

ความเชื่อทางโหราศาสตร์ การทำนายโชคชะตา คนจะโชคดีหรือร้ายขึ้นอยู่กับชะตาชีวิตของตน วรรณคดีชาวบ้านสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางโหราศาสตร์ไว้มาก เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นกับตัวละคร โหร เป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะทำนายเหตุการณ์นั้น ๆ ว่าจะเป็นไปได้ในทางดีหรือร้าย คำทำนายของโหร เป็นความจริงที่ตัวละครจะต้องเชื่อ เช่นในเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถเอนเข้าเมืองตะวัน นางเมรีให้โหรทำนายว่าพระรถเอนจะเป็นเนื้อคู่ของนางหรือไม่ โหรทำนายว่าจะเป็นศัตรู จะฆ่านางเมรี ซึ่งเหตุการณ์ต่อมาที่เกิดขึ้นกับนางเมรี เป็นความจริงทั้งสิ้น หรือในเรื่องวันการ ตอนท้าวสีเตียบยกกองทัพมาตีเมืองปญจา ท้าวปญจาให้โหรทำนายชะตาเมือง

กัณฑ์ประพันธ์

๑ แลวออกนอกเกยไชย โองการไชยครัดตามมา ๑ แลวออกนอกเกยชัย โองการไชยแลวครัดตามมา
 ๑ คุเกราะที่ไทรรา จัลเสียเปื่องหรือฉนโคย ๑ คุเกราะที่ไทรรา จะเสียเมืองหรือฉนโค
 ๑ วันจันเียนสิบสอง เร่าจ้คลองหรือชดไนย ๑ วันจันเียนสิบสอง เราจ้คลองหรือชดไน
 ๑ ถาจ้อออกไปชิงไชย ไคโมโคเรงทายมา ๑ ถาจะออกไปชิงชัย ได้ไปไคเรงทายมา

ท้าวปัญจาตรัสสั่งให้ไทรทำนายชะตาเมืองว่าจะเสียหรือไม่ ถาจะออกไปรบพุ่งจะแพ้
 หรือชนะ ไทรทนายท้าวทำนายว่า คึกมากครั้งนี้ฝ่ายปัญจาจะได้รับชัยชนะ นางวันพุธจะพบเนื้อคู่
 ซึ่งเป็นมนุษย์มีฤทธิภัยสร และไคปากศรนาให้นางไคนำไปต่อสู้กับศัตรู

๑ ไทรเถาทยารวตาเห็น พระเกราะใหม่เป็น ๑ ไทรเถาทยารวตาเห็น พระเกราะใหม่เป็น
 แดเกนปากกรายใหม่คี่ แดเกนปากกรายใหม่คี่
 ๑ นางจ้จากเท้าไปปี่นี้ แดจ้โคสามี่ ๑ นางจะจากเท้าไปปี่นี้ แดจะโคสามี่
 ๑ ภูมิจ้โคลูกเขย ๑ ภูมิจะโคลูกเขย
 ๑ ถาถามว่ามนุษย์หรือยักษ์เลาเหวย ทายไปอย่าเฉย ๑ ถาถามว่ามนุษย์หรือยักษ์เลาเหวย ทายไปอย่าเฉย
 ๑ ลูกเขยหรือว่าลูกชาย ๑ ลูกเขยหรือว่าลูกชาย
 ๑ ทนวยักษ์สามี่ไซ้ เป็นมนุษย์เจ็ดฉาย ๑ ทนวยักษ์สามี่ไซ้ เป็นมนุษย์เจ็ดฉาย
 ๑ อายุณชายเทียมนาง ๑ อายุณชายเทียมนาง
 ๑ มีสรฤทธิรอนทุกอย่าง ผากมาในนาง ๑ มีสรฤทธิรอนทุกอย่าง ผากมาในนาง
 ๑ ถึงแล้วอยู่ในนาวา ๑ ถึงแล้วอยู่ในนาวา

๓ วัฒนธรรมทางศิลปะ สถาปัตยกรรมในท้องถิ่น กวีกล่าวไว้น้อยมาก สิ่งที่กวีกล่าวถึง
 ได้แก่สภาพบ้านในชนบท เครื่องประกอบบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น แต่ก็พอจะมองเห็นภาพ
 การสร้างบ้านเรือนและส่วนประกอบบ้านได้ บ้านในท้องถิ่นชนบทเรียกว่า "หน้า" (ตรงกับ
 กระโถมในภาคกลาง) ลักษณะของหน้าคือหลังคามุงด้วยจาก ผากันด้วยใบไม้ซัดตะหรือใบจาก
 ภายในหน้ามีห้องนอน ๑ ห้อง และห้องครัว ห้องนั่งเล่นเปิดติดต่อกับครัว ภายในครัวก็มีธรา
 ซึ่งยกเป็นชั้นขึ้นเหนือเตาไฟสำหรับวางถ้วยชาม เครื่องครัว สิ่งของที่ใช้ในครัวจะวางไว้บนธรา—

ทั้งสิ้น ฅราส่วนมากจะแบ่งเป็น ๒ ชั้น สะดวกแก่การวางของ
ในเรื่องวันการกล่าวถึงหน้าและฅราเอาไว้

๐ พวกพ้องของเสด็จี้ เด็กเจ็ดปีพิศุคิชัยัน
ยายลาพาผายผัน มาบ่หึ่งถึงหน้านา

๐ พวกพ้องของเสฐฐี เด็กเจ็ดปีพิศุคิชัยัน
ยายลาพาผายผัน มาบ่หึ่งถึงหน้านา

๐ วันการไคพามา ไบนฅราไกลรังหนู
ยายทาวาชนู หมี่ไครวาสอนไชย

๐ วันการไคพามา ไบนฅราไกลรังหนู
ยายทาวาชนู หมี่ไครวาสรชัย

ในเรื่องพระรตเมรีกล่าวถึงฅราทอนนางพราหมเสฐฐิตกใจเมื่อรู้ว่าลูกหาย เอามือกอด
เสาฅราแล้วร้องไห้

๐ นางเมี่ยงงัวเล่า น้ำพระเนคเจ้าล้งเต็มตา
สองมือกอดเสาฅรา เจาว่าว่า เจาแม่เหย

๐ นางเมี่ยงงัวเล่า น้ำพระเนตรเจ้าล้งเต็มตา
สองมือกอดเสาฅรา เจาว่าว่า เจาแม่เหย

พินันไช้ฟากไม้ไผ่ เครื่องใช้สอยหลันอนไค้แก่สาคหมอน กังคำประพันธ์ในเรื่อง
พระรตเมรีทอนนางสนทราเนรมิต ศาลาที่พัก

๐ คลองบางใหญ่กว้างสบาย สันทราตั้งกาย
ราชวัตรชมบัคญศาลา

๐ คลองบางใหญ่กว้างสบาย สันทราตั้งกาย
ราชวัตรชมบัคญศาลา

๐ เคารบครับถวนสามครา อำนาจสาคตรา
หมี่ชาเป็นมาทันใจ

๐ เคารพครบถวนสามครา อำนาจสาคตรา
หมี่ชาเป็นมาทันใจ

๐ หลังกาผากันชั้นโน สาคนอนหมอนใหม่
ครบไปค้วยเครื่องใช้สอย

๐ หลังกาผากันชั้นโน สาคนอนหมอนใหม่
ครบไปค้วยเครื่องใช้สอย

๐ ควากผาหนาลองของคอบ สบายไม่นอย
นางคอยเข้เอ้อยาไส

๐ ฟากผาหนาลองของคอบ สบายไม่นอย
นางคอยเข้เอ้อยาไส

ประเพณี

ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เกิดขึ้นจากความเชื่อและความคิดของคน เมื่อคนเชื่อหรือคิดอย่างใดก็แสดงออกมาให้ปรากฏ เช่นความเชื่อทางศาสนา ทำให้เกิดประเพณีเกี่ยวกับศาสนาหลายประการ เช่น การบวชนาค การให้ทานไฟ¹ เป็นต้น

ประเพณีในท้องถิ่นภาคใต้ซึ่งจะนำมากล่าวไว้เป็นประเพณีซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือวรรณคดีชาวบ้าน สรุปได้ดังนี้

1. ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด เช่น ประเพณีทำขวัญเด็ก
2. ประเพณีเกี่ยวกับการตาย เช่น ประเพณีงานศพ
3. ประเพณีเกี่ยวกับการละเล่น เช่น ประเพณีการเล่นชนไก่ เล่นส่บ้า
4. ประเพณีเกี่ยวกับความบันเทิง เช่น มหรสพต่าง ๆ บีมโนรา หนัง หุ่น เป็นต้น

ประเพณีการทำขวัญเด็ก

ประเพณีการทำขวัญเด็ก จุดประสงค์เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่เด็ก ให้เด็กหายจากเจ็บไข้ ไข้ไข้อ่วย หาดควาสะกุกักใจ

การทำขวัญเด็กทำได้ 2 กรณี กรณีแรก ถ้าเด็กยังไม่เข้าพิธีเชิญแม่ช่อ จะต้องทำพิธีเชิญแม่ช่อก่อนจึงจะทำขวัญ อาจจะทำพร้อมกัน 2 พิธีในวันเดียว กรณีที่ 2 บิดามารดาไม่ประสงค์จะทำพิธีเชิญแม่ช่อ เพราะเห็นว่าลูกของตนไม่เจ็บไข้ไข้อ่วย จะทำขวัญเพียงอย่างเดียวก็ได้

ในที่นี้จะกล่าวทั้งสองพิธี คือพิธีเชิญแม่ช่อและพิธีทำขวัญ ซึ่งทำในวันเดียวกัน หมอผู้กระทำพิธีจะทำพิธีเชิญแม่ช่อก่อนแล้วจึงเริ่มพิธีทำขวัญ

พิธีเชิญแม่ช่อ

จุดประสงค์ในการทำพิธีเชิญแม่ช่อเกิดจากความเชื่อของชาวบ้านที่ว่าเด็กเมื่อเกิดมาจะต้องมีพี่เลี้ยงคอยดูแล พี่เลี้ยงในความกิดของชาวบ้านไม่ใช่คนมีตัวตน แต่เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น เรียกว่า "แม่ช่อ" มีด้วยกัน 4 คน แม่ช่อทั้งสี่นี้ พระอิศวรใช้ให้ลงมาเลี้ยงดูทารกตั้งแต่เกิดจนอายุ 12 ปี

¹ การให้ทานไฟ เป็นประเพณีของท้องถิ่นภาคใต้ เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนา

เมื่อเด็กเกิดอาการเจ็บป่วย นอนสะดุ้งตกใจ หรือกิริยาอาการผิดปกติ เช่น กินข้าวสาร กัดเล็บ อดน้ำมือ กินดิน มือเท้ากระตุก เชื่อกันว่าเนื่องจากแม่ซื้อให้โทษ หยิกตี หยอกล้อ หรือหนีไปเที่ยว ทั้งเด็กไว้คนเดียว ดังนั้นเมื่อเด็กมีอาการดังกล่าวจะต้อง "บน" แม่ซื้อ เมื่อเด็กหายป่วยก็ทำพิธีเชิญแม่ซื้อ

บางครั้งเด็กไปไม่ได้เจ็บป่วยหรือมีอาการผิดปกติแต่อย่างใด บิดามารดาก็ทำพิธีเชิญแม่ซื้อ เพื่อให้เด็กได้มีความสุขไม่เจ็บป่วย และเพื่อไม่ให้ชาวประเพณีอันได้กระทำมาแต่โบราณ

ในบทเชิญแม่ซื้อกล่าวถึงประวัติและจุดมุ่งหมายในการเชิญแม่ซื้อไว้ดังนี้

โอมลัทธิการ พระครูชื่อพระอิศวร นารายณ์เป็นเจ้า อันเกิดเกล้าประชาชน
 ทั่วทุกคนในโลก อันเกิดมาเป็นมนุษย์ ประเสริฐสุดในโลกีย์ บุญญาโมญานามาย
 ไว้สืบสายให้เป็นประโยชน์ หวังจะสร้างโพธิสมาหาร พระอิศวรเจ้าท้าวพระราชา-
 โองการ แก่นาริทั้งสี่ ประนมกรอ่อนช้อยเสถียร ก้อนทรธานหายกลายเป็นแม่ซื้อ
 ลงมารักษามนุษย์ อย่าพัวพันลูกอ่อนนอนกลิ้งในเปลผ้า บ้างตีเหยียดหยอกหลอกเล่นตื่นเมื่อ
 บ้างถูกตื้อยับแสบหัว กลิ้งเกลือกหัวหลิวเหลือกเนตร บ้างทำเพศทาง ๆ กัน
 จึงทรงขรรพพระอิศวรนเรศ เฮอร์แรงเหว่พานาริทั้งสี่ ลงมาทำยาแก้ทารกา
 จึงให้สาตามกำเนิด ตั้งแต่แรกเกิดมาวันหนึ่ง เคียนหนึ่งปีหนึ่งจนครบถึงสิบสองปี
 พนราสีจากแม่ซื้อเลี้ยงกุมาร บารัษษาทรรกอย่าไทราย สัพพะเพียรอุษะ สับขันนัง
 ปรีฤกษ์ขันต ส่วยหาย

แม่ซื้อทั้งสี่ ภุตทั้งสี่ พัลลิกาสนหรี คนขรรพคนขรรพ เจ็บหัวตัวร้อน ปือเย็น
 ตื่นเย็น ขอให้ดอยไข้ไ้แรง พาเพพาพวยของทาน อย่าหยิกอย่าหยอก อย่าหลอก
 อย่าหลอน ให้เด็กตกเนื้อตื่นใจ ตั้งแต่วันนี้เป็นคนไป เบื่อก่อนเขานอนไว้ วันนี้เขา
 แก่ให้ อย่าให้เป็นเหนลยปากเหนลยคอ เหนลยหน้าเหนลยหลัง จักชวนกันมา
 หากันกินให้เฒ่าหน้าสำราญ

¹ เหมลย (-เหมล-ย) เป็นคำภาษาถิ่นภาคใต้ หมายถึง "การบน" ซึ่งเหมลยนี้บางครั้งจะ
 ทำเป็นห่อกระดาษ ภายในบรรจุ ข้าวสาร คอกใบ กล้วยวันกว่าจะไ้แก่บน เมื่อแก่บน เหมลยอันนี้
 จะฉีกทิ้งไป.

12 NOV

2

1 (KUR) 2/11/11

13 NOV

2/11/11 2 (KUR)

เครื่องประกอบพิธีชุธิณเริ่อ

อาหารการหวาน ของขาวไค่แก๋ ข้าว แกง กุ้ง ปลาเนื้อดิบ ไข่เป็ดหรือไข่ไก่ ยา
เหล้า แป้งคิม ของหวานไค่แก๋ ขนมต้มขาว ขนมต้มแดง ขนมจี่ว ขนมงา กลวย อ้อย ข้าวเหนียว
แฉ่งเมซ้อชัคควาไผ่ไผ่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส บนแฉ่งปักด้วยใบทอง (ใช้หางทอง) สิ่ง
ที่ทองวางบนแฉ่งไค่แก๋ อาหารการหวาน เนื้อดิบ แป้งคิม ข้าวสารโม้ซัด 1 กำมือ เทียน 4 เล่ม
ค้ายสายสิญจน์

การทำพิธี

เมื่อจัดทุกสิ่งทุกอย่างเสร็จแล้ว ทบอจะแต่งแฉ่งเมซ้อโดยเอาของการหวานวางบนกัน
4 กอง แป้งคิมไผ่เป็นรูปตุ๊กตา 4 ตัว วางในแฉ่งเมซ้อ หัวต่อหัว เท้าต่อเท้า เอาแฉ่งเมซ้อวาง
ไว้ใกล้ตัวเด็ก โยงค้ายสายสิญจน์ระหว่างเด็กกับแฉ่ง ทบอจุดเทียนในแฉ่งเมซ้อทั้ง 4 เล่ม แล้วทำ
พิธีบูชาพระรัตนตรัย ชุ่มชุมเทวดา

บทบูชาเทวดา

สกุเต กาเม จรูเป ศิริสิขรุตถุณ จบุตติภูเข วิมานเน ทิเป รฎฐเ จคาเม
ทรวน หเน เหนวตถุณหิเชตเต ภูมมา จยนตุเทวา ชลณลวิเบ ยกขคบุชพพนาตา
ทิภูตตาสนติเก ยิ บุนีรวจัน สารโวเบ สุเนนต ชมบสสุสวนกาโล อยบภตตนา
ชมบสสุสวนกาโล อยบภตตนา ชมบสสุสวนกาโล อยบภตตนา

การชุ่มชุมเทวดาเพื่อให้เทวดารับรู้การกระทำและเชิญเทวดาลงมารับเครื่องเซ่น ชุ่มกัน
อันตรายให้แก่หน่อ

หลังจากนั้นทบอจะกล่าวคำสรรเสริญคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์
เพื่อขอกราบขุมครอง ดังตัวอย่าง

หัตถาทั้งชาชาัย ลุกยกไว้เหนือเกศา ข้าไหว้คุณพระบิดา ทั้งพระมารดา
เกิดเกิด คุณครูมารชุก้า คุณพระธรรมเจ้าคำภีร์ แต่งร่างแต่งกายี ตามบุญกรรม
ที่พำมา

เชิญครูโหม่านั่งเป็นประธานในพิธี

๐ อังเชิญครูท่น เสด็จมาอย่าพน มาจับลงเหนือเกล้าเกล้า เชิญมาพอมมา
กินข้าวกินปลา สุกดิบสรรพรา หมายพลูเหลือหลาย อีกทั้งเทียนยาบ ข้าย้อนตามไว
เชิญเสวยตามไค โภชนาอาหาร

๐ อังเชิญครูเอย เชิญท่านมานั่งเป็นประธาน คุณครูอาจารย์ ท่านมาช่วยป็นรง
วันนี้ข้าจะเชิญ เทพเจ้ามีพงศ์ เชิญมาในวง มณฑลโลกา แม่น้ำพลาคลพลัง
ขออย่ามีโทษา ขอเชิญท่านมา คู่บ่โพบกันภัย คู่ทั้งเสด็จด กันทั้งจิงไทร ของงมีชัย
มีลาภนานา

หลังจากนั้นหมอจะทำพิธีถวายข้าวครู ทำน้ามนต์สละหัวหลังเสร็จพิธี เพื่อทำน้ามนต์เสร็จ
หมอมจะ เว้นเชิญแม่ชื้อทั้งสี่มารับ เครื่อง เช่นและปกป้องคุ้มครองเด็กให้พ้นจากอันตราย ดังคำประพันธ์

อังเชิญแม่ชื้อทั้งสี่ พัลลิกาเทวี สนมทวีแจ่มจันทร์ พัลลิกาบัวโบสถ์ คนธรรพ-
กนธรรพ ทั้งสี่แจ่มจันทร์ แม่เลี้ยงรักษา แก่นทหารก ลูกอนันตทก ให้ละเมอ-
ไขว่กว่า แม่ไปแห่งใด ไม่อยู่รักษา คุณท่านเลี้ยงมา หนักฟ้าหนักดิน หรือแม่ซึ่งไกรธ
แม่ศศิประโยชน เร่เที่ยวหากิน หรือเรเซเลน เทียวในไพรสินธุ์ แม่น้ำมูจลินทร์
ที่ลุ่มที่ดอน หรือแม่เคื่องใจ นางเมืองอาลัย เร่รุกชุกชอน ไม่อยู่รักษา ทารกลูกอน
ให้ใช้เป็นรอน อารวมต่าง ๆ ให้เกลือกไผ่ชอน ใบให้หลับนอน แตรองครวญคราง
ปากแห่งคอดม กินนมแม่วาง อาปากรวงคราง เสียงดังหลงไหล จะปลอยจะโลม
ไม่ออนไบโอม ละม่อมละไม บ้างใช้สะทก สะอื้นตกใจ ให้หอบหืดไอ ต่าง ๆ นานา
หรือแม่เคื่องใจ นางเมืองอาลัย กลับกลายรูปา¹ เป็นหัวสิงห์หัตว์ เป็นหัวแร้งกา
เป็นหัวเหรา กุณภากุณภีร์ ลางนางเลาหนา หัวเป็นพยัคฆา หัวยักษินี หัวผีเสื้อน้ำ
เงือกงูอันมี บ้างแปลงกาปี กายาพิกล เป็นหัวสัตว์ป่า หัวโคมหิงสา หัวเป็นตัวคน
บ้างทำเหยหยัย หายใจร้อนรน แม่ชื้อสี่คน คำรณคำราบ ที่เป็นหัวเสือ มากินแต่นื้อ
ที่หัวแรคซ่าง กินยักกินหญ้า ผลไม้ต่าง ๆ ที่เป็นหัวนาง กินเก็บกินหวาน กล้วยออบ-

¹ แม่ชื้อ สามารถแปลงกายได้หลายอย่าง.

หมากพลู ทุกสิ่งมีอยู่ หมากพร้าวลาวตาล สุกดิบสะพรา ไข่เป็ดไข่ห่าน แม่ซื้อสีนาง
กินแล้วอย่าไป! อยู่รักษามนุษย์ เป็นมิ่งมงคล คือตั้งรับพระไทร แม่อยู่รักษา ทั้งแะ
วันนี้ไป อย่าหยอกไขไฟ อยู่ก็กินดี โอมพัลลิกาสนธิ์ คนขรรพคนขรรพวิวาร
สัพพะเพียรจนะ สัมบันนัง ปรีภูณันตุ สวหาย

แม่ซื้อทั้งสี่ ลูกทั้งสี่ พัลลิกาสนธิ์ คนขรรพคนขรรพ เจ็บหัวตัวร้อน มือเย็น-
คื่นเย็น ขอให้หายไข้ได้แรง พาเพพพาพวยของท่าน อย่าหยิกอย่าหยอก อย่าหลอก-
อย่าหลอน ให้เด็กตกเนื้อคื่นใจ ทั้งแะวันนี้เป็นต้นไป เบื่อจนเขานอนไว้ วันนี้เขา-
แก่ให้ อย่าให้เป็นแผลปากแผลคอก แผลบนหน้าแผลหลัง ชักชวนกันมาหา กิน
ให้อิ่มหน้า.

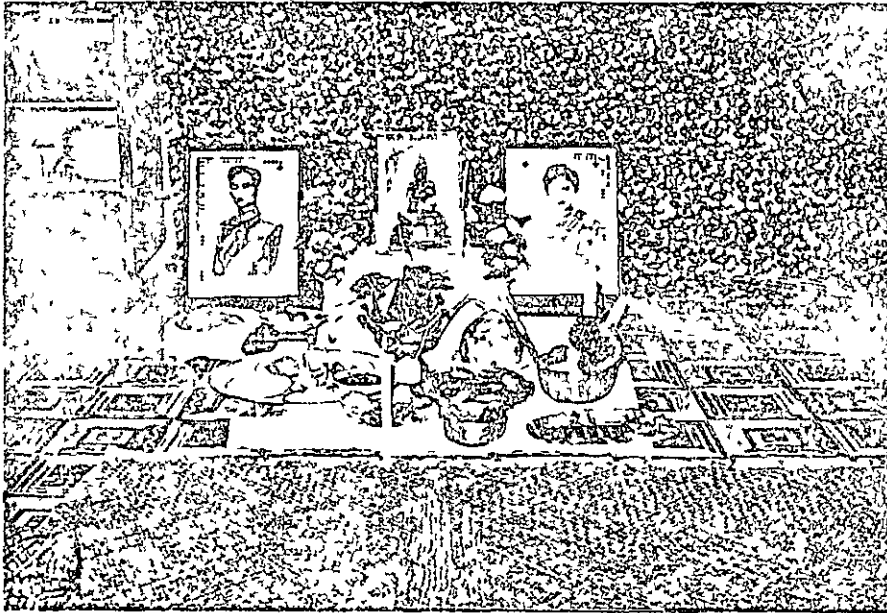
จากนั้นก็เอาน้ำและเหล้าที่เตรียมไว้ เหวใส่บนกองข้าวทั้งสี่กองในแผง หมอบเอาข้าวสาร
ที่เตรียมไว้ไปลูบตามตัวเด็กตั้งแต่หัวจรดเท้า เรียกว่า "วาดเคราะห์" พร้อมกับกล่าวว่า

พระเคราะห์วัน พระเคราะห์คืน พระเคราะห์ซัดพระเคราะห์ขึ้น พระเคราะห์-
เคื่อน พระเคราะห์ปี พระเคราะห์นอกพระเคราะห์โน พระเคราะห์ขนอนน้อย
พระเคราะห์ขนอนใหญ่ สรรพเคราะห์โค ๆ สมเคราะห์ นพเคราะห์ ที่เกาะร่างจำกาย
เคราะห์ดีเอาไว้เคราะห์ร้ายพาไป อุบาชวจังไร ขอให้วินาศหายสูญ สรรพเพทย์-
ทั้งมวล ให้สูญหายไปค้วย นโมพุทธานะ

หมอบเอาข้าวสารที่ลูบตามตัวเด็กไปรยลงในแผงแม่ซื้อ แล้วกล่าวต่อไปว่า

แม่ซื้อทั้งสี่กินแล้วม่วนปากกลางมือ พาเพพพาภัยไป เคราะห์ดีเอาไว้ เคราะห์ร้าย
พาไป

เมื่อเสร็จพิธีหมอบสั่งให้คนนำแผงแม่ซื้อไปทิ้งทางทิศที่เป็นมงคลในวันนั้น เช่นวันพุธทิ้งทาง
ทิศเหนือ เป็นต้น

ภาพที่ 3 การจัดหมู่ดอกไม้ในห้อง

ภาพที่ 4 การจัดหมู่ดอกไม้ในห้อง

พิธีทำขวัญ

หลังจากเช็ดเมธอเสร็จ หมอจะเริ่มพิธีทำขวัญต่อไป

จุดประสงค์ในการทำขวัญ เพื่อให้เกิดกิริมงคลแก่เด็กให้อายุยืนขวัญเป็นสิ่งที่คนสนใจกัน ไม่มีตัวคน แต่มีจิตจิตใจเหมือนคน ชาวบ้านเชื่อว่าขวัญจะอยู่ในตัวคน แต่เมื่อได้รับความตกใจหรือกลัว ขวัญจะหนีออกจากร่างกาย ทำให้เกิดความเจ็บป่วย ฉะนั้นเพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัว ก็จะต้องทำพิธีเรียกขวัญซึ่งหนีออกไปให้กลับเข้ามาอยู่ในร่างกาย ปกป้องรักษาคนให้อยู่เย็นเป็นสุข

การทำขวัญในสมัยก่อนทำเป็นพิธีใหญ่มาก ปลุกโรงพิธีปีกพื้น เสาหุ้มด้วยผ้าแดง มีผ้าคาดเพดาน เครื่องประกอบมากมาย ไชยบาลศรีทันกล่วย ปัจจุบันในตำบลรัตนัญญายังคงมีพิธีทำขวัญเด็ก ซึ่งมีอายุในระหว่าง 1 - 12 ปี ทำเป็นพิธีเล็ก ๆ ไชยบาลศรีปากซาม ไม่มีโรงพิธี

ประเพณีการทำขวัญปรากฏในวรรณคดีเรื่องพระรถเมรีและหอยสังข์ ทำเป็นพิธีใหญ่มาก เพราะเป็นพิธีหลวง

เรื่องพระรถเมรี ตอนท้าวคนขรรพทำขวัญนางเมรีจิตานุธรรม

๐ ก้นทัพมีบันชา	สังเสนนากรมม้นนอกโนย	๐ คนธรรพมีบัญชา	สังเสนนากรมม้นนอกโนย
เราจักมีงานใหญ่	ทำขวัญไทยพระบุตรี	เราจักมีงานใหญ่	ทำขวัญไทยพระบุตรี
๐ ไพลูกเป็นโรงทอง	สิบเกาทองทั้งกว้างรี	๐ ไพลูกเป็นโรงทอง	สิบเกาทองทั้งกว้างรี
กะกันให้ทันที	หนึ่งให้โรงบินจา ¹	กะกันให้ทันที	หนึ่งให้โรงบินจา

เกร็ดประกอบในพิธีทำขวัญ

บายศรี ถ้วยขวัญ (ถ้วยเล็ก ๆ ใส่ของคาวหวานวางไว้รอบบายศรี) เขียน แบ่งเป็นเขียนขวัญ เขียนขวัญ (เขียนเล็บใหญ่ด้วยไม้ไค้ เพราะถือว่าเป็นมงคลแก่ตัวเด็ก) เขียนชามขวัญ เขียนชามขวัญ ๑ แฉก ๑๘ คำ (ใส่ชามขวัญ ๑ คำ เพดาน ๑ คำ) แฉกเขียนเขียน ๓ แฉก มีแฉกพระอิศวร เรียกแฉกเอก รูปสังข์ เรียกว่าแฉกโท รูปนาค เรียกว่าแฉกตรี

¹ เป็นสถานที่จัดไว้สำหรับบรรคน้ำในพิธีทำขวัญ.

ค้ายสายสิญจน์ หอยสังข์ เสื้อผ้าของเด็กตามเพศ 1 ชุด เงินหนัก 1 ตำลึง บะเพราอ่อน 1 ผล ส้ม กลวย ใบไม้คัมเทียน 3 ชนิด คือใบยอ ใบทองหลาง ใบพลู ชนิดละ 9 ใบ แป้ง น้ำมัน สำหรับเจิมหน้าเด็ก ข้าวสาลีสอง¹

เมื่อเตรียมทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว หมอตกแต่งบายศรีและถ้วยชาม การแต่งบายศรี สมัยก่อนจัดทำอย่างพิศดาร และเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ไล่ไว้บายศรีแต่ละชั้น การเขียนบายศรี ใช้ใบกล้วยตานี ดังคำประพันธ์

๐ ใบยอทองพองตา² แลเลือกเอามา ห้างใบยอ- ๐ ใบยอทองพองตา แลเลือกเอามา ห้างใบยอ-
รี ๆ เจ้านายนับถือ ฝีมือเขาคี อันการบายศรี รีรี เจ้านายนับถือ ฝีมือเขาคี อันการบายศรี
ใหม่ทั่วจี่ไสย ไม่มีทั่วจี่ไสย

๐ นางบาทถั่ว การจะจับกลีบบัว ห้างนาง- ๐ นางบาทถั่ว การจะจับกลีบบัว ห้างนาง-
ทั้งไว หนึ่งข้างประทศ มารับเอาไป ทั้งไว หนึ่งข้างประทศ มารับเอาไป
แยกกระหนกยกไสย ลังรอบขอบพาน แยกกระหนกยกไสย ลังรอบขอบพาน

๐ แพร่มคอกมาลา จำปีจำปา กัดนาง- ๐ แพร่มคอกมาลา จำปีจำปา กระดานงา-
พุดาน ชะมามาลี สร้อยหอมหวาน ยอดกลีบ- พุดาน ชะมามาลี สร้อยหอมหวาน ยอดกลีบ-
บัวบาน แพร่มคอกการะหนี่ บัวบาน แพร่มคอกการะหนี่

๐ พวกหนึ่งสันตัก และ เป็นรูปสัตว์ เวียงผา- ๐ พวกหนึ่งสันตัก และ เป็นรูปสัตว์ เวียงผา-
พาสี สิงห์โตโคร้าง เลือกวางหมูหมี่ ครุฑ- พาสี สิงห์โตโคร้าง เลือกวางหมูหมี่ ครุฑ-
ราชสีห์ มากมีนา ๆ ราชสีห์ มากมีนา

๐ รูปแตรรูปกระต่าย รูปโครูปควาย มากมาย ๐ รูปแตรรูปกระต่าย รูปโครูปควาย มากมาย-
นา ๆ ชะลิลีคาง เลือกวางวัวป่า ข้างประทศ- นานา ชะลิลีคาง เลือกวางวัวป่า ข้างประทศ-
ประทศ เขารัแบบแบบเนียน ประทศ เขารัแบบแบบเนียน

¹ ข้าวสาลีสอง จัดเป็นสำรับใส่ถ้วยเล็ก ๆ ใช้ของขาว 5 อย่าง ของหวาน 6 อย่าง น้ำ-
1 ชันเล็ก ทางภาคใต้เรียกลูกกลอย จัดวางไว้ในถาด สิ่งที่ขาดไม่ได้ของขาวคือยา ของหวานคือ
ขนมถั่ว ชะมามา

² พองตา คือ กลวยตานี.

๐ คัพพันชั้นสอง และเป็นยุงทอง ปีกป้อง-
หางเขียน นกกระสั้วกระสา กระพาทุงเกรียน
นกกระหลุมตื้นเตียน ยุงยางนางนวล

๐ พีราบจวบเจ้า อีลุมกุมเฒ่า นกกระเภา-
ที่อ้วน กระสากระสั้ว นกวัทหนานวล มากปี-
ถีด้วน แทะลวนักสา

๐ คัพพันชั้นสาม และเป็นพระราม เมื่อตาม-
ลีดา ฟันองสองกระสั้ว ลอดคลัททิมวา
และรูปกิดุหร่า งามกรัหวารูปคน

๐ เอวกลัมลัมกาย ออกใหญ่กรัไหลผาย
ข้างไท่เป็นชน ความจริงใหม่ทัก ฟันนกตัวคน
แกนางนาลิณ คีคักนักหนา

๐ แกะวิทยากร มีมือถือกร เหาะกลางนภา
จึงนางไปโยค เหาะไหวเวหา เข้าในธำลา
หบินสาปขงขัง

๐ เจริจาหมีโค เสมือนคนใบ รูปคล้ายเทวัน
พริ้มชมรัก กำหนดเจ้จวัน พันไปแค้น
ละลายหายไป

๐ คัพพันชั้นสอง และเป็นยุงทอง ปีกป้อง-
หางเขียน นกกระสั้วกระสา กระพาทุงเกรียน
นกกระหลุมตื้นเตียน ยุงยางนางนวล

๐ พีราบจวบเจ้า อีลุมกุมเฒ่า นกกระเภา-
ที่อ้วน กระสากระสั้ว นกวัทหนานวล มากปี-
ถีด้วน แทะลวนักสา

๐ คัพพันชั้นสาม และเป็นพระราม เมื่อตาม-
ลีดา ฟันองสองกระสั้ว ลอดคลัททิมวา
และรูปกิดุหร่า งามกรัหวารูปคน

๐ เอวกลัมลัมกาย ออกใหญ่กรัไหลผาย
ข้างไท่เป็นชน ความจริงใหม่ทัก ฟันนกตัวคน
แกนางนาลิณ คีคักนักหนา

๐ แกะวิทยากร มีมือถือกร เหาะกลางนภา
จึงนางไปโยค เหาะไหวเวหา เข้าในธำลา
หบินสาปขงขัง

๐ เจริจาหมีโค เสมือนคนใบ รูปคล้ายเทวัน
พริ้มชมรัก กำหนดเจ้จวัน พันไปแค้น
ละลายหายไป

การตกแต่งบายศรีจะกองมีดอกใบแซมบายศรี เพื่อความสวยงาม การแกะรูปสัตว์ต่าง ๆ
ไปปัจจุบันนี้มี ในคำชมบายศรีของหมอบำชาญ กล่าวถึงลักษณะการตกแต่งบายศรีเอาไว้อย่าง
พิศดาร คล้ายคลึงกับคำชมบายศรีของกวีในเรื่องพระรถเมรี

คำชมบายศรีในพิธีทำขวัญ มีดังนี้

ข้าจะแกะบายศรีทั้งสามชั้น เกรียงบรรดามี ถ้วนถี่ทุกอัน กระหม่อมทอมนั้น ทุกพรรณ
เพริดพราย หมดแดงขาวราย แสงไวชยบทล เอาพร้าวมาโรยหน้า เอางามมาโรยบน
ทำเป็นขอบกล ขนผอยทอง และถึงชั้นสอง และล้วนของสด มะพร้าวอ่อนหวานดี

กล้วยทานี่ลูกใหญ่ กล้วยไข่ลูกโต สับโอสับแป้น สับจุกทุกประการ แกะถึงชั้นสาม
 ความน่าชบ แกะเป็นเทพนม ประนมกรเหมือนจะเป็น ใครเห็นนารัก พระพักตร์
 จะแจ่ม จะแย้มยิ้มพราย ถิ่นนั่งทั้งสอง ครี้ออกกบัวทอง ใส่ช่องประคัม แกะเป็น
 รูปสัตว์ สิ่งหีบโคเคน หีบเบ้นกวางทราย แกะเป็นกระต่าย ให้ชมพระจันทร์
 แกะเป็นคนขรรพ์ เจิงขุกากี้ แกะเป็นดาชิ นิ่งทาวนา แกะเป็นคนขรรพ์ เข้ากัน
 นึกหนา ประคัมประคา อารมณ์เฉิดฉาย แกะเป็นเมืองขวัญ กุ่มกันอันตราย ...

การแต่งถวญขวัญ สิ่งของที่จะใส่ในถวญขวัญได้แก่ ของหวาน ของคาว ถวญ อ้อย
 ปลามี่หัวมีหาง ขนคณขาว ลูกใหญ่ ๆ ๓ ลูก ไข่เป็ดต้มสุกแล้ว 1 ฟอง พลุจิ้น ๓ คำ เทียนขวัญ
 1 เลบ แหวนสวมเทียน 1 วง กระจ้อมปิดทำควยใบทองเป็นรูปกรวย ยอดกรวยตัดให้เป็น
 วงกลมพอที่จะสอดเทียนได้ ถวญขวัญวางไว้ขอบบายศรี

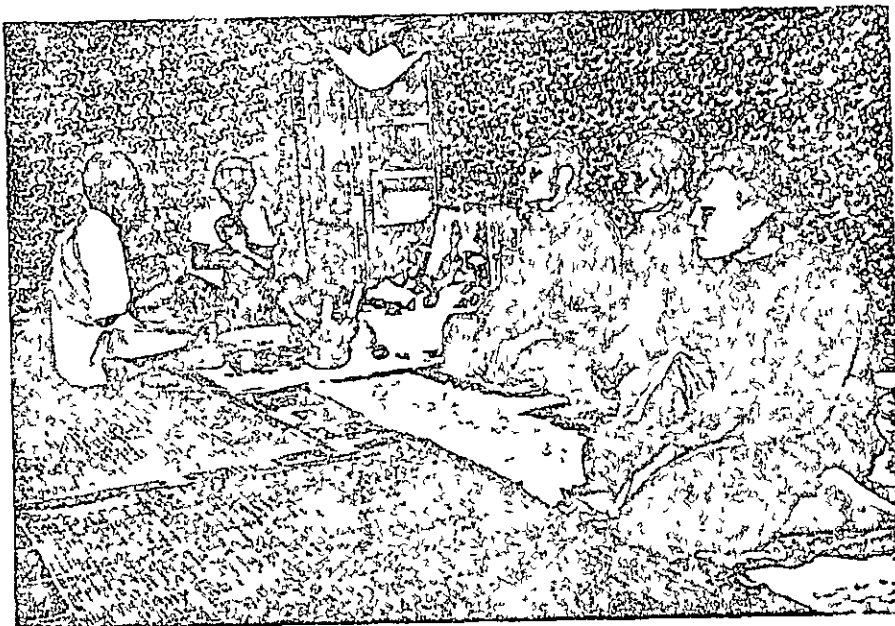
ห้องพิธีจะต้องมีโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย ผาตากเพดาน ไซนาขาว หมอน 1 ใบ ผาขาว
 ปูที่ครุอีก 1 ผืน นำเอาบายศรีและเครื่องประกอบพิธีมาวางบนผาขาวซึ่งปูไว้หน้าโต๊ะหมู่ ค่าย-
 สายสิญจน์วางรอบตัวเด็ก แล้วโยงเพดาน

การทำพิธี

เมื่อจัดวางทุกสิ่งเรียบร้อยแล้ว หมอผู้กระทำพิธีจะให้เด็กเข้าไปนั่งในวงค้ายสายสิญจน์
 บุคคลอื่น ๆ ห้ามเข้าไปในวงค้ายนอกจากแม่ของเด็ก หมอจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัยในกรณีซึ่งทำต่อ
 จากการทำแม้ออ หมอใบทองบูชาพระรัตนตรัย ชุ่มชุมเทวดาหรือสรวรเสริญครุอีก เพราะบทดังกล่าว
 เหมือนกัน แต่ถาใบทำพิธีเริญแม้ออ ทำเฉพาะพิธีทำขวัญ หมอจะทองบูชาพระ ชุ่มชุมเทวดา
 สรวร เสริญครุ เสียก่อน จึงจะเริ่มทำขวัญ

หลังจากบูชาครุ ชุ่มชุมเทวดา สรวร เสริญครุ เสร็จแล้ว หมอตั้งใบสามจบ เชิญครุมาชุ่มชุม
 ในพิธี

¹ ขนคณขาว ทางภาคใต้เรียกว่า ขนโค.

ภาพที่ 5 มอหิทธิ

ภาพที่ 6 มอหิทธิ

ศรีศรีสวัสดิ์พิพัฒน์มงคล ประณมกรยอนันตการ บอโหว่เพณินทร มรเทพ-
ประเสริฐสาย ฉกาโมชีโวพราย สุกรโสภาร่ายเกตุราหู ระวีสีสะครุ พุชนัง-
การ ทานทั้งหลาย

วันนี้เป็นวันนักขัตฤกษ์ เชื้อขวัญเจ้ายอดสงสาร ข้าของอันมืต เครื่อง-
สัพเพัญทุกประการ คิ้วเขียวโอฬาร ใสทุกช่องลงบายศรี เอาไขสอดใส่ยอด
มะพร้าวออกลมเกลี้ยงดี ทั้งวางหว่างบายศรี ทั้งพิธีให้สามครา ที่้องประคองเคียง
นั่งรายเรียงทั้งชายขวา พระวิสูตรวงเวียนหน้า โบกควันเบา ...

หลังจากนั้นหมอจะกล่าวชมบายศรี เชื้อขวัญ ซึ่งตกไปในที่ต่าง ๆ ให้กลับมากับตัว เด็ก
หมอจะเชื้อขวัญตามทิศทั้งสิบทิศ ดังตัวอย่าง เชื้อขวัญจากทิศอีสาน:

๐ อัญเชื้อขวัญของเจ้าเอบ เชื้อมาอย่าไปละเล่นฝ่ายทิศอีสาน! พระอาทิตย์
ฤทธิไกรขาวาญ ทรงสี่ราษฤทธิไกร ทรงเครื่องแก้วแกมทอง คูเรือรงรองงาม-
ประไพ ทรงรถบวรไป รักษาโลกทั่วโลกลี้ ได้ทั้งนี้โหรพิเภก สำนักขาบคนารี
เทวาทังสองศรี อย่ายึดหน่วงหวงขวัญไว้ พระอาทิตย์ส่งขวัญให้ เชื้อมาพลัน ๆ
----- เด็กนะขวัญเอบ -----

เมื่อเชื้อขวัญจากทิศทั้งสิบจบลงแล้ว หมอจะเชื้อขวัญซึ่งไปตกตามป่าเขาซึ่งเต็มไปด้วย
อันตราย ให้กลับคืนสู่ร่างกาย

อัญเชื้อขวัญของเจ้าเอบ อย่ายู่เหลยในไพรไครจะคู้ สัตว์ร้ายซึ่งราวี
เสือหิ่เม่นเห็นจะตกใจ ยังสัตว์จำพวกหนึ่ง น้าพังกลัวตัวยาวใหญ่ เรียกว่างู-
เหลือบไพร พบท่านโซ่ขวัญนิมน ยังเล่าเหลือบและบุง บินบางมุงในไพรสนต์
ปลิงทากมากสรวน กัดกินเลือดเป็นมักษา

การเชื้อขวัญปรากฏในเรื่องหอยสังข์ เอนนางพันธุรงค์ ทำขวัญพระสังข์ ก็กล่าวถึง
การเชื้อขวัญตามทิศต่าง ๆ ให้กลับมากับตัว ลักษณะคล้ายกับคำเชื้อขวัญของหมอในพิธีทำขวัญ
ดังคำประพันธ์

๐ เห็นขวัญมา ยายูเนินชา เขามาถลัน ๆ
 ยายูโคหา^๑ เหวฬาทารัน ยาโคกัสนัน
 มาพลันขวันเอ้ย

๐ เห็นขวัญมา ทั้งเกาศิศา เขามาเร็วไว
 สรรพเคราะห์ นพเคราะห์ เร่งปล่อยขวันเอ้ย
 ฝันมาเสวย ประสุกษา

๐ เห็นฝันสงทอง ยายูลอยล่อง ในทอง-
 คงคา อยาเชือนแซชา จเชเหรา
 ยูนนำเพื่อนปลา ยูปาเพื่อนสัค

๐ เห็นขวัญมา ยายูเนินชา เขามาพลัน ๆ
 ชมแก้วไพฑูณ แสงสุณแจจจิด อาหุกรัสดัก
 ยืนรอยพันผสา

๐ เชิญขวัญพามา ยายูเนินชา เขามา-
 พลันพลัน ยายูโคหา เหวฬาทารัน
 ยาโคกัสนัน มาพลันขวัญเอ้ย

๐ เชิญขวัญพามา ทั้งเกาศิศา เชิญมาเร็วไว
 สรรพเคราะห์ นพเคราะห์ เร่งพลันขวัญเอ้ย
 ขวัญมาเสวย บรมสุชา

๐ เชิญขวัญสังข์ทอง ยายูลอยล่อง
 ในทองคงคา อยาเชือนแซชา จเชเหรา
 ยูนนำเพื่อนปลา ยูปาเพื่อนสัค

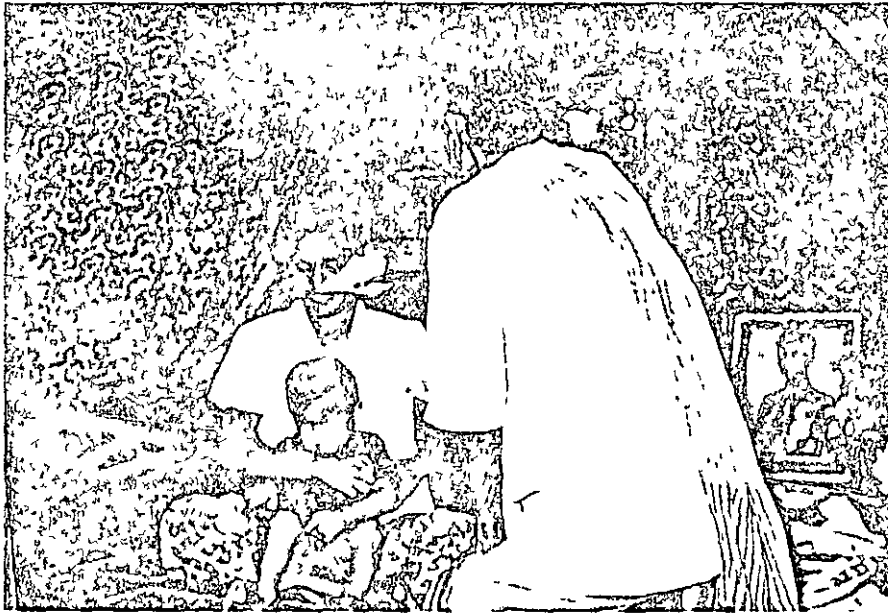
๐ เชิญขวัญพามา ยายูเนินชา เขามา-
 พลันพลัน ชมแก้วไพฑูณย์ แสงสุรย์แจจจิด
 อาหุกระษัตริย์ ยืนรอยพันผสา

เมื่อเชิญขวัญจากที่ต่าง ๆ กลับมาแล้ว หมออีกกล่าวเชิญให้ขวัญเข้าอยู่ในบ้าน อยู่เป็น
 เพื่อนเด็ก เด็กไม่มีความสละไปมีขวัญอยู่ด้วย และจัดการต้อนรับขวัญเป็นอย่างดี เพราะกลัว
 ว่าเมื่อขวัญกลับมาแล้วจะหนีไปอีก

เชิญมาเด็กขวัญเจ้า กลับมาอยู่เหยาแต่ก่อนเก่า บารุงโอรสเรา ให้เปรมปรีดี
 ภาชนา ไม่มีความผูกขาด มีสะอาดสำอางตา ไม่มีญาติวงศ์ พาพิสนาพระขวัญศรี
 อัญเชิญขวัญของเจ้าเอย เชิญกลับมาสู่เคหาบรรดา มี ทกแต่งไว้ถวนดี เพศาน-
 คัดฉัตรเทียวธง บายศรีและข้าวขวัญ เครื่องประคัมอันบรรจง มั่งมายนั่นลอมวง
 พรหมปลาดกานเคียร ... เชิญมาเสวยเครื่องสำลี ทั้งบายศรีนาพิสมัย มาแล้ว-
 อยาพนไป อยู่คุมครองปองรักษา

เมื่อขวัญกลับมาอยู่กับตัวแล้ว ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปกป้องดูแล
 อย่าให้ขวัญหนีไปอีก

^๑ โกหา คือ คุหา.

ภาพ ๑ รดน้ำศพ

ภาพ ๘ ใส่หมวกศพ

ขอเคชะคุณพระพุทฺธเจ้า คุณพระขรรค์เจ้า คุณพระสงฆ์เจ้า ฤทธิเดชเจ้า
ไตรทรีศรี พรหมเมกขเทวีมี ทาวมาตุลีเรื่องฤทธิธรม อย่างเล่าไทเทเวศ
ในขอบเขตวนาสนธ บุคธรรหะเลวน ทั้งเครือญาติาคาลวัลย์ นามำรุงเจ้ากุมาร
ช่วยเจือจานจำเรื้อขวัญ เทวาทุณของชั้น อย่าให้ขวัญเจ้าตกใจ

หลังจากนั้นอยู่เชิงเทวคาให้ปากภักษาศักดิ์ให้ปลอศภัยจากอันตราย อุบาทว์จัญไร
ขอพระรัตนตรัยคุ้มครองรักษาทั้งกลางวันกลางคืน และขอให้มิชยชำนะศัตรู

เอหิเนวเทวาชวยรักษา {กุมาร กุมารี} นี้ให้อยู่เป็นสุขี ทูกราทริอัยมัญย เสถียรคอุบาทว์และ
จิงไทรอย่าไกลกาย พระพุทฺธรักษาเจ้า พระทมิฬมังเดารักษาสาย พระสังฆรักษาไว้
ข้างเบียงบายคำสุริยา เอหิปัญจวินัน คุบภยันต์อันมหา อาไปเลี้ยงรักษา ทุกเวลา
เป็นนิจลิน วาโยธยคำฐ รักษาอุบูนกาณิน เอหิเทโชนิน ได้รักษามนุษย์ไว้สืบสาย
ขอทานมาอยู่ประจำกาย ขอจงมีชัยชัยประสิทธิเม.

จบพิธีพระให้ชัยยันโทชวยพร ทบอทำพิธีเวียนเทียนจุดเทียน¹ ที่แวนทั้งสาม คุ้มเทียนขวัญ
ครั้งแรกเวียนแวนพระอิศวร เอาแวนวางลงบนใบไม้ 3 ชนิดที่จัดไว้ โบกขึ้นลงสามครั้งเหนือ
บายศรี ส่งคำให้อุททิ ๆ ที่มาประชุมในพิธีทำขวัญ เวียนจากขวาไปซ้าย เมื่อเวียนเทียนครบรอบ
หมอจะรับแวนมาถือแล้วดับเทียน เป่าควันให้ไปถูกตัวเด็ก แล้วเวียนจุดแวนต่อไปตามลำดับ เอก
โท ศรี วิธเวียนเหมือนกันทั้งสามแวน จบการเวียนเทียนหมอจะเป่าสังข์ เมื่อพระให้ชัยยันโท
จบลง ทบอทำพิธีป้อนข้าวขวัญ มะพร้าวอ่อนให้แก่เด็ก จบพิธีทำขวัญ.

การทำพิธีเชิญแม่ช่อและทำขวัญ ทำในวันเกิดของเด็ก ข้างขึ้นใช้คี่ ข้างแรมใช้คู่ แวน
ขึ้น 3 คำ ขึ้น 5 คำ ขึ้น 13 คำ หรือ แรม 2 คำ แรม 10 คำ ไม่เลือกกว่าเดือนไหน
แต่ถ้าเดือน 5 ขึ้น 5 คำ หรือ เดือน 10 แรม 10 คำ หมอจะไปใช้เพราะถือว่าเป็นวันใบดี
ไม่เป็นมงคล

¹ เทียนที่ใช้ติดแวน ใช้แวนละ 3 แวน.

ประเพณีงานศพ

ประเพณีงานศพของท้องถิ่นตำบลรัตนพิบูลย์ มีลักษณะคล้ายกับประเพณีท้องถิ่นอื่น ๆ ทางภาคใต้ แต่มันจะแตกต่างจากท้องถิ่นในภาคกลาง ภาคเหนือหรือภาคอีสาน เช่น การเก็บศพ ภาคกลางโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร เมื่อคนตายศพจะถูกนำไปเก็บไว้ที่วัด ทางภาคใต้ถ้าตายปกติก็เอามาฝังหรือเผาเพราะความชรา ศพจะเก็บไว้ที่บ้านจนกว่าจะเผา แต่ถ้าเป็นศพตายโหงจะต้องนำไปไว้ที่วัด ไม่เป็นมงคลถ้าจะนำเข้าไว้ในบ้าน

การวัดการศพ

เมื่อก่อนใกล้จะตาย ลูกพี่พี่น้องจะเอาเสื้อผ้าใหม่ ๆ มาเปลี่ยนให้ เพราะเชื่อกันว่าคนเมื่อตายไปแล้วสวมเสื้อผ้าชุดไหนก่อนตาย เสื้อผ้าชุดนั้นจะติดตัวไป หลังจากนั้นก็จะเอาน้ำให้ระลึกถึงคุณพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ขณะเดียวกันก็กรวดน้ำอุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อสิ้นลมจับศพให้อยู่ในสภาพนอนหงาย ลูกพี่พี่เย็บกรวยสำหรับใส่ดอกไม้ 3 ดอก หนาก 3 กำ เพ็ญ 1 เล่ม ให้น้ำศพประสาธน์ เอากรวยดอกไม้ใส่ไปเมื่อ จะเอาศพไปบูชาพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองแล้วเอาดอกไม้ 1 ท่อน วางทับบนผ้า เพราะกลัวผีจะมาวิ่งข้าม ศพจะลุกขึ้น ถ้าตายเพราะยังต้องระวังกันนัก - บางครั้งกลัวเรียกว่าไม่เพื่อนนอน - หลังจากนั้นก็วางศพไว้รอบบรรจุโลงต่อไป

¹ เป็นปริศนา หมายถึงความว่าเมื่อเกิดคนอนิจกรรมออกมา เวลาตายก็ต้องให้อยู่ในสภาพเดียวกัน.

² ใช้ทำให้อายุยืนสำหรับทอดผ้า (ทอดผ้า) เป็นลูกกลมขนาดนิ้วมือปัจจุบันไม่ใช่.

โง่งง

การก่อโง่งงนำกันนอกบ้าน ชาวบ้านถือว่าเป็นของอุบาทว์ เพราะใช้ใส่ศพ การยกศพใส่ในโง่งงใช้เวลา 17.00 น. หรือ 18.00 น. พวกที่ก่อโง่งงก็นำโง่งงเข้ามาในบ้านแล้วถามว่า "ที่นี้ก่อโง่งงหรือโง่งงบ้าง" เจ้าภาพจะกล่าวว่า "เราต้องการเอามาเถอะ" ตกลงราคาโดยเจ้าภาพเอาหมาก 3 กำ เทียน 1 เล่ม ขมิ้น (ใช้แทนทอง) หนักเท่าไรแล้วแต่จะตกลงกันส่งให้แก่คนที่ห้ามโง่งงเข้ามา เจ้าของโง่งงนำเอาเทียนที่เจ้าภาพให้ไปจุดวางบนโง่งงซึ่งพลิกเอาจานข้างขึ้น วางหมากและขมิ้นบนโง่งง เช่นนางไม้กินหมากกินพุทธรักษาอาจาร

พิธีอาบน้ำและแต่งศพ

เมื่อลูกหลานพาพร้อมหน้ากันแล้วเวลาประมาณ 18 นาฬิกา หมอซึ่งประกอบพิธีจะทำน้ำมนต์เอาใบมะกรูด ใบมะนาว ใบส้มป่อย ใบเหมียงพร้าว ใบหมากหญ้า รูปเทียนใส่ในขันน้ำมนต์ เมื่อทำน้ำมนต์เสร็จ หมอจะนำน้ำมนต์ไปรดศพ เปิดฉากคลุมตั้งแต่ศีรษะลงไป ขณะนั้นลูกหลานก็ห่านำมาเตรียมไว้ ใบไม้ดังกล่าวนำไปตำรวมกับขมิ้น ตำให้ละเอียด นำมาวางคู่กับมะพร้าวอ่อนซึ่งเปิดหัวเอาไว้แล้ว หมอรดน้ำมนต์เสร็จญาติก็ยกศพไปยังที่เตรียมไว้ คนจะยุ้งให้ศพนั่ง รกคายน้ำบนถ่ออีกครั้งหนึ่งหลังจากนั้นลูกหลานก็เอาน้ำที่เตรียมไว้อาบจนครบทุกคน นำใบไม้ที่ตำไว้มาทาให้ทั่วตัว เรียกว่า "คอย" คอยกลีบสาบ แล้วไขนํ้ารดกลางใบไม้ออก อาบน้ำสับสอง (สับสองชั้น) ผสมน้ำมนต์ขันที่ 12 ใช้น้ำมะพร้าวรด

เอาผ้าใหม่มาเปลี่ยน กลับหน้าเป็นหลัง ข่ายพอกและกระดุมเสื่อไว้ข้างหลัง¹ ผมหักกลับจากคานหน้าไปคานหลัง ใส่กรวยมือไว้เช่นเดิม เอาเครื่องหอมประพรม ยกศพวางบนผาขาวขนาดยาวที่เตรียมไว้ ห่อศพผาขาวตลอดตัว ไขค้ายี่วักที่เท้า กลางลำตัวและคอ เรียกว่า ทรายสัง² ระยะเวลาจะบอกกล่าวว่า พุทธิ รตน สมัม รตน สังขี รตน ค่ายที่เหลื่อจะรวบผา-

¹ เมื่อคนตายไปแล้ว ถือว่ากลับไปจากโลกนี้ เปลี่ยนแปลงจากหน้ามือเป็นหลังมือ ปัจจุบันไม่ทำเช่นนั้นอีกแล้ว.

² เป็นปริศนาธรรม มักเท่า หมายถึง บ่วงทรัพย์ มักมือ บ่วงเมีย มักคอ บ่วงลูก ปัจจุบันในตำบลรัตนัญญ์ การทรายสังไม่มีแล้ว

เป็นกระจุกไ้วบนกรึนะ ป่องยเส้นคายให้เหลือไ้วพอประมาณ เพื่อเืองคายสายสิญจน์ขณะที่พระสวด
หลังจากแต่งศพเรียบร้อยแล้วเอาหมาก 1 กำ แหวน 1 วง ใส่ในปากศพ ยกศพใส่โลง¹

พันโยงโซ่ปากไม้ไผ่จำนวนเจ็ดซี่ วางบน "คอก" (ไม้ขวางโลง) ปากทั้งเจ็ดหมายถึง
พระธรรมเจ็ดคำภีร์ พันโยงใส่ปูนขาวกำจกกลิ้ง สมัยก่อนจะไม่ใส่อะไรเลย เมื่อนำเหลืองไหล
มีที่รองรับข้างใต้โลง โซ่กระบอกไม้ไผ่จึงคั่นรับน้ำเหลือง

การวางศพ วางให้เท้าสูง ศรีษะต่ำ เพื่อนำเหลืองจะไหลไปทางเดียวกัน สะดวกแก่
การรับ

การกั้วโลง ไ้วทางทิศเหนือของตัวบ้าน ศพหันศรีษะไปทางทิศตะวันตก (คนตายแล้ว
เสมือนพระอาทิตย์ตกดิน) หน้าโลงวางเครื่องบูชา กระดาษรูป เทียน ดอกไม้ เพื่อให้คนขอ
ขมาศพ

การจัดสถานที่ให้พระสวด อาจจะยกพื้นขึ้นใกล้ ๆ ศพ หรือจะสวดบนเรือนก็ได้ โดยโยง
คายสายสิญจน์ไปยังโลงศพ นิมนต์พระจำนวน 4 รูป ขณะที่สวดศพพระสงฆ์จะท่องนังคานชายมือ
พระพุทธรูป

การกั้วศพแล้วแต่เจ้าภาพว่าจะเป็นเวลากี่วัน ส่วนมากจะไม่ต่ำกว่า 3 วัน เวลาที่
ตั้งศพจะต้องวัดงานศพ เลี้ยงอาหารแก่ผู้มาในงาน เรียกว่า "เช้าการ" ถ้าหากผู้ตายเป็นผู้ที่
กนยกองมืถือ หรือเป็นกนแก่ประจำหมู่บ้าน จะเช้าการเป็นพิธีใหญ่โต มีว่าวควายเลี้ยงแขก
บางรายกว่าจะเผาศพมีว่าวควาย 4 - 5 ตัว ขณะที่เช้าการนี้เจ้าภาพจะวัดคนตรีมาประโคม
ดนตรีที่ใช้ในงานศพ ถ้าหล่อ มหรสพอย่างอื่นได้แก่ เพลงบอก หนังตะลุง การจกมหรสพ
เหล่านี้นับอยู่กับฐานะของเจ้าภาพ

การกำหนดวันเผาศพ

ถ้าข้างขึ้นไขว้นัก เช่นขึ้น 5 กำ 7 กำ ข้างแรมไขว้นัก เช่น 6 กำ 12 กำ

¹ ผู้ใกล้ชิดกับคนที่ตายมักจะใส่ใบจากเป็นการบอกว่าจากกันแล้ว ถ้าผู้ตายเป็นเด็กยังไม่-
หย่าหม แม่จะเอาปลีกล้วยใส่ไปควย แทนแม่ของแม่.

วันถวายกฐินและเผาศพ

ถากนทายวันพุธ หามคนแต่ละท้องที่จะบรรจุโลงไคต้องเป็นวันพฤหัสบดี เพราะถือว่าวันพุธเป็นวันเนาวันเปื่อย หรือภายในคืนวันอังคารไม่ไคบรรจุโลงในวันนั้น ก็คงบรรจุในวันพฤหัสบดีเช่นกัน คนตายวันเสาร์ หามเผาวันอังคาร หรือตายวันอังคารหามเผาวันเสาร์ ถือว่าเป็นวันแรง

ดี

วันถวายกฐินเผาศพ เพราะเป็นวันร้อน เจ้าภาพจะประสบกับความวิบัติ วันสิ้นเดือนไม่เผาและไม่สวด เพราะถือว่า "คร้ามเดือน"¹

ในบางกรงถ้าญาติพี่น้องอยู่ห่างไกลมาไม่ทัน เจ้าภาพจะบิณฑ² โดยไม่สวดไม่เลี้ยงคนจนกว่าญาติพี่น้องจะมาประชุมกันพร้อมหน้า จึงจะ "เซาการ" หรือศพคนแก่อายุมาก ๆ เขาจะบิณฑไวเป็นแม่ปี เมื่อถึงกำหนดเวลาจึงจะบิณฑและเซาการตามประเพณีต่อไป

วันเผาศพ

เมื่อถึงวันเผาศพซึ่งกำหนดเอาไว้ ตอนเช้าถวายข้าวสงฆ์ ในแต่ละพระ 5 รูป มาทำพิธีถวายสังฆทาน เครื่องสังฆทานมีของทานของถาวร สม ไม้ว่ากัจจนวน แกะสำหรับ 6 สำหรับ สำหรับถวายพระพุทธรูป 1 สำหรับ³

เจ้าภาพเตรียมสิ่งของซึ่งจะใช้ "เปิกทาง"⁴ ไคแก่ หมอน 1 ใบ เสื้อ 1 ผืน ถ้วยชาม 3 ใบ ร่ม กาน้ำ จักใส่ถาดวางไว้ อีกสิ่งหนึ่งซึ่งเจ้าภาพจะต้องจัดหาถือ "ข้าวบอก"⁵ วางบนโลง

¹ วันสิ้นเดือน ถ้าสวดหรือเผาในวันนั้นคือเป็นเวลานานถึง 2 เดือน.

² เก็บศพ.

³ สำหรับสำหรับพระพุทธรูปจะต้องจักเป็นสำหรับช่างสิบสอง.

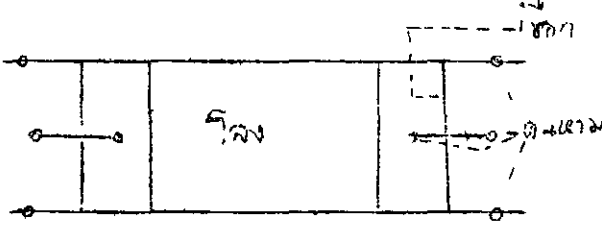
⁴ ถิ่นทาง สิ่งของที่เตรียมคือเครื่องไทยธรรม จุกประสงฆ์เพื่อให้นักนทายไคนำไปใช้

⁵ ลูกสุกทองหรือลูกคนโตเป็นคนหุง วิธีหุงเอาข้าวใส่กระป๋องใส่ข้าวต้ไว้บนเตาไฟโดยไม่สนใจเมื่อสุกจึงเอาไปหอยทอดรวมกับปลาหมึกแห้ง.

หรือถูกหลานจะถือไป นิมนต์พระ¹ 1 รูป เพื่อเดินนำหน้าศพ มือถือคอกไม้รูปเทียน

เวลาบ่ายประมาณ 1 นาฬิกา ทำพิธียกศพ พระจะสวดหรือไม่สวดก็ได้ ถ้านิมนต์พระสวด
ต้องรอให้พระสวดถึงคำสุดท้ายจึงยกศพได้ วางบนคานหาม ต่อจากนั้นก็ "แหกโลง" ถือมัดศพ
ติดกับคานหาม

การแหกคานหาม ถ้าใช้ไม้คานหาม 2 ข้าง กากหลอจะไม่เข้าศพ กากหลอจะนำศพ
ก็ต่อเมื่อมีคนหามกรบแปะคน หามทั้งสี่คน หรือถ้าเมื่อหามแบบรื้อยาน ลักษณะการหามแบบรื้อยาน
คล้ายใช้ไม้คานหาม 2 ข้าง แต่เพิ่มคนหามอีก 4 คน ดังรูป

การนำศพออกจากบาให้เอาเท้า

ออกก่อน เมื่อศพออกไปถึงหน้าบ้าน ญาติผู้ตาย

ก็นิมนต์พระเบิกทาง พระจะเดินไปที่โลงศพ

เจ้าภาพนำเครื่องเบิกทางประเคนพระ พระกรวดน้ำอุทิศให้กนทาย เสร็จแล้วกากหลอก็กล่าวว่า

"ยกคา"² คนหามจึงยกศพ กากหลอบรรเลงเพลง พระเดินนำหน้าถัดมาเป็นกากหลอและศพตามลำดับ
เครื่องเบิกทางและคนที่ไปร่วมพิธีตามหลังศพทั้งสิ้น

เมื่อนำศพไปถึงป่าช้าหรือ "เปรว" พระนำศพเข้าป่าช้า กากหลอเอาไม้มาวางเรียง
ขนานกัน 3 ท่อน เรียกว่า "ทอดเชิงตะกอน"³ หามศพเคียงเวียนซ้ายรอบเชิงตะกอน 3 รอบ
คนหามก็จะวางศพบนไม้เชิงตะกอน กากหลอนั่งประโคมศพต่อไป

ในเร็ววันคารทอนเศรษฐีพุทโธเขาสพนางวรลักษณ มีบรรณมาตั้งแต่กากหลอนำศพจน
กระทั่งยกศพทั้งบนเชิงตะกอน พระสวดมั่งสุกุด ถึงคำประพันธ์

¹ พระเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธศาสนา.

² คำภาษาถิ่น ยกคา คือ ยกขึ้นเดอ.

³ ปัจจุบันไม่มี เชิงตะกอนมักจะทำอย่างถาวร.

๐ แทศพนิชา ถึงเมรุรคพนา ฝูงชนาอิงแอ
 ยาคีพี่น้อง รำรองชิงแซ่ เสียงร้องเสียงแห
 คุกร์เสียง เคียวกัน

๐ อุตคราวักสบ สามรอบพอกรับ แล้วปลง-
 ลงพลัน ยกสพสุเมรุ อันรามเรืองฉิน เหนือ-
 เชิงคอกอนพลัน ทองคักลินจี

๐ แทศพนิชา ถึงเมรุรจนา ฝูงชนาอิงแอ
 ญาคีพี่น้อง รำรองชิงแซ่ เสียงร้องเสียงแห
 คุกร์เสียง เคียวกัน

๐ อุตคราวักสพ สามรอบพอกรับ แล้วปลง-
 ลงพลัน ยกสพสุเมรุ อันรามเรืองฉิน เหนือ-
 , เชิงคอกอนพลัน ทองคักลินจี

คนที่พามาที่ไปหาพื้นเผาศพ ก็ไปหามาเรียงไว้ ก่อนจะยกศพวางบนไม้พื้นจะต้องเปิดฝาและ
 ทองโลงออก ถึงเสื่อออกให้ศพนอนคว่ำ แล้วยกโลงศพวางบนไม้พื้น เชิญญูอาวุโสขึ้นจุดไฟก่อน
 พอไฟลุกขวางผ่าทวนสามโลงสามครั้ง แล้วโยนตาลไปในโลงเผารอบกับศพ การจุดไฟสามจุด
 ต่อกัน^๒ ขณะประชันเพลิง ชาวบอที่เตรียมไว้นำไปเช่นตากลากายากดี เอ่ยชื่อเจ้าป้าชา
 "เจ้าเปรว" ผ่าผิงว่าอย่ารบกวน อย่าทรมัน ผ่าคนชื่อ (เอ่ยชื่อญูอาว) ให้อยู่ควย และโอบทาน
 เป็นครั้งสุดท้าย เรียกว่า "หวานกำพฤษ" ^๓

เมรุหรือเชิงตะกอนเผาศพทางใต้เรียก "สามสร้าง" การตกแต่งเมรุขึ้นอยู่กับฐานะของ
 คนตาย ถูกร่ำรวยก็จัดทำอย่างสวยงาม มีการ "แหงพวัก" แก่ถาคณจน ๆ มักจะเผาเชิงตะกอน
 ซึ่งวัดจัดสร้างไว้

^๑ เป็นปริศนาธรรม ว่า ไฟเป็นของร้อน แต่ไม้อันทำไฟรากระ โหระ โมะหะ ซึ่งทุกคน
 ควรจะหลีกเลี่ยงเสีย.

^๒ หมายถึงไฟรากระ โหระ โมะหะ เป็นไฟที่ควรละอย่าไปต่อจากเพื่อนมาสู่ตน หาได้หมาย-
 ความว่าต่อไปก็แล้วจะเกิดอับปางกล ตายก่อนตายหลังกันไม่.

^๓ สามสร้าง เป็นปริศนาธรรมเช่นกัน ปกติปักเสา ๔ ต้น ใต้เรียกว่าสามสร้าง เพราะ
 เสาที่ ๑ - ๒ - ๓ หมายถึงการสร้างภพสร้างชาติ เสาที่ ๑ ใต้แก่กิเลสตัณหา อุปาทาน
 เสาที่ ๒ ใต้แก่กรรม เสาที่ ๓ ใต้แก่วิบาก เสาที่ ๔ หมายถึงนิพพาน.

เฝ้าเสร็จเจ้าภาพกลับมาเฝ้าพระ 5 รูปสวดมนต์ทำบุญบ้าน กรันรุ่งเช้าเวลาประมาณ 6 หรือ 7 ชาติภา เป็นวันคล้ายวันเกิด เก็บกระดูก ปราบกฏในวรรณคดีเรื่องวันสารทเดือนสิบ นางวรรณลักษณ์ ไว้วา

๐ รุ่งเช้าไปคัมภีร์ เชื้อวงศ์ยาตราพรหมพรัง ๐ รุ่งเช้าไปคัมภีร์ เชื้อวงศ์ยาตราพรหมพรัง
จัดทำหนังสือยัง ตั้งทำมาตาก่อน จัดทำหนังสือยัง ตั้งทำมาตาก่อน

ในวันรุ่งขึ้นนำอาหารไปถวายพระ เฝ้าพระผู้สวดแล้วแต่จะได้อาหารเช้า เจ้าภาพเตรียมน้ำ ผาขาว และจอบไปควย น้ำรดเอาจอบคนไปคนมาจนเย็นสนิท ปั้นเป็นรูปคน นอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก กระตุกวางไว้ตามที่ เอาไปไม่ปิด และเอาสวดคัมภีร์ไปรับข้างบน คดุมควย ผาขาวที่เตรียมไว้ เฝ้าพระผู้สวดแล้ว จักวางเครื่องบูชาทางคาน้ำพระของศพ

เมื่อพระผู้สวดแล้ว เลิกผาและใบไม้ ออก แปรสภาพด้านซ้ายใหม่ หันหัวไปทางทิศตะวันออก¹ หลังจากนั้นเก็บกระดูกห่อผาขาว ลูกหลานจะค้นหาสิ่งที่ใส่ในปากศพ เขาถือกันว่าถ้าคนตายรักใคร่ใคร่รัก ก็จะให้แก่นั่น กระตุกและเอาถ่านฝังไว้ใกล้เชิงตะกอน

หลังจากนั้นลูกหลานจะไว้ทุกข์ให้แก่ญาติ เมื่อครบกำหนดหาสิบวัน หรือร้อยวัน จึงจะทำการอุทิศให้แก่ญาติอีกครั้งหนึ่ง

กาหลอ

คนที่ใช้ประ โภณในงานศพของชาวบ้านในท้องถิ่นคือกาหลอ กาหลอมีปรากฏขึ้นเมื่อไร ไม่ปรากฏหลักฐาน มีแต่คำขานเล่าว่า กาหลอเกิดเมื่อครั้งแต่เคียมมหาพรหม เป็นคนกริใช้ ประโภณเคียมมหาพรหม

สาเหตุที่ใช้ชื่อว่า "กาหลอ" ไม่มีใครอธิบายได้

กาหลอ

การเคียมอย่างจะต้องมีครู ครูของกาหลอคือตาตง ตาหมวก ครู เรียกว่า เสดกาหลอ

¹ วิถีการในตำบลดอนพิบูลย์.

ก่อนจะเล่นทุกครั้งจะท่อง เข็มฉลุ

เกรียงศักดิ์ภาพหล่อ

ปี 1 เภา พน 2 ใบ ช้อง 1 ใบ คนเล่น 4 คน

เพลงกาหลอ

เพลงที่ใช้บรรเลงมี 12 เพลง¹ คือเพลงไหว้พระ ลาพระ หักบฟ่าย นกพิทิต
นกกรง หอมพ้อม นกเป่ากินไทร แสงแก้วแสงทอง พลายแก้วพลายทอง นกกระจอกเตน
ทองศรี ขอไฟยายแก่

ลักษณะการบรรเลงกาหลอ

เพลงทั้ง 12 เพลง ไม่มีการร้อง ถึงแม้บางเพลงจะมีเนื้อร้องใช้การบรรเลงเพียงอย่าง
เดียว วนเวียนอยู่ในเพลงทั้ง 12 เพลง เริ่มบรรเลงเพลงไหว้พระ เพลงที่ 2 ลาพระ เพลงอื่น
แล้วแต่ผู้เล่นจะใจ

การเป่า เสียงเป่าเป็นเสียงนำ เป่าเป็นชุดเรียกว่า "ลาง" วันละ 4 - 5 ลาง คือ
หัวคำ ล่องพุ่ม เตียงกั้น ก่อนรุ่งประมาณ 3 นาฬิกา และรุ่งเช้าอีกครั้งหนึ่ง

เพลงแต่ละเพลงจะเป่า 3 ครั้ง และการใช้เพลงทองให้เหมาะกับบรรยากาศ ดังนี้

หัวคำ ใช้เพลงทองศรี

ก่อนศึก ใช้เพลงนกพิทิต

ก่อนรุ่ง ใช้เพลงทองศรี

ก่อนเช้า นำคางยังไม่แหง ใช้เพลง นกกระจอกเตน

พระอาทิตย์ขึ้น ใช้เพลง แสงแก้วแสงทอง

เชาตรู่ ใช้เพลง นกเป่ากินไทร

หลังจากประโคมโขนมาแล้ว ตอนนำศพ กาหลอก็จะกองบรรเลงเพลงดังนี้

¹ กาหลอแต่ละวงใช้เพลงไม่เหมือนกัน แต่กำหนดอยู่ใน 12 เพลง แล้วแต่ละเลือก
เพลงอื่น ๆ ที่กาหลอใช้ได้แก่ ลมพัดชายเขา มอญโถมลูก สूरิบนั้

ก่อนยกศพออกจากบ้าน ไซ้เพลง พลายแก้ว พลายทอง
 เกินน้ำศพ ไซ้เพลง ทอมทอม
 เมาศพ ไซ้เพลง เวไปยายแก่

ในกรรโชกาทลอยังไม่กลับ เมื่อเมาศพเสร็จแล้ว กาทลอจะบรรเลงเพลงส่งพระพาย
 ส่วนเพลงอื่น ๆ เช่น นกกรง หักบดฝ่าย เป้าตามกรรโชกเหมาะสม

ตัวอย่างเนื้อร้องของเพลงกาทลอ

เพลง นกกระจอกเตน

โน่น โน่น โน่น นก นางนก นางนกกระจอกเตน คามรวง คามรวงขาวเลน
 เตนเลน เทยเลน กอวงนา กลางนา กะหยามเหอ

เพลงนกพิทิก

กอบถึก เจ้าพิทิกเหอ เจ้าสุคใจเหอ พิกโสธร พาน้องไปนอน ไปนอน-
 หน้าไร เสือขบเจ้าพิทิกกาย จะผากนงไวกับใครเล่าพิทิกเหอ

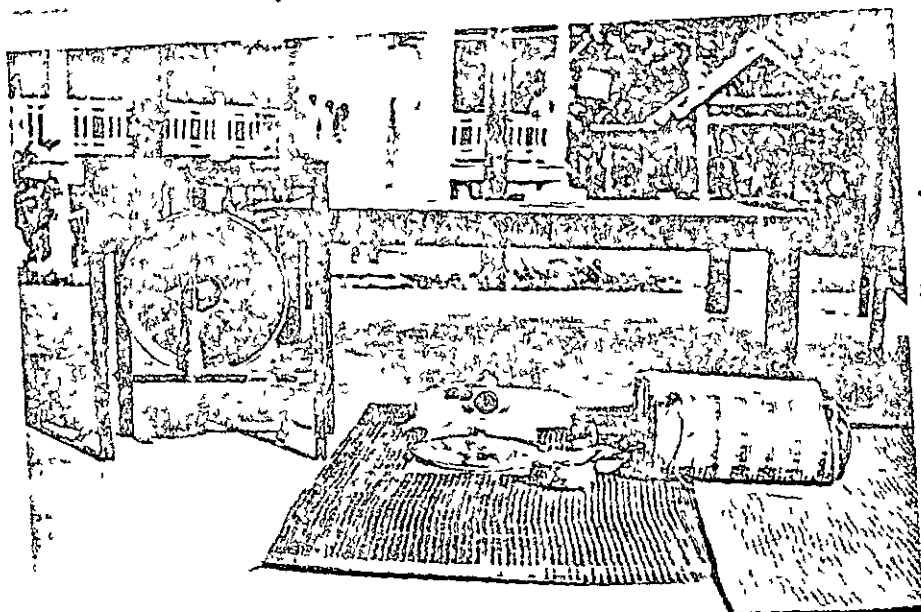
ท่วงทำนองเพลง เป็นเพลงเศร้า ๆ ทั้งสิ้น จังหวะเพลงช้า ๆ ยกเว้นบางเพลง
 เช่น เพลงนกกระจอกเตนจังหวะเพลงกรรโชก คึกคัก เป้าก่อนใกล้รุ่ง ปลุกไก่ขัน เพลงจะ
 เพราะหรือไปเพราะ วนอยู่กับการเป่าของแต่ละคน

งานที่รับเล่น มี 3 ประเภท

1. งานศพ
2. งานบวชนาค จะต้องเป็นนาคแก่ ๆ ซึ่งบวชไม่สึก
3. งานขึ้นเบญจา รคนำคนเขาคคนแก่

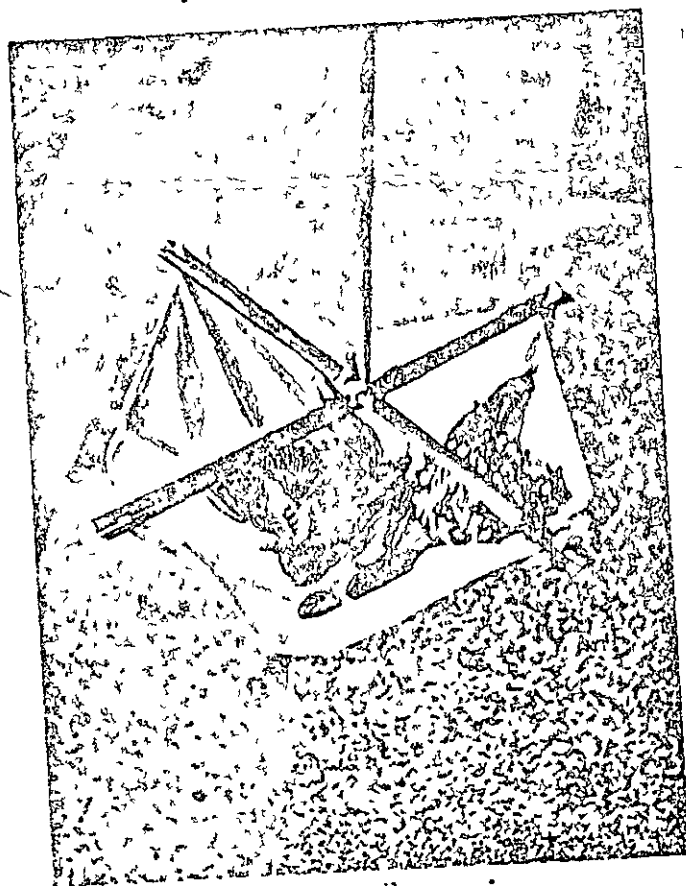
การรับกาทลอ

ผู้ทอดกฐนจะรับกาทลอไปประโคม จะต้องนำหมาก 1 คำ เพื่อหมอกาทลอจะไ้บุญชาครู
 บอกกล่าวให้ครูกาทลอทราบ ถ้าไม่มีหมากไปควย กาทลอหมักจะไม่ยินดีรับงาน เพราะถือว่าทำ-
 ไม่ถูกต้อง เมื่อรับแล้วกาทลออันคว้นกับผู้ไปรับ เมื่อถึงวันงานหมอกาทลอจะต้องเอาหมาก 1 คำ

ภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

วางบนเตียงกรุเพื่อญาติากรู บอกกล่าวงานที่ต้องไปเล่น

การแต่งกาย ไม่จำกัดเพียงแต่ให้ถูกต้องตามวัฒนธรรม

ค่าเบิกร่อง 6 สลึง ส่วนค่าราคโรงสมัยก่อน 5.50 บาท ปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็น

1,000 - 1,200 บาท

เครื่องประกอบในพิธี

ข้าวสิบสอง 1 สำหรับสำหรับบุษการู ข้าว 1 ถ้วย แกง 1 ถ้วย บุษการูกาหลอ คือ ตาคองตาเขาคู ผ่าขาวกาถเพดาน 1 ผืน หมอน 1 ใบ ผ่าขาวบุ้ที่กรูวางข้าวสิบสอง หมาก 18 กำ วางที่กรู 9 กำ ใส่เพดาน 9 กำ ดอกไม้ 3 ดอก เทียน 1 เล่ม ค่ายริ้ว 1 ริ้ว โรงพิธี เจ้าภาพจะเป็นผู้ตระเตรียมสิ่งเหล่านี้ไว้

ลักษณะ โรงพิธี

ห้ามปลูกโรงพิธีทางทิศตะวันตก โรงพิธีห่างจากตัวบ้าน 9 ศอก ใกล้เคียงที่ตั่งศพ ยกพื้น สูงพอประมาณ กว้าง 5 ศอก ยาว 6 ศอก หลังคารูปหน้าจั่ว หันไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก เช่นเดียวกับศพ

การถือโชคลาง

เมื่อออกจากบ้านไปแล้วเสื้อผ้าจะผลัดเปลี่ยนไม่ได้ แม้ว่าในระหว่างประโคมมีความ จำเป็นต้องกลับมานของตน เมื่อกาหลอเข้าสู่โรงพิธี ผู้หญิงเข้าใกล้ไม่ได้ ห้ามพูดเท็จ อาหารจะ ต้องจัดเอาไว้ 3 อย่าง ไก่จะชิมก่อนไม่ได้

วัชกรรแสง

เมื่อกาหลอไปถึงบ้านเจ้าภาพ เจ้าภาพจัดเครื่องบุษการูให้กาหลอ หัวหน้ากาหลอจัดวาง เครื่องบูชา เว้นทำพิธี ถังนโม 3 จบ ชุมชุมเทวดา อัญเชิญเทวดามารับเครื่อง เช่น

เคษะบริถิวกรุงพาลี พระภูมิเจ้าที่ นางธรณี บรืวาร ๗ สถานที่

มาถึงชาวกินปลา

ไหว้ญาติที่โรง^๑ เพื่อขอสถานที่ที่จะตั้ง โรงกาหลอ

อยู่เหนือพระเพลิง กุมเกิงพระพาย สิบนิ้วชาไห้ ผุ่งเทพบุตร ทั้งกรุงพาลี
พระภูมิเจ้าที่ ชาชอนา ขอตี้ตั้งฉัตร ถังระมัยคินจา ขอตี้ตั้งโหลง ขอตี้ตั้งโรง
กาหลอของชา ขอย่ามโทะชา กุมหนาคุมหลัง ขอตี้จะนั่ง ที่จะตั้งโรงชัย
อุมพวงจ้งไห้ กุมโพงกัณภัย ...

เมื่อไหว้ญาติที่โรงเสร็จแล้ว สรรเสริญคุณงามความดีครุณาอาจารย์ พระรัตนตรัย
เพื่อจะได้กุศลอันกรายแก่กาหลอ

ศรีศรีวิธัสชาเห เชิญท่านมาสิงชาหระ ชานอยเรียบนอรรถ สัจจังคณา
ศัตถุอย่ามีมา ของวินาศวิลายสาย ศรีศรีจำเรียดูช ภัยกับทุกข์ให้เหือดหาย
ดามอย่าขาดสาย สรรพภัยสิทธิเม มีชาทั้งสิบนิ้ว สอดหว่างกิมิไคเอ
นโมพุททาเย ชาไห้นอบนบพระศรีอารย์ ชาไห้พระศรีสงฆ์ ตั้งใจจงทางนฤพาน
คุณครูคุณอาจารย์ ท่านใดสอนตัวขามา คุณครูลูกไห้แล้ว
ยังคุณครูผู้ใจก็ พระมารดาผู้เฒ่า ท่านเกิดเกล้าพาพเจ้ามา เมื่อลูกอยู่ในครรภ์
สิบเกอนั้นเต็มอัตรา พระแม่พนเสดสา เวทนาเป็นเหลือใจ ...

หลังจากนั้นก็ถวายเซาครู

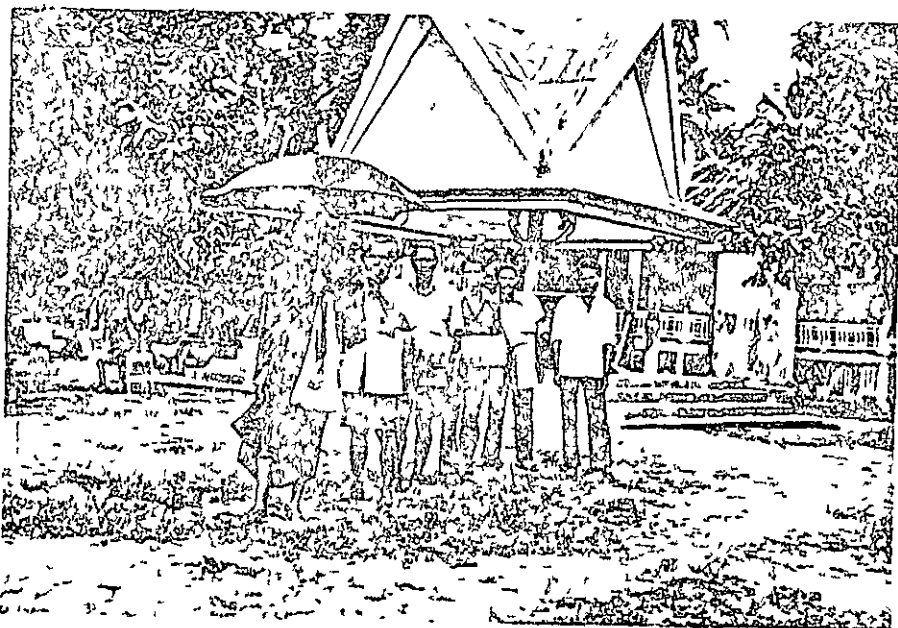
เศษะกรูหมอาจารย์ คาถาควนคางกาพวศฐ์ เสภากาหลอ รู้จักชักชวน
กันมากินชาวกินปลา วันนี้จะทำการ ช่วยพิทักษ์รักษาอย่ามีภัย อันตรายสิ่งหนึ่ง
สิ่งใดเลย

บทนี้เริ่มบรรเลง ผู้เป่าปี่จะเป่าเป็นคาถาป้องกันอันตราย เสร็จแล้วบรรเลงเพลงแรก
คือเพลงไหว้พระ ลาพระ และเพลงอื่นตามความเหมาะสม
เสร็จพิธีทำนํ้ามนต์ สรรพภัยจ้งไร

^๑ หมายถึง พระภูมิเจ้าที่.

ภาพที่ 11 การประดิษฐ์

ภาพที่ 12 ลักษณะการปลูกพืชสวนครัว

ประเพณีการเล่น

การเล่นไก่

ประเพณีการเล่นไก่ปรากฏในวรรณคดีชาวมานเรื่องพระรถเมรี พระอินทร์เนรมิตรเป็นไก่ พระรถเสนาพาไปชนตามสถานที่ต่าง ๆ ประสพชัยชนะ

ประวัติก่อนการเล่นไก่ในท้องถิ่นมานานแล้ว แต่จะเริ่มในสมัยใดไม่มีใครบอกได้ ปัจจุบันนี้ยังนิยมเล่นกันอยู่

การเล่นไก่ นิยมเล่นกันเป็นคู่ๆ คือระหว่างไก่สามถึงไก่หก และไก่สิบสองถึงไก่อันยี่

คนที่เลี้ยงไก่ชน ชาวมานเรียกว่า "ลักเลงไก่"¹ จะต้องเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับการเลือกไก่ เตรียมตัวไก่ เลี้ยงไก่ เพื่อให้เป็นไก่ชนที่ดี

การเลือกไก่

ลักเลงไก่ จะต้องชำนาญในการเลือกไก่ หากแม่พันธุ์พ่อพันธุ์เป็น "ปราน"² ไก่ชนจริง ๆ การเลือกพันธุ์ไก่ ก็คือพันธุ์แม่เป็นสำคัญ เพราะถ่ายทอดลักษณะให้ลูกไก่อีกมากกว่าพ่อพันธุ์ ลักเลงไก่ส่วนใหญ่จะหาไก่มาผสมพันธุ์กันเอง เมื่อผสมแล้วลูกที่ออกมาไม่ได้เป็นไก่ชนทุกตัว จะต้องผ่านการคัดเลือกอีกครั้งหนึ่ง การเลือกครั้งนี้เป็นครั้งที่สำคัญจะได้ไก่ดีหรือไม่

การเลือกไก่ที่ดีจะต้องเลือก เกือก สี รูป วิชาชน³ หรือเรียกว่า "เลือก ขาดี เข้าว วิชาชน" ของไก่

¹ ลัก เล็ง .

² หมายถึง ตระกูล ตรงกับคำว่าโคตร .

³ วิชาชน หมายถึงลักษณะการชนของไก่ซึ่งมีตัวไก่มาเอง .

การเลือกไก่ (ชาติ)

ไก่จะเป็นไก่นกที่ควรจะต้อมมีสีขนที่จัดอยู่ในประเภท 10 ประเภทต่อไปนี้

1. สีเหลือง สีขนไก่ประเภทนี้ เหลือง ๆ หรือค่อนข้างแดง สังกะตจากสร้อยคอ
สั้นหลัง ไก่เหลืองแก่งออกเป็น

เหลืองหางขาว ปลายหางสีขาว

เหลืองหัวหงอก ขนหัวสีขาวหางขาว ปีกขาว ขนตัวสีเหลือง ๆ แดง ๆ

เหลืองเกิน สีเหมือนสีไก่ป่า

2. สีเขียว ขนสีตัวเขียว สร้อยเขียว แก่งเป็น

เขียวกาวัน ขนสีเขียวหมกทั้งตัว คล้ายสีนิล

นิลสาริกา สีเหมือนนกสาริกา ปากแดง แข้งสีแดง

เขียวไฟ สร้อยสีแดง ขนตัวสีเขียว

เขียวเลา ขนตัวสีเขียว ปลายสร้อยสีขาว หางสีขาว

3. "เข้มน" สีจุดเด่นดำขาว ที่ปลายขนปลายสร้อย ส่วนสีพื้นของขนไก่จะเป็นสีอะไร
ก็ได้ ไก่ "เข้มน" ที่นิยมกันมากที่สุดเรียก "เข้มนหางขาว" คือที่ปลายสร้อยก้อมีจุดดำ หางมี
สีขาว ขนตัวมีสีเขียว

4. สีทองอ่อน ขนตัวสีเหลืองอ่อน ๆ

5. สีลาย ขนตัวลาย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าไก่คาง แก่งเป็น

คางน้ำทอง สีขนแดงขาว

คางบัว สีขนคล้ายดอกบัว

คางกายาย สีขนลาย แข้งดำ ปากดำ ตาคำ

6. เกี่ยม สีขนแก่เหมือนเม็มะปริง

7. ไก่สีหางคำ ขนขาวหางสีคำ

8. พิวราบ ขนเหมือนนกพิราบ

9. ทำเมีย ลักษณะเหมือนไก่แก้ว เมีย ขนหางคล้ายตัวเมีย ไม่มีสร้อยคอ

10. ยิว หรือ เหยี่ยว ขนสีเหมือนเหยี่ยว

การเลือกสีไก่ ในวรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรี กล่าวไว้ว่า ไก่ที่ชาวบ้านนำมาชน
พັນกับไก่ของพระรถเมรี มีสีต่าง ๆ ก็คือ เขียว ค่าง ค่ำกา (นิล) ดังคำประพันธ์

๐ ฝ่ายเหล่าเขาม้าน ไปดูกุมาร หังนอย-
หังไทย หังหมุ่หังแก ไปแลชนไก่ วางเขา-
บอนไทย เหล่าไก่เขามา

๐ เหล่าไก่ต่าง ๆ บางเขียวบางค่าง
บางบางค่ำกา แดงวดี ๆ ไก่มีวิชา
แข็งแรงแทงตา ไก่มาหลายไก่

๐ ฝ่ายเหล่าชาวบ้าน ไปดูกุมาร หังนอย-
หังใหญ่ หังหมุ่หังแก ไปแลชนไก่ วางเขา-
บอนไทย เหล่าไก่เขามา

๐ เหล่าไก่ต่างต่าง บางเขียวบางค่าง
บางบางค่ำกา แดงวดี ๆ ไก่มีวิชา
แข็งแรงแทงตา ไก่มาหลายไก่

การเลือกเกล็ด เป็นสิ่งสำคัญมาก ถึงแม้จะได้สีถูกต้องตามลักษณะ ถ้าเกล็ดไม่เข้า
ลักษณะ ไก่ตัวนั้นไซ้ไปไค ลักษณะของเกล็ดบอกลักษณะการชนของไก่ว่าไก่ตัวนี้จะชนดีหรือไม่
การเลือกเกล็ดก็ดังนี้

- ก. เกล็ดพันหมัก หมักคือบริเวณข้อเท้าของไก่ ถ้าเกล็ดบริเวณนี้เต็มเกล็ดใหญ่
เกล็ดเขียวพันรอบขาค เรียกว่าเกล็ดพันหมัก ลักษณะนี้เมื่อชนจะตีลำใหญ่ ก่อตีแรงตีหนัก
- ข. เกล็ดพันรอบแข้ง เกล็ดเพียงเกล็ดเขียวพันรอบแข้งไก่ ถ้าพัน 2 - 3 ชั้น
ก็ยิ่งขึ้น

- ค. เกล็ดพันคอเคียบ เกล็ดพันหางเคียบ แหงกล้าแทงรวดเร็ว
- ง. เกล็ดพันแขนเคียบ เกล็ดพันรอบแข้งเหนือเคียบ
- จ. เกล็ดพันรับน้ำชน พันบริเวณข้อคอหรือเข้าไก่ บริเวณที่ชนตกลงมา 3 แถว
เกล็ดแถวที่ 4 พัน เรียกว่าพันรับน้ำชน

ฉ. เกล็ดเห็นยค เป็นเกล็ดเล็ก ๆ แขนอยู่ระหว่างเกล็ดใหญ่ มีเห็นยคของ
เกล็ดเล็กแขนอยู่ระหว่างเกล็ดใหญ่ในเขอกนิ่วเทา นิ่วไท่ไก้ไค

เกล็ดอื่น ๆ เช่น เกล็ดหน้าแข้ง ถ้ามี 2 - 3 แถว และเกล็ดเรียงกันเป็นระเบียบตั้งแต่
ใต้เขาลงไปถึงปลายนิ่วเทา ก็จัดเป็นไก่ชนที่ดี

ฉีค มีลักษณะเป็นซี่คยาว ๆ บนเกล็ด ฉีคหน้าค่าน ก็คือฉีคบริเวณเกล็ดหลังแข้ง-

เทื่อเคื่อย เป็นลักษณะทึของไกชนเช่นกัน นอกจากมีขีดหน้าค่านึงมีขีด บนเคื่อย ตรงเคื่อย ไ้เคื่อย หน้าแขง ไซ้ไ้ทั้งสิน

นอกจากเลือกเกล็ดแล้ว ลักเลงไกชนเ่เ่ง ๆ จะพิถีพิถันเลือกอย่างอื่นต่อไป ไ้แก เนีย และลำเพ็ง เบี้ยเป็นเกล็ดเล็ก ๆ อยู่ข้างเคื่อย ลำเพ็งเป็นกุ่มเนื่อแข็งเจ็ก ๆ สีแดง คนละคานกับเบี้ย การเลือกเบี้ยจะตองควาเบี้ยรอยหรือใบ คือเบี้ยจะใบขาวเรียงติดตัวกันทั้งแก เคื่อยจนถึงขอรับน้ำขบ (เข้า) ลำเพ็งก็ ก็จะแนมจากปลายนิ้วถึงขอรับน้ำขบใบขาวเช่นเคียว กับเบี้ย

ลักเลงบางคนเลือกตาเคื่อยปาก ถ้าตาเล็กจะตองสีขาว ตาคม ถ้าตาใหญ่จะตองสีแดง และกว้าง ปากจะตองลงชน ก็ือถ้าปากสีค้ำชนใต้ทองตองสีค้ำ ปากสีขาว ขนทองตองสีขาว เป็นต้น

ชนไกจะตองแขง ๆ ใบสคชนเหมือนไกตาย สันหลังราบเสมอ สะเอวลิมเล็ก เหมือนปลิกลวย

ชนิดของไกชน แบ่งตามลักษณะการชนและการตีของไก มี 2 ประเภท คือ

1. ไ้เคื่อย ไซ้เคื่อยเป็นอาวุธในการต่อสู้
2. ไ้แขง ไซ้แขงตีฝ่ายตรงข้าม- ไ้ประเภทนี้แม้จะมีเคื่อยก็มิใช่ในการต่อสู้ เวาของไกจะตองกัดเคื่อยออก

ถ้าแบ่งตามวิธีการต่อสู้ ทั้งไ้เคื่อยและไ้แขง แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. ไ้กลัง หรือไ้ทาง ขณะที่กำลังต่อสู้ จะเอาหัวพุ่งเข้าไ้ปีกคู่ต่อสู้ สอดหัวไปทางหาง แวกระโคคตี
2. ไ้ชิง ขณะต่อสู้จะใบเอาหัวสอดไ้ปีก หัวจะสูงตลอดเวลา

การเลี้ยงไก

ฤดูเลี้ยงไกชน นิยบเลี้ยงกันในเคื่อนอ้าย เคื่อนยี้ เพื่อจะชนระหว่างเคื่อนสาม เคื่อนหก ไ้ที่นำมาเลี้ยงไ้ละตองมีอายุครบ 1 ปี ซึ่งโตพอที่จะฝึกได้ เลี้ยงประมาณ 3 เคื่อนจึงจะชนได้ การเลี้ยง จะตองลูนน้ำไ้ทุกวัน ลูนไ้เมื่อก็เคล้าตัวไกไปควย การลูนน้ำลูนตามลำตัว-

ลงไปยัง ปีก แขนง ไขมาชุมนุมเข้าเค็ดตามเนื้อไก่ให้ทั่ว คัดปีก คัดแขนง คัดขา ทำเช่นนั้นทุกวันจนเนื้อไก่แข็งและมีสีแดง การลบน้ำทำเฉพาะตอนเช้า

ไก่ชนจะทองให้อยู่ใน "หอม" ¹ ชาวเปลือกที่ให่กินจะปะปนกับไก่อื่นไม่ได้ กินเป็นเวลา ตอนเช้าลบน้ำซึ่งตากแดดจนไอรอน เอาเข้าในร่ม ให่กินข้าว ซึ่งบรรจุไว้ในภาชนะแขวนไว้ในหอม พรณควยน้ำ ตอนเย็นให่กินอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อเห็นว่าไก่แข็งแรงพร้อมที่จะชนได้แล้ว เจ้าของไก่จะนำไก่ไปชนก่อนหน้าจนไก่ชนชำนานดูแล้วจึงนำไปชนก่อนมันเทิง

ขอการระวัง ไก่เค็ดยต้องระมัดระวังมิให้เค็ดยไก่หัก ขดะที่ฝึกหัดจะต้องฝึกที่เตียนโล่ง พันเค็ดยควยผ้า ปัจจุบันนี้เกล็ดควม ทำวากยางสวมไว้นั้นหนึ่ง

อายุไก่ชน

ไก่แต่ละตัวลงสนามได้ 3 ฤดู หรือ 3 ชน ² คือชนแรก ชนที่สอง และชนที่สาม การเลี้ยงไก่ในแต่ละชน ไม่เหมือนกัน

ไก่ชนหนึ่ง ชนครั้งแรกเมื่อผลัดขนลูกไก่หมด ชนใหม่จนจนจนแก่ เค็ดยควยวิธีดูควยน้ำเย็น ชนแก่จักไก่ชนได้

ไก่ชนที่สอง หมกดูจนชนแรก ไก่ไม่ได้รับอันตราย ไก่จะเริ่มผลัดขนใหม่ เริ่มเลี้ยงจนกระทั่งจนแก่ วิธีเลี้ยงเหมือนไก่ชนแรก เมื่อถึงฤดูชนก็นำไปชนอีกครั้ง

ไก่ชนที่สาม ดูจนครั้งที่ 2 ผ่านไป ไก่ยังไม่เป็นอันตราย สามารถชนได้ ไก่ผลัดขนที่สอง เริ่มเลี้ยงจนจนแก่จึงจะนำไปชน วิธีเลี้ยงพิถีพิถันเพราะไก่เริ่มแก่ บางตัว "ลงแข้ง" ³ ใช้ไม่ได้ จะต้องไขยา น้ำคั้นองุ่นนำรอน ⁴ เฉากกระเบื้อง เอาผาชุมนุมนำรอนอย่าให้รอนจืดเกินไป

¹ หอม คือกระท่อมไก่.

² ระยะ 1 ชน ประมาณ 1 ปี เริ่มตั้งแต่ไก่เริ่มผลัดขนเก่า ชนใหม่จนจนจนแก่ ผลัดอีกครั้งหนึ่ง.

³ ลงแข้ง
แข้งรอน.

⁴ การใช้น้ำรอน เพื่อป้องกันมิให้ไก่อ่อนขณะชน ประกมน้ำรอนให้กระปรี้กระเปร่า.

วางบนกระเบื้อง นำไปประกบหน้า ใต้ปีก ขา หนวด ให้ทั่ว

โกยส่วนมากจนไคลมากที่สุด 3 ชน บางตัวตายเสียก่อนในชนที่สอง หรือถ้านชนที่สอง
มาแล้ว คงแข็งกันต่อไปไม่ได้

การชนไก่ มี 4 ลักษณะ

1. จิก มักจะจิกบริเวณสร้อย ปีก หัว และลำคอ
 2. ตี กินตีเรียกว่าฉก ไก่แฉงจะไขการตีเป็นสำคัญ
 3. แทะ ไขเคี้ยวแทง โดยเฉพาะไก่เคี้ยว
 4. ชอน ก็คือการเอาหัวซุกใต้ปีกอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วจึงบินตี
- การตีเรียกว่า ถ้า ตีลำใหญ่ คือตีหนักก็แรง ถ้าตีเล็กก็เบา

ลักษณะบ่อนไก่

บ่อนไก่มี 2 ประเภท คือบ่อนป่า เป็นบ่อนชั่วคราว เฉพาะครั้งหนึ่ง ๆ เท่านั้น หากไม่
มาปักให้เนืองแน่น กว้างพอประมาณ เสื่อขึงข้างนอก เพื่อป้องกันมิให้ไก่วิ่งออก ไม่มีหลังคา
เป็นบ่อนถาวร

บ่อนปักเพิง ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นบ่อนถาวร มีเจ้าของคอยควบคุม ปลุกเป็นโรง
มีหลังคา ข้างนอกขึงรั้วล้อมป้องกันคนมิให้เข้าบ่อน มีอัฒจันทร์สำหรับคนดู ถัดไปเป็น "ปอก"¹
ภายในปอกเป็นสนามชนไก่ ความสูงของปอกประมาณครึ่งเมตร คนที่จะเข้าในปอกได้คือเจ้าของไก่

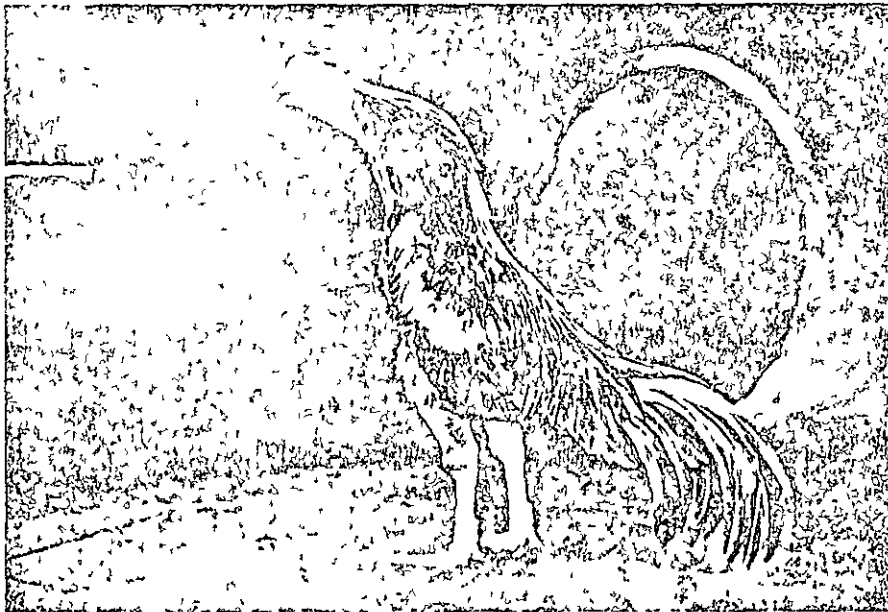
ลักษณะปอก เป็นรูปกลมใช้ไม้ไผ่ทาบได้แบน ชักเป็นวงกลม เสื่อพันข้างใน เอากระสอบ
ป่านพันทับเสื่ออีกชั้นหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้ไก่ได้รับอันตรายเมื่อกระแทกปอก

สิ่งเจ้าของบ่อนต้องเตรียมเมื่อชนไก่ ได้แก่ เข็ม ค่าย นึก กระเบื้อง น้ำ ผ้า เพื่อให้
น้ำไก่

การเก็บเงิน เจ้าของบ่อนเก็บเงินได้ 2 ทาง

1. กำผ่านประตู เก็บจากผู้มาชม

¹ ปอก คือสังเวียน.

រូប 13 ក្រណាត់

រូប 14 អ្នកប្រើប្រាស់ក្រណាត់

2. กำนัน เรียกจากเจ้าของไก่ฝ่ายแพ เรียกได้ 10 % ของเงินเดิมพัน เช่น
วางเดิมพัน 1000 บาท ทั้งสองฝ่ายต้องวางเงินเดิมพันคนละ 1100 บาท เมื่อฝ่ายใดแพ
ฝ่ายแพต้องจ่ายเจ้าของบ่อน 100 บาท เงินเดิมพัน 1000 บาท จ่ายแก่ผู้ชนะ

การเปรียบเทียบ

ก่อนจะชนเจ้าของไก่จะนำไก่มาเปรียบเทียบขนาด อายุไม่เท่ากันก็เปรียบเทียบกันได้ ถ้า
เจ้าของไก่ทั้งสองฝ่ายยินยอม การเปรียบเทียบแบ่งเป็น 3 อย่าง

1. เปรียบเคี้ยว ถ้าไก่เคี้ยว เปรียบแข้ง ถ้าเป็นไก่แข้ง

2. เปรียบตัว เท่ากันหรือไม่

3. ลักษณะไก่ รูปร่างสวยงามกว่า หรือเล็กกว่า เจ้าของไก่บางคนเมื่อเห็นไก่
ฝ่ายตรงกันข้ามสวยงามกว่าจะไม่กล้าชน เพราะไก่สวยงามมักจะเป็นฝ่ายชนะ แต่บางคนยินยอม
ถ้าไก่ของตนชนะก็ได้

การเปรียบเทียบ กล่าวไว้ในวรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรี ตอนพระรถเสนชนไก่พันทน์
กับชาวบ้าน ดังคำประพันธ์

..... ๐-พามาวักับ กับไก่ทรงพิริ- ไม่น้อย-
ไหมใหญ่ ไหมสูงไหมต่ำ ไคล้ม กันไป
จั่นเทาโค ตามใจเห็ดหนา

..... ๐-พามาวักับ กับไก่ทรงธรรม ไม่น้อย-
ไปใหญ่ ไม่สูงไรต่ำ ไคล้ม กันไป
จะชนเทาโค ตามใจเห็ดหนา

การวัดเวลา

ระยะเวลาชนเรียกว่า "อัน" อันหนึ่งประมาณ 3 นาที ไก่ชนกันใหม่อนันต์ถึง
ประมาณ 6 อัน จนไก่แพชนะกัน

เมื่อวัดเวลา ไร่ชวดใหญ่ ๆ ปากกว้าง ใสน้ำค่อนชวด ชันเล็ก ๆ เจ้าจะรู้ เรียกขันทวง
ใสน้ำชวด ถ้าเข้าขัน เมื่อขันมเรียกว่าหมัดขัน เกวะสัตตยา ชันน้ำน้ำจะไหลเข้าเต็มและจม

¹ ลำ กือ ขนาด รูปร่าง.

ในเวลา ๓ นาที ให้นำไก่ พอนาฬิกาจมน้ำปล่อยให้ชนกันได้อีกต่อไป

ในวรรณคดีชาวบ้านกล่าวถึงเครื่องจับเวลา คือ นาฬิกา ดังคำประพันธ์

๐ บินสองเพาตบ ไก่บเทหลักหลบ เร็วยิ่ง—
กรัหวาณัน ไก่ของเซาบ้าน รุกรานรับวัน
โลกได้โอบพัน พนาฬิกา

๐ ยกอกไหนดำ เสด็จมาชาวงาม ชุบน้ำ—
ประพรม หยัเทไธคาง แกคางระพม
พนาฬิกาจมน้ำ ปล่อยให้ชนกัน

๐ เราใจไล่ให้ออก แต่ในสามอัน
หรือ

๐ ถึงอันสองสาม ยกอกไหนดำ
การไหนดำ

๐ บินสองเพาตบ ไก่บเทหลักหลบ เร็วยิ่ง—
กระหวาณัน ไก่ของชาวบ้าน รุกรานรับวัน
โลกได้โอบพัน พอนาฬิกาจมน้ำ

๐ ยกอกไหนดำ เสด็จมาชาวงาม ชุบน้ำ—
ประพรม หยัเทไธคาง แกคางระพม
พอนาฬิกาจมน้ำ ปล่อยให้ชนกัน

๐ เราจะไล่ให้ออก แต่ในสามอัน

๐ ถึงอันสองสาม ยกอกไหนดำ

การชนไก่เหมือนกับการชกมวย คือจะต้องให้น้ำ สิ่งที่ใช้ในการไหนดำไก่ได้แก่ มีด เข็ม ค้อน เพื่อตกแต่งตัวไก่ดำไก่ได้รับบาดเจ็บมีแผล น้ำ และยา เพื่อประคบตัวไก่ ฟังเสียงสองคน เป่าแตรไหนดำ ในวรรณคดีชาวบ้านก็กล่าวถึงการไหนดำตกแต่งตัวไก่ ก่อนที่จะปล่อยให้ชนต่อไป ดังคำประพันธ์

๐ พระยกไธมา เอนำพานหน้า ยังสัด—
สูกไส ไหมมีเหลยเจ้า แต่เทปักไธ
หนาทานูโยย เสน็องไธหมชน

หรือ

๐ ตั้งนาฬิกา เอนำพานหน้า ปล่อยให้ชนกัน
ไอ้เขียวหมื่นดี โลตี่เวียนรวัน ไก่พระทรงธรรม
หวนหันไปมา

๐ พระยกไธมา เอนำพานหน้า ยังสัด—
สูกไส ไหมมีเหลยเจ้า แต่เทปักไธ หน้าตา
นวลโยย เสน็องไธไมชน

๐ ตั้งนาฬิกา เอนำพานหน้า ปล่อยให้ชนกัน
ไอ้เขียวหมื่นดี โลตี่เวียนรวัน ไก่พระทรงธรรม
หวนหันไปมา

NOV 73

រូបភាព 15 ព្រះពុទ្ធបរិវារ

NOV 73

រូបភាព 16 ព្រះពុទ្ធបរិវារ

๐ ถึงอันสองสาม ยกออกไหน้า กระทบ-
แกงข้า ม้วนผ้าประคบบ ไปจับหนาคา
ไถยระราชา ไหมทำสิ่งโคย

๐ ถึงอันสองสาม ยกออกไหน้า กระทบ-
แซ่งข้า ม้วนผ้าประคบบ ไปจับหนาคา
ไถยระราชา ไหมทำสิ่งโคย

การไหน้า ไชยฐานนำวางบนกระเบื้องรองน เช็ดตามตัว เกล้าตัวไให้หายบีน ลูบจน
ตัวแห้ง กรรบนการเกาะสัณฐานเปลอยไเข้าชน ไนกรณี้งไไได้รับบาดเจ็บจะต้องตกแ่งบาดแผล
เย็บแผล ถ้ามวมหรือซ้ำของโรมาคุดเลือดออกและเย็บ บีนนวดไให้เส้นคลายจึงปลอยเข้าชน

การแพ้นะ

ไไจะแพ้นหรือชนะสังเกตุการที่ แหง ถ้าตัวไหนที่ลำใหญ่ ติถูกแซ่ง ถูกเคื่อย บักจะเป็นต่อ
การเป็นต่อเป็นรองไไม่แน่นอน บางตัวไอันแรกเป็นรอง อันต่อไปอาจจะเป็นต่อไ

การตัดสินแพ้นะ

1. การรอง ถ้าแพะรองเสียงเหมือนไไตัวเปียบ ร้องเสียงคังจอก ๆ

ไไวรณคคไเรื่องพระรณ กล่าวถึงไไแพะช่วยการรองคังนี้

๐ ไไของพระบาท หวดหันพันฟาด ทอง-
สองขอบตา หวปักทางชีวิต ค้วยฤทธิศักดิ์ดา
หนาชำครำครา ร้องจอกออกไป

๐ ไไของพระบาท หวดหันพันฟาด ทอง-
สองขอบตา หวปักทางชีวิต ค้วยฤทธิศักดิ์ดา
หนาชำครำครา ร้องจอกออกไป

2. ยกชนคอ คือชนที่คอ หว ตั้งชันขึ้น

3. วึ่งหนี ไไว้งออกจากปอก เจ้าของไไนำไไเข้าไป "เซย" ¹ ถ้าวึ่งอีก
ครั้งหนึ่ง ตัดสินไให้แพ แต่ถ้าวึ่งครั้งแรกร้องไปค้วยกไไของเซย ตัดสินเป็นแพ

ไไวรณคคไเรื่องพระรณ กล่าวถึงไไแพะ วึ่งไปร้องไปค้วย คังคำประพันธ์

๐ ไไเหาแซ่งแรง จับสองกอแซ่ง ปักปัก-
เทาคี ถูกเข้าแหลมเคียว ไไเขียวบิณฑน
ร้องกอกอกที่ พวกหนีไหาว

๐ ไไท้าวแซ่งแรง จับสองกอแซ่ง ปักปัก-
เทาคี ถูกเข้าแหลมเคียว ไไเขียวบิณฑน
ร้องกอกอกที่ พวกหนีไหาว

¹ เซย คือการนำไไเข้าบอนไไทอสู่อีกครั้งหนึ่ง.

การวางเดิมพัน

การเล่นชกเป็นการพนันอย่างหนึ่ง มีการวางเดิมพัน เงินเดิมพันเจ้าของชกตกลงกันเอง เจ้าบ่อนรับรู้โดยให้ทั้งสองฝ่ายเซ็นสัญญาวางเงินมัดจำไว้ ตามจำนวนเงินเดิมพัน ส่วนใหญ่วางครึ่งหนึ่งของเงินเดิมพัน เมื่อเปรียบชกเป็นที่ตกลงกันแล้ว บ่อยเขาสัน ถ้าชกฝ่ายหนึ่ง "ตืดโก" จะต้องเสียเงินเดิมพันให้ฝ่ายตรงข้ามครึ่งหนึ่งของเงินทั้งหมด

ขณะที่ชกกันจะมีการตอรอง ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับเจ้าของบ่อน เล่นกันในวงนอก คนดูในบ่อนตอรองกันได้ คนนอกบ่อนตอรองไปได้ ผิดกฎหมาย

วิธีตอรองและวางเดิมพัน ปรากฏในวรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรี

การวางเดิมพัน

๐ ขางหนี้เดิมพัน สองซังรุกัน เอาและพหนา
เหล่าที่พลอยไป คีใจโหงา คัลศรีคัลหา

เอามาเดิมพัน

๐ ชาวบ้านชวนว่า มาชนด้วยชา เทาใด-
เดิมพัน มากน้อยเทาใด ตามใจเหสนัก

เราจันเดิมพัน หาคำลึงตรา

๐ ขางหนี้เดิมพัน สองซังรุกัน เอาและพหนา
เหล่าที่พลอยไป คีใจโหงา คนสี่คนหา

เอามาเดิมพัน

๐ ชาวบ้านชวนว่า มาชนด้วยชา เทาใด-
เดิมพัน มากน้อยเทาใด ตามใจเหสนัก

เราจะชนเดิมพัน หาคำลึงตรา

การตอรอง

๐ หายากเอาหนึ่ง สิบบาทสองคำลึง ท้ออิง-
รอนวง กางยี่หมื่อมา เจ้าฟ้าทยลง ผู้นึง-
ทั้งวัง เอาเป็นพินาร

หรือ

๐ สิ้นถึงอันศรี ทำที่เหมือนจระหนี เขามีน้าใจ
หานทหายาก สิบบาทเอาไฟ เหล่าที่พลอยไป
กับมือนางลึง

๐ หายากเอาหนึ่ง สิบบาทสองคำลึง ท้ออิง-
รอนวง กางยี่หมื่อมา เจ้าฟ้าทยลง ผู้นึง-
ทั้งวัง เอาเป็นพินาร

๐ สิ้นถึงอันสี่ ทำที่เหมือนจระหนี เขามีน้าใจ
หาญทหายาก สิบบาทเอาไฟ เหล่าที่พลอยไป
กับมือนางลึง

๐ หามาทเอาเฟื่อง ยานั่งนั่งเงือง
เหล่าโกทางท่ง โหมเสียบปรุหุ้ม เขาก-
ก้มมือลง หยัดโหวทางท่ง จ้ออกในอันนี้

๐ หามาทเอาเฟื่อง อานั่งนั่งเงือง
เหล่าโกทางท่ง ไม่เสียบปรุหุ้ม เขาก-
ก้มมือลง หยัดโหวทางท่ง จะออกในอันนี้

วิธีการทอดรอง คนทอดจะต้องหงายมือ ถ้าใครจะเป็นรองก็ก้มมือของตนลงบนมือของคนทอด แสดงว่าเกิดการทอดรองกันขึ้น เช่น คนทอดหงายมือแล้วบอกว่า ๕ : ๑ คือถ้าคนทอด ๕๐ บาท คนรองจะรองเพียง ๑๐ บาท ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะ อีกฝ่ายจะต้องจ่ายเงินตามที่ตกลงกัน การทอดรองไม่ได้วางเงินมัดจำเช่นเดิมพัน แต่จะจับฉลาก เจ้าของโกจะเล่นทอดรองได้เช่นกัน การทอดรองเรียกว่าเล่นวงนอก การเดิมพันเรียกว่าเล่นวงใน

การวางเดิมพัน เล่นกันคราวเดียว การทอดรองเล่นได้ตลอดเวลา เพราะโกจะผลัดกัน เป็นต่อเป็นรองตลอดเวลา คนเล่นทอดรองจะต้องคอยสังเกตให้ดี เมื่อโกแพ้ชนะกันแล้วจ่ายเงิน เดิมพันและทอดรองกัน เงินทอดรองจะได้เฉพาะผู้ที่ก้มมือเท่านั้น ดังคำประพันธ์

๐ เรียกเงินเดิมพัน บาแจกบันกั ตาม-
ส้นยากลาว ยิงเงินทอดรอง เป็นของมีเจ้า
ไกรยทมือเข้า ใค้ทมือ

๐ เรียกเงินเดิมพัน บาแจกบันกั ตาม-
ส้นยากลาว ยิงเงินทอดรอง เป็นของมีเจ้า
ไกรยทมือเข้า ใค้ทมือ

ขั้นตอนในการเอาชนะของเจ้าของโก

๑. การเลี้ยง เลี้ยงลงให้ฝ่ายตรงข้ามเข้าใจผิดขณะที่นำไปเปรียบ การเลี้ยง เช่นนี้ใช้วิธีเลี้ยงแท้ วิธีการเลี้ยงเหมือนเลี้ยงน้ำทุกประการ เลี้ยงแท้ไม่ใช้น้ำลูบ ใช้น้ำแห้งๆ เมื่อนำไปเปรียบกับโกอื่น โกเลี้ยงแท้จะรู้ลักษณะเป็นรอง เมื่อโกสิจัด ทำให้ฝ่ายตรงข้าม เข้าใจผิดว่าอีกฝ่ายเลี้ยงไม่ดี

๒. การใช้ยาทาเคื่อย เจ้าของโกเอายาพิษทาเคื่อยโกของตน

๓. การเอาเปรียบในค่านูปร่าง อาศัยการเลี้ยง ใช้น้ำมือคดให้โกยอตัวทุก ๆ เข้า เมื่อนำไปเปรียบกับฝ่ายตรงข้าม โกจะยื่นมือตัวมอญเท่ากันหรือเล็กกว่าอีกตัวหนึ่ง แต่เมื่อเขารู โกวเล็กจะคโคกว่า

๔. พี่เลี้ยงใหญ่ เป็นคนสำคัญที่ทำให้โกแพ้หรือชนะได้ ถ้าคนใหญ่ไม่ซื้อต่อเจ้าของโก

วิธีการคือใจเก็บจิกเอ็นหน้าขา ไก่จะบินไม่ขึ้น บางครั้งป้อนยาให้กิน ก็นทีเป็นเมื่อน้ำ ส่วนใหญ่
เจ้าของไก่จะหามาเองหรือไม่เจ้าของจะเป็นเมื่อน้ำ

การ เล่น สะบ้า

ในท้องถิ่นภาคใต้เรียกว่า "เล่นบ้า" เป็นประเพณีการเล่นซึ่งมีมานานแล้ว ปรากฏอยู่ใน
วรรณคดีเรื่องพระรถเมรี พระรถเล่นสะบ้าพนันกับนายโคบาล กวีกล่าวไว้อย่างละเอียด
ประวัติการเล่นสะบ้าไม่มีใครบอกได้ว่าเริ่มเล่นกันเมื่อไร การ เล่น สะบ้า นิยม เล่น กัน ใน
เดือนหงาย วันสงกรานต์ สงกรานต์ในท้องถิ่นภาคใต้โดยเฉพาะอำเภอรัตนัญญ์ มีกำหนดสามวัน
คือ วันส่งเจ้าเมืองเก่า วันว่าง วันรับเจ้าเมืองใหม่ ไค่แก วันแรบ 14 คำ, 15 คำ เดือนสี่
และวันขึ้น 1 คำ เดือนหงาย ชาวบ้านจะหยุดงานทุกอย่าง ไปวัดทำบุญกันสองวัน คือวันส่ง-
เจ้าเมืองเก่า และวันรับเจ้าเมืองใหม่ วันว่างเป็นวันที่ชาวบ้านชุมนุมเล่นสนุกกัน การ เล่น ที่
นิยมเล่นในวันว่าง ก็การเล่นสะบ้า

การ เติร์ม การ เล่น

การเล่นสะบ้าประกอบด้วยลูกสะบ้า และสิ่งที่โยนซึ่งแบ่งเป็น 2 อย่าง อย่างหนึ่ง
เรียกว่าลูกเกย โยนลูกสะบ้ากลม ๆ ขนาดเหมาะมือ หรือทำจากไม้ โหม้ลักษณะเหมือนลูกสะบ้า
อีกอย่างหนึ่งคือ ลูกกลิ้งหรือลูกกง ทำจากหิน ไม้ แกน ขนาดป็นอง ลักษณะกลมขนาดใหญ่มากกว่า
ลูกเกย โยนกลิ้งหรือโยนแทนการโยน

ในวรรณคดีเรื่องพระรถเมรี กล่าวถึงการ เติร์ม การ เล่น สะบ้า ไว้ดังนี้

๐ เล็ดออกอุบิสี่สิบไป	สบ้าใหญ่ลูกแหะหนา	๐ เล็ดอุบิสี่สิบไป	สะบ้าใหญ่ลูกแน่นหนา
ตั้งรายเอาไว้นา	เลือกเอามาตุกรี่ ๆ	ตั้งรายเอาไว้นา	เลือกเอามาตุกรี่

๑ ชาวบ้านเชื่อกันว่าในทุก ๆ ปีจะมีเทวดาลดเปลี่ยนกันมาคุ้มครองประชาชนปีละหนึ่งองค์
เสมอ เมื่อครบปีจึงต้องกลับไปสวรรค์ จึงเกิดวันส่งเจ้าเมืองเก่า รุ่งเช้าไม่มีเทวดาก็เป็นวันว่าง
วันที่สามเทวดาก็โผล่ลงมา จึงมีวันต้อนรับเจ้าเมืองใหม่.

สถานที่เล่น

การเล่นส่ำจะต้องมีลาน ส่วนใหญ่เล่นกันกลางแจ้ง เป็นลานดินเรียบ ไม่มีฝุ่น ถ้ามีฝุ่น จะต้องเอาน้ำพรม กวาดฝุ่นจนหมด เพราะถ้ามีฝุ่น ลูกเกยหรือลูกกลิ้งจะเล่นไปไม่ได้

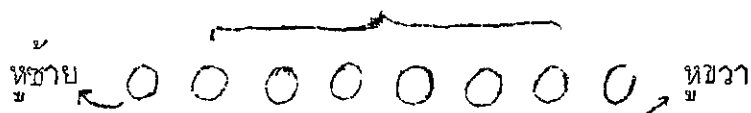
ขนาดของลาน ขึ้นอยู่กับประเภทของการเล่น ความกว้างเท่ากันทุกประเภท คือ หนึ่งวา ความยาว ถ้า เป็นส่ำชุด ประมาณหนึ่งวาครึ่งถึงสองวา ส่ำนี้ประมาณสองวาถึงสามวา คนนั่งห่างจาก "เน็จ"¹ ส่ำประมาณห้าสิบ เซนติเมตร ส่ำนี้มีความยาวประมาณสามวาถึง หาวา

ชนิดของลาน มีเฉพาะลานส่ำ เป็นลานชั่วคราว เมื่อถึงฤดูกาล เล่นจึงจะจัดทำกันขึ้น

การปักลูกส่ำ

ปักเรียงเป็นแถวเดียว ให้ระยะระหว่างลูกส่ำเท่ากันประมาณสามนิ้ว ถึงห้านิ้ว ซึ่ง คนเล่นจะตกลงกันเองว่าจะวางห่างกันเท่าไร แถวลูกส่ำเรียกว่า "เน็จส่ำ" ลูกส่ำริบสุด ทั้งสองด้านเรียกว่า "หู" แบ่งเป็นซ้ายและขวา บริเวณถัดมาเรียกว่า "ช่องกลาง" ดังภาพ

ช่องกลาง

วิธีปักลูกส่ำ ดังลงไปบนดินเรียกว่า "ปักเน็จ" คือขุดดินเป็นหลุมขนาดวางลูกส่ำได้พอดี เอาคานขยลูกส่ำดังลงไป บางคนไม่ใช่วิธีขุดแต่จะใช้ลูกส่ำดังลงไป กระเนให้ลูกส่ำทรงตัวได้

ลักษณะการยิง

การยิงมี 2 วิธี วิธีแรกยิงด้วยลูกเกย จับขอบลูกเกยด้วยหัวแม่มือ ใ้คานแบนเข้าหาฝ่ามือ จับลูกเกยตามอนัก บางคนใช้นิ้วชี้กับหัวแม่มือ บางคนจับลูกเกยทั้งห้านิ้ว ใช้นิ้วชี้อีกปัดหนึ่งสอไล่

¹ คือแถวลูกส่ำ.

ลูกเกยคำตรงข้ามกับหัวแม่มือ คำนี้นให้ลูกเกยหลุดออกจากมือ ลูกเกยจะหมุนอย่างเร็วแล้วเข้าไปหา "เนื้อม้า" ลูกเกยจะ "ตี" ลูกสะบ้าให้ล้มลง วิธีที่สองใช้ลูกกลิ้ง จะใช้ลูกกลิ้งควมมือทั้งสองโยนไป ข้างหน้าเรียก ๆ ฟัน ลูกกลิ้งจะกลิ้งไปกระทบลูกสะบ้าใน "เนื้อม้า" ทำให้ลูกสะบ้าล้มลง

การยิง ยิงเป็นชุดแต่ละชุดเรียกว่า "คาน" เมื่อยิงครบหนึ่ง "คาน" ก็คคะแนแนแพชนะ ครั้งหนึ่ง

ประเภทของการเล่นสะบ้า

การเล่นสะบ้าในห้องดินทำบครอนพิบูลย์ มี 3 แบบ คือ

ก. สะบ้าชุก หรือ "มาชุก" ใช้ลูกสะบ้า 8 ลูกเท่านั้น ผู้เล่นมี "นายมือ"¹ เป็นผู้รับ "แทง"² จาก "ลูกคำ"³ นายมือมีสิทธิ์ยิงก่อน คนที่จะยิงในอันดับต่อไปคือ "ลูกคำ" ที่ "แทง" ควมเงินจำนวนมากที่สุด เรียงตามลำดับลงไป ขณะที่คนหนึ่งยิงลูกสะบ้าล้มลงไป ก่อนที่คนต่อไปจะยิงจะต้องนำลูกสะบ้าให้ครบ 8 ลูกเสมอ

จำนวนคนเล่น สองคนขึ้นไป ผู้เล่นแบ่งสองฝ่าย คือ นายมือ (คน ๆ เดียว) และลูกคำ (กี่คนก็ได้)

วิธียิง คนยิงนั่งยั้ง ๆ ผลัดกันยิงคนละครั้งในแต่ละ "คาน" จะใช้ลูกเกยหรือลูกกลิ้งก็ได้ ระเบียบเท่ากัน

¹ เจ้ามือ เป็นผู้ทำให้เกิดการเล่น รับเงินพนัน.

² วางเงินพนัน

³ ผู้ที่มาร่วมเล่น โดยพนันกับนายมือ

ลักษณะการวางลูกสะบ้า และคนยิง ดังรูป

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ → เน้หน้า

↑
○ ○ ○ ○ → คนยิง

การแพะนะ นับจำนวนลูกสะบ้าที่ล้มลง เช่น นายมือยิงลูกสะบ้าลบ 1 ลูก ลูกคำคนที่ 1 ยิงลูกสะบ้าลบ 3 ลูก นายมือแพะลูกคำสองลูก หรือสองคะแนน

ข. สะบ้าขึ้น การปักลูกสะบ้าขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างผู้เล่นว่าจะ "ลง" ¹

สะบ้าคนละเท่าไร สะบ้าประเภไหนไม่ว่ากี่จำนวนลูกสะบ้า แต่จะต้อง "ลง" จำนวนเท่ากันทุกคน ขณะที่แต่ละคนยิงลูกสะบ้าลงจะใบมีการปักลูกสะบ้าให้ครบจำนวนเหมือนสะบ้าชุด

จำนวนคนเล่น สองคนขึ้นไป

วิธียิง ผู้เล่นจะต้องยืนยิง ใน "หนึ่งคาน" มีการยิงสองครั้ง ครั้งแรกเรียกว่า "ขาขึ้น" ² ครั้งที่สองเรียก "ชาลง"

ขาขึ้นใครจะยิงก่อนหลังตกลง "ขึ้นชี" ³ กันเอง มีข้อแม้ว่า ถ้าในขาขึ้นยิงลูกสะบ้าล้มหมดทั้งเน้ ⁴ ก็ไปตองยิง "ชาลง" แต่ถาลูกสะบ้ายังเหลืออยู่ก็จะต้องยิง ชาลง

¹ จำนวนลูกสะบ้าที่ปักลงบนพื้นดิน.

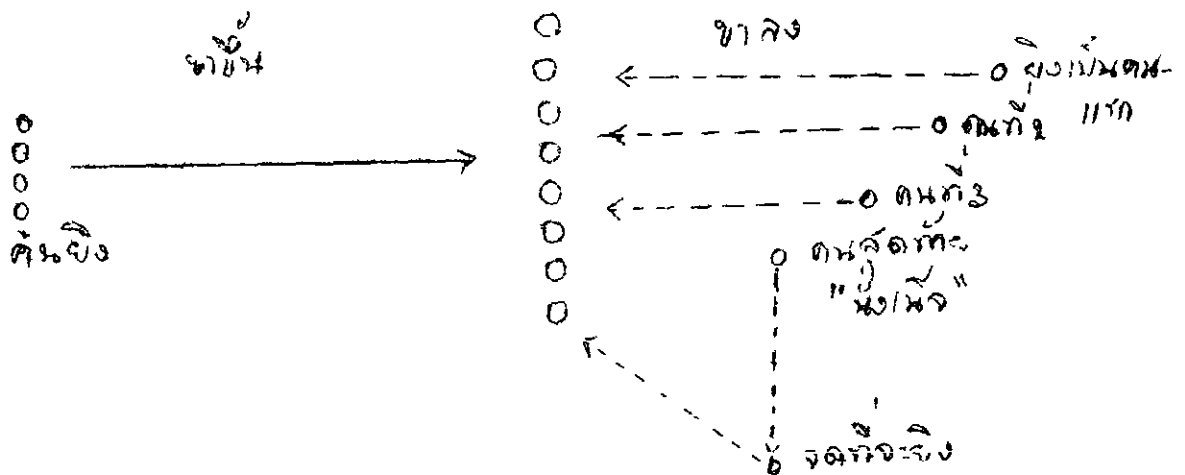
² ยิงครั้งแรกเรียกว่า ขาขึ้น ยิงครั้งที่ 2 กลับลงมาเรียกว่า ชาลง

³ ข้อตกลง

⁴ ถายังครั้งเดียว ลูกสะบ้าล้มหมดเรียกว่า "บาทลาก"

การยิงในขาลง ถือกติกาดังนี้ คนที่ยิงในขาขึ้นลูกจะยกกลับไป "เลย" คนอื่นจะได้ยิงเป็นคนแรก คนรอง ๆ ลงมายิงตามลำดับ คนอยู่ใกล้เน็ตที่สุดเรียกว่า "นั่งเน็ต" จะยิงเป็นคนสุดท้าย และจะต้องนั่งยิง การยิงของคนนั่งเน็ตจะยิงตรง ๆ เหมือนคนอื่นไม่ได้ จะต้องยิงขวางเน็ต หรือเฉียงเน็ต

ลักษณะการวางลูกเสิร์ฟและการยิง ดังรูป

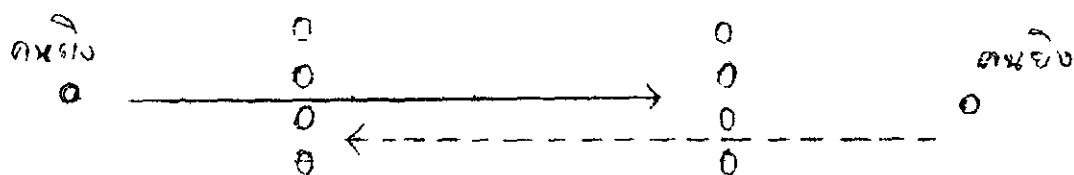

การแพะนะ คือคะแนนจากจำนวนลูกเสิร์ฟที่เล่นขึ้นน้อยกว่ากัน

ก. เสรับนั่ง จำนวนลูกเสิร์ฟที่ใช้เล่นขึ้นอยู่กับการตกลงของผู้เล่นว่าจะ "ลง" เท่าไร

จำนวนคนเล่น 2 คน

วิธียิง นั่งยิง ผลัดเปลี่ยนกันคนละครึ่ง ในแต่ละคานยิงได้คนละหนึ่งครึ่ง ผู้ยิงนั่งหันหน้าเข้าหากัน ลูกเสิร์ฟปักเรียงไว้หน้าผู้เล่นทั้งสอง ดังรูป

การแพะนะ นับจำนวนลูกเสิร์ฟ เช่นเดียวกับเสิร์ฟชุดและเสิร์ฟยืน

การเล่นส่บ้า ผู้เล่นเลือกเล่นไคตามใจชอบ ถ้าเล่นกันหลาย ๆ คนจะต้องเล่นส่บ้าซุดหรือส่บ้าขึ้น ถ้าเพียงสองคนมักจะเล่นส่บ้านั่ง

เรื่องพระรตเมรี กวีบรรยายการเล่นส่บาระหว่างพระรตเสนกับนายโคบาล คงจะเล่นส่บ้านั่ง เพราะจำนวนผู้เล่นมีเพียงสองคน ผลัดกันเล่น วิธีบังคับนั่งยัง ถ้าจะเป็นส่บ้าซุด น่าจะมีนายป้อ แท้วไม่ไคกล่าวถึงนายมือ

ตัวอย่าง การยิงส่บ้าของพระรตเสนกับนายโคบาน

๐ โคบานจับเอากลิ้ง หมายถึงยิงให้นักหนา	๐ โคบาลจับเอากลิ้ง หมายถึงยิงให้นักหนา
อำนาจเทวคา ดูตามีคิ้วไป	อำนาจเทวคา ดูตามีคิ้วไป
๐ ส่บ้าตั้งเพียงแค โคบานแลไหมเห็นไหญ	๐ ส่บ้าตั้งเพียงแค โคบาลแลไม่เห็นไหญ
จับกลิ้งจึ่งไป ไจพรัน ๆ มือสั่นร้ว	จับกลิ้งจะยิงไป ไจพรันพรันมือสั่นร้ว
๐ ญิงชายสองฝ่ายลาร เห็นโคบานปิดปากหัว	๐ ยิงชายสองฝ่ายลาร เห็นโคบาลปิดปากหัว
ลูกนังใหม่ร้วังตัว ถ้า เทาซัวไหญจะหารบา	ลูกนังใหม่ร้วังตัว ถ้า เขาซัวไหญจะหารบา
๐ มีแกดาแพเด็ก คนโหเครกขาหน้าตา	๐ มีแกดาแพเด็ก คนโหเครกขาหน้าตา
พวกเขาเหลาพืมา - จะโหงาเหมือนชนควาย-	พวกเขาเหลาพืมา - จะโหงาเหมือนชนควาย-
๐ พวกเราเหลาทั้งนี้ รุจมีแต่ความอาย	๐ พวกเราเหลาทั้งนี้ รุจมีแต่ความอาย
จับกลิ้งกุ่มนังไว ชุบน้ำลายแลบลิ้นเลีย	จับกลิ้งกุ่มนังไว ชุบน้ำลายแลบลิ้นเลีย
๐ ปลอยกลิ้งเพื่อนยิงลง ถึงหน้าของเขาจับเสีย	๐ ปลอยกลิ้งเพื่อนยิงลง ถึงหน้าของเขาจับเสีย
ปากกอสักหนา เมีย กูจะเสียกูเมื่อไค	ปากกล่ากักหน้า เมีย กูจะเสียกูเมื่อไค
.....	
๐ นังกุกตักเขา ครานี้เอาจและเจ้าหลาร	๐ นังกุกตักเขา ครานี้เอาจและเจ้าหลาร
บ้นึงไปถึงลาน บ้นกลิ้งโคคโคควิ่งไป	บ้นึงไปถึงลาน บ้นกลิ้งโคคโคควิ่งไป
.....	
๐ โคบานก่บ้นึง เสียงจิ้งจิ้งกระจันผาง	๐ โคบาลก่บ้นึง เสียงจิ้งจิ้งกระจันผาง
กลิ้งตายอยุขายราง ไอลูกกลางแตกกระจาย	กลิ้งตายอยุขายราง อายลูกกลางแตกกระจาย

เมื่อโคบาลถึงบ้านไป พระรถเสนยัง ในที่สุคนะโคบาล

๐ อธิบถถึงออกจากภัก ท้าวอภัยขึ้นเชษฐ
บึงชายจ้ไครรู ภาระไปบังโนลาน
๐ จัปถถึงขึ้นยิงเหลน กรัโคคเตนอยุณาคฉว
เงฉฉางอยุณกลางฉาน โคบาลเห็นก็ตกใจ

๐ หยิบถถึงออกจากภก ท้าวเชยยกขึ้นเชษฐ
หญิงชายจะไครรู พระภไปอยู่โนลาน
๐ จัปถถึงขึ้นยิงเลน กรัโคคเตนอยุณาคฉาน
เงฉฉางอยุณกลางฉาน โคบาลเห็นก็ตกใจ

๐ พระอ้งเมื่อทรงกลิง กิ่งามยิงเทวาลัย
พระจึงปลดอยกลิงไป พระโหมองเข้าของกลาง
๐ กลิงไลสองชวามญ ก็ทอยคังเปรียงปราง
ยังกรัโคคคอยุควาง ๆ กุมารยางอหิมเอามา

๐ พระองค์เมื่อทรงกลิง กิ่งามยิงเทวาลัย
พระจึงปลดอยกลิงไป พระทัยมองเข้าของกลาง
๐ กลิงไลสองฉวามญ ก็ทอยคังเปรียงปราง
ยังกรัโคคคอยุควางควาง กุมารยางหยิบเอามา

และ

และ

๐ แพในยกระการสอง จักรองอิกฉวาทธา
----- คนก็บิฝีมือ - - - - - นังพุงชื้ออยุทำไม
๐ ผู้นึงเร่งทั้งเข้า คู้สักราวกอร เป็นอไหรย
ทั้งเน็จกวาคเหม็คไป ฝีมือไครยงาทารศา
๐ พระหัดเชอผัดกลิง บุงจะยิงเข้าหชว
พระจึงปลดอยกลิงมา กลิงไลสับไปฉางฉาง
๐ โจนฉรูปไปหุราย กลิงทีไลถึงของกลาง
ลัมกองทั้งสองฉาง ภาระเจาฉางอหิมกลิงมา

๐ แพในกระการสอง จะจักรองอิกเล้าหรือ
คนก็บิฝีมือ - - - - - นังพุงชื้ออยุทำไม
๐ ผู้นึงเร่งทั้งเข้า คู้สักราวกอรเป็นไร
ทั้งเน็จกวาคเหม็คไป ฝีมือไครยงาทานศา
๐ พระหัดเชอผัดกลิง มุงจะยิงเข้าหชว
พระจึงปลดอยกลิงมา กลิงไลสับไปฉางฉาง
๐ โจนฉรูปไปหุราย กลิงทีไลถึงของกลาง
ลัมกองทั้งสองฉาง พระเจาฉางหยิบกลิงมา

จากท้าวฉางกล่าวถึงการ เสน่สับระหวางพระรถเสนกับนายโคบาล ก็กล่าวถึงการยิง
ควยกลิง และกลิงวิ่งไปกระพม เน็จสับ่า ทั้งเทหชวฉนกรัทั้งหชว ฉนของกลาง "โจนฉรูป
ไปหุราย กลิงทีไลถึงของกลาง ลัมกองทั้งสองฉาง" ลูกสับ่าลัมหมคทั้งเน็จ

การพนัน

การเล่นส่น้ำมีการวางเงินเดิมพัน ตอรองเช่นเคียวกับการเล่นร่นไก่ แต่การตอรองนี้ เฉพาะการเล่นส่น้ำยุคเท่านั้น การคิดเงินเดิมพันแตกต่างไปตามประเภทของการเล่นส่น้ำ ในวรรณคดีเรื่องพระรถเมรี กล่าวถึงการวางเดิมพันการเล่นส่น้ำไว้ว่า ในการวางเงินเดิมพัน จะต้องวางกันก่อนที่จะเริ่มเล่น เงินวางเดิมพันระหว่างพระรถเสนกับนายโกบาล เป็นเงินสามชิ้น¹ นายโกบาลเชื่อมั่นในฝีมือ เพิ่มเงินเดิมพันโดยเอาหัวเป็นประกันอีกหนึ่งชิ้น ดังคำประพันธ์

๐ เดิมพันไล่ขันทั้ง	คิดสามชิ้นตราสังใน	๐ เดิมพันไล่ขันทั้ง	คนสามชิ้นตราสังใน
จ้ เชื้อกันเมื่อใด	ผู้ใหญ่เล่นกับเด็กอ่อน	จะ เชื้อกันเมื่อใด	ผู้ใหญ่เล่นกับเด็กอ่อน
๐ งวมหัวโดย	จ้เพิ่มไปสักลูกอร	๐ งวมหัวโดย	จะเพิ่มไปสักลูกอร
เงินตราแลผาผอร	จ้คอนทอนจนสิ้นตัว	เงินตราแลผาผอร	จะคอนทอนจนสิ้นตัว

ก. การพนันส่น้ำยุค

ส่น้ำยุคจะมีนายมือเป็นบุคคลสำคัญทำให้เกิดการเล่น เพราะนายมือจะเป็นผู้ รับเงินพนัน หรือเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า "รับแทง" จากผู้ที่จะมาเล่นเรียกว่า ลูกกา ลูกคา แต่ละคนจะพนันกับนายมือเท่านั้น ไม่พนันกันเอง เมื่อตกลงกันแล้วนายมือจะจัด "ปอลี่"² ทำหน้าที่ ชีตการางสี เหลี่ยมเล็ก ๆ เพาจำนวนลูกกา ลงบนพื้นดินใกล้โต๊ะส่น้ำ เพื่อวางเงินเดิมพันของลูกกา แต่ละคน การแพชนะคิดคะแนนจากจำนวนลูกส่น้ำ ถ้านายมือโกะคะแนนเท่ากับลูกกา เรียกว่า "ตอ" นายมือไม่ต้องจ่ายเงิน ถ้านายมือแพ้ก็จ่ายเงินเดิมพันให้กับลูกกา เท่ากับจำนวนที่ลูกกาแทง ลงไป ในทำนองเดียวกัน ถาลูกกาแพนายมือ ลูกกาก็ต้องวางเงินให้แก่นายมือเท่ากับจำนวนเงิน ที่ตนแทง

ตัวอย่าง นาย ก. นาย ข. นาย ค. และ นาย ง. มาตกลงเล่นส่น้ำกัน นาย ก. เป็นนายมือ นาย ข. นาย ค. นาย ง. เป็นลูกกา นาย ข. แทง 10 บาท นาย ค. แทง 20 บาท นาย ง. แทง 30 บาท เมื่อทุกคนเล่นผานไปแล้วปรากฏผลว่า นาย ก. ยิงได้

¹ 240 บาท นับว่าเป็นจำนวนมากในสมัยโบราณ.

² กนดแลเงินของนายมือ.

5 ลูก นาย ข. ยิงได้ 4 ลูก นาย ก. ยิงได้ 5 ลูก นาย ง. ยิงได้ 6 ลูก การจ่ายเงินเดิมพันจะเป็นดังนี้

คู่แรก คือ นาย ก. กับนาย ข. นาย ก. เป็นนายมือยิงได้ 5 ลูก (5 คะแนน) ลูกที่นาย ข. ยิงได้ 4 ลูก นาย ข. แพ้นาย ก. นาย ข. ต้องจ่ายให้นาย ก. 10 บาท

คู่ที่สอง นาย ก. กับนาย ค. ยิงได้เท่ากัน คือ 5 ลูก (5 คะแนน) เรียกว่าตอทางฝ่ายตอก็ไม่ต้องจ่ายเงินให้กันและกัน

คู่ที่สาม นาย ก. กับนาย ง. นาย ก. ยิงได้ 5 ลูก (5 คะแนน) นาย ง. ยิงได้ 6 ลูก (6 คะแนน) นาย ก. แพ้นาย ง. นาย ก. ต้องจ่ายให้ ง. 30 บาท

เป็นต้น

การเล่นละบ้านๆ มีการต่อรองกันได้ คือผู้วางนอกเล่นต่อรองกันเองในแต่ละคน โดยการต่อรองคนยิงแต่ละคนว่าคน ๆ นี้อยู่ลูกสะบ้าแล้วลูกสะบ้าจะล้มจำนวนกี่หรือจำนวนกี่ เช่น นาย จ. พนันกับนาย ข. ว่า นาย ค. จะตอยิงลูกสะบ้าล้มจำนวนกี่ ถ้าบังเอิญนาย ค. ยิงลูกสะบ้าล้มที่ นาย จ. ก็จะได้พนันนาย ข. นาย จ. ต้องเสียเงินให้นาย ข. เท่าจำนวนเงินซึ่งตกลงกันได้ การต่อรองผู้เล่นไม่มีส่วนรวม

ข. การพนันสะบ้าขึ้น

การพนันคิดแพชนะจากคะแนนเหมือนสะบ้าชุด แต่การจ่ายเงินไม่เหมือนกัน ก่อนจะเล่นผู้เล่นจะต้องตกลงกันเสียก่อนว่าจะเล่นคนละกี่ลูก ลูกละกี่บาท เช่น นาย ก. นาย ข. นาย ค. ตกลงเล่นกันคนละ 2 ลูก ลูกละ 10 บาท เมื่อยิงกันเสร็จแล้ว นับจำนวนคะแนนในแต่ละ "คาน" สมมุติว่านาย ก. ยิงได้ 3 ลูก (3 คะแนน) นาย ข. ยิงได้ 2 ลูก (2 คะแนน) นาย ค. ยิงได้ 1 ลูก (1 คะแนน) นาย ค. แพ้นาย ก. 1 คะแนน นาย ค. ต้องจ่ายเงินให้นาย ก. 10 บาท เกย ข. เสมอตัว ไม่ต้องจ่ายให้ใคร ไม่มีการต่อรองจากคนดู

ค. การพนันสะบ้าขึ้น

การพนันสะบ้าขึ้น คิดคะแนนและคิดเงินเช่นเดียวกับสะบ้าขึ้น แต่จำนวนคนพนันมีเฉพาะสองคนเท่านั้น ไม่มีการต่อรองของคนดู

ประเพณีเกี่ยวกับการนับเต็ง

หนังสือวรรณคดีชาวบ้าน กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับความนับเต็ง ซึ่งได้แก่มหรสพต่าง ๆ มี มโนรา ละคร หุ่น จั้ว มโหรีสพเหล่านี้ปรากฏในงานพิธี คือพิธีทำขวัญนางเมรี พิธีสมโภชนางสิบสอง ในเรื่องพระรถเมรี และพิธีสมโภชท้าวยลันต์ นางจันท์ บิดามารดาพระสังข์ ในเรื่องหอยสังข์ มหรสพแต่ละชนิดก็กล่าวไว้ชัดเจนมาก โดยเฉพาะในพิธีทำขวัญนางเมรี

มโนรา

ในเรื่องพระรถเมรี กล่าวถึงมโนราตอนคนธรรพ์ทำขวัญนางเมรี ดังคำประพันธ์

๐ ไปชมโนรา เสด้นักหนาเรื่องนายไกรย ๐ ไปชมโนรา เล่นนักหนาเรื่องนายไกร
กุมภาชีวาไล นายไกรยไควมมาลา กุมภาชีวลัย นายไกรไควมมาลา

มโนราเป็นการแสดงที่ชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้นิยมดูกันมานานแล้ว ปัจจุบันความนิยมก็ยังคงเดิม ทุกครั้งที่จัดงานไม่ว่าจะเป็นงานเคื่อนสิบ เทศกาล งานวัด จะต้องมีมโนราแสดง

ทุกงาน

ประเพณีมโนราเป็นการแสดงพื้นเมืองของท้องถิ่นภาคใต้ มีลักษณะคล้ายกับละครในภาคกลาง มีการร่ายรำ บทเจรจา แสดงเป็นเรื่องราว กำเนิดมโนราห์มีกล่าวเป็นตำนานไว้ว่า นางนวลทองสำลี¹ ธิดาพระยาสาयพ้าพาค ผันไปว่ามีเทวดามารำให้ดู นางตื่นขึ้นมาจำได้ จึงหักรำจนรำนาญ นางจึงรำให้นางกำนัลดู ท้ารำทั้งหมดก็มีสิบสองบท ตำนานมโนราห์ถูกไว้เป็นคำกลอนดังนี้

นางนวลทองสำลี	เป็นบุตรธิดาพระยา
นรลักษณ์งามนักหนา	จะแจ่มดังนางอัปสร

¹ ชุนอุปถัมภ์นารากร กล่าวว่า นางนวลทองสำลี เป็นภรรยาของพระยาสาयพ้าพาค ธิดาคือ นางศรีมาลา นายคลัง ยอดกระบี่ และ นางจิตติ์ อินทวงศ์ กำลังทรงกันเืองเป็นธิดาพระยาสาयพ้าพาค.

² แบบทในการรำนมโนราห์มาจนทุกวันนี้.

เทวเจ้าคลจิก	ให้เนรมิตเทพสิงห
รูปร่างอย่างขี้นอน ¹	รอนร่างาทาทากัน
แมลายัพพะณ	ทรหนกล้วนแต่เครือวัลย์
บทบาทกล่าวพากย์พัน	ยอมจำแทนเนกหนา
จำได้สิบสองบท	ตามกำหนดในวิญญาน

ทอ بانางทรงครุฑเพราะกินเกราะบัว พระบิดาทรงพระพิโรธ จึงจับนางลอยแพไปถึงเกาะ
 "กะซัง" หรือ "สะซัง" จนประสทิไอรสชื่อว่า เพรากุมาร² นางฝึกสอนโนราให้ไอรส โดยนาง
 รำให้คริบึงน้ำให้ไอรสดูเงาในน้ำ จนเพรากุมารรำได้ พระอินทร์เนรมิตคนให้สิบสองคน ออก
 เดินทางร่ายรำไปจนกระทั่งถึงเมืองพระยาสาयพำฟาค พระยาสาयพำฟาคสนพระทัย รำถวาย
 ทอดพระเนตร พอพระทัย พระราชทานนามว่า "ขุนศรีสัตธา" ดังคำประพันธ์

แล้วให้รำสนองบาท	ไทธิราชสมจิตหวัง
สมพระทัยหทัยยัง	ท้าวยศ เนตร เห็นความดี
แล้วประทานซึ่งเครื่องทรง	สำหรับองค์พระภี
กำไลไสกรศรี	สร้อยทับทรวงทรงภูษา
แล้วประทานซึ่งเครื่องทรง	คล้ายองค์พระราชา
แล้วจำจำนรรจา	ให้ชื่อว่า "ขุนศรีสัตธา"

¹ กิณนร .

² คำบอกเล่าของนายคลั่ง ยอดกระเบา .

³ ถ้าหักกันตัวต่อตัวถือว่าเป็นการไม่เคารพ .

กรรมโนรา¹

กรรมโนราหรือที่คนในท้องถิ่นภาคใต้เรียกว่า "กรรมมโนรา"² เป็นสิ่งสำคัญมาก คนที่จะฝึกหัดรำโนราหรือผู้ที่เชื่อสาบมโนราจะต้องกราบไหว้บูชาเป็นประจำทุกปี ถ้าละเลยไม่ "เข้าโรงกรรม"³ หรือเพิกเฉยไม่เคารพนับถือ มักจะมีอันเป็นไปต่าง ๆ เช่นเจ็บป่วยรักษาไม่หาย จะท้องบนและทำพิธีแก้บนโดยการเข้าโรงกรรม ขอบรับนับถือ อาการเจ็บป่วยจะหายไป

กรรมคน คือ นางนวลทองสำลี แม่ศรีคงคา⁴ ชุนศรีศรีทรา กรรมในชั้นต่อมาได้แก่ พระยาสุโขทัย พรานหน้าคว่ำ พรานหน้าทอง หลวงสุก หลวงเสน ทวดทองสุก ศรีทราเข่า ศรีทราหมื่น ศรีทราสง พรานมูร พรานคง ทาหลวงชูวังเวน

การแสดงมโนรามักจะถ่ายทอดสืบกันมาในตระกูลของมโนรา กรรมโนราที่ฝึกสอนลูกศิษย์จะเป็น "กรรมมโนรา" ของลูกศิษย์รุ่นต่อ ๆ ไป

การไหว้ครูและเข้าโรงกรรม

ก่อนจะออกแสดงทุกครั้ง มโนราต้องทำพิธีไหว้ครูทุกครั้ง แต่การไหว้ครูที่สำคัญจัดทำกันทุกปี คือ "การเข้าโรงกรรม" จัดกันในเดือนสี่หรือเดือนหก การเข้าโรงกรรมจะต้องปลุกโรงพิธี อัญเชิญครู และรำถวาย - มักจะจัดทำกันเป็นพิธีใหญ่ ลูกหลานจะต้องเข้าร่วมพิธี

เครื่องประกอบในการเข้าโรงกรรม ได้แก่ บายศรีต้นกล้วย ผาคาดเพดาน ภายในใส่ข้าวตอกดอกไม้วัวขาวที่ครู เครื่องเจียนสองสำรับ เสื้อผ้าสองชุด กระเจก หวี น้ำมันอาหารคาวหวานอย่างละหนึ่งสำรับ หมอน้ำมันต์ มะพร้าวอ่อน เหล้า เครื่องเซ่น

¹ คำบอกเล่าของ นายคลัง ยอดกระเบา.

² กรรมฝึกมโนรา.

³ การทำพิธีอัญเชิญครูประจำปี มโนราจะต้องรำถวาย.

⁴ เกิดจากนางนวลทองสำลีทำให้เพราภุมารถูกเงาในน้ำ จึงถือว่านำเป็นครูด้วย.

⁵ บายศรีที่ใส่หาวชั้นหรือเจ็ดชั้น

เทริด (เครื่องสวมศีรษะ จะใช้สามยอดหรือห้ายอดเจ็ดยอดก็ได้) วางไว้หน้าศาล เขียนหน้าศาล
ฉ. เล่ม หน้าชื่อโรงครู ๘ เล่ม หัวพรานวางไว้บนหมอน หมากะ^๑ ค่ำวางไว้หน้าหัวพราน
กลางโรงเหนือศีรษะ คาคผาเพดาน คนเฒ่าตามทอนสอดไว้บนหลังคา

ผู้กระทำพิธีจะต้องนั่งเชิญครู ครูจะมาเข้าทรงหรือไม่เข้าทรงก็ได้ การทำพิธีใช้เวลา
สามวันบ้าง ห้าวันบ้าง เจ็ดวันบ้าง ขณะที่เชิญครูคนตรีประกอบตลอดเวลาทั้งกลางวันกลางคืน
หลังจากนั้นลูกศิษย์จะรำถวายครู

การไหว้ครู เชิญครู จะต้องบูชาพระรัตนตรัย เทวดา แสกดั้น^๑ เสร็จแล้ว "ชวนเอ"
กาคโรง กาคครู และ "ออกตัว"^๒
ตัวอย่าง บทชวนเอ

๐ ชวนเอชชวนเอ ชวนให้โนเนโนโน ชวนมาช้ตองทำนองเหมือนวัวชักไถ
เพลงสะเหบไม่ลืมโย พี่จะไปโบลิ้งน้องหนา เล่าเหลยลมโค ทั้งเมฆแล้วพัดขึ้นมา
ลมว่าคาราพัดไคควยลบตะวันออก ลบชักโบขึ้นสูงไคแต่เทียมลกรอก บ่ายหัวเรือ
ออกให้ท้ายแกลมสลาตัน ลูกชักโบลงกลางคืนมาเป็นกลางวัน ไกลคลึงไกลนั่ง

-----เอาเกาะกระซังมาเป็เรือน เพื่อนานเป็เป็ในวลทองสำลันนั่งนับเคียน เอาเกาะกระซัง
มาเป็นเรือน เป็นแพนพินอนน้องหนา เล่าเหลยรวย ๆ ยังหอมแตรสเป้งทา หอบ-
รศครูชาส่งแทกลีมาไว ๆ หอบมาสาแคคันลูกเหลียวไปแลหอบไคด หอบคั่งสุราลัย
ใครเขาในโรงน้องหนา ราชครูของน้องลอยแล้วไหลองเขามา

^๑ เทวดาคุมครองแผ่นดิน คือ บริณิฏ กรุงพาลี.

^๒ ประกาศโรง, ประกาศครู.

^๓ การออกมาหาจาก.

^๔ ปัจจุบันชาน - มีเฉพาะเข้าโรงครูและโรงเหบอย(แก่น) เท่านั้น การแสดงทั่ว ๆ ไป
ไม่มีชานเอ.

หลังจากซานเอ ก็ทำพิธีการโรงต่อไป กาดควยเพลงหับ ทัวอย่างบทกาดโรง

...ไหวพระเจ้าทั้งห้าพระบรรพทั้งเจ็ดคำกริ^๑ ขอใ้ปัญญามาปลุกปลุกไหวคุณชาต^๑ทั้งสี่
 ท้องไหวพระบรรพทั้งเจ็ดคำกริ^๑ บื้ออยู่ในร่างกาย นางนวลสำลีแม่เป็น
 ครูตน ลูกกาดไปไหว^๑หนีหนีมา มาสัญญา^๑มาอยู่ข้างชายข้างขวา บำ^๑โถม^๑น้ำ^๑ยา^๑ลุย^๑ไฟ^๑
 บอด^๑ไบลง^๑หมาลง^๑ตา^๑ ขุน^๑ไหร^๑ยา^๑พรา^๑ณ์^๑สการ^๑เหนือ^๑เย^๑พระ^๑เกสา^๑ ยา^๑สาย^๑ฟ้า^๑ฟาด^๑ วัน^๑นี้^๑
 ประ^๑กา^๑ศ^๑หนี^๑มา ...

เมื่อการโรงจบเริ่มการครต่อไป ทัวอย่างบทการคร

๐ คุณเอยคุณครู	เหมือนนั่งสินธุโอศารีก
ไหวองค์ทรงเคษพระเวสนุ	จำเป็นเอ็นชวยกรองกรีก
เทวานาคาโอศารีก	ไหวกรองกรีกให้สิ้นเครง
ขอใ้เกิดปัญญาในตัวข้าเอง	ว่าเพลงให้พรองทองใจคน
เกิดเจ้าพระคุณคิณอา	สิ่งหนึ่งสิ่งใดโลกไมรู
ขอบุญคุณครูมาตั้งหน้า	ราชครของนอลอยแล้วไหล้องกันเข้ามา
ราชครของชาวพอยาราสร้างทางเห็น	สืบ ^๑ ม ^๑ ว ^๑ ก ^๑ ท ^๑ น ^๑ ว ^๑ นี้ ^๑ ล ^๑ ก ^๑ ข ^๑ ร ^๑ อง ^๑ เชิ ^๑ ญ ^๑
อยาราสร้างทางเห็น	วันนี้จะเชิ ^๑ ญ ^๑ ไ ^๑ พ ^๑ ม ^๑ า ^๑

บทการครดังกล่าว มโนราจะกาดหลังจากแต่งตัวเสร็จแล้วออกไปนั่งหน้าฉากแสดงต่อไป

เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีของมโนรามีโหม่ง (โหม่งพลัด โหม่งคู่) หับสองใบ กลอง ไข่แตระ

จำนวนคนแสดง

สมัยก่อนทำถึงหกคน รวมนักดนตรีด้วยประมาณสิบห้าคน ปัจจุบันจำนวนคนแสดงเพิ่มมากขึ้น

^๑ พญาโถมน้ำ, พญาลุยไฟ.

การแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของมโนราห์ เครื่องทรงกะทียบ¹ คล้ายคลึงกับการแต่งกายของตัวละคร มีผ้าห้อยหน้า เจียรระบาค สังวาลย์ หางหงส์² เสื้อผ้า 2 ชั้น ชั้นในตัดด้วยผ้าธรรมดา ชั้นนอก รอยลูกปัก³ คาดรอบอก รอบแขน สวมกำไลมือและเท้า เด็บ⁴

แบ่งที่ใช้ทาจจะทองเสกคาถา⁵ ไคแก คาถาอิทธิเจ ช้างตามโขลง สว่าลิ้มเรือน แม่สืบลูก เมื่อเสกคาถาจบลงอักขระ⁶ การทาบแบ่งจะทองทาทาบราตรีจร วันไหนราตรีจะไปอยู่ที่ไหนทองทา ทรงนั้นก่อน

ขณะสวมเครื่องแต่งกายจะทองเสกคาถาไปด้วยทุกครั้ง ทั้งแก่การสวมกางเกง เสื้อ เเทริด เพื่อให้คนดูทึ่งใจ

หน้าพราน

หน้าพรานเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของมโนราห์ การแสดงจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับคนที่เป็นพราน เมื่อออกแสดงจะต้องสวมหน้ากากเรียกว่า "หน้าพราน" แกะจากไม้ ทาสีหน้าของคตลก ลักษณะพิเศษของหน้าพรานคือ จมูกใหญ่ แก้มป่อง ปลายจมูกและแก้มจะทาสีแดง มโนราห์ถือว่าหน้าพรานเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถป้องกันอันตรายในระยะสามวาจากตัวโรง

¹ ขุนศรีสุทโธวาทิกกับจากพระยาสาธิตาภาล.

² กาคสะเอวประกอบด้วยผ้าและลูกปัก เป็นรูปสามเหลี่ยมปลายงอน.

³ ปองกันอันตราย ขุนหาญใจ.

⁴ ทำจากแผ่นตะกั่วหรือกระดาษแข็ง ปลายแหลม.

⁵ ทับทาคาถาไม่เปิดเผย.

⁶ เขียนด้วยอักษรขอม.

ลักษณะโรง

โรงเป็นรูปสี่เหลี่ยม หลังคาเพิงหมาแหงน ยกพื้นสูงจากพื้นดินพอประมาณ ถ้าเป็นโรงครูใช้ในพิธีเข้าโรงครูจะต้องกว้าง 9 ศอก ยาว 11 วา เสา 9 ต้น รวมทั้งเสากลาง ถือว่าเป็นเสาศระภูมิเจ้าที่

ฉาก

สมัยก่อนไม่มีฉาก แสดก้นกลางลาน มีราวไม้ไผ่หนึ่งหรือสองต้น สำหรับตัวละครนั่ง ปัจจุบันปลูกโรงแสดก้นมีฉากเปลี่ยนไปตามห้องเรื่อง ฉากที่หนึ่งสำหรับการแสด

การแสดง

เมื่อพิธีการโรงภาคครุผ่านพ้นไปแล้ว มโนราเริ่มออกตัว ในสมัยก่อนถ้ามีการแข่งขันจะต้องมีพิธีเขียนรูป คือการวาดรูปฝ่ายตรงข้ามลงในแผ่นกระดาษ เขียนชื่อด้วยอักษรขอม ไข้วหายเสกเขียนรูปนั้น เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามแพ้ฝ่ายตน และป้องกันคุณไสยควบ หลังจากเขียนรูปมโนราออกตัวแสดง มโนราผู้เป็นหัวหน้า "นายโรง" จะออกมารับเทริด ซึ่งพรานจะถือเทริดเข้าไปตามจังหวะ มโนราจะต้องรำตาม พรานจะรำหลอกตลอดตัวนายโรงก็ต้องรำจนกระทั่งสอตัวเข้าไปในเทริดได้ หลังจากนั้นมโนราอื่น ๆ ก็ออกตัวแสดงต่อไป ปัจจุบันการเขียนรูปและรับเทริดไม่ปรากฏ ไหว้ครูเสร็จก็ออกตัวแสดงทันที

การออกตัวใครจะออกก่อนก็ได้ มโนราซึ่งหัดใหม่ ๆ มักจะออกก่อน ตัวสำคัญออกหลังสุด และมักจะไต่กลอนสดกับพราน ก่อนจะรำออกมาหน้าฉากจะต้อง "ว่าหน้าฉาก" ¹ คือขับกลอนแนะนำตัวว่าผู้ที่จะออกมารำชื่ออะไร อายุเท่าไร เป็นต้น เมื่อว่าหน้าฉากจบลง มโนราก็รำออกมาหน้าฉาก

สมัยก่อนเมื่อมโนราว่าออกมา จะขับบทสี่โต ² ซึ่งมี 2 บท บทแรกขับขณะนั่ง บทที่สองขับขณะรำ

¹ ขึ้นอยู่หลังฉาก สมัยก่อนไม่มี เพิ่งมีในระยะหลัง.

² คำนี้มีความหมายอย่างไรไม่ปรากฏ ตัวมโนราเองก็อธิบายไปได้.

บทขับขาน

คุณเอ๋ยคุณกร เทปื่อ^๑ฝังแม่น้ำพระคงคา คื่นคื่นจะแห้งไหลมาบังไม่^๒รู้สิ้น^๓สุด
 ลืบนิ้ว^๔คูกยกขึ้นคำ^๕เหิน เสาะ^๖เสริ^๗ถึงคุณพระพุท
 จาคี^๘ถอย^๙แล้ว^{๑๐}ยังไม่^{๑๑}บริสุ^{๑๒}ทธิ ไหว^{๑๓}พระเสียบ^{๑๔}แล้ว^{๑๕}ต่อ^{๑๖} ลว^{๑๗}กน^{๑๘}ต์
 ลูก^{๑๙}ไหว^{๒๐}พระพุท^{๒๑}พระ^{๒๒}ธรรม^{๒๓}เจ้า^{๒๔} ยก^{๒๕}ไว้^{๒๖}ใส่^{๒๗}เกล้า^{๒๘}ใส่^{๒๙}ผม
 เสร^{๓๐}ไทม^{๓๑}ให้^{๓๒}มี^{๓๓}คน^{๓๔}รัก^{๓๕} หยุ^{๓๖}ค^{๓๗}พ^{๓๘}ก^{๓๙}ให้^{๔๐}ค^{๔๑}มี^{๔๒}คน^{๔๓}ชม^{๔๔}
 ยก^{๔๕}ไว้^{๔๖}ใส่^{๔๗}เกล้า^{๔๘}ใส่^{๔๙}ผม ขอ^{๕๐}ไหว^{๕๑}ม^{๕๒}ง^{๕๓}ค^{๕๔}บ^{๕๕}ท^{๕๖}ก^{๕๗}ร^{๕๘}า^{๕๙}ท^{๖๐}รี
 กล^{๖๑}ง^{๖๒}ค^{๖๓}ื่น^{๖๔}ล^{๖๕}ก^{๖๖}จะ^{๖๗}ไหว^{๖๘}พระ^{๖๙}จ^{๗๐}ัน^{๗๑}ห^{๗๒}ร^{๗๓}เจ้า^{๗๔} ร^{๗๕}ุ่ง^{๗๖}เ^{๗๗}า^{๗๘}ล^{๗๙}ก^{๘๐}จะ^{๘๑}ไหว^{๘๒}พระ^{๘๓}อา^{๘๔}ท^{๘๕}ิ^{๘๖}ย^{๘๗}
 บ^{๘๘}ท^{๘๙}า^{๙๐}ท^{๙๑}พ^{๙๒}ล^{๙๓}า^{๙๔}ค^{๙๕}พ^{๙๖}ลัง^{๙๗}ล^{๙๘}ก^{๙๙}ย^{๑๐๐}ัง^{๑๐๑}ร^{๑๐๒}อง^{๑๐๓}ผ^{๑๐๔}ิ^{๑๐๕}ค^{๑๐๖} ผ^{๑๐๗}ิ^{๑๐๘}ค^{๑๐๙}น^{๑๑๐}อย^{๑๑๑}ข^{๑๑๒}า^{๑๑๓}ข^{๑๑๔}อ^{๑๑๕}ว^{๑๑๖}า^{๑๑๗}อ^{๑๑๘}ภ^{๑๑๙}ย^{๑๒๐}
 ข^{๑๒๑}อ^{๑๒๒}ค^{๑๒๓}ัพ^{๑๒๔}ท^{๑๒๕}ข^{๑๒๖}อ^{๑๒๗}เส^{๑๒๘}ีย^{๑๒๙}ง^{๑๓๐}ไ^{๑๓๑}ห^{๑๓๒}เ^{๑๓๓}ล^{๑๓๔}ย^{๑๓๕}ง^{๑๓๖}ไ^{๑๓๗}ส^{๑๓๘} ไ^{๑๓๙}ห^{๑๔๐}ล^{๑๔๑}มา^{๑๔๒} เ^{๑๔๓}ม^{๑๔๔}ี^{๑๔๕}น^{๑๔๖}ท^{๑๔๗}อ^{๑๔๘}ร^{๑๔๙}า^{๑๕๐}
 โ^{๑๕๑}ษ^{๑๕๒}ฐ^{๑๕๓}ร^{๑๕๔}ว^{๑๕๕}า^{๑๕๖}ค^{๑๕๗}ไ^{๑๕๘} ร^{๑๕๙}ำ^{๑๖๐}ห^{๑๖๑}ว^{๑๖๒}าย^{๑๖๓} ร^{๑๖๔}า^{๑๖๕}ข^{๑๖๖}ร^{๑๖๗}ว^{๑๖๘}า^{๑๖๙}น^{๑๗๐}ห^{๑๗๑}า

บทขับขานว่า

๐ สี^๑เอ^๒ย^๓สี^๔ไ^๕ท^๖รา^๗โ^๘พิ^๙ไ^{๑๐}บ^{๑๑}อ^{๑๒}น ปาก^{๑๓}น้ำ^{๑๔}เบ^{๑๕}ื่อง^{๑๖}ค^{๑๗}อ^{๑๘}น^{๑๙}ี^{๒๐}ค^{๒๑}อ^{๒๒}น^{๒๓}ี^{๒๔}ซ^{๒๕}ัน
 บ^{๒๖}ี^{๒๗}แ^{๒๘}ล^{๒๙}ม^{๓๐} เ^{๓๑}ก^{๓๒}ะ^{๓๓}ก^{๓๔}ัน^{๓๕}ฉ^{๓๖}ก^{๓๗}น^{๓๘}ัน^{๓๙}ค^{๔๐}อ^{๔๑}ป^{๔๒}ลา^{๔๓} น^{๔๔}้ำ^{๔๕}ซ^{๔๖}ัน^{๔๗}จ^{๔๘}ม^{๔๙} เ^{๕๐}น^{๕๑}า^{๕๒}ป^{๕๓}ลา^{๕๔} เ^{๕๕}น^{๕๖}ว^{๕๗}าย^{๕๘}บ^{๕๙}า
 น^{๖๐}าย^{๖๑}ค^{๖๒}อ^{๖๓}ก^{๖๔}ต^{๖๕}ัง^{๖๖}ท^{๖๗}า^{๖๘}ค^{๖๙}ว^{๗๐}า^{๗๑}น^{๗๒}ัก^{๗๓} ย^{๗๔}ัก^{๗๕}ค^{๗๖}อ^{๗๗} ท^{๗๘}ั^{๗๙}เ^{๘๐}ม^{๘๑}า^{๘๒}ย^{๘๓}ี^{๘๔}ก^{๘๕} น^{๘๖}าย^{๘๗}ท^{๘๘}าย^{๘๙}ส^{๙๐} ร^{๙๑}เ^{๙๒}ง^{๙๓}พ^{๙๔}าย^{๙๕}ร^{๙๖}เ^{๙๗}ง^{๙๘}ถ^{๙๙}อ^{๑๐๐}
 ค^{๑๐๑}ว^{๑๐๒}า^{๑๐๓}น^{๑๐๔}ัก^{๑๐๕}ย^{๑๐๖}ัก^{๑๐๗}ค^{๑๐๘}อ^{๑๐๙}ท^{๑๑๐}ง^{๑๑๑}ท^{๑๑๒}อ^{๑๑๓}ง^{๑๑๔}ป^{๑๑๕}ลา^{๑๑๖} เ^{๑๑๗}น^{๑๑๘} ถ^{๑๑๙}ก^{๑๒๐}เ^{๑๒๑}า^{๑๒๒}ท^{๑๒๓}ว^{๑๒๔}ไ^{๑๒๕}ห^{๑๒๖}เ^{๑๒๗}ร^{๑๒๘}ือ
 แ^{๑๒๙}ท^{๑๓๐}ง^{๑๓๑}ท^{๑๓๒}อ^{๑๓๓}ง^{๑๓๔}ป^{๑๓๕}ลา^{๑๓๖} เ^{๑๓๗}น^{๑๓๘}ค^{๑๓๙}ค^{๑๔๐}ไ^{๑๔๑}ห^{๑๔๒}เ^{๑๔๓}ร^{๑๔๔}ือ
 ห^{๑๔๕}น^{๑๔๖}ท^{๑๔๗}าง^{๑๔๘} เ^{๑๔๙}ค^{๑๕๐}ิน^{๑๕๑}ร^{๑๕๒}เ^{๑๕๓}ว^{๑๕๔}ไ^{๑๕๕}ป^{๑๕๖} เ^{๑๕๗}น^{๑๕๘}เ^{๑๕๙}น^{๑๖๐}้ำ^{๑๖๑}ล^{๑๖๒}ี^{๑๖๓}ก^{๑๖๔}
 น^{๑๖๕}าย^{๑๖๖}ห^{๑๖๗}ว^{๑๖๘}น^{๑๖๙}าย^{๑๗๐}ท^{๑๗๑}าย^{๑๗๒}ค^{๑๗๓}น^{๑๗๔}ไ^{๑๗๕}ค^{๑๗๖}ร^{๑๗๗}ี^{๑๗๘}ล^{๑๗๙}ี^{๑๘๐}ก^{๑๘๑}

^๑ จี้งจะ, ทอไป.

^๒ ถวาย.

^๓ ชะนั.

^๔ ค.

ไปเหนือน้ำลึกนิกนิกใจเดียว เข้าบางที่เดียว เหลียวหาปลาพรม
ไปพบปลาทอยาลกลกเรือจะจม ออกนอกกล้วยลมทวนท้ายกลับหลัง

เมื่อจบบทสี่โต จะขับบทฉันทนา บทนี้มโนราจะถนัดช่วงล่างว่าจะให้ฉันทนาไปทักไหน
ถ้าเป็นมโนราผู้หญิงจะถนัดว่า "ฉันทนาไปข้างไหนละบ่าว" เมื่อคนตอบ มโนราจะขับบทฉันทนา
ไปทางทิศนั้น

ตัวอย่างบทฉันทนา^๑

ฉันทนาไปข้างออกเห็นดอกมาลี เป็นพุ่มตมช่อนเกสรไม้คลี่ หนูแมลงภู่รี-
บินรู่หวังเชย ไต่ทอมตามกลิ่นยังมีกลิ่นสวาทเหลือ พระพายพัศว่าเพยนิจาเอย
ให้หอมหวล ส่งแทกลิ่นอายในใจชายให้รัญจวน ดอกมาลिनกลิ่นนวลดอกกรัญจวน
ให้ร่วงโรย ชมแต่อายชายแค้นในกอกาแสนให้อาครโศก ดอกมาลिनกลิ่นโรย-
นั่งกอบโกยน้ำคาศาย ถ้าไต่ตอมพุ่มสศให้รันทกกลับหาย จิตพุ่มหมายจะใคร-
ไต่ตอกโกธม แท้ดังบังใบผีแลไปนากุม สองดอกพุ่มพุ่มให้พุ่มกอนตะนวล^๒
น้องไม้ให้ตองเป็นของสงวน สองดอกยังไม่นวลอย่าให้กวนใจพี่ชาย ดอกไม้คำ-
มรกน้องชื้อฝากกับพี่ไว้ ถ้าเอาให้ไต่ตอกไว้หาซึ่งทอง สองดอกนี้ยังไม่ซึ่งเจ้าของ

เมื่อจบบทฉันทนา มโนราจะขับกลอนอีกหลายบทประกอบกับการรำ คนตรีจะบรรเลงเพลง
เปลี่ยนไปตามจังหวะการขับบท เช่น เพลงทัพ เพลงแกระ เพลงรายแกระ เป็นต้น

¹ ขับชนะว่า.

² จิบตอง.

³ ทัพ.

⁴ นະนอง.

ตัวอย่าง การขับกลอนเพลงขับ

๐ ยามรุ่งพระอาทิตย์พวยพุ่งรุ่งสว่าง พระพายพัดรวบรินหอบกลิ่นนาง พอรุ่งแจ้ง—
แสงสว่างทางนา พิศรัสนวนวลเจ้ามาจะเข้าไปชมคง เก็บดอกไม้ยื่นให้น้องคองค์—
ชนินธุรา ว่าพลางรีบเดินค้ำเนินมา ไปทาบแถวแนวป่าพนาวัน ชมใบรายเรียงเคียง
เป็นแถว พับพาพับแพวถึงเกี่ยวกับ ต้นเอนเอนอนกิ่งพันพอนราชนันพัน ผ่านแถววัลย์
รูปสมคูลมถึงปาง ใบเขียนทองสองกิ่งชิงกันลัด พระพายพัดแยกปลายแลเหมือนไม้ถ่าง
.....

หลังจากออกตัวโนราห์หมดแล้ว เริ่มแสดงเรื่องยาว การเข้าโรงครู แสดงบทบาทไกร
หรือ นางมโนห์รา

ตัวอย่าง บทโรงครู (นายไกร)

โรงครูผ้าขาวมาปลาค ขาวสะอาดแกลวนผ้าเพดาบ ไหว้หาพระครูผู้ชำนาญ
ให้มาถูกผ่านการจะเข้าโรง นายไกรชำระแล้วสระกาย นุ่งผ้าจีบชายกระเบนโจง
วันเสาร์เช้าขึ้นให้หันโหม่ง นายไกรทองเข้าโรงพิธี

เรื่องที่มีโนราห์นิยมแสดงทั่ว ๆ ไป ได้แก่เรื่อง นางมโนห์รา ลักษณะวงศ์ ยอพระกลิ่น
สังข์ศิลป์ชัย การาวงค์ ไชยเชษฐา สังข์ทอง แดงอ่อน จันทโครพ นางผมหอม ไกรทอง
เป็นต้น ถ้าเล่นแบบนอกออกพราน เล่นเรื่องไชยเชษฐา

บทกลอนมโนราห์ กลอนที่มีโนราห์นิยมใช้ขับปีกลอนสี่ กลอนหก กลอนแปด บางครั้ง
จำนวนคำในกลอนมี 11 – 12 คำ

การรับของลูกคู่ การขับบทมโนราห์มีลูกคู่รับ เมื่อมโนราห์ขับจบไปบทหนึ่ง ลูกคู่จะรับตาม
หลัง โดยทวนคำของมโนราห์

งานที่รับเล่น ได้แก่งานหมหรสพทั่ว ๆ ไป งานวัด งานเทศกาล เล่นแค้น (หมอลบ)
ค่าราคาโรง ถ้าเข้าโรงครู 3 วัน 3 คืน 3,000 บาท ถ้าเล่นแค้น ค่าราคาโรง 1,500 บาท
ถ้าแสดงธรรมคาถาขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของมโนราห์ แต่ละคณะอาจจะเป็นเงิน 3,000 – 5,000 บาท

ละครใน

ในวรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรี กล่าวถึงละครที่แสดงในงานพิธีทำขวัญนางเบรีว่า
แสดงเรื่องอุณรุท ดังคำประพันธ์

๐ ฅคอนเหล็นเรื่องอุณรุท เมื่อเทพบุตรอุณรุท	๐ ละครเล่นเรื่องอุณรุท เมื่อเทพบุตรอุณรุท
ภาเทจจรู๋เข้าไป	พาท้าวจรู๋เข้าไป
ในยทองปรากฏนางอุสา	ถึงห้องปรากฏนางอุสา
๐ สองสมพิรมรัก	๐ สองสมภิมมรัก
สองปรจักแกในยธนา	สองประจักษแก่นันนา
สองสนิจะเสนา	จะพูดได้หาไม่มี
๐ เหมือนหนึ่งวิยาทอน	๐ เหมือนหนึ่งวิยาทอน
ไปนอรรคด้วยกรสศิริ	ไปนอรรคด้วยกรสศิริ
หมี่รักภักดี	มิซำก็พาลี่
คลาดคิ่นที่ท่าหนักใน	คลาดคิ่นที่ท่าหนักใน
๐ สองคิ่นใหม่เหินหาย	๐ สองคิ่นใหม่เหินหาย
สองเสียดคายจะมีโทษ	สองเสียดคายจะมีโทษ
สองบ่าหลงกาไม	สองบ่าหลงกาไม
พิไรร่ำระกำทรวง	พิไรร่ำระกำทรวง

จากเรื่องที่ละครแสดงทำให้รู้แน่ว่า เป็นละครใน เพราะเรื่องอุณรุทจะแสดงได้ก็เฉพาะ
ละครในเท่านั้น กวีคงจะได้ดูละครในแสดงในงานพิธีใหญ่ ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแน่
จึงนำเอาเรื่องละครในไปสอดแทรกไว้ในบทพรรณนาของบท ละครในเข้าสู่เมืองนครศรีธรรมราช
ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี เพราะมีหลักฐานปรากฏในพงศาวดารพระเจ้ากรุงธนบุรี และใน
หนังสือจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทร เทวี ว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมีละคร
ผู้หญิงได้ ดังนั้นจึงไม่แปลกเมื่อละครในมีมาตั้งแต่ในวรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรี

ละครในเป็นละครที่มีตัวแสดงเป็นผู้หญิงล้วน เล่นกันในพระราชฐาน เป็นละครส่วนพระองค์
ของพระมหากษัตริย์ เพิ่งจะมาเปลี่ยนแปลงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่ง
กรุงรัตนโกสินทร์ จึงพระองค์ทรงอนุญาตให้ผู้หญิงแสดงละครผู้หญิงได้

ละครในเกิดขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ปรากฏในปดโนวาทคำฉันท์ของพระมหานาควัด
ท่าทรายว่า ในการเฉลิมฉลองพระพุทธบาท ละครในแสดงเรื่องอิเหนา

ฝ่ายพ่อละครใน	บริรักษ์จักรี
โรงริมศิริมี	กลลับบ่เสขาย

๐ ฝ่ายหุ่นก็ตั้งให้ ศัพท์สาวกระโหมโครม
 ชูเชิดพระโคกม ทวีพรพราหมณ์รงค์
 ๐ เริ่มเรื่องพระไชยทัต จะเสด็จพนาพง
 ลอบลอบมยุคยง อสุรท้าวภูเวรแปลง¹

หุ่นคงจะเกิดมีก่อนสมัยพระเจ้าบรมโกศ สังเกตได้จากการบรรยายของกวี ไม่แสดงความ
 ตื่นเต้นแปลกใจ หุ่นคงเป็นการละเล่นในงานมหรสพทั่วไปมาก่อนที่พระมหานาคจะแต่งบุณโณวาท
 คำฉันท์

ประวัติการแสดงหุ่นในประเทศไทย

การแสดงหุ่นในเมืองไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน²
 ตอนแรก สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ใช้หุ่น
 แทนตัวคน ตัวหุ่นสูงประมาณ 1 เมตร มีไม้แกนเสียบยาวตามลำตัวเพื่อจับ มีสายใยร้อยเข้าไป
 ในตัวลามาไปตามสวนของอวัยวะสำหรับชักกรายยาวไปตามประสงค์ การแก่งกายเหมือนละคร การ
 แสดงเหมือนละครใบ เรื่องที่แสดงคือ รามเกียรติ์ อนุรุธ หุ่นแบบนี้เรียกว่า "หุ่นหลวง"

ตอนที่สอง สมัยธนบุรีกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมพระราชวังบวร-
 วิชัยชาญ³ โปรดให้มีการแสดงหุ่นจีนขึ้นในวังหน้า เรื่องที่แสดงเป็นเรื่องของจีน เช่น ซวยงัก
 ไช้คำเจรจาเป็นภาษาไทย ต่อมาโปรดดัดแปลงเป็นหุ่นไทย ดำเนินวิธีการเหมือนหุ่นหลวง แต่ตัว
 หุ่นเล็กลง สูงประมาณ 1 ฟุตเศษ ๆ เรื่องที่เล่นเป็นเรื่องของละครใบอย่าง ละครนอกบ้าง

ตอนที่สาม หม่อมราชวงศ์เกาะ พยัคฆเสนา คิดสร้างหุ่นขึ้นอีกแบบหนึ่ง เรียกว่าหุ่น-
 กระบอก ส่วนที่เลียนอวัยวะจริง ๆ คือหัวและมือ ส่วนตัวใช้กระบอกไม้ไผ่ทั้งปล้อง สวมทั้งเท้าคอ
 ลงมา เอาผ้าคลุมทั้งเท้าคอลงมา กว้างออกไปจนเท้าสวนของมือที่จะเหยียดได้ การแสดงเปลี่ยน-

¹ ศิลปากร, กรม บุนโณวาทคำฉันท์ หน้า 40.

² มนตรี ทราโบท การละเล่นของไทย.

³ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว.

ไปเป็นแบบของหุ่นโดยเฉพาะ หุ่นกระบอกเพร่หลายมาจนทุกวันนี้ เรื่องที่แสดงคือเรื่องพระอภัยมณี

สถานที่แสดง

โรงหุ่นปลุกเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวประมาณ 5 เมตร ยกพื้นสูงพอเหมาะแก่สายตาคณะ คานหลังและคานข้างมีปากันทับ ด้านหน้าโรงลึกประมาณ 1 ศอก กั้นจอรูปอย่างฉากละคร พื้นจอเขียนรูปมีประตูเข้าออก 2 ประตู เบื้องล่างยกพื้นสูงประมาณ 1 ศอก สำหรับผู้สอคมือออกไปเชิดหุ่น ริมโรงหนาจอกันด้วยแผง เพื่อไม่ให้คนชมมองเห็นคนเชิดภายใน

ดนตรี

ใช้วงปี่พาทย์ จะเป็นเครื่องห้า เครื่องคู่ หรือเครื่องใหญ่ก็ได้ จะต้องมียออยู่ กลอง-ตอก - แตร มาล่อ ประกอบ

การแสดง

วิธีแสดงคล้ายละครนอกเริ่มด้วยการโหมโรงเย็น ปี่พาทย์บรรเลงเพลงว่า ผู้เชิดหุ่นตัวนายโรงออก ร้องเพลงเข้าปี่นอก และเป็นตลกนอก ใ้หัวครู ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรวสามลาครั้นจนช่อจะประลองเลียบเป็นเพลงจีน ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเสมอ - เริ่มแสดงเรื่อง ---

เรื่องพื้นนิยมแสดง

ไต่แก พระอภัยมณี ลักษณวงศ์ วงศ์สวรรค์จันทราศ

หุ่นซึ่งกวีกเล่าไว้ในวรรณคดีเรื่องพระรถเมรี น่าจะเป็นหุ่นหลวงหรือหุ่นใหญ่ เพราะหุ่นกระบอกเพิ่งจะขึ้นในสมัยรัชกาลที่ห้า หนังสือวรรณคดีชาวบ้านคงจะเขียนขึ้นสมัยรัชกาลที่ 5 หรือก่อนหน้านั้น หุ่นกระบอกคงจะยังไม่แพร่หลายไปถึงนครศรีธรรมราช ในงานพิธีใหญ่ของเมืองนครศรีธรรมราชสมัยก่อนคงจะมีการแสดงหุ่น กวีคงจะได้พบเห็นบ่อย ๆ จึงไม่เห็นเป็นสิ่งแปลกเมื่อนำมากล่าวไว้ในวรรณคดีชาวบ้าน

ไปเป็นแบบของหุ่นโดยเฉพาะ หุ่นกระบอกแพร่หลายมาจนทุกวันนี้ เรื่องที่แสดงคือเรื่องพระอภัยมณี

สถานที่แสดง

โรงหุ่นปลุกเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวประมาณ 5 เมตร ยกพื้นสูงพอเหมาะแก่สายตาคณะ คานหลังและคานขวางมีปากกันทับ คานหน้าโรงลึกประมาณ 1 ศอก กันจอรูปอย่างฉากละคร พื้นจอเขียนรูปมีประตูเข้าออก 2 ประตู เบื้องล่างยกพื้นสูงประมาณ 1 ศอก สำหรับผู้สอดมือออกไปเชิดหุ่น ริมโรงหนาจอกันควายแฉง เพื่อไม่ให้คนคุมองเห็นคนเชิดภายใน

ดนตรี

ใช้วงปี่พาทย์ จะเป็นเครื่องห้า เครื่องคู่ หรือเครื่องใหญ่ก็ได้ จะต้องมีฆ้อง กลอง—
ตอก — แกว มาล่อ ประกอบ

การแสดง

วิธีแสดงคล้ายละครนอกเริ่มด้วยการโหมโรงเย็น ปี่พาทย์บรรเลงเพลงว่า ผู้เชิดหุ่น
ตัวนายโรงออก ร้องเพลงขับนำออก และปี่พาทย์นอก ใ้หัวครู ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรวสามลา
ครั้นจบฆ้องจะประลองเสียงเป็นเพลงจีน ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเสบอ เริ่มแสดงเรื่อง

เรื่องที่นิยมแสดง

ไต่แก พระอภัยมณี ลักษณวงศ์ วงศ์สวรรค์จินตนาศ

หุ่นซึ่งกวีก้าวไวในวรรณคดีเรื่องพระรถเมรี น่าจะเป็นหุ่นหลวงหรือหุ่นใหญ่ เพราะหุ่น
กระบอกเพียงจะปี่ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ห้า ทั้งสี่วรรณคดีชาวบ้านคงจะเขียนขึ้นสมัยรัชกาลที่ 5 หรือ
ก่อนหน้านั้น หุ่นกระบอกคงจะยังไม่แพร่หลายไปถึงนครศรีธรรมราช ในงานพิธีใหญ่ของเมือง
นครศรีธรรมราชสมัยก่อนคงจะมีการแสดงหุ่น กวีกังจะได้พบเห็นบ่อย ๆ จึงไม่เห็นเป็นสิ่งแปลก
เมื่อนำมาก้าวไวในวรรณคดีชาวบ้าน

๕^๑
งิ้ว

วรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเบรี กล่าวถึงการแสดงงิ้วไว้ว่า

๐ งิ้วเหล่านเรื่องสามก๊ก หนวดเครารกคือรังกา ๐ งิ้วเล่นเรื่องสามก๊ก หนวดเครารกคือรังกา
ไทยใหม่ภูษา แด่ทางทาของหมันคี่ ไทยไม่ภูษา แด่ทางทาของบันคี่
๐ สันทัดการฉัดคืบอง คีหมีทองกันสั๊กที่ ๐ สันทัดการฉัดคืบอง คีหมีทองกันสั๊กที่
เหมือนเราเหล่าทั้งนี้ ลองสั๊กที่หัวหมีฉา เหมือนเราเหล่าทั้งนี้ ลองสั๊กที่หัวหมีฉา

กวีบรรยายภาพการแสดงงิ้วด้วยความตื่นตะลึงใจ เกี่ยวกับลักษณะการแต่งกาย และความชำนาญในการแสดง งิ้วน่าจะเป็นสิ่งใหม่ซึ่งมีขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราชก็เป็นได้ แต่จะมีขึ้นครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏ

งิ้วเป็นนาฏศิลป์ขอจีน เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์จิว (เฉียนคัง) ก่อนหน้านั้นโหรสพของจีนมีเฉพาะระบำรำฟ้อน เริ่มแสดงเป็นเรื่องราวในสมัยราชวงศ์จิว โดยเอาพงศาวดารและประวัติศาสตร์มาดัดแปลงให้เป็นเรื่องสั้น ๆ การแสดงมีขับร้องและบทเจรจา ผู้แสดงมีน้อย แสดงกันเฉพาะในพระราชวัง จนถึงสมัยพระเจ้าถังเสวียนจง (ถังเต๋ียงจง) กษัตริย์แห่งราชวงศ์ถัง ซึ่งทรงมีพรสวรรค์ทางด้านนาฏศาสตร์ ทรงสนพระทัยมหรศพดังกล่าวมาก จึงจัดข้าราชการบริวารชายหญิง 300 คน ฝึกซ้อมในอุทยาน ตั้งเป็นคณะ แสดงเรื่อง ไซฮั่น ตั้งขึ้น การแสดงงิ้วได้รับความนิยมนกย่องในสมัยพระเจ้าถังเสวียนจง

ในสมัยต่อมางิ้วก็แพร่หลายเป็นที่รู้จักของคนจีนทั่ว ๆ ไป บทละครงิ้วที่ดีที่สุด แต่งในสมัยราชวงศ์หังวน

ประเภทของงิ้ว

1. จิงจู๊ หรือ งิ้วงัวกัง มีบทเจรจาเป็นภาษาจีนกลาง ผู้แสดงเป็นชายล้วน ไม่มีเด็กร่วม ต่อมาบิ๊สตร่วมแสดงแต่บ่อน้อย งิ้วชนิดนี้เป็นจุกรวมของศิลปการแสดงแขนงต่าง ๆ

¹ คำอธิบายจากหนังสือ สารานุกรมไทย เล่มที่ 7 หน้า 4290 - 4300 และคำอธิบายจากหนังสือ สิ่งแรกในเมืองไทย เล่ม 2 หน้า 676 - 700

เช่น ทาทาง บทเจรจา เนื้อเรื่อง การแสดงสุภาพสง่างาม ผู้แสดงต้องระมัดระวังบทบาทของตน เป็นจ้าวชั้นสูง เป็นบรรทัดฐานของจ้าวประเภทอื่น

2. จ้าวแท้จ้าว หรือไปจ้อจี้ มีบทเจรจาเป็นภาษาแท้จ้าว ผู้แสดงเป็นชายล้วนนี้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทอมาระยะหลังมีสตรีร่วมแสดงด้วย

3. จ้าวไหหลำ มีบทเจรจาเป็นภาษาไหหลำ การแสดงคล้ายคลึงกับจ้าว

4. จ้าวว่างทุ่ง มีบทเจรจาเป็นภาษากว่างทุ่ง การแสดงคล้ายคลึงกับจ้าว

5. จ้าวตังกุง ผู้แสดงเป็นผู้ใหญ่ ไม่มีเด็กแสดง สตรีมีบ้าง

6. จ้าวหลังทัง ผู้แสดงเป็นผู้ใหญ่ล้วน ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

ประเภทตัวแสดง

จ้าวคณะหนึ่งมีตัวแสดงดังนี้

1. เชิง ตัวพระเอก จำแนกเป็น

ก. เหลาเชิง หรือ เล่าเชิง หนวดเครายาวเป็นระเบียบถึงอก มีหนวดเคราสีดำและสีขาว เป็นตัวเอกในวัยชรา

ข. เช่าเชิงหรือชีวเชิง พระเอกหนุ่มใบหน้าเกลี้ยงเกลา ไม่มีหนวดเครา

ค. หวู่เชิง หรือ บูเชิง พระเอกมีฝีมือในการยุทธ ร่ายรำกระบี่กระบองได้

ง. เหวินเชิง พระเอกมีความสามารถทางขับร้อง เป็นพระเอกฝ่ายพลเรือน.

หวู่เชิงและเหวินเชิง มีทั้งเหลาเชิง และเช่าเชิง

2. ทาน ตัวนางเอก จำแนกเป็น

ก. หวู่ทาน เช่นเดียวกับหวู่เชิง

ข. เหวินทาน เช่นเดียวกับเหวินเชิง

ค. อูตัน (เสื้อดำ) ตำแหน่งนางเอก แสดงเฉพาะบทโศก ผู้แสดงสวมเสื้อดำตลอด มีความฉลาดทางร้องไห้คร่ำครวญเป็นพิเศษ

3. โจ้ว ตัวตลก เป็นตัวสำคัญไม่น้อยกว่าตัวเอก ผู้ที่แสดงเป็นโจ้วต้องมีอารมณ์ขัน จ้าวจะมีชื่อเสียงโด่งดังหรือไม่ขึ้นอยู่กับโจ้ว โจ้วเป็นครูมาของตัวจ้าวอื่น ๆ เพราะเป็นผู้ฝึกสอนผู้แสดงทาทางต่าง ๆ ให้สมบทบาท ผู้แสดงรวมคณะเรียกโจ้วว่า เหลาซือ (อาจารย์) เงินเดือน

ของโจรสล่องกว่าครึ่งและท่าน

4. จิ้ง หรืออูเมียน (หน้าคำ) รับบทเป็นผู้อย่างน่ารังเกียจ ทหารซื่อสัตย์อย่าง เป็นตัวสำคัญ
เช่นกัน

5. เมอะ หรือ เมอะหนี่ รับบทเป็นคนแก่

6. จ้า ตัว เบ็คเตล็ด ตัวประกอบ ทหารอย่าง คนใจบาง

ลักษณะตัวแสดง

ผู้แสดงต้องแต่งกายให้สอดคล้องหรือถูกต้องกับเรื่องราวที่แสดง ใบหน้าเป็นสัญลักษณ์
บอกใหญ่ขมหรามนัสใจก่อ เพราะสีต่าง ๆ ที่ทาและเขียนบนใบหน้าตัวจิ๋วนี้ สีหนึ่งใช้จำเพาะ
อุปนิสัยชนิดหนึ่งเท่านั้น

สีแดง เป็นสีที่แสดงความกล้าหาญ ชัยชนะ

สีม่วง เป็นสีที่แสดงว่าเป็นผู้มีความรู้ สงบ เยือกเย็น

สีคำ เป็นสีที่แสดงความกล้าหาญ คุร่าบ ชัยชนะ

สีน้ำเงิน เป็นสีที่แสดงความชำนาญในการศึก หยิ่งในศักดิ์ศรี ใบยอมอยู่ใต้วงคัมของใคร

สีเขียวใบไม้ เป็นสีที่แสดงลักษณะโจรป่า อาศัยตามสุ่มทุมไม้

สีเขียวแทนเทา เป็นสีที่แสดงลักษณะภูตผีปีศาจ

สีทอง สีเงิน เป็นสีของเทพดา พระเจ้า

สีเหลือง เป็นสีที่แสดงความกล้าหาญ เปี่ยมด้วยกลอุบาย

สีขาวขี้ด เป็นสีที่แสดงเสน่ห์หลอกล่อคนโกง

สมัยก่อนใช้หน้ากากหนังสวมนะแสดง แต่ในระยะหลัง ๆ เลิกใช้หน้ากาก ใช้เขียนบน
ใบหน้า เพราะแสดงอารมณ์ได้ดีกว่าการสวมหน้ากาก

การแสดง

แสดงบนเวทียกพื้นสูงประมาณ 1.20 เมตร สมัยก่อนแสดงบนพื้นดิน มีฉากประกอบเหมาะสม
กับท้องเรื่อง ขณะแสดงจะมีเสียงกลอง ฉาบ ประโคมตลอดเวลาจนจบการแสดง

เมื่อเปิดฉากแรก ผู้แสดงแปดคนแต่งเป็นเขียนออกมาว่าทำพิธีถวายพระพรพระนาง—

อินทรมาศา (ไข่อองบ้อ) เป็นการรำเบิกโรง จากนั้นตัวจิ้งตัวเป็นพระเจ้ด้งเสวียนจงปฐมาจารย์ของจิ้ง ออกมาร่ายรำและกล่าวคำอวยพรให้จิ้งคงอย่ทราบเท่ากัปลาวสาร พอเสวี่จิ้น จะแสดงเรื่องสั้น ๆ เป็นเรื่องมีสิริมงคล จึงเริ่มแสดงเนื้อเรื่องที่แท้จริง

ภายในโรงจิ้ง จักบูชา มีพระรูปพระเจ้ด้งเสวียนจงตั้งไว้ ตัวจิ้งต้องถวายสักการะก่อนการแสดงทุกครั้ง เป็นการไหว้ครูของจิ้ง

งานที่เล่น

เมื่อลั่นฉลุเก็บเกี่ยว ชาวจีนนิยมจิ้ง หากคณะจิ้งไปแสดงบูชาพระภูมิเจ้าที่ ในเทศกาลงานตรุษ งานสารททาง ๆ เช่น ตรุษจีน เทศกาลตงซิง สารทจีน มักจะแสดงจิ้งทุกหมู่บ้าน เป็นการฉลองงาน

จิ้งในเมืองไทย

จิ้งจะเข้ามาเมืองไทยเมื่อใดยังค้นคว้าหาหลักฐานได้ไม่แน่นอน จดหมายเหตุฉบับเก่าที่สุดที่กล่าวถึงการเล่นจิ้งในเมืองไทย คือจดหมายเหตุรายวันของบาทหลวงเคอซัวส์ผู้ช่วยมองซิเออร์เลอ เซอวาเลีย ชัวมองท์ ราชทูตพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับไทย สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแรกในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บันทึกว่า "เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2223 คอนสแตนท็ฟอนคอน หรือเจ้าพระยาวิชเยนทร์ ได้จัดให้มีพิธีการ เลี้ยงใหญ่ที่บ้าน มีการดื่มถวายพระพรพระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกส กรุงฝรั่งเศส และพระเจ้ากรุงสยาม เมื่อเสวี่จิ้นเลี้ยง ได้แสดงมหรสพนานาชนิด... ชุดสุดท้ายคือจิ้ง พวกเล่นเป็นจีนมาจากมณฑลกว๋างตุ้ง และ เมืองจีนเจาก็มี"

เจ้าพระยาวิชเยนทร์คงไม่รับจิ้งจากเมืองจีนเป็นแน่ เพราะการเดินทางลำบาก คงจะมีเล่นในกรุงศรีอยุธยาเป็นแน่ แต่แผ่นดินใดไม่ปรากฏ จดหมายเหตุลาตูแมร์กล่าวถึงจิ้งว่าเป็นมหรสพที่เล่นในเมืองไทยคนไทยคงชอบมาก ทั้ง ๆ ที่ดูและฟังไม่รู้เรื่อง ชาวยุโรปที่อยู่ในเมืองไทยก็ชอบดู เรียกว่า "ละคร เจ๊ก"

จิ้งอาจจะมิในสมัยพระเจ้าทรงธรรมก็เป็นได้ เพราะในรัชกาลนี้พวกจีนเข้ามารับราชการและประกอบอาชีพมากมาย บางคนได้เป็นขุนนางชั้นพระยา มีตำแหน่งสูงสุด 2 ตำแหน่ง คือ พระยาโชฎีก และพระราชาเศรษฐี

คงจะเป็นมหรสพที่แสดงในงานมหรรรมีใหญ่ ๆ หรือพิธีหลวงสมัยอยุธยาตลอดมา พอกรุงแตก
 จักรวรรดิกระจายจนกระทั่งพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ยกบฏเอกราชสร้างกรุงธนบุรี ชาวจีนหลงใหล
 ขาสู่ไทยมากขึ้น แต่ไม่ปรากฏหลักฐานการเล่นจ้าว

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงโปรดพงศาวดาร
 จีน ทรงโปรดให้หาจ้าวมาเล่น จากจดหมายเหตุกรมหลวงนรินทรเทวี เรื่องฉลองวัดโพธิ์ กล่าวถึง
 การเล่นจ้าวไว้อย่างน้อย ๓ ครั้ง สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จ้าวเล่นกันแพร่หลาย
 นักปราชญ์แทบจะหมดคน เมื่อกล่าวถึงการเล่น มักจะมีจ้าวปรากฏอยู่ด้วย เช่น บทละคร เรื่องอิเหนา
 ตอนอภิเษกอิเหนากล่าวถึงจ้าวไว้ว่า

"ของระกำหุ่นจีนจ้าว เจ็ก ละคร เล็กเล็กใส่หัวสูง"

ในขุนช้างขุนแผนตอน เฒ่าพเนจรวันทอง

"พวกจ้าวถือฉันทะทวนจ้าว หน้าขาวหน้าแดงแต่งโอ้โง่ง
 บ้างรบรุกกลุกกลีลิ้ง บ้างเข้าโร บ้างออกกลอกหน้าตา"

จ้าวแพร่หลายมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงค่อนข้างเสื่อมไป

จ้าวรุ่นแรกเรียกว่า จ้าวลันตัง หรือ ไชฉิน ต่อมามีจ้าวจ้วง เรื่องที่จ้าวเล่นและคนไทย
 นิยมดูคือเรื่องสามก๊ก

การแสดง ปัจจุบันแสดงในงานเทศกาลหรืองานประจำปี งานศพ ฝังลูกนิมิต ปิดทองพระ
 เวลาแสดงแต่งตัววิจิตรพิสดาร แต่งฉากสวยงาม สิ่งพิเศษประกอบการแสดง คือ ภายหลัง
 หกคะเมนตีลังกา ออกบวงไฟ เป็นต้น.

การเปรียบเทียบวรรณคดีชาวบ้านกับวรรณคดีแบบฉบับ

การศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีชาวบ้านกับวรรณคดีแบบฉบับ ในแง่ต่าง ๆ ได้แก่ ลักษณะ คำประพันธ์ การพรรณนา การดำเนินเรื่อง ในการยกตัวอย่างจะใช้ภาษากลางปัจจุบันเป็นหลัก

1. ลักษณะการประพันธ์

วรรณคดีชาวบ้านของท้องถิ่นภาคใต้ โดยเฉพาะตำบลร่อนพิบูลย์ นิยมแต่งด้วยกาพย์ทั้งสิ้น จะเป็นเรื่อง หอยสังข์ พระรถเมรี วันการ วรวงศ์ สุวรรณศิลป์ กวีใช้กาพย์ดำเนินเรื่อง ทุกเรื่อง ส่วนวรรณคดีแบบฉบับแต่งด้วยกาพย์น้อย กวีนิยมใช้กลอน โคลง และฉันทในการดำเนินเรื่อง ถ้าจะใช้กาพย์มักจะเป็นบทประพันธ์สั้น ๆ เช่น เรื่องพระไชยสุริยา กวีนิยมเอากาพย์แทรกไว้กับโคลงหรือฉันทมากกว่าที่จะนำมาแต่งเป็นเรื่องเป็นราวโดยใช้กาพย์ล้วน ๆ จะมีก็เฉพาะบทละครครั้งกรุงศรีอยุธยาบางเรื่องที่กวีแต่งเป็นกาพย์

วรรณคดีแบบฉบับซึ่งนำมาใช้เปรียบเทียบคือเรื่องกาพย์พระไชยสุริยาของสุนทรภู่ เพราะวรรณคดีเรื่องนี้มีลักษณะการใช้คำประพันธ์เป็นกาพย์ เช่นเดียวกับเรื่องพระรถเมรี หอยสังข์ และวันการ

เรื่องพระไชยสุริยา ใช้กาพย์ 3 ชนิด คือ สุรางคนางค์ ยานี และฉมัง เช่นเดียวกับวรรณคดีชาวบ้าน แต่การเรียกชื่อกาพย์บางชนิดต่างกัน คือ กาพย์สุรางคนางค์ วรรณคดีชาวบ้านใช้คำว่า "ราว"

ลักษณะสัมผัสและจำนวนคำในกาพย์แต่ละชนิดมีลักษณะเหมือนกันทั้งวรรณคดีชาวบ้าน และวรรณคดีแบบฉบับ

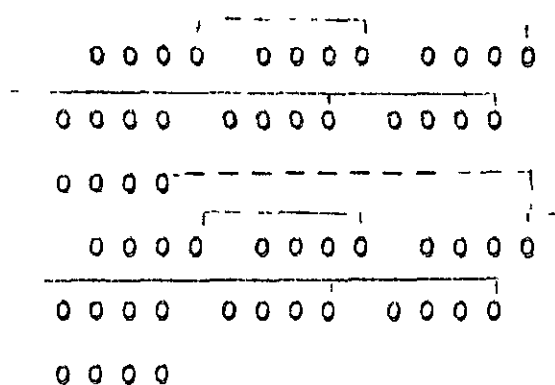
การใช้คำของกวีมีลักษณะกลอนพาไป บางคำเติมเข้ามาโดยไม่มีควาหมาย บางคำแสดงให้คำสัมผัส เช่น กายา - กายิน กระดังงา - กระดานงา สุริยา - สุริเย กายา - กาเย เป็นต้น

สิ่งที่น่าสังเกตเกี่ยวกับลักษณะการประพันธ์วรรณคดีชาวบ้าน เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวรรณคดีแบบฉบับ คือ วรรณคดีชาวบ้านแต่งด้วยกาพย์แทบทั้งสิ้น ในขณะที่วรรณคดีแบบฉบับมีทั้งโคลง

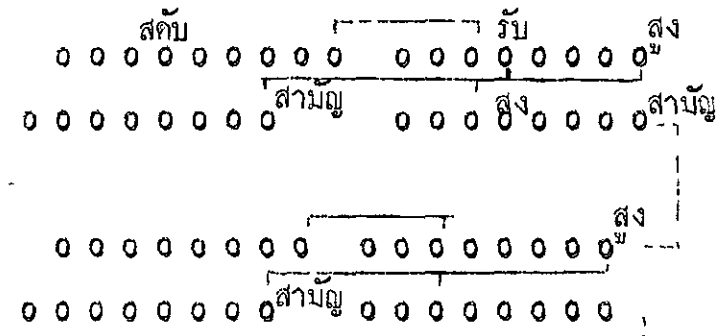
ฉันท์ กาพย์ กลอน เหตุใดกว๊านทองถิ่นภาคไต้ยมแต่งกาพย์ จากการค้นคว้าของผู้เขียนสรุปได้ดังนี้

1. กาพย์เป็นบทประพันธ์ซึ่งแต่งได้ง่าย ใช้น้อย ไม่บังคับสัมผัสมากเช่น กลอน โคลง หรือฉันท์ กาพย์บังคับคำและสัมผัสเท่านั้น ไม่ได้บังคับเสียง เช่นกลอน บังคับครุ ลหุ เช่น ฉันท์ หรือบังคับวรรณยุกต์เช่นโคลง กวีมีโอกาสเลือกคำได้ง่ายกว่าบทประพันธ์ประเภทอื่น ตัวอย่างแผนผังเปรียบเทียบ

แผนผังกาพย์ (สุรางคนางค์)

แผนผังกลอนแปด

แม่ป้าไต้ยม ปานไต้ไปถิ่น สมบัติอินทรา
บางรองบางรำ ทบคล้าเซามา บางรองถามว่า
พามาแล้วหรือ

บ้างคล้าต้องตัว บ้างคล้าต้องหัว บ้างต้องตีนมือ
บางถามว่าหลาน มานานแล้วหรือ พอไปอยู่หรือ
หาหูกเจ็ดเคียน

ถึงหน้าวังคังหนึ่งใจจะขาด คิดถึงบาทพิตรอดิษฐ
โอผ่านเกล้าเจ้าพระคุณของสุนทร แด่ปางก่อนเคย-
-เผ่าทุกเขาเป็น

พระนิพพานปานประหนึ่งศรีษะขาด ค้วยไร-
-ญาติยากแค้นถึงแสน

ทั้งโรคข้ากรรมชั้ววิติเป็น ไม่เส็งเห็นซึ่งจะพึงพา

จากแผนผังสรุปให้เห็นถึงความแตกต่าง และเหมือนกันของกาพย์และกลอนดังนี้

- 1.1 ลักษณะสัมผัส บังคับสัมผัสในและสัมผัสนอกเหมือนกัน
- 1.2 จำนวนคำ บังคับจำนวนคำในวรรคเหมือนกัน ถึงแม้จำนวนคำจะไม่เท่ากัน
- 1.3 การส่งสัมผัส แตกต่างกัน กาพย์บังคับถึงเสียง จะเป็นเสียงเอกกับเสียงเอก เสียงสามัญกับเสียงสามัญ หรือเสียงอื่นใช้ไ้ทั้งสิ้น โดยให้สัมผัสสระเท่านั้น แต่กลอนบังคับเสียง-

สัมผัสด้วย คือ คำสุดท้ายในวรรครับจะต้องเป็นเสียงสูง (จัตวา) คำสุดท้ายในวรรครอง ซึ่งรับสัมผัสกับคำสุดท้ายในวรรครับจะต้องเป็นเสียงสามัญ เป็นเช่นนี้ทุกบท (สังเกตจากตัวอย่างซึ่งขีดเส้นใต้) กลอนจึงจะไพเราะ และนิยมใช้คำเป็น คำตายไม่คอยนิยมเพราะทำให้กลอนไม่ไพเราะ แต่กาพย์ไม่ไ้คำนึงถึงเสียงจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับ การเลือกใช้คำของกวีเท่านั้น

จากการเปรียบเทียบจะเห็นความง่ายของกาพย์ เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับบทประพันธ์ประเภทอื่นได้อย่างชัดเจน ถ้านำไปเปรียบเทียบกับโคลงและฉันท์ จะเห็นความง่ายของกาพย์มากยิ่งขึ้น

2. กวีฉันทในการแต่งกาพย์มากกว่าคำประพันธ์ประเภทอื่น ตัวอย่างเห็นได้ชัดคือเรื่อง มโนห์ราธิมาต กวีแต่งเป็นฉันท์ อ่านแล้วขาดความไพเราะสั้หนึ่งสี่ประเภทกาพย์ไม่ได้ คนไม่นิยมอ่าน กวีจึงหันมาแต่งกาพย์

3. กาพย์เป็นบทประพันธ์ที่ช่วยให้การดำเนินเรื่องรวดเร็ว โดยเฉพาะกาพย์สุรางคนางค์

4. จุดประสงค์ของการแต่งอีกประการหนึ่งที่ทำให้กวีนิยมแต่งนิทานร้อยกรองด้วยกาพย์ เพราะกวีแต่งขึ้นเพื่อให้อ่าน (สวด) สุกันฟังในระดัขาวบ้าน กวีจึงเลือกสรรบทประพันธ์ ซึ่งอ่านหรือฟังเข้าใจง่าย ลีลาการอ่านราบเรียบ ดำเนินเรื่องรวดเร็ว ความจริงข้อนี้เห็นได้จากการเลือกกาพย์ กวีใช้กาพย์ 3 ชนิดเท่านั้น คือ ยานี ฉมัง และกาพย์สุรางคนางค์

2. การดำเนินเรื่อง

ผู้เขียนเปรียบเทียบกระบวนการดำเนินเรื่อง พิจารณาเริ่มตั้งแต่จุดเปิดเรื่อง การลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร จนถึงจุดปิดเรื่อง วรรณคดีที่ใช้ในการเปรียบเทียบ มีเค้าโครงเรื่องเหมือนกันคือ วรรณคดีชาวนาน เรื่องหอยสังข์ กับวรรณคดีแบบฉบับเรื่องสังข์ทอง บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับสำนวนสุวรรณสังข์ จากปัญญาสาตก

ก. การเปิดเรื่อง มีลักษณะเหมือนกันและแตกต่างกันดังนี้

เรื่องหอยสังข์ กวีเปิดเรื่องด้วยทิวไรครุ หลังจากนั้นกล่าวถึงเมืองลำภี ท้าวสมลเป็นกษัตริย์ ทรงมีพระมเหสี 2 องค์ คือ ฝ่ายขวาชื่อนางจันทิ และฝ่ายซ้ายชื่อนางจันทา

¹ คำอธิบายของนายเปลื้อง ณ นคร.

ไม่มีพระโอรสธิดา ตัวอย่างตอนกล่าวถึงเปื้อง

๐ ยังมีเมืองหนึ่ง ใหญ่กว้างทรง หึง ชื่อกรุงลำภี
ท้าวผู้เสวยราช บรมลจักรี มีอัครมเหสี จันทิมา
๐ เมื่อน้อยนั้นไซ้ เป็นน้องทราชมัย รวมกรรมมารดา
เลื่องลือชื่อนั้น เรียกชื่อจันทา รักกันนักหนา พี่น้องสองศรี

... ..

๐ ปกครองกันมา ช้านานเหลือตรา น้ำจิตคิดไขว
ไม่มีบุตรา บุตรีต่อไป บรมลท้าวไท น้ำใจผูกพัน
๐ จักใคร่สืบหา บุตรีบุตรา พงศาท้าวแน่ จักสืบตระกูล
อย่าให้สูญสรวง แทนองค์ทรงธรรม หาทบอย่า

เรื่องสังข์ทอง บพพระราชนิพนธ์ เปิดเรื่องโดยเล่าถึงบ้านเมืองมีกษัตริย์ปกครอง
คือท้าวศรีวิมล มีมเหสีสององค์ ฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย ไม่มีโอรสธิดา การเปิดเรื่องไม่มีบท
ไหว้ครู เพราะทรงพระราชนิพนธ์เพื่อแสดงละคร ตัวอย่าง การเปิดเรื่อง

๐ มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวศรีวิมลไอศวรรย์
ไร้บุตรสรวงแห่งพันธุ	วันหนึ่งนั้นไปเสียบพระนคร
ราญรอนว่าไ้หาบุตร	พระทรงพุทธรัตนจิตตั้งพิเศร
บีไ้เสวยสรงสาคร	นั่งนอนรอนใจไขพอดิ
ประชาชนจนจิตไปคิดหวัง	ยิ่งประดังพลุกพล่านทั้งกรุงศรี
เวทนาเป็นพระยาสมบัติมี	มาไร้ที่โอรสยศไกร
จึงคำรัสทรัสเลามเหสี	ถวนดิษฐ์แจจแจงไช
เจ้าชวยพิคคะดวงใจ	คนควาหาไปคตามบุญ
บวงสรวงของเสกทุกเวลา	รักษาศีลควยชวยอุคหนุน
ถวนทุกนางในไ้พรอมมูล	เกลื้อบุญของใครไ้สรางมา ¹

¹ พทร เลิศล้ำนาลย์, พระบาทสมเด็จพระสังข์ทอง หน้า 1.

เรื่องสุวรรณสังข์ อรรถกถาชาดก เปิดเรื่องด้วยคาถาบาลี โดยกล่าวปรารภเรื่อง
 อ่างเหตุการณ์ปัจจุบันสมัยพุทธกาลว่า พระภิกษุเวทิตัพพายามมาพบพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรง
 ทราบจึงตรัสเทศนา เรื่องอดีตชาติ ชี้แจงเหตุให้ภิกษุฟังว่า ในอดีตกาลพระเจ้าพรหมทัตกบัตริย์
 เมืองพรหมนคร มีพระมเหสีสองพระองค์ ฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย ไม่มีโอรสธิดา

สตฺถา สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ เมื่อประทับอยู่วิหารเชตะวัน ... ทรงปรารภถึง
 ภิกษุเวทิต ผู้ชวนชวายเป็นปอองพระชนม์ของพระองค์ศรีธรรมเทศนา คำเริ่มว่า สจฺจํ กิเรว
 มาหิสฺส คำเน้นความในนิทานจนว่า

ภริยํคังไคสฺสคัมพิงมาวา เทวตโอรสแห่งลุ่มพระ โกลิยะวงศ์ ครั้นบรรพชาใน
 พุทธศาสนา พยายามคอยจะฆ่าพระผู้มีพระภาคเจ้า คราวหนึ่งภิกษุประชุมสนทนากัน
 ณ โรงธรรมสภาถึงเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าจึงเสด็จมาเทศนา เรื่องในอดีตกาลที่พระเวทิต
 พยายามจะฆ่าพระพุทธองค์ ความว่า

พระเจ้าพรหมทัตครองเมืองพรหมนคร มีมเหสีสององค์ ฝ่ายขวานามจันทาเทวี
 ฝ่ายซ้ายยังไม่ปรากฏพระนาม ฝ่ายขวาเป็นที่โปรดปรานมาก

อนุภาคที่เหมือนกัน

เนื้อเรื่องกบัตริย์ทรงมีมเหสีสององค์ฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย ไม่มีพระโอรสธิดา

อนุภาคที่แตกต่างกัน

วิธีนำเข้าสู่เนื้อเรื่อง หอยสังข์ รับผิดชอบต่อไหว้ครู กล่าวถึงเบื้องต้นตามลำดับ สังข์ทอง
 ไปนับที่ไหว้ครู เริ่มเล่าเรื่องที่ สุวรรณสังข์ ชาดก ไม่นับที่ไหว้ครู เช่นเดียวกัน แต่ทว่า
 กล่าวถึงเหตุการณ์สมัยพุทธกาลซึ่งเป็นสาเหตุให้มีการเล่านิทานเรื่องนี้ หลังจากนั้นกล่าวถึง
 เบื้องและกบัตริย์

ข. เหตุการณ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เรื่องดำเนินไปสู่จุดจบ เหตุการณ์ปรากฏ
 ในวรรณคดีทั้งสามเรื่องแบ่งออกเป็นสามตอน คือ

เหตุการณ์ตอนต้น

เหตุการณ์ตอนกลาง

เหตุการณ์ตอนปลาย

เหตุการณ์ก่อนต้น

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนแรกเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างสถานการณ์ให้ตัวเองประสบปัญหา โดยการกั้นแกลงของตัวละครซึ่งเกิดความอิจฉาริษยาในอำนาจวาสนาของตัวเอง ทำให้ตัวเองต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอนตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก ประสบความทุกข์ยากจนกระทั่งมีผู้ช่วยเหลือให้ได้รับความสุขอีกครั้งหนึ่ง เหตุการณ์ก่อนหน้าแบ่งได้สามระยะดังนี้

เหตุการณ์ก่อนต้นระยะแรก

เหตุการณ์ก่อนนี้เริ่มขึ้นหลังจากการบวงสรวงเทวดาเพื่อขอโอรสธิดา ความฝันเป็นสาเหตุที่ทำให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมออกมา เมื่อโหรทำนายว่ามเหสีฝ่ายขวาจะได้พระโอรส มีบุญญาธิการ มเหสีฝ่ายซ้ายจะได้พระธิดา มเหสีฝ่ายซ้ายเกิดความอิจฉาริษยา มเหสีฝ่ายขวาจึงคิดหาอุบายใหม่ มเหสีฝ่ายขวาถูกขับไล่ออกจากบ้านเมืองพร้อมพระโอรส

เรื่องหยดสังข์

นางจันทิมา มเหสีฝ่ายขวาดันว่ามีสัตบุรุษนำพระจันทร์ไฉ่ในลูกมะพร้าวมายื่นให้แก่นาง มียักษ์ตนหนึ่งเข้ามาจับนางออกจากปราสาท ยักษ์ตามมาแย่งพระจันทร์จากนางไปทิ้งน้ำ ทอมาอีกช้านานนางจึงได้พระจันทร์คืนมา - นางจันทิมา มเหสีฝ่ายซ้ายดันว่าได้ดอกจำปา - -

๐ นางนาถเทวี เฝ้ายกั้นจันทิ นิรมิตกิจจา ยังมีสำริด
ผู้หนึ่งนั้นมา เอาพระจันทร์มา ยื่นให้เทวี

๐ ไฉ่ในหมากพร้าว แลกลูกหวา เห็นงามมีสี ยังมียักษ์
เข้ามารวี ชับนางเทวี จากที่ปรากฏโน

๐ นางพาจันทร์มา ที่นั้นนายา ตีเปลือกด้วยไฉ่ ยังมีพระจันทร์
...ลูกไฉ่ ยักมาพาไป ทิ้งในคงคา

๐ เป็นข้าเป็นนาง นางนาถนคราน ไปไฉ่จันทร์มา
รักมีรุ่งเรือง บันเทิงโลกา เห็นทั่วแหล่งหล้า ฟากฟ้าเมืองบน

โหรทำนายว่า นางจันทิมาจะได้โอรสมีบุญญาธิการ แต่จะมีผู้คิดเบียดเบียนให้พลัดพรากจากบ้านเมืองไปเป็นเวลานาน เมื่อกลับมาจะได้เป็นใหญ่ครองเมืองล่ำวี่ ส่วนนางจันทิมาจะได้ธิดา

นางจันทาเกิดความริษยาหมกติดกับยายเขาสุมเมาทำเสน่ห์ให้ท้าวสมลหลงใหล
นางจันทาประสูติโอรสเทวดาเนรมิตหอยสังข์ใส่พระกุมารไว้ นางจันทาคิดสินบนโหรีให้ทำนายว่า
หอยที่เกิดมาเป็นกำลับ้านกาลเมือง ท้าวสมลหลงเชื่อ ชับนางจันทาและโอรสออกจากเมือง
นางจันทาไปอาศัยอยู่กับยาย เลี้ยงตัวโดยการหาฟันขาย

เรื่องสังข์ทอง

เมื่อบวงสรวงเทวดา ท้าวสมลทรงพระสุบินว่าพระอาทิตย์และดวงดาวตกลง
ตรงพระพักตร์ พระองค์ทรงหยิบพระอาทิตย์ด้วยพระหัตถ์ขวา ทรงหยิบดวงดาวด้วยพระหัตถ์ซ้าย
ต่อมาพระอาทิตย์หายไป พระองค์ทรงกรรแสงด้วยความเสียพระทัย พระอาทิตย์จึงกลับคืนมา

ฉันว่าอาทิตย์อุทัยจริง	ตกลงตรงรักกรข้างทักษิณ
ดาวนอยพลอยค้างอยู่กลางคืน	เราฝันรักกรด้วยเอาด้วยพลัน
มือซ้ายไคดวงคารา	มือขวาคว้าได้สุริยัน
แล้วหายไปแล้วพระสุริยัน	ทอโศกสลับรำไรจึงไคฉัน ¹

โหรีทำนายว่านางจันทาเทวีจะไคพระโอรสซึ่งมีบุญญาธิการ นางจันทาจะได้รักษา
นางจันทาจึงคิดสินบนโหรีให้โหรีช่วยแก้ไขเหตุการณ์ นางจันทาเทวีประสูติพระกุมาร เป็นหอยสังข์
นางจันทาให้โหรีทำนายว่าเป็นกำลับ้านกาลเมือง นางจันทาหลอกลวงท้าวสมลให้จับได้นางจันทาเทวี
จนท้าวสมลหลงเชื่อ จึงชันนางจันทาเทวีออกจากเมือง นางจันทาส่งให้เสนานำไปฆ่า แต่เสนา
ปล่อยนางไป นางจันทาเทวีไปอาศัยอยู่กับยาย

สุวรรณสังข์

พระโพธิสัตว์จุติในครรภ์พระนางจันทา เทวีมหาลิขิตฝ่ายขวาทรงพระสุบินว่า พระอาทิตย์
เปล่งรัศมีเป็นประกายแผ่ไปทั่วทิศแล้ววนเวียนรอบเขาพระสุเมรุสามรอบ ทกบนทรวงของนาง
มหาลิขิตฝ่ายซ้ายทรงสุบินว่าเทวดานำดอกจำปาทองคำมาให้แกนาง

¹ พุทธเลิศล้ำน่านาลัย, พระบาทสมเด็จพระสังฆราช 3.

"พระอาทิตย์เปล่งรัศมีแผ่ไปในทิศานุทิศ แล้ววนเวียนสีเมรุบรรพตลามรอบ
 ๑
 บาทกตองพระทรงนาง"

โหรทำนายว่าพระนางจันทาเทวีจะได้พระโอรสซึ่งมีบุญญาธิการ นางสุวรรณจัมปาจะ
 มเหสีฝ่ายซ้ายจะได้พระธิดา นางสุวรรณจัมปาจะเกิดความอิจฉาริษยาพระนางจันทาเทวี จึงคิด
 สืบเนปาลกเสนาบดีให้หลบล่าวโหมพระนางจันทาเทวีว่า พระนางเป็นชู้กับคนชั้นต่ำ พระเจ้าพรหมทัต
 ทรงหลงเชื่อ จึงขับไล่นางขณะพระนางจันทาเทวียังทรงครรภ์ นางไปอาศัยอยู่กับทนาย พระโพธิสัตว์
 เห็นพระมารดาได้รับทุกข์ยากจึงแปลงกายเป็นหอยสังข์ พระนางจันทาเทวีประสูติพระโอรสเป็นหอย
 เลี้ยงดูต่อมา

อนุภาคที่เหมือนกัน

1. ก่อนที่พระโอรสจะประสูติเกิดนิมิตฝันทั้งสาม เรื่อง
2. คำทำนายของโหรตรงกันว่ามเหสีฝ่ายขวาได้พระราชโอรสมีบุญญาธิการ
 มเหสีฝ่ายซ้ายจะได้พระธิดา
3. มเหสีฝ่ายซ้ายเกิดความอิจฉาริษยา คบคิดกับบุคคลที่สองทำลายมเหสีฝ่ายขวา
4. มเหสีฝ่ายขวาประสูติพระโอรสเป็นหอยสังข์เหมือนกัน
5. ผลจากความอิจฉาริษยาของมเหสีฝ่ายซ้ายทำให้นมเหสีฝ่ายขวาถูกขับไล่ออกจาก
 พระนครไปอาศัยอยู่กับทนายเหมือนกันทั้งสามเรื่อง

อนุภาคที่แตกต่างกัน

1. เมื่อความเกี่ยวกับความฝันและบุคคลที่ฝัน หอยสังข์ มเหสีฝ่ายขวานิมิตฝันชัดเจน
 บอกเรื่องราวในอนาคตชัดเจนกว่า เรื่องสังข์ทองและสุวรรณสังข์ พระนางทรงพระสุบินว่าได้พระจันทร์
เรื่องสังข์ทอง ท้าวศิวมลทรงพระสุบินว่าได้พระอาทิตย์ เรื่องสุวรรณสังข์ พระนางจันทาเทวีทรงพระสุบิน
 ว่าได้พระอาทิตย์
2. เกี่ยวกับรูปหอย เรื่องหอยสังข์ เทวดา เนรมิตรูปหอย เรื่องสังข์ทอง

¹ ศิลปากร, กรม ปญญาสาชากก หน้า 217.

ไม่กล่าวถึงเรื่องนี้ เรื่องสุวรรณสังข์ กล่าวว่า พระโพธิสัตว์ทรงอธิฐานแปลงกายเป็นหอย

3. กลอนบายของบเหสีฝ่ายชาย เรื่องหอยสังข์ ทำเสน่ห์ท้าวบศมล ทิดสินบนโหร ให้โหรทำนายว่าเป็นกาศิณานการีเบื่อง อีกสองเรื่องบเหสีฝ่ายชายทูลยุบง

เหตุการณ์ตอนต้นระยะที่สอง

กวีสร้างเหตุการณ์เชื่อมโยงให้เรื่องดำเนินต่อไป โดยการให้มเหสีฝ่ายขวาที่รูปหอยของพระโอรส มเหสีฝ่ายชายทราบบางวางแผนทำดาบ จนประสบความสำเร็จ ทำให้พระโอรสต้องพลัดพรากจากพระมารดาไปอาศัยอยู่กับผู้อื่น

หอยสังข์

พระนางจันทิที่รูปหอยของพระโอรส หอยสังข์จึงไม่มีที่หลบซ่อน วิ่งเล่นอยู่กับเด็ก ๆ ลูกชาวบ้าน ทอมาข้างถนนกม้นหนีออกจากวัง ท้าวบศมลตรัสสั่งให้เสนาออกติดตาม เสนาไปพบบ้านตาบยายและเห็นกุมารมีหน้าตาเหมือนท้าวบศมล จึงนำควาไปกราบทูล นางจันทาทราบเรื่องจึงทูลยุบงว่า กุมารนั้นคงจะเกิดจากษของพระนางจันทิควรที่จะจับมาฆ่าเสีย ท้าวบศมลหลงเชื่อ จึงจับหอยสังข์มาฆ่า พยายามฆ่าถึงสามครั้ง ดังคำประพันธ์

ฆ่าพันก็ไต่ตาย	เอาช่างร้ายมาเร็วไว
ช่างร้ายไม่ทำโค	แล้วเอาไฟเผาเลาหนา
ไฟนั้นก็ดับลง	มิไ้หม้องค์เฝ้าเกศา
บัวทองรองรับข้า	แล้วเอามาทิ้งวาลัย

พระยานาคไปพบจึงนำมาเลี้ยงไว้ แต่อยู่ได้ไม่นาน เพราะนาคจะให้ฝน พนพิษ พระยานาคกลัวว่าพระสังข์จะได้รับอันตรายจึงส่งไปให้นางพันธุรัต ซึ่งเป็นยักษ์ครองเมืองปักพูนเป็นผู้เลี้ยงดูต่อมา

สังข์ทอง

เมื่อพระนางจันทิเทวีถูกขับออกไปจากเมือง นางจันทาคิดจะเป็นใหญ่ จึงหายายเจ้าสุเมธา ให้ทำเสน่ห์ท้าวบศมลจนหลงใหล ฝ่ายพระนางจันทิเทวีอย่าเห็นลูกออกจากหอยรูปร่างสวยงามจึงตีหอยเสีย พระกุมารไม่มีที่หลบซ่อนจึงเที่ยวเล่นอยู่ในบ้าน ชาวบ้านกลัวว่าสื่อถึง—

นางจันทา ๆ จึงใช้เสนาไปจับตัวพระกุมารมา ครั้นแรกพบด้วยทนต์จันทาไปค้าย พันด้วยคาน
คานหัก ให้ช่างแทงข้างไม้กลาแทง ในที่สุดนำไปถ่วงน้ำ ดังคำประพันธ์

ล่อลวงหลอกหลอนให้นอนไป	หมายใจเสนาจะฆ่าตี
อาเพศด้วยเคชุกรามรา	เทวรักษ์าพระไทรศรี
ออกช่วยป้องกันทันที	เมื่อเสนาจับทนต์จันทา ¹

ว่าพลางถอดหอกดาบเบี่ยง	เดินเคียงเข้ามาหาข้าไม้
พระสังขัตระหนกตกใจ	ร้องให้เกลือกกลิ้งวิ่งวอน
เสนาขึ้นทำด้วยจำ เป็น	หอกหักกระเด็นเป็นสองทอน
คาบปืนสั้นคมระฆฆอน	มีไคมวณมรณเร่งส่งกา ²

เสนาคิดพร้อมยอมกัน	เบิกขางนำมันตัวกล้า
แก้ปลอกกลอกเหลาแล้วเอามา	มีซากใส่ให้หิมแทง
ขางรองรวัวตัวสั้น	งาคันปักคินคินแหง
ควาญไล่เท่าไรก็ไม่แทง	ยิ่งคิดยิ่งแหม่งแคลงใจ ³

เลื่อมสร้างวางองค์พระลูกยา	เหวี่ยงเหวี่ยงเสนาเอาตัวไป
ผูกมัดรัดถ่วงให้มรณา	จะงัดไวชานานไม่ได้
เพลิงกาสจะผลาญเอา เวียงไชย	เร่งไปบัดนี้อย่าไคชา ⁴

พระกุมารได้รับความช่วยเหลือจากพระยานาค ต่อมาขนาดจะพนพิณ พระยานาคจึงส่งพระกุมาร

¹ พุทธเลิศล้ำภณาลัย, พระบาทสมเด็จพระสังฆราช หน้า 44.

² ข.

³ ข. หน้า 45.

⁴ ข. หน้า 53.

ให้ไปอยู่กับนางพันธุรัตน์

สุวรรณสังข

เมื่อพระนางจันทา เทวีไปอาศัยอยู่กับยายตาได้เห็นพระโอรสออกจากหอย รูปร่าง
งดงาม พระนางไม่ประสงค์จะให้พระโอรสเข้าไปอยู่ในหอยจึงตรึงหอยทิ้งเสีย ชาวนี้ทราบไปถึง
พระเจ้าพรหมทัต จึงจัดพลนักรออกไปรบทั้งสองกลับมา นางสุวรรณจัมปากระริษยาหาความผิด
พระราชนิเวศน์และพระนางจันทา เทวี ทราบว่าเกิดในหอย จึงทูลพระเจ้าพรหมทัตว่าเป็นกาลกัม
ปาลกเสนาบดีกราบทูลยุบยักย พระเจ้าพรหมทัตทรงเชื่อ จึงให้ลอยแพพระกุมารกับพระนาง—
จันทา เทวี ดังคำประพันธ์

พระเจ้ากรุงพรหมทัตหาปริชาไม หลงเรือลอยคำเสนาบดีและนางสุวรรณจัมปากระเทวี
ทรงพระพิโรธอย่างใหญ่ จึงบังคับรับสั่งอำมาตย์ว่า พวกอำมาตย์จงช่วยกันผูกแพใหญ่
เอานางจันทากับพระกุมารใส่ในแพไปลอยเสียในแม่น้ำคงคา ฝ่ายพระนางจันทา เทวี
และชนชาวบุรีทราบเหตุนั้นแล้วก็พากันร่ำร้องไห้ยกใหญ่¹

ขณะที่แพลอยอยู่ในแม่น้ำคงคา เกิดพายุใหญ่แพแตก ทั้งสองพรัดพรากจากกัน
พระนางจันทา เทวีไปอาศัยอยู่กับชนอุชย เศรษฐีในเมืองมัทราส พระกุมารได้รับความช่วยเหลือจาก
พระยานาค ๆ เนมิตเรือทองให้เป็นที่พักพิง เดินทางไปพบพระฤาษีบนเกาะแห่งหนึ่ง พระฤาษี
ชี้ทางให้พระกุมารเดินทางไปพบนางยักษเทวี ได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดี

อนุภาคที่เหมือนกัน

1. พระมารดาที่รูปหอย ทำให้พระกุมารถูกจับไปฆ่า
2. พระกุมารรอดชีวิตเพราะได้รับการช่วยเหลือจากพระยานาค และได้รับการ
เลี้ยงดูจากนางยักษ

¹ ศิลปการ, กรม นิทานปญญาสาธก หน้า 226.

อนุภาคที่แตก่างกัน

1. มเหสีฝ่ายชายในเรื่องสุวรรณสังข์ ทำเสน่ห์เพื่อตำแหน่งมเหสี เรื่องหอยสังข์ มเหสีฝ่ายชายทำเสน่ห์ก่อนพระกุมารจะประสูติ เรื่องสังข์ทอง ไม่กล่าวถึงการทำเสน่ห์
2. การประหารพระกุมาร สุวรรณสังข์ พระเจ้าพรหมทัตครัดสังขลวยแพพระกุมาร และพระมารดา แพแตกทั้งสองจึงพัวพันจากกัน พระกุมารเดินทางไปพบพระธานี พระยานาค และได้รับการเลี้ยงดูจากนางยักษ์ เรื่องสังข์ทอง และเรื่องหอยสังข์ กล่าวถึงการประหารตรงกัน คือ ใช้ดาบฟัน ข้างแขง และในที่สุดนำไปฉีกหน้า

เหตุการณ์ก่อนต้นระยะที่สาม

เหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในตอนนี้เป็นเหตุการณ์ตอนสุดท้ายของเหตุการณ์เบื้องต้น หลังจาก นั้นตัวเอกออกผจญภัยด้วยตัวเอง ไม่ได้รับการกลั่นแกล้งจากบุคคลอื่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์ ที่สร้างปัญหาให้แก่ตัวเอก ทำให้ตัวเอกแสดงพฤติกรรมออกมา เป็นผลให้เรื่องดำเนินต่อไป เหตุการณ์ ครั้งนี้เริ่มต้นจากนางยักษ์ปิดบังความจริงบางประการมิให้พระกุมารรู้ พระกุมารจึงค้นหาความจริง จนประจักษ์แก่ตัว เองว่านางยักษ์ของวิเศษทำให้เหาะเหินเดินอากาศได้ ความคิดถึงแม่คลั่งคลั่งตาล ุให้พระกุมารหนีนางยักษ์ไป นางยักษ์ติดตามให้พิพม์นตแล้วลั่นใจตาย พระกุมารจึงออกเดินทาง ต่อไป

เรื่องหอยสังข์¹

นางยักษ์ห้ามหอยสังข์เข้าไปค่ายครัว หอยสังข์สงสัยจึงหนีเข้าไปขณะมีนางพันธุรัต เข้าไป พบกองกระดูกมากมาย จึงรู้ว่าแม่เป็นยักษ์ หอยสังข์เดินต่อไป พบบ่อเงินบ่อทอง เถาน้ำจุ่มลงไปรู้ว่าน้ำ เป็นเงินและทอง พบรูปเงาะเกือกแก้วใบเตาทอง สวมใส่ชุด เหาะได้ ความคิดเรื่องหนีนางยักษ์ออกติดตามแม่ก็เกิดขึ้น เมื่อนางยักษ์กลับจากป่า เห็นน้ำหอยสังข์พันธุรัตถาม หอยสังข์บอกว่าบิดาตาย นางยักษ์แกล้งออกดูขณะหอยสังข์นอนหลับจึงรู้ความจริง แต่ไม่ทำหนี ต่อมา เมื่อนางยักษ์เข้าป่า หอยสังข์จึงลงไปชุบตัวในบ่อเงินและบ่อทอง สวมรูปเงาะ เกือกแก้ว ใบเตาทอง

¹ ทุนฉบับขาดหายไป เนื้อเรื่องได้จากคำบอกเล่าของนายลับ ขวัญแก้ว และจากความทรงจำของผู้เขียนเอง.

เหาะหนีไป นางยักษ์กลับมาดูเรื่องออกติดตามไปจนทัน พระสังข์เห็นนางตัวจึงอธิษฐานเอาไม้เท้า
ชี้คนพันคน นางยักษ์ข้ามไปไม่ได้ออวอนให้พระสังข์กลับ เมื่อพระสังข์ไม่กลับมาจึงเขียนมนต์
เรียกเนื้อเรียกปลาไว้นพันทราย แล้วกลืนใจตาย พระสังข์เรียนมนต์จนจำได้ ออกเดินทาง
ต่อไป

เรื่องสังข์ทอง

พระสังข์ได้รับการเลี้ยงดูจากนางพันธุรัตน์จนอายุ 15 ปี นางพันธุรัตน์ออกป่า
หาเนื้อสัตว์กิน ห้ามพระสังข์ให้ไปเที่ยวในครัวไฟและบ่อน้ำ พระสังข์หนีไปดู พมกระดุกทราบว่ามี
แม่เป็นยักษ์ เอาน้ำจุ่มในบ่อเงินและบ่อทอง เช็ดไม่ออก เอาผ้าพันไว้ เห็นรูปเงาะ เกือกแก้ว
ไม่เท่าทอง สวมรูปเงาะดูเหาะได้ จึงคิดหนีจากนางพันธุรัตน์ นางพันธุรัตน์กลับมาถามเรื่องนี้
พระสังข์บอกว่ามีควาญ นางพันธุรัตน์ทราบความจริงเมื่อแก้ออกดู ค่อมานางพันธุรัตน์ออกป่า
พระสังข์ซุ่มก้นในบ่อเงินบ่อทอง สวมรูปเงาะ เกือกแก้ว ไม่เท่าทอง เหาะหนีนางพันธุรัตน์
นางพันธุรัตน์กลับมาทราบเรื่องออกติดตามจนทัน พระสังข์หนีขึ้นบนภูเขา อธิษฐานอย่าให้นาง-
พันธุรัตน์ตามขึ้นไปได้ นางพันธุรัตน์ไม่สามารถตามขึ้นไปได้ จึงเขียนมนต์เรียกเนื้อเรียกปลาไว้น
พันหนหิน แล้วนางก็กลืนใจตาย พระสังข์กลับมาเรียนมนต์จนจำได้แล้วออกเดินทางต่อไป

ตัวอย่าง คือนางพันธุรัตน์ลาพระสังข์บอมนต์เรียกเนื้อเรียกปลา

อย่านึกแค้นแกล้งเลยว่าเป็นยักษ์	มาเถิดลูกกรักอย่าเกรงขาม
ถึงจะอยู่จะไปก็ให้งาม	เจ้าผู้ทรงมารักร่วมชีวิต
อันรูปเงาะไม่เท่าเกือกแก้ว	แม่ประสิทธิ์ให้แล้วคงปรารถนา
ยังมณฑปหนึ่งของมารดา	ชื่อวามหาจินตมณฑ
ถึงจะเรียกเตาปาลาฉาชาทิ	ฝูงสัตว์จับบาปในไพร่สงฆ์
กรูท้าวอยู่ชั้นบน	อาณานิคมอันแล้วก็มาพลัน
เจ้าเรียนไว้สำหรับเมื่ออับจน	จะได้แก้กันตนที่กับชน
แมคงจะกายวายชีวิต	จงลงมาให้ทันทองที่

¹ พุทธเลิศหลานภาลัย, พระบาทสมเด็จพระสังข์ทอง หน้า 86.

เรื่องสุวรรณสังขาคค

นางยักษเทวีเลี้ยงดูพระกุมารมาจนเติบโต นางจะต้องออกปลาล้างตัวเป็นอาหารเสมอ ก่อนจะออกปลานางจะสั่งห้ามพระกุมารว่าอย่าไปเที่ยวในสวนและบนปราสาททางทิศเหนือ พระกุมารหนีไปเที่ยวสวนพบกองกระดูก ไปบนปราสาทพบบ่อเงินและบ่อทอง รูปเงาะป่า เกือกทอง พระขรรค์แก้ว พระกุมารจึงเอานิ้วจุ่มลงในบ่อเงินและบ่อทอง เช็ดนิ้วออก เอาผ้าพันไว้สวม- เกือกทอง รูปเงาะ ถ้าวพระขรรค์ สามารถเหาะได้ จึงคิดหนี นางยักษเทวีกลับจากปลาทามได้ความว่ามีคนขาด นางยักษเทวีแก้ออกดูความจริงจึงบวมน้ำลายรด ทองก็หายไป ต่อมาเมื่อนางยักษเทวีออกเที่ยวปล่า พระสังข์จึงลงอาบน้ำทิพย์ในบ่อกลายเป็นสีทอง สวมรูปเงาะ เกือกทอง ถ้าวพระขรรค์เหาะหนีออกจากเมืองไปจนถึงเมืองคักสีลา นั่งพักอยู่บนศาลา นางยักษเทวีทราบ- ความติดตามมาจนถึงฝั่งน้ำเมืองคักสีลา ข้ามไปไม่ได้ จึงขออนוניให้พระกุมารกลับเมือง เมื่อพระกุมารปฏิเสธนางจึงบอกทิพนนต์เรียกเรือเรียกปลาให้ พระสังข์เหาะหนีไป นางยักษเทวีกลั่นใจตาย พระสังข์กลับมาเรียบมนต์ที่นางยักษเทวีเขียนไว้จนจำได้จึงออกเดินทางต่อไป

กัวย่าง ตอนนางยักษเทวีออกติดตามและบอกมนต์

นางนึกว่าลูกของเราเห็นจักษหนีเราไปแล้ว นางจึงตรวจดูของทิพย์สามอย่าง ก็เพราะรูปเงาะป่าทั้ง เกือกทองทั้งคู่หนึ่ง พระขรรค์คามแก้วหนึ่ง หายไปมิได้ เห็นจึงเข้าใจว่าลูกรักของเราหนีไปจริงแล้ว นางตั้งรักทั้งแก่นแสนอาลัย ร้องไห้หาแล้วเหาะติดตามมาทางอากาศจนถึงนที (คือฟากนี้เป็นแดนยักษ) นางมองไปเห็นพระสุวรรณสังข์เขื่อนั่งอยู่บนศาลาฝั่งน้ำโน้น (คือฝั่งน้ำโน้นเป็นแดนมนุษย์ เมืองคักสีลา) ยักษเทวีมีอาจเหาะข้ามแม่น้ำนั้นได้ นั่งอยู่ในฝั่งนี้ฟากนี้แล้วปลอบลูกด้วยบิวารจาวว่า พ่อลูกรักของแม่จงตั้งใจ เชิญพ่อกลับไปกับมารดาเถิด พ่อโกรธเคืองมารดาด้วยอะไรจึงไต่ขึ้นมา มารดาตั้งใจจะรับรองกเลวระของพ่อไว้ และตั้งใจจะยกสรรพสมบัติและสาวใช้ทั้งปวงให้แก่พ่อ พ่อจะได้ดำรงวงศ์ประเพณีของมารดาต่อไป

พระสังข์ตอบว่า ข้าพเจ้าไม่อาจอยู่กับมารดาได้ เชิญมารดากลับเสียเถิด ข้าพเจ้าเคยมาเป็นบุตรของมารดาเท่านั้นเอง .. ข้าพเจ้าจักไม่กลับไปกับมารดา-

จริงแล้ว พ่อลูกรักของแม่ ถ้าหากพ่อไม่กลับไปกับแม่ไซ้แม่จำคุกตายอยู่ที่นั่น พ่อจึง
 มาเรียบเอาที่พม้นต์ไป แม่จะให้ที่พม้นต์แก่พ่อ จะไ้เอาไปไว้เป็นที่พึ่งต่อไป
 ๒. 1
 ภายหลัง

อนุภาคที่เหมือนกัน

1. พระสังข์ไ้คิดว่ามารดาของตนเป็นยักษ์เนื่องจากตนพบกองกระดูก
2. ตนพบของวิเศษคือ บ่อเงินบ่อทอง พระสังข์เฝ้านี้ว่าจุมตุ เมื่อนี้ เป็นสีทอง
 จึงเอาผ้าพันไว้ เมื่อนางยักษ์ถามพระสังข์บอกว่ามีคมาค นอกจากบ่อเงินบ่อทอง พระสังข์ยังค้น
 พบรูปเงาะ ซึ่งเมื่อสวมแล้ว เหาะไ้
3. ก่อนที่พระสังข์จะหนี ไ้ลงชุตัวในบ่อเงินและบ่อทอง สวมรูปเงาะ เหาะ
 หนีไปพร้อมของวิเศษอีกสองอย่าง
4. นางยักษ์เฝ้านี้เรียกลูกเรือเรียกปลาแก่พระสังข์แล้วนางจึงกลั่นใจตาย พระสังข์
 เรียบมนต์แล้ว ออกเดินทางต่อไป

อนุภาคที่แตกต่างกัน

1. ของวิเศษสองอย่าง ก็คือ ร่องเท้าและอาวุธ ในเรื่อง หอยสังข์ และเรื่อง
สังข์ทอง กล่าวว่า ร่องเท้าเป็นร่องเท้าแก้ว อาวุธคือไม้เท้าทอง เรื่อง สุวรรณสังข์ ร่องเท้า
 เป็นร่องเท้าทอง อาวุธคือพระขรรค์คามแก้ว
2. สาเหตุซึ่งนางยักษ์เฝ้านี้ถึงตัวพระสังข์ไม่ได้ เรื่อง สังข์ทอง กล่าวว่า พระสังข์
 อธิษฐานไม่ให้นางยักษ์ขโมยเขาได้ เรื่อง หอยสังข์ กล่าวว่า พระสังข์ใช้ไม้เท้าทองขีดเส้นกัน
 อธิษฐานว่า ขออย่าให้นางยักษ์เดินข้ามเส้นตรงนั้นได้ เรื่อง สุวรรณสังข์ กล่าวว่า แม่น้ำคั่นกลาง
 ฝั่งหนึ่ง เป็นคั่นแดนของมนุษย์ ฝั่งหนึ่ง เป็นคั่นแดนของยักษ์ซึ่งยักษ์ไม่สามารถข้ามฝั่งไปทางคั่นแดน
 มนุษย์ได้

เหตุการณ์ตอนกลาง

เหตุการณ์ตอนกลาง เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยหนุ่มของตัวเอก คือพระสังข์ เหตุการณ์ในวัยหนุ่มเกี่ยวกับการ เริ่มต้นชีวิตการครองเรือน ตัวเอกต้องเผชิญอุปสรรคและความทุกข์ยากนานาประการ จนกระทั่งประสบความสุข

เหตุการณ์ตอนกลางแบ่งออกได้ 2 ระยะ

เหตุการณ์ตอนกลางระยะแรก

ตัวเอกเริ่มเข้าสู่วัยหนุ่มขณะหนีจากวังยักข์ เดินทางรอนแรมไปในป่าจนบรรลุเมือง ๆ หนึ่ง ซึ่งกษัตริย์ผู้ครองเมืองมีธิดาเจ้าองค์หนึ่ง เหลือธิดาองค์สุดท้ายที่ยังไม่มีคู่ แม้ว่าพระราชบิดาจะไต่ถามหาชายมาให้นางเลือก นางก็ไม่สามารถเลือกชายใดมาเป็นคู่ครอง จนในที่สุดพระราชบิดาได้ทราบข่าวเรื่องเงาะป่า จึงตรัสสั่งให้เงาะป่าเข้าเฝ้าให้พระธิดาเลือกนางเลือกเงาะป่าเป็นภักศ พระราชบิดาไม่พอใจ ขับไล่ออกจากเมือง ใ้รับทุกข์เวทนา มีหน้าซำยังถูกพระบิดากลั่นแกล้งต่าง ๆ นานา เพื่อหาสาเหตุที่จะฆ่า เช่นให้หาเนื้อ หาปลา เจ้าเงาะก็สามารถแก้ไขได้ แต่พระราชบิดาก็กังหรงพระพิโรธ

เรื่องหยอสังข์¹

พระสังข์เดินทางเข้าเมืองทวารวดี อาศัยอยู่กับเด็กเลี้ยงวัว ทวารวดี กษัตริย์เมืองทวารวดี มีธิดาเจ้าองค์ พระองค์ให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่ ธิดาองค์เล็กคู่ครองได้ เหลือธิดาองค์สุดท้าย กือนางธิดา ทวารวดีป่าวประกาศให้ชาวเมืองมาจนเชื้อใจเดินทางเข้ามาให้พระธิดาเลือก แต่นางธิดาหาได้เลือกไม่ ทวารวดีได้ข่าวเงาะป่าจึงให้เสนาไปพาตัวเจ้าเงาะเข้าเฝ้า ทวารวดีตรัสสั่งให้พระธิดาออกไปดู นางธิดามองเห็นรูปของภายใน จึงเลือกเจ้าเงาะ ทวารวดีทรงพระพิโรธ ขับไล่ออกไปอยู่ปลายนา ภัยความโกรธแค้น อับอาย ทวารวดีก็จะฆ่าเจ้าเงาะ จึงออกอุบายให้เขยทั้งเจ็ดไปหาเนื้อหาปลา และหาเพชร-นิลจินตารวมตามครั้ง ๆ ครั้งหกเขยต้องไปขอเนื้อขอปลา และเพชรนิลจินตารวมจากเจ้าเงาะ

¹ 1. กณนัษตราชดหายไป ได้รับคำบอกเล่าจากนายลับ ขวัญแก้ว และจากความทรงจำของผู้เขียน.

ซึ่งถอรูปเป็นทองสวยงาม พระสังข์ขอสิ่งแลกเปลี่ยน คือเชือกเนื้อมีบริเวณ จมูก ใบหู และหน้าผาก
 เชยทั้งหกเป็นค่าตอบแทน ท้าวสามลหมกอุบายที่จะกิดฆ่าเจ้าเงาะ เจ้าเงาะกับนางรจนางจึงยัง
 คงทนทุกข์ทรมานต่อไป

เรื่องสังข์ทอง

เจ้าเงาะ (พระสังข์) เดินทางเข้าเมืองสามด นางรจนางีกาท้าวสามดเลือก
 เป็นภรรยา ท้าวสามดจับใจไปอยู่ปลายนา ถอรูปเงาะทิ้งไว้ นางรจนางเอรูปเงาะไปเผาไฟ
 แต่รูปเงาะไม่ไหม้ พระสังข์จึงไม่ยอมถอรูปเงาะอีกเลย ท้าวสามดทรงพระพิโรธและอับอาย
 คิดจะทำลายเจ้าเงาะ จึงสั่งให้เชยทั้งเจ็ดออกไปหาปลาหาเนื้อมาถวาย พระสังข์สามารถหาไป
 ถวายได้ทั้งสองครั้ง โดยอาศัยทิพยมนต์ หกเชยผู้ต้องไปขอเนื้อและปลาจากพระสังข์ พระสังข์
 ขอสิ่งแลกเปลี่ยน คือเนื้อมีบริเวณ ใบหูและจมูกตามลำดับ ท้าวสามดหมกอุบายที่จะกิดทำลาย
 เจ้าเงาะและนางรจนางทนทุกข์อยู่ปลายนาเช่นเดิม

ตัวอย่าง ท่อนท้าวสามดสั่งให้เชยทั้งเจ็ดออกไปหาเนื้อ

เมื่อนั้น	ท้าวสามดเคืองชัคอ้อน
เกล่งให้หาปลาจะฆ่าฟัน	อายเงาะมันกลับไคมาทนาย
ยิ่งกิดยิ่งแค้นแน่นใจ	แค้นมิฆ่ามันไคก็ไมทนาย
จึงตรัสแสร้งเสเพนพยาย	จะต้องการเนื้อทรายมาเลี้ยงกัน
ทั้งหกหามาแก้ตัวใหม่	แม่มิไคชื่อว่าจะอาศัย
เสนาโนไปบอกอายเงาะนั้น	หาเนื้อมาให้ทันวันพรุ่งนี้

เรื่องสุวรรณสังข์

พระสุวรรณสังข์เดินทางไปถึง เมืองพาราณสี กษัตริย์เมืองพาราณสีมีธิดาเจ็ดองค์
 หกองค์อภิเษกแล้ว เหลือนางคันชาเทวีธิดาองค์สุดท้าย พระบิดาจึงยกมาให้พระธิดาเลือกคนหมด
 นางก็ไม่ชอบใจ เหลือเจ้าเงาะ ท้าวพาราณสีจึงตรัสสั่งให้เสนานำเจ้าเงาะเข้าไป คั้นนมเอง

¹ พุทธเลิศหลานภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ สังข์ทอง หน้า 156.

เจ้าเงาะฝันว่าได้ไปอาบน้ำในสระโนนาค นางกัณฐาเทวีฝันเช่นกันเกี่ยวกับ นางฝันว่ามีเทพบุตรองค์หนึ่งนำผลไม้ทิพย์มาให้ นาง แก่ผลไม้เนื้อกลิ่นหอมประหลาด ไม่เป็นที่พอใจของคนอื่น นางจึงนำออกดู ปรากฏเป็นแก้วเจ็กประการ นางจึงนำมาประคัมกาย กรักรุ่งเช้า เสนาก็นำเจ้าเงาะเข้ามาเฝ้า นางกัณฐาเทวีจึงเลือกเงาะป่าเป็นคู่ครอง กษัตริย์แห่งพาราณสีทรงพระพิโรธ ขับออกไปจากเมืองและคิดหาอุบายฆ่า ครัสติใช้เซยทั้งเจ็ดไปหาเนื้อ หาสุนัข และปลา รวมสามครั้ง หกเซยทองไปขอสิ่งดังกล่าวจากพระสุวรรณสังข์ พระสุวรรณสังข์ขอสิ่งแลกเปลี่ยนคือเนื้อบริเวต หู นิ้วมือ ปลายจมูก ตามลำดับ กษัตริย์แห่งพาราณสีจนพระทัยไม่สามารถจะฆ่าได้ พระสุวรรณสังข์และนางกัณฐาเทวีต้องทนทุกข์อยู่ปลายนาต่อไป

ตัวอย่าง ถ้าประพันธ์ตอนกษัตริย์แห่งพาราณสีครัสติให้ไปหาเนื้อ

ครั้งนั้นพระเจ้ากรุงพาราณสีนึกถึงพระโพธิสัตว์ขึ้นมาให้ละอายพระทัยนัก จึงดำริว่า บานพรูปทรพลกษัตริย์ผู้นี้ เรายังอยู่กับเรา ๆ ขาขนาประชาชนนัก ถ้าเราจักฆ่ามันเสียเจียน ๆ ความครหาจักมีแก่เรา เราจักทำอุบายให้โทษนิคปรากฏขึ้นแล้วจึงฆ่าเสีย คำริแล้วจึงปรึกษากับราชบุตรเซยทั้งหกว่า เราจักคิดหาอุบายแกล้งฆ่าเจ้าเงาะเสีย ... รับสั่งให้หาเงาะป่าเข้ามาเฝ้า แล้วบังคับราชบุตรเซยทั้งเจ็ดว่า เราอยากจะกินเนื้อมฤค ท่านทั้งเจ็ดจึงไปจับเนื้อมาให้เราคนละตัว ถ้าหากท่านทั้งเจ็ดหาเนื้อมาให้เราไม่ได้ไซ้ เราจะฆ่าเสียสิน¹

อนุภาคที่เหมือนกัน

1. การเลือกดู คือบิดาของตัวเอกฝ่ายหญิงให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกดู เหลือธิดาคนสุดท้ายเลือกเงาะป่า
2. หลังจากพิชิตเลือกดู ตัวเอกทั้งสองถูกขับออกจากบ้านเมืองไปอยู่ปลายนา
3. ใ้รับการกลั่นแกล้งให้หาเนื้อหาปลา ตัวเอกได้รับสิ่งของแลกเปลี่ยน

¹ ศิลปากร, กรม ปญฺญาสาขก หน้า 243 - 244.

จากการหาเนื้อหาปลาจากเขยทั้งหกเช่นเดียวกัน

อนุภาคที่แตกต่างกัน

1. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่ตัวเอกจะพบคู่ครอง ในเรื่องสุวรรณสังข์ กล่าวว่า พระสุวรรณสังข์และนางกัณชาเทวีฝัน แต่เรื่องหอยสังข์ และเรื่องสังข์ทอง ไม่ได้กล่าวไว้
2. แผนการที่จะทำลายตัวเอกไม่เหมือนกัน เรื่องหอยสังข์ และเรื่อง สุวรรณสังข์ วางแผนการจามกรังเท่ากัน หาเนื้อปลาจามกรัง ที่ไม่ทรงกันถ้อ กรังที่สาม ในเรื่องหอยสังข์ กล่าวว่า กษัตริย์ศรีสังข์ให้เขยทั้งเจ็ดไปหาเพชรนิลจินดา เรื่องสุวรรณสังข์ กษัตริย์สังข์ให้ไปล่าสุกร แต่เรื่องสังข์ทอง ถูกฉกฉวยกลางสองครั้งเท่านั้น คือ หาเนื้อและหาปลา
3. สิ่งแลกเปลี่ยนระหว่างตัวเอกกับเขยทั้งหก ในครั้งที่สามไม่ตรงกัน เรื่อง หอยสังข์ ถักเนื้อบริเวงหน้าผาก เรื่องสุวรรณสังข์ ถักนิ้วมือ

เหตุการณ์ตอนกลางระยะที่สอง

เมื่อตัวเอกประสบความสำเร็จตามผลกรรมที่กระทำในชาติปางก่อนผ่านไปแล้ว จะมีผู้ให้ความช่วยเหลือ ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือเป็นผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ในนิทานของไทย คือ พระอินทร์ พระอินทร์ลงมาช่วยเหลือตัวเอกโดยการพาพินันท์กษัตริย์พอลาให้ออกไปตีกลี นกเขย ออกไปตีกลีแพะพระอินทร์ เจ้าเงาะจะก่อครุบ่ออกตีกลีกับพระอินทร์ไค้ชนะนะ จึงได้กลับมาเข้า ในเรื่อง มีความสุขต่อมา

เหตุการณ์ในระยะที่สองนับเป็นเหตุการณ์สำคัญ เป็นจุดสุดยอดของเรื่อง (Climax) เพราะหลังจากเหตุการณ์แล้ว เหตุการณ์ต่อไปเป็นเหตุการณ์คลี่คลายเรื่องไปสู่ จุติจบ ตัวเอกประสบความสำเร็จ ศัตรูจึงเกลี้ยกล่อมแพ้อำนาจของตัวเอก

เรื่องหอยสังข์¹

พระอินทร์ลงมาช่วยเหลือเจ้าเงาะเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ยาก โดยทำกลอุบาย

¹ คนสมัยซาคหายไป เนื้อเรื่องจากปากบอกเล่าของนายลับ นางปุก ขวัญแก้ว และจากความทรงจำของผู้เขียน.

อย่างยิ่งได้แก่สิ่งใดในโลกนี้ ประการที่สอง ความมีศรัทธาอย่างยิ่ง ได้แก่สิ่งใดในโลกนี้ พระอินทร์ให้เวลาเจ็ดวัน ถ้าไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้จะต้องตีกลิ้งกัมนอากาศ พระเจ้ากรุงพาราณสีศรีสปริกษากับเซยทั้งหก และเสนาก็ไม่มีใครสามารถเหาะได้ แก้ปัญหาก็ไม่ได้ ปรับทุกข์กับพระมเหสี ๆ จึงบอกให้ไปขอร้องเจ้าเงาะ พระเจ้ากรุงพาราณสีจึงตรัสสั่งให้เสนาออกไปพาตัวเจ้าเงาะและนางคันธาเทวีเข้าเฝ้า เจ้าเงาะอาสา ในวันสุดท้ายเจ้าเงาะทูลขอให้พระเจ้ากรุงพาราณสีศรีสปริกษาให้ประชาชนมาประชุมเป็นสักขีพยาน เจ้าเงาะถอดรูป เหาะขึ้นไปในอากาศแก้ปัญหากับพระอินทร์ ปัญหาประการแรก สิ่งที่เป็นแสงสว่างในโลกนี้คือ มุกคณูซึ่งอยู่ในสี่ลหะและสี่แลค หมันบริจาทน หมันสัคคิธรรมคำสอนของนักปราชญ์ ปัญหาประการที่สอง ความมีศรัทธาอย่างยิ่งในโลกนี้ คือมุกคณูที่ท่าโหมแก่ผู้อื่นที่ไม่มีความผิด ทำให้คนวิวาทกันทำอนันตริยกรรมสามารถคาบิคา ไม่ฟังคำสอนของนักปราชญ์ เมื่อแก้ปัญหาก็ถูกต้องแล้ว พระสุวรรณงังชัคคิกับพระอินทร์ พระอินทร์แพหนีไปทั่วโลก พระสุวรรณงังชัคคิครอบครองเมืองมีความสุขต่อมา

ตัวอย่าง ตอนพระสุวรรณงังชัคคิกับพระอินทร์

"พระโพธิสัตว์วิเศษนาปัญหาสองข้อเสร็จแล้ว จึงตีกลิ้งกับพระอินทร์ ณ กลางอากาศ รัศมีแห่งท้าวสักกเทวราชและพระโพธิสัตว์ทั้งสองก็แผ่สว่างไปทั้งอากาศ เหมือนหยากน้ำตาอันไหลจากนัยนาดั้น สรรพเทพดาและมนุษย์เห็นแล้วก็ทำเสียงสาธุการ แก่พระโพธิสัตว์เป็นโกลาหล โถมนาการชมเชยตลอดถึงพรหมโลกเป็นที่สุด ท้าวสุทัสมบดีตีกลิ้งกับพระอินทร์ไปหน่อยหนึ่ง จึงกลับลงมาถวายบังคมพระราชา"

อนุภาคที่เหมือนกัน

1. พระอินทร์เป็นผู้ช่วยเหลือตัวเอง
2. วิธีการที่พระอินทร์ช่วยเหลือคือ ทำกัมมัตริยตีกลิ้ง

¹ ศิลปากร, กรม ปัญญาสชาดก หน้า 257.

อนาคตที่แตกต่างกัน

ความแตกต่างของ เหตุการณ์ในระยะที่สองนี้ เพียงเล็กน้อย ก็ก่อนที่จะถึงขั้น
เรื่องสุวรรณสังข์ พระอินทร์ถามปัญหาพระสุวรรณสังข์สองขอ ซึ่งในเรื่องหอยสังข์ และสังข์ทอง
ไม่กล่าวไว้

เหตุการณ์ก่อนปลาย

เหตุการณ์ก่อนปลาย เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อคลี่คลายปัญหาทำให้เรื่องดำเนิน
ไปสู่จุดจบ นั่นคือตัวเอกได้พบกับนิคมารคาที่แท้จริง กลับคืนเมือง ลงโทษศัตรูผู้ก่อกวนสมควร
แก่ความผิด เรื่องก็ถึงจุดจบ

เรื่องหอยสังข์

พระสังข์ครองเมืองสามล้วยความสุข บังเกิดความคิดถึงพระมารดา จึงลาขานา
และท้าวสามล นางรจนาลาด้วยไม่ยากให้พระสังข์จากไป เอรูบเงาะเผาไฟ พระสังข์จึงไม่
สามารถจะออกติดตามพระมารดาได้ วิญญาณนางพันธุรงค์เกิดความสงสาร บันดาลให้พระสังข์ฝัน
เห็นนาง และบอกว่านางจะช่วยเหลือ ในคืนเดียวกันนั้นวิญญาณนางพันธุรงค์บันดาลให้ท้าวสมถน
เห็นนาง นางบอกเรื่องราวทั้งหมดให้ท้าวสมถนทราบ ขู่ว่าถ้าท้าวสมถนไม่ออกไปรับนางจันทิ
เขาเมืองและเดินทางไปรับพระสังข์แล้ว นางจะตีหัวท้าวสมถนให้แตกเป็นเสี่ยง ๆ ท้าวสมถน
ตกพระทัยมาก จับนางจันทิพาไปขังไว้ แล้วเสด็จออกไปรับนางจันทิที่กันสุเมือง หลังจากนั้นก็ออก
เดินทางไปรับพระสังข์ยังเมืองสามล เมื่อภักขีทั้งสองเสด็จไปถึงเมืองสามล ญุกกองทัพไว้
นอกเมือง ปลอมพระองค์เป็นคนเชื้อใจเข้าไปในเมือง ท้าวสมถนไปอาศัยอยู่กับนายประตุ
นางจันทิเข้าไปเป็นวิเศษอยู่ในวัง วันหนึ่งแกงผัก นางสลักขึ้นผักเป็นเรื่องราวของนางกับพระสังข์
อธิษฐานให้พระสังข์ได้อ่านขึ้นผัก พระสังข์เสวยแกงของนางอ่านเรื่องราวก็ทราบ ทั้งสองจึงได้
พบกัน เมื่อเรื่องราวกระจ่างขึ้น ท้าวสามลจึงออกไปรับท้าวสมถนเข้ามาในเมือง หลังจากนั้น
พระสังข์จึงลาท้าวสามล นางเกศณี ออกเดินทางไปยังเมืองลำภี ประชาชนทราบข่าวจึงออก
ติดตามพระสังข์ไปถวาย พระสังข์เสด็จถึงต้นพระไทรขายเมืองสามล ทรงสร้างเมืองใหม่ขึ้น

อีกเปื่องหนึ่ง จึงเสด็จต่อไปถึงเมืองลำภี พิจารณาโทษนางจันทาโดยชุกหลุมฝังและให้หัวไถจน
ตาย พระสังขไค์นางมณฑาริคนางจันทาเป็นชายา ทอแปนบุญกุศลถวาย แล้วยพระองค์เสด็จ
กลับบาประหัยเมืองใหม่ จนกระทั่งนางจันทามีพระโอรสชื่อว่า สังขบุรณ นางมณฑามีพระโอรสชื่อ
จันทรมณฑล พระสังขไค์ครองเมืองด้วยความผาสุกตลอดมา

ตัวอย่าง ก่อนพระสังขไค์พบกับพระมารดา

○ พินิจพิศแม่นแท้	ชะรอยแม่แม่นักหนา
พระองค์เลือนลงมา	แต่อาสน์แทนทองทรง
○ มาเจ้าเขามาแค	พินิจแลทั่วพระองค์
ถนึ่งหลังไหลลง	ขานมาทรงเข้าโอบอุ้ม
○ แม่นแท้พระแม่ชา	วิ่งเข้ามาหานักกรรม
พระองค์กราบลงพลัน	บาทานนี้ของของมารดา
○ นางกอกพระลูกแก้ว	ลมลงแล้วทรงไคกา
เคื่องแคนแน่นอุรา	แม่ลูกมาเพียงบรรดัย
○ สังขทองหนอนรา	ล้นวิญญาพระภูณัย
โศกคล้ายอัศจรรย์ใจ	นอนนิ่งไปทั้งสองรา

เรื่องสังขทอง

พระอินทร์ช่วยเหลือให้นางจันทาเหวี่ยงไค้พบกับพระสังขทอง โดยไปหุทวายศวิล
ให้ไปรับบุกกสทั้งสองมาให้ไค้ภายในเจ็ดวัน ถ้าไม่ไค้จะตีค่ายกระบอง ทวายศวิลจึงจัดกระบวน
ไปรับนางจันทาเหวี่ยง แล้วออกติดตามพระสังขไปยังเมืองสามถ ปลอมพระองค์เป็นคนไข้ใจ
พระสังขเสด็จออกเยี่ยมพระนกร สองกษัตริย์ได้เห็นพระโอรส นางจันทาเหวี่ยงเข้าไปอาศัยอยู่
กับหมู่วิเสท ทวายศวิลอาศัยอยู่กับนายประตู่ นางจันทาเหวี่ยงแกล้งแกล้งพักสักคืนพักเป็นเรื่อง
ของนางกับพระโอรส พระสังขเสวยแกล้งเห็นเรื่องราวของพระองค์ สอดถามนางก้านฉันทราบ
ความจริงได้พบกับพระมารดาและพระบิดา หลังจากนั้นพระสังขจึงไค้เสด็จไปเมืองของพระองค์

ตัวอย่าง ทอนนางจันทร์ เทวีพบกับพระสังข์

ลองค์ลงจากบัลลังก์อาสน์	วิ่งเข้ากอดบาทนางโฉมศรี
มิทันจะพดจาพาที	โคกก็เสือกชนสลับไป
เปื้อนนั่น	นางจันทร์เทวีศรีใส
เห็นพระโอรสยศไกร	มาร้องไห้แน่นิ่งไม่ตึงกาย
นางสวมสอคอกอองค์พระลูกรัก	นงลักษณ์อัสสน์ขวัญหาย
ชลนัยน์ไหลหลังพรังพราย	โฉมฉายนิ่งไปไม่สบประตี่ ¹

เรื่องสุวรรณสังข์

พระสุวรรณสังข์ทรงคิดถึงพระมารดาบังนั้ก จึงลางนางคันชาเทวีออกติดตามไปถึงเมืองมัทราช พบบ้านชนนุชัยเศรษฐี ชนนุชัยเศรษฐีจัดอาหารถวาย พระสุวรรณสังข์บังเกิดสงสัยในรสอาหาร สันนิษฐานว่าพระมารดาของพระองค์คงจะเป็นแม่ครัว จึงขอดูครัวจำไม่ได้ นางจึงเล่าเรื่องให้ฟัง พระสุวรรณสังข์ทราบเรื่องจึงพาพระมารดากลับไปเมืองพาราณสี

ฝ่ายเมืองพรมบุรี ชาวเมืองหนีไปอยู่เมืองพาราณสี เสนาบดีจึงกราบทูลให้พระเจ้าพรมทัตไปรับพระสุวรรณสังข์ พระเจ้าพรมทัตจึงตรัสสั่งเสนาบดีไปรับพระสุวรรณสังข์พร้อมด้วยพระนางคันชาเทวี แล้วอภิเษกพระโอรสให้เป็นกษัตริย์ นางจันทามเหสีท้าวพรมทัตไม่ยอมรับตำแหน่งเหสี ขอลุยไฟพิสูจน์ความซื่อสัตย์ ปราภูกอกบัวทองรองรับ นางสุวรรณจัมปาจะขอลุยไฟบ้าง ไฟครอกตาย

ปลากเสนาบดีหนีไปเมืองปัญจาละกราบทูลพระเจ้าปัญจาลราช ว่าพระสุวรรณสังข์เตรียมทัพจะยกมาตีปัญจาละ พระเจ้าปัญจาลราชทรงหลงเชื่อ ยกกองทัพไปตีพรมบุรี นางยักษ์เทวีซึ่งไปเกิดเป็นเทพธิดาชื่อว่า เทวธิดา ประทานพระอรรคทัตพิชิตให้พระสุวรรณสังข์นำไปต่อสูขาศึกษาศึกษาแพ้นี้ไป พระเจ้าปัญจาลราชยอมอ่อนน้อม ปลากเสนาบดีตายในทิวรับ

¹ พุทธเลิศหลานภาลย์, พระบาทสมเด็จพระสังฆราช สังข์ทอง หน้า 257.

ท้าวบ่าง กอนพระสุวรรณสังข์พบพระมารดา

พระสุวรรณสังข์ราชาทราบข่าวว่าเป็นมารดาของพระองค์แน่แล้ว จึงตรัสว่า
พระมารดาเจ้าข้า หมอมนั้นแหละเป็นโอรสของมารดานามว่าสุวรรณสังข์
พระนางจันทาเวฬุทรงฟังดังนั้น ก็ทรงเขาสวมกอดพระโอรส ใ้ถามถึงความทุกข์ยาก
แล้วพิสาปไว้ให้^๑

อนาคตกเพิ่มอนกัน

พระสังข์ได้เสด็จกลับคืนเมืองเดิมของพระบิดามารดาทั้งสามเรื่อง ศัตรูผู้ศรัย
ขอพระองค์หายแพแก่อำนาจตามแรงกรรมของตน

อนาคตกแตกต่างกัน

เหตุการณ์ตอนปลายมีความแตกต่างกันดังนี้

1. การที่ท้าวเอกก็อพระสังข์ได้พบพระบิดาพระมารดาแตกต่างกัน เรื่องหอยสังข์
พระสังข์จะออกติดตามคหบดีพระองค์เองแต่ไม่สามารถจะไปได้เพราะนางรจนามารูปเงาะเสีย
วิญญาณนางพันธุรจึงต้องช่วยเหลือชักนำให้พระบิดาพระมารดาเดินทางมาพบพระสังข์ในเมืองสามด
เรื่องสังข์ทอง พระอินทร์เป็นผู้ช่วยเหลือให้ไปพบกับพระบิดามารดา เรื่องสุวรรณสังข์ พระสุวรรณสังข์
ออกติดตามพระมารดาคหบดีพระองค์เอง และรับพระมารดาไปยังเมืองพาราณสี ส่วนพระบิดา
ไม่ได้เสด็จไปหาพระโอรสคหบดีพระองค์เอง ครั้นสั่งให้เสนาคีไปรับกลับมา แต่เรื่องหอยสังข์และ
สังข์ทองมีเนื้อความบางตอนตรงกัน คือ พระบิดาบรรดาปลอมพระองค์เป็นคนเชื้อใจ เข้าไปใน
เมืองสามด พระบิดาไปอาศัยอยู่กับนายประจักษ์ พระมารดาไปอาศัยอยู่กับหนูวิเศษ

2. สาเหตุที่พระสังข์ได้พบหน้าพระมารดาเนื่องมาจากเสวยแกงเพิ่มอีกทั้ง
สามเรื่อง แต่ข้อปลีกย่อยไม่ตรงกัน คือ เรื่องหอยสังข์ และ สังข์ทอง กล่าวตรงกันว่า นางแกงพัก
และสลักเรื่องราวบนฉันทัก พระสังข์เสวยแกง อ่านพบเรื่องราวจึงรู้ไ้แน่ชัดว่าเป็นพระมารดา
แต่เรื่องสุวรรณสังข์ กล่าวว่า พระสังข์เสวยอาหารแปลกใจว่าผู้ปรุงอาหารคือพระมารดา

^๑ ศิลปากร, กรม ปรัชญาสาคร หน้า 261.

3. เมื่อพระสังข์กลับคืนสู่บ้านเมือง มีเหตุการณ์ไม่ตรงกัน คือ เรื่องหอยสังข์ กล่าวว่า พระสังข์โคตรร้างเมืองใหม่อยู่กึ่งกลางระหว่างเมืองสามดและเมืองล่ำกี้ เมื่อเสด็จถึงเมืองพิจารณาโทษนางจันทาส์สำเร็จโทษโดยฝังโกพื้นดินไว้ไว้ไถจนกระทั่งตาย เรื่องสังข์ทอง บทพระราชนิพนธ์จบตอนพระสังข์กลับคืนเมือง ดังนั้นเหตุการณ์คือไปจึงไม่มี เรื่องสุวรรณสังข์ เมื่อพระสุวรรณสังข์กลับถึงเมือง พระเจ้าพรหมทัตอภิเษกให้ครองเมือง พระนางจันทาเทวีแสดงความบริสุทธิ์ด้วยโดยการลุยไฟ นางสุวรรณฉับปากะสิ้นชีวิตเพราะตัวเอง โดยถูกไฟเผาตาย พระสุวรรณสังข์ไปไ้พิจารณาโทษเหมือนเรื่องหอยสังข์

4. เหตุการณ์เล็กน้อย เพื่อให้เรื่องดำเนินสู่จุดจบที่สมบูรณ์ แต่ละเรื่องไม่ตรงกัน คือ เรื่องหอยสังข์ พระสังข์โจนางมณฑาธิกานางจันทาเป็นชายา และทรงมีโอรส 2 องค์ ซึ่งเกิดจากมเหสีทั้งสอง เรื่องสุวรรณสังข์ ไม่กล่าวถึงพระโอรส แต่แสดงให้เห็นบุญญาธิการของพระสุวรรณสังข์ ก่อ ปาลกเสนาบดีนำทัพของกษัตริย์ปัญจาละมาโจมตีเมืองพรหมบุรี แต่กองทัพแพแก่พระสุวรรณสังข์

ค การปิดเรื่อง

เรื่องดำเนินถึงตอนคลี่คลายของเรื่อง โดยตัวเอกประสบความสำเร็จ ปกครองแผ่นดินด้วยความเป็นธรรม ทั้ครูพ่ายแพ้แก่อำนาจจนหมดสิ้น เนื่องจากเรื่องนี้แต่งเลียนแบบจากนิทานชาดก ดังนั้นการปิดเรื่องจึงปิดด้วยการประชุมชาดก กล่าวถึงการกลับชาติของตัวละครในเรื่อง

เรื่องหอยสังข์

พระสังข์ครอบครองบ้านเมืองเป็นสุขตลอดมาจนสิ้นพระชนม์ หลังจากนั้นก็กล่าวประชุมชาดกว่า องค์พระสังข์กลับชาติมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้า นางรณากลับมาเป็นนางพิมพา ดังตัวอย่าง

○ สังข์ทองพระบาท สันบุญกลับชาติ คือองค์พระไตร ทานท้าวขมด
 จุมพลเป็นใหญ่ ก็องค์ท้าวไท สุทโชนราชา
 ○ นางนาถันที กลับมาชาตินี้ สัมหมายา ทานท้าวสามด
 จุมพลกลับมา ไ้เป็นนิกา พิมพาโฉมฉาย

๐ กือท้าวสุบพุทฺธ เกศนีสรีสุทฺธิ มวยมุกกัลบักลาย กือนางวรคิ
ชาตินี้ไคยหมาย รจนาโฌนาย กือนางพิมพา

๐ ท้าวสังขมฤท ไคยู่แทนทด สืบวงศ์พงศา กรันถกับถัน
เวียนระวันถันมา กือบุตรศาสดา ราหุลกุมาร

๐ เจ้าจันทรมณฑล กือพระอาณนท น้อยทศพลญาณ
มณฑาเทวี ชนัญญาบาล กลับมาในกาล นางมลลวรรถ

๐ นางพันธุรัต เมื่อท้าวไคยรัส เป็นพระศาสดา กลับมาชาตินี้
โคกมณีธรรมา นางวิมาลา กลับมาไคตัน

๐ ชาตินี้เล่าหนา กือวิสาขา มุญญาอนันต์ ท้าวทวนนากา
กลับมาทรงธรรม ถึงอรหันต์ อุณรุทเธอเถร

๐ ท้าวทวารอินทรา เวสนุกรรมา ข่ายขวามเวณ สาริบุตรโมคคัลลาน
รุกรการจะเจน สมเด็จพระศาสดา

๐ ภูเขยั้งทก ยังกิดวิทก ตามจองครองมา เป็นกรูผู้ใหญ่
สญชัยยิจฉา เหล่าชีเปลือยมา อีสิวะหกคน

๐ ตามสนองกันมา เมื่อเป็นศาสดา ไคมาผจญ พวกนี้เหล่าแซก
ทำแก่ทศพล

เรื่องสังข์ทอง

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง เพียง
9 ตอน เริ่มตั้งแต่กำเนิดพระสังข์ จนกระทั่งถึงตอนท้าวยศวิมลตามพระสังข์ไปนั้น ฉะนั้นการ
ปิดเรื่องจึงแตกต่างจากเรื่องหอยสังข์ กือไม่มีบทประชุมชาดก ปิดเรื่องโดยกล่าวถึงท้าวยศวิมล
และพระสังข์ออกเดินทางกลับเมือง ดังคำประพันธ์

ท้าวยศวิมลกับพระสังข์	ต่างทรงช้างที่นั่งสูงใหญ่
นางจันทรรจนาทรมวย	ต่างขึ้นพิชัยรถทอง

สาวสรวรค์ก้านลิ้นขาว
เสียงแซ่แตรสังข์ของกลอง

ซึ่งหลังกาเป็นแถวถอง
ให้เกินกองทัพพม่าคลาไคล¹

เรื่องสุวรรณสังข์

พระสุวรรณสังข์ครองราชสมบัติราบรื่นอายุชัย ก็กล่าวถึงการประชุมชาคก
การกลับชาติของตัวละครในเรื่อง ดังคำประพันธ์

สถดา อิม ฌมมเพสน์ อาหริทวา สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำธรรมเทศนา
นี้มาแล้ว จึงประชุมชาคกว่า พระยานากเอาเรือมารับพระสุวรรณสังข์กุมารนั้น
กลับชาติมาคือองกุลิมาลเถระ พระคาบส่วยสุวรรณสังข์กุมารไว้กลับชาติมาคือ
พระสารีบุตรเถระ นางยักนิธีมารดาเลี้ยงพระสุวรรณสังข์กุมารนั้น กลับชาติมาคือ
นางอุบลวรรณาเถรี ท้าวสักกเทวราช ผู้อุปถัมภ์สุวรรณสังข์กุมารกลับชาติมาคือ
พระอนุรุทธเถระ มหาเสนาคือไปเชิญเสด็จพระนางจันทาเทวีและสุวรรณสังข์กุมาร
ไปเฝ้ากรอกราชย์สมบัติ ณ พรหมบุรี กลับชาติมาคือพระโมคคัลลานเถระ ฌณูชัยเศรษฐีให้
พระนางจันทาเทวีอยู่ด้วยนั้น กลับชาติมาคือ พระสีวลีเถระ นางสุวรรณฉิมปากเทวี
แกล้งใส่โทษแก่พระนางจันทาเทวี กลับชาติมาคือนางจิตฺตมาณิกา ปาลกเสนาคือ
ผู้ผูกอาฆาตคือสุวรรณสังข์กุมาร กลับชาติมาคือภิกษุเทวทัต - พระเจ้าพรหมทัตราชบิภา
สุวรรณสังข์กุมารกลับชาติมาคือ สุทโธปนพุทธบิภา พระนางจันทาเทวีกลับชาติมา
คือนางสิริมหามายาพุทธมารดา พระนางกัณหาเทวีอัคคมเหสีของสุวรรณสังข์กุมาร
กลับชาติมาคือยโสธราพิมพาเทวี บริษัทซึ่งสวามีภักดีคือพระโพธิสัตว์กลับชาติมาคือ
พุทธบริษัท พระสุวรรณสังข์ราชา กลับชาติมาคือเรตถาคค มีพุทธพจน์ให้จบลงประ
ประการนี้²

¹ พุทธเลิศล้ำนาลย์, พระบาทสมเด็จพระ สังข์ทอง หน้า 273.

² ศิลปากร, กรม ปัญญาสาคร หน้า 279 - 280.

ลักษณะการปิดเรื่อง เรื่องหอยสังข์และเรื่องสุวรรณสังข์ มีลักษณะการปิดเรื่องเหมือนกัน คือประมุขชาตก กล่าวถึงการกลับชาติ เรื่องสังข์ทองบทพระราชนิพนธ์ปิดเรื่องด้วยการเดินทางกลับบ้านเมืองของท้าวศรีวิไลกับพระสังข์ เกี่ยวกับการกลับชาติเรื่องหอยสังข์พรรณมาละเอียดยกกว่าเรื่องสุวรรณสังข์ชาตก และมีตัวละครบางตัวที่กลับชาติไม่ตรงกัน เช่นนางยักษ์ในเรื่องหอยสังข์กลับชาติมาเป็นนางปชาบดีโคตมี ในเรื่องสุวรรณสังข์นางยักษ์กลับชาติมาเป็นนางอุบลวรรณา เป็นต้น

การเปรียบเทียบวรรณคดีชาวยุคโบราณเรื่องหอยสังข์กับวรรณคดีแบบฉบับเรื่องสังข์ทองบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเรื่องสุวรรณสังข์ การดำเนินเรื่องมีลักษณะที่เหมือนกัน และแตกต่างกันในประเด็นสำคัญ ดังนี้

การดำเนินเรื่อง	หอยสังข์	สังข์ทอง	สุวรรณสังข์
การเปิดเรื่อง	1. บทไหว้ครู 2. บรรยายสภาพบ้านเมือง	1. ไฉนบทไหว้ครู 2. บรรยายสภาพบ้านเมือง	1. ทาตาดำดี ปรารภเรื่อง 2. บรรยายสภาพบ้านเมือง
เหตุการณ์ในเรื่อง			
1. อาการเกิดของตัวเอก	เกิดมาเป็นหอยสังข์ เพราะอำนาจเทวดา	เกิดมาเป็นหอยสังข์ เพราะอำนาจเทวดา	เกิดมาเป็นหอยสังข์ เพราะกำอธิษฐานของตัวเอก
2. สาเหตุที่ตัวเอกถูกแม่เหสีฝ่ายชายกีดกันไปฆ่าหลังจากจับได้ไปครั้งหนึ่งแล้ว	พระมารดาที่รู้ไปหอยถึง	พระมารดาที่รู้ไปหอยถึง	พระมารดาที่รู้ไปหอยถึง

การคำเนื่อเรื่อง	หอยสังข์	สังข์ทอง	สุวรรณสังข์
3. วิธีทอเสื้อฝ่ายชาย เจ้าแก้วเอก	- ไหขวางแทง - พันควยคาบ - เม่าไฟ และ - จับถ่วงน้ำ	- ไหขวางแทง - พุกควยท่อนจันทร์ - พันควยคาบ - จับถ่วงน้ำ	ลอยแพ - -
4. ผู้ช่วยเหลือเจ้าแก้วเอก	- พระยานาค - นางพันธุรัต	- พระยานาค - นางพันธุรัตน์	- พระยานาค - นางยักษ์เทวี
5. ของวิเศษ	- บ่อเงินบ่อทอง - รูปเงาะ เกือกแก้ว ไม้เท้าทอง - มนต์เรียกเนื้อเรียก ปลา	- บ่อเงินบ่อทอง - รูปเงาะ เกือกแก้ว ไม้เท้าทอง - มนต์เรียกเนื้อเรียก ปลา	- บ่อเงินบ่อทอง - รูปเงาะ เกือกทอง พระขรรค์คามแก้ว - มนต์เรียกเนื้อ เรียก ปลา ชื่อ "ทิพย์มนต์"
6. การไถ่ถูกรอง	- นางรณาสีกาหัว สามลได้ยงพวงมาลัย	- นางรณาสีกาหัว สามลได้ยงพวงมาลัย	- นางคันธาเทวีสีกาหัว พาราณสี เล็กกวาวาจา
7. วิธีผูกธำมรงค์ แก้วเอก	- ไหหาเนื้อ - ไหหาปลา - ไหหาเพชรนิลจินดา	- ไหหาเนื้อ - ไหหาปลา -	- ไหหาเนื้อ - ไหหาปลา - ไหหาสุกร
8. สิ่งของมาก เปลี่ยนระหว่างแก้วเอก กับเขยทั้งหก	- เนื้อแลกกับปลาย จุมุก - ปลาแลกกับใบหู - เพชรนิลจินดาแลก กับหนังหนามาก	- เนื้อแลกกับปลาย จุมุก - ปลาแลกกับใบหู -	- เนื้อแลกกับใบหู - ปลาแลกกับปลายจุมุก - สุกรแลกกับนิ้วมือ

การดำเนินเรื่อง	หอยสังข์	สังข์ทอง	สุวรรณสังข์
9. ผู้ช่วยเหลือแก้วเอก	พระอินทร์	พระอินทร์	พระอินทร์
10. ผู้ช่วยเหลือ	- ศีลสีพัน	- ศีลสีพัน	- กามปัญหา 2 ข้อ - กัลป์พัน
11. ผู้ช่วยเหลือให้ แก้วเอกไปพบกับพระ มารดา	วิญญูนางพันธุรงค์	พระอินทร์	- (แก้วเอกออกเดินทางติดตามหาควยตนเอง)
12. วิธีที่แก้วเอกได้ พบพระมารดา	- นางจันทิ์จักเครื่อง เสวย - แก้วเอกทราบเรื่อง ราวจากซินไ้ทอง	- นางจันทิ์เทวี่จัก เสวย - แก้วเอกทราบเรื่อง ราวจากซินไ้ทอง	- นางจันทาเทวี่จักเครื่อง เสวย - แก้วเอกจำรสอาหาร ได้
13. โทษแม่เลี้ยง ของแก้วเอกได้รับใน บ้านปลาย	- พระสังข์พิพากษาโทษ - นางจันทาถูกฝังพร้อม ทั้งไขว้โลกอม	- -	- ไม่มีการพิพากษาโทษ - นางสุวรรณฉิมปาละเอา อย่างนางจันทาเทวี่ที่ลุ่ม ไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์ - นางสุวรรณฉิมปาละตาย ในกองไฟ
การปิดเรื่อง	กล่าวถึงการกลับชาติ ของแก้วละครในเรื่อง	ทวยศวิมลพาพระ- สังข์ทองเสด็จกลับเมือง	กล่าวถึงการกลับชาติของ แก้วละครในเรื่อง

จากการวางแสดงให้เห็นความคล้ายคลึงและแตกต่างระหว่างเรื่องหอยสังข์ บทพระราช-
นิพนธ์เรื่องสังข์ทอง และเรื่องสุวรรณสังข์ อย่างชัดเจน

3. ชื่อตัวละครและสถานที่ในเรื่อง

ชื่อตัวละครและสถานที่จากหนังสือทั้งสามเรื่อง ซึ่งมีเค้าโครงเรื่องและการดำเนินเรื่องคล้ายคลึงกัน มีลักษณะแตกต่างกันดังนี้

ก. ชื่อตัวละคร

ตัวละคร	หอยสังข์	สังข์ทอง	สุวรรณสังข์
ตัวเอกฝ่ายชาย	พระสังข์, สังข์ทอง	สังข์ทอง	สุวรรณสังข์
ตัวเอกฝ่ายหญิง	รจนา	รจนา	กนิชาเทวี
บิดามารดาตัวเอกฝ่ายชาย และแม่เลี้ยงฝ่ายชาย	ท้าวขมบล นางจันทิ นางจันทา	ท้าวขวิมบล นางจันทรเทวี นางจันทา	ท้าวพรหมทัต นางวันทาเทวี นางสุวรรณเดมิปากะ
ธิดาของแม่เลี้ยงฝ่ายชาย	นางมณฑา	นางจันทิ	ไม่ปรากฏนาม
บิดามารดาตัวเอกฝ่ายหญิง	ท้าวสามล นางเกษนี	ท้าวสามล นางมณฑา	พระเจ้ากรุงพาราณสี ไม่ปรากฏนาม
โอรสตัวเอก	สังนุรธา จันทรมณฑล	-	-
มารดาเลี้ยง	พันธุรธา	พันธุรคิน	ยักษเทวี
แม่เลี้ยงขุนนาง	วิมลาลา	วิมลาลา	ไม่ปรากฏนาม
หม่อมทำเสน่ห์	ยายเขาสุมะธา	ยายเขาสุมะธา	-
ผู้ช่วยเหลือในการทำเสน่ห์	สาวใช้	สาวใช้	ปาลกเสนนาบดี

ข. ชื่อสถานที่

สถานที่	หอยสังข์	สังข์ทอง	สุวรรณสังข์
เมืองทวิ เอกฝ่ายชาย	ลำภี	ไม่ปรากฏนาม	พรหมบุรี
เมืองทวิ เอกฝ่ายหญิง	สามล	สามล	พาราณสี
เมืองมารคาเคียง	ปักทุหน	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ

จะเห็นว่า ชื่อตัวละครและสถานที่มีความเหมือนกันและแตกต่างกัน

การเปรียบเทียบการดำเนินเรื่องและลักษณะตัวละครจะเห็นลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันดังนี้

1. การดำเนินเรื่อง เรื่องหอยสังข์ และเรื่องสังข์ทอง มีความใกล้เคียงกันมาก เช่น การเกิดของทวิเอกเกิดเป็นหอยสังข์ด้วยอำนาจของเทวดา การเลือกคู่ของนางรจนาใช้การเสี่ยงมาลัย หรือผู้ช่วยเหลือเมื่อทวิเอกประสบอันตราย คือพระอินทร์และพญานาคเหมือนกัน เหตุการณ์บางอย่างในสังข์ทองที่แปลงไป คือวิธีทรมานให้ฝ่ายชายฆ่าทวิเอก โดยการทุบคยท่อนรัตน ซึ่งในหอยสังข์ใช้วิธีเผาไฟ แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงนำเอาวิธีการลงโทษผู้กระทำผิดตามจารีตของไทยสอดแทรกไว้ในเรื่องสังข์ทอง เรื่องหอยสังข์ยังคงแสดงสภาพพื้นบ้านไว้มากกว่าเรื่องสังข์ทอง ส่วนเรื่องสุวรรณสังข์แตกต่างออกไปจากเรื่องหอยสังข์และสังข์ทองหลายประการ ตั้งแต่การเปิดเรื่อง ไม่มีบทไหว้ครู ใช้คาถาบาลีและกล่าวปรารภเรื่อง วิธีทรมานให้ฆ่าทวิเอกใช้วิธีลอบแพอย่างเคี้ยว การเลือกคู่ นางคันธาเทวีเลือกด้วยวาระ ไม่มีการเสี่ยงพวงมาลัย เป็นต้น

2. ชื่อตัวละครและสถานที่ เรื่องหอยสังข์และเรื่องสังข์ทองมีความใกล้เคียงกันมาก เช่น ชื่อบิดาของทวิเอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ทวิเอกฝ่ายหญิงบางชื่อสลับกัน คือมณฑก เรื่องหอยสังข์เป็นบิดาของนางจันทมา เสด็จฝ่ายชาย เรื่องสังข์ทองเป็นเฒ่าให้สาวสามล

แต่ต่างก็จะมีจุดร่วมกัน แสดงว่าเรื่องทั้งสองมาจากนิทานพื้นเมืองสายเดียวกัน ส่วนเรื่องสุวรรณสังข์แตกต่างออกไปมาก ชื่อตัวละคร ชื่อเมือง เปลี่ยนแปลงไป นอกจากชื่อตัวเอก ฝ่ายชายเท่านั้นที่คล้ายคลึงกับเรื่องหอยสังข์และเรื่องสังข์ทอง

จากความใกล้เคียงและแตกต่างกันดังกล่าว สรุปได้ว่า เรื่องทั้งสามส่วนจะต้องมีที่มาจากนิทานพื้นเมืองด้วยกัน เพราะมีโครงเรื่องร่วมกัน เรื่องหอยสังข์และเรื่องสังข์ทองน่าจะมาจากเรื่องย่อยสายเดียวกัน เมื่อวันนารจนา อาจจะเกิดจากความจำผิดพลาดหรือเพื่อความเหมาะสมจึงดัดแปลงชื่อตัวละครและสถานที่ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นเรื่องหอยสังข์และเรื่องสังข์ทองจึงแตกต่างกันบางประการ ส่วนเรื่องสุวรรณสังข์นั้นก็มีจุดประสงค์จะให้เหมือนชาดกในพระพุทธศาสนา จึงพยายามดัดแปลงชื่อตัวละคร สถานที่ โดยไวยาหรณาสีแทน และสร้างบรรยากาศในเรื่องให้เป็นประเทศอินเดียสมัยโบราณ ฉะนั้นถ้าจะกล่าวว่า สุวรรณสังข์เป็นส่วนหนึ่งซึ่งอาศัยโครงเรื่องจากนิทานพื้นเมือง เช่นเดียวกับเรื่องหอยสังข์และเรื่องสังข์ทอง ก็เป็นไปได้ และจะมีผลถ่ายทอดถึงเรื่องหอยสังข์และสังข์ทองหรือไม่ เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาค้นคว้าต่อไป

ความเหมือนกันของส่วนทั้งสาม ไม่อาจจะกล่าวได้ว่า มีผลถ่ายทอดถึงกันโดยตรง เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่ามีความคล้ายคลึงกัน และน่าจะมาจากนิทานพื้นเมือง ซึ่งโครงเรื่องเหมือนกันเท่านั้น

4. การเปรียบเทียบเกี่ยวกับบทพรรณนา

การเปรียบเทียบวรรณคดีชาวบ้านกับวรรณคดีแบบฉันทนาในแง่การพรรณนา ผู้เขียนจะเปรียบเทียบในบทสละเทือนอารมณ์ บทชมธรรมชาติ สำหรับหลักเกณฑ์ในการเลือกเรื่องมาเปรียบเทียบนี้ ก่อเรื่องจะต้องมีลักษณะร่วมกันในลักษณะการประพันธ์ วรรณคดีชาวบ้านแต่งด้วยกาพย์ วรรณคดีแบบฉันทนาที่นำมาเปรียบเทียบจะต้องแต่งด้วยกาพย์เช่นกัน

เรื่องที่น่าสนใจศึกษาเปรียบเทียบ จึงได้แก่เรื่องพระรถเมรีกับเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา ของสุนทรภู่

บทชมธรรมชาติ ไคแก่บทชนนิก ชมไม้ ชมสัตว์ ทั้งวรรณคดีชาวบ้าน และวรรณคดีแบบฉบับ มีลักษณะร่วมกัน คือ กวีนำเอาพันธุ์สัตว์ พันธุ์ไม้ มารวมกันไว้ โดยไม่คำนึงถึงความ เป็นจริง แต่มุ่งความไพเราะของคำและสัมผัส เป็นสำคัญ ดังตัวอย่าง

กาพย์พระไชยสุริยา

พระรถเมรี

○ ไกรกรางบางbungสูงระหง คลึงปริงประยงค์
คันทร่งส่งกลิ่นเป็นผาง

○ มะม่วงพวงพลองของนาง หล่นเกลื่อนเกลื่อนทาง
กินพลาง เคี้ยวพลางหว่างเนิน

○ ขวึกขวาคณะภาคแก้ว พิกุลแก้วสะท้อนเตียน
bungบางนางตะเกียน สะเอียนอินทนิลพรง

○ ไทรทรางปริงปรางประ ตะโกกระหิงหง
กิ่งก้านย่อยยานลง ตรงพระพักตร์ไม้รักราม

หรือ

○ กลางไพรไกรขันบรรเลง พังเสียงเพียงเพลง
ขอแจ้งจำเรียงเวียงวัง

○ บุงทองรวงกะโถงโห่งกัง เพียงช่องกลองระฆัง
แตรสังข์กังศกาสานเสียง

○ กะลึงกลางนางนวลนอนเรียง พระยาลอกลอ-
แอ่นเอียงดีโห่งโห่งเพง

○ นกแก้วจับพุ่มแก้ว ส่งเสียงแจ้งในสวนขวัญ
พลอดจ้อจุจับลัย กระทบขันทากระทา

○ นกยูงจับbungนอน กระसारอนจับกระสา
สาริกาจับเพกา หว่าจับหว่าในป่าร้าง

○ แขนกเข้าจับเท้าพลอด นกแกลลอกแกลกกัน
เกาโม่งจับbungนั้น นกยางฉันจับพุ่มยาง

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ากวีตั้งใจเล่นเสียง เช่น คำ โม่งจับbungนั้น, แอ่น
เอียงดีโห่งโห่งเพง และการเล่นคำ เช่น หว่าจับหว่าในป่าร้าง, นกแกลลอกแกลกกัน, นกยาง
ฉันจับพุ่มยาง ถึงแม้จะพยายามแทรกความจริงลงไปบ้าง แต่กวีก็เน้นคำและเสียงมากกว่า
เหมือนกันทั้งสองสำนวน

บทแสดงอารมณ์อื่น ๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เพราะกวีสอกลีลาอารมณ์ลงใน
บทประพันธ์ตามความเหมาะสม.

คุณค่าด้านสุนทรียะ แบ่งกล่าวได้ดังนี้

1. การเขียนภาษา ภาษาที่ใช้ในวรรณคดีทั้งสามเรื่องเป็นภาษาเขียนในท้องถิ่นภาคอีสานโบราณ แตกต่างกับภาษาเขียนในปัจจุบัน มีภาษาถิ่นปะปนมาก การเขียนพยัญชนะเขียนง่าย ๆ ตัวสะกดตรงตามมาตรา ยกเว้นแมกน แมกค ซึ่งใช้พยัญชนะตัวอื่นแทนตัว น และตัว ด การเขียนสระ สระไอ เสียงเอก เสียงสามัญใช้ "ไอย" เสียงโทใช้ "ไอ" หรือสระเอือ เมื่อมีตัวสะกดใช้รูป "เอือ" เป็นต้น การเขียนวรรณยุกต์ใช้สามรูปคือ รูปเอก (') รูปโท (ˊ) และจัตวา (+) กวีกำนี้ถึงเสียงมากกว่าการใช้รูปวรรณยุกต์ เครื่องหมายใช้สี่ชนิด คือ นิคหิต (°) ฝนทอง (') พันหน (") และพองบัน (๑)
2. การเรียบเรียงถ้อยคำ กวีพิถีพิถันในการเลือกสรรคำมาใช้เพื่อความไพเราะในคำเสียงและสัมผัส ให้ความหมายชัดเจน บรรยายกิริยาอาการของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพ
3. สำนวนคำสอนและคำพังเพย มีมากเป็นคำสอนเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การเลือกครอง หลักการครองเรือน การวางตัวของสตรี
4. อารมณ์สะท้อนใจ กวีแสดงออกในรูปต่าง ๆ กัน มีทุกรส เช่น รสแห่งความรัก ความเศร้าโศก ตื่นเต้น ขบขัน หวาดกลัว โกรธแค้นชิงชัง บกพร่อง ชมชมธรรมชาติ ทุกบทกวีจะสอดแทรกอารมณ์ลงไปโดยประณีตได้อย่างเหมาะสม

ความจริง หมายถึงความสมเหตุสมผลตามสภาพเนื้อเรื่องและเหตุการณ์ภายในเรื่อง ลักษณะความจริงได้แก่ การดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับเวลาตามวัยของตัวละคร สภาพความเป็นอยู่ของคน แสดงสภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นชนบทสมัยก่อนเกี่ยวกับการกินอยู่การเดินทาง ลักษณะตัวละครคล้ายชีวิตจริง การแสดงออกนิสัยใจคอของตัวละคร คือชาวบ้านในท้องถิ่นนั่นเอง

ค่านิยมของสังคม วรรณคดีชาวบ้านแสดงค่านิยมของท้องถิ่นหลายประการ คือ ค่านิยมทางการศึกษา สถานศึกษาคือวัด ครูสอนคือพระภิกษุ ผู้ชายเท่านั้นที่มีสิทธิเรียนหนังสือ ผู้หญิงเรียนการบ้านการเรือนอยู่กับบ้าน ค่านิยมทางการปกครองเป็นแบบนายปกครองชาว เจ้าผู้ครองมียอำนาจสูงสุด ค่านิยมเกี่ยวกับสตรี ความประพฤติเรียบร้อยอยู่ในโอวาทของบิดามารดาและสามี วัตรหลัก การปรนนิบัติ ด้านความงามผู้หญิงนั้นนอกจากการประแป้งจะสวยงามตามธรรมชาติแล้ว จะต้อง "ตกเกล็ดอน" จึงจะงาม ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกายกล่าวไว้ไม่ชัดเจน นอกไว้ว่าผู้หญิงหม่าสะไบเฉียง นุ่งผ้าปลอยชาย ผู้ชายไปสวมเสื้อนุ่งโสร่งมีผ้าหอยขาว

"ยินดีคาราสองควง ชายเห็นเป็นหวัง สืบสาบงามขาว¹ ครันรุ่งสุริยาเวลาเช้า
ยินดีสาวชนองจากห้องนอน จึงว่าวนิดาขวัญตาที่ หัยมานี้เข้ามานั่งฟังที่สอน เราพี่น้อง
กำพรามาแตกอน ทั้งบิดมรรคาหาไม่มี"²

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า ลักษณะของกลอนสี่คล้ายกับกาพย์สุรางคนางค์มาก คำสันนิษฐาน
ดังกล่าวก่อจากความึกขงผู้เขียน ซึ่งอาจจะไม่ถูกต้อง เพราะขาดหลักฐานยืนยัน ทั้งตัวบทกล
และเอกสาร

ลักษณะคำประพันธ์อีกอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏในวรรณคดีชาวบ้าน คือ "ร่าย 32 คำ" มีเพียง
บทเดียว ปรากฏในเรื่องพระรถเมรีดังนี้

"เกรือกไม่พบจวน ชาวบ้านบอกไป เห็นปลายไม้ไผ่ เรียบบ้านโรงทรวน ครันจักจะไปหา
เห็นว่าจะจวน จะฟังสำนวน เขาจะพูดอย่างไร"

ลักษณะสัมผัส

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกาพย์สุรางคนางค์จะเห็นลักษณะการสัมผัสแตกต่างกัน

ลักษณะสัมผัสของกาพย์สุรางคนางค์ 28

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0

ร่าย 32 สัมผัสมีมากกว่าร่าย 28 โดยเฉพาะคำสุดท้ายในวรรคที่ 1 สัมผัสแตกต่างจากกาพย์-
สุรางคนางค์ 28 วรรคแรกเป็นวรรคซึ่งเติมเข้าไปใหม่ เพราะสังเกตได้ว่า วรรคอื่น ๆ สัมผัส

¹ ลักษณะของกลอนสี่ ซึ่งทอดยาวกลอนแปด.

² จากความทรงจำของผู้เขียนจากหนังสือสอนเอง ของ นายเขียน พรหมมาก.

แผนภาพยู่สร้างคานงค์ 28 ทั้งสิ้น

วัฒนธรรมประเพณี วรรณคดีชาวบ้านเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นเอาไว้ ปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีของไทยกำลังเปลี่ยนแปลงไปเพราะอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติ เราจะศึกษาความประเพณีและกิริยามารยาทของสตรีไทยแท้ ๆ ในปัจจุบันนี้หาได้ยาก แต่วรรณคดีชาวบ้านรวบรวมเอาเรื่องราวความประเพณีของสตรีไว้อย่างชัดเจน เช่น ไทรจ๊กกร่นวลสงวนตัว ดังนั้นถ้าจะกล่าวว่าวิธีที่เราจะศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของเราได้ทางหนึ่งก็คือ ศึกษาจากวรรณคดีที่ปรากฏอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ นั้นเอง วรรณคดีชาวบ้านเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม

จากการเปรียบเทียบวรรณคดีชาวบ้านกับวรรณคดีแบบฉบับ ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ทางด้านความคิดของกวีว่า กวีไทยมีวิธีการแสดงออกเหมือนกัน วรรณคดีแสดงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนไทย จึงเป็นสื่อนำความคิดความเข้าใจระหว่างคนไทยด้วยกันได้

ขอเสนอแนะ

การศึกษาวรรณคดีชาวบ้านของผู้เขียน เป็นการศึกษาในชั้นรวบรวมและเผยแพร่ กว่าจะได้มีการเก็บรวบรวมเผยแพร่วรรณคดีในท้องถิ่นต่อไป สิ่งที่น่าจะศึกษาค้นคว้าต่อไปมีดังนี้

1. ควรจะมีการศึกษาภาษาเขียนในวรรณคดีชาวบ้านเกี่ยวกับอักขรวิธี โดยเฉพาะในเรื่องพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิวัฒนาการของภาษา

2. ควรจะได้มีการศึกษาเกี่ยวกับความนิยมในการแต่งวรรณคดีของกวีในท้องถิ่นภาคใด ในหัวข้อที่ว่า เหตุใดกวีจึงนิยมแต่งด้วยกาพย์ ในขณะที่กวีในท้องถิ่นภาคกลางแต่งด้วยคำประพันธ์ทุกประเภท การเลือกใช้คำประพันธ์ดังกล่าวเกิดจากความถนัดของกวีหรือเพราะสาเหตุอย่างอื่น และเป็นไปไ้หรือให้กาพย์สุรางคนางค์มีอิทธิพลทำให้เกิดกลอนสี่ขึ้นในท้องถิ่นภาคใต้

3. ควรจะได้มีการศึกษาเกี่ยวกับสำนวน คำพังเพย ที่ปรากฏในหนังสือวรรณคดีชาวบ้านทั้งสามเรื่องในแง่ สภาพชีวิต สังคม และค่านิยมของคนในท้องถิ่น ตลอดจนวัฒนธรรมที่ปรากฏในคำสุภาษิตสำนวนเหล่านั้น

4. กว่าจะได้มีการค้นคว้ารวบรวมนิทานพื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่องหอยสังข์และสังข์ทอง ทั้งแบบขุขปาฐะ และแบบเขียน เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นโครงเรื่องซึ่งแพร่หลายที่สุดในหมู่คนไทย และเปรียบเทียบกับสำนวนต่างประเทศ.

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กระแสด มัลยาภรณ์ วรรณคดีวิจักขณ์และวิจารณ์ ประมวลการพิมพ์ 2509, 158 หน้า.

กิ่งแก้ว อัทธากร, ดร. วรรณกรรมบ้านใน หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2514, 444 หน้า.

กุหลาบ มัลลิกะมาส คติชาวบ้าน สภาคณภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย 2509, 269 หน้า.

กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ ชุดที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง "ม.ป.ป." 39 หน้า.

กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณกรรมไทย โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง 2516, 207 หน้า.

คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ ประเพณีพื้นเมืองและนิทานพื้นเมืองภาคเหนือ โรงพิมพ์คุรุสภา พระสุเบญ 2514, 91 หน้า.

เจตนา นาควัชร, ดร. "วรรณคดี" ชุมนุมบทความทางวิชาการ วรรณไวทยาการ ไทยวัฒนาพานิช 2514, 156 หน้า.

เจือ สตะเวทิน ตำรับวรรณคดี คลังวิทยา 2505, 406 หน้า.

ชมรมวรรณศิลป์ใต้ แนะนำศิลปการแสดงพื้นเมือง เจริญวิทย์การพิมพ์ 2516, 34 หน้า.

ดิเรก พรทตะเสน "แคนาทุภูมิ" นครศรีธรรมราชสาร 41 ก.ค. 15.

ตำนานพระธาตุเมืองนครฯ ฉบับตัวเขียน ฉบับที่ 44 ข. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ประธานหอสมุดแห่งชาติ.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น ภาววรรณคดีและวิทยาการ สำนักพิมพ์ก้าวหน้า 2504,
499 หน้า.

นิรันดร์ นวมาก และคนอื่น ๆ ประวัติวรรณคดีไทย เล่ม 1 - 4 โรงพิมพ์วิริยะกิจ 2495.

บุญเรือง จรรณาทรี มรดกชาวอีสาน โรงพิมพ์ประยูร 2505, 617 หน้า.

บุญเหลือ เพทยสุวรรณ, ม.ค. "วรรณคดี" ชุมนุมบทความทางวิชาการ วรรณไวทยาการ
ไทยวัฒนาพานิช 2514, 156 หน้า.

บุญเหลือ เพทยสุวรรณ, ม.ค. แนะแนวทางเรียนวรรณกรรมวิจิตรและวรรณคดีวิจารณ์
อนุสารทหvkวิชาภาษาไทย เลขที่ ท 1 คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2511.

ประจักษ์ ประภาพิทยาการ เบื้องหลังการแต่งพระอภัยมณี โอเคียนส์ไตร์ 2513, 425 หน้า.

ประกอบ โชประการ วิวัฒนาการชนบทแห่งประเทศไทยสมัยกรุงศรีอยุธยารัตนโกสินทร์
โอเคียนส์ไตร์ 2513, 554 หน้า.

เปลื้อง ณ นคร นิราศ 25 เรื่อง และวรรณคดีวิจิตร ไทยวัฒนาพานิช 2509, 352 หน้า.

เปลื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีไทยฉบับนักศึกษา ไทยวัฒนาพานิช 2503, 581 หน้า.

แผนกภาษาไทย วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา คหิชาบ้านอ่าวเกอสถิงพระ ระโนด สงขลา
โรงพิมพ์สงขลา, 2511, 245 หน้า.

พิรุณ บลิวัดย์ วรรณคดีไทยอีสานเรื่องขุนทิง โรงพิมพ์ประยูรวงศ์ 2511, 256 หน้า.

ภิญโญ จิตต์ธรรม คหิชาบ้านอันทัน 1 เพลงชาวนาน โรงพิมพ์สงขลา 2516, 96 หน้า.

บทิ พยอบยงค์ ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย บริษัทคนเมืองการพิมพ์จำกัด 2513, 222 หน้า.

มนตรี ตราโมท การละเล่นของไทย กองการสังคีต 2497, 122 หน้า.

วันดาว ฉบับพิมพ์ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายแป้น นาควานิช 29 เมษายน 2515
โรงพิมพ์บรรณาคาร 2515, 94 หน้า.

วิทย์ พิกันเงิน "ละครชาตรี" วัฒนธรรม 4 : 55 - 56, 12 ก.พ. 68.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ 2513, 372 หน้า.

วิชัย อินทวงศ์ "ประวัติแม่อยู่หัวและมโนห์รา" ระโนดสังสรรค์ครั้งที่สิบสอง แพร่การช่าง 2514, 120 หน้า.

วิสูตร บุญกุล ความคันโลหิตสูงและวรรณคดีอีสาน พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่ยี่สุน สุนทรหงษ์ ไทยเจริญการพิมพ์ 2513, 72 หน้า.

ศิลปากร, กรบ จารึกทวารวดี ศรีวิชัย ละโว้ ภาคที่ 2 ยอร์ช เซเคส์ ชำระและแปล พระนคร 2504, 40 หน้า.

ศิลปากร, กรบ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต โรงพิมพ์สวนทองดิน 2509, 171 หน้า.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อและเขตการปกครองของประเทศไทย พ.ศ. 2515 จังหวัดนครศรีธรรมราช สำนวณเกิดมฤตยูคิกายน 2515.

สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม 2509 - 2511.

สิทธิา พินิจพุดล และคนอื่น ๆ ความรู้ทางวรรณกรรมไทย โรงพิมพ์สวนทองดินกรมการปกครอง. 2515, 536 หน้า.

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ โรงพิมพ์รุ่งเรืองวัฒนา 2515, 224 หน้า.

หอสมุดแห่งชาติ คัมภีร์โบราณเรื่องสมนตปาสาทิกา วินยฎฎกถา (หัตถิย) ปาจิตติยวณณา.

หอสมุดแห่งชาติ พงศาวดารตำนานและประวัติกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ ฉบับตัวเขียน.

อุทิศ นาคสวัสดิ์ ทฤษฎีและการปฏิบัติดนตรีไทย คุรุสภา 2514, 219 หน้า.

อุปถัมภ์รายการ, ขุน "ปิ่นรา ฉันทหลวงคเชนทราภักย์" นครศรีธรรมราชสาร 40 - 49

พ.ศ. 13.

Anuman Raja dhon, Phaya, Essays on Thai fotklore Bangkok, 1968, 383 pp.

Beardslay, Monrol and other, Theme and form ; an Introduction to literature, Prentice-Hall 1960, 725 pp.

Brockett, Eleanor, Bermis and Thai Fairy toles, London, 1965, 198 pp.

Chalermnit, Thai folk-toles, Bangkok, 1963, 87 pp.

Cristionsen, Reidarth, Studies in folklore, Bloomington, 1957, 270 pp.

Reaver, J. Russell and Posnull George W, Fundamental of Folk-Literature. 1962, 221 pp.

Toth, Marian Davies, Tales from Thailand Japan, 1973, 183 pp.

Urquhart, W.A.M., Tales from old siam Bangkok 1964, 155 p.

Wells, Magaretta B., Thai Fairy tales Bangkok 1964, 38 pp.

ภาคผนวก

วรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรี

ต้นฉบับหนังสือของ นายกล่อม ขำนิรัตน์

หน้า 5 บรรทัด ตำบลดอนพิบูลย์

ภาคผนวก

วรรณคดีชาวบ้านเรื่องพระรถเมรี

ฉบับหนังสือของ นายกล่อม ชานีรัตน์
พิมพ์ 5 บ้านทุ่ง ตำบลร่อนพิบูลย์

นิทานเรื่องพระรถเมรี

ยานี 11

๐ หักฉกรร่อปรุ่ทุบเทียน
ว่ไรไตรลักขัยา

๐ ปางยังพิไศครัส
เสวยชากเป็นมหา

๐ ครีอ่องภระรืคราก
ผู้กับฉับจิม

๐ ชูชาไฉนนัก
ในขันธอสนคาน

๐ เกิดมาในอัมพ
บารอพิชชีน้าม

๐ ข้าไหวกุนทรกระทำ
ช้อยามนี้ขุนเคือง

๐ ข้าไหวกุนทรสั่ง
วรบุคพระกัศดา

๐ มโนมศรีโรคม
กุนพิศุมามาร

๐ ไหวกุนเทวศักดิ์โก
พรหมเมกเวคสุวันนา

๐ หลักเมืองอันเรื่องฤท
เทพทุกในพื้นแผน

๐ ชีไหวแกล้วไพล่ยาก
ข้าปรักเรื่องนิทาน

โนมนมเสียนมัสถาน

เป็นหลักไชยในภูวคา

เป็นสร้งพันกันยา

กระสักรองบุรียรม

ชาคมีในปรุ่ณ

ก็เสียมสินนิทานนาน

คิดสรวาเป็นแกนสรว

ตรีตรองการไททานทำ

จ้หลีกหลบจากกองทำ

สถิตสถานพิมานเมือง

ปรุ่จำไนว่รกายเวียง

แกชญาญสัศทา

อันทานทรวงทรวงสินลา

อันสู่ลวงนิทานนาน

ปรุ่ท่มคุณครูอาจารย์

ปรุ่เสือกเกิดเกสรวา

อามร์นโหม่มรา

ไนแหงหองพิมานแผน

สถิตอยู่ในควาแดน

ทังแสนโกฏจักรระลาวาน

ชูชบาคุศรีทาน

ขมาชวยตำรังทรวง

๐ ชื่นปีโคเมืองบาด	กนยาคลิ่นวังวง
บักโคอันเกล่อมหลง	ซุ่มปรี่ถ้ามำค่าฐ
๐ ...คิตจิกกรำจาง	สวางทางจงตรีคู
ไผ่ทานแกตาหุ	ผู้ไคยรุษยาฟิงยีน
๐ ...คำกลอน	ชลยัคคทอนที่เกิ่นกีน
มี...กัจจัน	จั่วว่าไปกัใจจน
๐ บัณษาขำยังออน	จัตคทอนกัมีคณัน
ตริคทักจิจจัน	ผู้ไคทริงทริงปรีชา
๐ เชื้อช่วยมาเต็มแถม	ไคเสียมแหลมในโวหาร
ฉันทันอันชอกกา	ครือจันทรามัง เมกัง

รวม 28

๐ ยังมีนทาน ลีกลับแลวนาน เกาแกแกหลัง ขาแกลงแดงไว
 หวังจไทจนควัง ยังมีนักรัง ชื่อไผญสาหลี่

๐ กรุงเมืองนั้นโสศ - ยาวใหญ่ถึงโยค เทากันโดยมี กำแพงสินลา
 เสมานานี สูงลิบเอื้อจวา

๐ มีปรีศูทั้งเกา ณรังคังเอเยา เวือนอยู่รักสา ปั้นใหญ่ใสของ
 ทุกลองเสมา ชนาเค็นมัน

๐ กูรอมขอบเขต กวางเส้นหนึ่งเสศ ภาลัษชอบกัน จรเซเหรา
 มัคฉากินลับ ชลเซาเค็นหัน ไคยบนตถาน

๐ มีหน่อกรัศศตรา ปกกรองภารา สุนุกสุกสสาร ชื่อพระวิคณุสสิค
 ทรงริคไกรยจำปาน ไคยเทาเทาทาน ชานานสินไชย

๐ อยู่เคียวเปลิยวอ้ง บัไผโยไคยล้ง แกอ้งขัณางไคย คนกวาหาจับ
 หนีลัมพระไทย แสนสาวเซาใน บัไปยหงหา

๐ ทรงทำทศพิศ หนีสงคามนิค เม็งตาภาวนา จำเมรินุกัสน
 อยู่บ้นมหา มินเทียนหนีมา อิดฉาญไคย

๐ ลูกกำนัน ชุกกิดทุกกิด มักรั่วแรงแม่
 เรียกเอาไฟใน ปลดปลดลัดให้ เอาแพพอควญ
 ๐ สวยสาอากร ทางคานขันธ์ ไร่นาเรือสวน โกงทาง.....
 เรียกแพพอควญ ไร่นาขันธ์ ถึงสวนเอามา
 ๐ ปากเรือสามเภา โปรงไหแบ่งเบา กังเลาตำรา ...สวยเหลา
 ทางเขาทางปลา งวควายขามมา ในหมอบันแมง
 ๐ ถอยความสิงไคย ในหมอยไกรย หว เมืองแก้วแขวง
 ขุนหมื่นกรมมุกาน โปรงปราณังแดง ช้างทองช้างแสง เปี้ยหัวค้ำปี
 ๐ มัถเล็กเล็กไซ โปรงประทานให้ ทางไคมี ตำมรวคเซาวัง
 พรักทาพรามชี หมอนวดหมอยา
 ๐ เซางานการเกน เขาเวณออกเวณ สีนุกสุกขา สิกเสื่อเห็นไค
 เกรงขามเคชา เจ้าทิบบี
 ๐ รอยเอ็จพญ ญุกสวยสุวรรณ แกพระพุมิ คีบุณง่า เอามาทุกปี
 ขนไคยไคยที่ พระพลิงชายขวา
 ๐ สนุกสุกชี เขาปลามากมี หมากพลูหมอยา ลูกไม้ไคตาน
 ขอนทังปา กินใหม่พักหา กัดนาถึงไคย
 ๐ ไคตังเรือนบ้าน จินปลุกกุกกวน ชื่อชายเป้งไค จักไคชายเข้า
 พกลาวชายใหม่ เหล่าแซกคักไซย ชายแตเนือควาย
 ๐ ฝนตกเป็นมัสุม เขาปลาชวกชุม เงินทองกองกาย เขานอกภอกนา
 ทางมาสำบาย เงินทองของจาย อาคัจเอาไปไคย
 ๐ สงเนนไคยวัด ถือตามบันยัค ชักปรักำรำไป สีกาหายก
 ปรักุใหม่ไชวย ค่ำวันไชใหม่ไป เขาไคยวัดวา
 ๐ ควยบุญพระบาท ฝูงอนำปรำราช สนุกสุกขา ในหมมีไคยไค
 สิงไคยพาพา สุขเสมเปรมปรา เมืองไคยดุสาลี
 ๐ ยังมีคามัน บ้านทานพรหมจัน มหาเสด็จ หนีไคยไคย
 กัมไคยดุสาลี เงินทองของมี นัมควยโกคแสน

๐ ขาหักยั้งชาย ขางม้างัวควาย เงินทองแก้วแหวน ยุ่งไสยเข้าปลา
กัณหาควยแสน เป็นไฉนยในยแควน พรหมจันคามา

๐ ยังแถมสองเจ้า พ่แม่แกเถา สุดสิ้นสังข่า ด้วเมียบึงสอง
ปกกรองกันมา ไหมมีบุตรา บุตรีสักคน

๐ สมบัติมากมาย ถาเร้าลุ่มตาย เห็นใจใหม่เป็นแก่น เข้าบ้านชายยิง
จิ้งก้านขึ้น แทะเร้าสองคั่น จันอนตายทองเปลว

๐ ด้วเมียบึงสอง คำนวณรีตรอง นั้งรองกอกเขา ไกรยคี่ที่ไหญ
นาจ้ไปยตาเร้า คิคค้ำไหเข้า พลือยามากิน

๐ ทุกวัคทุกวา ไกลไกลไปหา ทุกบ้านถานดิน ไกรยคี่ที่ไหญ
แต่ไยพลักกิน เงินเฟื่องเปลืองสิ้น แถกินรากอยา

๐ ทุกเคื่อนทุกปี นางพรมเส้จดี ไหมมีลูกยา เสียบเงินเปลว ๆ
มาเร้าจ้อพา กันไปยไยปา หาพระรือศรี

๐ สังแกข้าสาว ว่าพูกนี้เขา กู้จักเจ้า ไปยไยไพรบหา
แสวงหาฤาศรี เหล้าสุทั้งนี้ จักแจงแวงของ

๐ หนากพลุนยาน - จิมจับไยภาน - คอกไม้โตพลอง - ประทุบไยหิม
ประทุบเพียนทอง จวนกันแวงของ เส้จไยกลางกิน

๐ สังแลแล้วเขาทอง ด้วเมียบึงสอง นอรหลับเฒ่คั้น หมุนางทาสา
จักหาไฟยไฟ ทำจันคักคั้น รุ่งหุงเข้าปลา

๐ สุกคคไยภาน กรบเครื่องกาวหวาน ปิคบักยกมา กังไวนอกเกย
เปิดแผ่บานขวา หนาทางสว่างหนา พมิชาเส้จดี

๐ ด้วเมียบอกมา บวนปากกลางหนา มือควาเ้าหวิ กรักยกส่ง
แผวผองรากี้ เส้ยสาแถศรี แลวกักักสาหนาน

๐ เส้จดีทั้งสอง ชวนกันกินของ เป้จโกไยภาน เนื่อพลาปลาอย่า
อิมหน้าสำรวาน ทาศรียภาน ! เข้าไปยไยกรว

๐ ทั้งสองเส้จดี เข้าไปยไยที อามนำคำหวิ ขัดศรีมุนทิน
เส้จสินไยภว ทั้งสองเมียบว ผัดคเบ้ล้องพุสา

๐ กระแจะจ้วงจัน ฝนไสยในยขัน สองผัวเมียพา พุสาเนื่อนอย
แกหอยสองมา เสร็จแล้วหนีชา ออกมาเรือนรี

๐ รong เรียบกลุ่กษา เลือกเอาทีสหา บึงสามชายศรี เค็กคอมกรานมา
หนาคาคี ๆ สองทานเส้งถึ สงเครื่องบูชา

๐ ไหว้แกลูกทาด เรวพลันผันผาค ลงจากเคหา ไคตามณัน
ไปยหฺรบุญรภา สองเจ้าเซาปา หาพระฤาศรี

๐ ไหมรอุยไทมย เกะกังขังไป ไนปาพม่าลี เคชะวากส์หนา
ม้หาเส้งถึ ผีป่าภาลี ลักทางวางทรง

๐ ขมิโมนอยไหญย ศักครุระดูไปย เห็นปลายเสาทัง ซี้ไหเมี้ยแล
โหมนและวัควัง พระครูญูทวัง พระรคสท่า

๐ วาพลางวางมา มุงหมายปลายปา ต้นไมสูงตำ เคชะกูนัน
เส้งอนกันชักนำ เค้นไปยถึงสำ หนักพระฤาศรี

๐ สองเจ้าเซาไกล ของตังนังไทว มูชาพระซี้ พระฤาศรีซี้ปา
กามาท้นที ว่าปรัสกับสี่ กามาแต่ไทมย

๐ ไคยินเทาดาม สองเจ้าเลาความ ว่ามาแต่ไนมย กามันพรหมจัน
เชกขันเมืองไฟ สาหล้แจงไผย ระไทยนาคา

๐ เอ้อเองมาไย เซามาถึงไนมย ทังปรัสกลีกา หรือมาซีกเขียน
เล่าเรียนวิคชา ภาเอาสี่กา เซามาทำไมย

๐ เส้งถึสองเจ้า กราบลงแพมเทา โดมจ้จ้อไผย กัวโถมจ้เลา
ไหเทาแจงใจย หุระปะไผย ออกโถมจึงมา

๐ โยมเป็นเส้งถึ เงินทองของมี คิกกักนักหนา ซ้าทาคยิงชาย
โกควายโรนา แกนุตรีตรา โดมหาไหมมี

๐ โดมเกลลงมาหา ขัปรัทรากรอยา เอากินดักที รุ้หมันไคสัคตุค
กลนุตราตรี จักไคเป็นเส้งถึ สืบ ๆ ค้ไปย

๐ หาไหมลูกหลาน สมบัคู้ฉาน จักแหลกยอยไชวย เซาบ้านชายยิง
จ้ซิงเอาไปย โดมเป็นทุกใจย จึงโถมมาหา

๐ โฉมเร่เที่ยวถิ่น ทุกบ้านถานถิ่น ทุกวัดทุกวา หม้อล่ำบาทสองบาท
เสียมรคาณักหนา แต่โฉมกินอย่า สิ้นเงินเป็นถึง

๐ พระฤาษีเจ้า พังเสด็จเลา เชื่อว่าอะหนิจจัง ตัวเป็นเสด็จ
ของมีเป็นคลัง เงินดังสองถึง จักรวณอ้อไทรย

๐ รูปจักบอกให้ หมี่ไขลูกโม ลีกาพาไปย เจ้ารักสาโว ยาไหแก่ไครย
หมี่ชาพาไคย จ้เห็นคุ้นกัน

๐ กรวดที่ปากม้อ อียบไปเทิดพอ นั้นเป็นสำคัญ เอาไปยไวลง
ลักสองสามอัน เกวณสืบวัน จ้นถึงเร่า

๐ ของถวาศักดิ์ศรี ลาจากอุคณ์ เห็นกรวดอียบเอา แดแก่หน้อยยาก
ว่าไพบากเสวยเร่า กุมลงอียบเอา กรวดสืบสองอัน

๐ เมียแกมว่าสุ หวลานนอกกร หมั่นขันเลื้อยขัน ตัวท้าวท้าว
ข้าอียบไปยไครัน เดื่อเลื้อยเดื่อพัน เพื่อเป็นเดื่อทาย

๐ บกพณเหนือณัณ เคชะคุคัม ซ้ไหโคสมหมาย ส้งไหเมียบัว
รับใส่ถาย พรอมกันมาวนาย จากวัดเค็มมา

๐ ท้อหวนเอญ์นยา-ๆ ที่หาจ้ค่า - พ้อออกจากปา ... ย่าคำจ้ง ...
สองถึงเคหา ของที่เอ้ามา ไวไนยทองนอร

๐ แถ้นเสด็จ ขัวนำขามปี ไพบเรเที่ยวจอน อยู่รักสาณิน
รุ่งกินค่านา หมี่ไคจากจอน ไปยโรมานา

๐ พกรบขัวนปี นางพรมเสด็จ เจ้ามีคัณหา เดื่อรอนใหม่กิน
จำสินภาวันา ตัวเมียบสองรา คีเนื้อคิไย

๐ แถแรกใหม่เค็น กินอย่าคั่นอื่น เป็นอ้อไทรยท้อไทรย สิ้นเงินเป็นถึง
โคหมังเมือโค แถกอนธาไปย จหมี่โคสักคั่น

๐ ตัวว่าแกเมียบ ของตกนำเสียบ ยังจ้เก็บมาบั่น ไครยเหลยจ้ไคร
เอ้าไหแก่คน หนั้นเอาเมือจัน จ้ทำพ้อหนั้น

๐ แถวันนัณมา เจ้าอยู่รักสา ลูกนอยไนยคั่น บุนยาบาเค็น
ลูกเคลิอนหัวหระ ครันโคฤกษัน นางปรุสคูลูกยา

๐ มดหม้อนัวคย่ำ จับแค้นชาคล่ำ แขนางฉายา ลางคนเดินไป
หาไฟลงชิงช้า บ้างเอาอุทกา มาอุณอักษิ

๐ เปนยิงงามนัก สองพี่แมรัก ดังดวงชีวี จึงจักแนม รักสาบตรี
ทรงไวโยใหญ่นี้ นานคาทรงคัน

๐ หวีปทายปี นางพราหมเสด็จ เกิดหมีใครจันทน์ สองปีศรีคั่น รองจันทัน
หกปีทีนั้น ครอบสิบสองคั่น

๐ เปนยิงทั้งหมด เมื่อจักถอยถัด เพราะอักษิณ หนูลุมภะธาน
หมันจันทันไหนจัน ลูกสิบสองคั่น ครอบคันทะธาน

๐ หมันกินหมันอยาก หมีโคชาคปาก เมื่อสิบสองท่นาน ชาทาคทุมแก
ศรีแตกเข้าสาร ...ตุบกลางบ้าน เสมือนคุ่มเขาหมู

๐ ชาทาคยงชาย เขาค่าปล่ากาย ชีเกียจ้อย แม่ลูกผัวเมีย
หนีเสียอะชู งัวควายตายค ้วยากกวาดไป

๐ เรือนศรีหาหลัง ด้หลักหักพัง หล่ายไล่ไฟ ด้วยโลโธจาน
แต่กราน่าไป ก็ถางอาจไทย ับยุยยุยผิง

๐ มิดพรวัวสีขวาน ลูกยิงทิ้งงาน เพื่อนบ้านใหม่ตรง อธิษามาเรือน
เห็นเพื่อนจันลง ทุกสิ่งทุกผิง ใหม่บิสังโค

๐ เข้าปลาโนยฉาง สิบยังแตกฟาง หนูกินชีโส ผัวอ่อนหมักดิน
ร่วจิงใหม่ เงินทองสิงโค สักไฟใหม่

๐ ผัวเมียสองคั่น รักสาธุกัน เป็นคันทันปรี เข้ากินวัลหัน
แซนจันสินที พี่แมสองศรี อกรอนเป็นไฟ

๐ ลูกทั้งสิบสอง ทั้งพี่ทั้งน้อง ใหม่ทำสิงโค กานนาทานไร
หมันใหม่เคยไชว ยทั้งนอยทั้งใหญ่ กินแล้วหมันนอน

๐ นางเบียดโคผัว เป็นเหตเพราะตัว ใหม่พังครุสออน ว่าแต่เบา ๆ
เอาเป็นรอยกอน ยังแตกวดอน เพราะกัหรือใคร

๐ รัมาก็หว่ากั ยานั่งเน้งอยู่ ไปยเอาเหลยไป กรวดยังกัหนัด
ในวัคเจ้าไท นิงอยทำไย เร่งไปเอามา

๐ เสียดีนัว นังเอคมือหัว งุคไสหวางข้า ผิดแล้วทำกูไหญ
ตามใจสัจดา นีฝั่งปาชา ยังจุคมาเฝ้า

๐ เรว่เก็บสังโห หิงเสียใหม่โค โทคเอาแต่เรว่ พุกไหญนญ
หนักหุเปล้า ๆ ทั้งสทั้งเรา จัโครโคเสมียนกัน

๐ เป็นนนั้นจิง ๆ ทั้งชายทั้งยิง จัโครโคตัวสัน เมียรำกึงคิด
ผัวผิดเสมียนกัน ตั้งแต่วันนั้น ไหมว่าสิงโค

๐ สองทานเสียดี แชนจันสินที นอนนำคาไหล ย่านอนพันกาย
วิร่ายเหลือใจ ถานอรไกลไฟย แถาหม่นอร

๐ พ่อเจ้านิกหมาย จัเอาไปยชาย กินคำเสียกอร หรือเข้าหรือปลา
หรือผ้าหรือผอน คัดก่อนสองก่อน ตามนอยตามไหญย

๐ คิดสาหนายาย จัากลูไปยชาย เสมียนหนึ่งเป็จโก นายเงินเขาจ้คา
หนาตาไวไหญย เขาบ้านไกลไกลย เข้าจักนินทา

๐ จ้อข้าเสียไหญย กุทำใหม่โค สากลัวเรวา หนึ่งเนื้อเลื้อคญ
เห็นคนักหนา มากจักภา เอาไปไนไฟ

๐ หิงเสียเพ็ชหนา หนันจักกลับมา ฐัแห่งที่ไหญย กุจหนันหนันมา
หนันจ้กากันไป ออกบ้านเมียงไหญย ชังหวัแมหนัน

๐ บิดาหมายปอง เพราะนางสืบสอง กำตามมาทัน ลูกกับบิดา
ริดส้อยาแก่กัน ฐัฟ้งทั้งนั้น จัไวเทิดหนา

๐ ครันรุงขึ้นเขา เสียดีพ่อเจ้า ไปยหาฉักปลา เอามาสังโห
แกนางพรรยา ว่าพี่จ้กา ลูกไปเหล่นไหญย

๐ หาดลพริกสา อยู่เฝ้าเคหา ทองกานอไหญย รุงขึ้นแต่เขา
พี่เจ้าจ้ไปย สู้ตีนเตไทย ชันหุงเขาหอ

๐ คดไสกิดแหง ย้าพละปลาแหง ทักแตงจิงพ่อ อักเครื่องสุกคิย
ครับสืบสองหอ ศรีหม้อหาหม้อ ให้อ้อครันกาน

๐ ครันคำราตรี มหาเสียดี พ่อเจ้าคิคอาน รักข้างข้างข้าง
บลังมลังสารสาร ลูกเป็นต้วกาน พ่อเป็นต้วเบียน

๐ ครันรุ่งขึ้นเขา นางแมหงษ์เข้า พ้เจ้าแต่งเกียน ทินสันมือสัน
หัวฉันทเวียน โคสามรับเกียน จับจูงจมา

๐ ญกไวชวยเรือน ขึ้นบันเรือนเตือน ไหลคเขาปลา รองเรียกกลูกสาว
วิ่งพรวออกมา เสมือนฝูงลูกหมา เห็นแม่เล่นตาม

๐ แมคคเขาโค เก่งฉกตกให้ ปลาใส่ในชาม สิ้นรองข่แม่
พลัดตาพลาบ คุกคามราม หวังจีให้ลูกกลัว

๐ กินเลววนปาก นางจับพลูหมาก ส่งไหแก้ว เหล็กไฟใบทอง
เป็นของเพื่อนครัว ไสยาโลกหัว ภาไปกินปลา

๐ ลงไปแก้ว พรอมทั้งสองตัว เทียบเกียนามา รองเรียกกลูกเอย
วาเหวอหมา มาเร็วพ้จมา เจ้าไปยเหลนไพรย

๐ อะหนิตจาตุโท เหลาเด็กใหญ่ คีเนื้อคิโยย ทางโคเข้าห่อ
ใส่พ้อผ้าใส่ไป ลังจากเรือนไปย นังโนยเรือนเกียน

ยานี 11

๐ ยานีมีไปเลา	เส็จดีเถาชักโคเวียน
ออกกว้างหันทางเตียน	โคภาเกียนไปตามทาง
๐ ปาไพรทางไกลนัก	โคเหนียวักหอบโกร่งกาง
นางทั้งสิบสองนาง	จับไมพลาตามทางมา
๐ ยงยางประปรางปริง	เกดแกวกิงพาคเพกา
โลกลักสันตบสา	หนนนอยหนามี่เฟื่องไฟ
๐ นางคุหมมยุเรค	แสนสังเวคเสอาไหลย
ถามพัวจไปย	อีกถึงไหนพระบิศา
๐ ฌลพรักเป็นปักทาย	เพียงแค้ไกลพ้อห้วงหา
ไปนักจักเวลา	เราจไหโคเทาคโค
๐ พัว'แกลกทน	เคนชานคนเฝ้าไปยไหน
เด็กน้อยโหมหอยใจย	ท่เมื่อใดจ้เต็มเกียน

๐ จ้อไปไหนยไกลคัน
เข้าคางเค็นวงเวียน

๐ หมูเด็กล้งจากเกียน
เถาพลาทอไป

๐ โง่อยู่ว่าไหมคี่
เค็นป่าแคงซา เมลือย

๐ กรักเกร็กล้งเหล็กไฟ
เซตเกลียงรายเวียงอย่า

๐ หลักล้งควยไผ่
ปุยตังบนหลังหิน

๐ ตีฉาคไฟคิคุป
ห้อยาจุคไฟ

๐ กรับอกยนไผ่
ท่าแหลกเทใส่ผา

๐ แล้วว่าแกลูกสาว
พิจักไปหาชน

๐ อยู่หนียาไปยไหน
ทุเรียนอยู่ไผ่ป่า

๐ หมูเด็กพังพัว
ไผ่ไพรยไผ่ไกลยแค

๐ นายเถาจูงงวภา
คนเคียวลคเคียวไป

๐ นางทังสิบสองคน
นอนอยู่โตพริกสา

๐ ลางคั่นนอนดาพ้อ
คอยดาบิดาตัว

จ้อเอาณลุกทุเรียน

ปลงเกียนไว้โตคั่นพระไทร

ว่าทุเรียนไผ่อยู่ไหน

ถามไชวยไชวยกเหน้อยเหน้อย

ชอบกุจกัโสมเหน้อย

เหน้อยนังภิงพอนพริกสา

อียเอาไผ่ยกล้วยพองลา

หื้อแล้วพาหาบุงหิน

อียเหล็กไฟหื้อของจีน

มือพาจับเอ้าเหล็กไฟ

พันชินฉุยฉะงอไชว

อ็คเปาพันออกกลมตา

หมากพลูไสยครบบุนอย่า

มือแล้วทักเข้าปากตน

เจ้าเอื้อเจ้าสิบสองคั่น

งวอยากน้าอนักหนา

พอจ้อไปปรีเคียวมา

คู้เห็นปลาบอยู่ไหนแน

ทางคีนหนามุ่งบองแล

ไผ่รูว่าไผ่อันใด

เข้าไผ่พ่นาไผ่

มุงหาหนทางแระภา

ไผ่รูกั่นพระบิดา

โอด์หนีจามาขิดกัแล้ว

เอ้าเข้าหอบาหนุหัว

หมีไคนี้กว่าสิงคิโย

๐ นางเภาว่าแกพี่
ทุเรียนมีที่ไหน
๐ กินแล้วฉุนมาก
พี่สาวหามว่ายา
๐ เราจะไปทีไหน
แกจ้ะถึงใคร
เมื่อไปแกโคหาม
จะยอญพมเวลา
๐ เราจักตามไปหา
จะยอญจ้ะชาติ
๐ บ้างยอญเอาเข้าหอ
ออกจากคันทระไทร
๐ นางทั้งสิบสองคน
เวทนาอัสสาเคน
๐ สิ้นจิตวาทิตา
จำเป็นแลเห็นงว
๐ พี่สาวบอกแกนอง
สองทวารากันมา
๐ ทว่ปลาหาเขียกใหม่
ว่าพลางวางเข้าไป
๐ เห็นทนต์ว่าสัดเถื่อน
ตกใจวิ่งไขว่คว้า
๐ ตัวสั้นครี้อูถุนก
นองเอยเราจ้อตาย
๐ วาพลางนางเค็นพลาง
เลี้ยวลับพัก

พี่แกชี้ว่าไหมไกล
เราจ้ะไปเก็บเอามา
เอาไปฝากพระมานดา
พี่แกว่าอย่าไปไหน
พี่แกมา เราจ้ะไขว่
เมื่อยไกลพระนงอ
งวกินน้ำแล้วจ้ะมา
จ้ะดีคาก็ตามที
ลอคลัคปาพื่อนาลี
ชวนน้องพี่ติดตามไป
ไสยโนยพล้อผ้าสไบ
ไปตามรอยบิคาเค็น
ไต่ตามบนพ้แนวเนิน
บางคุ่มคอยแลรอยงว
ยังอยู่ป่าไหมคิกกลัว
เถื่อนสองทว่เค็นออกมา
ว่างวของพระบิคา
พระบิคาอยู่แห่งใด
พ้อพลอยไวหรือก็ไทร
โคคักใจโศกเส้นหนี
วิ่งปากเพื่อนกลัวเต็มที
ทั้งน้องพี่รองวิควาย
วิ่งเขารกหนามเกี่ยวกาย
วันนี้แล้วแกว่นองอา
สิบสองนางภากันมา
รองเรียกหาพระบิคาคอน

๐ นางแลเห็นกว้างทราย
สันจิตว่าบิณฑอร
๐ นางดูเห็นหนูกวาง
ทวนสันคิริอันปลา
๐ พี่ชากเข้ามือนอง
เขารกเพราะทักใจ
๐ ไคยินกรู่เหว้าร้อง
มุงมองคามของปลา
๐ นักพันกันแสงไห
บิดาภางว่หนี่
๐ ทนหวนของลูกเออย
ทิงลูกไวโนปลา
๐ เทียวหาจวนจันคำ
ตามหาบิดาไทย
๐ เดินคิงไปตึงคลอง
พรอมนั่งชายฝั่งทาน
๐ เข้าทั้งสิบเอ็จหื้อ
จนใจเอาฮั้ไทรยกิน
๐ เข้าชาวไร่ไชยมุด
กุนึ่งซางเตาไฟ
๐ เขาหอนางสุคทอง
ยังดีคุณพี่ชา
๐ ของเร้าเป็นอย่างกั้ไทรย
แบงเอาเขาหอนัน
๐ อาจานผหนึ่งใจ
ยังมีอาจานหนึ่ง

เค็นไคลย ๆ ชายสิงซอน
พี่น้องจอร เข้าไปหา
สิบสองนางถอยหลังมา
พี่น้องมาทางทักใจ
หนามเกี่ยวของโลหิตไหล
ไปทรอกชุมในพญา
พี่ช้วนองเค็นออกมา
ลอคแลมา เห็นปักสี
ไครมไมชายคิริ
เราจึงแล้วแก้วฟ้า
อยู่ไหนเหลยใหม่เห็นมา
พี่ใหม่มาเข้าลูกไป
คินแตกชำ เป็นเลือดไหล
จนทรอกไฟไหมพมทาน
นางสิบสองอยากอาทาน
แกเข้าหื้อมาจิกิน
แคนใจหมอกลายเป็นคิน
เข้า เป็นคินเสียเมื่อไคย
แม่แกคักแกหม้อไคย
แมนแกใจกุนักหนา
แกไคยทองยกออกมา
พี่สาวมาแลก็ตากัน
กำสึงใจตามมาพัน
แจกปันกันไคเมื่อหนึ่ง
กำมไคยโศคมาตามถึง
เสลยแจงทรวงเวรา

๐ แรกอนเจ้าเหล้านี้
ไซพาคไปทำนา

๐ เด็กรองซ้เข้ากิน
ส่งให้เด็กยิงขาย

๐ เด็กเห็นใหม่ไซเข้า
เอ้าเข้ามาไถกิน

๐ สิ้นกันแตกาคเดียว
ผู้ฟังนั่งหลังหัน

๐ กล่าวถึงเจ้าบิศา
ปากบ่นว่าแสนมือ

๐ ถึงบ้านผู้งัวไว
ไคเดินขึ้นไปพลัน

๐ เมียนั่งที่เต้าไฟ
ถามว่าพิธมา

๐ ไคยินคำเมียว่า
ลบนอนทำถอนใจ

๐ ทำสื่อนขึ้นอีกอัก
นองเอยแม่อิธมา

๐ ภิไปถึงโนปา
แตกปลอกเลนผดุงยล้ง

๐ เกียนเราหักมั่งแหลก
หมูเด็กลงเล่นหาย

๐ กุลมภานยานเขียก
หาจุ่มใหม่พบภาน

๐ นางเมียฟังผิวเล่า
สองมือกอดเส้าผรา

เป็นบุตรขุนเสหนา

เอาลูกไวกลางเรือนนาย

ตักเอาดินมาโดยหมาย

รับแทนายมาจ้อกิน

รองเรียกเลาคั่วว่าดิน

กำเหล้นเด็กติดทาบนา

ยาของเกี้ยวไปยเหลยหนา

ทำไปทำไคยินหรือ

ออกแต่ปาเต็นครางจ้อ

ซักแม่งวเห็น้อยตัวสัน

เดินเข้าไกลเรือนเอยียบัน

ถึงเรือนนั่งหอบนักหนา

เถาดีใจเห็นผิวมา

เมื่อสมาลูกอยู่ไหน

เถาซ้ราพุดแกไซ

ทำเอามือเข้คนำตา

ทิวว่ารักลูกนักหนา

พิจ์เล่าให้เจ้าฟัง

พับขางงาหมันย่นอยัน

มาดียบเกียนกเจียนตาย

โคภาแอกเลนวุ่นวาย

กูออกไล่เล่นตีควาน

ลูกขึ้นเรียกเด็กโพยซาน

ไคแตงวสองทวบา

นำพระเนคเจ้าลงเฒ่า

เถาร่ำว่าเจ้าแม่เหย

๐ เอาลูกไปทิ้งเสีย
 ลูกรักของแม่เอ๋ย
 ๐ เล่นไชวคกใจขวาง
 ลูกขึ้นจากเก้าอี้
 ๐ ว่าพลางยางเข้าห้อง
 ลูกรักของแม่อา
 ๐ เข้าบ้านทานทั้งหลาย
 เรียบรามาแต่ไหน
 ๐ ลูกขึ้นเทคนายเฒ่า
 หมี่ไคลูกกัโหมมา
 ๐ ว่าพลางยางจากห้อง
 ฝูงลูกเหมือนฝูงควาย
 ๐ ทาเถาเห็นเมียรอง
 ยางลึงจากเคหา
 ๐ นางเมียเกินกุ่มหนา
 ผัวว่าแต่ใหม่ดั่ง
 ๐ อยู่มากหนักฟากเรือน
 นาโรก็ใหม่ไปย
 ๐ เข้าปลาทันใหม่หง
 อยู่กินเปลื้องเจ้าสาร
 ๐ ทั้งหลายลูกเขาใหญ่
 นอย ๆ เขารักสา
 ๐ ยิ่งใหญ่ยิ่งหนักอก
 คำนอนคลุมหัวข้อ
 ๐ ว่าพลางยางเข้าป่า
 สิบสองลูกของแม่

กู้เบี้ยไหม้หลาย
 เจ้าเล่นเลยไปไหน
 พลัดกรบ่างหรืออย่างก็ไทรย
 ฉวยหน่อใหญ่ตั้งบนตรา
 กอดหมอนทองเส้าโสภา
 เจ้าเล่นควาไปข้างไหน
 ลูกชายเข้าเฝ้าไป
 ภาลูกยิงไปเที่ยวป่า
 กลับไปเส้าเที่ยวค้นหา
 จ้เที่ยวหาให้จนตาย
 เจ้ารำรองอยู่วิธวาย
 คนหนึ่งหรือจ้ร้อดมา
 อียบผ้าทองขึ้นมาดมา
 สองเถาภาเข้าปารัง
 ผัวแบกพร้าเดินตามหลัง
 ลูกเกลียดหวังเข้าไไหน
 ศรีหาเคื่อนใหม่ถูกใน
 กินแล้วนอนใหม่ทำงาน
 ด้จุ่นใหม่เมื่จวาน
 ลูกเขามานจ้คักหว่า
 เบ้าอกใจพระมานดา
 ไหญยขึ้นมาเขาเบ้ามือ
 เข้าลักกหมันตำหรือ
 กินเพราะมือเร้าคั่นแก
 นางมานตามงมของแล
 ไปก็ไหนแลมาแมมา

๐ ภูเรือกกเสียงแห่ง
ถามว่าพ้อหมา

๐ เราไปไหมพบเกียน
พบช้างที่ขวางไหนด

๐ ผัวคิดว่าผิดหมด
ไหลสอกลงออกมา

๐ นางนังคณมนเียน
ทั้งจัวสองตัวไป

๐ นายเถาพานตีกกลว
ไปไม่ไหมไหนอย

๐ ภาไปถึงช้างก็ไหน
นางแมกมแล้ง

๐ ยินเสียงนกโชกรโศก
ดูเห็นวังกไก่อ

๐ ไคยินชักรอง
วิ่งไวเข้าป่าหา

๐ รมโกแกวของแมเอย
เหี่ยวจบหลายพบทวน

๐ ว่าโอรมโพนาก
ไหมแมเรเหี่ยวหา

๐ แสนโสกรวิโยกเสา
พระภายพัควาเพย

๐ ชุมทั้งไฟพอยัน
เทโวสิงสพา

สุคสิ้นแรงพระมานคา

เขาสุภาไปคามไหนด

เหี่ยวจว วยันอยู่หัวไม้

เราจักไปเหี่ยวคนหา

ภูจักปดแลสักครา

หันทางนี้แลที่ไป

ไหนดอยเกียนไปคามไหนด

เค็นอย่างไหรไหมเห็นรอย

ปดแกวเหลนปอย ๆ

จะเห็นรอยเมื่อไคมี

บอกชื่อโพนมาช้างก็หนี

ลูกรักแมอยู่ที่ไหนด

ว่าเสียงลูกร้องเรียกไปย

นางเสียใจถอยออกมา

ลูกสิบสองของมารคา

เห็นปากสาธุครวณ

เมื่อไคยเหลนจัพจวน

ไหมพบจวนพระลูกยา

หนีไปยจากพระมานคา

จับคองไปไหมพบเหลน

อกแมเจ้าไหมสับเบย

วานเห็นควยช่วยลูกหรา

อันรายยาบิทา

ช่วยภักภาไหแคลวไพบ

๐ ตาเถาทำรำรอง
 สี่ขึ้นพระไทย
 ๐ สุกสวาทของพ่อเอ๋ย
 ไหว้พ่อเร่เที่ยวหา
 ๐ รำเรื่องไผ่มาถัก
 เสียดีสองข้างอน
 ๐ ยันมาว่าแกว
 บังเคนเส้นไหมสา
 ๐ ภาตุกฐมาเที่ยว
 กลับบ้านเกิดทานนาย
 ๐ ทุกแต่ญญ์เที่ยว
 หาไหมจ้ไกรหา
 ๐ เมื่อแรกไหมโคเค็ก
 เรเอาไปยี่ไหน
 ๐ เวลายามหาไหม
 หาไหมจ้ไกรหา
 ๐ ลูกหาหาไหมพม
 มาโยก้วยไปเสีย
 ๐ เถาผัวพังเมียวา
 เที่ยวชีโหม่นหมื่นไชย
 ๐ นกแก้วเสียดจ้แจ
 วังไวยเข้าไผ่หา
 ๐ ผัวเค้นเคียงไผ่หาง
 เห็นนางลมควางล้ง
 ๐ ชักชวนให้กลับหลัง
 ออชวนก็ไผ่ไป

กวด เหนองจ้อแกลงใจ
 ว่าสุคใจของพ่อ
 เมื่อไคยเหลยจ้อเห็นหน้า
 ไหมพมจวนนวนมั่งออะ
 ชานี้จักจ้อลคณ
 ไหวว่อนถึงลูกยา
 ชวเหลยชวเถาตายหา
 แลหนาคายังฝ้าย
 เกลาเคียวลูกสุ่นหา
 กุซังตายไปกลางป่า
 สุม่าเที่ยวกันนิมทา
 กรันไคมาเถาทำกัน
 ..เงินเล็กไวไหมพม
 เงินกูสินเพราะกินอย่า
 จะไกรไคพาบ้นยา
 กรันไคมาสุ่มเสีย
 ก้อเคนหับไปหาเมีย
 เรา้วเมียกันเมื่อไค
 เค้นลูกตาแลนโก
 เจยเจยไปปลายพริกสา
 ลูกรักแม่แลวก็พมหนา
 เห็นปักสานางล้งล้ง
 กวดเสื่อซางไผ่กลางพรง
 เถาวิ่งตรงวางเขาไป
 ไหมบิ่นพังก่ากูไทร
 คิกจนใจแลวออกอา

๐ สุกวาสุคปรุ่ลอม
โนมนอมนี่ทานมา
๐ ศรี·แล้ว เรียบกวาเจ้า
โนปากังจะตาย
๐ เกิดมาในยเพิ่มแผน
ตัวเจ้ากับตัวพี่
๐ ภาระเจ้าตรัคเหคส์หนา
อะหนักตาใหม่เป็นอัน
๐ เอาเนือมาเจือกิน
สรพัคทวทั้งหลาย
๐ กลับไปสาวกุสิน
จะว่าสักกวัน
๐ นางก้อยคิคถึงตัว
แวงสวนกอยออนใจ
๐ อื่นพรมยัมมเวค
สิทิสักขวรักสา
๐ ไหวปากทุกทเวา
ไต่ตามมรกาไล
๐ แลชายก็เป่ลำคา
เห็นแต่สาคกับหมอน
๐ ญเอะแตนี่ไป
ไกรเหลยจกิงนัม
๐ จะว่าไปยมากนั้
กั้แวงวันนั้นไป

ญจ๋อบลอบควยบั้นยา
ไหนดางเห็นทางเป็นคาย
พระตุกเถาเราทียาย
อย่าเสี้ยคายเหลี้ยรางมี
จ้เป็นแกนเมื่อไคมี
ทางวอควายคายเสมียนกัน
อะทนิทวาใหม่เพียงพัน
กงจะสุนเสี้ยเป่ลำคาย
เราทังสินยิงแลชย
คงทามลายววยชีวัน
แมส่วนบุญสิ่งไหนดั้น
รู้วามันไปแวงไค
เงยแลแวงนำตาไหลย
ญุ่ไหวไทเทาทเวา
ในซองเซตแคนคงปา
ไใหญ่ศาคลยคแกล้วไผ
แลวก็ถากันกลับไป
ไปถึงเรือนเซ่ทองนอน
แวงข้างฝาใใหวาวอน
ผาณอนลูกเกยนุ้งหม
ลูกคั่นไคยจ้ไครบ
เมื่อลูกแมมาหายไผ
ญูหลั้กั้จกั้ไผ
เถากังใจทำแททาน

ภาพยัง 16

๐ นางสิบสองคนทันร้อมาน	เค็ไนยไพรยธูสาร
รำคานรำเกินเอียนทรวง	
๐ ขามเชกทูเรกเซาหลวง	คึกแก้นแชนทรวง
ควงสำมอนจรัไนยไพรยสาร	
๐ นางนังอยู่คังเสียงทาน	หังทองรองชาน
เขวี่บานว่าเสียงมิกา	
๐ ฟินองรับไวยไยพา	เลียวลัมพัทา
ขึ้นค้ำเขาเข็นเค้นตาม	
๐ สายันเค้นคั่นคังหนาม	กรันคำย่ำยาม
นางงามน้อไรตพริกสา	
๐ กุเอयीหมเครยนอรปา	อ้งพระพี่ยา
เรียกไหนดองมานอนกลาง	
๐ เอาทอนพริกสามาวาง	ยักเสียนขึ้นกาง
พูนางนอนไนยไพรยธูเถื่อน	
๐ แจมแจงควยแสงควาเคื่อน	เอาปาเป็นเรื่อน
เอาเคื่อนมาตางไตตาม	
๐ พระไพรยไนยปาพันาราม	หวยหนองคลองนำ
เทวนาตามรักสา	
๐ ไนมมีไยไยพาทา	เสื่อสางกลางป่า
พูนางวางชางมากวางไพรย	
๐ จักกระจันสนั่นคังใหญ่	ยามคึกนิกไป
ถึงไยบิคุรันชดมา	
๐ สิบสองฟีนองร้องหา	โอพระมานคา
อะหนิกามาอยู่คินเคียว	

๐ ลูกมาอยู่ไพรบใจเหี่ยว	แลยายเป่ลำเปลี่ยว
แลฝ่าแมจ้เหี่ยวหาไครบ	
๐ ยามซ่มแมจ้ซ่มกันไคย	ยามตื่นจ้เรือกไครบ
ไปบไหญแมจ้ชวนไครบจน	
๐ ยามนอรแมจ้ชวนไครบนอน	โอพระมานคอร
เปือลูกมาจนกลางไพรบ	
๐ ยามกินแมจ้กินควบไคย	ยามรอนคันไคย
ควไคยจ้ตักน้ำให้ส่ง	
๐ ยามหนาวไคยจ้เช่าแอบอิง	เมื่อลูกมาหลัง
อยู่ไพรบไคยอิงมานคา	
๐ พระพี่แคลงเอ้าเร้ามา	ทิงเสียไคยปา
ไคยแ่งวพาหนีจอร	
๐ โอหนาสงสารบานคอร	ยามกินยามนอร
ยามรอนยามเอณจ้เห็นไคย	
๐ ครันรุงพุงแ่งแสงไสย	กระจางกลางไพรบ
วังเวงพระไคยนักหนา	
๐ จักกระจันสนั่นทังปา	มโนรีส์ท้าว
ไคยพ่าบาส้อจ้แ	
๐ นึกเขาคันสนั่นแซ	ไคยคำแล้วละ
อั้งแซเขาสรวรัง	
๐ กัดยานำตาไหลยถึง	พระกันแหวพัง
ยกมาคยาคยางวางจอร	
๐ ถันดินแสงพระหิกล	ไคยคิกรอน ๆ
สิดสองพันองมันทม	
๐ กิดแคนแปนนไคยอกร้อง	กอดพระหิทพรง
โคมย้งหมีร้องขับหลักไคย	

๐ รุ่งแสงแสงสุริโยทัย	สั่วจางจันพิททย
นกไถยสพานชานชั้น	
๐ กรั้วเหวเขาคลักกัน	หงหานชานชั้น
สนั้วเสนาะเพราะเพรียง	
๐ กระสัจจับสัจสังเสียง	แซกเตาเข้าเคียง
ชวณลูกโอบกบินกินฉัน	
๐ ค่วงสบอนตีนนอรจรักัน	เต็นไนยไพรยผู้สน
นั้วร้อนมันพักมูรักโซ	
๐ จำไมรบพดไผแมไฟ	ระกะกอกโก
เคื้อไต้พั่วกระฉิน	
๐ ลูกคักคักควางกลางดิน	นางภานากิน
ร้อรินร้อรินขึ้นไฉย	
๐ แก้วเกดขามเทดหอนไถย	ร้กำรำมีโย
เฟื่องไผเพการสเสียน	
๐ ยมผู้สทอนสเสียน	บุงยางนางต้เคียน
ทุเรียนนางคูกุพทรา	
๐ มัชวาคมขวิดปรีคสนา	จันจ้วงม้วงหว่า
นอยหนานนอยหนังกังหัน	
๐ รุบรักโสกลักสอยสน	นางสิบสองคัน
เก็บฉินกินทางอาหาน	
๐ นางเห็นสัดไนยไพรยญสาร	เลื้อศรีหมี่ควาน
เค็นคานแรดขางกวางกระทิง	
๐ ชลีเล่นไคยเต็นคักฉิง	กระบางคางลึง
โลคไคไรกิงฉิงฉิน	
๐ มดสังรอกจ้อนน้อรบับ	ปลายพริกสาณ
นั้วร้อนมันแลแลวพไป	

๐ นางชมดอกคว้งมาไลย สัณมุคพุทราภาหลัง	พุดทรอนหนองไผ่
๐ พยอมหอมอับจับพริ้ง มหาหงษ์โขงโคโยติก	กระถินลินจง
๐ ภรรยาพิศเร่รูวมา สาวอัยคพุทราสรพี	มัดทุราจำปา
๐ นางแย้มบานแย้มกลีบคลี่ ปลูกลีลนพยมมิโคย	จำปาการหนี
๐ เก้งเฝ้าบานเขาเอยน์โรย รวังโรยหล่นกานทานต์ห้วน	คอกทรายปรายไพบ
๐ คำนอนรุ่งจอรไปยพลัน แบ่งปันเอาแด่พ่ควญ	ชีเกียคนารัพัน
๐ ผู้ปรีชายาส่วน ยาชวนกันคาคายาย	คิรายใหม่ควญ
๐ แด่เฝียววังเวียนเจียนตาย บันปลายจับเรื่องคันทัน	เรื่องนางวางไว
๐ เป็นไฉนอยู่ไนยเขตชั้น เมียนันชื่อศรีสนทรา	ครองกรุงท้าว
๐ อยู่ปรากฏอย่างหนึ่งกิ่งสา คลุ่นาไฉนเป็นแปดพัน	หามแทนแทนปราช
๐ พลมานทานกลาสากัน เทวันครันครามขามริด	วิจิตต์แรงแขงขัน
๐ ครุฑทียักพม่อหรัรักสกลิต ทุกทวกลววิคขุนมาร	นาคิมพิศ
๐ คนทันรับรันทาวหาน ไฉนมีลูกหลวรสืบวงศ์	ครองสนทราमार

๐ สุนทรารามแพนบาบ่ง	ว่าเจ้าผู้ทรง
ภระลักเป็นอัครธานี	
๐ ควณฺฐคราชบุตราตรี	ไครยเลาเจ้าพิ
ที่จำไพบามรุงกรุงมาน	
๐ เสียดายมารายลูกหลาน	แสนสมบัคมาร
เห็นจักรทวนเสียดสน	
๐ ไหมบี่วังสาประยุณ	จักไคอ์นุณ
พืมนสืบตักนไปย	
๐ พิจักจากเจ้าจรไคลย	เลียบแลแคไคลย
บุคไครยพิจักภักภา	
๐ มาไคทวงนาคพินดา	พิทักรักสา
เอาไวจ้ไคสืบวง	
๐ สุนทรารามแพนบาบ่ง	แล้วแต่จ้ทรง
โปราณผู้เบ็ญวีริจา	
๐ สังเสจเสจจจากน้า	นินเทียนทีรา
ยักสาโสกสังวารี	
๐ ข้ามระสะสินสกลี	สุคินทรวิน
อัครีมาลบลายทา	
๐ หอมท่หลบจันพนาสา	ทรงสอยสร้ภา
รัดอกรนทกนกลาย	
๐ ทรงเสจเสจจันณาย	จับท่องกลองลาย
เบียงนายพัคสสินทรา	
๐ กักรอกเฝ้าวียอดพินดา	จุนไทรย้ายผา
เรียมรักจักลาเจ้าไปย	
๐ สังเสจเสจจเข้าทองไนย	หอย้างไสย
พสาแล้วก็ออกนอกปรา	

ยานี้ 17

๐ คันทันผืนผาคโยน
ลอยลลิวปลาบลิวมา
๐ พวขุนงเอาจกรุงศรี
เมืองหน่อวีอาน
๐ มีองฆเอนัก
ชื่อนางทศนา
๐ ทรงโฉมวีไลยลัก
ทอดสังวรระทรงพัน
๐ สนมแทนสนิกเฝ้า
ฝ่ายผิงหมปรุชา
๐ ท้าวเชอมีไธรคราค
กลมเกลี้ยงงามเพียงอิน
๐ เป็นยงงามยงนัก
ในหน้าตามวังสา
๐ ปางนั้นเจ้ากรุงมณ
ยามเที่ยงเทาลอยลลง
๐ พิลิกกุศิกัก
เฝงผาดปราสาศศรี
๐ กระสัดเชามนุด
ก็จะเข้าไปในปรา
๐ ทริเลวก็ลัดเลื่อน
อยุคไทพริกสาสาร
๐ เป็นยงงามยงนัก
พิจสพิงงามพริงพราย

รู่เห็จโจนชนเวหา
๐ เมมหาชลทาทาน
นากษ์วารีอันพิสาร
เทาทิศสัง้องณรา
มเหศรีพื่อนิดา
หมกิมหรานหรือจัน
พระไพพักคังควงจัน
เทารักห้วงคังควงจา
ทุกคำเขาใหม่เห็นหา
๐ เหนกแทนในยแผนดิน
งาบสอาดหมคมุนทิน
แกลงสันลิ่งไหลงนา
สองเทารักคังควงตา
ชื่อเมรีใหม่มีสอง
โชนพิยานาโดยปอง
เห็นเปื่องนากษ์วารี
ใหญ่โตนักกรุงบุรี
ประดับแก้วพรายแพรวตา
จะมีบุตรมั่งหนา
คอยควงแลกระแสงาน
ยังแผนเพินสทาทาน
๐ นานจึงแปลงกาย
พระไพพักคึกเบิกผาย
คฤวิศกรายกระบวนชวน

๐ ทิ้งโคมวไลยเล็ก
 กลืนกลอนอันหอมหวาน
 ๐ ถิ่นนั่งทั้งสองเตา
 เส็จแล้วจึงคนทัน
 ๐ ไตยเตาตามมรัคัง
 ชูชายนาคกรายมา
 ๐ สิ้นแสงพระสุริยา
 ถึงนั่งที่มั่งควัญ
 ๐ ทังป่วงจั่วทงทัก
 แสนสาวหมเขานอย
 ๐ สองเสด็จขึ้นสู่แทน
 นางรบ่าก็ร่าง่า
 ๐ คนทันเจ้าป็นยา
 ซาสาวหมเขางาน
 ๐ ลวงเขายามสามแล้ว
 หมนางในยปรางจัน
 ๐ คนทันเค็นเอี่ยมม่อง
 ถึงทองนางเมรี
 ๐ มุงมานเพดานคาค
 เทียงทองงามทองตา
 ๐ ยักสารุคมานทอง
 งามจึงยิงหรือช่าย
 ๐ เปลื้องผ้าพสาปก
 พิจสภักงามนักหนา
 ๐ ยักสาพีรารัม
 หักดาลูมกาปี
 ๐ ไปชมลัมปัตมาน
 สบคัมมุดสา

เพชรศพรนิมเนื่อนวน
 ควัญที่รักักเพียงจัน
 แว่ววังเจ้าดังแกลงสัน
 ท่าเห็นออกนอกพริกสา
 เข้าไปยั้งกรุงภารา
 คทางทาเป็นเนินนวล
 ลินลามาคอยการควน
 ในยทองปรางกระจางใจ
 ไหรจักญ์โดยไครย
 หมี่สิ่งไสว่าไครมา
 สนมแทนทังทรายฟ้า
 เสภาทำปรีจำกาน
 นังคอบทาพังเสียงสาร
 ไหมนัมอานตรวดตรากัน
 เสียงไคยแก้วปรับปักขัน
 นอรพาคกันหลับครือผี
 เทียวทงคหวังที่
 ชุนยักลีปรีขลาดคา
 นำทองราครอบริมฟ้า
 พระพีเสียงนอร เรียงราย
 ปรีทีปส่องณกายพราย
 สมเหมือนหมายมุงมา
 ปรีคองยกุมาร เหลือกตา
 รุจักว่ากุมารี่
 ยักขึ้นชมกระแสมศรี
 เซ็นจิวลี้กับมิดา
 แสนสิงการแมสนทรา
 เจตนาเอาไปไหนย

๑ จับเอาภูษาทรง
 ลงจากนั้นเหิมโรไชย
 ๐ พี่เลี้ยงนอกระเบียง
 กอปรคองพระนงเยาว์
 ๐ ลูกขึ้นเรียกเพื่อนกัน
 ทาศรีพระพี่เลี้ยง
 ๐ ฉันทแลยแต่อาค
 ยืนอิงไปยงปรา
 ๐ จับพระชันฉันทจากอาค
 กระสัดศรีความไป
 ๐ นางสำมบังคมท
 หายไปเมื่อไกรชน
 ๐ พระองค์ใดทรงฟัง
 ตรัสสั่งเจ้าวังไน
 ๐ ทุกกรมสนันประ
 รมีพิภพกลับมา
 ๐ ทดสนานานคานา
 เป็นกรไทรพระบุตร
 ๑ สองเสด็จออกเกษม
 เอ็งเอยเร่งออกไป
 ๐ ุร่ายขึ้นประมา
 พลชั้นปาวกัณ
 ๐ เจ้าวังรับสั่งเท
 พวกลีหอยคาน
 ๐ มีผู้หลัก
 ใดทวจับไสย
 ๐ ก็นันทครันเห็นค
 เห็นปรตุไพบเมฆาย

มาปักองค์แล้วภาไค
 เบิกมานไศพราร
 หลบไหลยหลังพินสัน
 ทาใหม่บิที่แทนเทรียง
 เสี่ยงสนันเสนาะเสี่ยง
 ใดยินเสี่ยงวิงกรมา
 รongหวัดหวาดเลนค
 พระบิคาตันทกใจ
 วิงโผนผดยงวังไน
 ไครยเหวยไครยทำไม
 เลาเคามนว่าจอมข
 พระทรงทันทราบพระ
 เหล่าเจ้าวังมาทไทย
 ไหออกไปเพียวค
 เรววิงว่งเจ้าสุ
 กราบทนว่าทาใหม่
 ๑ ดจากอาคณาทา
 ลูกเรานีหายไ
 ตรัสปรพาคเสนา
 ยัดปรตุบรีย
 ลอบลักนาคพระ
 กองอาสาไ
 วิงไปยปาวม
 กองช่อห
 ขึ้นไปลักม
 เอาตัวเข
 วิงวุ่นวุ่น
 ชนย์กราย

๐ ผงโรยโปรยปรายลิ่ง
 มีทุกทิศทุกทิศ
 ๐ พรำพรำกลางทิวทัศน์
 อันทกานคามแคนทว
 ๐ ปางมื่นพูนาค
 กลับเขาสุปรางไนย
 ๐ มีคมจันจิกแล้ว
 ทุกกรัสมี่นาง
 ๐ วังปะกันตลึงผลัง
 ออกรัฟ้งไป
 ๐ แมกคะเค้นหลงคำหลาด
 บางหลงเขาคงป่า
 ๐ ลักเลงหลงบอนเบียด
 บางเมียดพริ้วเสียด
 ๐ ลูกเซยเทียวปิ่นปลาย
 กรัโชกเอาเงินเบียด
 ๐ มีคจิงยั้งเขาดำ
 ... แยกบ้านไทย
 ๐ ลาวรองว่าเงาเขย
 บางหลงเขาคงป่า
 ๐ อดสูรังทรงรูปมิด
 อุนนางวิงวางไป
 ๐ แสดสิริทูลีปปลาม
 ไกลหวไหวเวหา
 ๐ ไทยเลาเจ้าเทวี
 สมนทราเจาบายฉัน
 ๐ สมนทราเบ็กพระแกล
 นวณางวิงวางมา

ฤทัยยามงดาลนักรหนา
 คินและพาเป็นหมอกมัว
 ขางมากันคักใจกลัว
 ไหมรู้ว่าเป็นอย่างไคย
 ลังจากอากาศกัพระไคย
 ไหมมีไคยที่ไคยปราง
 กรักรอกแก้วไคยละวาง
 ทาง ๆ ช้วนกันคักใจ
 เสียดกักรักกองปรางไชย
 ทางคักใจทุกภาสา
 พระสังขารคหลงวัควา
 หมุนนาหลงควายงว
 ผวพลักเมียดไปแต่คว
 ภาแต่ควทูลูกเสียด
 ประเมียดายนี้กว่าเมียด
 ไคยไซเมียดชั่วไคย
 เทียวคอบคัลมิไคยเห็นไคย
 จินเคาไคยรองอ้ายยา
 กรัไคยเฮลยมีคักรหนา
 ทางคณมาคักรักใจ
 คำแมลงรักเค็มโตไคย
 จากเวียงไซชินนัภา
 เหมื่อนกาฉาบลูกไคยกลา
 ถึงภาราเขาปรางจัน
 มารับนี้เทิดเวกวัน
 เสียดคักรักคักรัหมิงหมา
 มุงมองแลเห็นพัคส์คา
 ถึงชาลาชินแทนทรวง

๐ พรหมช่วยนางสาวใช้
 คนพันใจเชษฐม
 ๐ บัดนั้น งาม
 สนมหารับมาไสย
 ๐ มั่นคงามสุดงาม
 ลูกไครยอยู่ไหนหนั้น
 ๐ คันทันบอกตามตรง
 แม่ชื่อนางทศลัษณา
 ๐ บอกตามเรื่องความหลัง
 จึ่งสั่งนางทั้งศรี
 ๐ ไหเหมือนกับมุนค
 ทาศรีพิฆิษา
 ๐ ทาศรีรับสั่งนาย
 กรุงยักเมืองพักไป
 ๐ สนมหารสั่งลูกให้
 อาบน้ำปอนเชาปลา
 ๐ คันทันมีบันชา
 เราจักมีงานใหญ่
 ๐ ให้ปลูกเป็นโรงทอง
 กะกันให้ทันที
 ๐ หนึ่งให้ทำโรงรำ
 ให้ทันตามบันชา
 ๐ ถ้าใครขัดพระสาคร
 เกมริบให้ฉิบหาย
 ๐ กรุงบานสั่งกานแล้ว
 สั่งแกนางทศลา

ลอมฬารายจอมรอบองค์
 ชันแท่นทร์ ะโนยพันใจ
 ยักภูพานสั่งให้ไป
 ตักพิภักแล้วรับฝัน
 นางทนต์ถาพระทรงพัน
 ไปยสามวันพาเอา
 หนอทดส่วงกรัสดิธา
 ครองเบื่องนารมวาริ
 สนมหารฟังทราบคดี
 ให้ตำแมลงชิงกายา
 รักสาบุดเราโคมา
 ยักถาศักอันสูงใหญ่
 ตำแมลงกายเสียพันใจ
 สมพระไทยทั้งสองรา
 นางสาวใช้รับเอา
 พระที่คาไหมเคื่องใจ
 สั่งเสนากรมมื่นอกไนย
 ทำสวนไทยพระบุตรี
 สิบเกาทองทั้งกวางริ
 หนึ่งไหมโรงบินจา
 เกนกันทำทามภาสา
 ร่องไปยวาใหญ่ทนาย
 จักเฝ้าคไให้ถึงทาย
 ทั้งพ้อลูกผูกมา
 ภาลุกแกวเขาสุปรา
 เววยาชาทำบายศรี

๐ ครอบครองของคว้าวาน	โศกเกือบพบบันคานี
เซว้างเหล้าทั้งนี้	ทำให้ดีตามบันชา
๐ สักพลางบางเซาทอง	นั่งแนบองศรีสนทรา
สุดเสียมของเรียมอา	สั่งทาสาเจาทั้งศรี
๐ ให้แปลงเป็นมโนค	รักสามัคเราให้
เอ็งเอาพระมุนี	ไปยังทองแทนทองทรง
๐ ถาลูกเราไขปวย	สู่ขวัญสินชีพชง
เพดานชักม่านวัง	ทุลฉงจ้ทองภาน
๐ แม่เมศรีกรมวัง	รับคำสั่งขุน
ยกเอาพระมุนาน	คลานออกไปคังใจจิง
๐ ถึงทองทองปราสาท	ให้ปักกวาคทุลฉง
เพดานชักม่านวัง	รักสาอ้งพระลูกยา

รวม 28

๐ ข้าเฝ้าเซว้าง วังออกไปยสง ชุนนางกลางสลา บรรดาผู้ใหญ่
มัทไทรองจา ให้เสียนเขียนตรา แจกทั่วถ้วนาย

๐ กำหนดสามวรร ไครมาพิพิธร์ โทคนันถึงตาย เขียนไสยคุกว
ทั้งไพรทังนาย เก็บรับนิมหาย เมียลูกณมา

๐ หนุมานอานหมาย ครามตัวกลวทาย รุงเซาเซาปา คัวญเสาเกลาฟาก
เป็นจากสารดา คิลมือถืมา เหลือเพื่อเป็นเอยัญ

๐ ปากเราเหล้ามโนค ปล้ำหัวจิมหลด เบื่อเก็บควายเซน ยักทำงานเจ้า
ไปเซามาเอยัญ ไหมพักจากเซน คิลมือถืมา

๐ ยังเหลาโรงโชน ถอนแบกทั้งโคชน กิงกานสาชา เร เทียวทุมภาน
เซามานเบือตา เต็กยักลักกา ไปยทำไมพิน

๐ เซากุลมรุมกัน เสี่ยงผ่านสนร์ กลางวักกลางคีน ทั้งไพรทังนาย
นอนใหม่เต็มคีน กลางวักกลางคีน เดีจโรงบินจา

๐ โรงเหลื๋นโรงร่า กระฉิงร่ำบ่า ทำหนักรักสา ทำมั่วคเขาไนย
ออกไปยัตรวจตรา เลื๋จตามบันชา ของพระยาจักลี

๐ เลื๋อสาคลาคุป กัันฝาปรุทุ ฉากพักเม้าลี เพดานมานลาย
นึ่งสายยาววี เตียงตังนึ่งที มากมีนา ๆ

๐ ขวายขางนางไนย หูรับสั่งไปย ไปจักเขาปลา นึ่งเหนียวหุงกระเจ้า
ชุมพะราดวงา กิมตั๋ย้าสา เนือปลาพละบัน

๐ อีงอากค่างคัก งูลิงจงจิก เชียคกับครับครัน ทุกแกแะรู
เปียวคุ้ยกับกัน สรพัตจักสัน เครื่องอันทองการ

๐ บั๋งพวักหนึ่งนาง ล้มเลกเอวบาง สักเทาโคนทาน เหล้านี้ผึงหัก
ไห้คจอกจกาน นึ่งรอบขอบภาน พักงานนายลี

๐ ไบยทองพองลา แลเลื๋อกเอ้ามา ห่วงไบยวี ๆ เจ้านายนมถื๋อ
มีมือเขาคี อันการบายศรี ไหมมีทัวจ้ไสย

๐ นางมาตาลว การจ้จับกลีบบัว หังงามทังไวย หมูหนึ่งซังปรุคัับ
มารับเอ้าไปย แยกกรั่หนักยกไสย ลังรอบขอบภาร

๐ แห่รมคอกมาลา จำปีจำปา กั่การงาพทาน ชั้บามาลี
สั้วพีหอบหวาน ขอดกลีบบัวมาน แห่รมคอกการะหนึ

๐ พวักหนึ่งสันทัด แกเป็นรูปสัค เวียงผาภาชี ลิงโตโคขวาง
เลื๋อขวางหมูมี คชศรีราชศรี มากมีนา ๆ

๐ รูปแรครูปกระต่าย รูปโครบควาย มากมายนา ๆ ชีลีลึงคาง
เลื๋อขางงวปา ซังปรุคัับประดา เซารูแบบแนบเนื๋ยน

๐ คัพนันขันสอง แกเป็นยุงทอง ปีกปองหางเชียร นกกระสัักกระสา
กระทาทุงเกรียน นกกระหลุมคัันเทียน บุงยางนางน่าน

๐ พื๋วราบจางเจา อีลุมชุมเขา นั๊กกระเกาวคั้อวน กระสากระสััก
นกวั๊กหนานวณู มากมีถื๋ถวน แลลวนปักสา

๐ คัพนรขันสาม แกเป็ญพระราม เมื๋อตามลีดา พื๋นองสองกระสัค
ลอคลัคคัิมร่า แกะรูปกัณห์รา งามกระหวารูปคััน

๐ เอวกลมสมกาย ออกใหญ่กรไพลนผาย ขางโตเปื้อนขึ้น ความจริงใหม่หัก
ตีนนกตัวคั่น แขนางนาลิ้น คีคักนักหนา

๐ แกะวิฑิยาธร บิมือถือนร เหาะกลางนภะ จึงนางไปยโค
เหาะไหวเวหา เขาโนยถาลา ฝนสาบซุงซัง

๐ เกรวจำหมีโค เสมือนคนใบ ระบุโครเทวัน ฬิรมข่มรด
กำหนดเจ้จวัน ฬนไปยแทนัน ล้ายหายไปย

๐ ชันยอคพายศรี ยักย้ายโคที ถ้วยเข้าณัโส เอายอคกล้วยพอง
ปิตปองไวโนย ชัรน้อกอออกไป คุลุมผากสา

๐ ครันรุ่งกรุงยัก ขำพระภะพัก พรอมอักษณายา แล้วเสวยพลูหมาก
เสศจจากทองปรา สยังพลับพลา เสนากราบกราน

๐ ฬิเลียงทนเทา ฬักฬนอมเจ้า มาเฝ้ากรุงมาน นางศรีสนทรา
รับมาฬีนาน ไหลูกสงสาร กิณณชมเชย

๐ โลมลุมจวบัก ยิงกระจอยนอยนัก ลูกรักแม่เอ๋ย เจ้ากรุงมารา
รับมาชมเชย จะหาไหญ่ไครยเหลย ไหล่เหมือนลูกยา

๐ กรุงยักทักถาม ไหราพระยาพราหม ไหลูกเพลา เว้าจักเข้ากร
อาจันเร้งว่า คุก่าตำมรา เพลาโคตี

๐ ไหนฬังเทาถาม ฬาทำมราไณยยาม ฬับคณาที พระหัดศรีคำ
ฬ่ากรฬิที อาจกันไพบรี เสียไคมากมาย

๐ สาลิบสองชัน เพลากัวัน ฬิมัฬนจัสาย วาโคลาฬน ฬ้าคนยิงชาย
แตเขาเทาสาบ คุ้งจไคยามครู

๐ เทาฬังไหรา สังกแเสหนา ไหล้อออกไปสู ลักเลงทังหลาย
ยาไคณิงอยู เหล็นไหล่เขาคุ ตามครูเรียนมา

๐ เสนาหรับสัง ลูกจากฬินัง สังกตามบันชา โปรคไหล่าเพลง
ลักเลงฬิมา เขาโนยไปยวา ทุคั่วทัวไปย

๐ ไชนเบิกโรจโชน คีตรับรับโพน รุณาคคองกลองไหญย ทิห่อติเง
ปีแกวเสียงไสย กลองจิงกลองไหญ ฌ คอนชาตรี

๐ ชลเชราภรา เปียคเสี้ยคักมา คุ้งงานพิถี ทาแปงแต่งตัว
หัวโหมทนต์หัว ที่ลูกผู้มี คุมพวกกันมา

๐ เขานาเขาไร่ เขาเห็นเขาโต คุมลูกจูงหลาน
หม่มมานลั๊กสา ทางทางวางบา นั้หม่มนั้พัน

๐ พวกสบกานชา พวกกินสุหรา แลตาเป็นมัน ลอกก้นลอกที่วาน
ร่าคานแกกั้น ชีเมวเหล่านั้ ชานแขงชานดา

ยานี 11

๐ โชนเหล้นเรื่องภระราม เมื่อสงครามด้วยยักสา
อินชิตมีริดทา ชิคคชาเอราวัน

๐ พระลักคิตประหมาค ทองพรมมาคชีวาสน์
หม่มพานพียานณั้ หักข่างควางสั่งมา

๐ ยักควาคด้วยคันษร ชนวนานอรสินสังชา
ท่พลัคคักล้งมา นอรอยกลางร่อพมไซย

๐ ณคอนเหล้นเรื่องอุณรุค เมื่อเทพुकูมภาโคลย
ภาเทาจรู๋เข้าไปย ไนยทองปรางนางอุคสา

๐ สองสมพืรมรัก สองปรจักแกไนยณูนา
สองสนิจรุ่เหนหา จุ่พคโคหาใหม่

๐ เหมือนหนึ่งวิทย์ยาทอน ไปนอรด้วยกรัสตรี
หมี่ชาท่พาลี คลาคคื่นที่ตำหนักไนย

๐ สองคีนใหม่เห็นหาย สองเสี้ยสคายจมีไหญ
สองบ่าหลังกาไมย พิโรยร่าร่อกำหวง

๐ หนเหล้นเรื่องพระโสวัค เมื่อกรัสคเข้าคังหลวง
ตามหาสุคาควง ฝัมนางเทพทีคา

๐ อยู่ไนยพืมานรัก พระโสวัคเข้าไปยหา
เซบข่มพืรมยา อามรินทราก่หมี่ปาน

๐ หลังลืมน้ำปทุมรุก
 เสวยพิณในยี่ผานาน
 ๐ จากแต่พี่มาเฒ่า
 อังมเคียวเปลี่ยวเอกก
 ๐ ไปคุณโนรา
 กุมภาชีวาได
 ๐ จิวเหลือนเรื่องสามก๊ก
 ไทโยใหม่รภาสา
 ๐ สันตักการฉัดคอบอง
 เหมือนเราเหลาทั้งนี้
 ๐ โปรงสังให้จักบ้วย
 สองข้างโหมบางหนา
 ๐ คาคบือถ้อข้างลั่น
 แลวภา เขามาพลัน
 ๐ บังคิมลงสามที
 ยี่หลวงเทพดา
 ๐ ทังทอเย็นทีแคง
 ผู้เข้าหั้นเข้ากลร
 ๐ เท้าตักเพื่อนก็ชักพลอย
 ผู้ตั้งถอยหลังพลาง
 ๐ ผู้เข้าจับเท้าติด
 ชักหลอกเข้าบอกตา
 ๐ วึงหยกเพื่อนชักรับ
 ผู้ตั้งติดยังชั่ว
 ๐ จักกินโหล่นความ
 ทุ่มกังเอาหลังลง

เสวยสุขสมสำราญ
 นานนับมาหลายราตรี
 ไปยเที่ยวหามเทศรี
 หาใหม่มีผู้ใดใครย
 เหลือนักหนา เรื่องนายไกรย
 นายไกรยไควมมาลา
 หนวดเครารักครีอรงกา
 แดทางทาของหมันดี
 คิมมีตองกันลักที
 ดองลักที่หัวหมี่ผา
 เทียวลากบ้วยเอามือมา
 สงตำเอื้อเสมอกรร
 ไรพระมันตุคปรทวัน
 วนพวันกรุงบารา
 ลูกจากทีกรัหายาหา
 หลาวเหล็กกลาราวุจอร
 เป็นหลักแขงใหม่พรัดถอน
 เทาฉาบฉายเข้าปลายคาง
 ถุกคางยอยเข้าคัมผาง
 หักอกอขวางถูกเขาลา
 โดคเข้าชิดเพื่อนองซา
 โดคเอียบซาถองบนหัว
 ปากกรัหับคูนากลว
 จับลอยตัวเอาหัวลง
 ชุนนางห้ามสินทั้งวัง
 คนทั้งวังโหล่น

๐ กรุงมานปรุทานมา
 จักกล่าวแต่เท่านั้น
 ๐ กรุงมานตรัคสังไปย
 วันนีชอบเวลา
 ๐ บัณณนางสนทรา
 นางสัณวัณณ
 ๐ ที่โนยชั้นทองแล้ว
 ลุบลายสัณททาน
 ๐ จัปเอฬุสาทริง
 ลังจากพลัปสาไชย
 ๐ สัณนางรองเซ็นชัย
 แหแหนรอยหลังหนา
 ๐ เสกัจฉันที่เหนือแทน
 ไคเว็กเข้าย่าคอง
 ๐ พรามไทเบิกบายศรี
 เทียนไชยจุตไฟยมา
 ๐ พริกพรามถวายเวค
 ไทราพริกทาจาน
 ๐ จุกเทียนเวียนแวนท
 รับเทียนเวียนแวนไชย
 ๐ ทักสินรอบบินจา
 จอมหมอมนั่งพรอมกัน
 ๐ เการอบดับเทียนไชย
 เข้าณนางสนทรา
 ๐ ไหนำตามวังสา
 ชื่อเดิมเรียกเมรี

ยีลืบาบาพญกัน
 ยังทำณภะลุยกา
 แกเขาโนยให้ไปยหา
 เจ้าสนทรายาningอญ
 ภาทีกาไปยสังสุ
 ไหล่งอทธกรัพา
 คุดองแฉวอลังการ
 กรัจอรฟุงอญรุงไย
 มาปกองแลวกักรโกค
 สาวเขาโนยเข้าแหมา
 ชันยังเกยยังบินจา
 หมี่ชาถึงบินจาทอง
 หมมานแทนนั้งเป็นกอง
 ก็กาเจ้าชินจินจา
 ยอดทองคลี่เปลื้องพสา
 ทำนุชาครอุาจาน
 สะสังเกษพระยุภา
 ก็โอมอานอวยพอนไชย
 คอมนันทรีนั้งแทนไปย
 นางทราวมไวยจับมิงชวน
 พรามรับมาจุนไยชั้น
 วันทำณภะลุยกา
 โบกพันไปยทองทีคา
 ปอนปากไทกบาริ
 ไทชื่อว่าเจ้ากังหริ
 พ่แมตังแต่หลังมา

๐ ลักเลงพวกเหลืงเน	โปรฎปรทานกันหนักหนา
แล้วเสด็จเข้าสุปรา	หมยักสาทางกัไปย
๐ ฝ่ายมุนคฤทรมาน	จำเริญนการคอยทรวงไวย
กัหรีใหม่มีไฟย	อยุเอณัใจไนยเมืองนาน

ภาพ 28

๐ กล่าวถึงพระอง ทานเทาทิศสงว กัมอญุมาน แสงทองสองพราย
เหือกหยบเหตคการ เข้าไนยพืมาน ไหมเห็นลุกยา

๐ พุทโทเือกำ กุเอยเครยท่า เห็นกันทันตา ก่าของพม่าก
จำจากลุกยา หรือจำวักสา ภาแก้วไฟย

๐ หรือจำวักสุรา ลอยลักลักภา ไปม้างทดาดไหญย ทดาวาคุนทัน
ภาผันแม่ไปย พักคจันใจย หนีรู้แหงหา

๐ ภารูแหงหัน จะตามประจัน รัมรันนุกภา เป้นตายไผคค
ชีวิตเหลยหนา ฉวยดุดปุตรา จนนัยกับกอร

๐ มานการองให้ กราคกริตหวีควาย ทีไนแทนนอร ชลไนยไหลยคัก
นางยภพระกอร ขึ้นฟาดพาดหมอน นิงนอนถอรใจย

๐ ทุมหัวเมอา ไครยเหลยหมัมา ลักภาเอาไปย แม่รำไหา
นำตาแม่ไหลย แม่จักจ้อยไย สุกไยแม่เออย

๐ แม่ทุมเห็นอเม แม่ไหเส่วยแม่ แม่จัมแม่เซย แทวันนีไปย
แม่จัมไครยเหลย กิเมื่อลุกเออย ชวันแม่จัมมา

๐ งามีณโคย อาสาแม่ไปย ภาลุกแมมา ถึงไผไผ
จัชแลแแทนา ภาไฆมานคา ภาราแมงจิง

๐ สุกรำสุครอง เกลือกไปยไนยทอง ร่องรำคำนิง ทุมนางสาวไซ
รำไหรื่อทิง เทาเท็ดกระหมิง แทพ้อปริหมาน

๐ เหือกหยบคฉายโสก หลั่งไหลยลีมลุก เข้าคำสามวาน กระสัคสองรา
กังสหลาจทาน จำเริญบรเจียนรการ นางทรงคัณา

๐ พรุกส์สิบเอ็จ ไร่มาให้เสจ พรอมกันบาวนาย เราจักเข้าป่า
เดมละกวางทราย นเนชามาหลาย วันแล้วใหม่ไป

๐ เสจสั่งชนนาง กลับหลังยังปราง สั่งนางชางไนบ ไหแดงของเสจ
ที่เกวยเค้นไผะย นางเถาเขาไนบ เขาใจบจัดการ

๐ สั่งแล้วเขาทอง บอธแนบแนบนอง เจาสนทรมาน สองสนิจนิตรา
ไนบราศรีการ เบ็กอรุณชุนมาร ก่นจากนิตรา

๐ สนทรานางยัก ถวายนำสงภัก แก่เทายักสา เสจแล้วบวนโศก
เสวยไพชณา เสจแล้วยักสา สะสงวาริ

๐ ชัคศรีเหือโคย ฝันสัคหมคไส เอนำมาลี กรแจะจวงจัน
สุกัณอันคิ ทาทวกายี แล้วทรงพุดา

๐ เข้มขักรักคอง สอดสังหวานทรง แล้วกรุงมารา ทรงมิ่งกุดแก
พรายแพรวมุกดา ภาระกอรทรายขวา สอดทรงกำไมลย

๐ สิบนิ้วพระหัตถ์ สอดไสเน่าไว้รัก คำควนเวียงไชย กอริชทรงชร
งามงอนเหลือใจโยย กอริฉาเทาไผ่ ทรงพระขันทา

๐ เสจก็ออกนอกเกย พระหัตถ์รักเมย หนาคลองของฝา เปียงบายพระหัตถ์
เห็นยักเข้ามา นังรายทรายขวา เตนหนาพระลาน

๐ พรอมควยชางทรง พิไชยฉิ่ง ทิ้งกรุงมาร ถูกควยกระโจมทอง
...กรองแวกาน คาวรายสายภาว หนาหมก้ามหยี

๐ สายของสองหู ถูกใหม่ไสยฟู หอยหูกักชี รักอ๊กห่อตาค
หลังคาคแพศรี ชนไสยไนยที่ หนึ่งลาคเบาะทอง

๐ ปางนังกรุงมาร เห็นหมูท่หาร นังเป็นเหล่ากอง นางนาคสนทรา
ที่คาเป็นสอง คอยอยู่เทือนอง เรียมรักจักลา

๐ เจากรุงยักศรี สั่งนางเทวี หนีไกรไคดกลา กรันจขึ้นชัค
จ้เสียสัควาจา สทอนถอรอร่า แล้วจึงคลาไคลย

๐ เขาป่าออกคอง พังแคเสียงหัง วังเวนหวไจย กิดถึงสนทรา
นำกาถึงไคลย จะเสาสอยนอยใจ นองไผ่ภูเทอย

๐ ครันครบกำหนด นางปรสูตโอรัด วันเสาปรีการ เดือนเกาเจ้าเกิด
งามเลิศสเสชา เทาทั้งสองรา ปรีคาพระไทย

๐ ใจัดแม่ม หึงนอยหนาชม นิมนื่อนวโย ไหอุรกรสา
ทีคาหนอไห อรวงทรงไว ปลื้มใจมรณา

๐ สอพุกจแะ ทั้งสองพ่อแม่ พืทกรักสา ทำมิงสิ่งขวัน บุตรีทีคา
ไพระนำวา ชื่อทศน เวี

๐ พีเลี้ยงกัลยา ไหนามชื้อวา สวีการสัตรี ทุกวันกำเขา ขึ้นเผาพู่
กลับหลังยังที เผาทานมานค

๐ เป็นนิจพิศาณ อยู่ไนยปราสาท เจียรกรานนารมา ไหมมีโยไฟ
สิงไคยภาทา สุกมัสเมปรมปรา เหมือนหลังคังกอร

๐ กลาวถึงคนหัน ริทาสากัน กรองกรุงคอร ควยนางสนทรา
รักสาอุกอร รุงกินค่านอร ทุกรอนไใหม่

๐ กังหรีทีคา ทรงไวใหญ่กลา รัชสาเกาปี รูปรางอย่างเขียน
เนือเนียนเป็นศรี นวญล่ำล่ำมดี กินฉหรีทาจปาน

๐ นีพักเผ็ดคาย แมยิมพริมพราย กลินกลอมหอมหวาน
เสียงกรือกระเทวัก วิเวกสังสาร เจริจาอาการ ออรหวนเจรจา

๐ กรุงยักกรักแพง รววังคังแคง คีคักนักหนา เพศานมานทอง
ปิกปองกายา ปรีทูกอนนอกหนา มีปลาแล

๐ จรกันหันไคย แสรบเขาไนย ตามไปยหามแห ไนยปรางนางเจ้า
นางเกานางแก ญมชุกดูแล ไหมเวนเวลา

๐ กรุงมานพุก รักบุคสุคนัก กรือค้วงแก้วตา มอบเวนไทมค
กำพักหอยา สิงไคยไนยปรา เวไนหมูกรี

๐ เมื่อจักจ้เกิดเทค เทวาอาเพค คนใจอักสุรี ยามเมื่อจ้สินมุน
แลวชุกยักสี เสคจออกนอกที สู้เกยชาลา

๐ ครันเวลาเขา ฆุมารเขาเผ่า นังรายทรายผ้า ฆายมุงกรุงยัก
กิดจักเขาปา จึงมีมันชา เสหนาทั้งหลาย

๐ พระกายพักรวย วานบอขวาควย ว่าพี่หมี่ส่เบย วาโยโพพัต
 กระสัครำเวย คอกฟ้าซาเอย กระทบเสาหมอง
 ๐ คัดถึงสนทรา คัดถึงปรางปราง ที่คางวงสมอน เทาแรงจู้รัน
 ไร่รันพลจอร นามฟั่นเน็นเขนจอร เล่มละมริกเก
 ๐ เสือศรีหมักวาน โตเตนเล่นน่าน กขสารราชศรี จ้วควายตายครัน
 กุมารรันคี่ หมูเหมะเล่นหนึ่ กวางทรายตายเบา
 ๐ สิงสัคทั้งหลาย ภาตวลตาย เล่นทรอนครอกเขา ยักสำนาพ
 จับขบกินเอา ยักสัทเปล่า แบนันกรรกิน
 ๐ ไทรงองปลา กิ่งก้างจก ในปลาไพรยงสิน บ้างหามบ้างชอร
 บ้างครบบ้างกิน บ้างกวางกลางคิน เปลื้องสินกวางทราย
 ๐ ยักศรีชีชาง ไปยไนยไพรยกว้าง ควยพลทั้งหลาย กินหมูกินกวาง
 กินชางกินกวาง ทั้งบาวทั้งนาย สบายพระไทย

ยานี้ 11

๐ กลาวถึงเทาโกคาน	ทรงคัซสารอันชานไชย
เสนาความคลาไคลย	เขาสุไพรยกวามา
๐ ลวงเขาแคนคันทัน	ปากพมกันไนยกลางปา
คันทันบันชา	ทักถามมาผู้ไคยไกรย
๐ เขามาไนยทัก	เองนี้อยูบานเมืองไหญย
เบ้าความทานน้ำไจย	ควชื้อไคยเองพม่า
๐ ลุลงเขาชีคชิน	สุกหมินเรานักหนา
หมูกวางไนยกลางปา	ไล่จับภาของเราไปย
๐ โกการไคยนิความ	เอ่งมาถามเราทำไมย
อยูกินถานกินไหญย	จับอกไคยไชทองที
๐ หมูกวางไนยกลางปา	เร้าเทียวหากินทุกปี
เขคชินแผนคินที	ไกรยให้เจ้าเมื่อคราวไคย

๐ คันทันทั้งโลกาน
 เองฉิพฐนิคไชวย
 ๐ ฝูงสัตว์ในไพรยผู้สิ้น
 เวศฐวันเจ้าวิมาร
 ๐ แหงอันยอมมีอยู่
 มากโมยเอ้าของเร้า
 ๐ โคคานคอบมานพลัน
 เร้ามาหากวางหมู
 ๐ หมูกวางไนยกลางป่า
 ของเองหมายสิ่งใด
 ๐ เวศฐวันทานนรรเลา
 สุธาบันวาริน
 ๐ เป็นแต่เวศฐวัน
 แคนทีพระอิศวร
 ๐ ยักสียายชีก้าว
 เหว้นไนยชั้นเ้า
 ๐ คันทันคอบมาเลา
 ๐ ทวภูไคยณลาน
 ๐ เทวาทังแปดทิศ
 สองมาสองว่ากัน
 ๐ เองเฮยทั้งบาวนาย
 ชุนยักชัคคัมบอง
 ๐ พระหัดเช้อตรัคกวัค
 หมูไทรยาไวชา
 ๐ โคคานคอบมานพลัน
 ๐ เมินคัมภีร์ที่ไกรย

พญามานก็ตอมไป
 เราถามไถ่ในโหมแจ้งการ
 เองดักกินมาชานาน
 จักให้โคแกเร้า
 ทำไมยสุไหมไปยเอ้า
 โทคไหมเบ้าร่าถึงกู
 พุคหมันชั้นหนักเหว่ยสุ
 ว่าเร้าฉิพคยภักคโดย
 เองรักสาไวหรือก็ไทรย
 ว่าเร้าลักของทำนกิน
 ไหมเป็นเจ้าแกแผนคิน
 เป็นแผนคินพระอิศวร
 จัเบงบันหมีสมกวน
 ปรสิคิไหจึงไคมา
 ๐ ภูเป็นเจ้าเมืองยักตรา
 ชามเคชากวล โคคาน
 เร้าเป็นเจ้าแกหมูมาน
 ๐ ฟ้าบไคกรุงทววัน
 ยอมกลวฤททวกันทัน
 สองบุกรันสองคัสอง
 จัณหายสินหมูกอง
 ร้องคัว่าคผาคแผนมา
 ๐ เรียกหมูยักกองอาสา
 ๐ จับทวชาไหมนไหลย
 ๐ เรียกพลชั้นเ้ามาไย
 ๐ ทำไมยไครยเร้าไหมกลว

○ พิมเสนมาแลกเกลือ
ต่างคี่ต่างหมีชว

○ เอาผลมาพลอยตาย
เราจักเหลนกันสักวัน

○ คนทั้งรองหว่อ
หามไฟไหม้ให้ไชว

○ ว่าเหยยอายโคตาน
ว่ามีกูจชว

○ ฮวคองทั้งงัก
แล้วหมันกลับทาตาย

○ โคตานรองว่ามา
กูเซามาในยแคน

○ จู้สูก็สูกัน
เม้นตายกูเจ้าไผย

○ สักอญถึงในปา
เทวาทนขับสัน

○ คนทั้งทั้งโคตาน
สองวันพระชั้นไชย

○ เป็นเกลิงลูกลามไหม
เป็นไผยปรไหลยกัน

○ โกตารแกวงพระชั้น
จบปาพมาเนน

○ คันทันรายรันรอน
เป็นนากษปาทถาน

○ มีคัมวไปหวจับ
แตกโถมโหมไปยพลัน

วาคโถมเสื่อมาหลอกงว
ตัวตั่วขันชางกัน

นายค่านายขันคัชัน

ไฟรทั้งนั้นอย่าให้ไชว

ถาลูกไฟาหนีไกลย

อุกอากไปยควยโกรทา

อุกรุกรานวางเซามา

ชีวิตหนึ่งให้ถึงตาย

เซามาลักเอากวางทราย

สู้รับเลาเจ้าที่แคน

ไผ่รู้ว่าที่หามแทน

ชุกเอาคินหนึ่งเมื่อไคย

สักก็วันกู...ไหว

จักลวไผยอายคนตัน

ว่ากูมาลักของหมัน

ของหมันเอามาแต่ไผย

มู มารโกรคกรือไฟย

ขึ้นพาคแหงแปลงไปยพลัน

ผลานเข้าในไผยไฟรยฐาน

ทั้งพูยันแหลยกับเป็น

เป็นทหารันชลาเณน

จับไฟยประไหลยลาน

ก็ยกษขึ้นแปลงผลาน

ก็พันพิจอยเป็นพัน

ไผยแผนพิพนาสัน

จิมัดเข้าเทาโกตาน

๐ โศคนแวงอาวุธ
 โผนเนินบ้นตึยาน
 ๐ คันทันผ่นผาคโผน
 โศคนทอยานไป
 ๐ ทางคี่ทางรับรอง
 ถ้ทักคี่กัน
 ๐ โศคนถอรูญยาง
 ทุ้มแห่งคี่แวงมา
 ๐ โศคนฆานตึคอง
 จับทันกัฟ่งปลาย
 ๐ คันทันกัผ่นพัก
 โศคตรง เขาว่างไผ
 ๐ สองเจ้าริคเทากัน
 ทางออกทางอุกราน
 ๐ หนูพลึงสองฝ่าย
 บ้างนั่งหวงเงา
 ๐ โศคนทอานยาง
 เปรียงปรางกัวางไป
 ๐ คนทันทึใหม่คึก
 วันนรร เขาไผคัง
 ๐ เสียนชาค้อออกจากกาย
 โศคนทอานไป
 ๐ หนูพันเทาโศคน
 แลวบายหวางทรง
 ๐ พวกพนเทากันพัน
 สายันคัหวันอย่อน

ก็เป็นกรุดเขาหักหาร
 เขียวฉานนากกาบลากไป
 วั้เห็จโจนจากขางไชย
 ทางวังไวยเขาคี่รัน
 ทางบิคมองอยู่เป็นพัน
 เสียงหนันลันเลือนพา
 คันทันาง เข้าเห็นผา
 ฝ้างสุทาจทำมลาย
 ฅวยคับองวังกระหยาย
 คองคันทันฝ้างบันไหลย
 หลีกฅวยจักคับองไชย
 คี่คอง เสียนเทาโศคน
 ทางแขงขันทางกลาหาน
 เสียงสทานสเทือนพา
 อยันคูนายโหลงฉา
 ลางคันว้าเสมอไหญ
 ขี้นนขางฅวยจักไชย
 คองคันทันนัรลมลัง
 ฝือนฝีริคเพราะอย่านัง
 ห้อย่านังลีมเฒ่าไป
 นิงนอทยอยูกกลางไฟรบ
 ฅวยจักไชยขันขางทรง
 โหลสทานสเทือนคัง
 ขั้บจั้รุ่งคีนฉอร
 เห็นนายนรรถึงแกมอร
 กีนฉอรขึ้นฝ่านาง

๐ วันรณางสนทรา
เบี่ยงรักเห็นขุนนาง
๐ เสนาภรรยามูลา
ไปบ่ปากนายโจนใหญ่
๐ เทาทรงกษัตรา
รบควยเทากรุงมาร
๐ หักรวามาควยจัก
วิพนคันทหลาย

ชมลุดยาในหนองปราง
หนาจิตรางเป็นอยางไคย
คามมุนเกาที่เข้าไพรย
น้ามชื้อทาวโกคาน
มีอุทาใจยทาวหาน
แผนคินคานเพี้ยงทามลาย
คองขุนยักษชากาย
บางภากายเข้ามาเมือง

ฉมัง 16

๐ นางมารพังสารแคนเคื่อง
ปลดเปลื้องมาหนีเมียไป
๐ กอดสับรองไหร่าไรบ
พิศคอาไหลยกันเคียว
๐ กรังนี้ทั้งแจ้ปลาเปลี่ยว
หาไครยแล้วและลุดกา
๐ ถาพ่อเจาคายในยการา
เอาพ่อเจามาปลงผี
๐ โกคทองรองสัพฐณี
เข้าสูแทนที่เมินทอง
๐ ปรีโคมปภาคคองกลอง
เอามารับรองคามถวาย
๐ พ่อไปนอร์เหนือเทินชาย
เอาแผนคินคางทงมอร
๐ แล้วเอาเฟิ่นแผนคินคอร
คางที่เชิงสกอรับันหม

โอพระมิงเมือง
สทอนดอนใจ
โหมทิจ์เหลียว
ทวพระมานกา
แจ้เขินชากนี
โคมเวินเพิ่นทอง
พ่อเอาไปยโม
เป็นแทนทนอร์

๐ พ่ ^๒ เฝ้า ^๒ ง ^๒ สั ^๒ ค ^๒ ไ ^๒ น ^๒ บ ^๒ ร ^๒ ง	เฝ้า ^๒ มา ^๒ ป ^๒ ร ^๒ ค ^๒ ม
มา ^๒ ต ^๒ าง ^๒ ป ^๒ ี ^๒ แ ^๒ ก ^๒ ว ^๒ เส ^๒ ก ^๒ า	
๐ เฝ้า ^๒ ค ^๒ น ^๒ บ ^๒ ง ^๒ ย ^๒ าง ^๒ ก ^๒ ล ^๒ าง ^๒ ป ^๒ า	เฝ้า ^๒ า ^๒ เป็น ^๒ ร ^๒ บ ^๒ ้า
ท ^๒ ง ^๒ เท ^๒ ีย ^๒ ว ^๒ ร ^๒ ค ^๒ จ ^๒ ั ^๒ น ^๒ า ^๒ ญ ^๒ ์ ^๒ ย ^๒ ิง	
๐ พ่ ^๒ จ ^๒ เฝ้า ^๒ สั ^๒ ค ^๒ ท ^๒ น ^๒ ส ^๒ ง ^๒ ส ^๒ ง	ไ ^๒ ม ^๒ ไ ^๒ ห ^๒ ล ^๒ ก ^๒ ล ^๒ าง ^๒ ค ^๒ ง
มา ^๒ ต ^๒ าง ^๒ เม ^๒ น ^๒ ท ^๒ ีบ ^๒ เม ^๒ น ^๒ ท ^๒ อง	
๐ ล ^๒ ูก ^๒ เ ^๒ ย ^๒ อ ^๒ ก ^๒ แม่ ^๒ เป็น ^๒ ท ^๒ น ^๒ อง	จ ^๒ ั ^๒ ไ ^๒ ห ^๒ ร ^๒ า ^๒ ร ^๒ อง
แต่ ^๒ น ^๒ ี ^๒ จ ^๒ เฝ้า ^๒ ท ^๒ น ^๒ อง ^๒ แล ^๒ ว ^๒ ล ^๒ ูก ^๒ อา	
๐ ป ^๒ าง ^๒ น ^๒ ัน ^๒ ส ^๒ น ^๒ ท ^๒ ร ^๒ า ^๒ น ^๒ าง ^๒ มา ^๒ ร	เฝ้า ^๒ า ^๒ ไ ^๒ ห ^๒ ร ^๒ า ^๒ ค ^๒ าน
ค ^๒ ิ ^๒ ต ^๒ ว ^๒ า ^๒ จ ^๒ เฝ้า ^๒ ร ^๒ ั ^๒ น ^๒ ญ ^๒ ว ^๒ า	
๐ จ ^๒ ั ^๒ ไป ^๒ ค ^๒ ุ ^๒ ส ^๒ ัม ^๒ พ ^๒ ั ^๒ ศ ^๒ ค ^๒ า	ก ^๒ ล ^๒ ว ^๒ เก ^๒ ล ^๒ ี ^๒ ก ^๒ ไ ^๒ จ ^๒ น ^๒ ป ^๒ า
ห ^๒ มัน ^๒ จ ^๒ ัก ^๒ พ ^๒ ัก ^๒ พา ^๒ แม่ ^๒ ไป ^๒ ย	
๐ จ ^๒ ้อย ^๒ ก ^๒ ร ^๒ ุง ^๒ เว ^๒ ียง ^๒ ไ ^๒ ช ^๒ ย	ส ^๒ าก ^๒ ล ^๒ ว ^๒ ไ ^๒ จ ^๒ น ^๒ ไ ^๒ พร ^๒ ย
ห ^๒ มัน ^๒ จ ^๒ ัก ^๒ ก ^๒ ุ ^๒ ร ^๒ ุก ^๒ เฝ้า ^๒ มา ^๒	
๐ จ ^๒ ับ ^๒ เฝ้า ^๒ แม่ ^๒ ล ^๒ ูก ^๒ ส ^๒ อง ^๒ ว ^๒ า	ส ^๒ ัม ^๒ บ ^๒ ัน ^๒ พ ^๒ ัน ^๒ ชา
ไ ^๒ ก ^๒ ร ^๒ ค ^๒ ว ^๒ า ^๒ น ^๒ ิ ^๒ ค ^๒ าร ^๒ ับ ^๒ ร ^๒ า ^๒ น	
๐ ห ^๒ มัน ^๒ มี ^๒ ด ^๒ ุ ^๒ ท ^๒ าก ^๒ ลา ^๒ ห ^๒ า ^๒ น	แม่ ^๒ จ ^๒ ัก ^๒ ร ^๒ ับ ^๒ ร ^๒ า ^๒ น
ไ ^๒ ค ^๒ ร ^๒ บ ^๒ เฝ้า ^๒ ย ^๒ จ ^๒ ั ^๒ ค ^๒ าน ^๒ ท ^๒ า ^๒ น ^๒ เฝ้า ^๒	
๐ ถ ^๒ า ^๒ ล ^๒ ูก ^๒ แม่ ^๒ เป็น ^๒ ช ^๒ า ^๒ ย ^๒ ห ^๒ ร ^๒ ือ	เฝ้า ^๒ น ^๒ ค ^๒ า ^๒ ย ^๒ ไ ^๒ ว ^๒ จ ^๒ ี ^๒ อง
ไ ^๒ ห ^๒ เฝ้า ^๒ น ^๒ เฝ้า ^๒ มี ^๒ เฝ้า ^๒ อ ^๒ ว ^๒ า ^๒ ช ^๒ า ^๒ ย	
๐ ไ ^๒ น ^๒ ย ^๒ จ ^๒ ิต ^๒ แม่ ^๒ ค ^๒ ิ ^๒ ค ^๒ แ ^๒ ค ^๒ า ^๒ ย	จ ^๒ ัก ^๒ ภ ^๒ า ^๒ เฝ้า ^๒ สา ^๒ ย
ส ^๒ ว ^๒ าค ^๒ แม่ ^๒ ไป ^๒ ย ^๒ อ ^๒ ย ^๒ ไ ^๒ น ^๒ ย ^๒ ป ^๒ า	
๐ ห ^๒ ล ^๒ ี ^๒ ก ^๒ ว ^๒ ส ^๒ าก ^๒ ล ^๒ ว ^๒ บ ^๒ า ^๒ ร ^๒ า	ท ^๒ ร ^๒ อน ^๒ ท ^๒ ร ^๒ ม ^๒ พ ^๒ ุ ^๒ บ ^๒ ป ^๒ า
ห ^๒ ว ^๒ ัง ^๒ ว ^๒ า ^๒ จ ^๒ ั ^๒ ไ ^๒ พ ^๒ น ^๒ ไ ^๒ ไฟ	
๐ ก ^๒ ัง ^๒ ห ^๒ ร ^๒ ี ^๒ พ ^๒ ัง ^๒ บ ^๒ า ^๒ น ^๒ ค ^๒ า ^๒ ไ ^๒ ท ^๒ ย	ก ^๒ ร ^๒ ะ ^๒ ส ^๒ ช ^๒ ห ^๒ ล ^๒ ัน ^๒ ไ ^๒ ท ^๒ ล ^๒ ย
เฝ้า ^๒ ย ^๒ ไ ^๒ จ ^๒ ย ^๒ ค ^๒ ว ^๒ ย ^๒ พ ^๒ ร ^๒ ะ ^๒ บ ^๒ า ^๒ น ^๒ ค ^๒ า	

๐ เสียใจด้วยไกลยการา มนเพียนแท่นหีบทองทราย	เสียทั้งม้หา
๐ เสียนักส่นนางทั้งหลาย เสียตีกี้หวาอยเป็นคั่น	ไครกคั่นใจตาย
๐ สนนทราออกเอ้าลูกตน ร่ารองส่ลบห่มทรอน	แมลูกสองคั่น
๐ สนนางทางไใหาวอร ไปยเอาสุคั่นทรคมา	บ้างฉั่นพันจอน
๐ สุนลายทวกายสองรา มลีนทากี้ไคฉมนคี่	กั๊งหรีส่นทรา
๐ พิศส่เพนฉั่นเห็นทาสี ไใหไปยหาญและหญ	สั๊งพลันทันที
๐ เขามาไให้ทันบันชา บันคาทริงเป็นญ่ไหญย	หมแสนเสหนา
๐ นางส่นม้งค้มแฉวไคลย ว้างไปยหาพยาและหญ	ลงจากวังไน
๐ ป้างนัฉฉั่นชุนเสหนา เขาเผาส่นทรานางมาน	ทาง ๆ วางมา
๐ สนนทราครคปราไสยสาร รักสาสิงคานไให้	ว่าคหราทาน
๐ คนฉฉฉฉฉไให้ รายคี่ทานเอาไใจไสย	ร้อวังทังนี้
๐ คัวชาซลาทานไปย ควญุคุดุรักแหงเร้า	ไปยอยกลางไพรย
๐ ไปอยไนของเชตเขา อิกทังส่วนแกวอูดทียาร	ปรางทองของเร้า

๐ ทานช่วยรักสาไฟยามาน	หนึ่งไพร่ไซگان
ฉิดพลึงหลังหนายาคี	
๐ ปางนั้นขันขุนเสหนี	รับพระ เสาวนี้
ทางมีสุกอากาศน	
๐ รักนางทาง ๆ กราบทน	แมงปายสน
เสียเหลยหน้าแม่มันทรา	
๐ โคคานไหนจ้หวนเข้ามา	หมันเป็นโจนปา
สอออกทุ่งนาเมื่อโคย	
๐ ถึงมาจ้รวาควไเหนย	ไครบร้จักไครบ
แปลงเป็นเซนใจเสียสน	
๐ นางมานฟังสารกราบทน	วาเหวยอสน
เรานี้หนีสัวใจ	
๐ ยามตีหนีปลอกครอกไฟ	ยามไรโคไป
ไครบไหนจ้มาปราหนี	
๐ สงสารแต่เจ้ากังหรี	เราจักภาหนี
ไปยอยไ้พ่นพวกไฟ	
๐ สั้งแล่นางแก้วคลาไคย	สั้งนางขางไน
พระสขนหลนไ้ลยอาบหรวง	
๐ นักสัณกรมไนยเรื่อนหลว่ง	เขาวังทั้งปว่ง
รักหวงกรรอยจคิ	
๐ เร้วจักไปไนยพ่งพรี	เหวยขุนเสหนี
ไ้พ่นทริงไฟมื่อมาร	
๐ สัณนางทางไ้สงสาร	ร่ารักนางคราน
หนีไครจ้ไ้จากไป	
๐ สั้งเส็จเสด็จเข้าไ้ไปไน	สั้งคองคาไล
ชาวระเหื่อไ้ไ้ทาน	

๐ แล้วทาเครื่องอันหอมหวาน	หวังพสุการ
แล้วทรงสรสังหวนอัน	
๐ พลิกปิดทรวงดวงฉัน	เสด็จจากปรางจัน
พระกรนั้นกอดคอบพิศา	
๐ โคคคันขึ้นบนันนภา	เบี่ยงหลังสังปรา
ชลนาไหลยหราบอาบอ้ง	
๐ ผาโคเณโนจนจุสพวัง	เหาะพุงมุงทรง
ลอยล้งชายเชิงมัททา	
๐ เห็นพระไทรยไบยงสุริยา	กิงก้านสาชา
สุทธาราบเร็นเฟ้นทราย	
๐ คลองบางใหญ่กวาสบาย	สนทราทั้งกาย
ราชวัคคัมบัคญุสาหลา	
๐ เคารับครับถ้วนสามครา	อำนาจศาสดา
หมี่ชาเป็นมาพันใจ	
๐ หลังกาฟักันขันใน	สาคนอรหมอรไพบ
ครับไปยควยเครื่องไซสอย	
๐ ควากฟานาคลองของคอบ	สบายไบนอย
นางคอบเข้าอาไส	
๐ ครันเชนางเจ้าเข้าไพร	คำมาสาไหลย
ตั้งใจรักสาบุตร	
๐ เข้าป่าไถลามฤค	เนื้อเบื้อเสือศรี
โคเต้นเหม้นหีบกวาทราย	
๐ แมลลสองราสำบาย	เจียรรุกรานารหลาย
วันแล้วอันรายไพบ	
๐ รักสาลูกยากังหรี	แม่เข้าพรพรี
บุตรีอยูเฝ้าสาหลา	

๐ เรื่องยักจักอยู่ด จักกล่าวเขามันด ฝั่งผู้ชี้นมา จมหาบุญนาร
ในคารแคบๆ อดเข้าอดปลา เวทนาแพบตาย

๐ ครว้นหาแม่เจ้า ไหวรำคำเขา อดเพร่ากิงาย นางสืบสองคั่น
ตกจนใจหาย ใครรักสากาย ลูกไม่โนยปา

๐ ที่ใหม่มีไผ่ เทวพระไผ่รบ เขาตามรักสา รุงภากันจอร
คำนอร์โนยปา หนีใครว่า จ้ออกบ้านเมืองไคย

๐ อยู่อยู่จมา เห็นมีคณสาหลา ไททันพระไผ่รบ นางทั้งสืบสอง
มุงมอญไปย บานทองของไครย คาไม่โนยปา

๐ เรือนเดียวเปลี่ยวเพื่อน นองหนีหนีเขื่อน เลื่อนมาดบาดตรา
อยู่คิไทร่มพระไผ่รบ แพบไกลสาหลา มุงมอญของฝา เห็นนางยักศรี

๐ ปางนั้นสนทรา ครันใหม่ไปปา คำแมลงกาณี กลายเป็นมันด
งามสุดสินที นั้งชมบุตรี อยู่ทีสาหลา

๐ คั่นแปรแลไปย เห็นมันดโนย นางยักทัตมา มานั่งเรือนยาย
ไหสบายกายา หนารักนักหนา เจามาแต่ไหน

๐ นางทั้งสืบสอง ทั้งพี่ทั้งน้อง ยินคิมี่ใจย ตั้งใจพบพาน
พระมารดาไทย ช้วนกันขึ้นไป นั้งลงไหวคั่น

๐ สันทราปราไส อยู่กินดินไหญ่ เชื้อวงศ์พงพร เทกไฉนยหลาณา
โนยปาไผ่รยสุรร หญาบิโศทรร ภากรรหิมา

๐ ฤาว่าเจ้าหล่ง บอกความตามตรัง หลานยามูสา ฤาเสียบ้านเมือง
เลาเรื่องร่ำมา หนารักนักหนา มาแต่ญ่ียง

๐ นางสืบสองนาง ไหมอำไหมพราง บอกความตามจิง ถินถานบ้านเมือง
เลาเรื่องทุกสิ่ง ฟ่ำมาทัง เลียบโนยไผ่รยปา

๐ บิคาภางว กลับไป... ว่าปรไคยจมา บิงคอบบิงคำ
หลารรำไหหา เห็นผิคเวลา หลานยาเค็นตาบ

๐ ว่าจ้กัลัปไปยเรื้อน เข้าก้งหล้งเขื้อน บุกปาดานาม สุกุสุคริก
สุกิกจะตาม เขาคงลงน้า ตามหาบิก

๐ เป็นวาคสนาบุณ มาพบเจ้าพระคุณ เสมือรยาคติกา นานทั้งสิบสอง
พี่น้องที่มา เกิดรวมคัณกา มานคาเกียวกรร

๐ สนทราพ้งว่า ปากโทะหนีจจา ไนยไยเป็นมรร แต่ปากปราไสย
บุกไปคัยกรร บิกอาทัน ไนมคิจปราหนี

๐ ยาไปยเหลบเจ้า อยู่ควยแม่เถา ไนยป้าพ่นาดี้ เป็นเพื่อนลูกชา
ชื้อวาก้งหรี หนางานแมณี แมจ้กรักสา

๐ เรียกว่าก้งหรี มานั่งคัยที มาหนีแมมา บุนพระลูกแก้ว
แมนแฉวและหนา ไนมกัไปยหา เสนมาถึงเรื้อน

๐ ก้งหรีทีคา ใคพังแมว่า ออกมาหนีเขื้อน รูปงามน้าใจ
หาไทนยะเพื้อน มานั่งคัยเพือร ภูคความถามไถย

๐ เสมือนสนทรากาม นางเจ้าเลากวาม พันร่นามาไย ก้งหรีทีคา
วาวยาเสียใจ ครันไทมปราไถลย คงจ้พบบิก

๐ สนทราปราไสย ยาคำจุ่นใจ เหลบพระลูกยา ไวหนางานแม
แมจ้กรักสา แมส้ากันั้นว่า เจ้าเก็คอุทวน

๐ เจ้าอยู่สาหลา เป็นเพื่อนลูกชา เจ้ายาเพียวจอร ส้มตูกลูกไม
หนีให้อัฒาทอร แมจ้กัหาบคอร มาเลียงรักสา

๐ หมูนางไคยีน จ้ปากกายนิน คัยจันตวมา ทามแถ่คุณแม
จ้ทริงเม็จคา ผิกพล้งหล้งหนา แมยาลือใจ

๐ อันอ้งนงยา ลูกจ้กรักสา หนีหนีไย ทุ่งเข้าคุดมปลา รักสากันไป
ยาเป็นทุกใจ เหลบพระมารคา

๐ นางสนทราमार ช้มสันอาทาน ไหแถ่ลูกยา นางทั้งสิบสอง
อชฌงนารมา ไคกินเข้าปลา อ้มเนืออ้มใจ

๐ อยู่ควยสนทรา ไนคัณสาหลา ปรีคาพระไทย ก้งหรีสนทรา
ไยวาสิงไคย ไยหาน้าใจ หรีไยนางคราน

๐ กังหรีทศา พัทธรักศา สิบสองภาวาน อยู่นิ่งด้วยกัน
 ทุกวันสำราญ เพศไพบุณยาน แขนางฉายา
 ๐ สนนางยัก แดปากหากหัก ใจคิดริศอย่า มุ่งมองปองราย
 วัไกรพักศา เทศควมุนยา ไผาลืมไป
 ๐ ครันเขาเขาป่า คนเคี้ยวเพียวหา หมูกวางกลางไพรย รักสาธุกยา
 คำมารุงไป นลไมไกลไกลย นางไปเก็บมา
 ๐ วันหนึ่งนางยัก บอกแกตุกรัก แม่จักเข้าป่า สักความเอาไว
 ทั่ววันไขจมา เจ้าคอยรักศา อยู่นิ่งให้
 ๐ สักแลนางมาร เขาในไพรยธูสาร แสงหามักก็ คนเคี้ยวเพียวจอร
 นอรในไพรยธูศรี ไนยามราตรี หนีคั่นสาไหลย
 ๐ นางสิบสองรา เห็นแม่ไหมมา ทางตางตกใจ นองถามว่าพี่
 วนนี้เป็นไฉน แม่เจ้าเข้าไพรย คำแล้วหนีมา
 ๐ เราจักคิดนไคย ทหาว่าตามไป เพียวเรเรียกหา แม่สักความไว
 ทั่ววันไขจมา แม่หลังค้งป่า หรือว่าฉันไคย
 ๐ กังหรีบอกความ พี่เจ้าตาม ไปยแห่งนไคย อรรพระมานค
 เลมลากกลางไพรย ยาปราหรมใจ ไปยเหลยพี่อา
 ๐ แม่เจ้าเข้าไพรย บอกว่าจไป ทั่ววันไขกลับมา แรมคางอญไค
 เป็นหลายทิวา บอกวานอรปา เกลาเอญถึง
 ๐ นางทั้งสิบสอง ทั้งพี่ทั้งนง นังนกร้างแก เป็นนอยางไพรย
 อยังไปยไผถึง ทางตางร้าง อยุแต่ในใจ
 ๐ ครันรุ่งขึ้นเขา นางสิบสองเจ้า ลงจากสาไหลย เพียวเหลนสบาย
 ทิวาขวไคย ฉ้นแปรแลไปย เห็นกระดูกกวางทราย
 ๐ กองเป็นสุมพู ชิกนไคย ทางกล้วใจหาย ทางแลตากัน
 ทั่ววันพรันราย ทางตางวุนวาย ทางปรักสากรร

๐ ผิดแค้นองอา เรา่หลงเข้ามา มาหลงด้วยหมัร แม่ลูกเป็นยัก
เรวักกายสัน มาเราภากัน หนีเต็นองอา

๐ อยู่นานหมี่โค ชานักยักโร จกีนพักสา คายสู้เสียเปล่า
มาเรวักพา กันไปไนยปา ไฟพ้อมมาน

๐ คิดแล้วเคินมา ชนัคญสาหลา สุนทอร่อนหวาน ว่าพระนองรัก
ก็จักเคินคาน เขาไยไพรบุญสาร แสงหาพริกสา

๐ นองอยุสาไหลย หมี่ชาเทาโคย ไชบายจ้มา คองเทียวแสง
ช่วยแรงมารคา ไคณโมมา แม่งปันกันกิน

๐ กังหรีดามมา พี้เจ้าจอรคลา เขาปาไพรบุญสิน ไปหานัดโม
มาไหมองกิน จไปยกรรสิน หรือเป็นฉนโคย

๐ นางสังสิบสอง ทังพั้งนอง อ้อรหวานชานไชย นังยูนารนาร
ว่ากานพระไท หนักเนื้อเหนียวใจย ตางจไปยคัยกัน

๐ กังหรีว่าเลา ไปเท็กพี้เจ้า จรั้เขาไพรบุญสิน นองไหมคานทัก
หมี่ซักเกื่องกรร เวลาสายรร ชวนกันกลับมา

๐ นางสิบสองอ้ง ลานางยางล้ง จากัคญสาหลา เขาไยไพรบุญสิน
พากันเคินมา รว้งหลังหนา กลวนางยักศรี

๐ กลับมาแต่ปา หมันจักรู้ว่ เรา่ภากรรหนี บอกหมันจ้อเชื้อ
เร่าเมื่อโคยมี สิบสองนองพี้ เห็นพี้จักบันไหลย

๐ ศรีพลางทางจอร โถมถึมรับตอน บาพาคลาโคลย มุกปาผาพนาม
ควยความตกใจย เลือคหรามพนามไทมย ของเกียวยับเย็น

๐ ไพรผาพนาหลัง โลหิตคิกกรัง ซ้าแคงแคงเณิน ล้งนำชามคอง
ผาผอวยับเย็น บ้างเล็นม้างเค็น มาพ้มต่นพระไทรย

๐ นังโคพริกสา เหนียวพักนักหนา หอบหิวหายใจย กรันสินทิงคอร
นางนอรรรมไทรย ครอนครว่าไรย ถึงพระมารคา

๐ พูนทวลูกเขย กำลึงโคยเหลย คิคตามควมา เทียวคว่าหาแม่
พ้มแต่ยักสา ภากายพี้มา อยุไพรยแม่เอย

๐ ถาหมันมาถึง ลูกรักจักถึง แก่คนไ้โดยเหลย เมื่อเมอญไ้กลย
 สุกใจลูกเอย นางร่ววักเวย เหนือยนักหลับไ้หลย
 ๐ ฝ่ายนางเมรี คอยถาหาพี ที่ไ้เข้าไ้ในไ้ไพรบ คำแล้วไ้หมมา
 อญชวากไ้ไ้ไ้รย ภาไ้กันไ้ไป แบนแล้วอ้อกา
 ๐ เข้าไ้ไปไ้ในครว เห็นกระตูกควายงว คิคกลว้ชีเมา รว้ว่าแม่พาน
 เป็นมาลยักสา อีสิบสองรา หมันภาไ้กันไ้ไป
 ๐ แะมาแะปา ไ้ไปหิวหามา จไ้ไปไ้ถึงไ้ไ้ไ้ย ซ้าเสยไ้ไ้ทาย
 จไ้ไ้หมันไ้ไป ไ้ไปไ้หมปราไ้ส ตูญมามาไ้ดา
 ๐ เห็นคไ้ไ้ไ้ไ้โค แะสังเอาไ้ว สองถาสามาถา ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้
 ภายหลังไ้งา ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ คบภาไ้กันไ้ไ้ไ้

ยานี 11

๐ กลว้ไ้ถึงนางสนทรา	เทยวเลื้ลว้ไ้ในยกลางไ้ไ้ไ้
จันไ้คัสักนอยไ้ไ้ไ้	ออกจากไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้
๐ องอาคคุดาไ้ไ้ไ้	กลั้มาไ้ถึงไ้ไ้ไ้ไ้ไ้
หมกวางแะคางงา	ภาไ้ไ้ไ้ไปไ้ไ้ไ้ไ้ไ้
๐ ยกลลขมเซย	แ้วแม่เอยทูนไ้ไ้ไ้ไ้
จันทวสรวงทว	อมลรักไ้ไ้ไ้ไ้ไ้
๐ จันแ้วแ้วแ้วคาง	จันจันวางจันไ้ไ้ไ้
สนทราพีไ้ไ้ไ้	ขมเซยลลไ้ไ้ไ้ไ้
๐ สนทราไ้ไ้ไ้ไ้ไ้	ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้
ทุกวันครันกลั้มา	ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้
๐ ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้	ทูนบอกความาว่าหมันไ้ไ้
สิบสองทั้งนองพี	หมันจันไ้ไ้ไ้ไ้
๐ จะเห็นชากควายงว	หมันคิคกลว้พระมานดา
บ่อกว้าจไ้ไปปา	ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้

๐ ปางนรนางสนทรา
ชาชาติกัประเดี้ยว

๐ นังอุยหายเหนียวพัก
แมจักตามไปหา

๐ สั้งแล่นนางยักสา
เหาะควางซันกลางท้น

๐ แลเห็นนางสืบสอง
แหวกทุกสถาน

๐ หนีชาสนทรามาร
ไกลเจ้าลียสองรา

๐ หนั้นจะเอาเจ้าพินอง
เทพไทในไกรยสาร

๐ พังพีเจียโคใหญ่
วาเจ้าสืบสองรา - - -

๐ เข้ามาใหไกล
อ้นนางทางตกใจ

๐ เทวกำบังไว
บุณนางโคสงมา

๐ เทเวคไนยเซตปา
กุนซอนก็ทรอนยัง

๐ หนีชาสนทรามาน
ถึงถามว่าค้ำชา

๐ กุนชรินโคยีนยัก
อยาเขามาเขาหรี

๐ สันทราวาแกขวาง
กัณหนาถวาก็ไทรบ

พังลกว่าโกรคทาเขี้ยว
จไปเฉียวหัวหมันมา
แล่นนางยักสังลญา
อิพิน้องสืบสองคั่น
จากสาหลาเข้าไพรยณสัน
สองเนคย่นเข้าไพรยณสาร
เทียวทองพริ้งคังแคนคาน

พยายานตามรักสา
โผนที่ยานเร็วรีบมา
เทาเทาแลเห็นมาร

นางสืบสองเป็นอาหาน
กัณคานเป็นชางงา
นำมันไหลลงอาบคา

ยักหมันมาอย่าไปโทษ
เจ้านิงอุยยาเล่นไขว่
วิ่งเข้าไปถึงค้ำชา

มีคหมีให้เห็นแกตา
มากยิ่งคั่นแค้นหลัง
กำบังทาอัครัง

เอาไวทั้งสืบสองรา
เหาะที่ยานเร็วรีบมา
เห็นไครยมาบั้งค้ำ

พุดจิงกักถามโหนดหนี
กอยหนีหนีเห็นไครบ
ยาอเย็นขวางมกคาไลย
จอยออกไปไคทาหา

๐ อ้นจจาแกทวูก
เข้าปามาเป็นเรือน
๐ จักกล่าวถึงนางมาร
พี่น้องสิบสองรา
๐ จึงสั่งแกงหรี
แบจกเข้าอรัน
๐ สักพลางนางสนมรา
โยนเข้าอินอำวอร
๐ ยังเค้นอยู่ในยดั่ง
วังวางมากกลางป่า
๐ เทพแกล้งสำแดงกาย
อเย็นขวางหันทางไป
๐ ถึงถามว่าเหวยควาย
เห็นทางสิบสองนาง
๐ กระบือบอกว่ามีรู
ยักสาหมิงยาไซว
๐ ลูกเมียก่นอรอย
อำหนดทเวคา
๐ ที่จึงยักกับลัก
แรคขวางโนยกลางไพร
๐ สนมราเห็นวาควาย
มหิงสาไหมปราหนี่
๐ ยักสาไก่โหมกค
ควายหันหัวคตปลาย
๐ สนมรารำอาฤ
รับรื้อต่อทานไป

มาหล้งอยกลางไพรบุญเดือน
ไจยเปลี่ยนเปลี่ยนถึงมารดา
เพื่อนคักอานจ้ตามหา
ไปบนารชาหลายคืนวัน
คัจจิดยาโสกสร
ตามนางนรสิบสองจอร
จากสาหลาเข้าคองคอร
ถึงแลจอรเห็นกัลยา
มารลอบล้งทรวงจอนนา
เท้เทวาทางคักไจย
กลับเป็นควายพ่วงพีใหญ่
บัดเคียวไจยสนมรามา
เองเผ่าฝ่ายการแถมมาร
มาซางหนี่ทฤณโดย
ไหญนคั่นผู้มาแต่ไหญ
กลับออกไปเยาเข้ามา
หมิงไหญรูทฤยักสา
นางสนมราครันควายไจย
จอนขงชัคโคที่ไหญ
เห็นแต่ไคยภาทวหนี่
โกรควนวายโถมเข้าที่
นางยักศรีเปือรทั้งกาย
จจับพัคกลางคินทราย
เข้าแล้วโยนยักออกไป
เห็นโลทิดลงหลามไหล
ไหญนจ้รอดทวังชีวา

๐ ยืนท่ามกลางในยจิต
คู่กรรมวิ่งเข้าในบา
๐ กังหรีจึงถามเรา
ทั้งแค้นนรนา
๐ พี่น้องสืบสองรา
รำไห้หนีวายยาม
๐ ยามเมื่อจลันภา
เดินดงลัดพรป่า
๐ พ้นยากออกจากป่า
ลำบากยากแสนทวี
๐ หลังป่าอยู่นารนา
นองพิศความดีใจ
๐ มาเราจักเข้าไป
นองหามว่าเวลา
๐ ครันคำขึ้นหักหาง
พญูเราจ้เข้าไป
๐ ยามค่านางสืบสอง
ยามคึกเอื้องสนหิน
๐ นังคปรับทพัง
เดมือนเสียงพระมารดา
๐ ไคยินเสียงจรร้อง
รองไหใหม่ไคนอน
๐ ไกลรุ่งที่สืบเอจ
บินจอนวิ้งว่อนไขว่
๐ ส่องไปยทวไทรยพบ
นางลงจากพริกสา

เกรงกลัวฤพหึงสา
กลับก็มาสู่สถาน
เหมือนเรื่องราวพันศสาร
สนทราमारใหม่ติดตาม
ไปโนป่าพนา
บุกป่าหนามถามกัมา
เทวามัหมรรคา
ออกเมืองใหญ่ไพศุสาหลี่
เห็นทูนากว้างยาวรี
เหมือนนองพิศายเกิดใหม่
ออกเมืองบ้านคล้ายทุกไฟ
เหมือนไรไคไปพบมารดา
โนยเวียงไซยเห็ดนองอา
จ้ไปหาไครยผู้ใด
นอรแรมคางบนปลายพระไทรย
เทียวชั้ทาร์ เขาบ้านกิน
เจ้าร่ารองคิถึงดิน
นางไคยินเสียงชนา
นำทาดังล้งอาบทา
รองเรียมหาชาแตกอร
ว่าจ้วของพระบิดคอร
ฉันหลังผอนพิงพอนไทรย
ทางคั้นเหมจนักกาไคย
พระอุไทยเคลื่อนเมคา
กระจางจบแทนทงนา
สงภักตราหนานวญไย

๐ นังอยุรมัฟริกสา
 ตัวสลายสิ้นปลายไผ
 ๐ เหล่าตักนำอาบสง
 ชูชายนาคกรายมา
 ๐ เค้นแค้นงแลไป
 ถานนางเค้นข้างหลัง
 ๐ บ้างคว่ำผู้ยิ่ง
 ทางคว่ำผู้ชาย
 ๐ ถาชาญุใหม่กลับ
 กรามือเขาโนบยา
 ๐ แลเห็นใจเป็นมรร
 เท้านรไพบครันมือ
 ๐ เห็นทันคว่ำก็ลัทธิ
 ถึง..สามถามไถ่
 ๐ อยู่กินถานถินไหญ่
 หนักรักเป็นนักหนา
 ๐ นางเจ้าเลาให้พัง
 ทาสนำทาไหลย
 ๐ เสจความนางถามไถ่
 ทาสีบอกหมีชา
 ๐ เล็จความถามไถ่กัน
 คั้นหลังยังบุหรี
 ๐ ไทเทาเชอทรงพัง
 ทราบลิ้มคินสน
 ๐ วันนัวโซลนจาเผ่า
 ว่าเหวยอิโซลนจา

คู้่นาเค้นมาไป
 ขนเขาโนบเข้าออกมา
 เค้นเป็นวงร้องส่วนสา
 พุดโอาพวกเขาวัง
 โหนนผู้ไคยนังริมฝั่ง
 คนที่นั่งอิงถาชาญ
 งามจิ้งจิ้งแลใจหาย
 นางทั้งหลายเตียงกรรมา
 ทองเขียนขับตามบุษยา
 ลักเพลลาใหม่ไคถา
 ...เหมือรไปปรือ
 ว่าพลางก็เค้นคิงไป
 เจ้าเหล่านี้มาแถไหญ่
 มาแถไหญ่เจ้าฟ้า
 เหตุอย่างก็ไทรยแพร่หงมา
 นองพิม่าจไปไหญ่
 เหมือนเรื่องหลังแรกเข้าไพบ
 พลอยเสียใจด้วยกัลยา
 นามชื่อไคยเมืองนี้หนา
 เข้าเรียกว่าไพบูสาหลี่
 หมกามัณหัถักวาริ
 สาวเขาที่กลับมาท
 เหล่าเขาวังแจงเคาม
 แสนเพิ่มพูนพิม่า
 พรอมแล้วเทามีบันสา
 เองจรคลาไปสะศรี

๐ อิหสาสมาแรงควาบ

สิบสองทังนองพี

๐ เอ่งเอ่ยออกไปแด

อญกีนตามดินไหญ่

๐ หลาเป็นคนชั่วร้าย

เชือกพังอิหสา

๐ เอ่งไปเจ้เสีจความ

ถึงจันท์คนคี่

๐ คนคี่คู่ศรีท้าว

ถาคีรับเอ้ามา

๐ เจ้าเอ่งรับเอ้าไป

กันไวยเขียนไวยนม

๐ ไชครจ้านอมเสี้ยนเกล้า

สังสาวเซากำหนักร

๐ สาวสาวหมเซาวัง

ออกไคสบายใจ

๐ นางจัจฉิของชญา

ภารของจิดสองหา

๐ ส่องไหแกทาสา

นางจ้ำแดงกายี

๐ นางจ้ำกางร่มคำ

ทรอนศรีเขี้ยวไชยก

๐ นางโชนนุกคอกเทียน

นางจ่านำหนาจอร

ว่าจัวร์งามหญิงคี่

นังอญที่ไคทนพระไทรย

จ้หนมแกสักร้าวไครย

เหตออย่างก็ไทรยเทร่ทรวงมา

เข้าซั้มโลเข้าสุปา

ไคมรู่ว่าคนชั่วคี่

ทริกไคทราบไคถ้วนถึ

เซ็งจ้มีตักตวมา

คุดันชั่วคุดิกริยา

จ้ราชาพิเสกสม

อีกแหวนไคผ่านงพิมพ์

เกรียงอ้อมร่มไคครับครัน

อ้าลาเทาแล้วฉายยรร

เหล่าทังนรรทางคี่ใจ

เหมือนปลาซังไวไคไทรย

จ้ไคโรไปคุดุ้หนา

ตามคำเทามีบรรชา

สคันทากันไคหวี

คอมคี่ชาหมขันทรี

นางทาศรีแกงกายา

นุงการู้กำแดงซับา

ชันนอกมาหนังไคออ

หมี่สังเหวียนแลจ้บงอน

หญเซาวังตามหลังมา

๐ นางสิบสองคน นังอุยริมชั้น เห็นคนเข้ามา นังอุยทำไม
มาจ้ไปดีกว่า ไถถามความว่า ชำร่าคนไฉ

๐ ชุนนางบางนาม ทักไทรไถถาม ทองการอไทรย มีผิดทองทอง
เข้าหมองนำไฉ เร้วตามาจ้ไป ซาไยฟ้อ

๐ หมุนางไคพัง วิชาเขาวัง ไพบูล์จอร์ ระงับกลับหลัง
บายังสาคร นางจาศลาจอร์ มาท่นพระไทรย

๐ ถึงลอมพรอนัง เรียงรายชายฝั่ง นางจำปราไสย กวักมือว่าเจ้า
เซ็นเข้ามาในย นังโกลพีไส เซ็นกินหมากพลู

๐ สิบสองนุกา ไคยินเทาจา ลินลามาสู นังลิ่งผู้โหด
สองนายนังอุย พิจส์เพนเป็นครู หมากพลูส่งมา

๐ นางทั้งสิบสอง รับเข้าถ่านทอง กินหมากพลูอย่า แลหนาเห็น
เจ้ารัชชา จู้ทจ้จ่า กิริยาผู้

๐ จู้กจ้จ้ง รัไว้วัง เป็นท่วงเป็นที่ จ้เดินจ้นาค
เลาสาณคู้ กิริยาราศรี ค้วณที่เป็นนาย

๐ นางจาดามไปย แดมาแต่ไหนย บอกการอยาอ้าย มีแตกกระสั
ไพบมีช้าย หลบหลีกหนีหาย มาหนีฉรรโดย

๐ จ้งเจ้าเตาจอร์ เค็นคักคังคอร ชุนซอนเคื่องไฉ บิดคุรันชัฒมาร
อุยถ่านดินไหนย เซ็นเจ้าเลาไปย ตามความสัจจา

๐ นางนองพรองความ เชื้อวังพ้งนาม บิดคุรันชัฒมา ที่กินดินถ่วน
เรียกส่วนไรนา โคควายซางม้า เรือนเข้าเลาไคย

๐ บุกพ้งคังปา ประพยักสา ควายซางกลางไทรย จ้าไคไพบคลาด
หมี่ชาคสิ่งไคย จนออกเวียงไชย มาพบเจ้านาย

๐ เขาวังพ้งนิง ลำบากจ้งจ้ง อาไคยไคยหาย เร้วเท็คอยานิง
แบเว้งแตงกาย หน่อกระสัดทักไซ ให้ออกมา

๐ รับเจ้าเข้าไปย สู้ยั้งวังไฉน ทานจักราชา พี่เสกในน้อง
เจ้าครองปรางปรา เหล่าพวกที่มา จักไถ่ชิงบุญ

๐ กัลยาพาไปย ทานเจ้าเข้าไปยไฉน คัมภีร์ภาทุน ก้าวเป็นแต่ข้า
ทาสเจ้าพระกุม ขันโจงโคขุน ทานเจ้าเข้าไปยไฉน

๐ ลูกเทพหลานใน ในกรุงภรา มีอยู่ชอไปย จมาโปรฎเกล้า
ข้าเจ้าพรังไพบ ยากเย็นชื่นใจ สิ่งใดใหม่มี

๐ ถ้วนอนนี้หน้า คักสำคำชา ยากโรบคศรี ลูกเทพหลานเทอ
เสมอด้วยพระปี ความจึงสิ่งนี้ พี่ยาเจรว้า

๐ เทาถาหังทอง ข้าทั้งสิบสอง นีถาคฤกาา เคียงคู่ด้วยหัง
นิคังวงสา กาเคียงคกา วังสาเคียวกรร

๐ เขาวังพังวา คัมภีร์ปรยา พุดจาซบขรร ฐปรายอย่างเขียน
เนื้อเนี่ยนนุจร ฐปรายอย่างนร จักหาที่ไฉน

๐ ลูกเทพหลานใน ในกรุงภรา หมี่สิ้นพระไท แยมพระโศกโปรฎเกล้า
รักเขาพรังไพบ ยากเย็นชื่นใจ พุดโยแมอา

๐ เงินทองของแก้ว มีอยู่แล้ว เทาใหม่เจตนา จักหามเหศว
หรงมีวิศา นางกับราชา ปรายหน้าถึงกรร

๐ ภัพลอยถึงบุญ แมอยาหบงหม่น พี่ใหม่ฮ่ญหัน ถาหมี่เหมือนว่า
ชิตหนาไกรร ไคคี่สองวัน จิใหม่ฉนแลเรว

๐ พี่นงตรองควา แหวไวใหม่ตาม เคื่องนำใจเขา ไหมล้งหยา
เขาครามือเอา วุนวายอายเปล่า นิงเทราคิอา

๐ เคื่องนั๊กแทก สับนั๊กแทล กัแทกนั๊กกรว แขงนั๊กหักกระบัน
ทินรรเสี้ยน ถั้วมาว่าชาน ทานทานเจ้าเมืงตา

๐ ฉานฉาปลาคลัก เกลือกคัมจัมปลัก อยู่ไศพระสุทา กายจักเป็นเหยื่อ
แกเนื่อนักกา ครันทานกรรรรนา ชีวาคังเป็น

๐ เทาเจ้าพาไปย ยาพื่อนชื่นใจ เจ้าเมืองเคื่องเซ็น
ทราบกระเดฐกัน โทคพันจักเป็น หนีรอนพืงเอฉิน คิคเห็นด้วยกรร

๐ แลว้แตงกษา สะสังคังคา กรรไโรยไสน้ำมัน ผลิตเป็ลื่องพสา
แลว้ทาจวงจัน พริมเพริตเจ็ดนร ฤทธาบางกินเฒหรา

๐ ผิวมักเฝิดผาย แยมยิมพริมพราย พิงพิจิตตา เอวกั้มลั้มอ้ง
คุดจั้งเหมมรา พุกเพิ่นเจีรว้า น้าม้เสียงเกลี้ยงกั้ม

๐ ถันนั้งทังเตง ก้ามคักครัดเคร่ง บังผาหนาซั้ม เลือดเลนเส้นสาย
เกลื่อนพรายรอบเ้ม ลักษณะาสะสม สัณเณายาตรา

๐ เชาซั้เมแหแทน ไทรผาหนาแทน หนาหลังคังฉา รั้มปึกคางคว
นางเจ้ากัังบา ไทยคามบ่รคา มาสุมรั้ม

๐ เชาบ้านรานตลาด หนุมแกแลนาค บึงกรหัวชาตรี พรามพริกทาจาน
สัณณางชี มอนล่าวน้ำวี่ เห็นงามตาห

๐ แกล้มเข้าทหนัก ทัณลั้มเสียวัก จินลั้มขายหมู ไทลั้มลูกเมีย
บ้ำเสียวะชู มอนลั้มเหล็ญู ตามคูกัลยา

๐ นางจำภาไปย เชายังวังไนย เชาวังคังฉา สาวสาวเข้าทอง
แถวทองบองมา สาวไซทรายผา ร้องรับจับฉัน

๐ นางจำภาเจ้า รั้มไวยไปยเผา พระอ้งทรงทร ปางบินพัพไทรย
ทอดไนยญเนคณั้ รั้วแจมจัน ฝันพันพักมา

๐ เห็นนางสิบสอง พักตราแผ้วผ่อง กาโยโอสลา ฉะฉิมพริมเพริต
งามเลิศสัเลชา เลาลาคมาคกา กามาบันปว

๐ ลักษณะสัณ ไวยเกคเนคณั้ กลินกลอบหอมหวาน นั้วญลั้มส้ามลั
สังศรีนิมนั้วญ สองเตาเขายวน ยัวชิตคิกใจ

๐ คุพลางทางพรอง ทรัคความฉามนอง โฉมทรูยไหญย เทคการภาวพะ
ทุระสิงโต จิงเค็นพรงไพรย สุกใจพิพา

๐ บิคามารคอร ซั้ถาบน้ำ่กอร ซื่อเรียงโคหนา หนึ่งเลาภระนอง
สิบสองพืมา เกิดร่วมคัณภา เคียวกรรณรโคย

๐ นางทังสิบสอง พรอมมุนพูนลั้อง ไทหราบพระไทย ซ้าเป็นญุตรี
เสจณั้ไหญย บิคานันโส ซื่อทานพรมจัน

๑ มารดาจารย์นี้ นางพราหมเสด็จดี มั่งมีข้าทนต์ ที่กินดินถาวร
ชื่อบ้านพรมจัน เชื้อพริ้งคังวัน พรรับมาไย

๑ พมัยกัปปมวาร์ นางเจ้าเลาการ นารลัมจำใจ พรอมบุญหมอก
จนออกเวียงไชย ชักกราบหนูไทย แจงในยศหทัย

๑ บัคนรพระแก้ว พึงยินสินแล้ว ว่าแก้วเวียมอา ชักกับพรมจัน
รักกรรณักหนา แด่ไทรยไปมา ไหมเว่นลักปี

๑ อย่างก็ไทรยไปมา พิศรักนิกหนาย ว่าวาชวี บ้านอยู่ใหม่ไกล
กับไผ่ยงสาหลี่ สุนหายหลายปี ไหมมีไครมา

๑ นางสิบสองทนต์ บอกเลาเคาบุญ ว่าพระบิดา หุ่หรือพันจันยาก
ล้ามากนักหนา สมเพศเวทนา บิดาสองศรี

๑ ฉารหลังคังปา เจียนร่กานนารมา ป่วยไข้โรคี้ เป็นตายใหญ่
ฉารอยู่ไพรยงศรี พระจอมโมลี จังแจงพระไท

๑ คิดถึงบิตุเรศ นางนั้งสังเวศ ชลเนคดังไหลย พระองค์ทรงลัก
เปียงพักเห็นโย ร่องร่าทำไมย สดใจเวียมอา

๑ หมี่ไกลใหม่ไกลย พิจักไหนไป รับรองสองมา ยาร่ำร่าคาน
ป่วยการนำตา แด่เจ้ากับข้า จั่วอะไรมย

๑ พิจักเสกสม เป็นเจ้าสาวสนม กรอมบนเทียนศรี ชัดขวางอย่างก็ไทรย
บอกไปโดยคี่ เรา่ใหม่ข่มขี ขึ้นนักระไทย

๑ นางทั้งสิบสอง พรอมบนทนต์สนอง แกนพันภักไทรย นองนี้พิชัค
ตามอัชชาไสย แด่คราบน้ำใจ นางอ้อมไทรศรี

๑ เมียน้อยเบียดหลวง โกรดชิงหึงหวง หยาบชาคาตี หกเท็จเพ็ญ
หลายฉากร้าที่ ไหมตามยามคี่ รายที่เคียวกาย

๑ มุนนายรายวัน อยู่โคใหม่ผัน ผอไปไกลยกาย
เมื่อนนรรกรรฐนา อุกริบฉิมหาย นองกราบหนูไท กลัวจ้ใหม่หน้า

๑ เทาปลอบทอนนุค กมสันขันสุค เสือกไสยไปมา ชักการมเหสี
ป่วยที่จ้ร่าจ่า ไหมมีตีรียา ร่ำว่ามาไย

๐ อยู่เปลี่ยวเอ๋ย สิบสองนงพี ยามเหงาใจ ยามมีอยู่บ้าง
จักพรางไวย หนีไกลไหมไกลย เจ้าไปยคนหา

๐ สิบสองนงยิง ตรึกเห็นเป็นจิ้ง หนอกีสักครัดมา พรอบมุนทนอง
ขทรงเบ็จตา ผิดพลึงหลังหนา ทานยาถ้อใจ

๐ เองยาสากลัว สันยาวาวัว มีทั้งคอกใหญ่ นิกวาจโหล
แม่โยคเมื่อใด นึกว่าป่าไพรย ไหนยจรัยปักสา

๐ แดนชาบาค ถวายอ่องจิงชาด เป็นมาคบุรีจา จัปเริ่เกือกทอง
รับรองบาทา ชวนีชวนา กราบเทานีรถาน

๐ พระอ่องทรงพิบ พังบินสินจบ สั่งสาวเซางาน นางเถาเขาไนย
เข้าใจจัดการ เจ้าจกบิงาน ทำผ้นกัลยา

๐ ชีเกียคนารอพร รื่องราวทำผ้น มากมายนักหนา เจ็จกีนเจ็จวัน
ทำผ้นกัลยา เจ้าผั้นเข้ามา ไหไซยบันโต

๐ เส็จการวิวา กลับหลังยังปรา สนุกสุขไซ ราชาพีเสก
เป็นเอกเป็นไท โปรงสังไหอย ฝ่ายทรายฝ่ายชา

๐ ข่มขอบมอมของ เว้นไหแกนอง สิบสองกัลยา ภาระส้มกรมม่วง
ภาระฉลึงไทรชา เมืองข่ดั่งวังหน้า เว้นไหแกนาง

๐ สุรีเเบเวลา พระบาคยาตรา เข้าไปในปราง นังแบแบนของ
สิบสองนงนาง จวบแกมแกมคาง ชวนนางนิคตรา

ยานี้ :11

๐ ปางนรบรรพพระบาท	ภระรตราดเรืองฤพา
เชยนองไนยทองปรา	ปรีดาเร็นเชนพระไทย

๐ กอรส่วคสามัค้อง	ข้งเกียข้งเกียของไชย
ภระเพล้าพิบเพล้าโย	ไฟรากข่มอนเม็กมัวตา

๐ นาสิกักจุ่มพิจ	อุราชิตติคอุรา
กอรกุ่มปรัพมา	นาภาพิบกับนาพี

๐ นากษ์รายคัลลิตายพค
โอบถาลังวารี

๐ ชูเสียร เวียนวายุเณ
งพิงท่าฤทา

๐ วูบักกัลลิต เกลือก
บวบานในทรรคตอง

๐ นากษ์รายกัลลิตายพิจ
เพียงฝ้งจ้งทลาย

๐ บัวโนยลาคาน
เกษรช้อจอนหล่น

๐ พิจเรื่องฤทิสอน
มัจฉาในยสะบว

๐ กุงก้งเข้าฝ้งแฝง
งพิจถอยฤทา

๐ เสื่จกักจ้อนิจทรี
กอรประคองสืบสองนอร

๐ ฟีนองจากทองแถว
อนึ่งนองสืบสองนาง

๐ เป็นนิจหมีโคซาก
ภระอ้งหลังสืบการ

๐ หล้งหล้งล้งสาร์บวง
ลิมออกนอกขราดา

๐ ฝ่ายอ้งอ้งลัก
หล้งหล้งควยล้งสาร์

๐ ฝ่ายนางท้งสืบสอง
ประหมานสามเคื่อนตรา

เสียร เกยกตขอบสระศรี
นาคีบุคใหม่อยุธยา

กระโคธโคตขลาดา
ขลาลันสนร์นอง

กุ่มเปือกเป็นพุ่มพอง
กระบักกานะบานบาย

ทิมิตมิกเวหาทวย
สายลลือกกัซอกัน

กีมานถารับผอยฝน
ท้งใบก้านสท้านรว

กึ่งนอรใหม่ไหวยหัว
ร้วทวยทวยทวยปลา

หอยครางแครงเข้าแฝงฝา
ล้าเลื้อยขึ้นขอบคอร

โนยทองที่ปะจะถอร

จนพินกอรล้งวางปราง
บ้วนโอดแล้วแผ้วกระจาง

ทนต์วายุอัททฆทาร
นาคปรีเปรมกระแสนสาร

ภานลิมหล้งท้งลีนลา
ท้งแหรรักเป็นนัททนา

ลิมปรีกสาขาราชการ
หล้งลิมภักภิคุมาร

หล้งลิมบ้านลิมทักชา

หมีเคื่องของล้งโคยหนา
สืบสองราเจ้าท้งกัน

๐ เมื่อนางจักเสว ⁺	เครื่องอันเภา ⁺ กระเดนมธรร
รวังทุกสิ่งอร	เนจ ⁺ วอนนรหมักสา
๐ ฝ่ายอภรรรคราค	หมิโคกลาคลักเพล
เห็นนางสิบสองรา	เวทนาเป็นเหลือใจ
๐ แล ⁺ สังเขวีเสค	ถามีเหตุจ้องไผ
ถานางเป็นอยางใด	จ้องไผลงโทสา

รวม 28

๐ อยู่คณังคไว เพียงนรบรรปลาย จับเวียงสนทรา รักสามุตรี
 อยู่ทีสาหลา นารนักจักษา กั้นเข⁺าญวีย

๐ ยกอุกิสักก โลมอุบรูนัก สุกกรกขลนี ว่าอยู่ไปไย
 มาจไปยกรุงศรี ฝ่ายนาง เมรี ชานคำมารคา

๐ เช้นพระแม่ไปย จ้อยท่าไมย ไนยพริงค้งปา ลำบากยากเย็น
 จำเณนัทหนา จังทาเมารคา พักภาสุกไปย

๐ แล⁺นางสนทรา สะสงค้งคา ผลักเปลื่องฟูไย แล้วทาเครื่องปรุง
 หอมฟูงรุงไย ส้อยสังหวานไสย เส็จแล้วออกมา

๐ โอมอานอาคัม นิงเข้าเป่าลัม กรับเลาเกาธา เศษะพระเวด
 วิเสกนักหนา ไหญโคโรปา ฤทาแขงขัน

๐ อุณเอาอุกแกว กอดกายไวแล้ว จากสาหลาบัน เหาะขึ้นเวหา
 พริบตาเดียวพลัน ถึงกรุงดาววัน เหาะหันล้งบา

๐ สู้ยังเกยมาค วางอ้งนังนาค เหนือแทนอันปรา ทาศรีทีปราง
 เห็นนางสนทรา กลับเตรันดูว่า ทางมาก็ไย

๐ เภาแกแแม่ม วิงฉามาข้ม ฐูปคัมหลังไหลย ฝูงหญุกสา
 เสหนายู่ไหญ วิงฉาเข้าไปย ข้มบุญเจานาย

๐ แม่ลูกทั้งสอง เข้าไปยไยทอง เห็นของทั้งหลาย ยังอยู่เสมือนที่
 ไนมมีรกาย รววังทั้งหลาย เสมือนหลังค้งกอร

๐ เจียนรุกรานารกัน นางปล้ำทำฝัน ในแก่งลูกออด เหล่าวพหิงสา
ทางมาไผพอน เราวัคคัศทอ ลกมอระชามา

๐ ไผพอรพำพำ กัลลภาสองคำ ทุกหมู่ยักสา แล้วเวณไผหมค
กำพักหอยา สิ่งไคโยนยปรำ มอขไผบุตร

๐ ส่วนแควส่วนขวั้น เวียงวังทั้งนร ทาษาทาศรี ช่มชอมมอไผ
แกเจ้ากังหรี มำรคคัศชี มากมีนานา

๐ แตนรนางกระสัค เขยชมส้มมัต สนุกสุกษา ไชมีโยยไผ
สิงไคยภาทา อู่สุนเสหนา ทางมาคัใจ

๐ สนทรานางมาร เจมจิตกิทอน ไครตามนางไปย กิตจกักรจอร
อกรอนเป็นไผ นอไผหลับไผลย ไชวยไจนักหนา

๐ จึงสังกัหรี กอยอญจิงคี่ แม้นจ้ลา ตามอิพิณอง สิบสองลูกอา
แมวกัเจามา ไผพระบุตร

๐ แมจิลลคูหนา หมันลาเหลือกลา เพียวภากรรหี เจ้าอญภายหลัง
รวังให้คี่ รวังทั้งนี้ กำพักห้อยา

๐ ส่วนแควส่วนขวั้น ม่รุกขิมีพร ในรูเวรวัจา ไครยทำอชยา
ฉิมหายลูกอา ไมหลักภารา รักสาให้คี่

๐ สังพลางนางยัก ไคยลุมจับกัก เจ้าแก่งกังหรี สังขารกำม่นร
อญกรรให้คี่ รักสาบุตร เราไผควยกร

๐ ดังแลวจิงนาง บัคมายาคายาง ลังจากปรางจัน สังขุเสหนา
โยชาชาจัน ลงจากปรางจัน ผันสังเสหนา

๐ ทานเป็นญไผ เราไคไผใจ บำนเมืองภารา สิกเสื่อเห็นอิต
ยาไคอุเบกสา รวังหลังหนา ทานยาไผใจ

๐ หึงพระบุตร ป่วยไชรายคี่ ทานเอาใจไผ ฝ่ายผู้ปรีชา
รักสากรไปย ชอมคิกคิกไคย แดพอไคการ

๐ ทหารมานมี โยนอมเสียนศรี รับรัคหิมาร นางศรีสันทร
ลินลาจากสถาน ผาโคไผนไจนทียาร ชื่นมันเวหา

๐ รอนราอากาศ เนตเลงเผงผวก เห็นกรุงพารา รูปร่าง
สิบสองพิลา จากพริ้งคังปา หนัมาโคก

๐ ตรีพลางนางยัก ธิบไวยไปนักร หมายมุงกรุงศรี เลื่อนลอยกลอยลง
นอกกรุงธานี ชาติไทยศรี อยู่ควมอนนิคตรา

๐ ควันสายปลายไผ่ นางสาวเขาไทย ไปตักคังกา นางเต็นัยกราย
อยู่ปลายพริกสา รูปงามนักรหนา เป็นที่พิงใจ

๐ มีสุนทอนตาม สุกางงาม เจามาแต่ไทย ผู้เคียวเพียวจอร
ชินนอนปลายไทย ทวารจรไปไทย สุกใจพ้อ

๐ สนทรายักลี ใศพิงวาทย์ ออนหวานมา ข้าเป็นเราไกล
แคใจพิศ กันเคียวเพียวมา มุสาวาไป

๐ เขาวังพิงความ หายรักคังมา กลับเขาเวียงไซ บอกลาเขาจา
แล้วภาวไป ทุนสมเคียวไทย ตามเรื่องราวม

๐ กระจังทรงพิง มีผ้าสัง แกนางโชนเจ้า ราชอยู่หาไม
เว้งไปรับมา เคชะวาคสนา มาใหม่ค่อยบ่

๐ สันลาจากปราง ไปเรียกลานาง ที่เกรยไซส่วย เลือกสันกลันเอ้า
อิเหล่านอนนอย พรอมแล้วเ้งคอย ภาณกลาไกล

๐ จากบุรีเรศ ถับถึงช่วงเชก ริมฝั่งสะใหญ่ นางโชนนางเจ้า
ทักสนาไป ทัพปลายไทย เห็นนางยักศรี

๐ นึ่งนิกไนใจ จ่ออำไผ่ไทย ยิงร้ายกระหล คีแต่คังหนา
กิริยาใหม่คิ ยังนั่งทำที่ ในเรารองเข็น

๐ รูปงามไจยชว ไหมกุ่มแลทัว ชวชากระหลาเห็น ตรีแล้วแทนร
กำหนักรองเข็น ยังนั่งเนงเม้น เข็นแมลงมา

๐ เจ้ากรุงบุรี โปรธสังให้ นี้ออกมาหา รับเจ้าเขาไป
ไนยกรุงพารา เร่งเรวยาชา ลงมาจ่อไป

๐ สันทราใศพิง คำนางเขาวัง ลงจากพระไทย ยักเห็นมุนค
อยากสุควาไหลย ภูคจาปราไสย นำลายหวานหวาน

๐ เสนอเสนอเห็นบริก แทกจิตตริก มลางบฉางสารสาร
 จิงนางศาสา คิคคิกอารอาร ภาเอานางมาร เจ้าไฉนบุรี
 ๐ ถังวังนังเฝ้า พระอินป็นเกล้า เจ้าฟ้าธานี เทาเมียงภักตระ
 ทรักปราไสสี ถามวาเจ้านี มาแต่ไหนไค
 ๐ พวงพังวังสา บิคุร์นธลมา อญการาไค เทคไฉนไปยมา
 ไฉนปารังไพรย ทุกนางอย่างกระไทรย สุกใจยพือา

ฉมัง 16

๐ ปางนันบันนางสนทรา	เจ้าทนต์ผดสา
ปิ่นยาทุบายไค	
๐ ทูนาควาบุตรี	เจ้ากรุงธานี
บุรียเรียกว่าทาวัน	
๐ บิคคอนไกรยสอนสุริวัณ	มารคาชานัน
ทืออวามางมาลีกา	
๐ ฉานนีชื่อสีสมุคชา	ทรงฤทธิพิดา
เสกชาไทรองบุรี	
๐ คอยมุกของมหาเสด็จ	ทังการพิที
ฉานนีหนึ่งจุฑา	
๐ สวงเทาทรงพระโกธธา	ยัมยันทา
จิงชาทึ่จากธานี	
๐ เป็นตาบหมีสคายกายี	เจ้าคังพรังพี
นงนีทังกวานลัคจา	
๐ ชายไคเคยกุสุทา	กุศลันกรภา
ไฉนปารังพิจวน	
๐ เทเวคขวางเซตเซากวญ	นำพามาจวน
กระอ้งจิงทราบกระไทร	

๐ เทพสังสินทราปราไสย	ยินคี่ใจ
อาไหลบใจรักนักหนา	
๐ เสกสองให้กรองการา	สิบสองกัลยา
แรมราทีนัยกาลัยไป	
๐ หลงหลังควงอริไ	คลังกลุมกลุมไป
พัวในหลังรักยักศรี	
๐ แหนหวงคังคังวี	กรุงไพศาล
เวไนให้แกนางฉายา	
๐ สิบสองพี่น้องที่ปรา	เทาเพิ่มเพิ่มหา
พัวไคไปมาหาสู่	
๐ สनทรานิกไนใจกู	เห็นว่าพระภู
กับกูรักนักหนา	
๐ สิบสองน้องพี่ปรา	จักทำมาบา
ขวักเอาคงตาไ้ไป	
๐ ลูกกูอันอยู่เมืองไกล	ตรีหลางนางไทย
เขาไปไ้ในยทองของนาง	
๐ เอาเสียนเกยหมอรนอกราง	ปล่าววิงผิงผาง
หนูนางกางคั่นคักใจ	
๐ วิงฉาวออกมาทูนไทย	ว่าอ้งทรมไว
หวังพระทอนจอไนชนักหนา	
๐ ภาระอ้งหวังงั้ทาสา	บุคจากไ้สยบา
เขาไปไ้ในยพิ่มาร	
๐ นังอิงสิงคฤการ	ตรักปราไ้สสาร
นอมารทีเป็นฉิมไค	
๐ กอรกำลุมกลัมหลังไ้หลย	เพคพันอันไค
สุคไ้ยบอกแกเรียมหรา	

[illegible]

๐ พระนั่งประคองทองคำ	ปลดอบถามว่าสาย
สวาคพื้เป็นฉัณไคย	
๐ ความเิซของนางอย่างก็ไทรย	เพศพรณัรไค
แต่ไทร เกรยไชทณัมี	
๐ สนทราทูนว่าเพศมี	ครังอญนุรีย
เกรยคองนองนี้เลื้อนเลื้อน	
๐ นองไชพมิไคเวณเคื้อน	เจ้าฟาอย่าเชื้อน
เร้งหาอญกอยามาไส	
๐ เทาถามว่านุคสุคไคย	จ้เอาสิงไคย
บอกไปตามเกรยรักสา	
๐ แงงไพิไคจ้คหา	เกรียงอรรบันค
เข่าอย่าจ้มีกิลิง	
๐ ถ้นทรอบอกไคมีจ้จ้ง	มากมายหลายสิง
ยากย้งเพาจ้กวาหาไคนย	
๐ เทาถามว่านุคสุคไคย	จ้เอาสิงไคย
อย่างก็ไทรยพิ้งหาไคพลัน	
๐ เว้นไคแต่เคื้อนกับทวัน	นอกแต่ก็ทวันรร
รอยพิ้งพิ้งหาเอามา	
๐ นางมารว่าทารจ้คหา	ย้งสืบสองรา
จ้ร เกื้อรวมมารคากัน	
๐ ไคหวัคเาควงตามนัร	นอกแต่ก็ทวันัร
หาไคไคเียมากมี	
๐ บิคาจ้คหาทุกปี	อย่าสำรับผี
อยานี้ค้คักนักหนา	
๐ ภระอ้งหล้งรักยักสา	เม้นจ้เ้าควงตา
ของพระอ้งก้งจ้ควักไคนาง	

๐ ฐ ^๒ เสจ ^๒ เสจ ^๒ ออกจากปราง	สังแกขุนนาง
อันอยู่ ^๒ เรียงรายทรายฝา	
๐ เขาไนเ ^๒ เร้ง ^๒ ไปยจักหา	ยิงสืบสองรา
ฉับ ^๒ เกิดรวมมารคา ^๒ กัน	
๐ กัม ^๒ หนั ^๒ กั ^๒ น ^๒ หึ่ง ^๒ ดอง ^๒ วัน	ถามา ^๒ หมี ^๒ ท ^๒ ร
หึ่ง ^๒ นั ^๒ ร ^๒ จ ^๒ ตอง ^๒ อา ^๒ คยา	
๐ เขา ^๒ วัง ^๒ รับ ^๒ บัง ^๒ คมา ^๒ ลา	ไกล ^๒ ไกล ^๒ ไป ^๒ หา
ไ ^๒ หม ^๒ พ ^๒ ก ^๒ ล ^๒ บ ^๒ มา ^๒ ท ^๒ น ^๒ ไ ^๒ พ	
๐ เม ^๒ ือง ^๒ น ^๒ อก ^๒ ช ^๒ อก ^๒ มา ^๒ ทา ^๒ ไป	เห ^๒ น ^๒ ือ ^๒ ไ ^๒ ต ^๒ ไ ^๒ กล ^๒ ไ ^๒ กล ^๒ ย
จ ^๒ น ^๒ ไ ^๒ ย ^๒ ไ ^๒ หม ^๒ มี ^๒ ท ^๒ ห ^๒ า	
๐ พ ^๒ ระ ^๒ อ ^๒ ง ^๒ ท ^๒ ร ^๒ ง ^๒ ฟ ^๒ ง ^๒ ทา ^๒ สา	แ ^๒ ก ^๒ น ^๒ ค ^๒ ค ^๒ ท ^๒ ห ^๒ ยา
ก ^๒ ว ^๒ ย ^๒ ว ^๒ า ^๒ หล ^๒ ง ^๒ ร ^๒ ัก ^๒ ย ^๒ ก ^๒ สี	
๐ ส ^๒ น ^๒ ท ^๒ รา ^๒ แ ^๒ ง ^๒ ซ ^๒ ค ^๒ ค ^๒	ท ^๒ ู ^๒ น ^๒ แ ^๒ ก ^๒ พ ^๒ ู ^๒ มี
เม ^๒ ีย ^๒ น ^๒ ห ^๒ มี ^๒ พ ^๒ น ^๒ ก ^๒ ว ^๒ า ^๒ ม ^๒ ต ^๒ าย	
๐ แ ^๒ ส ^๒ ง ^๒ ร ^๒ อง ^๒ ก ^๒ รา ^๒ ค ^๒ กร ^๒ ี ^๒ ค ^๒ ว ^๒ าย	เม ^๒ ีย ^๒ ร ^๒ ัก ^๒ จ ^๒ ัก ^๒ ต ^๒ าย
เม ^๒ ีย ^๒ ไ ^๒ ห ^๒ ว ^๒ ช ^๒ ว ^๒ าย ^๒ เม ^๒ ีย ^๒ ห ^๒ รา	
๐ พ ^๒ ร ^๒ าง ^๒ ไ ^๒ ว ^๒ พ ^๒ ระ ^๒ ไ ^๒ หม ^๒ เม ^๒ ็ ^๒ จ ^๒ ตา	น ^๒ อง ^๒ ร ^๒ ัก ^๒ จ ^๒ ัก ^๒ ลา
ก ^๒ ุ ^๒ ม ^๒ ห ^๒ นา ^๒ ไ ^๒ ป ^๒ ย ^๒ ัง ^๒ เม ^๒ ือ ^๒ ง ^๒ มี	
๐ ก ^๒ น ^๒ ไ ^๒ น ^๒ ย ^๒ เม ^๒ ือ ^๒ ง ^๒ ไ ^๒ พ ^๒ ย ^๒ ู ^๒ สา ^๒ ห ^๒ ล ^๒	แ ^๒ ค ^๒ ไ ^๒ กล ^๒ ไ ^๒ หม ^๒ มี
ก ^๒ ว ^๒ ด ^๒ ุ ^๒ พิ ^๒ จ ^๒ ัก ^๒ ม ^๒ ว ^๒ ย ^๒ ม ^๒ ร ^๒ น ^๒ า	
๐ น ^๒ ี ^๒ ร ^๒ ือ ^๒ บ ^๒ า ^๒ น ^๒ ฟ ^๒ ัง ^๒ ม ^๒ าร ^๒ มา ^๒ ยา	ก ^๒ ว ^๒ า ^๒ ม ^๒ ร ^๒ ัก ^๒ ย ^๒ ัก ^๒ สา
รา ^๒ ชา ^๒ น ^๒ ั ^๒ ง ^๒ น ^๒ ิ ^๒ ก ^๒ ร ^๒ ี ^๒ ค ^๒ ร ^๒ อง	
๐ ไ ^๒ น ^๒ ย ^๒ ป ^๒ ร ^๒ าง ^๒ แ ^๒ ต ^๒ า ^๒ น ^๒ าง ^๒ ส ^๒ ิบ ^๒ ส ^๒ อง	น ^๒ ร ^๒ ร ^๒ เก ^๒ ็ ^๒ ค ^๒ ร ^๒ ว ^๒ ม ^๒ ท ^๒ อง
พ ^๒ ี ^๒ เ ^๒ อง ^๒ เป ^๒ ็ ^๒ น ^๒ อ ^๒ ก ^๒ ษ ^๒ เ ^๒ ห ^๒ ศ ^๒ ร ^๒	
๐ ภ ^๒ ระ ^๒ อ ^๒ ง ^๒ หล ^๒ ง ^๒ ก ^๒ ว ^๒ า ^๒ บ ^๒ าค ^๒	ร ^๒ ัก ^๒ ร ^๒ ุ ^๒ ม ^๒ ก ^๒ ล ^๒ ุ ^๒ ม ^๒ จี
พ ^๒ ู ^๒ มี ^๒ ไ ^๒ หม ^๒ ค ^๒ ิ ^๒ ค ^๒ สิ ^๒ ง ^๒ ไ ^๒ ค ^๒ ย	

๐ จ้งสังทุนแกวซุนไกรย	แจ้งเร่งเร็วไปย
จับเอาหางสืบสองมา	
๐ มัคมือขวกเฝ้าคองตา	แตกวสุภา
ไปฝั่งเสียนนอกนุเรียน	
๐ เสดหารับสังขุณี	ลาอุจจากที
เสพนิงกรฐปรา	
๐ โกกองนายรองเรียกหา	นางสืบสองรา
ไปรณสังไหากวไปย	
๐ ยาชากออกมาเร็วไวย	นายปรตู่อยู่ไหน
เข้าไปเห็นตัวนางมา	
๐ เรวพลันให้หันม้นชา	อ้งการให้หา
ยาชากจกมันไหลย	
๐ นายปรตู่แห้วไปย	วเว้งเหว้ยไกรย
มาเรียกเร้วไปหยาบชา	
๐ เสดหนีกล้าวพรองวาจา	อ้งการให้หา
นางสืบสองราเขาไปย	

รวม 28

๐ ปางนัรนางนาค ไคยนิเทศภาค ไวยทวาทพระไท ผู้ใดไกรยมา
เรียกหาว่ากัไกรย ทาสีบอกไป ภูอิฐการ

๐ สาวใช้ไค้ง ลุกจากที่นั่ง นางเบ็กไมการ ออกนอกปรตู่
เห็นหมูกรมการ จึงปราไสยสาร ว่าทานมาไย

๐ ไกรยไซ้ไค้มา กล้าวคำหยาบชา เรียกหาผู้ไคย มักใจตายตัว
ไหมกลวเทาไทย เข้ามารว่ากัไกรย ทารไยนักหนา

๐ เพศคาคไค้ง นางสาวเขาวัง กลวาลอบตอบมา หนีหารจำหาร
ควยทานไค้หา ไปรณให้เฝ้า นางพระยาล้งไป

๐ นางเข้าไพบา สิบสองกัลยา ออกมาจึ่งไวย พ็อยู่เกราธา
ที่หน้ามัยโดย ไปแลแม่ไป เร่วไวออกมา

๐ สาวไซไศพัง กลับเข้าในวัง ทุนเจรงกิศจา คุณแมยานัง
รับสั่งไพบา คำมรวคเข้าธา อยู่หนามันโดย

๐ สิบสองนองพ็ ไศพังเสหนี คั้นตคพระไทย นิกว่าพังคิก
กวางมคคอย่างก็ไทรย สาวไซขวายใน ไทใหม่ไพบา

๐ เมื่อยามแตกหลัง โปรคให้เขาวัง มาสั่งตคกรา ครังนีอย่างก็ไทรย
ประลาตไจนักหนา หดาไกรยไปววา หยาบชาสิงไคย

๐ หดาเจ้าสมุคชา บุะย่อนว่า ไทเก็องพระไทย จั้งไหเสหนา
มาหาตัวไป จัทำไทคไทย เป็นฉันไคยหนา

๐ ตามบุคตามกำ พ็นองเร้าทำ ไวแตกหลังนา ภาระสุชนหลันไคย
เสาไวยนักหนา เสียความสัรยา กัณมาแตกหลัง

๐ ออคนอกทวารา แวคคอมทรายชา แสนสาวเขาวัง คิกถึงราชา
นำกาไคยถึง เห็นคำมรวคนัง ที่หนามันไค

๐ เพะคาตเห็นนุค วังคราชายุค ฉายกอรอ์ไทย เชียกทูกญุมค
รวบรักไพบา สิบสองทรามไวย ตกไจนักหนา

๐ ตัวสันขวันหาย ยักก่อรวอนไหว พ็ไคเม็จตา นองมคสิงไค
เทาไทไพบา ญกม็ย็อกรา ไกรยว่าสิงไคย

๐ เพะคาควาตุ ทังนี้หนึ้รู้ ว่าความสิงไค โปรคไพบาเร้า
ภาเข้าตัวไป รongรำทำไม เค็นไปค็ก็หว่า

๐ นางทังสิบสอง พรอมทังพ็นอง รongถามกวางมา จักำหนดไป
แหงไคพ็อา หดาพ็จักา ไปหาพ็ญ

๐ เพะคาความา ตัวพ็จักา ไปนอกมูรีย ชักขวางออย่างก็ไทรย
เค็นไปให้ค สิบสองนองพ็ เตมที่แลวหนา

๐ เพะคาตคนหนึง ไหญุชาคำคัมลึง ไจบาปหยาบชา ยังถูกเทราพริ
เจ้าหนึนักหนา ญัจวัคเ้าตา หนึงเข้าไปญาวาย

๐ แคว้ภูจู้่ม ภูักชุกหลุม ฝั่งเสียบิตาย ภูบ่อกไฟพัง
เจ้ายังส่าย เหล้าสู่จ่าต่าย วันนั้นและหนา

๐ สิบสองน้องพี่ ใค้พังเสหนี ออกแทนนแทนกา กำของเร้าแล้ว
มองแก้วฟ้า ไกรยหลยแกลงมา ยอไรเทาผัว

๐ ถ้าเมียทำผิด ถึงกลางชีวิต เมียใหม่ก็คว ใหม่นี้พ่อแม่
เห็นแถมหนาแล้ว น้องกอยเจียมตัว พรีคหัวมาไกลย

๐ เพียบโคสมุขธา เทาใหม่ไปยหา เมียว่าอไหรย เมียใหม่ทำชั่ว
ให้แฉะใจย เทาใหม่ถามไถย จันใจยนักหนา

๐ มาต่ายเปล้าเปล้า ถ้าเทาใหม่เอ้า ขับเสียบจากปรา เมียจักเซพริง
เหมือนแถมหลังมา จั้วักเอ้าตา ของชาทำไมย

๐ ถ้าโทคถึงตาย เขียนขับกับห่วย ฟาคันันไหลย ขวักลวงคงตา
เวหนาน่าใจย น้องพี่ไรรย รำรองพรรณา

๐ อัดสาภาคว มาต่ายเพราะแล้ว ทุนหัว เมียอา คเว้นหรือทำ
เมียจรั้าเรียกหา ใค้เทาพัคส์ค มาชวยทุกเมีย

๐ แวเองทำให้ จัริงไกรยโค กังจ่าต่ายสุนเสียบ กวฐุหาเทามา
ริคส์อยาแกเมีย ชุกหลุมขวงเสียบ ตายล้ามากกาย

๐ นางยักพระกอร ขึ้นไวไหววอน ปลอยว่าฟีนาย ฟีนานเม็จตา
ยาไคถึงตาย ละลอยปลอยไค น้องไปโนปา

๐ ฟักลับไปเมือง ทุนเทาเล่าเรื่อง ว่าฝั่งแล้วหนา ใหม่นี้ญกน
จรรูจา น้องไปโนปา ไกรยจมาเห็นไกรย

๐ เพชคาจอยบาป , กลาวกำหยงหยาบ สัมกับันไป พุกเหล่นแถมณุก
จ้เอ้าทุกมาใส สุกากันไป เร้าใสจันตา

๐ เร้ากลับไปเมือง ทุนเทาเล่าเรื่อง ว่าฝั่งแล้วหนา โกหักบักเป็ยก
ทานจ้เรียกเอ้าตา ติมรัจหา เอ้ามาแดไหญ

๐ เจ้านันยามาก สู้เร้งก็ซาก ลากควเอาไป แกลงมาว่ากลัว
ภาควไคไชย เอ้าไมไลไป พุกไชยนักหนา

๐ กรันถึงที่อยู่ค ช้วนกันเข้าชุก กุญทรายขึ้นมา อุ้มใส่นาง
ใหญ่กว้างนักหนา ฟันทองหักวา ถูกหาศอกปลาย

๐ นางสิบสองคน แลเห็นอุ้ม ใจยลลิวลิวหาย ฟันองร่องรำ
เป็นกำมาตาย เจ ร่องรำให้ ใตทุกเวทนา

๐ เพชฌาณชุกหลุม เสด็จแล้ว เชาว์ม กอรกุ่มกัลยา นางปล้ำเหนียวนัก
เข้าชวักเอาตา กุ่มแกงกุ่มชา กุ่มมีอกุ่มแซ

๐ เจ็บบึงก็หวาอาย ยามเมื่อจ่าต่าย ผู้ชายอุเกล่น เจ็บชำน่าจิด
บึงพิกัดแดน บันทไปแขวน ตักหวาชวักตา

๐ เชาว์มกุ่มเกด ชวักเอาตวงเนค ทั้งทรายทั้งชว้า บากเล็บเจ็บคิน
เพียงจี่สิ้นชีว่า เลือดไหลยอาบหนา จมควาใหม่เห็น

๐ เจ็บปรุครอนเร่า เทวินคินเคา รอนเรารำเกน พิจ เล็บเจ็บแสบ
ทุกแทบเขยเข็น ทุกสายทุกเส้น รำเค้นนักหนา

๐ นางทั้งสิบเอ็จ ชวักตาเอาเชษฐมา ทั้งไทรทั้งชว้า นางเภา่นองสุด
เข้าชุกควมา เข้าชวักเอาตา นางหนึ่งยังคิ

๐ เลือดเคนเสนสาย รongกริควิควาย ไนคังพริ้งพริ พิกว่าหานอง
รำรองหมองศรี นองควาหาพิ อึงมีทั้งคัง

๐ โทหนาสังสาร สิบสองนงคราน รำร้องพิศสัหวง นึกถึงภระแม
แตงเงืองงัง ส่วปลัดในคัง พลอยใหอาวอร

๐ โอลูกนอยแม อยู่ในยกันแล ชวนแม่จี่ม้วยม่อน หนีทันจู้เห็นหนา
บิคาบารคอร กำแมแตกอร แลแล้วแลลูกอา

๐ เข้าแกะเขียกมัก รวณฐุมกุ่มทรัก ลังไนยสุทา เข้าเอาทอไร
บิคุอุ้มทร่า เรียบปากสุทา ไวแล้วกลับไป

๐ ถึงบุรีรัมย์ ทางนังมังกุ่ม พูนถวายเนคไน พระองค์ทรงลัก
เบียงภักปราไส เร่งภาเอาไปย ไหนางกัลยา

๐ พูนถวายนางยัก นางเป็นไชนัก เข้าจักทำอาษา ทาสาอุยไผน
เร่งไปยรับมา จึ่งนางทาสา รับมาตันที

๐ ถึงนอมเกลากอด พูลถวายคางเนค แขนงยักศรี ไคแล้วนางเจ้า
ภาเขาปรางศรี จึ่งนางเทวี รับของพูนถวาย

๐ บอกว่าคงตา นางสืบสองรา ไคมาแลนวนาย ยังแตกายัง
เขาฝั่งหลุมทราย เอาตามาถวาย ไทแม่ทำอย่า

‘ ยานี้ 11

๐ นางนรจึ่งนางนาร
จึ่งรับเอาคางตา

๐ ภาเขาไปในปรา
ซอนไวพืไไทย

๐ กู้จักสงไหไป
ไหไปยังเมืองมาร

๐ คิคแล้วจึ่งเอากระการ
ในลักอักษสารตรา

๐ แม่จากเจ้ามาไกลย
แมมาไคสาพื

๐ มเหรีสีสองคิน
ฝากไหพระภายภา

๐ อ่หนึ่งของวีเสค
รับไวยาไหไครย

๐ เสจแล้วจึ่งนางยัก
อานเวคควนสามที

๐ โยนกลักขึ้นสูงลิ่ว
ไกล ๆ มเปลายปา

๐ วันนัรเจ้ากังหรี
ยามเอื้องแลเห็นสาร

ไคฟังการนางทาสา

ปรีดาเร็นเซ็นพระไท

เอาพู่สาห์อ่เขาไพบ

เทาท่แจงแสงสงสาร

เอาไวโยซาเน็นนาร

กระบตรีอรัทีกา

มาพืพาคลิ่งไทสา

ว่ามารคาเจ้ากังหรี

ครอง เมืองไพบญสาห์ลี

ภะริคราษม์บุคสา

แมทำกลชักเอาตา

มาไหเจ้าสายสุคไอย

อยาประสมเนคผิงทำไพบ

ซอนไวไพบปราสาห์ลี

พืโสกลักเอาตราที

นางยักสีเรียบกล้มมา

ภะภายปิลวลอยเวทา

มาพืชาถึงเมืองมาร

พรอมสาวศรีนังคิการ

คักลิ่งหนามันซอนไช

๐ เห็นนิคพิพรีหฺลาค
เบ้าความทหรนำใจ
๐ ทาสายิบมาตุ
ของทพรพระมารคา
๐ เบ็กกลักชักเฮ้าสาร
ภาเฮาสูหองไน
๐ อาณจิบครบราชสาร
ว่าโอพระมารคา
๐ รำไพหมีวายโลก
ว่าโอพระชลนี
๐ หิงลูกไวกันเคียว
รักผวพุนหวอา
๐ พี่เลี้ยงเฮ้าเคียงแค
ทุกใจไปยไยมี
๐ ไหแหมแกปลอยแก
สำเภาก็พุทรา
๐ ถูกสองสามหน่วยคลื่น
เสมียร เว่าสำเภ้าไหญบ
๐ ยั้งกลามากยั้งคี
กังหรีหามว่ายา
๐ ยกสารพุนเห็นอหว
ลมน่อรทอรรถ้อย
๐ อยู่คัมคงคไวกอร
อยู่ในภระมหา
๐ กลวเพาจุการ
ณันจันม้ามัลลยา

ไกรยอ้งอาคมาแต่ไหญบ
เฮ้าสิ่งไคโยนเฮ้ามา
นางจิ้งจู้ว่ากลักตรา
ฝากไผมาแต่เมืองไคลย
คล้อออกอาณแฉงพระไทย
ไยค่านึงถึงมารคา
นาคเข่าวีมารแสนโสกา
หลังลิมขานมูทรี
แสนวิโยกเสาหมองศรี
ยามปาชนิจักดอยทา
ไหเปล้าเปลียวในอุรา
อยุ่แซชาเปลียวเอกกี้
ปลอมว่าแหมเจ้ากังหรี
ฟังคำพี่เทีคนองอา
ห้ายอาคเมงกัลบมา
จโถมดาไปยถึงไหญบ
เล่นหาตื้นกอดยูกใจ
มาเทาไคไผเส้นสา
ลองสั๊กที่หูกานองอา
พื้ว่าไผากไป
ส่งสารทวนนำตาไคลย
อาไคลยถึงพระมารคา
จักกล่าวกลอนถึงสนทรา
มันเพียรพินแพนทองพราย
จึงนางมารคิกแกถาย
ทาหวกายแลวกียาตกรา

๐ กรันเซาซินเผ่าอ้ง
 ชอกคิวหนีวนาตา
 ๐ ปางนั้ฌัรพระบาด
 เกร็องยาสึงหาไผ่
 ๐ นางทูนแกวแกว
 คัวันบายนองลายทา
 ๐ ความไซในกายนอง
 มางเมาทุเล่าหาย
 ๐ ภาระอ้งญูทรวงสัก
 ชวนแดงเซาปรางไผ่
 ๐ เซยซั่มกัรรัก
 เผาโลมซั่มโฌปราง

ทำเงื่องง้งสันเกสา
 กลวเจ้าฟ้าจ้แห่งใจ
 กระระราครักคัตามไป
 ทำเส็จแล้วหาแกตา
 ทำเส็จแล้วแกวันวา
 เพณายาหลับหลักหาย
 เจ็บในทอังกักอยคลาย
 ทาวยาโคปราหรมใจ
 พังเมียรักขึ้นพระไทย
 ภาระไทยหลังควยอ้งนาง
 เรียบเรียงพักไผ่เห็นทาง
 ไผ่แรมร้างสักเกลา

ฉั้ง 16

๐ ภาระรังคกอรฆอรหา
 ทัรรมารนารชาหลายวัน
 ๐ มีคัมคัคคักรแสสรัน
 ทางร่าร่ากรรไปยมา
 ๐ กันองเจ้าร่องร่าหา
 นอรอยุณนาสั่งสาร
 ๐ นางสืบสองคันทัรมาร
 จัปรัสพบภารไผ่
 ๐ ทุกปรอมไผ่ผอมกฤณ
 ไทเม็ทักไคักสา
 ๐ อร้งเจ้าทรวงคัณภา
 นั้มาเคารัมคัรบเคือร

นางสืบสองรา
 งมกวาหากรร
 สั้มเพทเวคทนา
 เซาปลาอาหาร
 นำทาวรี
 แทพันเว่ทนา

๐ จำใจหนีไค้นเพื่อน	นางผู้เพื่อน
กรับเคืองประสูติลูกยา	
๐ จากทองเค็กร่องวา ๆ	น้องสาว เขามา
จันทรา มาพบกับกล่า	
๐ บางบับแกงชากระห่ม	มารดาควาคล้า
พื้กระชากลากขึ้นลูกไป	
๐ พัดลงกับกินสินใจ	เอาพันหมัวย
ภาโอุลูกชูหมัน	
๐ ฉีกแกรกแยกบันถันดิน	ครมกรันกันดิน
แต่ส่วนทางเก่าเอามา	
๐ ทรวรไวหนีไค้พักสา	ครันรุ่งขึ้นมา
พื้ยาเกิดเลากกราวหนึ่ง	
๐ เค็กรรแมงบันกันอิง	วันหนึ่งคนหนึ่ง
เขากันทั้งสิบเอ็ดวัน	
๐ ทุกพื้ของทีบันกรร	แต่ส่วนหนึ่งนร
นางเก่าเอ้าไวทุกที	
๐ นางเก่าครันครับเคื่อนปี	หน่อพระซัดศรี
ว่าอวกจากคัมมารจอร	
๐ นางเจารอนเร้าอุทอร	เทพไยสิ่งขอร
ทางช่วยอวยพอรลงมา	
๐ เจ้าที่ทรวนี้เมกษลา	สิทธิ์ศักดิ์กรักสา
ทางมาช่วยชูภูหมาร	
๐ ปองกันจ้งไทรยไยภาร	แกพระภูหมาร
หมี่ทานมาไค้ไกลอ้ง	
๐ คอยหนัฟุทาภูนวัง	บาหมี่พระอ้ง
สงวไวมาแล้วแต่บัน	

๐ ครันไคยามตีปวัน	เสด็จออกจากคัน
คฤหาสน์ลงมา	
๐ โชควังตั้งดวงคาหรา	ออกจากเมคา
รศมึคี่หว่าแว่นทอง	
๐ นางอณูพสาบารอง	ยกขึ้นปรักอง
อมเจ้าประทักษิณ	
๐ แม่ปามาพร้อมล้อมวัง	ค้นคว้าหาข้อ
ความอียักปากชั้ชา	
๐ บางอียี่นางนั่งคังดา	นองเภาเอามา
อียาชาบาปันกันกิน	
๐ นางอียิมังสังคังคิน	แจกจ่ายให้กิน
ครบสินทังสืบเชื้อคัน	
๐ ทางรับมังสังคังคิน	นิงคิจิตจัน
กัรไคจิงเน้าควมิน	
๐ รับไวหมีไกรจัน	ติดคัมจับดิน
เหคไคโยหมินนักหนา	
๐ พระนองกล้าวพรองคอบมา	ว่ากุมมารรา
ตายมาแต่ในคัมคัน	
๐ นองกินเน้าหมินเสมอรกัน	เบื้อออกจากคัน
รับคิตกัณจัมทราย	
๐ แม่ป้าใหม่มาแทนหนาย	ควมุนลูกชาย
จำไให้เพื่อเก๋ยเฉยไป	
๐ เจียรกานกุมารทังไว	ปราหรมข้มใจ
กัรวพื้พ่ายาย	
๐ เห็นพื้เข้ามาพาหนี	เลื่อนไปไกลพื้
เหวอียิบเอาผ้าม	

๐ มุกมิดทำปิตทรวงเฒ	อกใหม่ใสซึ้ง
ปราหมควพระลูกยา	
๐ กลางวันกลางคืนอนันตา	เจียรร่การนารมา
จ้อคทนทานถึงไหญ	
๐ วันหนึ่งอุบคุดใจ	พริบพริบหลับไป
อรัไทยบรูส์ปรีดีย	
๐ โอโรคกอกกับนาพี	หลับส่หินอินทรี
พริมาทบพิบลาน	
๐ บอกความตามขี้หมีนาร	เร่าเห็นเป็นการ
ลูกของน้องเภาเร่ายัง	
๐ น้องเภาสัพลาว่าจิง	พิหมี่เชื้อพัง
ลูกยังบอกว่ลูกตาย	
๐ เรากินออกหมินสาบอาย	เนื้อเร่าแจกให้
น้องเภาเฝ้าไวโหมกิน	
๐ รุจักทวงทักว่หมิน	วันนี้พิจักิน
อยู่ไหญนน้องเภาเฝ้ามา	
๐ นางเภาหาบว่ยา ๆ	ภระกุมาร
จี่วาคสน่ายังคั่น	
๐ เลียงไวเร่าจโคเป็นณ	เร่าสืบสองคั่น
เห็นว่จัพนจากไพบ	
๐ ยายพิยาทำไชวย	ภาลูกนองไปย
อยู่ไหญจ้ตาทาน	
๐ หมพิยบยังฟังความ	ปราใส่ไถยถาม
ลูกนองเป็นชายหาอิง	
๐ นางเภาบอกความตามจิง	ใหม่ใสซึ้ง
ความจิงลูกชาเป็นชาย	

๐ ภาระภักคฤกก้งเคื้อรณาย	พระหัตถ์ถาขว้าไทร
ยังมีกรุงจักอญไนย	
๐ ลูกข้าวักหาแหงไคย	จักถลารโโกไค
แทนไทรหรงฤทธิคา	
๐ งามนักรพระภักถักขนา	บุร เล็ดเก็ดมา
หน้อเหเนาพุททากรวัง	
๐ เร้าจักปราศสจากอญหม้ง	ควมบุนพระอ้ง
หมันค้งค้งนงจ้รจ่า	
๐ ภาระพีฟ้งขคีนองยา	ส่บองเกสาะ
เพราะว่าบุนยาหลานขาย	
๐ ทางนังปร้คองคองกาย	กอดจุนลบลาย
หลานขายของป้าจ้หาไหญ	
๐ เนื่อนวญคฤณารุญไจย	นิมเนื่อนวญไย
อาไหลยไจยรักนักรหนา	
๐ ถาเจ้าเก็ดไนยปรางปรา	เง็นทองเสื่อผ้า
แมป้าจ้ไหมงสิ่งขวัน	
๐ ทำม้รังวังนอยรอยพร	บุกรพระกอรกรร
จ้จคัสันแมเณกรม้นาง	
๐ อุมขร่าบระสะสาง	ชั้นไหญยไนยปราง
จ้ไสยนำไห่ล้งซัด	
๐ เก็ดมาเมื่อป้าค้งจัน	แมป้ามาท้ร
ทุกอญไคแผนคินคาน	
๐ ดิงไคยทีจ้ไหแกหลาน	ทางร้าวร้าคาน
พระหลานอาพัพอันปรี	
๐ ร้าวรักเห็นจักซาที	ลืบสอองนงพี
ฉลัคเวณเกณกันรักสา	

๐ ทรงไว้อภัยโทษขี้นมา	พระกุมาร
ออกมาที่ใดเจ้า	
๐ ไปพบสิ่งใดบ้าง	พบกรุงเก่า
นางพระที่รัก	
๐ คอยแต่กรปางสงมา	ที่หน้าเวท
กำลังตามบิณฑ	
๐ คอยสืบสองนางสงมา	แต่กรไต่
กำลังให้กินเอง	
๐ ซากกร เป็นคณล	อ้าใจ
ออกไปพบกกลางทุ่งนา	
๐ ไปพบแมง	ขึ้นมาเพียร
ปลากิน	
๐ ชุกรไชย	รุ่งเพียร
เป็นนิจการนา	
๐ วันหนึ่งขึ้นมาเพียร	เครื่องจัก
เห็นนางเคียด	
๐ เลื้อยเส้นลง	ครามทั่ว
ตกใจ	
๐ นางเห็นราย	ภา
เทวียมิ	
๐ เห็นลงไป	ก็เรียก
พวยง	
๐ ชุคเอา	ถม
มิไร	
๐ งอย	อณ
อณ	

๐ นอรพิดงอื้อคอาหาร	เวทนาชานาร
สงสารงูกินลูกเอง	
๐ เวราสาางมาแถเกรง	นางกินลูกเอง
เพราะกำนางโคทำมา	
๐ ยังก่ำสิ่งหนึ่งเลาหนา	อาจานสันทนา
ว่าไวแถหลังครังกอร	
๐ ยามเมื่อเส้จถิบัคคอร	ภักภาสายสมอร
ไปยทิงเสียไนยไพรบปา	
๐ พินองเจ้ารอร่าหา	อ็อคเข้าอ็อคปลา
เวทนาเสคสาแพทาย	
๐ ไปยพมปลาคลักปลักควาย	พินองปองหมาย
วุนวายชวนกันจับปลา	
๐ จับโคเขียกรอยตามค	นางเภา่นองยา
โครอยแตะปลาภักหนึ่ง	
๐ กำนรรพนันตามมาถึง	ผู้ฟังนั่งอิง
รู้แผลแมชยาทำ	
๐ สิ้นมดงคไวผวยกำ	ทรรว่ายาทำ
ทำกำก่ำคิคตวไปย	
๐ กล่าวนักเห็นจักเขือนไชย	พระอ่องทรงไวย
ชันสาพระเจ้าเกาปี	
๐ รุความพลอดตามชลนี้	แม่ป้าชำนีย
เหตไฉนยไฉนมีควงตา	
๐ อหนึ่งคนทรรมารค	โครอยพักภามา
ไวโตสทาเพื่อโคย	
๐ บิดาของช้าคฤาโครอย	ยากเย็นเข็นใจ
หฤาชาส่าเภาเพตรา	

๑ หลาเขาในกรุงนักษรา
มารดาษาอำพรางความ
๑ เทวินไคยีนลูกตาม
เหมือนแค้นหลังคังกอร
๑ ภาระนั่งนิงฟังมารคอร
หริบพักกับตักมารคา
๑ สื่อนสอักนั๊กหนา
อหนักจาแกลงท่าปรजार
๑ บิคุรังหลังควยักมาร
ทันทารอยไศสุทา
๑ ลูกจไคเห็นริคอันปรา
ในนางยักสาปราไหลย
๑ อยุคบคังไวเลาไสย
ถึงไทหาร เทาอำมริน

หลาเขาคังปา
นางเจ้าเลาความ
แคนคาอาวอน
นอยจิรปิกา
ภาระแมจากสถาน
กคเลื่องลือชา
จับตีไปย

ยานี 11 --

๑ นางนัรบั้นพรอื่น
อคสิจันไพบันการ
๑ หลาเขามันคัน
ฝักสางวัดใหม่
๑ หลาหล่อพระพุทธรูป
สรวบิคุมาร
๑ คิคแล้วสองตาทิบ
เห็นหนอชินศรี
๑ จักจักเกื้อ
ตรีแล้วอินช่อ

อองอำมรินเจ้าวิมาร
อาครอนรมเหมือนสมไฟ
สางกุสันเป็นอยางไคย
ปลุกสาไหลยหลาการ
ปักส่ญบและวิหาร
บวคลูกหลารไหเป็นชี
หมัทรจัพริบทั่วทาตรี
ทันทุกอยในยุหมัง
ภาระหน่อเนื้อสูกนวง
ทรคเรือกพรวิคสนมา

๐ วิคสนุกรันไคยีน
มาถึงอมพืว่า
๐ อินทรคศิริลว่าหาร
ช่วยหน้อพระชินนศรี
๐ ทานนัรจักสำเมรีจ
หารช่วยาทุบาน
๐ วิคสนุกัอำลา
เลือนฟาลงมาไนย
๐ กสัพะคเป็นไคยทอง
เห็นเนื้อหน้อพุทา
๐ ไคยปรับปึกชันชาน
ชุกเซียปากอูหมิง
๐ ค้วยริดเทาทะเวค
เหลียมภาระเบรไกรย
๐ นางเกำผู้สูกทอง
ก็หริบบอกสิบสองนาง
๐ ภาระกัหมารกระหริบถาม
กระมารดาถักออกไป
๐ เสาความกัรสินหมัด
เป็นไคยไนยกรุงศรี
๐ มือทรวาสกิดแม
ยาให้อิงมีฉา
๐ ไทนรแน้และแม่เจ้า
อัสจันไนหมันการ
๐ กระหริบบอกไหแมญ
จิดไคยจิดไคย

อิ่งอำมรินทรคัเรียกหา
อมพืวาคเทาทะโกลี
ลงไปยังปะตะพี
ทันทออยู่ไคคินการ
แกสร้เพ็ญคัณยาน
ไหขึ้นพันจากทุกไฟ
อำมรินทราแลวกัไคย
บัคเคียวไคยถึงสทา
ก็เหียวทองแสงงหา
ทันทออยู่ไนยอูหมิง
เสียงสทานสเทือนคัง
ไมไคยผิงก็จ่ายไป
สักดาเคคจ้ไหไนย
ยอมปราวไคยใหม่ทานการ
เห็นแสงทองส่องสว่าง
นางทั้งหลายคอยคลายใจ
เร่าอูยการแคนเมืองไนย
ว่าเมืองไคยผู้สาหสิ
เมืองกระริดเจ้าธานี
หาไนยนี้เทียมเหลยหน้า
มือชว่าและกิดแมป้า
กระลุกยาจับอกความ
ไคยทองเลางามสะคราน
สกิดแมไหแลไคย
ใหม่พคณกล้วไคยจ้ไป
ทำฉันไคยกระชลน

๐ กระหมับเพาชเงื่อนย่น
กระหย่ายอ้อมกอดอกที

๐ ฝึกนักสมาธิ
อึ้งแปงกร้แกงย่น

๐ ไกยแกลงส่ำแดงเคด
เขียนทรายกระจายไป

๐ ไกทำกระหลั้วบ
เรียกทาร์ภะมารคา

๐ นางแม่วังแร้ว
วางไหแม่มี่ไหนดี้

๐ พังพลางวางภะหัด
ภะตามทองปรู่ค่องคลำ

๐ ภะอุมไก่อล้ไมยิม
ไก่อย่นใหม่กินใจบ

๐ ไกยเบียดปีกเกียตกร้อย
ชุมชั้นอากาศี

๐ สอ่ยพัร่ตยจอร
ภะพัคแดงเป็นแสงว้าว

๐ ชนหลังคังคัมภะจัก
หางถูกเป็นหางหง

ไก่อจ้ตีนจับนที

พระหัดจีพระเนคย่น

กระหยิบตามารคาทัว

มือกระหมับจ้จับไก่อ

มาเฉยเนคไหนดูไหนด

หน่อไทยเอื้อมพระหัดถา

ภะฉวยจับเอ้าเพาชว้า

มาชวชวเร็วพันที

ภะโจนจับปีกไก่อดี

เคื้อยหมันวีจทองคำ

ก็เป้าปักหลัคำ

ก็ร้าวเร้งบันเพื่องใจ

ถพรายพริบล้ไนโย

ไก่อยุดชิดส้นนคี

กรุกปากทอยปรูปีกตี

คังกราคกรีกเสียงปีตบ้าว

แรงและหอรเป็นแสงดาว

แลสวยยาวเพือรว่าค้วง

ชนหัวอังกังบายรัง

ภะพุกม้งชมรูปไก่อ

รวม 28

๐ นางทังสิยเฮจ วิงฉามาเมจ ชบุนหน่อไทย สุนหลังสุนหนา
วาจาปราไสย จ้หาแห่งไคย เสืออรพระหลานยา

๐ ยักหลารไสตัก โสณฐฐฐฐ ป้ารักนักรหนา นุนพ้อมากนักร
เห็นปรู่จักแกศา โปรดไคแม่ป้า พนจากทุกไฟ

๐ ครันรุ่งขึ้นเช้า จึงอึ่งมะระเจ้า ลามารคาไท เทียวคูสถาน
ข่มบ้านน้อยใหญ่ ท้วนไชยปลายไผ่ ลูกจับกลับมา

๐ แม่หมามทรามรัก ยังกระจอนน้อยนัก ที่ไปไผ่ในป่า ใหม่นี้เพื่อนสอง
แม่ของหัตยา บุนเล็ดเก็ดบา วังสาใหม่มี

๐ ภาระคว้งแม่หมาม เป็นชายชานสนาม เถียงตามมารุ่หนี เกิดเป็นลูกชาย
กลัวตายไผ่ มารคาปราณี โปรงใหญ่ไป

๐ กราบมาดมานดา เส็จแลวราชา เทาอุ้มเอ้าไผ่ ขึ้นจากอุโมง
เดินคังพรงไผ่ พนมกัลลาไลย ไผ่เตาตามทาง

๐ ภาระเดินเม้นมุง เลี้ยวทรวงออกทุ่ง กัดถึงตามสถาน ลูกเตาเขาไผ่
ไปยแลงหมาร ถามว่าเจ้าภา ไผ่มาแต่ไหน

๐ เจ้าเลาอาการ ที่กินดินถาร อยู่ไกลยกหัวไผ่ไกลย ตัวของข้าเอง
เป็นลักเลงไผ่ ไผ่มีที่ไผ่ เอ้าไปยขันพั่น

๐ เขามานชวนว่า มาชนด้วยข้า เทาโคเค็มพัร มากนอยเทาโค
ตาบใจจ้เหล้นกัร เร้าจ้ขันเค็มพัร หาท่าบลึงตรา

๐ เอ้าไผ่มาจับ ไผ่โตดำจับ ทราตริงตึงหัว ทั่งไผ่เข้าใจ
พ้อโคล็กครา ตังนาฉีกา ปลอยให้ชนกัร

๐ บินสองเทาขับ ไผ่เทาหลีกหลับ เร้ายิงกรหัวฉัน ไผ่ของเขามาน
รุกรานรับวัน โลกไผ่โหมพัน พ้นฉีกาจม

๐ ยักออกไผ่หน้า เสดฎาขาวงาม ชุมนำประพรม หยันเทาไผ่คาง
แกมคางรุ่ม พ้นฉีกาจม ปลอยเข้าชนกัร

๐ เร้าจ้ไผ่ไผ่ออก แทไผ่สามอัน สิบบาทเอ้าหา มือร่ำปากสัน
พระอึ่งทรงพัร กัมวางฉางล้ง

๐ หาบาตเอ้าหนึ่ง สิบบาทสองต้ง ต้ออิงรอมวัง ทางยั้งเมือมา
เจ้าฟ้าคัมล้ง ยั้งต้งวัง เอ้าเป็นพีयर

๐ เจ้าพู่ไททอง กลับเป็นไผ่รอง ของเขาตามสถาน ทำเป็นท่วงที่
กิริยาหางหาง พวกหมเขามาน รองโผโกหลา

๐ ไก่ของพระบาท หักหันพันฟาค ทองสองขอบตา หัวปักทางชีวิต
ควยฤทธิศักดิ์ หนาชำครำครา ร่องจอกออกไป

๐ พระยักโกมา เอนำพานหนา ยังสคสุกใส ไหมมีเหลยเจ้า
แตเทาปีกไวย หนาทานัวญไวย เสมือรโกไหมขัน

๐ ภาระองทรงหัน เรียบเงินเค็มพั้ว มาแต่ตัวคัน เรียบเงินตร้อง
เป็นของหมูชน เข้าให้ทุกคัน ตามความสันยา

๐ เทาคันไผไป เร่วมาไหม ๆ ซ้ำไหมเจตนา ทำคุณเอาใจ
จ้ไคถึงภา นานไปวันหน้า มากก่หว่าวันหลัง

๐ เหลาที่แพ้ไค ทางทางคี่ใจ หมึงสังกสัง ทางทางเข้ามา
ลุดหนาลูหลัง ไปหมึงมาหมึง นังกินอุทีกา

๐ ภาระเจ้าจิ้งข้อ เอ้าแต่เข้าหื้อ ฝากพระมารดา เห็นคุเท็คเจ้า
กับเข้าปลูปลา ทานเห็นคุชา ปนอยาหมากพลู

๐ ทานยาเสียใจ ยาวว่าแพ้ไค เสมือนทานเห็นคุ ทานเห็นคุชา
จ้ภาไปสุ มารดาจาย จ้ค่างนทา

๐ พักที่แพ้ไค ทางทางคี่ใจ ไปจ้ค้เข้าปลา เอ้ามาสงไห
ภาระมารา หมากพลูปนอยา นำท่าค้รับครัน

๐ แลวภาระหมาร รับเข้าอาหาร ลินลามายผัน ป้อชว้าอูมไคย
รับไวไปพลัน ออกจากกามัร เค็นคั่นคงมา

๐ เหลาพวกเขาบ้าน เห็นคกหมาร ตามแลสุคตา นำคาคลั้ง ๆ
กลั้มยังเคหา ภาระเจ้าเขาปา ถึงอุหม่งใหญ่

๐ ร่องเรียบมารดา คุณแมรับชา แม่ป้ารับไค รับทั้งเข้าหื้อ
ภาระส่งลงไป ทังคั่นทังไคย รับไปพรอมกัร

๐ ว่าแกลกรัก ไหมเคยถือหนัก เหนือรักตัวสัน หนักนอยไปหฤา
พ้อถือเต็มทรัน แต้นเป็นวัน ผันคายาไป

๐ อุมเอาลกรัก ไหมนั่งเหนือคัก จูบรักปราไส จับบึงสิ่งผัน
ร่ำพันมากไป เส่จแลวนางไท หรงเส่วยโพชนา

๐ อื่นหน้าสำราญ แลวเฝ้าผู้การ กินหมากพลูอย่า คำแฉ้วนางเจ้า
จัวเจ้านิดตรา แผลงสองรา นิดตราหุ้มไพลย

๐ กรันรุ่งพุ่งแสง ภาระสุริยแสง กระจ่างกลางไพรย อำลาแม่ป่า
เจ้าฟ้าขุนไกร จากอุโมงค์ใหญ่ ตามไคร้รำคา

๐ จับถึงบ้านใหญ่ ชาวบ้านก็ใจ เห็นกุมารฯ เห็นเจ้าขึ้นไป
นั่งในบเคหา ช่วยกินเขาปลา แลวพากันไป

๐ ฝ่ายเหล่าเขาน้ำน ไปดูกุมาร ทั้งนอยทั้งไหญ่ ทั้งหนุ่มทั้งแก่
ไปแลเห็นไกร วางเขานอนไหญ่ เหล่าไกรเข้ามา

๐ เหล่าไกรทาง ๆ บ้างเขี้ยวบ้างคาง ลางบ้านคำกา แทะล้วยไกรดี
ไกรมีวิชา แขรงแรงแทงตา ไครมาหลายไกร

๐ ภาวมาจับกร กับไกรทรงทรี ไหมนอยไหมใหญ่ ไหมสูงไหมต่ำ
ไครล้มกันไป จันเทไคย ตามใจเห็ดหน้า

๐ ชางหนีเค็มพัน สองซังกัน เฝ้าและพันทา เหล่าที่พลอยไป
คือใจโหงว คัดศรีคัลหา เอามาเค็มพัน

๐ เหล่าลัคนงไกร ฐาขาวไป รวรวตัวสัน หนีพันจันผา
วิ่งร่าไปพลัน จับไคยาค้วน ทางนัยยังดี

๐ เครยสุเครยอัน ชะนะหลายพัน ชนโคทุกที่ พักเพียรโหนเกรียว
ไคยขาวไหมพัน เม้นต่ายกับที่ ไหมหนีจากบอน

๐ นานมากศาจัว ไคยยังสองตัว พึงไคยไคยร จึงเข้าเค็มพัน
เข้ากันสองกอร ตั้งลงทิม่อน ชันเสียดสนร

๐ ตั้งนาฬิกา เอนำการหนา พลอยเข้าซันนร ไคยขาวไหมพัน
ไลคี่เวียนวัน ไคยระทรงพัน ห้วนหัดไปมา

๐ ถึงอันสองสาม ยกออกไคยนำ กระหับแคงชา ม้วนผ้าประคัม
ไปจับพนาตา ไคยกระราชา ไคยทำสิ่งไคย

๐ ครันถึงอันเฝ้า ทำที่เหมือนจันนี้ เข้ามานำใจ หานคำทายาค
สิบมาคเฝ้าไคย เหล่าที่พลอยไปย ทิมมือผางลิ่ง

๐ หามาคเฒ่าเฟื่อง ยามั่งเน้งเงื่อง เหล่าไถทางหึ่ง ไหมเสียบปร๋นยับ
เข้ากับมืออง หยัไถทางหึ่ง จ้อออกไผอันศรี

๐ ไถเทาแขงแรง จับสอยแจง ปักปักเทาที่ ถูกเข้าแหลมเคียว
ไถเขียวบิหนึ ร่องก่อก่ออกที่ พักหนึไฉฉาว

๐ เรียกเงิ่นเงิ่นพัน มาแจกบันกัร ตามสันยากลาว ยังเงิ่นตรอง
เป็นของมีเจ้า ไครยกับมือเข้า ไคผู้คัมมือ

๐ พักที่พลอยไป เห็นไถยชะมะโก คีไถยโห้งอ ไถยชีไล
เร้าเกรยเชื่อถ้อ คยเห็นมีมือ ไถนองของเร้า

๐ เงิ่นของพระรค ภาระว่าจลัด เสียไหมเรียกเอ้า ภาระว่าจ้อ
เข้าห่อของเข้า เร้านั้นจ้อเอ้า ไปฝากมารดา

๐ พักที่พลอยไป ว่าทุกไปไผ กานเข้าการปลา แดเข้าบ้านเร้า
พักเร้าที่มา หาไหมหามา จัหมบไปเอ็ง

๐ พุกพรอมกัรหมัด ลางบางกล่าวปค ไฉฉาวทำเพลง ลอกกนดอกที่วาน
หมัรยานโตงเตง ขัมร่าทำเพลง โฉงเฉงขึ้นเรือน

๐ พระชินไปนั่ง ยกเงิ่นหมากตั้ง ไหมภักกักเตือน จักแจงแดงเข้า
ทุกเวยาทุกเรือน หมิโคแซเชื่อน ปักยกออกมา

๐ พระภักบาหาร อิ่มหน้าสำมราน เสวบพวงพลูอย่า อ้าลาเข้าบ้าน
ภูพานลงบา พระกอรเมืองขวา อุมพระยาไถทอง

๐ ทางร้องสั่งเจ้า พุกมาแดเข้า จัแดงเข้าของ เอ้าไวถาเจ้า
มาเอาพระน้อง ยาทุกเหลยของ ที่จำกมารดา

๐ เข้าบ้านยิงชาย มีไถยรักไกร ดังยาคีวงศ์ ก้าไปหาแม่
รุ่งแดเข้ามา เหลนไถยเหลนสบ้า เป็นนิจนัรัน

๐ วันหนึ่งรู้การ ว่านายโกบาน เพื่อนยิงกลิ้งขยัน บ้านไกลเรือนไกลย
ไกรยไทมะจัทัน นายโคบานนั้น เข้ายิงกลิ้งคี่

๐ วันนัรฎฆาร ฎฐเถาเลาการ ว่าลักเลงมี เข้าบ้านเลาลี
มีมือเข้าคี่ จล่องลักคี่ ขวคี่จัเห็นกัร

๐ แก่เถรวาโครย บ้านโกสธฤาโกสย เราจำไปสักวัน ไหเหนนุชกา
โคกุกากักร เราไปกลางวัน ฤาไปกลางกัน

๐ เกือกใหม่จับจวน เขามานบอกไปย เห็นปลายไม้ไผย เรียบบ้าน-
โรงกรวน ครันจักไปยหา เห็นว่าจวน จังสำนวน เข่าพุกอยางโคย

๐ ว่าแลฤพฆาร ชักชวนเขามาน แลวกันไป เขาในยคามสธาร
โกปานปราไส หลารมาแต่ไหญย ไยพืชีนมา

๐ ชวนกรขึ้นนัง ยกเขียนหมากถัง กินหมากพุกอยา โกปานถามไป
อยุไหญยหลารมา หลารมาหาว่า จว่าอไหญยฤา

๐ ภาระแสดงถาน เข่าบอกว่าหาร คณมีฝีมือ กานเหล่นสบา
เกรยชนะนัยถื่อ เขาเมื่องเลื่องลื่อ ฝีมือทานคิ

๐ หลารมาหารื่อ ว่าจัมฝีมือ ของทานสักที ไหญจกั้ว วาชวและคิ
ไหญวันพุกนี้ ชวคิเห็นกัน

๐ โกปานพุกหรือ แดเงินกำมือ ราวสามกริพัร แหว่นแหว่นตามหนี
ไหญกักร เรือเสียนารกรัน ทุกวันลงจัน

๐ ลุงไผมีกู เหมือนโกที่รู้ ยากคุจัน จัเหล่นลักนัถ ชักชักสนั่น
เจาของนังจัน ไอยชนหมามอร

๐ กวหลารหญ่าย้ง ไหญมื่อถื่อถลึง บังอรเหลื่ออรอน ลุงไผประหมาค
สิมบาทสองกอร หลานยาชอชอร เอามาพุมเสีย

๐ เอาไวคักหว่า นารไปวันหน้า จักไหญเมียบ เจียบเข้าในลาร
คังหลารจึเสีย เงินเบียสองเบียบ ไวยเมียคักหว่า

๐ พุกจาภาเหียน หลานคฤาไมคัเดียน ลิตพิลักรักสา เรียวแรงแขนงัก
ไมทักมีปา ทองหลางกลางนา ไอยยไผมีแกร

๐ อันการถูกเมียบ หลารขายไผเสีย เงินทองแก้วแห่น ไกชนหมามอร
ภาอรจากแคน ไอยพืชนไอยแสน ไผยยากคุจัน

๐ ไก่เตาไก่แก เป็นไก่ชี้แพ ไก่แกจำหนน ไก่เงินไก่ทอง
เข้าของใหม่จัน คัดขึ้นตอมชน ขึ้นไคทุกบอร

๐ จักักรวันไคย ทานเป็นผู้ใหญ่ พุกไคเนนอร จะไวยหลาชา
ทานวาไปกอร ชำญเค็กอร จัษังพัง

๐ โคบานว่าหลาร ลุงจไปแลลาน รกเสียแล้วกระหมัง ฉากพรายกายหยา
กัณมาจไคมัง ลารลุงนารวัง รังเสียหลายเคือร

๐ พุกกันสินความ พระอ้งทรงนำ บอกเลาเจ้าเรือร ลงจากเคหา
เค็ดมาใหม่เรือน นอยหึ่งถึงเรือน ขึ้นบันเคหา

๐ เพื่อนเรือนไคลยไกล กัคเขาหือไ ภาระภูมารรา ย่าพลาปลาปลู
พหากหญุนอยา ผากทารมารคา ทือยูไนไพรบ

๐ จำลาเชาบาน รับเข้าอาหาร มือผาอุ้มไค ยางล้งจากเรือน
หญูเพือรตามไปย ตามคูกูวไคย จันสุคลูกกา

๐ เพือรบ้านไคลยเรือน เค็นเคียวเป็ลยวเพือร เคียวลัมหวปา
คัมกับอึง มาถึงมารคา พรอมค้ายแมป้า รับภาล้งไป

๐ ยกเข้าลูกรัก ไท้มังเพ็นอัก จูบรักปราไสย แมกอยไคหา
นำตาแมไคลย เจาไปยถึงไคนย สุขไคยแมอา

๐ ทุกปรอมเมอมไผ ทั้งคันทั้งไค รุงไปยกามา สัังสารลูกรัก
เห็นอักกันักหนา คองแสงสุริยา หนาราคาหมอง

๐ วาพลาจชุมพลาจ ลูบทวสัรภาพ แล่นางสิบสอง เค็ดจัมลูกเตา
แจวเจากินของ พรอมพระพินอง อิมหนาสำมราน

๐ ลูบโอริคราค เข้าสู่ไสยาค หน่อนาคนีรอบาน ทาวยักพระหัด
ณัคไคการ เทพเจ้าวีमार ชวษากวยหรา

๐ พระมากคูลี พุกรุงภาพี หนึ่เมกษุหลา พระชุมพระภาย
พระคัายยัมมรา พุกนาคา ชวษามาเมื่อจัน

๐ หลักบ้านทรงเมือง สักสิกริทธิเรือง แสงกล่าก็หว่าคัน
เถื่อนดำล่ำคลง เห็นวทองลงหัน ยาไข้จัน แกนยาโกปาน

๐ พระวิศณุกัน วิศิแรงแขงขัน อยู่ไนยวีमार มาช่วยเกื้อชู
เห็นฤกัณณ ไนนายโกปาน บัณยัมบับปรัหฺรา

๐ ครันอุทิกแล้ว สมเด็จพระแก้ว สักกจิณนิทรา พระอ้งหลงลั้ม
หลั้มคลั้มกิริยา ทังทรรมารคา นิจทราหลั้มไหลย

๐ วิศณุกลั้มกลาย เป็นกลิงเขาควาย ไทหายสุ่นไป สุริยงสงแสง
แฉกแจงไนยไพรย รูปหล่อหน่อไทร ฟันลันไนยณูนา

๐ ฤโหมเห็นไทร พระเสาเสียใจ ฤไปฤมา เห็นกลิงกรังใจ
แจงไนยหักไยา ว่าเทาเทา เอามาให้เร้า

๐ คำพลามงามนัก เกลี้ยงกลั้มสมรัก ไหมหนักไหมเมา พ้อถูกพ้อถ้อ
ชอบมือของเรา พระเจ้าอัยยเข้า ยินไทมารคา

๐ นางรับเอ้ากลิง มาตังนั่งนิง หมี่จามัหันจา คำหริทริไนย
พระไทยไปยมา กลิงนี้เทา เอามาถวาย

๐ นางชุมอุกรัก บุนยิง..... พรรณราย แม่ลูกนอรหลั้ม
โกกลั้มสุ่นหาย เป็นกลิงเขาควาย ลูกชาย ..

๐ พ้อเจ้าเข้าไป ว่าเหล้นควยไกรย ตามใจเห็ดหมา เหล้นไทรย-
เหล้นชอะ มีคัปะเคชะ แกเทาเทา ทานมา. . . .

๐ ไซ้ใหญ่ซ่า มีอิกฤทา หรือราชศรี ศักฤษฐุราย บวยบัณบับปริ
ใหญ่แก๊ มีคัปะเคชะ

ยานี้ 11

๐ ปางนั้นนันหน่อนาค
ป้านรหลานจั่วลา

๐ แม่ปาววยพอนไซ
มีคัปะช่าณะมาร

๐ ภูมกราบบาทพระชลมา
ไปเหล้นสบาคัยโกปาน
เซ็นรับไปเห็ดเจ้าหลาร
ให้โกปานอรัหฺราไชย

๐ ขยำนีความไข
 เทวาในป่าไพร
 ๐ ภาระแม่โพธิ์ เล่า
 อันพระยัมพะการ
 ๐ รับภอร
 เว้นขุนออกขุนนา
 ๐ เขาบานเห็นแต่ไกล
 ยืนจับมิ่งมัน
 ๐ เข้าแต่งอาหารถวาย
 อิมท่าแล้วอำลา
 ๐ เขาไปไนยสธาร
 เข้าแจรงสแกไชย
 ๐ ภูการเขาบานบอก
 เก็นกิ่งไปถึงลาร
 ๐ เข้ามาเทิดเจ้าหลาร
 รกรามเป็นป่าไผ
 ๐ กลวมือสูงโคบาน
 รอรังเฝ้าเจ้าเฒ่า
 ๐ พระคอบโหมมา
 จั้เหว้ใจโห้บายใจ
 ๐ หลารรักแควศิ
 หลารขายหมี่หมายปอง
 ๐ จั้เสียขวงสักสองกระบุง
 ลุงเกดถาถาหลาร
 ๐ ลุงหลารจั้เหล้นกัน
 กันองทั้งสองฝ่าย

จังไหรยรายก้ามจักไกล
 ขวบเกื้อชูพระภูมาร
 ไหวขุนเทาทุกวี่มาร
 ขวบพระยาบานพระลูกยา
 ไสยเสียนไวแล้วยาครา
 มาหมี่ชาถึงคานัน
 ตางคัใจกูเรียกกั
 หน่อหนักหันขึ้นเกหา
 พระเจ็ดส่ายเข้าอักสา
 เพื่อพรอมมาภากรไป
 ถามว่าทารทวไปไหญ
 ว่าทารไปยังทีลาร
 กลับออกมานอกส่ลาร
 โคบานเห็นก็คัใจ
 หนีและการสูงแต่ไหรย
 ไหมมีไกรยเจ้าหลารมา
 แดเจ้าหลารนี้หนักหนา
 จั้ถึงนำเสี้ยทำโคย
 เงินทองตราเข้าไหญ
 หวงไวโยยแกเงินทอง
 ไหมเจด่นาคอกเข้าของ
 จั้หวงของหมี่ทองการ
 จั้เข้าสูงเป็นอาจารย์
 จั้ับปรหมารแกหลารขาย
 เอาเค็มพันให้สมหมาย
 เข้ามุงหมายจไกรแล

๐ โภยานว่าหลารขาย
 พุกักร เป็นฉัรแน
 ๐ เค็มหรีไสขันคัง
 จัเขวักกับเงื่อโค
 ๐ งวผู้รู้ไทย
 เงินตราแลผาผอร
 ๐ หลารเออยหมีเกยเห็น
 คังหลายเขาในหมซว
 ๐ หลารจักเสียเงินทอง
 พแมทของเจ้าหลาร
 ๐ นำเนื่อหน้อกระสัค
 เงินทองไซของไกรย
 ๐ แพเสียแต่เงินทอง
 นารนอยจ็อยหา
 ๐ พุกักรหมัทรนาร
 เกกหีหมัทรนักรว
 ๐ เลื่อกอยบสีสับไป
 กังวายเอวไวหนา
 ๐ เอวไบเฆามรอง
 คุเสมือชังงานคี่
 ๐ ปางนัรบับเทเวค
 ปลองเปลวหุยเหวถ่า
 ๐ ภาระอีสวนอญุทราย
 ทรินมาอญุหนา
 ๐ บังอ้งพระพุมมา
 เหวาในปารัง

ยามักงายกำ แกแก
 จัเทกักร เมื่อโค
 กลสามชังกราสังใน
 ญัใหญ่เหล่นกับ เค็กอน
 จัเทิมไปสัักกูกร
 จัซอนทอรจนดินทว
 ไครยมันเหล่นพองหน้งห
 แดยงักควลง โภยาน
 จันังรองอญูกกลางดาร์
 จัว่าซานเร้าญัใหญ่
 ภาระจิงตรัคคอบคำไป
 ยาวุ่นใจถึงบิศา
 หลานนิเฆมรองเสียบนำคา
 เงินทองมาภายหลังตัว
 นายโภยานถัมมือหัว
 ๐ ทวเรียกให้ญัถังมา
 สี่น้ำใหญ่สูงแกพรหนา
 เลื่อกอเอามาตุกรี่ ๆ
 ปักเป็นของใหม่ทางถึ
 คี่ปรักคัพาคีเฆมาคล่า
 ในชวงเซคชันสูงถ่า
 บาซุคำกุมารว
 ภาระนารายอญุทรวา
 เมกซ์ลามาอญุหลัง
 เป็นอาคคละแทนทีนัง
 คางมานังอวยพอนไซ

๐ โคมานไซให้ไซ
 ตามให้สี่เหือไค
 ๐ แลคณางุตาไซ
 แปงชลามาทา
 ๐ หวีหางขึ้นกรางณัม
 กระจักอิมยัมมา
 ๐ มิ่งคัมของทารขรว
 แลว แสงลง เล็กยัน
 ๐ เก็กนอยไพบรุกระไทรบ
 โทนายต้อกายยา
 ๐ โคมานเป็นการ เส็จ
 นำนอย เป็นผอยผัน
 ๐ สะสงสาอางอ้ง
 เชนจัมมรึกา
 ๐ ทัมสิริชมพุก
 เชามาแลลลางหลัง
 ๐ โคมานจับเอากถึง
 อำนากเทวัก
 ๐ สบักังเพียงแค
 จับกถึงจณิงไป
 ๐ ยิงชายสองฝ่ายลาร
 ลูกมึงไผววังตัว
 ๐ มีแกดาแพเก็ก
 ทัวกเข้าเหล้าหิม่า
 ๐ ทัวกเฝ้าเหล้าทั้งนี้
 จับกลิงกุนึงไว

ถักนำมาใส่โองใหญ่
 ชำมระสินมูทิตว
 เหล้าพอกโลนปิกปากหว
 ทัวเพื่อนไสนามังงา
 อยิมฉาหมชินภาทมา
 สองคูหนาเห็นงามครัน
 เพื่อนโพกหวคูขับขัน
 คุคฝรันกรเข้าทำ
 แดญใหญ่ม้งอญกล่า
 ว่าไหมทำเชื้อใจคัม
 พระเสด็จไปส่งขัน
 ลังแกม้นพิพทา
 แลวก็ทรงพิพฐา
 พระอyimมารักเฝ้าอ้ง
 หน่อพระพุกสุกรว้ง
 แลไหมลืมดักพริบตา
 หมายจึ่งในหนักหนา
 คุฐคามี่คมวไป
 โคมานแลไผเห็นไผนย
 ใจยพรัน ๆ มื่อสันรว
 เห็นโคมานปิกปากหว
 ถาเข้าชวไผนจ้หารมา
 คัมโทเระกมายหนาตา
 จะโหงาเหมือรชันควาย
 ฐูจมีแต่ความอาย
 ชุบนาลายแลบดินเลีย

๐ ปล่อยกลิ้งเพื่อยิงลง
 ปากก้าสำเนาเมีย
 ๐ สองหันสามหันลง
 เจ้าฟ้านั่งปราไสย
 ๐ ก็เมื่อล่องจับลอย
 พุคโทจุโคบาน
 ๐ โคบานว่าสูงจุลง
 ถ้าโคฝ่ายไหน
 ๐ นิ่งกุกต์กุกเข้า
 ปั้งไปอิงดาร
 ๐ ดูแลทั้งแกว
 โทะนายปลาไหมไหว
 ๐ โภยานแลกรรค์
 ยาทกร้าเพ็ค
 ๐ ดูมาเข้าก็สามาค
 กาก
 ๐ โภยานก็ปั้ง
 กลิ้งตาบอญรายาง
 ๐ ที่เมาะหลาวาว ๆ
 กามบาเกาล์ลาย
 ๐ ยิงแลถึงสองคราว
 ว่าคี่
 ๐ อธิบกลิ้งมาบึงคึก
 ฝีมือเข้าฤาไกรย
 ๐ มุงมองคามของสบบ้า
 พระภูมกรุงภาลี

ถึงหนารองเข้าจับเสีย
 กู้เสียกูเหือโค
 ญั่งของจับโยนไป
 คี่เมื่อโคสูงโถมาร
 บบกษานอยให้แจ้งการ
 ทารอกำหลาวไววนารครั้น
 ยังโหมกลองทางสุนร
 ลุงจั้งโนให้พอการ
 กรานีเอาและเจ้าหลาว
 ปั้งกลิ้งโลกโคควงไป
 รong โหมว เหมื่อนขันไก
 กลวอไทรบเค็กเวจปี
 หนาสหลกเถาบัคกรี่
 ลุงครานีจ้ปดอยแก
 เมาตักกวากจ้เสนก่เส
 ภาจ้ให้เตตุกกกลาง
 เเสียงจั้งจั้งกระจันผาง
 อายตุกกกลางแตกกระจาย
 รong โหมว เหมื่อนขันกวาย
 จักคอายหาไหมมี
 เคกโหมวไหมบัคกรี่
 ลุงครานีจ้ออกไก
 ญึงผิคมมาเตไทรบ
 แก้วไหมคู้คี่
 สรรยว่าชื้อกรังคี่
 เขามานั่งก้ามักกาย

๐ ยิงออกไปนอกหู
 ยิงตามถวนสามคราว
 ๐ เข้ายิงถวนสามคราว
 เจ้าชายาตราไป
 ๐ ปางพระเวศสพญักร
 ยิงชายจู่ไกรดู
 ๐ เห็นทรงองค์พระรัค
 กฤาถ์อำมริเทรา
 ๐ ทรงโผนวิไลยลัก
 เขว้นในธัมม
 ๐ อยิบกลิงออกจากกัก
 ยิงชายจู่ไกรดู
 ๐ จับกลิงขึ้นยิง เหล้น
 เฌงฉางอยู่กลางสาร
 ๐ นอยหนาผู้มีมือเล็ก
 เม้นกู่สู่ไป
 ๐ ตวถูกเป็นกันแก
 จักรไปจันตาย
 ๐ กระฉิ่ง เมื่อทรงกลิง
 ภาระจึงปลดกลิงไป
 ๐ กลิงไล่สองชวาชู
 ยิงกระโถกอยู่กว้าง ๆ
 ๐ เพื่อนลอมนังรอบดาร์
 กันแก่นันแลมา
 ๐ แพ้ไยกระการสอง
 คันคิมมีรื่อ

ผู้นั่งดูโหกิจฉา
 ใพบเขาสมาท่เสียใจ
 โคมานมานังเพื่อไชลย
 ในดาร์สับ้านาตุ
 ข้อมันสันใพบาตุ
 กิ่งกรกักร เขามา
 งามปรากฏคณทุตา
 ยากพามาแต่เมืองบัน
 ทุพระพักกณคณ
 หนีไซกันไนชุมพู
 เทาข้อมักขึ้นเขยชู
 ทุพระฟูไปนังในลาน
 กระโถกเกะอยู่ฉาดฉา
 โคมานเห็นกักใจ
 แสง เหมียร เหลกยิงผู้ใหญ่
 ไทนยจันตารมือหลารชา
 จัอมแเทกกล่าวว
 เป็นผู้ชายจู่ควา
 ก่งามยิง เทาไชลย
 พระไทมอง เขาช่องกลาง
 กัณมอยู่คัง เบื้องปราง
 ทุพระยงอปปิเอดมา
 เรียบโกมานวาทรร
 สีสับมาคไพบอนื่อ
 จักรองฉีกลาวหา
 นังพุงชื้ออยู่ท่าไบบ

๐ ผู้นั่ง เร่งกังเช่า
 ทั้งเนื้ควาคเห้งไป
 ๐ พระหักเชอฉักกลิง
 พระจึงปลดอยกลิงมา
 ๐ โจนขรุไปหุทราย
 ลมกองกังสองข้าง
 ๐ บึงขายสองฝ่ายลาร
 ผู้นั่ง ไห่กังงา
 ๐ วิชาของตาแก
 ดูเข้าพระภูมหาร
 ๐ นายที่นั่ง เข้ากังเช่า
 กลิงกังเช่ากังงา
 ๐ พุกโทนายโกมาน
 เขื่อนทวายหาใหม่ไชย
 ๐ รำนักเห็นจักแฉ
 นีแก่ไปแถบาน
 ๐ เจิศาตราไสขันกัง
 ยาเอาไวสงใหม่
 ๐ เสียอินใจใหม่หาย
 เอาไวจิวใหม่
 ๐ เจ้าฟ้าใหม่วังกัไทรบ
 เค็มทีนายโกมาน
 ๐ ที่เรียเงินเค็มพัร
 ที่ยังอญวงกรัง
 ๐ แยกโยขวางขวายงว
 บั้ในแหเขามาน

กุสักราวกอร เป็นไทรบ
 ฝีมือไกรยงำทานดา
 มุงจีบึงเข้าหุขวา
 กลิงโลสมาไปผาง ๆ
 กลิงทีโลถึงของกจาง
 ภาระเจายางอปีบกสิงมา
 ฤๅหนมารใหม่กลิบตา
 ฝึกแล้ววำตาโกมาน
 เห็นจู่แท้ใหม่การหาร
 ไปไวยมานเสียก็กัหวา
 ภาระเจายิงถวนสามครา
 สบ้ำเน้งกัใหม่ไป
 เห็นภูมหารกัคักใจ
 ขึ้นเขาไปนั่งในลาร
 โคมานแพทั้งสามกรัการ
 วำโคมานเอางวมา
 ทั้งสามชังกรัการกา
 เราจุกาไปไหวเบีย
 เรวำเสียสัคายแต่เงินเมีย
 เข้ามาเสียให้โกมาน
 กันั้นไปเข้าวำชาน
 แกวชานใหม่รำกั
 แจกมันกรั เรวำแกถึง
 ยกให้เสียเมียโคมาน
 หาสิบถ่วงวรุการ
 คัลตุงวรุไทย

๐ ภาระเข้ากวหนึ่งถึก

เหลือนัรเข้าไปไหน

๐ นางเมียบีปราไส

บึงชายสองควายลาร

๐ ถาเหล้นกับกันอื่น

ถาเทเข้าข้างกัน

๐ ภาระอ้งเมื่อหรงงว

หมมแกทางแลมา

๐ ภาระอ้งหรงงวถึก

ไทกามักกาไลย

๐ พวกเพือรอยแคไกลย

โคเง็นรอกชายดา

๐ เหล่าที่หมโคไปย

นอรกรันเต้จนสาย

๐ ว่าแล้วกว่าเลา

หนาเกลี่ยคี่เกียการ

ฉมัง 16

๐ จรำเรื่องกันไยฝ่ายใน

ว่ามีเค็กถนนึงทา

๐ หันมาเตโนไพรยปา

ฉันร่าประนารเกาปี

๐ ชันไยตะทุกที่

ไฉนมีไกรยไยสุทธาร

๐ ไปเหล้นคายนายโคบาน

โคบานสินท้วงววาย

คำเหมือนหมึกพวงฟ้าไทยย

ทศนินนายโกบาน

นางขอมใจแล้วเจ้าหลาร

วาทุมารก็เหลือคี่

เข้าจิกันเมื่อไยมี

หิจคินยาลังดา

แกลงแกงควกฤาเทวา

สุคตฤคาแล้วกลับไป

คนเป็นปิกชีตามไทย

ทางตางไปยังเกหา

ทางคี่ใจไคงวมา

รองพุดจาที่ดูกนาย

นังเสียใจรารขวานหาย

ยิงชีรายทุราการ

จิกันเข้าหาไหมก่สาร

ยิงชีครานเข้าไปก่ไผย

ทูนเลาเทาไท

คี่คักนัหนา

เหล้นส่ากคี่

ชะตะทุกรการ

๐ สิ้นทรัพย์เงินทองของชาย
ชายยังแต่เมียกับผัว

๐ ฮ่องทรวงฟุ้งยืมหัว
... มาพันพระบันชา

๐ เขาวังรับสังแสดา
โถวาคณาการบวชเฉย

๐ ขกขางเค็มกลางกุ่มเงย
สิ่ง... ทมกรโกย

๐ ถึงนังเขาวังปราไส
ภูวไนไผมาหาทว

๐ ฮ่องทรวงฟุ้งยืมหัว
ไผเกรบหีบเห็นกระยา

๐ เห็นแต่สิ่งคางกลางป่า
กระยาข่าไผเกรบเห็น

๐ เขาป่าพุกจำไผเป็น
ข่ากัเม่นหมี่ไกรจไผ

๐ เขาวังฟุ้งเจ้ากลาวไซย
โหลไฟแหกจักเก็กมี

๐ เจ้าไผร่อยคี่พรีคี่
เห็นพี่เว้าไผเถียงกุดา

๐ พุกฉารกระทาร์ไผถ่อ
ไผถ่อกรบเจ้าเขาป่า

๐ ขาเม็กหารจักกอยหา
เร้วร่าฟักภาเจ้าไป

๐ เสหนานำหนาหนอไทย
เข้าไผนี้เวกวังหลวง

ข้าทากฉิ่งชาย

เสหนากากว

ลูกเดินไปหา

มือกรางฉางเฉย

เอื้อเจ้าเขาไพรย

ทวนสากลว

เห็นเมเก็บหูกา

หมี่ไซเพือรเหลิ

ไผโคไผไผ

เจ้ากรูงทานี้

พุกความตามซื้อ

ยาขัคคัชชา

มุงเม้นเก็บไป

๐ เจ้าเฝ้าเซาวังทั้งปวง	เทพยดากระหลวง
ทั้งปวงเจ้าเฝ้าพญาร	
๐ ภรรยาคอดคอดผดุงการ	เจ้าพระกุมาร
เสนาไปภาวนา	
๐ ภักศพักเห็นปรจักนักหนา	ผิดทรง เจ้าเฝ้า
หนีไชนาไพรไซการ	
๐ ตรัสว่า...กุมาร	อยู่ในไพรยธูสาร
กุมารเป็นลูกเฝ้าใคร	
๐ พ่อแม่ชื้อชามน้ำมีโค	เอื้อเจ้าเฝ้าไป
เป็นกรไทรยเหววังงปราร	
๐ ปางนั้นพระกุมาร	ทูลเฝ้าอาการ
กระพยอมจารกับทหารมารดา	
๐ ชูกรูอยู่ใตสุทา	ทรงฤทธิพิคา
เป็นตายโหมรูอยู่ไหน	
๐ ถ้ามารดาเฝ้าเฝ้าใด	หนีแรงแสดงไชย
ว่าไทรยเป็นพระพิคา	
๐ เฝ้ารู้ว่าโอรคตา	แหลมหลักนักหนา
นิยการมกับสัร	
๐ เฝ้าลิ่งจากอากาศผิ	ภาณุอันนัก
ขึ้นเฝ้าสู่วัธรร	
๐ งานนักกระพักลักเฝ้า	ภระอึ่งทรงฟ้า
ชดนาไทรยทราบวามอ	
๐ ไทนิจาบิยามาหลัง	จากเมี่ยงเสียอ
ลูกชายเฝ้าใหม่	
๐ มุ่งแล้วลูกแก้วพ้อ	อยู่ควมพิคา
เกรี้ยวเฝ้าเฝ้าเฝ้า	

๐ ฟักรักสาแตกอร	คูกยาบายจร
หนางารพจกรักสา	
๐ ผู้เกียวยาเหียวไปมา	คำเขาเฝ้าปลา
พจไททาธาใบส่ง	
๐ พหมีเฝ้าเจ้าไปไกลยอ้ง	อ้งผู้เกียวยาเหียวพรง
สากลวแรคขวางกลางป่า	
๐ กลาวอ้างถึงนางสุนทรา	รู้วราชา
ภาโอรักสามาในย	
๐ กงสมอรอกรอนเป็นไฟ	กูจกจ่อออกไป
พุกาบราไสยไมตรี	
๐ จักกักเห็นจักจี้เสียที่	ริคทาสาหนี
ชวคียังโหมแฉงการ	
๐ แฉงนกลายกวยรักหวาน	จ้ใจกูหมาร
กนการไปกรุงจาวัน	
๐ กิดแลวลินลาตผากนัร	ถึงเกยสุวัน
จอมณักรามนาคพิคค์คา	
๐ พุกามสมเด็จระชา	ว่ากูหมารรา
มรเฒะเกแเภาแคนไคย	
๐ กูหมารท่งปรารของไคร	มองนี้มีใจ
รักไกรจ้ใจเภากูหมาร	
๐ นองนี้โหมมีบุตรดาร	จ้เฝ้าพระกูหมาร
เลียงไววักไคสืบวัง	
๐ ภาระเจ้าเลากความตามคร้ง	ว่ายอดเขี้ยววัง
กูหมารนี้โอรักเฝ้า	
๐ มารคชื้อวานางเฝ้า	ที่เฝ้าเฝ้า
ไปยั้งไวไคกินคาน	

๐ เสด็จขึ้นพระภูมามาร	ใหม่สินสังขาร
ภูมามารจึงรอคความ	
๐ เมื่อเจ้านิรายมบุตรา	จเอาพระลูกยา
ไวเป็นบุตราแหงนาง	
๐ พี่ชายหมิโคชคขวาง	คามแค้นวณูนาง
ปราดนาจเฝ้าสิงโต	
๐ สนมทราฟ้งเทากล่าวไชย	ตรัคว่าปราได
ล้งไทรนุยาคนาคำ	
๐ จึงเฝ้าปร้กกองคองคลำ	แมกมีก่า
กลบุดยิงชายใหม่มี	
๐ แกร้ไหเจ้าครองบูรีบ	เมืองวังทั้งนี้
ประสิดที่แถมพระลูกยา	
๐ มารรายจเเกรหักสา	คังลูกชีกา
...หนานข่มข่มไนย	
๐ แดปากหากว่าปราได	มุงรายหมายใจย
ไกรกั้นเสี้ยนวันเว้จกา	

ยานี้ 11

๐ ปางนั้เม้นพระนาค	พระร็คราคคัสศตรา
สุรีเยจาวเวลา	จักไปหามารคาไท
๐ ลูกรักจักน้อลา	ภระปิกคูนากักกลับไป
มารคาจักอาไหลย	จเโสกลอยงหยอยหา
๐ กรันเหาจเฝ้าบัก	กลวจ้ชัคพระนั้เททยา
ควยแถมวูไนยปา	จเห้ามไวก็ไวที
๐ เทาสังแกเซางาน	แกงอาหาร เกื่องอรัค
กำนั้หนัรคอมขันทรี	คักแกงที่ภามาถวาย

๐ วันนั้นพระฤๅษเณร
 บิณฑุเรศขอเฝ้าพราย
 ๐ นางนันทรา
 ถวายบังคมไหว้
 ๐ ไหว้เชื่อนหลายเค้านไป
 แลหม่นหลักดวงพักตรา
 ๐ กุญแจแสงทำไข
 คาวานเมืองฮั้วไทย
 ๐ ถวายพรกายวันไทย
 กาน้ำร้อนใหม่รับ
 ๐ กราบลาบิณฑุเรศ
 เช้าห่อใส่ถ้วย
 ๐ ทรงรักพระปิณฑุเรศ
 เทกลับเข้าในวัง
 ๐ ตั้งแล้วนางสั่งเล่า
 แม่หมี่ไกรให้เจ้าไป
 ๐ ตั้งแล้วเข้าในปราสาท
 กรีกกรีกไปมา
 ๐ ส่วนเทพเจ้าเขาทอง
 รอนรับควมขอลา
 ๐ ออกนอกกรุงเวียงไชย
 แดงหนึ่งถึงมารดา
 ๐ นางรับเอาเข้าห่อ
 ห่อผ้าใหญ่กว่าใหญ่

เฝ้าอาหารใส่ถ้วย
 เห็นโอรสสกลใจ
 จักพลึงพลาญค้ำไฟ
 จักใจบุญนักหนา
 เก็กคนนี้มีปัญญา
 เจ้าไวชาวก่อก่อก
 จักวงไขให้หมื่นไป
 จักให้หมื่นรัก
 กุญแจไปครองการ
 กรุ่นยักจกทันฉาย
 จักกระแจะจ้องอันฉาย
 ภรรยาออกจากรัง
 นังสังเวคขัดเนคถึง
 สมนทราดังใหม่กลับ
 หมี่ให้เทพเจ้าส่งไป
 แดงใจไวควมมารดา
 หองของนางกรีกกรีก
 กรีกกรีกพระฤๅษเณร
 จักพระทองจอรจากดล
 ภรรยาเร็วรับมา
 เมื่อก่อนไปในแคว้น
 ทางทางมาทางดีใจ
 ถวายพาไปถึงใน
 ถ้อยอย่างใหญ่เกินกำลัง

๐ แสงการแยบารคา
 เจาตามเรื่อความหลัง
 ๐ เสน่ไปยวันหนา
 กาอยู่เรื่อเนเป็นเพื่อนไทย
 ๐ แะเลียงกับลูกเลียง
 ยมยัม เขียคักมู
 ๐ ลูกเอบเลื่อกับหนู
 ๐ ญับญักเก็
 ๐ ไปรักคยญอื่น
 ๐ ท้ายอวาค
 ๐ นำนไปปลาลัง
 แมรอย่าเหมือนเก่าว่า
 ๐ เร่ากันแซนจันนิก
 ทากิรตามเข็ใจ
 ๐ วันเรัพระภูมว
 เข้าเป็นเกิงพระยา
 ๐ โทศวถึงทวชาค
 ทาบโกรคจมีไฟ
 ๐ นางแมงงลุกรัก
 คัมกรมีป็นยา
 ๐ แมทวงแมทวงทัก
 จักเข้าไปเวียงไซ
 ๐ เผาเทาไนโรงโอง
 ๐ แะเง้งกระแสดการ

บิศาหาไปไนวัง
 แมปาฟ้งตางคักใจ
 แมจั่วฟ้าไชวย
 สายสุคใจร่าังกู
 คอยเอาเฟลียงเกียงกรอญ
 แมวกับหนูคุดกลางกร
 ๐ ธรรมชาติกับพระจัน
 เป็นนีนวันทุกขามปี
 จัวยาวขึ้นเมื่อไคมี
 ๐ ภายหลังมีความฉันทา
 ๐ ปลายหลังหลงสินสังชา
 จัไปบาคยเข้าโย
 ๐ ยาดูกรักคยญไหญ
 ๐ เฟียงไกลแคขวันแมอา
 ฟังขลมารราหรัว่า
 ๐ ไผมาหาชคยอ้างกัไหญ
 ๐ ชคพระมาคมีโตคไหญ
 ๐ ทำอย่างไคพระมารคา
 ๐ พุกแหลมหลักขอมอักษา
 ๐ คำไคฟ้าไผมีไกรย
 ๐ กลวลุกรักจักเก็กไฟ
 ๐ ฟ้าไปคยการ
 ๐ ยาจับใจ...ปรุหาร
 ๐ ธรรมชาติกับคคิงโค

๐ แม่เลี้ยงยาเกียงแก
 มักทกคอดยความใด
 ๐ เสื่อกิกเจ้านิจทรา
 โฉมไฉนเปลาเปลิยวแก
 ๐ ถึงวังจึงนั่งเฝ้า
 ทักถามโอรคสา
 ๐ วันนัฏฐมารรา
 กระหม่อมจาร เค็นกลางไพรย
 ๐ จักกล่าวถึงนางมาร
 กิจจาองค์พระทอง
 ๐ กิกแลวนางยักสา
 น้อรขวันเกลือกปล้ำไชวย
 ๐ บั้มคลำขยัมเทา
 กระแด่กับนักหนา
 ๐ พี่เลี้ยงนั่งเกียงแก
 ใจใจไกรยจั้งเห็น
 ๐ โยบครางอิงปรางนาก
 โจนผาเซาขาวลัน
 ๐ ปะกันเพื่อนช้านอก
 ลมไซแกไผไหวย
 ๐ ปางนัรบรกระบาท
 รีบเท้าจรูเข้ามา
 ๐ กระจกปรกอกกาย
 ว่าไผเกรงใจนาง

ขวันเข้าแม่วังไฟ
 เหล่านางไฉนยากอบบล
 รุงชีเมอาลามา
 สันโศกเค็นเขาภารว
 บิคาเทาเบียงลักครา
 เจ้าจรัมาควญไค
 พังปิกตรักถามไค
 ไฉนมีไครยเป็นเพื่อนทัว
 ใจยพลุงพลานลญาไฟกอง
 ไหลสนสินชีวาไคย
 หนินหน้าคาทำ...ไค
 หมุนนางไฉนวังเข้ามา
 นวนางเจ้าไฉนลันคา
 ทำมายาค้อ.. เป็น
 บั้มนวกแลทุกเค็นเอ็น
 กว้างเอนเห็นอรทุกวัน
 หน้พู่พุ่มาควรังสร
 หมุก้ามหน้วังออกไป
 เพ็ญหมอกว่านางไคย
 ขอทุนไทรบัทไผ
 ภะรคราตังทาสา
 ถึงห้องปรานังแนมนาง
 ยังสยายทัวทั้งราง
 แฉงรองครางอิงปรางปรก

๐ ทรงนำปสอบถามไป
 เพศไพบึงไคยหนา
 ๐ เจ้าโหมจ้ำม้หน้าจ
 ขุภณเลือกสันไปย
 ๐ เซาวังรับสั่งเพ
 ภัโรยวงไปทา
 ๐ ภรรรดทอทดัดไนา
 ไชนางเป็นอญางกระไทรย
 ๐ หม่ออยาทูนว่าไช
 หม่อยกราบทูนว่า
 ๐ หม่อเลือกทูนว่าเลือก
 หม่อลอมบังคบไท
 ๐ เทาตรควาเออคือ
 นางหายจ้โปรคปราน
 ๐ หมอดยาจ้วางอยา
 บักระหัดค้คักไชวย
 ๐ หม่อเพคทำขววยเพค
 ภาบาทูนถววย
 ๐ หม่อสมเชียวอยาถม
 สิ่งไทรงในหมทา
 ๐ หม่อนวคเข้าบับเสน
 ใญ่ลายางภาบไนย
 ๐ แยกยายเล่นภายไนย
 หมายากาเวญสาตึง

เป็นฉัโดยเจ้าสมุคชา
 บอกเรียมทราไคเข้าไย
 นอรปิตาไเพคไนย
 พูไนยไคทาหมอนา
 ภระจ้ไคจากปรางปร
 ภาหม่อมาสู่วังไนย
 เห็นหม่อมาครัดถามไค
 เจ้าเข้าไยเกรบรักสา
 ไรกไนกายเพื่อโรกา
 เพคมายาไชอื่บไคลย
 ...เคือคฆางภายไนย
 ทูนว่าลอมสิบกปรการ
 ทารทังนี้ช้วยฟ้ายาบร
 จ้ประหารไคเก็บไย
 นางสนทราขึ้นชัคไย
 ฌวยจอกไคคัคกระจาย
 .พระเวคอยาเบียบคลาย
 โกรควนวยหม่อไคทา
 เขามวมขมนำม้งา
 หม่อพืมาถ้อออกไป
 คองคลำเหลันเพือนค้ไย
 ยังปรกักระคิไคเห็น
 ...ไคสองสสิ่ง
 ฌัรไคอยากหมากม้งาาง

๐ สันทราโนมนอมเสียน	เทาคึกเพียรไปรอยอย่าง
... ..	จ้เอาทางแต่ไผ่นมา
๐ ถาเทารักเมียจึ่ง	โหลคิมมาอาชา
เกินไคพระเวหา	เจ้จวันมาถึงหานี้
๐ เทาเสด็จออกนอกหนา	ซิบแหมที
แจ่มไผ่เรืองก่	ว่าพิณทุกไผ่
๐ สันทราแม่เจ้าไผ	อยากผลไมถึงเมืองไกลย
อะใจไผ่ไผ่ไป	ไผ่นว่าไผ่ไผ่นมา
๐ พิณไผ่มีสุก	เว้าช่วยทุกพระปิกา
กอกุบลูบหลังหนา	เจ้าอาสาปิกาไป
๐ ยังจำไผ่ทาทมิไค	เจ้าบอกไผ่เข้าใจ
อาสาปิกาไผ	ถึงการา
๐ จักมาพระที่นั่ง	โรงหนาทามปราด่นา
เล็งกฐอนบูชา	ภระลูกยาภาเอาไป

รวม 28

อ้นกัณระระกุนาร - พังกระอ้งการ กราบกรานพูนไท ปีกากรักไซ
 ไพรคิใหญ่ไป เป็นมวงหวังใจ คอยกระมารคา

๐ ทาใหม่กระหม่อมจาร นำพาอาหาร ไครยจักรักสา ทนอดทนอยาก
 ลำบากเวทนา กระหวาลูกจักอ้อมมา มารคาอาสัน

๐ ภระอ้งทรงสัก ยกลูกใส่ถัก จูบรัก. . ขอการมารคา
 เว้ายานารไผ่ ทุระเจ้านร พังรักรักสา

๐ พูลูกพุดกรร เม้นอย่ากำหมั ว่าชวนท้อ พังไผ่เขาไผ
 ออกไปรักสา คำเขาเขาปลา ยาบราห่มใจ

๐ กี่รายไผ่ชุก ลูกหมายาทุก จ้เอาใจไผ ทุระขางหลัง
 ยาก่างนใจ เห็นแกลไผ่ไป ยิงไผ่กลับมา

๐ กุญแจลกรามมาก ลังจากปราสาท ไปยังโรงอาชา อังฆ์เดี่ยวเพียวรอบ
โหมขอบหุตา จมแล้วออกมา นอกกรุงธานี

๐ มีน้ำใจรัก ลูกมาหาหัก อยู่นอกนุ้ย มีคัมภีระ กษาพระยา
ราชกรี เนื้อหน่อป้อคี่ แจงในกระไทย

๐ ครักว่าพม่า เกิดสำรับข้า พ้ออาชาไนย ลองลึงฟุ้งพิศ
มิคะวิกมิคะใจ ว่าพม่าโนไมย นองมาหากั

๐ มาเห็นทรงสัก มีน้ำใจรัก ภาระงทรงทรี สองเคยอะนุญ
เกื้อหนุนแก่กร รักโกรศิกพัน กรหลายชาคมา

๐ มาจอรจากแม ลันลามาแค ถามภาระราชา มาหาไฟโย
ทุกสไยโดยหนา บอกเลาแฉา ในรูขี้

๐ ไศพังมาถาม ภาระเจ้าเลากวาม แกมิงอาชา แมสนทราไซ
โรกส่ายยาฉู้ โปรคไทนองนี้ ไปเอาเกรืองอย่า

๐ ถึงเมืองตาวัน กำหนดให้ทรี เจ้จวันก็กลับมา มั่งวรุทาว
ม่นารัฐจรรจา ใจแล้วกลับมา ยังกรุงเฒอ

๐ อ่อนหนึ่งหนทาง สมุคไทยใหญ่กวาง ขามขึ้นสิ่งขอร ลำบากยากใจ
นองโหมเกรียจอร แถหลังกรังกอร ไครยหอรมาไป

๐ ภาชีพังตรัก ทุนความตามอค์ ว่าทุกไปโย เมืองมารลย์กศรี
ภาชีเกรียไป หนทางกลางไพรย ทุกโยนองอา

๐ แรกพริ้นมัว ไปเพียวเกี่ยวสาว ไปเขาคำมา เค็มไนไพรยอู่กว้าง
โดยทางเวหา ไวหนางานฉา พื่อภาเจ้าจอร

๐ ม่นาร้างคิด อยันต์หงตั้งจิต คิดถึงมารคอร ไปโกโหมขัด
โหมกัคไชรอน จุหนุทอร ไทรวบหัตยา

๐ มาทองรองทุก พื่อใจส่นุก ทุกแตมารคา หวงใจควยแม
เถาแฉ่ธรา งอนเพ็ลยเสี่ยชา เวหนางาใจ

๐ นำท่าหยาบอน ไครยจัก. ไหมมารคาไทย กัหว้าพื่อกลับมา
บารควันไหลย เป็นมั่งหวังใจ ควยมารคา

๐ กระจกัณษัตถ์คอร พียาทุกร้อน นองจักเข้าไป
ทูนไพบิตา ไหลคนมาภา ไปโวโรงโน

๐ จิ้งอาชาซาน พังภระกฐमार พุทธชอบชาไสย ฟีนองสองรา
จึงหากรไป ภระอ้งทรงไซ ขึ้นหลังภาชี

๐ อำหนาคอาชา เรียวแรงแข่งกล้า คฤาษี ราชศรี เร่วพลันทรโดย
เข้าในกรุงศรี เจ้าพาจรัล ขึ้นเผ้าพุมิ ทรงวิคบิดา

๐ ทรัตนาลูกแก้ว เจ้าไคมาแล้ว หดาแก้วพ้อ ทุนแจงส์แดงกิด
ทรงวิคบิดา ลูกไปโยไคมา ไวหนาคัสจัน

๐ มาทองรองทุก ตัวไปไจส่นุก ทุกแดแมจัน งอยเพียบเสียบข้า
นำทาทุกอรั ทูระเทานัร จัไหคันรักสา

๐ ทรงวิคบิดุราด เทาตรัคปรีภาด แกมิงอาชา เจ้าไปให้ตี
ยามวิโรคา ไหลส่วคัสคดา แกภระทรงทั

๐ นางศรีสันทรา ผูกคิ้วหนิวหนา ออกมาด้วยกัร รั้งด้วยพัคส์ดา
พุดจาเสือกสัน ฉามหนอนักัทร ว่าชวนแมอา

๐ ไคมามาแล้ว หดาภระลูกแก้ว ไวไพนยอาชา แมนีไชนัก
ลูกรักแมอา แมใหม่เห็นหนา คั่นหนึ่งคั่นไคบ

๐ ที่จัไซไปไค บันคานาไฟร แมใหม่เห็นไครอย - เห็นแดกฐमार
แมจ้วนเจ้าไป ไพนชาเทาไค จะไจยกลับมา

๐ เอ้ายามาไค แมคลายความไซ แมจัให้ตีดา บุตรีของแม
งามงนักรหนา อายุะสังชา กัยเจ้าคร้าวกั

๐ ลูกรักแม่ไป รูปรางอยางกระไทรย คงจัเห็นสักวัน รูปงามจั้งจั้ง
อยูกุงทาวัน ไปยชางกัหนานัร เมืองที่ลูกไปย

๐ แมจัไหสารทรา ไปถึงตีดา ยาปราวหมไจย ไพพระตีดา
เก็บอยาไคยไวย ไคแลววันไค ลูกแมภามา

๐ กฐमारชารไปย มารคาปราไสย ขอบไจนักรหนา โปรคไคลูกไป
หาภระตีดา เกรือกัณษัตถ์มา แมยาเสียบไจย

๐ นางสนทราमार โคพังกุมาร ไนยอกเป็นไฟ แม่รักแม่ใคร
แม่ใหม่เสียใจ ปากหากปราโสบ ไนใจเป็นมัว

๐ สนทราแดงสาร ไปถึงนางคราน เมรีดวงจัน ลูกอีสิบสอง
หมักรู้ปองไอสวน แม่ใหม่โทมัว แม่แกล้งโสมมา

๐ มาถึงเมืองมาร ลูกแม่ปรีหาร ให้สินสังข์ ซ้ำให้สินขัน
ทั้งคัมทั้งมา ยาไวโหชา มารคาหยักใจ

๐ ถาหมักรับมา เมืองพระบารคา จีรอนเป็นไฟ ลูกหน้ายาไว
แม่โคตังใจ สวัดคีมีไชย ว่านางวัน

๐ เสี้ยแล้วสนทรา ม้วนพับเข้ามา สันยาวเทากักร เข้ากระหนีกไสกลัก
ห่อพสาพวัน เอาเตียกโคพัน ผูกรักกลักตรา

๐ แขนวคภาชี ทนเทาสาะหมี่ ว่ารากเครื่องอียา บันยัดจิงนักร
กลวกลักจักปา สุนหายรายอียา รู้ว่าก็พิร

๐ แล้วจัดเครื่องมา บอกอารการหน้า เอามาครบวัน นามมาผูกมา
ทีไหนอัศจัน แล้วหน่อนักพัน ลาปิตุมารคา

๐ พระองค์ทรงสัก ยกลูกโสบตัก จุนภักทราษร แล้วอวยพอรไท
แกกระลุยกยา โรคภัยภาทา ไปดีมาดี

๐ กราบบาตมิจดา แล้วเจ้าลงมา สุนิงภาชี -ถามวาพินา
เพลาโฉม มาว่าปาชัน ดีแล้วนองอา

๐ วันคารยามการ อังคชถือถาร เข้าไนยลังกา พดทางขึ้นนัง
เทียมเทายักสา ทัดสักรัณนา เชื้อจรรมนำใจ

๐ พระองค์ทรงมา ทรงวิคิตดา มาดพิโน ลูกพังวามัก
เห็นปรีจักแกใจ คฤาองค์คัลไนย เจ้าไทรยพริงสา

ยานี 11

๐ อาชาภาเทาจอร
หักสิริกรุงการา

จากคอรขึ้นเวหา
พระบิดาเงยดูไทย

๐ ข้าสาวหมู่เขาวัง
สาวแสนแคลไคลย์

๐ พี่เฝ้าเหล่าขาว ๆ
ตาหนึ่งข่มขวางนัย

๐ อาชาภาเทาไป
นอยหนึ่งถึงบารคา

๐ แม่เห็นอาชาชาน
มาทองนิยงไครย

๐ ภระพึงนางแมถาม
มาพระบิดุรา

๐ ไปเข้าอัยยามาให้
กำหนดในเจ้จวัน

๐ มารดาฟังลูกเล่า
ลูกรักของแมอา

๐ ว่าแล้วแมว่าเล่า
แมว่าเหมือนจะเหล้น

๐ ยามเมื่อแตกอรนรร
ไทพามาแมชาง

๐ พี่เจ้าเทาหลังนัก
ลูกรักจักจากจอน

๐ คำเขาและเข้าปลา
เขาเออขึ้นเห็นหนาไครย

๐ ยามเมื่อแม่จั่วบัยไซ
ก่หวาลูกจักกลับมา

๐ นอยนักพี่จักไปย
พี่จะไปในไพรญ์สัร

เด็นเก้กัสบ์เลื้อคไหลย
แต่สัไบยก็ลืมห้ม

เห็นสาว ๆ กัรองข้ม

ตาหนึ่งข่มขวางราชา
จากเวียงไซยเข้าไพรยปา

แมปามารับล้งไป

ภระชมมารตรักดามไถย

อูยที่ไหญยลูกไคมา

ทูนเลาความแถมารคา

ไหลลภาไปทาววัน

สมุคชาไซเพี้ยงอาสัน

มาไทรตามบันชา

นัญนางเจ้าทรวงไสกา

พระนิคาแกลงท่าเซน

ว่าอย่าเข้าไปไทรเห็น

ว่าจ้เป็นมาสักอยาง

ว่าเลื้อกสันเจ็บไนยราง

เจ็บไอยครางเหมือครังกอร

รักเหลือรักเมืออันวอน

ภระมารคอรไวแกไครย

แมจ้หาบาแต่ไหญย

สายสุคไจยของแมอา

ไครยจ้ไคมารักสา

พระมารคาจอาสัร

อูยถึงไหญยเมืองทาววัน

หันทางนัรแสร์กัรการ

๑ ลูกอายุ: เจ็ดปี
 ซ้ำเฝ้าเซาทหาร
 ๑ ไหเบื้หมักรุดก
 ทางไกลนอยไปหรือ
 ๑ ลูกรักของแม่เอ๋ย
 ทำคุณอันมฤคชา
 ๑ กุหลาบพวงมารดา
 แม่คุณยาวุ่นวาย
 ๑ พุ่มออกปากไซ
 ไหมคิณฑุณิกา
 ๑ ...ก็ไทร เอ้าไทรยโค
 จ้อสาบิคาไป
 ๑ ภาระแม่อนภายหลัง
 เจ้จวนจักกลับมา
 ๑ ว่าแล้วแก้วกรัลยา
 พันองทั้งสองจอร
 ๑ เป็นนกอายาสิมแล้ว
 ความบุรยาจำหน่าย
 ๑ ที่สนุกพยานอร
 รักคนอยารักสิน
 ๑ เชื้อคินยาเชื้อคิน
 หักสักรั้วมาร
 ๑ ทวตวยควมฉวม
 บึงชานนังไกลไกล
 ๑ นางเฝ้าสรุกลูกแก้ว
 แม่ปาทามาสัง

ไหมคัณฐพิไชการ
 ไหเก็นการโอบโอบหรือ
 มาไซลูกเทาแม่บื้อ
 ว่าพลางถ้อ....
 เมื่อโดยเหลยจักกลับมา
 หมัร เพศสอฮ้าเพียรจ้ตาย
 รำพรรนาไปมากมาย
 บิดาใจซัดหรือหนา
 ไซใหม่โศคนินทา
 แดสมุคชาลูกใหม่ไป
 พุ่มไซซัดอยางก็ไทรย
 จันกรวนเทาสิ้นรีว่า
 บิดาถึงรับรักสา
 ๑ วันฉาเท็กบารคอร
 เรียกอาชาเข้ามาสอร
 จัลดันนอร์วังกาย
 ตายมากแล้วเพราะบ่วงชาย
 ๑ องเม้ามายพ่ายกิน
 เมียรักวอนพ่ายิน
 ยาลหลังสิ้นควมคณา
 เชื้อหลายหมักเสียการ
 หัดหมาลวงเอาดวงใจ
 ทานทั้งปวงถึงจำใจ
 รักควยไครยบาสินยัง
 เส็จความแล้วลบหน้าหลัง
 จันนอร์วังกาย

๐ ชวนกรัโหเพอไซ
 เวณกำปากลำไกล
 ๐ เพย็กสองพระกอร
 แดงอ้งแลวห้งมา
 ๐ เหาะฉายขึ้นปลายปา
 ควาง ๆ ก่อวางไป
 ๐ ทาวทรวาคหวหัด
 ช้นทางกร้งจางทา
 ๐ สองหุดไกวบกวัก
 ชายฉาวพสาสาร
 ๐ ม้ามิงวังโณนผาค
 พูเฮาเขี้ยวเป็นทิว
 ๐ แดกลับร้งมร้อร
 ล้งไปไนไพรยปา
 ๐ ม้าทองเลื้อนล้องล้ง
 เห็นกุกฏีพระจีไพรย
 ๐ ม้าทองส่นองถอย
 ทั้งสองเร้านองพี
 ๐ ว่าพัลร์กัณณาย
 โจนจุล้งสทา
 ๐ ภาระเลื้อบอ้งลงจากมา
 ทรายสอาคดั่งกวาคไหมย
 ๐ ทรายแววต้งแกวบัก
 ภาระล้งล้งวารี
 ๐ เส็จล้งนุณทินกาย
 คาเปล้องฉาซบล้ง

เช้นไปโหสนาย
 โกรษร้ายยามีนา
 รับเอาภอรภะมารคา
 ภาวีภาพระอ้งไป
 ภะมารคาเงบุดไท
 นโนไมบกรับนา
 เทาหลังจคถึบเมคา
 คุกระจายพระภายภาร
 ภะซักคักโณนพีนาน
 ภะภายพัลร์บักบิลว
 บันอากาศสูงสุคหิว
 สงลิมลิวสุคลูกทา
 ภะจั้งวอนว่าอาชา
 ล้งคังคาไหส่นายไย
 หน่อพท้งฉันพักไป
 โหนร เรือนไครยพีกาจี
 อาส่มนอยพระรือศรี
 จักจอนร้ล้งไปหา
 เหาะฉาฉายล้งปลายปา
 เห็นนำท่าส่นายไย
 เข้าไปหาท่นพระไพรย
 ไปไปไบหนึ่งไหมบิ
 พนหนาวักพระภาศรี
 บุทลินสี้ซำมระอ้ง
 พระเลิดสขาบขึ้นจากค้ง—
 ทรวงพสาทักคำควญ

๐ เวียงไทม์ไทยสัวัน	ทรงสัคนันหอบหวน
กระคอบนงลอบนวณ	แล้วตรัศชวนเฝ้าชี
๐ เก็บเอาคางคอกไม	ไปถวายพระฤาษี
อูหม้ออูหมี่ที่	เซ็นพระพิไปช่วยกั
๐ บำโคยนิภะอ้ง	เค็นคัณพรงเข้ามพลั
มาหนานน้อนักั	เข้าโนคัณทุกุณ

รวม 28

๐ วันนรนาภา นั้ภาวไนา ภาสาฤาษี โคยนิเสียงนั นอกหนากุณ
จับไมเทรื่อ ทาชีออกนา

๐ วันนภะรริค เห็นภะคาบค เจ้าเข้าปหา หนถวายคอกใบ
กราบไหวนาภา ฤาษีถามว่า หลานมาแต่ไหน

๐ ทังคัณทังบ่า จัมาหาตา หฤาจีไปแห่งโค ทัวของหลานเจ้า
ลูกเตาของโครย อูยานเมืองไหญบ โครยไซไพบา

๐ ภะเจ้าเลาการ บอกเรื่องเมืองบ่าน นิตาขารดา แมเลียงคูนี
ชีอศรีสมุคชา ตรัศไซไห้เข้า ไปกรุงทาวน

๐ ไปเอาหมากบ่นาว บ่งวรวาว บ่นาวรวาบัน บอกภะคาบค
กำหนดเจ้จวัน กลับมาไห้ตร ตามเทานันชา

๐ แมสมุคชาไซ ไหอยากนัลไม ทรูเจ้รวจำ ไซไห้ภะหมอบฉาร
เก็นการคองมา ควยปิงอาชา มาสามราตรี

๐ ฤาษีถามไป โทณสิ่งอันใด ที่เฝ้าชี เจ้าหลารไปแก
มาแลสัที่ หฤาว่าจมี สาคันอันไคย

๐ บัษพระกุนนาร แกเอาคัถัถสาร์ แตะอาชาไนบ ภะสั่งถัถกนา
นาการับไป เป็ดถัถกัไกบย สารคลีอารค

๐ คลีอารอารจับ ฤาษีทักอ็ก ษะนุนคูนภะ มาปะกัณ
หลารชาบไพบรู เข้าจีไห้ไปตาย

๐ อีหรีสนทนา นักรักคิดสอญ่า แก่กระดลารววย ภาระฐั่ว
กลัวใจบาราย ตัวข้าใจโกร กลับใบการา

๐ นร่าถึงกิก โสภสอยนอยจิต แก่กระปิก หลอกเล่นเดาเฝ้า
รักกิดินารา . ไปหาบักรรี

๐ เป็นวาค่นาามุน มาอับเจ้าภระคุณ เป็นมูเเต่งที ทานตณักลิต
จกิดบราหนี โปรกแดงสารสี .. ในไป

๐ จังพระอาจารย์ เห็นญูหมาร แปลงสาร เสียบไทยย โยลักษณสารตรา
สับทรานางไท ไขชุกทุกใจ ทวยภระทีคา

๐ อยู่เดียวเบเดียวตัว ยิงใหม่มีนิ้ว เหมือนปร้อมรายฝา เนื่อหน่อกรัสต์
แจจ้ดโพหา ไทภระทีคา รับภาเขาไป

๐ มอมเวนสมมัต กระสัค ที่มิงมาไผย ลูกแมทังสอง
ปักครองกรไปย ยาว่าสิงโคย ในเทาฝักเกื่อง

๐ เขาเฝ้าเทา . บักรรีเสทนา อยู่เมือง ยาคีทวงตัก
จักชัณเื่อง มอมเวนมานเมือง ให้เจ้าสองรา

๐ ทั้งสองครองกัน ยาคีแยงเคียงฉัน โกรทชิงเงิงสา ผิดพลังคร้งหนึ่ง
ยาคีงทีกา กอยพุดคอยจา สัจสรกรไปย

๐ แด่หมโคมา เวียนหวเว็กนตา เจ็บโพทายไผย จัไปยจมา
. ก็โคลย เวณาเหลือใจ ทวยทวชรา

๐ แดงสารเส้งขับ คีตราปรัทม แลวพับเข้เขา เข้ภระหนักไซกลัก
ห่อสาญุชา แวนผ้อาชา เสปือร หลังกังเก่า

๐ ฤาษีกิดอา' ว่าพระภูเขาร มาถึงถึงเร้า ญูจักอญูกร
เกือทญูนแกเข้า ญูจักไปเจ้า เหล็กกรคนัรมา

๐ ว่าแลวคาบัก หามว่าเจ้าจก อยู่สักเวลา พักขึ้นไป
บ้นยอคมับพทา เฝ้าเหล็กกรัณา คังการีที

๐ ช่มภระชนไชย ไทเจ้ากิดไปย ในเปื่องยักกรี หู้เห็นเจ้าไป
สิงไคใหม่ มี เหมือนหนิงกรัสตรี ไปไหนไปเปล่า

๐ กษสารเชื่องา กิ่งมิ่งสา เชื้อไขปลายเขา เข้มเล็บเขี้ยว
ก้นเคี้ยวมือเปล่า ปะคั้นร้ายเร้า จ้เอาอไทรยมา

๐ ว่าพลางยางบาด ออกจากอวาค ไปยังบัณฑา เหาะขึ้นควยขาน
พื้นารภามา ถึงบัณฑาสาหลา กองกุนพิที่

๐ แลว่าพระคัมภีร์ เอาแร่เหล็กกรัด โยนเข้าคักก็ โอบอวาคา
พระมหา กัสี ครอบเคาเกาที่ เกิดเป้พระชน

๐ เขี้ยวแสงแทงตา กระจาศรีสา อัยภามาพฉัน คีคักนักหนา
ก้มกลาสากริ ถาจักจ้ฟาดพิบ เอาแผ่นสินลา

๐ โยธาสามา ดินลาจ้จ้ซาก ออกคังพนา แลว่าทวยินใน
แกกษมารรา กระษัณห์หนา เจ้าพาเอาไป

๐ สันธะรับกับอ้ง เค้นทางกลางพริ้ง รู้ว่าอย่างกัไทรย แลว่าเทาไทรพอร
แกพระหนอไทย ส่วคัมภีร์ไซ โยบไทรยามี

๐ ภูมินธรินทอ กราบมากคิกคอร รับพอรพระชี แลว่าแดงกายา
เจ้าพาขึ้นที่ อาชาภาลี้ เค้นทางนภ

๐ ขัปอาชาขาน พุ่งเหาะหิยาร ลอยลึงปลิวมา กระจายฉายพิค
รมคัมภีร์สา ปลาบ ๆ ถาบาด โถมถึรับไป

๐ ถึถึงแคนพริ้ง สั่งเกบเนคมั่ง เห็นปรางนางไท ถาวัคสวาราค
ปราสาณไย ภาชีทูนไท วาปรางยักศรี

๐ จิรณทอร้อยแสง เห็นยอกกำแพง รอบขอบธานี พุงปนาไร
สภายลี้เหี คคองทวยณมี ไหลยรอบขอบเมือง

๐ ฝ่ายตุงยักสา เขียวไชวไชมา หนีโคเหือกเหื่อง ฉับนาลังนา
ทูลหลานนอกเมือง ท้าวกลับกักหัยเยิง ลงจาอาชา

๐ กระเจ้าเข้าไป ไนมักตุงสาไหลย นังนิงมิงสา ไนเพลาเอฉัน
ยักเห็นอาชา วิงฉาวเข้ามา ถาถามว่ามาไทรย

๐ ปางนักรบรักษากำ
 คุมราบรองงามไป
 ๐ ยักแฉเห็นนาระพู
 เขาเร้ากับเอ้ามา
 ๐ บั๊กนิกแคไนใจ
 อาชากังไคยา
 ๐ เพื่อนว่าเอ็งยาพูด
 เจ้าพระคุณเมสนุทธา
 ๐ เอ็งเข้าไปภารา
 ตามแต่เจ้าเมรี
 ๐ ชุนยักกรันไคพัง
 เร้าจ้อภาเอ้าตราไป
 ๐ นางงามจ้อฉาบไถ
 จ้อใจเข้าไกรยมา
 ๐ ไปกร็รอยกันคี่
 อยู่ทีให้เหม้งาม
 ๐ เข้าไปในเวียงไซ
 นครเกราะวังชาวอยู่
 ๐ หนอ แฉนาร์กไคหา
 จันมาฉุชาไป
 ๐ ภาระอ้งผู้หวังริา
 จะเกินกวบไปขกวรการ
 ๐ คึกแล้วหนอกระสัด
 เอ็งเอ้าแตกลักตรา

เห็นอาชาเพื่อนกักใจ
 ว่ามาไกรยไปไคยมา
 นั่งอิงอยู่ในสาหลา
 กู้ชาเสียไคตาย
 ฐาวไปถึงเจานาย
 ญหลังลาบเหมื่อนเสื่อปลา
 เร้าเป็นญคี่อสารตรา
 ไซไคมาแตกหานี้
 แฉนิกจ้อเจ้ากังหรี
 จ้อวารประการไค
 วัชนั่งถอนใจใหญ่
 ๐ ทวอยู่โยในสาหลา
 ว่าอยู่ไคคั่นถิดตรา
 เข้าว่าเร้าเข้าความ
 เจ้าเมรีจ้อไคถาม
 ไคชอบความเจ้ายาอยู่
 ที่อ่าไคมีอู่
 เร้าจ้อภาตราไป
 ๐ หนอ ๐ งามไคเห็นไคลย
 อยู่...ไคทองการ
 คำมรือคี่ถอยชาวาร
 จ้าวกมารจ้อไคหา
 ๐ ๐ จ้องตรัดแกยักสา
 เข้าไปหานางเมรี

๐ เร้าจำถาอยู่สัหลานอก
 นึกใจเก้ไทม์
 ๐ เจ้านายเป็นผู้หญิง
 มุกฉริกริรพา
 ๐ ยักสี่เหล่าที่มา
 เต็มที่เห็นไหมไป
 ๐ ถึงวังแล้วนั่งเฝ้า
 ทักถามขุนเสนา
 ๐ หื้อมาเชยักโกหกร
 อีทาสาอุษาโย
 ๐ เสนาแจ้งอาการ
 มานมรูงมางเง
 ๐ อยู่สัหลานอกหนากรุง
 กระหม่อมจารจากรา
 ๐ ทาหรีเค้นล้งมา
 เชาไกลส่งไฟไป
 ๐ เป็ดองผาเปิดผากล็ก
 เห็นสารภะมารคา
 ๐ ฝึกกระหนกคลี่สารอาร
 ทบอมบวมกอยแลไป
 ๐ ภระเมกิดเม็จตา
 บาร กอกรสาเหิรา
 ๐ ารองกิดแใบไวบ
 เจาภระกุ่มมสุณา
 ๐ แลวสังแกหญบาร
 เ่องไปสักปรึไคียว

เพ็ญมอกเจ้ากังหรี
 คอยเร้านี้หมีเกรยมา
 ไหมสูวังเภาไปหา
 กลวยักสัจเห็นใจ
 นังพุดจาคอยเกลียไกลย
 นายพื่นไวภาครามา
 นวณางเจ้าเมียงกักรรา
 ทาร เอามาสิงอวไคย
 ของสัจคันหรืออวากก็ไทรย
 เร่งล้งไปภามาเร
 ว่ากลักการของกุดแม
 ชีอัสคอรภาจธมา
 คัควงกิงราสา
 เชาไทมมาก้อจไนย
 รับเอำตราแล้วภาไคย
 อังอรัไคยเจ้ารับมา
 ขอนไซพักคอยแลศรา
 โศการร่ำรำไคย
 ไหมพุงทรานเภาหุไคย
 อรไทรูแตญไคย
 เห็นว่าธาอยู่เปล่าเปลี่ยว
 หาเชยไค้งไคย
 จัหาไคยบหม็ภมารคา
 ไคยไคยมาแก้ไคย
 ชำนารการเกรยทองไคย
 ไคยหาไคยไคยไคย

๐ บ่อนุ่ค้ความชอบ
พุททวักขาไสย

๐ เขาวั้งรับสั่งนาง
หาพิพรไคยบิโกมา

๐ กาไกรยทำบิโกพล
ตำบรวคเหี้ยวทรวคตรา

๐ กะเกนทุกพรวคเหี้ยว
นังยามคามไยไค

๐ เบาวิมารสังการเส็จ
สงแกนางทาสา

๐ กรับทั้งของกาวหวาน
สาวสัรวญขันทรี่

๐ การทองรองขันน้ำ
กลับเพคเป็นมุ่นุ่ค้สา

๐ เขาวั้งรับสั่งนาย
แดงทวเจ้าทวไวย

๐ ชูการเก็นกลางหลาก
สาว ๆ เฒ่าเขากรัว

๐ งานแ่งหมแพรวศรี
ทรีไคยวิไปพลัน

๐ ถึงนังการตั้งใจ
เขาวั้งถอยหลังมา

๐ นางจางั้กระหยาย
บอกว้าเวากั้ทรี

๐ เจ้าฟ้าศรัคปราไสย
พระนองแดงขบงมา

ในม้อรวบักั้ไฟ
ไวอื่นไคยลุดุมารคา
เหือรวิงวางไปเหียวา

ถึงสาหลาไ้หนึ่งยาบ
ฉวยทวไคจับจำคา

ไ้ทั้งนาลีกาทราย

ไ้หลินเส็จทั้งนายไ้พร

ไ้รักสามาอาชา

แล้วเส็จเจ้าสุปรา

แดงโพชนาควนเครืองคี่

พวกเขางานเกรบแดงทรี

คกแดงทรีาไปสลา

แดงไ้งามตามบันชา

แล้วกั้มาภาของไป

คำแมลงกายเสี้ยวทันไคย

คักมมไ้หมยลวยสับทว

ทรีคเขนนาคกุมแลทว

ทวยังชวกรัน

คู้ทวงทรีพวจะไคฉล

ถึงพระปัดสาหลา

ยักส่งไ้แแกนางจา

กถวนยาพระพุฒี

ยกภานถวายภรวักกรี่

คกแดงทรีไ้ยกมา

สังความไปแแกนางจา

บอกว้าชาชอบใจไป

๐ นางจำยิ้มส่อนอย
 ภาศไผ่ไผ่ไผ่
 ๐ นางจางวายข่มรับ
 กอรวาเป็กวากกรี
 ๐ บวนโอคขวับระพระหัต
 เราฟาทักสาหาร
 ๐ พาวจาสงภานหมาก
 นางวาทาลาไท
 ๐ กังหรีถามนางจา
 กิริยาแลรูปราง
 ๐ พี่แลเห็นแกตา
 ไหวรูนางอยู่ไกลย

ภาระนองนอยซังปราไส
 ไผ่คำโตหาไผ่มี
 ภาระเจ้ารับการพระศรี
 ลวนของคี่แดงเต็มการ
 หน่อกระสัดกระเสมสาร
 ของกาวหวานสำมรานใจ
 ยกการจากภาระอ้งไป
 กลับหลังไปยังนวงนาง
 พารพิม่าเป็นกัไทรบ่าง
 จักเกดสักราวไกรย
 ใจพียาเห็นเป็นกัไทรย
 ให้พี่ไปคู่ทวงที่

ราบ 28

๐ นางจาวแม่ รุบทรงงามแ่ง ภูคจากระคี่ ทหารักหนาซัน
 เป็นพรหมวาหรี รุนสิบศรีปี พงกแม่แกกรัหวา
 ๐ ราวสามสี่รอบ ลางที่ท่นชอบ ผีหมรร่าในตา ถาสมคังนิก
 เห็นจิ้งก้นักหนา กับข้า สี่ตาก็ใหม่แล
 ๐ แก่พอกกลางไซ แก่เอ้าการโค แก่ใหม่ซังแก เนื้อหนังยังแพนร
 แม่แกกระหวาแหล แก่เพียงหมอมแม่ แก่ใหม่เกินการ
 ๐ กังหรีทอบมา ว่าสัพพา ซังวาซังซาน กิ่งแกเกินไซ
 คกไวหนางาร นองจักกิดอาน กลับกลายเสียไผย
 ๐ ว่าแล้วแคลวกลาด ออกยังเกยมาก ดังเสหนาไผ ใหวอกไปปาว
 ซลเขาเวียงไชย นายไพรไกลไกลย ให้เร่งเข้าพา
 ๐ ใหลูกโรงทอง สามสิบเกาทอง แลวทำบินจา เราจะทำวันพี
 ทานที่ผิงมา ขาเผาวาวพระยา ทรวศราก็ไป

๐ โชนถ่อนชาตรี พุณห์ทั้งนี้ ยาบลิ้มลิ้มโครบ วิชาการศึกษา
ยาเวญไคย ตั้งเป้การใหญ่ เจ้จกัณเจ้จวัน

๐ ส้งแลวแควคสาค กลับเบปปราสาท ส้งเขากำให้ร ไทแดงบายศรี
อย่างคี่สามชั้น กำหนกสามวัน ไทหันพิท

๐ ผูกเสหนามาร รวงจาศ์หลาการ บุกม้บัคส์คี่ หัว เมืองนอยใหญ่
มีโยมบันชี สามสิบสองที ภาพาวเขามา

๐ ฝ่ายเหนือเกินโม เหล่ายักบัคโต เก้นเอ้าจากคา บ้างเก้นเอ้าทวย
. นักหนา บ้างทำบิณจา โรงโฆโรงค้อ

๐ โรงจิโรงหุน ปลุกปลำทำวุน หมีไคยค้อยอร ตีรันกันไป
หมีไคยลันนอร ไหมลคี่ไหมยอร การรอนการควน

๐ เขาอวนเอ้าปลา เก้นเอ้าเหล่าส่วน กัดหื้อสองหื้อ แควพ้อมควณ
เขาเรื่อกเขาส่วน คำฉิ

๐ เขยักปลุกโรง โกรงกรางผางโผง เขากลุมรุกร ชักลากดากกระดาร์
เฉียงขวานฉักร การเส้จเจ้จวัน โรงสันโรงรี

๐ แลวปาวเขากวน ดากหื้อหนาบาน พุทธรายให้คี่ แล้วในสามวัน
โพบัรเภาจคี่ ทุกทุกหนาคี่ ไหมีรวไคย

-๐- ไหปลุกกลวยออย ไหมเอ้าลันนอย เอ้าทีล่ำใหญ่ กัดวยม้งทั้งลูก
ออยปลุกหังไบบ ส้งแลวเขาไป หุนไคยกังหรี

๐ บังเหล่าเขางาร จักแวงแวงการ . . . (กันฉับขาด) . . .
ผีมือเข้าคี่ อัมการบายศรี ไหมมีโครบเสมื้อ

๐ ไปยกองตาคี่หนี่ กะไคหกรี่ เสียวไสยไนบ
. ลูกเทื้อหลารเทื้อ ไหท่าทุกปี

๐ พับเป็นกลีบบัว ชังไคมีคว ฆูนางทาศรี ผีมือ . . .
. ชังทำบายศรี แล้วไคถึงวัน

๐ ไคยอคมบายศรี แทรมคอกการะหนี่ จำปีอะหนั้น หังคอกว่าปา
กระทานงาคอยกัน แกรูปสักไซ

๐ รูปสิ่งรูปใด รูปใดรูปใด รูปหมู่รูปกว้าง รูปขวางกลางไพรบ
ทุกวัดใดใด ไนยของนายศรี . . .

๐ ชั้นสองงามสุด และเป็นรูปครุค อุณวกาก็ ภาไปยสุสธาร
วิมารลิมพี แกรูปกิจหรือ รูปวิหยาหอร

๐ มื้อถือนระชั้น ทั้งเคียงเรียงกัน กับรูปชื่อนอร รูปเกศสุริยา
ยักนางจวน และรูปวานอร รบด้วยยักสา

๐ ชั้นสามงามสุด และรูปเทพบุตร รูปพระพรมา รูปพรหมปรีหมกอร
งาน้องนักหนา หน้าพระพรมา ทั้งถวยเนาณ

๐ เอายอดทองหม แล้วเอาผ้าคลุม จับโคขารกัน ปิศกยกใจ
นางฝ่ายกำพริ แมร์กวงจัน นายณเออณา

๐ สังเกตาศรี เร้วพลันทัต ไปหาโหนดมา เราช้ให้ทำนาย
กุโสดกา ทาศีกรามลา หีชาวิงไป

๐ ถึงเรียกทานดา คุณแม่ไหา เร่งมาไวย ๆ ทาโหนดไค้ง
เซาวังคกไย ปื่อควายไหญ รีมไวเซามา

๐ กิ่งวังนังเฝ้า จึงนวดนางเจ้า เมืองพระภักกรา ตรัคว่าพระครู
เราผู้กล้า ของทาร์นิมา กับนากไทรบ

๐ ไยสารบารคา ไหหารับมา กรองราไสวัน จึงหาพระครู
มาแลกรัก ลักจันเกาะกั หรือฉนไคยหนา

๐ โหนดไยเอารีมาร จับเอ้ากระดาน กุนหารไปมา โศกมื่นนัย
ไยไส้ช่า เฝ้าหับลักษา ช้คาเสกสุน

๐ จากไปไยใด ไยเคราะห์นางราย ว่าเสียกระฎา แมจ้ไคความเกื่อง
โศกเมืองวิสุน รังสาประพูน จัพลอยขุนไชย

๐ สารนียคัน แผลงเสียกลางหัน ทางแนเมเภา . . .
ไยไยไยไย จากเมืองวันไคย ไปแล้วไยคัน

๐ เก็นเมืองจ้เป็นไย กรุงไกรยจ้ไค แกทาร์ผู้อื่น ลักไยเมเกาะกัน
อญกัไยไย แมยาข่มขึ้น กัณคัคัก

๐ เจ้วันนี่หนึ่ง ถาเขนไผ่ถึง เจ้เคื่อนลี้ร่ท่า ชายไฟยังไม
ว้ร่ายนักรวาท เข้ามา หมักรักเป็นนั่ว

๐ นางหังโหรทาย ซึ่งโกรควนวาย จัทยว่าชั่ว ใจเถาเจาแพง
โหมเกรงโหมกลว ถาเปร่คัชั่ว โหมยเม้งโหม

๐ โอโหมชีกาว มาทายแซงเจา ว่าสินชั่ว ชี้นักกรัทยาจิก
โกหกนักรวาท ลวงกินแตก่า โทบากี้ใจ

๐ เทียวทายกลางตลาด ลวงกินแตก่ราก เป้นกัไทรบักอไทรบ
คัทยว่าชั่ว ชัมหัวหมัไป นังอยู่ทำไม ลังไปยาอยู่

๐ โหมพังนางขัม แครไนยหวักับ เขมื่อยู่ โหมโหวโหมลา
เก็นมาถึงปรู่ตุ คายคักหัวอยู่ อายหมุสาว ๆ

๐ จักรโคฉว ความตายโหมกลว โกรโคฉวบาว โหมนารโหมชา
หน่วยคว่ำชั่ว หลังกวยฉวบาว เห้งจันฉวสักัน

๐ เร้าทายทุกปี โหมเพียรสักที ทายสุ่นทายวัน แดกรัง. ถา
พานเพากันหรั เค็กสองสามวัน โหมนัโหมถื่อ

๐ เมรีกรันเซา หมูมารเซาเฟา นอมเกลปรุทนมื่อ จักรนักรบ
บากนวยไปหรั ผู้คิยชี พรุทเซาเซามา

๐ กลับเพคเป้นินุต ให้อ้ออวุด เป้นกามสินลา คามทวนคามยาว
หอกเจาฉวามปรู่ถา เก็นแททรายชว ถรวกตรากริไป

๐ มหัตไทรองจา สักคี่ทรายชว บันคาญไหญย ออกไปรับทาว
แหเซาเวียงไซ ทังลายชายไท เ้าไปครับกรัน

๐ ปีกาคัโพน กลองระฆะกลองโยน แตรสังคัมกักร ชางแพรงน้ำแพรง
ถักแดงในขัน ทานทำคามบร ชาเราสังไป

๐ เส็กแควแควลวคลาด เข้าสูบราสาต คำนรียีไย ญักกลับกลาย
แปลงกายเสียไหญย พีาอยู่ไหญย ไยหมี่เซามา

๐ บางวาไคพัง ลุกากคั่นง ชั้วงไวโยปยทา เข้าไปในที
กักรัถาภา วันนีพิดา กำแมลงกาย

๐ ตัวน้องนี้แก เข้ามาพบแก ชาคพรหมเจ้าหรี วาฬฟ้า
 พิจารณาให้ถี่ จะแบ่งการยี่ ในหอไคกัน
 ๐ แล้วยักลูกกระการ เข้าไปไนมาร์ ลังเลกเสกยัน เคชะคาถา
 บารคาไพบัน ทำสิงไคอ์ ชั้ไพรลิกที
 ๐ ชักนากุมเกด โอโมฮารพระเวศ มั่นนางยักศรี เบ้าวิมารอารจับ
 เการับสามที กลับกลายกายี สูงสีนิมนวณู
 ๐ เหวกลมสมภัก ภักตราหนารัก กลินกลอมหอมหวาน ถามว่าพระพี
 ปาหนียังจักวณู นางจ้าวำนวณู กลับไคลไคกร
 ๐ แลพรทงพิศ รั้วทอง. .. มิคทรวงคงถัน นิททองของมณ
 ลวคเณื่อเกรื่อวัน รักเกลดาเจ้าสัร ไสสวมเสียนนาง
 ๐ กำไมลอยไสพระกวร สัลลัทรับทรอน นั้กฉายหลายอย่าง
 ทำมืรังวุ่นอย สอดคกยของนาง ทิ้งเส็จเสด็จบาย ออกเกบชาลา

บานี้ 11

๐ ปางนั้นมันพระบาท	พระรศราครรศักดิ์ตรา
กรักรองอยู่ไปมา	ใจชายหนาแกยักศรี
๐ จั้ไปในเวียงไชย	สิงอันไคยหาใหม่
ยักกรวณูหรี	ล่ำลิกถึงอำมรินทร์รา
๐ ถาชาจไคครัก	เป็นสัรพันมุตัรบา
เกรื่องทรวงพูนเก็กมา	ยาไ้หมาอายแกมาร
๐ อินท่สองทวยคาทิม	แจงแลวถบิบเกรื่องสังหวาน
ยางจากกรัตะพิบาร	หมี่ชาสุพระพูม
๐ เการพรอมนั่งลอมอ้ง	จ้เห็นทรวงหาใหม่
วางปร้อมแล้วหลบคั้	กลาดลาดเตายัง เมืองมณ
๐ กระอ้งผู้ทรวงพบ	ใจปร้อมแล้ว เป็คยัน
กระกลอยแลลอบสัน	กุนทรแควพราบแคววคา

๐ เท้าใหม่กินແຫ່ງແຄລ
ไปรกรปรารุปรารมา

๐ พระนั่งหน้าสาทรบัน
เดนมื่อ บัวน้อยเกรือง

๐ ท้าวพระยาเสนามาร
เรือน้องพระทรงไชย

๐ ไคยพมหาร เซ็น
จามระนักรมณิน

๐ น้ำอมเจ้ากังหรี
พระอึ่งเตาทรงทา

๐ ทรงม้าโกไสยภัก
สอยตามเท็ดสอไสย

๐ แว้ทรงมุงกุศรัก
แควแถมแถมแพดพลาม

๐ สดกทรงดำไมลยสุก
วิเวณนักรมณิน

๐ เเค่จจากบักยอสาไหลย
ภระอึ่งขึ้นทรงมา

๐ กลดงโยนตีตึง ๆ
กรักกรันยิงปืนไผย

๐ หง ไทยว เเค่เป็นเพ็ดลั
เค่นร่ายสอชวายน้อง

๐ ชางแตรงแตรงคูก็
ทรงพระปิ่นนุ่กัน

๐ ทวหนาเข้าไผเมือง
ภระรักบักไสไกรย

ปรีจักแจ้งว่าอินทรา

ข้าไผอายแกลไพร เมือง

หมุกมพินเฝ้านัร เนือง

ลาวกรับไผหลับไกรย

ภระกอดมกราวอยู่ไกรย ๆ

เข้าไผยไผยบักยอ

จึงตำเท็นคังสะสัน

ดินแควงกัณลาหลา

ในทาสีภาแควมา

โศขารักปรารักใจ

เขมชักรักแควอ้งไผ

ทัมทรวงคอกปรจำยาม

แสงแควบักอะทราวมงาม

งามปร เส็ดเค็ดสักัน

คฤาพมุกมาแควบัน

สดคนพริักจามรักตา

เสนาไผยเคียงมา

มารทวนหมายคังไป

ย่ำกองจิงไทเฝ้าไซ

เส็ดงกัณกัณคองหง เมือง

แควงกัณมีเส็ดอเส็ด

ขุนนางวางมากลางทิม

บักวานชิตัวสองลักัน

ปิ่นคาบหวายรายกรไป

ทงแคว เหลืองมากไผย

เนกภระฉัดงักรับ

๐ เขาเมืองบ้านโกสแด
 ฆ่าสไปกั๊กแดบ
 ๐ คีนเกะทาเม็นกู
 บาว ๆ นักรายไสย
 ๐ ผู้ใหญ่ในโรงรัก
 เพศานมุงมารลาย
 ๐ ตรึงกลางตีนางนัง
 ยังได้นางเกาแก
 ๐ เทาพระยาเสหนามาร
 เปื้องทรายรายเรียงมา
 ๐ ไร่ถากอырรับสั้เก้
 เมรียอกสงสาร
 ๐ เกนแหออกมาสองชวาย
 เมรียี่สั้กวงสั้หมอร
 ๐ พระเลือนอ้งล้งจากมา
 คาราลอมวรจัน
 ๐ นางกวงภะรัก
 กรืออ้งมรินทร
 ๐ ภะกูแกวกัลยา
 วาภะตะพ็มาร
 ๐ ไชเลจ่านำหนาจอร
 สุกแทนรัคมี
 ๐ สิบเกาชันวันพระหัด
 เทียบไชยจุคไฟมา
 ๐ เด็กดาเปลื่องไมยทอง
 คุกเพียบเวียนแวนหัว

เดินตามแล้ใหม่วางตา
 ใหม่รู้วักกัที่ใหม่
 ตกลึงกูชวยรวไอย
 ของพอใจคิคแตราย
 เข้าแดงจักกัหนูวาย
 รายฉากพับฝาลับแล้
 เม้าสั้กังบารประแกล้
 นังลอมว้งลัดล้งมา
 นัง เป็นถานหมเมืองชว้า
 พรามพริกทาโหราจาร
 พรอมกันเส้งในโรงงาร
 ออกไปรับพระภุทธอร
 นัง เรียงรายปรีหม่มกอร
 หุนเข็นเทาเข้าโรงกัน
 แสนเสทนามากับพัร
 กลับโกจกักันไนยวันมา
 งานปรากัดแกเหตุา
 เลือรคยอมมาแคว้मार
 สุกสุกตาปรัหมารการ
 ลงมาสู่ปรัคตะพี
 กุมภะกอรเจ้าสองศรี
 คอมขันทรี่ลอมเรียงมา
 สองภะสัคชินปีนจา
 มั๊กไวบ่เยอดคมายกรี่
 บายศรีทองเงางามก็
 ทำตามทีทานกถาวมา

๐ เกรออบกับเหียนไว
พวกพรหมทรรคนำมา
๐ ผู้เถาปอนเขาขวัน
ลักโจงทำเพลงไป

โมกพนันในหลวงสองรา
พวกกังสาตางอวยไช
จรัพันไปถึงไฉน
การไฉนยเส็จในเจ้ควัน

ฉั้ง 16

๐ ปางบาดเมรีคังจัน
แกหมุกในสนายการ
๐ จังเล้งทังมาเหล่นงาน
พญมารทางคันทางไปย
๐ กังหรีดังแกนางไนย
ผูกไวไนยโรงรำทนา
๐ แลนางทูนเข็นราชา
มันโยนทีราทองปราง
๐ ที่เลียงเม่นมกรม่นาง

โปรคิโหรางวัน

นางโปรคปรทาน

ไถหามาไปย

ขึ้นยังม้หา

นับเข้าสู่ปราง

ถึงบั้งสังเหล้ามโหรี

๐ ให้อับเสภาคันตรี
เมื่อเหาเขาสู่ไสยยา

ปรักมพูนี

๐ สู้ยั้งลึงลับเมคา
การปรักมเห็นทองสองขวาง

สาวไซทรายผา

๐ เสกข์เหนือเตี๋ยงเกีย่งนาง
วูปรางทางหนวงกวงถัน

ลูปพระภคคัสทาง

๐ กังหรีทำพีแข็งขัน
ปองกัรพมิไชชายเซย

ทีเกลียดเคียดฉัน

๐ อยาตองของนวงกกรเหลย
พีเอยอวาตองของผวน

นองนี้พมิเกรย

๐ ภาระรวบรัดแถมทานวณ	ทำกระบิกระบิวน
ยาคบเคอ หลอยพื	
๐ แจว ๆ ปลอมแถมกังหิ	กำแลวแถมพื
กลวณิงกัหวาเสื่อปา	
๐ ักสิริบัยที่เรียมมา	จ้อยไปโยธา
เรียมรักจักลาเจ้าไป	
๐ กลับลังไปยังเวียงไซ	หยาบลวเมื่อไ
ดังไปพืจักกลับมา	
๐ บาคเล็มแสมเจ็บนักหนา	เนื่อหนึ่งมั่งสา
ขณ านี้เคื่อเบื่อนไป	
๐ ักเสื่อสาสิมหาปีใหม่	เสื่อถายภายใน
หอรไหลออกจากกายี	
๐ บาคเจ็บเพราะเล็มกระตักสิ	จ้อยไปโยมี
ภูที่ทำนองลงใจ	
๐ จับกระชั้นแถมแถมไกลย	วากมันเทียนไซ
พืไวยยักเทาเกาจอร	
๐ ปางนาคเบริสีสมอร	สัักโวไหววอน
พืจักจอรจากไป	
๐ นองหลอกคยอกกันฉิมใหม่	ควนหรือถ้อยใจ
ใจโยวโยกระไทรพื	
๐ พังนุกอนนุกทรุกกายี	ลงนังยังที่
พืเกรทวัการักเซย	
๐ จูบักสุกรักเรียมเอย	จ้อหาไกรโยไทยเหลย
พืเกราเกดงแพนง เรียม	
๐ พืพืไปไกลยนุกสุคเทัย	ปลืเกราหรัมเรียม
นางโยโยกรยัวเพ็ยมหรันาง	

๐ กอรฐรงูสามาง	ปรทุมทองสองชาว
กรักเกร็งเงง เถมทรวง	
๐ กระทบควักคุมปรทุมหน่วง	ทรวงทรมัฒทรวง
หน่วงอ้งล้งในไผยา	
๐ กอกรอกเฝ้าวยอกพืค	สองสนิกเสนาหา
สองราร่าเร้นเขินเขย	
๐ สองกระบาคพิงภาคกายเกย	สองส้มซ้มเขย
สองเสวยความสุขทุกยาม	
๐ ...พอโคใจความ	กลาวแกพองาม
เก็บความไปนักรักเจือน	
๐ สุกใจสุกไทนยจ้เหมือน	สุกแรกมีเรือน
สุกยิ่งก็ทว่าเงือนทั้งหลาย	
๐ สุกซังสุกทั้งยิงชาย	สุกซังคังใจ
สัมผัสคองอำเรินทรา	
๐ สองสนิกสองชิดูรา	เหล้าทัมเนื่องา
ซังกาตัมซังอ้งขนาง	
๐ สองสีสองหมีเห็นทาง	สองน้ำวิโนปราง
สองหมีไกรางแรมเขย	
๐ สองเคียงสองเวียงกระเขนย	สองรันซันเขย
สองเกวกายทัมหลับไป	
๐ กรันรุงพุงแจ่งแสงไฟ	นางพินคั่นใบ
เนกแฉวนางแฉวกินลา	
๐ จัมเอาซันแฉวแฉวกลา	ทูนถวามพัศศาค
กัลยารังเคราเผากวย	
๐ ครักเรียกคั่นเกรยไชสอย	อีกเหล่านอย ๆ
เก็กเกยกองกรานกลารมา	

๐ วีเสกยกถนโพสนา	สงให้กัลยา
พินคาหุนควายสาหมี	
๐ สอง เสวยสองสุกเปรมปรี	อจรายใหม่มี
ร่ากานรำเกนเอดันใจ	
๐ ทั้งสองปกครอง เวียงไชย	อยู่เอดันเป็นไใหญ่
ใจโหร ภาโหวมุนยา	
๐ นกเริ่เหื้อไคไทรพา	รอยเ็จพระยา
เณรจ่มมุนเจ้านาย	
๐ ขาเฝ้าเซาวังวังหลาย	ลูกกามาขาย
คทาเฝ้าเอนาเจ้งมา	
๐ ทั้งสองปกครององการา	เจียรการนารชา
เณรจ่มมุนเจ้านาย	
๐ อาสามิกคามาเชื่อน	อยู่โคหลายเคื่อ
หลัง เจริญอวยควยบั๊กมาร	
๐ แม่ป้าอยู่โกคินการ	ลูกมาชานาร
ขัฒมารทหารจักกอยหา	
๐ ทำกรัไทรย้งไปโคเก็บเยา	อาสาทหารมา
ว่าจักจเฝ้าอย่าไปดวาย	
๐ มาจ่มจ้หลิมเปลา่คาย	ใหม่ส่มคังหมาย
เกิดเป็นลูกชายป่วยที่	
๐ กิดแล้วว่าแกวกังหรี	เรียนมาถึงปี
พินเคไปเพียวแห่งโค	
๐ พินายหมีสบายกระไท	กรังอยู่เวียงไซ
ปรอบใจไปอับสวณศรี	
๐ เฝ้าว่าสวณเจ้ามี	ยังส่มอสร้านพิ
พินเคไปเพียวแห่งโค	

๐ ชมภีร์พริกสามาไล	โห่สยายพระไท
เราไปเอ็งนั่นแกว้งเวียง	
๐ กัณฑ์ขบเกลลาเข้าเกียง	ออนหวานปรีสารเสียง
ทูลมอควาส่วนเองมี	
๐ ส่วนแกวสัมมรับมูรีบ	มีพัรสพริกศรี
ทั้งภูษาจรจรจา	
๐ เม็ดกรังแมงยังอุปรา	ไบหล่นแคล่กรา
แกวเรื่อภูษาคำชวน	
๐ สมโพธิเจ้ากันเจ้าวัน	แต่เครื่องฟัสกร
โหวเรื่อมวงมกวาย	
๐ โขยโผยสิงโคยสุนหาย	ส่วนศรีพิชาย
หาใหม่หาว่ายังมี	

รวม 28

๐ พริกแจ่งไท โขโคพูโค ว่าไม่มีผี ไกรบปลุกเอาไว
 ขารายฉับไว้ อยู่ในส่วนศรี โทคมีต่างคาง

๐ ในที่เบื้องที่ ในนั้นมีผี พริกทองพริกกราง ทองกัโผเมลิย
 ภูเียวทางคาง ในในสวนนาง มลางเสียดักท้าว

๐ ที่เมืองของที่ งอกขึ้นทุกปี กลางไรกลางนา กวานงวกวานกวาน
 ไหวเวแหวนหนา รักอวนกรมา ถอบโกนโยนกลอง

๐ ที่เมืองของที่ ถาววนสักมี งอกกรูบนานของ ไม่นัเป็นผี
 เทียเรื่ออกอง เมาบานกวานของ ถุกตายทุกปี

๐ กัณฑ์โคงัง แลนคักคักคักยัง แลพระภูมี ทารปลุกสงาว
 กัโผนัค สำหรับมูหรีบ มีแตกอรมา

๐ กรันจั่วไปนัถ สากตวณรัก จัเคื่องหัตยา นางนิงความไว
 พริกจรจรจา นางเสด็จออกมา สังกางชางโนย

๐ ให้อัฒเตชะของ พุทฺธิพระทอง จัมนัไป ไปชมสวนแก้ว
แล้วนางคลาไคลย ออกนอกเกยไซ สักแกเสหนา

๐ พุทฺธิสืบเอจ เข้ามาโหลย ตามเรบบันธา ผูกมาที่มั่ง
ผูกหังเวียงนา เราจักยาคตรา ไปชมสวรรค์

๐ พุทฺธิรับสั่ง เป้าเป้าเราวัง ยะมัคศักดิ์ดี หาเสกทุกนาย
ตามรายบันชั อหนึ่งให้ เครื่องบ่อถ่อมา

๐ มากนักับไฟพร อยู่เหนืออยู่ใต อยู่ค้งอยู่ป่า กลางคหฬาควีถาร
พุ่มจลยักสา รุ่งเราเราเรา หนีโคเวนไกรย

๐ ไผมาเราจะดี คลที่สองที่ หนาเผ็ดเลือกไคลย รองเหมือนถุกกา
เล่นหากรัไรย นามมาเราไป ผูกมาเราเรา

๐ ยังยักค้มหนึ่ง ไผยฆ่าคำค้อบลัง ผูกเครื่องเวียงนา ผูกแล้วสำเมร็จ
ควยเสกัยยาคตรา ยังนางทาสา จักแจงแจงของ

๐ จักโคเตียบการ เราคอกเราสาร เราเพมาเราพด
ตกแตงหมากพด เป็นหมู่เป็นกอง ที่รูปคสอง ๆ เขาหองแจงคว

๐ ผักแบ่งแจงแจง ทำสาวหว่านแห แจงแจงไปยัว เจ้าเหล้าเราใน
หนัใหม่ไชว พาแบ่งแจงคว ไปไคชายเชย

๐ รุ่งศึลยเอจ สองกระสัคเสกจ ออกยังที่เสวย สองภักสาหาร
ไผการทริงเคย สองราเสวย อิมหน้าสำมราน

๐ บวนไคกลางกระตัก เสกแล้วสองกระสัค สะสงชลทา ทริงทาสูกัน
เกร็งอณัหมหาร ทริงพุดการ แล้วเดจจ้อออกมา

๐ จั้วเราที่ลัษ ทริงเกร็งปรกัษ กรับกุกุกา ทังทปรจำ
เล็กค้ำเสชา จัษพระชันทา ลินลาออกไป

๐ กังหรัสสมอร ยักไยรายกอร พรอมสาวเราไผ เสกจออกนอกปราง
ขุนนางนอยไผย กอยรับเสกไทย วันไปสวนสี่

๐ เฝียงญญไฟพร สักรวักจักไผ เสกค้ำมูกจี แจกทวทวนาย
เสกวางก้านหี แล้วหน่อบัก ขึ้นช้อชา

๐ กังหรีเรีสาวาค นางเมืองเชียงบาด ตามเทพศักดิ์กา นางรัศมีอ้ง
นางวังเวียงดา สาวไธทราชนา แวดลอมพรอมไปย

๐ จากบุรีเรค เข้าในวังเชค นิมฟ์เเอร์แนวไพรย ชมพลมิ่งโม
งอกรายเรีบงไป อารายาไทย เข้าในสวนศรี

๐ เทาเห็นสวนนาง ภายในใหญ่กวาง ส่ลางมรุกชี ชายขาวส่อาค
รุกชีชาคมาณี ล้งจากภาชี ภูมิสิริลา

๐ บเหสิกระอ้ง กอยเลือนเคลือนล้ง แดหลังเวียงดา เทวีชีนำ
ไปคำหนักภา ภาระรักคตนา เห็นพลับพลาไซ

๐ สองเศคจีนนั้ง เหนือบันล้งก้ง กเาะะนอระหมอระโหมย
รเรีไนยกาย สบายกระไทย ชุนนางวางไป นั้งในพลับพลา

๐ ภาระอ้งทรงรักิ คำมรือตรีคิก ถึงพระนิค ทารเทพาตรีคิไซ
โปรคใหญ่กมา เกบพรห่านอบา โคภาไปถววย

๐ จ้เภาโดยควน ยักรักษาสวน จ้ทำวุนวาย กุวัคจ้เลียงเหล่า
แะเขาทั้งหลาย ทรุกเทร่าเภาบาย กุวัคโคเกบอบา

๐ คัดแลวจ้งตั้ง แะเหล่าเขาวัง บันคาทีมา ในเภาลาเที่ยง
จะเลียงรักสา กังหรีพื่อนีคา เร้วมาโหมย ๆ

๐ กังหรีศรีสมอร ยินคำพุดอร ส้งสาวเขาโโย ไทแกงเข้าปลา
บักมาโคโยไวย พระอ้งทรงไซ จะเลียงรักสา

๐ แสนสาวเขาโโย รับสั่งนางไทย ไปจักเข้าปลา เข้าเหนียวเข้าเภา
ทีม่เพร่าเหลาอยา แะกคกยักมา ไทแกยักศรี

๐ กับนาปลาหลัก ปลาไหลยไคลัด เนื่ออัววัจี้ เนื่อควายทรายกวาง
แรคฆางพญหมี เนื่อบางกางขลี ยักศรีชอบใจ

๐ กางคกนักหนู ตุ๊กแกแยฐ ต่อกวคแวนไชย งูสิงจั้งจัก
แตงบักออกไปย เร้วเร้วควยไวย ตุ๊กคักออกมา

๐ ยักสามาสิริ แจกบันกรักริ จอกรินสุทธรา มีกเหล่ากลขัน
ควตั้นขึ้นมา นั้งกระหยับหลับคา พุดจาโอง เกง

๐ ทรุกเหว่าเมาบาย พ้อขึ้นยี่นโค นาคกรายโงเง
 บ้างนอกร เลือกกลิ้ง ตุงตึงโตงเค้ง ขับร่ำทำเพลง โทงเทงเหือไหลย
 ๐ กินเหวยกินวา กินไหรสา กินยาเกรงใจย กินไพพุงแตก
 ชื่อแลกของไครบ แดกอรแต่ไทรบ ไครบไครบพระทาร์
 ๐ กินแกลมีกินเหล้า เขาเหี้ยวเขาเจ้า กินเขาเกินการ
 ไซจำพวกคั่น ลอกกนลอกห้วน บ้างโกงโคงคลาน เขาสารจัมทราย
 ๐ สาวเขาครวไฟ แวกของมองไป ก็ใจแทบกาย หวทองเป็นคลื่น
 บ้างกลืนน้ำลาย บ้างทรูอาย เม็นใหม่แลมา

ยานี 11

๐ ปางนั้นมันพระบาด	กระรกรากกรัศจรรย์
เห็นยักษ์เม้านักหนา	นอนบิดตาไหมพ่นกาย
๐ จะเก็บเอาผลไม	เห็นใจโดดงใจหมาย
แควเทาชวนเข็นสาย	สวาคไปชมสวนศรี
๐ สองลึงจากตำหนัก	พระทรงศักดิ์ขึ้นภาชัย
เมืองหลังแกวกังหรี	หมูสาวศรีแวกลอมมา
๐ งามสัรมัคม์อ้ง	เจ้าขึ้นทรงหลังเวียงผา
นางงามคึกตามมา	เวียงผาเคียงกับภาชี
๐ กระจ่างตามมิงไม	ปลุกสงวไวในส่วนศรี
มรุกษามันคามิ	บอกแกฟือไคหนา
๐ กังหรีกราบทูนบอก	โพนดักอกหนี่ตุ้มกา
โพไทรบเฟื่องไฟปลา	ลูกนดยหนานุ่นวญเนียร
๐ ขวิคขวาคมไต่คแถว	พิกุนแกสัหือร เกียน
ยุงยางนางค์เกียน	สัเอียนอินท้อนิรพรง
๐ ไทรบทรงปริงปรางประ	คโกละกระหิงหน
กิงการยอยยานล้ง	กรังพระพักโมรุกราม

๐ กังหรือรื้ทิดา	บอกพลปลาใหญ่ใน
ปลาอวยลอยลงไป	ปลาโคกโลกิไลลูกปลา
๐ ปลากระโหลยปลาหลาคหลัก	ทั้งปลากักปลาแขวงหย่า
ปลาทักปลาหม้อปา	ปลา เกิดจันหาปลาจำปา
๐ ปลาคุงคุงของชอร	ปลาชอนนอร์ระโคคำ
ปลาชะเงาเงาแนะนำ	ปลาแกมชำกระคุมคือ
๐ แจงขั้แซพพัง	งคโวหมังกอกร เท็กถา
จู่เกบเลมิให้เกมมีอ	นีทานหนามากกรั้วหาหลัง
๐ ภาระทรวงศ์กัเบียงภักตรา	เห็นบุบผารายว วนผิง
คุนแดงจ้งแสงกรัง	การไบบ้งคอกอัวใจ
๐ ที่ขาวคัง เทาถัน	การ เกี้ยวกรั้วออบางกร ไหรย
ชื้อแจงแสงไปย	นำวเชื้อโคยจำบุมผา
๐ นางว้าแกมรัก	ไพบรูจักพัฒนปลา
ชำนักเงงนั้กหนา	เสมีอริขึ้นมาแคอุหมิง
๐ ที่เมืองไผ่สุาหลี่	หาใหม่มีทหาหระอ้ง
หยาอูโยเญหมิง	แมแกสังภระอ้งมา
๐ เห็นไมกามมิงไม	เห็นปลาไหวถามพลปลา
วิเนรูภาศรีเหือสา	รู้แต่ว่าจ้ไถถาม
๐ ภระอ้งเทาทรวงศ์	บันยายังพุกแกลความ
นกลไทรักไทรถาม	ไพบรูความจิงถามนาง
๐ คุบปรไผะโยไทกับแซก	เรียกหมันแปลกกันกล้ออย่าง
เปื่องพีัก เมืองนาง	เทศควยทางภาสากักร
๐ ฟ้างามเจ้าบอกพลาง	สัพย์อูกนางมิง เมียชวัน
รักกรล่อเหล้นกรั	เป็นอยางนัรคอกอเองเขย
๐ กาขวแมสนุตรา	ไพบรูจ้เอาขัวเป็นมุคเขย
กังหว่วววิเหือ	จ้อคชวักยวไทรย

๐ กัณฑ์นางมีศักดิ์
ทวนองว่าสองใจ
๐ สองทวยความหายกั
เวียงผาเกี้ยงมาทรง
๐ ดอกไมกลินอายอ้อม
กัณฑ์ฉันทา
๐ เบรืสี่สมอร
จุฑาเหาะให้เหาะใจ
๐ ขอรกลินกระฉินปา
ซังโกแลโพธาร
๐ เก็จเกาศอกสาวพุด
บานตุมพุดพอง
๐ เขาวังชาวหลังนาง
เก็บไคมาถวายอ้อม
๐ บางล่องลึงในทาร์
ซันคอนสองกอรกุ่ม
๐ นางรับปรพุ่มเมค
ปรพุ่มทองทั้งสองชาว
๐ ลางคั่นเก็บจำปา
เก็บไคส่งให้กั
๐ ดอกไมจกไวกอร
กระภูมินภูบินเกล้า
๐ กระหับเหาลั่งเสด็จ
มามิงวังอย่างกรไทรย
๐ มารูใจพระรัก
ยักยอกวังออกนาง

พังฉวักแยมแจมไสย
ฉัฒไฟเท็คพระอ้อม
ซักม้านเพียว เวียนร่วง
พระอ้อมถามคอกมาลา
กระจอนจับในส่วนสา
เหาะเรียวว่าไมอันไคย
ปิ่นพุทธอรคักตามไคย
พัลมาไคยในอุศยาร
มัลลารชบาบาร
กระการงจำปาทอง
โหนดคอกพุดสีม่วงทอง
เอี่ยมมือทองโรยร่วงจ้ง
บางวังวางเก็บกาหลัง
อ้นรับมาทุมตุม
แกวกไปการเก็บคอกพุด
การคอกไมยนี้ในนาง
เจ้าสังเกคไคหมคคอย่าง
ไคหมแพงเพียวพิมเคียวกั
ลางคณาเก็บมัลลาร
ซีกะยัพพรรนากลาว
ภาชีจอนถึงมั่งว้าว
ไคหมว่ากลาวสิงอัวไค
สองสามทีเหาะหันไป
ลึงบาคไคญไคหมทองทาง
ทำพิคไปยตาง ๆ
โศคควาง ๆ ถอยหลังมา

๐ กัโคโนเข้าโคโนโม
 งามเป็นปากคัมชา
 ๐ จับแต่ภาชี
 เมรีสไผย
 ๐ คิกกลวำพระอง
 ใบัดชักเอำมา
 ๐ หนากลวหมากมั่งวนาว
 เวียงผาภาวนอญอง
 ๐ กังหรีศรีสมอร
 ใบัดแกภาชี
 ๐ พุทฺธนกระหมอมแก
 นริศสาหมรว่ากไหญ
 ๐ ทำเย็บเอำเย็บโค
 กายเสียคิกรทาวอยู่
 ๐ ใบัดลันแตล่ครั้ง
 บานเลื่องเมืองจ้ไข
 ๐ เกามาทำอย่างนี้
 งามาคบรีจา
 ๐ กระเง้งแกกัลยา
 งามเกราธำทำภูไหญ
 ๐ ทับไผไปตามทาง
 กระเหงตนนริศ
 ๐ เกือบจ้ตกแต่หลังมา
 ถึงเล้าเทาเหล็กไผ
 ๐ ไมหักเจาเสียสลาย
 ไมหักแกกไผยมา

หนามเรียวร้ายเกี่ยวพุดา
 ทำโกรทาค้อหลาไฟ
 นองพริกสีถึงหักไป
 นั้งคักใจม่นเวียงผา
 จ้ตกล้งแต่หลังมา
 หื้อพุดาคังใจบอง
 รong โทฉาวเสียมิกong
 เร็วรีบมาถึงภาชี
 ยกกระกอรไหวสาหม
 ถูกพริกสีองซาคไป
 หวังเมียบแลวดากนโค
 ไทเคื่องใจแกภระภู
 ภระอ้งไผคิกเห็นดู
 หนุมารูจ้วนาว
 ๐ คุณแมยังลมงวควาย
 เภระว่าไมหักภาร
 กรุงยักศรีจ้ก้อบปรีทรา
 จ้พลอยมาอ้อมปรีปราไซ
 ว่าพรีรนามากมายไป
 เพราะม่นไผพรีชวชา
 พรีแวกางโคะเข้าปา
 หนามของนาชาซาคไป
 จ้แซนว่าไปถึงไหญ
 ศองสามใบคอกกัลยา
 พืคกคายไผยงักหัว
 หื้อร่นาหอรหรือกัน

○ ไร่ภูนาฝนพรัก
พุ่มเมรุยังแซ่ซื้น
○ กิ่งหนึ่งหักเพราะมา
ปลายแสดทองพริกศรี
○ บางกูไค้มหุตา
พุ่มชาครีย่ำ
○ กิ่งหนึ่งนางมีสัก
ทางดังขลุ่ยพวงทอง
○ แก่พุ่มพวงกุ่มกัน
พลันพรอมกรับมา
○ เมืองหลังเขาวังเวียง
เกินเฉยเปิดเผยไป
○ มีหักเล็กเหลาเค็กไซ
ทวนรีผ่นบาทา
○ กระตักทรงอักษศอร
เวียงผาเกียงพระพุ
○ เทาจอรจากภาชี
ปรเทียมเวียงผาพลัน
○ เข้าในทิมารัก
เสด็จเสนาบดีจวร
○ ทรงผาทิพโกไสย
ชีนุสแตรไสยา
○ ตรองกิดว่ามิดา
ทวนไช้ ฝมิโคการ
○ แมอยู่ในอุโมง
จลางพิถามห้อยยา

ไมคอบลัดคอบคินอื่น
บันพีไรอยู่ไยมี
กิ่งหนึ่งชาติภาชี
กำแล้วพีไค้มเกล่งท่า
เห็นว่ามาหมัรท่ากำ
ถาเกล่งท่าไค้มยู่เสี้ยนของ
จ้วนักกลวจักหมอง
ไค้กลับหลังยังภารา
กูเรื่อกักกรองอาสา
แทเจ้าฟ้าเขาเวียงไซ
เกินรายเรียงรอนเห็ดไค้ลบ
มีอุ้มสไบโบกลมมา
เกินรังทนายหรว่อดา
แลแต่ตาทำไรบุญ
เรื่อบจอนเขาปรตุ
เขาไปสู่คินอักษจัน
แกวกังทรีมิง เมียชวัน
บางเอียบขันอักษจันจอร
สองกระตักส่งสาคร
นำภูหลาบมาอาบทา
แล้วเขาไปในห้องปรา
จึงเจ้าฟ้าเชื้อกิดการ
ไซไค้มายังเมืองมาร
มาอยู่นานปวยทิม่า
ภูมาหลงควบยักสา
ไค้แล้วภาไปทานี้

๐ เมรีรับภาร แะในพินาร วางภารไวที หับใบการเซ้า
ปลูกเนาะมาหมี่ ช้เซ้นหมี่ปี ลูกขึ้นเรวหระ

๐ พระองค์ทรงฟัง บุคลูกขึ้นนัง ถามแกวกัลยา เจ้าปลูกพีไย
สุดใจหืออา ถังวิกนิคหระ ปลูกขำทำไม

๐ เมรีนอยนาค กราบล้งแทบมาค พุนเภาลวไชย นองโหมปลูกเตลัน
ปลูกเสนผีไพรย เหลาเขาเบ้งไก นองแกลงแกงมา

๐ พระองค์ทรงปรุทวน ผีไพรยในสวน สิทธิสักรักสา เทาใหญ่ขุนเกรียบ
เป๊ยะเขยเขามา ตายาขวาชะ ทักถูกถูกหลาน

๐ เทาจ้งเส่นวัค เทวาอะหรัค ผียักผีมาร ผีคังผีป่า ผีมาคองภาร
เพคโหยของทาร จงกลายหายไป

๐ ทาวคอบเมียรัก พิจักจ้เส่นวัค รู้จักว่าไกรย เจ้าเส่นไปกอร
สังศอรกรไป ชื่อชามน้ามไคย จัหมายจังก่านาง

๐ เบรีมีกัก ปินถุอยนักรัก นางเก้าเหียนไชย
จุคไฟยั่วว่าง ปักรายรอบขวาง แลวนางไม้คการ

๐ กราบลงสามที แลวเจ้านันผี สิทธิสักรุงไกรย
โปรคเกลาคีฉาร บามาคองภาร อังฆัทารลูกเขย

๐ ยาทำไหยบ เซ้นทารมารับ เจ้าเกรืองสังเหวย เข้าเหียนวเข้าเจ้า
.... . เห็นตุลุลเขย โหมเกรียบไปมา

๐ ผีมารผียัก ผีตายขัค กายโหงตายหา ผีตกน้าตาบ
ตกไมไ่ปป่า กินเหล้าแลวพา เพคโหยทารไป

๐ ขาขอมวงสว่าง เทาทั้งปวง ถ่าจ่าทำไคย ผีในอุคคียาร
ถกานไกลไกลย กินแลวกินไป

๐ นางทำคำรับ ครันถวนสามจับ จับเอ้าเ้าสาร นางเจ้าฆวาค
ไคบาคพูนาน เส้จแลวเข้าวิมาร พุนเข็นสาหมี่

๐ เซ้นเทา เสนโหมไปเลา เหลาเขายังมี พระองค์ทรงสัก
เส่นวัคผุงผี พระพุกุคี่ นองนีสบายใจ

๐ พระองค์ทรงโง่ นั่ง จับเทียนไขไฟ ทำสการลุ่มซา
เทวานอยใหญ่ ช่วยส่งซาไป ให้พนเมืองมาร

๐ ไคมาโปรคน้ม พระ...พระพรม พระยัมพระการ สักกัในนางหลับ
ซำรักลับกันสธาร ทุกทวี่मार จงทาร เมจตา

๐ อหรักสักสิค เทพทั้งแปดทิศ ชันฉำมา มาช่วยแก้ชู้
ปิกหูปิกกา ใหเยว่วยุภา นิคทราหลับไหลย

๐ ว่าเตहनอย ๆ เปรี่สาวนอย ไหมแจงว่ากรัไทรย นางนังนิงเฉ
เพ้อเพยเพินไป พระองค์ทรงไซ เสนแล้วออกมา

๐ บอกแกเมียรัก เริ่มเห็นปรจัก สดรักเรียนอา แคหอคัมเทียน
หายเวียนทวตา นุชแดงโพชนา พียาจักเสวย

๐ เปียทูนบอกฉว เมียกลัวสูกกลัว ทูนหัวเมียบ่วย ฝักรักสาไม
แจงรายกระไรเลย ทัวเมียนั้นเกรย ป่วยไทรหลายกรร

๐ เทายินไนใจ เคื่อนในนางไป เร่งแดงโพชนา พีหิวโหยนัค
สักรักเมียรอา ฝัสงกลางป้า ภักภาแรงไป

๐ เมรีไคพัง มีเส่วนี้สัง สาวไซกรวไฟ รับแดงเข้าปลา
ขณาควยไวย แสนสาวเขาไน รับไปยักมา

๐ ถวายเจ้าเมรี เทวียักที่ ทูนถวายพัคส์คก เทารับเจ้าการ
อังกกรัตมา กังหรีพ้อา พักสาควยกัร

๐ มาเท็คเจ้ามา มาเส่วยคยซา ใหล้มายสักวัน ยานังนิงเฉ
มาเส่วยคยกัร รับเคนเทวัน มาชวันพี่มา

๐ เมรีพังเทา นอมเนียนเสียนเกลรา กรามเทาพัคส์คก เป็นบามเป็นโทค
ไคโปรกเกสา เสวยพรอมเจ้าฟา นองสากลวไพบ

๐ พระนังพังนุค กอรฟากรายุค ยักออรอรรไไทย ปินยอมพรอมกัร
โทคทันทีไหญ่ ขาแหงนเกลลงใจโย โทคไฟไหมมี

๐ ยุพินยินฉว ไหมนากัสากลว จู่เกื่องปัดไต้ส เทาครัดเรียวหา
หลายกรรหลายที นางอุกจากที แลวดินดามา

๐ ถึงนังคังปอง จับคันททอง ขำระหัดถา กระสัดสองอ้ง
ดองพรงักสา สุกซ์เสมเปรมปรา ปรีดาพระไท

๐ ดองกระสัดเสวยเซา จับจอกรินเหล้า พलगเตาปราไส
กิบเลาควยขาย ใหลบายพระไท บำพ้อ้นขึ้นใจย กลวไบยสุตรา

๐ เมรีฟ้งฉว ยกกระกอรเหื่อหว กราบกับบาทา เมียกลวสุกกลว
หุเหวเปียอา จักโทคโปรคชา เจาฟายาชวน

๐ บองกินหมี่โค เข้าหุญไพพร เข้าจุ่มกัรสวน ไคโปรคเกลานัม
ใหลลัมไหลกวน เทวาทังมวร จัชวนกัรนินทา

๐ พระรคโคฟ้ง ลูบหนาลูบหลัง จูบทรายบิยขาว กินในเฝ้ามาร
ไกรยจำหารเข้ามา กินเทีคนองอา ไกรยจำารูเห็น

๐ นองกินหมี่โค สากลวพวกไพพร จัมาจาเจา คีรายอยางกัไทรย
ไกรยจักจำาเห็น เจายารำเกณ แจงใจทุกปรีการ

๐ พระรคฟ้งนาง เอามือเจยกาง พलगเทาว์ชวน แดเร้ากินเหล้า
ไกรยเลาจัการ เร้ารับเคนชาน ของทานเอณฺ์นใจ

๐ กินเหล้าล็ก ๆ สองสามทีมิก จัเมาเทาโคย ใหลบายสัถวัน
อญกัณไหลย ๆ เชนกินเอ้าใจย พืเทีคนวนนาง

๐ นางรับจอกเหลา แลวนวนนางเจา คิคายหลายอยาง
หึ่งกลวฉวรัก ทานจักหมองหมาง นังเบียงเกียงชาง จึ่งนางภักสา

๐ นางปิตคามิก ปากสันรีก ๆ สยองโลมา มินหนายาปิม
นางกระหิยเททาภา ขัโอยายออกมา รคคินหมินฉัง

๐ รินอื่นออกมา เทาเมียงภักตรา มินทาทรกนัง นังทะแกงแปงกาย
. กระโกนชางนัง แลวรินอื่นมา

๐ ญินไถกัทร จอกกอรของพื อินแลวนองอา จอกหนัของเจ้า
มาเดาแมมา กินไหลนัภหนา กินยาเกรงใจย

๐ กัทรรับมา กินถึงสองครา ปิตคาหลับไหลย ยกเสียนเกยคัก
จูบภักปราไส เทาครีกนิกไปย ตรีโนปัลยา

- ๐ กุ๊กกิดความ เกลียไคลยโตตาม เอ้าห้อยบ่า ห้อยหอยชอบกัน
 อยู่บนหลังกา แขนงเวียงรายมา เรียกว่าสิงไคย
- ๐ เมรีหม้อบอก เทารินเหลาครอก เพิ่มเต็มเข้าไผ่ กินถวนสามพัน
 มัวเรจิกใจ ทุมบอกเทาไทย ว่าห้อยยามง
- ๐ เทาถามความไป เป็ดูยาอย่างใด เล้าไผ่ตามถ่วง อยารักสาไซ
 ม้าไบงวยง้ง เรียกว่าอย่างผั่ง ประส่งถึงไค
- ๐ นางทุมบอกเทา ว่าอย่าข้าพเจ้า สำหรับเวียงไชย เราหนีเข้าตาม
 สงครามกัรไสย กระชั้นเข้าไป ไรยอย่างผั่งล้ง
- ๐ เกิดเป็นปากหนาม สักครูดูตาม ยับยุยยุบผั่ง หื้อหนึ่งเป็นไผ่
 ไผ่ในกลางค้ง หื้อหนึ่งกระอ้ง เกิดเป็นค้งปา
- ๐ เกิดสักกาง ๆ สิงโตโคขวาง เสือสงามั่งสา โลกสักศัตรู
 พวกหมู่ตามมา หื้อหนึ่งเจ้าฟ้า เป็นโพชนาหาร
- ๐ ยังหื้อหนึ่งสุด ไรยล้งเป็นสมุค ไผ่ญกวางกัรการ เกิดเป็นเหรา
 รัคฆาปลาวาน สักครูหมู่การ ไผ่หนานตามมา
- ๐ เทาถามความไป โหนมสิงอันไค - สุดไวฟ้า - แวงพลามงามครัน
 เสี่ยวกันมรสา กักรัฟฟ้า เรียกว่าอันไคย
- ๐ บอกแกกระวัด เรียกว่ากำพิก เทีเกรียงไครย ยักขึ้นแปลงมดลาร
 ทุมมารบไคย ฤคาค้งหักไท หัวใจยักครี
- ๐ เทาถามความไป โหนมสิงอันไค สุดใจของหี บอกถามความสัก
 ค้งคักรัฟหี เจ้าบอกแกฟี่ ไททราบหักพยา
- ๐ กักรัฟหีสนอง เนคนางสิบสอง ของทามมรคา ภาระแมชวากิไท
 กระภายถามา แดกรุงการา เมืองไผ่ยสาหลี่
- ๐ หื้อหนึ่งวีเสด เป็นอญาปรัสมเนค นางสิบสิบสองนี้ แมชวากยาไว
 เป็นหลายชวบปี ชู้ทุมพูม ไททราบพระไทย
- ๐ เทาถามทราฆ่า เมื่อปรัสมค้งกา มารดาว่ากักรัฟหี ใจเจ้าหมายจำ
 ไร้วายางใด บอกให้เข้าใจ นิงไผ่น้องอา

๐ เมรีทูนเทา เมียรักจักเลา แกเทาพักสาค่า ไทเจ้าอย่าฝัง
โรยล้งสามกรา แลวเฮ้าวงกา . . .วางล้ง

๐ ภาระรักไคพัง นินหนาผินหลัง ซัดไนยไหลยผั่ง เมรีรู้ความ
ทูนกาภาระอ้ง น้ำตาไหลยลง เพื่อเหกลิงไคย

๐ ปางนัรพระรัก โสภสรรัตนคค โปะปักแกไขบ ผั่งลง เจ้าตา
จันนาจ้งไคย ทูลีจ้งไคย เขาในลูกตา

๐ นางว่าผู้มี นองอูรอมปี ทูลีโหมมา วันนี้มีระเจ้า
ผั่งเขาลูกตา เพศารมานผ้า ผั่งจุ่มาแคไคย

๐ เพศารมารวัง ล้อองผั่งผั่ง จ้มเมื่อไค ล้อองผั่งผั่ง
.....รินโรย ตกกร้งล้งไนย เจบแปลบแปลบตา

๐ เทาเห็นเมรีบ พุกจาภาที่ ยังใหม่เส้นสา เห็นเขาจอกกร้ง
เข้าคั้งขึ้นมา นังพรบหลับตา นิคทราหลับไป

ฉมัง 16

๐ จัรว่ามิงอาชาไนย คอยใหม่เห็นไทย
มากระที่โรงทองกองค้ง

๐ ปรางเปรียงส่งเสียงกึงก้ง ยินถึงถึงวัง
ภาระรักไคไคไรบไชยชาน

๐ ภาระเสด็จจากที่พีมาร ล้งมาหม่นาร
สู่โรงบึงแถวอาชา

๐ ถึงเขาจ้งกลางว่าจา ว่าพ้ออาชา
เมรีกาพือาววนวาย

๐ นางยังพื้หลับลิ้มกาย ไผ่ล้งมุงหมาย
วุนวายเห็นจักเสียด

๐ ม้าวาแกภาระพื้ ไผ่ล้งมุงหมาย
ก้งหรีเจ้าใหม่นิทรา

๐ กลางวันกลางคืนยืนตา	ปล้ำคอยห้อยยา
จันทนาโหรกร้อมดมเหลือง	
๐ มาเขกน้ำแรกระเท็งเหมือง	แรกมาแต่เมือง
พักเพียงจันจากเมค	
๐ หมุนไผ่รวาไซสามปี	ชวแพแก่พิ
อัปรีนอรรองทองปลา	
๐ เราทุกเข้าสนุกแต่เช้า	เช้าอ้อมเราปลา
แมเภาสังมาว่ากระไทรย	
๐ ลืมแล้วหาแก้วกลบใจ	เมียไผ่หลับไทรย
ยังจำไปกลอมเมียไทรย	
๐ ชูชาชีลาไปกอร	
ไครยจ้อนอนก่ตามน้ำใจ	
๐ ปางนาคเมรีสีสไผย	นางชีเมลิ้นไผย
นกกแลวนางแก้วกวาหา	
๐ ไผ่ท้มกระตักพักศดา	ลูกจากไผย
เรียบหาชาสาวเขาใน	
๐ สมนางตาง ๆ ตกใจ	วังฉาวเข้าไป
วรไทมอกแกหาสา	
๐ ว่าอังกะตักพักศดา	จอรจจากไผย
อยาภาไทรหาพู	
๐ พยเทาทุนเงินพัรี	บาวว่ารายคี่
พูนี้จะเกื่องแกเรา	
๐ สมนางตาง ๆ รับเส้า-	วันี้แล้วลาเท่า
ไปเที่ยวทุกของทองปรา	
๐ นางหนึ่งไปโรงอาชา	พมกระม้หา
กรัดคองข้เจ้าทุนเงิน	

๐ เห็นเทาจู้เฒ่าดำเห็น	เห็นเทาจู้เงิน
ดำเห็นกลับหลังยังปรา	
๐ เมรีรำจวนครวนหา	ไซไทรหมอมมา
ทุนเข็นเจ้าฟ้าคั่นปราง	
๐ พระนั่งนั่งฟังสนมนาง	ยกพระบาทยาบาย
พญางตามเสด็จจรม้า	
๐ ปางนาคเมรีลดา	มารับราชา
กัศยาทูนความถามโดย	
๐ ประหมเหื่อนแทนทองหงไน	ในหรือกลางอย่างกรไทร
ไปโยถึงโรงอาชา	
๐ แฉะ ๆ ปลอมแก้วพันดา	มาทองรองหา
พญาไปดูภาชี	
๐ ไพบเห็นเป็นหลายราตรี	เรียนรักภาชี
ส่วนกรังรักถึงรักนาง	
๐ ภาชีภาพี่สุปราง	พชายไคนาง
เพราะควบวาคสนาภาชี	
๐ รักจนถึงสองสามศรี	รักพี่ภาชี
ลัดลงแทหนึ่งถึงส่วน	
๐ กระตักตักพลางทางชวน	กัหรี่เซชวน
นิมนวูเข้าในไสยา	
๐ ชุกเข้าเจ้าเมาสุหร่า	ยักเฝ้าเสียรสา
เกยถักพัศไคาหลับไป	
๐ พระรคหคคคสนาไน	เห็นองอริไทย
หัดไพลยพื้นกายา	

๐ หลับสนิทควยวิศุทธา ไหมพื้ในกายา
เจามาสนิทอินทร์

๐ กายนางเพียงทางร่างผี ยักเสียรเหว
วางลิ่งเหวเฒอกรกรใจ

๐ จะทอดทิ้งเสียนางอย่างกไทรย จักหาแห่งใด
ไทรยไผ่ยจ้ให้รักสู้ยา

๐ พบกันใหม่มีหจ้อหา ไกลยไกลไผา
นางไคยไทรยจ้มาเทียมถึง

๐ ถิ่นนี้ยังตั้ง เต็มคิง กระทบเค็ดคิง
คิงหนึ่งควงกระจันตรา

๐ กูหรงคิงหิง เฒ่นรา จากถ้ำทองกูหา
ดอยฟ้าลิ่งเหลนนักที่

๐ เหวกล่มสับสนนาพิ พิศทวักายี
ไหมมีพิจักเคื่องกาย

๐ เสียรจิกเรียมคิดเสียรสคาย เรียมไปใจหาย
ทอดกายลิ่งไทรยเซย

๐ กำสาบแต่ปางไคยเหลย กังหรีพิเฮย
เรียมรักจักเซยกันไคย

๐ ทวนาเงาเจ้าไป สุกคตาไท
เรียมไปใจโวนาถ้อย

๐ พิศแต่พุดาหิม ที่เจ้าปกันม
พิศเฝ้าไปทางนาง

๐ กอຍอยู่เฝ้าคองครวงปราง หนีไครจ้จากซาง
เรียมรางเสียรสักเพลา

๐ รองไคเทากวายน่าตา กังหรีพ้อ
บลิ่นคานินคูนวณ

๐ วันนี้นำไปไกลกัน	หาทกเจ้าวัน
จันมาสนัมนน	
๐ กงมอเจ้าจันอรแส่วน	ค้นหาใหม่จัน
นิมนญเจ้าจันจันตาย	
๐ เรียมไปหัวใจเรียมหาย	โอแสนเสียสคาย
รักขายยิงกรักรักทว	
๐ กินเหล้าเพราะเจ้ารักทว	เยาว์ยอกทอทว
กวดมจ้เกื่องพระไทย	
๐ ตรังนักรักขายตายใจ	ปลอบความตามไทย
รักใจบอกให้ใหม่พราง	
๐ แทนตัวพี่นาง	แต่ใจจากนาง
แต่ให้ร้างแรมเซย	
๐ จ้าจากแก้วไปแล้วอีกเพย	จ้จากกุเซย
นงเหยจ้เซยขายไทย	
๐ ยามกินเจ้าจันทวยไกรย	จ้กันหันไทย
ทวไกรยรักนำเจ้าจอร	
๐ ยามนอไกรยจ้ทวนเจ้านอ	เสียนตกแต่หมอร
ไกรยจ้ทอกระกรไให้เกย	
๐ โอหนาเสียใจกระไกรยเหลย	รักใหม่โคเซย
ทำให้มีกำจำไคดย	
๐ เสียสคายก่เบาะนอหมอรใหม่	ม้คเมงจ้แยงไย
ปรางไซยแต่จ้เอณูเป็นดัง	
๐ เสียสคายเทียบกอบลอมวัง	นิมนเอนนอญู้ดัง
นำเริงนญทุกเวลา	
๐ เสียสคายแทนทองทองปราง	เพดานมานนา
โรยราจ้เกิดเร็วไโรย	

๐ กำมากพื้จากเจ้าไป พื้ไปจ้ไวกลับมา	ภายหลังตั้งใจ
๐ สั้พลางเทาบางยาครา ทังแมก้าพื้คหุ้ไป	อียิบเอาหื้ออเ้า
๐ ถึงวางไวขวางอริไ กอกแกแ้วรองในสัง	เวณอ้งล้งไนย
๐ กอຍຍู่ให้คนองกรองวัง ตังแกแ้วไปไกลยคมอร	วันสื้จ้สัง
๐ พื้ขายใหม่ไกรจากจอร คื้นเอรเจ้าให้เ็นนาไกรย	โอเจ้าคองสมอร
๐ กล้าวถึงมิงอาธาไนย กวรไถยแลพรธองอา	ร้องเรียกเข้าไปย
๐ รักเมียสุนเสียมารคา อหิวิจามาหลังลื้มหาย	แมตังความา
๐ เทาพังมาว่าวูนาย ผายผั้ไยสุธาสา	ยั้กพระบาทมวคกราย
๐ ถึงปรั้ญณ์ญ์ทึ้ค	จูบไทรขายผา
๐ หลงนุคหลงสุคท้ทอง	๐ หลงสนมทังไวง
๐ สั้แลพรธองจากถ้ถาน	ออกนอกพระท้วาน
๐ น้าวว่าแกพระพุ้	จ้กขงคื้
๐ กุ้คาพุกหนาสิ้มหลัง	กำคื้นแมตัง
ความหลังพื้ใหม้นึกหา	

๐ ชังกระไทรยเวียนไปเวียนมา รำรักยักสา
 นำกาไทรยกรไ้เต็มเป็นกลอง
 ๐ ยาเนงพแรงแคงของ มาจ้ไปเท้คนอง
 ดยารองโหเสียนำกา
 ๐ เขียวผ้นกาคพันห้อย่า แขว่นก้มขี้มา
 นอกว้าเองลี้มพระชัน
 ๐ พระเจ้าจรั้ เคาไปพลัน ถึงอง เอววัน
 พริงพิรณอรแอบแนบนาง
 ๐ กัร่กอดเป่าว้อยอดโคมปราง รำพลางสังพลาง
 แลวดูจากนางขางมา
 ๐ มารองสำทวนดูสวนสา กระสัศตรักว่า
 นองนี้ลี้มผาโกไ้
 ๐ มารายหม้โหเจ้าไป เจด้นาอะไทรย
 เมืองไพสาลลิมชู้
 ๐ ยาชาว่ามายาอยู่ พุกท้ทานมารู
 หมัรจ้ดูวาดักห้อย่า
 ๐ ภาระง้มาแควแคลวกลา ชีนนังหลังมา
 นามิงจิงภาทวยไปย
 ๐ ทักสินสามรอบเวียงไชย ภาระวัคร้ทักไวย
 ชัดไยไ้โงยทรวามอาบอง

รวม 28

๐ ปางมรี เมรี ที่ต้นก้าย นังเขื่องเงื่องจิง กันแป้ไผทราย
 แลไ้โงยเท้เอ็ง จิงนางขางลิ่ง จากแทนไ้สยา
 ๐ ทรักเรียวทาศี ขาสาวเขาที่ วิบเรวเขามา พูนทวนแคว
 หายแลวฟ้อา ถาภาระจ้ไ้คลา ไปยหาทางไคย

๐ ชวนกันไปหา พบจวนสุบยา พูกร้าไห้ไชวย ห้อมกระหม่อมเมือง
จู่เกื่องพระไท อยู่ทองของไกรย เร้วไวยกลับมา

๐ เขาวังวังนาง เค็นพลางคาวาง เทียวมืองข้องปลา พบที่ทองไกรย
เบ๊ กัไทรยกเป็นมา จัไห้ให้จับดา พมรดักของนาย

๐ จัคำเกิ้ลือสักกรัก คีบลีชินัก ไห้สเปบแตบตาย ฅงกับกัณชั
ชิงฅวของนาย กัณชาจัฉาย เพราะทวาชุนไกรย

๐ ชาโคกัหากโค เรา...หาไหม ยัณย้อยพลอยไชวย พักหนึ่งไปหา
โรงอาชาไนย มาทองชงไทย หายไปคัยกั

๐ เรียบกวางมาดา: จัไครู้ความ ...เฮ้าสัศัร มาไปกระไหญแล้ว
อิแกวไอยัน มาพระทรงทั ไกรยภาเฮ้าไป

๐ ความมาโคพิ้ง บอกว่ามายัง อยู่เมือกอรโก กรับ....เกา
ชาพเจ้าหลับไปย ไหมรู้ว้าไกรย ลักมาภาหนี่

๐ สาวไชโคพิ้ง กลับเฮ้าไนยวัง ทุนเจ้ากังหรี มาแรงพระแก
หายแล้วไหมบี เจาฟาภาหนี่ ไปแลวนองฮา

๐ เมรมีสัก เบียงบายไชกัก แลมันหลังคา หายสุ่นไปพบค
กัพักห้อยยา ปิรเกลาเจาฟา ลักภาเฮ้าไป

๐ สองพระกอรกอรทรวง แดงลีนส้มลวง แยมกายภายใน
เมียรไหมรู้ความ บัาตาบเฮ้าไป เบียงอยู่ไปโย สุกใจเมียรฮา

๐ คายกัเกวหาอยู่ เป็นไหญโรคุ อักสูเวา เป็นไหญแตหนุ
แกวทุนฅวอยา ฅนุบัจักกว้า ชววาไหญคี่

๐ เว็เก็อนเจ็จวัน ปกป้องกรองกัน ไหญกัเกวามี เฮ้าจัว้นองชว
จิงฅวฅมายหนี่ จิงจิงคังนั เป็นที่อักสู

๐ พุคโคโอยกั กัาเหยเกยท้าว กัาจาจากคู้ กัาเหล่นักโกย
กัาโกยคี่ไหญรู กัาจากทวามู ฅวรักรวมไย

๐ พิเลียงเกียงแก ปลอบโลมว่าแม ทุกท้นไปโย จักไหญพิณ
รุกรันตามไป จับเฮ้ามันโนมัย หักสแกงกิน

๐ ยำไวชีวิต ยำโหลหิด ถักติดแผ่นดิน ให้สมว่าหนา
ไวยากุทธิ! แด่องหระปิน เกลาภากลับมา

๐ นารังพิไลยง พุณกระหมายบายเบียง จักนักหนา เส้าจออกจากเกย
วางเขมาพา ภาระแกลแลมา เห็นหมุยักกรี

๐ สักกสิทิกักร ครัวศัพลขันธ์ ไททันทวงที่ รับไปแดเขา
ทาบเทาสาหิ ถาทันหัทปี่ เชนในหลลับมา

๐ มาชวตวราย กินเสียยาไว แรงโรนักรหนา ภาเจ้านายหิ
ภาชีตายหา แด่องเจ้าพา อยว่าให้เกื่อง

๐ ถาโคเทมา เงินทองเสื่อผ้า เครื่องสมิจทองเหลือง
จัตังให้เป็นใหญ่ อยู่ในกลางเมือง ประหารไทรบเกรื่อง จั่วควายไรนา

๐ สิกทิกักรันพัง ทาตาเผ็ดนัง จักนักหนา สักคี่ปาไทร
หาไทรเขามา ไครยขัดแขงว่า เข่ากร้าทวดี

๐ ปางนัรสิทิกักร คันทันหากร์ แลลวนคันทิ แหงนคิไพบเขา
ดูยไพราญหริ กับจวนพาขมิ กับคี่แม่ไทย

๐ ขุนยักแตงกว บรเว้งโกกทว จั๋งยันเสื่อไสย ฤคณิกหมอนนั
เกรื่องกรับไฟ ติงโกให้ไเลย กลว้อไทรยป็นอย

๐ ขุนมารชัหาร เอก นังอญฐก จันฉายกระหมายหา หลาวเหล็กมีหลว
ราหูเพชคา คุไบนากษ์ว่า ไคหางใหม่คี่

๐ สุนันโลกลอง ตั้งไหย่าอง ชักโหลสามที มารฎเป็นนาย
กลักกลายกายี ไหญยหลวงพวงพิ แลบลินปลินตา

๐ ดิกทิกันชักรุด ฆ่อถ้ออาวุด หนัรชวานปรุฎา ชีเงือกชู้
ชีตบู้ขีหมา บางชีข้างงา ช้อาชาไนย

๐ ไหรองกองปลา กิ่งกัคังฉา สุหาทวากไหย เสื่อสำเภาวาง
แวกทางกลางไพรย เนื่อนักกใจ วิงว่อนนั

๐ ขุนมารทำริด ปักมวทวทิด ตากรืออักคี่ เขียวขาวยาวสหา
คังงากักร์ เข่างางคี่ ติงทูนกลมมา

๐ อังษาคณาคุณัน คัวยริคสิคพิกรร กระณัรราชา เห็นมิงม้าแก้ว
ไกลแควเจ้าอา โถมถื่นรื้อมา เวทาบเป็นพัน

ยานี้ 11

๐ ปางนัรบัรระบาท

เบื่องักกุมารพลัน

๐ ถวัลยกแกภาชี

นางงามติดตามมา

๐ อาชาพังพระพุ

หมี่ไร่องฮัไทย

๐ เจ้าแกเฝ้าอย่าฉิ่ง

พระรังกาอาชา

๐ บังเกิดขึ้นเป็นฝาก

เมฆจุ่เสียบอย่าง เอยีบลั่ง

๐ แก้วฟ้าชักน้ำขึ้น

กุมารเฝ้าค้ำกิ่ง

๐ จักรกสิคไปหมี่โค

ขุนสิคริทธิไกรย

๐ ขวากถยาทองอาคม

สุนไยไยโนบปา

๐ บางงางเฝ้าสิงขน

นางดังคักคิงนาง

๐ ลิกทิกัรวัธมาหาม

เกรือกงักองพระพุ

๐ จักรเฝ้าปลาให้โค

๐ ถ้วนนายเฝ้าจิ้หมุน

กระรุกราคงตั้งต้น

เห็นกุมพัรศิกตามมา

พิเื้อพิเรวเพ็กหนา

หญาจัวไครยญู่ไย

นัรมาถุรเรวไวย

เป็นแคไพรนางโธมา

โรยปรายล้งให้คนองอา

แกหื้ออย่าไปรยปรายล้ง

มาก เหลือมากเก็บหังคัง

กัจ้แ่งเจ้าแ่งหนึ่ง

ขุนสิคทิกัรรับมาถึง

ดูเห็นฝากกรากน้ำไย

เหลาพวกในรจันไย

อารากัมเปาลัมา

หักรัหมี่ไหมแลบสา

ขุนยักสาคัมมีอนาง

บาง เฝ้ากอนถนญูยาง

หมุแรคฆางภาทวหนี

จ้เสียบความไครยอย่าคิ

ทหารอ้งมีพระกัณ

ยาทำไ เฝ้าหวัชุน

ชวนกันหมุนเฝ้าภาชี

๐ มาทองหมักรองว่า
จวบเจ้าภาชี

๐ ถึงใหญ่เปลว ๆ
ยารันกลับกริปโย

๐ ชุบักฟ้งอัคส์คอร
ยักกริทธิตามมา

๐ พระยักห้อยยาฝั่ง
ลาบไลไหมไพรบฏวัน

๐ ขวายขวางชุบสิคทิกกร
อาถืบเปาลันมา

๐ ยักศรีตางดีใจ
เทาแกอยาฝั่งปราย

๐ บังเกิดเป็นสิงสัค
ยักสาชีวาตัน

๐ เสื่อตางแรคขวางวาย
พระวิภคคตคัสมา

๐ เทาแกห้อยยาฝั่ง
ขวางทางฤกวางรี
๐ เม้นไครยเขี้ยวขานสนาม
มัตถาเราราย

๐ ยักแดเห็นพระสมุค
สินชักริทธิกา

๐ จัฆัมไปกันไคย
ลบนอรเห็นคอรทราย

๐ จัร่าเรื่องเจ้าเมรี
โฌมงามกินน้ำตา

ว่าเงยงาไอยักกริ
ภาไปโวจีไทไกรบ

ฤไหมเอ้าไหมสาอะไรบ
ยักให้ไครบเสียดักทวา

เจ้มยั้งรบักรุรา
คินและฟาเป้หมอกฟั

โปรบปรายล้งเป็นโพยกรร
หมูกุ่มหวัคักใจไซ

อเย็นกลันใจโยโรคาตา
เป้นชลทาคับไฟหาย

โถมเข้าไปทั้งบาวนาย
ล้งเป็นปลาพนาวัน

โลคโลกักหมูกุ่มพัน
ชุบสิคทิกกริโรคาตา

สาบสูญหายทัพริบตา
เห็นริคทือยักลวียักกริ

โปรบปรายล้งเป็นนัคที
หมูกุ่มพันมากหวาย

หนีอาคจัฆัมกระแผลสาย
จัโลคโลกักคากภา

ฤกกวางสุทหลิวฤคตา
สินไคยาจแกถาย

นังเสียดใจทั้งบาวนาย
อูยที่ชายพระกังกา

ทริงโศกถึงพัคไค
ทุกเวลาหนีเว้นวาย

๐ แลทรายก็เปล้าคา
กุ๊กกักลั่นใจตาย

๐ กุ๊กกัทยังความ
แล้วตั้งแกทสา

๐ บอกว่าข้าขอโทษ
คัดรอนแตกอรการ

๐ เซาวังรับสั่งนาง
ถึงปรุชุมองกุไชย

๐ เรียกว่าทานเหอหาร
หลายจำเรียกทราฆ่า

๐ โทษโง่สนัก
บาทากุแก่ไมย

๐ ทาสีเค้นเขาไป
หมคมเมในหมาทา

๐ โทหาแกทาสี
ไอเถาเจ้าเข้าไป

๐ นางเนนาหวเถาชัก
เบียดกุมเมียบเงินจาย

๐ เมียบหมว่าไหมโค
ไพบเค้นนักก็เกล้อ

๐ เจ้าก็ยังมีสัก
โกรกกวากควาหมากพูล

๐ สุกพในหมว่าถึง
ขุนนางเสมือรเสื่อปา

๐ เจ้าจั่วว่าซักพระสาค
เกหาเร้าว่าร้าง

ฉันแลฝาก็เปล้าคาย

อยู่ก็อายแกเพา

ผู้ติดตามยังโผนา

ไทไปหาโหราจาน

แกเป็นโคคคณูหราย

พริกทาจายาเสียใจ

ลงจากปรางแล้ววางไป

จ้เข้าไปดากควหมา

เมในฉาไรหมาทา

ว่าคุนตาตัวไปไทแย

แกก็รู้ว่าเขาไย

กลวอไทรยหาโผนหมา

ซึ่งมันก็ได้บอกความมา

เขินคุนตาเร่งเข้าไป

แรกหวปี้ขี้กูป

ว่าเลือกใส่เร้ายังอาย

หัวลานเฝ้ายังโผนหาย

จไปท้ายเหล้ากระแซงเรือ

ยามักงายแกลูกเสือ

หมมาเลือกเข้าเคื่อคอบู

ขาหนักนักฟ้ายพู

ใส่ในย่ากับตำรา

รู้ไปถึงนางระเษยา

เร้าเร้าว่าเสมือรนักกวาง

จักบากวาดไปไว้กรัหราง

เพือรโง่งขวางเจ้าจั่วหัว

๐ ปากชวเภาหวง
 ถูกอัยยัพลยชว
 ๐ เพื่อรึงเหมือรเข้าคับ
 เค็รองกไปนอกบาน
 ๐ ถางใหม่เกรงหลาร
 ทาศรีห่มว่าตา
 ๐ พุกพลางถาวางไป
 พรามเิงที่เกรยนี้
 ๐ นำตาไหลอาบรัก
 นิดทังแกหลังมา
 ๐ ขานี้หมันมีกำ
 พุกจว่าไกรย
 ๐ รวามแก้งคเ้าไว
 อาทิกจีนสืบศรี
 ๐ จะขุนหรือใจ
 ถางกั้นหนึ่งหาพัน
 ๐ โหราทังนางตรัค
 วันอาทิตย์เื่อจิ้งว้า
 ๐ ใดเมืองเทาจรั้น
 ห้อยยาแมก้าพิค
 ๐ สิทิกันหิตามไป
 เห็นจักเพราะนัคที่
 ๐ โคยริคขุนลิกทิก
 ไปแลเห็นเตตา
 ๐ กัทรี่เส้าวันถาม
 ขางเจ้ารูกเขานี้

จุกุในนายกลว
 ๐ ฤณากหวไผอการ
 ถาลับ ๆ ไปตาหลาร
 พริกทาจานเค็งนิคยา
 ถองไผคตานเมื่อตาจมา
 ๐ ถวจำไผไครยฟ้ง
 บัดเคียวใจถึงไผยวัง
 กัทรี่ยังผิงออกมา
 แสงใจทักว่าทวนกา
 วันนีเข้าอ้าไผ
 ๐ พุ่เคระนะเข้าคั่นใจ
 มีนทรายลวนใหม่คี่
 ทารคายเมือเทาหนี
 คำเทาไปเมือไผยขึ้น
 ขาวานไผขุนลิกทิก
 ยังจันหรือเานตา
 ตากรมจักดูตำรา
 ๐ ใดเมือพระมีให้ค
 ๐ กระทบเสื่อและโอโรค
 ๐ ครัวลูกเมียเทาจรั้น
 อัมพรทราไชแกไผรีย
 ๐ เคาระแมนี้รายนัคหน้า
 ตามไปทันที่ไผปา
 ๐ จักมาหาไผมี
 ๐ ว้ากาพรามคูให้ค
 ๐ จักวิธีตามเทาไป

๐ ตามไปถ้ำพญานาค
 ยั้งจันทน์หรือมันไคย
 ๐ ไค้พังเจ้ากังหรี
 ทำเป็นไค้ชตา
 ๐ ปันจะขันทั้งหาสุณ
 พระการอยู่ตวโนน
 ๐ เฒ่าเจ้าจันทน์ไป
 เห็นหน้าพญากัง
 ๐ หมอมเมยาจากที่
 ไค้ทั้งนางมีโนรา
 ๐ ยาทิงเสียปราสาท
 แฉจากเมืองวันไคย
 ๐ นางพังโพนทูนกิด
 ภายเป็นขอเห็นหน้า
 ๐ ว่าแล้วสั่งเสนา
 กวชาห์ถลาไป
 ๐ ไท่รักสารรุง
 อยู่เท็กให้ส่วย
 ๐ ข่ากัถิมาราค
 มุนยังโหล่งชา
 ๐ ทาวพระยาบันคานัง
 โปรกเกลลาชาฟเจ้ากอร
 ๐ เวียงวังเมืองทั้งใหญ่
 ยามมุนแนคูนยัง
 ๐ หามุนแนคูนใหม่
 อยู่กกรเมยาไป

จั้เห็นชวนเข้าเวียงไชย
 เป็นกรัไทรยเลาตาโหรา
 เอาเคื่อนปีวันเพลา
 รายนักหนาเมยาไป
 จั้ทูนแกนางไชย
 โขกปีพลิกเคื่อนพลิกกัน
 เป็นอย่างกระไทรยกังจัท
 พระทรงพันหมักกลับมา
 ในปี่นารายนักหนา
 พรามเอ้ามามูชาไชย
 ฟัไคระคาคยาไปไหน
 ไปแล้วใหม่ไค้กันมา
 ศรีคังกริคักอุรา
 อย่างกรัไทรยชากังจัทไป
 เทภระยากรับเมยาใหญ่
 กรุงเวียงไชยมุนแนนาย
 ช่วยปามรังราชทั้งหลาย
 จั้ล่านายคามาถักไค้
 แทนไค้ยาและส่วนสา
 จักกลับมากกรุงก่อน
 ยินนางสังคางโหวอ่อน
 อยาทุกรอนทั้งเสี้ยว
 ใจไค้ไทรยเบือภายหลัง
 ชามานังเขินนำใจ
 เรา้จัทไค้ไค้ไค้ไค้
 กรองกรุงไค้ไค้ไค้ไค้

๐ กังหรีพั้ง เทากรัด
 เวียงวังสั้งหน้า
 ๐ ทานจัตพวกพลัน
 จักเกำแถเคำพราน
 ๐ สั้งแลวเขาในทอง
 โอแต่น้อกอ
 ๐ เสี้ยส่ายทองปราสา
 มัคนางจ้อย
 ๐ เสี้ยส่ายแพนปร้อม
 วัชรอันมก
 ๐ เสี้ยส่ายแก้วแกมมา
 แด่น้อยจ้อย
 ๐ เสี้ยส่ายเขนยทอง
 กำลั้งแรกยังไผ
 ๐ เสี้ยส่ายแตกรุ่งแก
 จ้อยไกรยแก้วไผ
 ๐ รำพลางนางครัดสัง
 วัชรแก้ว
 ๐ ไกรยจ้อยไกรยจ้อย
 ไผเร้งผูกเวียงผา
 ๐ แม่นมส้นนาง
 จ้อยควยผุย
 ๐ ทาศรีทิจ้อย
 ออกมาเง้านาย

ยามหัดเคลือบฟ้า
 ตามเสนาหัวจิตวาน
 ไคหาพันทักลา
 ที่รำนารจะเจนปา
 เห็น.....กรแสหา
 จ้อยนาไปหาไกร
 แก้วแกมมาทับทิม
 จ้อยมองใจทุกเวลา
 นกแก้วท่ามรา
 แด่น้อยจ้อย
 ไกรยจ้อยไกรยจ้อย
 ควยทองแก้วจ้อย
 จ้อยเสนาเป็นเรือดไ
 นอง เป้าค้อยอ
 จะเอื่อนแล้ว เป็นปา
 ครองการที่ค้อย
 สมนั่งสินทัง
 คิตตามองพระพัส
 ไผขึ้นใจหามอ
 ภาเข้านายจ้อย
 บินนางสังนำตา
 คางจ้อยไปควย
 เขาทองไผปร้อม
 อยุ่ที่ชายชานสลา

๐ เมรีศรีสมอร สักแทนทีนอร แลวจอรออกมา เป็คมานบวัก
เห็นหมู่ทาสา กิดถึงราชา นาคาไหลยลิ่ง

๐ นางเบื่องยางบาด ออกจากปราสาท หนีอาคจทิ้ง
กรวนถึงระริค รันทักทั้งอ้ง ชักพสุธาทิ้ง กลุ่มเสียนล่งนา

๐ นำพระเนคอาบัก สื่อนส้อัก รำรักภักศกา เส้าแล้วขึ้นนั่ง
บันหลังเวียงผา เบียงพระภักตรา รำว่าเชื้อว่ง

๐ อยู่เทิดเสหนา กวชาจวลา ตามหาภระอ้ง ลำไวกชีนา
นาคาไหลยลิ่ง นางหรับภักลิ่ง กับหลังเวียงผา

๐ ฟันส้มไม้โค เจากัรแสงไห มีอพายนาคา คิดถึงพู้ไวย
วันไปสวนสา ภาชีเมหนา ชาวไคตามหลัง

๐ วันนีเ็นเคียว ไทมีฟัวเหลียว เปลาเปลียวอว่ง
ไกรยเดยวไคเ็นหนา ชาวไคตามหลัง หนีภักทว่ง รำสังปรางปรา

๐ อยูเทิดมรางแกว เป็นก่านองแลว นองแกวจำ ลำเวียงผาไป
ตามไผ่ปรัก ทุมมารชายผา แวดคอมพรวมไป

๐ ถึงปากปรักเมือง ไสกแสนแค้นเคื่อง ตั้งเมืองเวียงไชย
เป็นก่าลูกแกว จากแคลวคลาไคไลย อยู่เทิดกรงไกรย นองรักจักลา

๐ ชัมเวียงผาจอร จากแคนถ้อกร เขาไนไพรยป่า บายคอดยนอยหนิง
ไปถึงสวนสา ครวนถึงพักคตา วันมาชัมสวน

๐ ลงจากเวียงผา เห็นรอยเจ้าฟ้า กัลยาโทยหวน กราบกับบาท
กัลยากรำครวน สลัมทริบหวน หนีนวญิงไป

๐ ทุมนางสาวไซ เอนำคอกโม ประปราย . . . ฟันส้มไม้โค
รองไหเ็นไป เห็นพวงมาไลย นางไปพิศสนา

๐ นางเห็นรอยเล็ม ภาระเจาเนาเก็บ หวั่นคางบุนผา เห็นเตรอยเล็ม
นางเกบเอามา ไสในพสุธา ถันยว่าผว

๐ เห็นคอกสาวอยู่ค นางเจ้าเนายุค ย้ำทับกับตัว หอมกลิ่นคอกใบ
คล้มโคลงลิ้นแฉะ สงสารแกว ด้วรางทางไกล

๐ ลิงเห็นไม้ยาง เสมือนกระยางจากปราง จากข้างนองไป
เห็นไฟใบซุ่ม อังกรูเฝ้าไฟ เห็นเต้าร้างไพรย เสมือนกระร้างแรมเซย

๐ ลิงเห็นไม้กำ กอระคอรทรวงรำ โอคำกุกเขย เห็นโส้กโส้กเสา
รอนเรารำเกย ยามสบายใหม่เสบย แลเลยลืมนิน

๐ เห็นพามาถ่วงวันาว นางคิดถึงเทา น้ากระเนกไหลยริน
สัวเวคใจหาย เสียจู้ค้ายอาสิน นองเครียเก็บกิน อยู่เป็นวักรา

๐ อยู่เทือกสวนแถว สีนวาคสหนาแล้ว นองรักจักลา ยักรักสาส่วน
ทางชวนกรมา รำรักกัลยา หนีใครใจให้ไป

๐ แม่หนูกระหมอมแหว ทิงลูกเสียแล้ว ลูกจ้เห็นหนาไกรย
สับคทั้งเมือง ชักเคื่องสิงโค เมืองวังขี้ลิงไนย จ้ให้ไกรยรักสา

๐ กังหรีกอบความ ทานยาบาทาม ข้าใหม่เจดคันนา ผากเตส่วนมัน
ทวักกรรักดา ทวชาจ้ลา ไปหาสาหนี

๐ ดังคำหนักแล้ว ดังพู่เฝ้าแหว รำสังสระศรี สังกสินดังเตจ
เสกจจรัง แกวกัลยานี ชินพรังเวียงผา

๐ ออกจากส่วนมัน ฝ่ายผู้คุมกัน แห่ล้อมพร้อมมา ยักสาภาเค้น
เจียนบ่เฝ้าแนวผา เลี้ยวลับบ้ตา เวคหน้าแทบคาย

๐ ขามทวยเทเข้า เก็นถาลำเนา หนามเรียวเกี่ยวกาย ลิงขามนำทำ
บุกป่าผาใบ โสกีหมิวาย เนคพรายเพรียบตา

๐ เวียงผาภาเค้น ลักออกตรอกเตริน ชินไฟเฝ้าแนวผา ข้ากั้นแตกสา
ทางรำไหา . . มนุคสา เวคหน้าไกรยจ้ปุ่น

๐ เสมือนเราเหล่าไพร ถึงเข้าใบไว กอกไผาอุณ ไชยแล้วไชยบเล่า
เค็กเทาหมวยขนุร สิ้นทั้งพระนคร

๐ ผวคายจ้รำหา ผวรางผวอา ภูโหมพุกรอม ชายพักยังยาว
ยังสารอญกอร ผวทิจกอกนอร จุก. ...

๑ พุดจากาง ๆ พุดพลางเดินไป ปายป็นหินผา
บาทาเลื้อยไหลย อดสาภาไจย เล่นไปตามนาง

๑ ล้มอภัยกัหาย ลงกลางหว่างหิน
สองต้นชวาย ๆ หนาหนาหนาไห แลลวรกอนหิน

ยานี้ 11

๑ บัคนัรบันนางนาค
นางงามกั้นนำทา

๑ แดกล้มร้งมทอง
เซาคำร่าไจย

๑ ล้มดังส้มเสวย
เซาคำนางรำคาร

๑ ครันค่านอรไนป่า
คำมรวัดเหี่ยวตรวดไชวย

๑ ค่านอรรุงจอนจาก
ถึงยังอยู่ครั้งรา

๑ สิทิกัรูกุบพันพัน
จรัคดาเซามาพลัน

๑ กั้งหรีเสาวนีนถาม
ทรีไทหรีกัไทรยหนา

๑ สิทิกัรวนชูลี
โผนผาชามาพลัน

๑ เทาแกหื้ออ้ายฝั่ง
เนิ่นผากมากนกัหนา

๑ กระหมอบนารอารคาถา
ครั้งหนึ่งเป็นอักคี

จิตอหนดควมพัคัสทา

เวียงผาภาไปในไพร

ภระกายนองเสียนวญไญย

อริไทล้มรักสาหาร

บันเพื่อเพยไทมเว่นวาน

บารนำหนาวิงผาไปย

หบรักสากั้นไฟย

กลวเกรือกไฟจับทา

แสนสุคตยากเคาะะเคิ่นปา

นางทคส์นาเห็นสิทิกัร

เห็นเจ้าตนกระแสนัน

ตางไหวคัรแกวกัรลยา

ทานคิตคามเทาพัคัสทา

หถาจำว่าตามไทมทรี

เกลากระหมอบนีนชัยพลขัน

เกือบจัทรไนกลางปา

โปรยปราบล้งยังสุทา

แตงบาทาหบูยักลี

พลางชวาก...ทูลี

หมุยักศรีรอนแทนทาย

๐ กระหม่อมจรรอานนระเวศ
ครึ่งหนึ่งเป็นบาป

๐ ไลกักพิศหมมาร
เสื่อสาธแรกขางงา

๐ รูปหล่อหน่อพุทังะ
ลิกกลางกันขวางไว

๐ จ้เอาเป็นยากเขนนัก
จ้เอาตายง่ายหนักหนา

๐ บังอญบัพพา
กระหม่อมนี้สินีป้อ

๐ นางนังพังเสหนา
เสียบใจเนคไหลหลาม

๐ ตามองค์พระทรวงวิค
ตายเป็นขอเห็นผิว

๐ แลวขับเวียงผาไปย
ถึงยังอยู่ครั้งรา

๐ เห็นเทาท่อยุคยีน
กัลยาเดือนกาปี

๐ นอบเสียนศรีไรรื่น
ทำบันจางแฉวนาง...

๐ พท่นกระหม่อมแก้ว
เช็นพระพม

๐ เช็นพระปิ่นปักเกด
ปราทั้นชากีณาร

๐ รักนัฏส่อหง่วนไว
คิรายเมียใหม่ว่า

เป็นส่วนไธคดับไฟทาย
เสื่อสังร้ายบังเกิดมา

เกลากระหม่อมจรรอการดา
ก็เป็นงาสาบสนหาย

ไปรยออย่าล้งเป็นกระแสดสาย
ไปหมักไคพ้องนางมา

ทำไหหนักเกรงอาคยา
คั่นกับบัวใหม่ห่อบื้อ

แลแต่ตาไปรอกทดา
สินความคิดที่จ้คิดตาม

ทญเลามาเส็จสินความ
ล้งอาบรักภเภาะรักฉว

ใหม่ไคคิควิตัว

ใหม่ไปรคหัวตามเวรา

บัคเคียวใจทัพริบตา

นางทคสน่าเห็นสาหม

อญบัพพันศิริศิริ

ลีดาล้งจากเวียงผา

ล้งยังพิพพระสุทา

โธการ่าถึงสาหม

เมียมมาแลวพระพัรปี

ล้งมายังริมฝั่งทาร

คั่นนัฏไธคครองกรุงมาร

ยาไหมารเข้านันทา

หมิวว่าไหเทาแคนคา

ไหเจ้าฟาเคื่องพระไธย

๐ ข้าเฝ้าหมฺเฑางาน
ไทร่คางเป็นอยางกระไทรย

๐ เห็นกลับไปครองกรุง
ข้าบาทบริจา

๐ กลับหลังไปบังทอง
ทิงเสียใจเบียดหาย

๐ ภาระรักทอดทัดสนา
โคมปรางครือนางส่ว้น

๐ สมควนจะเป็นหมอม
อหนักจ้งแกวกังหรี

๐ ครันจักใหม่ทอบถอย
ปลอมไเเวย่วมา

๐ หวังรักเชือกคิแล้ว
มาไยสุคใจพิ

๐ ขวันเบื่องยาเคื่องใจ
เจ็จวันจักกลับมา

๐ กังหรียั้งนี้เวค
จไปหามารคาไทย

๐ ไซ่ไ่องจะหามหัด
ไปเอยียนเพระบิคุมา

๐ พุกจาอุยหับ ๆ
แจงควนนองทาบคิ

๐ เรียมรักจักบอกลา
ไยชานนี้ไหลวง

๐ รักนุคสินสุคสวาค
คินสพระบุรี

ไทรยวาทาแปรการไคย

เคียดแกไคยสุคใจยา

อุยบารังกรุงยักสา

พลอยรุ่งหนาเทาว้นตาย

ยาไไหนองโคความอาย

เมียดว่ายชีวาส

เห็นกลับามิงเมียดวัน

รูปทรงพันกัลยานี

เจ้าจอมมิงเบื่องยักลี

ต้งแต่นี้จะโรยรา

ภาระนองนอยจั้งชา

กวงลุดาคีนทานี

ลั้งเลียงแจ่งวักังหรีบ

หนาปราหนิตามพิมา

พิจะไปยเอยียนมารคา

ไปไโหมชาตามบาไย

แสนลั้งเวคซัดเนคไหลย

ท้าวใหม่แจ่งหรีงกิดจา

อังกานทรคัสกิกิครา

นองจั่วอไหรมมี

นองนอรลัษท้าววิงหนิ

รู้จักทีนองยุคหนว

เกรงเกรือกเจ้าจักหามหว

เห็รไนทรวงวาราบคิ

หมีไกรจูลาคแกวกังหรีบ

เจ็จวันพิจักกลับมา

๐ หนีร้อคายหนีหนายไครย
หวังนำสังความมา

๐ เพาหนีพิ้งมา
ชวนเมืองอยาเคื่องไจย

๐ เก็บที่พระหนีเลา
รความไครยจำตาบมา

๐ ว่าไปจ้ไจมา
ท้าวภาลังมาไท

๐ ภาระรักพิ้งนางกลาว
อยาประดับสำรับเมือง

๐ ชักล้นปะคนร้าย
ภิจักภากลับมาล้ง

๐ ผาสไบแม่กำพัด
เซาขการอไทรย

๐ กำพัพพสาหม
กำนึ่งถึงยุภา

๐ เมื่จาลังมากอร
สังนองที่ทองไนย

๐ ภาระนึ่งพิ้งนิมนวญ
รำการป่วยการมา

๐ เซ็นนองไปครางวัง
กริษาพัลลัษ

๐ กัษหรินางบีสัก
ไหมกลับยาขับเหลย

๐ เบื่องวังขลังน่า
ท้าวพระยาเสนาไนย

วิตกไจยควมมารดา
ว่าอยาชาเร่งกลับไป
ควมมารดาเป็นขโทษ
ทวพิไปจ้ไจมา

ไชซาพเจ้าแฉงกิดจา
ไชเวคพ่นาแกร่างกาย
เก็บหื้ออ้ายท้าววนาย
อ้ายท้าวไจสำรับเมือง
ปลดอว่าเจ้ายาขุนเคื่อง

จ้อมไปเป็นเพื่อนอ้ง
พิจะโคไปรบอ้ายล้ง

อ้งภาระของยาของไจย
เทาเปลื้องปลัดเอามาไย

ภามาไยสุกไจยอา
เอ้าไปจับกลางมรดา

แลเห็นผ้าชีวรระไท

พรกเขาจอรกลับมาไพบ
แล้วจึงไปเอยิยมารดา

รองเซ็นชวนให้คืนปรา
จ้เชื่อนชาไปหลายวัน

ยามานึงกรัแสงสั
คืนปราจจันเท็คเจ้าเอย

ทรบกระภักหมิโคเงย

ทนกระทบอบเอยเบียใหม่ไปย
เทาจ้มาไจไจไครย

ตั้งแตงไครยไทรักสา

๐ ถ้าเป็นพิหัดใจ
ภรรยาเห็นชู้
๐ จัหัดใจแกไครยโค
รักสากรุงธานี
๐ พุกเหลนคุดลอง ๆ
โคสยายแล้วจ้ใหม่มา
๐ ล้วงโคเป็นหลายดา
โคห่มสั้เมไนย
๐ หวงนุคสุคที่หวง
รำการควมมารดา
๐ กักรี่เสาวนี้ตรัค
เม้งตาลงนากอร
๐ เมียรักเบียบตามมา
อโคยากล่าวากใจ
๐ เบียบขัวมาแลแล้ว
ภระอ้งเซ็นล้งมา
๐ เทาฟ้งแสนสังแวด
ปลอขวว่าอาชาชาน
๐ ภาชีโคฟ้งตรัค
หลังรักค้วยยักสา
๐ แรกมาแม่เก่าสอร
เจ้ากำหมี่จำหมาย
๐ ใหม่โคฟี่ใหม่ไป
ภามาพนวนนอร
๐ ฟี่ตายก็ตายแล
ใหม่โคฟี่ใหม่ไป

ไปก็ไปเมียบใหม่ว่า
จ้เชื่อนชาเทาโคยมี
จ้เวไนให้เจ้ากักรี่
กรัหวาฟี่จ้กลับมา
หลอกลวงนงให้รักสา
นงจ้ว่าอี่ไทรยโครย
จ้อาคมาไปถึงไหญ
ที่ไหญเทาจ้กลับมา
ใหม่หลอกลวงเหลยแกวตา
จ้ไหญนี้จากจอร
บกกระหัดขึ้นให้วอน
แล้วจ้จอรจากเมียบไป
คั่นค้งปามุกหนามไหญ
นอรไนยไพรยแสนเวคหน้า
ทูนกระหมอมแกวใหม่เม้งคา
อย่าให้ช้ออายแกมาร
นำภระเนคกรี่ฟักร
คั่นเมืองมารกอรฟี่อา
จ้ทนทคว่ายา ๆ
จ้เหลนฟ่าไปยหาตาย
พ้อเมียวอนหลังล้งหาย
จ้ไปตายค้วยเบียวอน
ตามนำใจฟี่จ้จอน
แล้วจ้วอนให้กลับไป
จ้ตายแต่เจ้าเบือโค
ยาเรียบใจเหลยนงอา

๐ พระพิฆเนศวร	สทอรรถพระหัตถ์ยา
ควารักนางยักษ์	พระราชโอรสจับไป
๐ แค้นใจแก่บ่ตน	หมื่นคันทน์ใหม่พึ่งไฉน
ว่ากล่าวสักเท่าใด	มโนไมยใหม่หน้าภา
๐ เทาซังเงยเห็น	ภาวหวัไพบลิ่งมา
ควารักนางยักษ์	จ้ใครเข้ามาให้ตาย
๐ ม้าวว่าเจ้าพี่	คิดให้คึกอรนงชาย
ออดยักลำนากาย	ยามสวายเข้าเข้าเสีย
๐ ถึงเจ้าเสียกตาม	จ้แตกนำไปหาเบียด
บารายคตหายเสีย	ไปหาเมียทำแพไป

รวม 28

๐ บัณฑิตทาสา ไก่ฟังอาชา ทาสว่าไป อ้ายบ่เจ้าเพลง
ใหม่เกรงน่าใจ บ่ยอมเอาไทย การอไหรณาสี
๐ ณเมียรรัก หึงแกล้งบาศัก ภาวหารหนี อ้ายมกร์หย้าจก
จ้ตายทกอะวี่จี้ อวดคกล่าวว่ดี โยหมี่ลงมา
๐ อาชาว่าไป อีสาวเขาในยี่ ลมไทยบ่หนักหนา อียักอิมาร
ไครยวานหมิงมา หึงเร่แสนอย่า มาหาภาชี
๐ ว่ามกร์หย้าจก กูเหี่ยวฉวบฉก เอาอะไรรยไครยบี่ อิคำคำหมาก
อิกากทาศรี กูตักอะวี่จี้ ทาศรีตักกร
๐ ถึงอยู่ไหน กูไปไหนละ แดสักคืนวัน ทาศรีนอรไฉน
กูไปนอรกร รักไครตักพัน อยู่กรสองคั่น
๐ บัณฑิตทาสา โคนกองรองว่า อ้ายมาหนวัน อ้ายสัดเคียบรณาร
เกียรวารเจ้าคั่น ใหม่ก่บ่แลคั่น เป็นขันหมาก
๐ เคียรรณารกับคั่น ถึงทุกถึงจัน กูใหม่ปราศณา พุดจาจองทอง
จ้ครองทาสา อวดค้ออวดกลา ลงมาลัทธิ

๐ ว่าสัดหนาขัน ชำมาขันคั้น ร่อนรินไคมี ไผ่ก๊กไผ่ขวาง
คอกนางทากวี เจ้าโกลโคที่ ทาศรีชอยใจ

๐ ว่าสัดเคียนรณาร สบควญควยบาร อังการห่มใหญ่
เมื่อไผ่ปราดหน้า แสนอ้ามาไผ่ เห็นอาชาไนย คีไผ่สนรวั

๐ ผัดแปงแต่งหนา พังเจ้าทั้งข้า เล่นมาตามผิว หนาหั่วหนาให้
ตามโคกยังชั่ว เข้าไผ่เน้นหั่ว เหนือยตัวเปล่า ๆ

๐ นางฟังอาชา แคนไนหัตยา ยิ่งกรหั่วเพลิงเผา ทารสอรไผ่
รองบอกแก่เรา เจ็บอายไผ่เบ้า แก่เหล่าพี่มา

๐ ภาระกรั้วชั่ง พิไผ่สอรัส จึ่งจ้ององอา เกิดเหตเพราะอี
ทากวีตามมา บาโคโคกรักษา ทาสาคากอร

๐ ไคบินแก้ว ฟินังนิงอญ ทบิโคสังสอร ทาศรีเจ้ากำ
หนั้นำเค็มกอร พิไผ่โคสอร อัสคอรไคหา

๐ รักนุสครัก ยิ่งไผ่ว่าหนัก ไผ่เจ้าแตรคา พิไผ่สับสับ
จะไครกลับไผ่หา จินอญเพราะมา ไผ่ภาพิไผ่

๐ กังหรีฟั้งเท้า โนมเนียรเสียนเกล้า ทุนเทากลาวไชย ภาระอ่องลงมา
พักภาเบียบไปย ช้เป็นน้าไทย ไปเป็นเพียรอ่อง

๐ คีร้ายไผ่อญ เป็นไผ่ร้ายคู่ อักสุเหล้าวัง พึงเบียบเสียด
พิไผ่ไปส่ง อันจิจาภาระอ่อง ไผ่ทรงเม็จตา

๐ เปียรออร่วอนไหว เทาเนิงฟั้งโค พิไผ่นำภา เปียรักจักไป
ควยไผ่พิศศาคา ภาระอ่องลงมา พักภาเบียบไปย

๐ เน้นไผ่รักโคไร เอาไปไวไซ เขานอกออกไน ตักนำลงเทา
เป็นเซาควัวไฟย บักสกิจวังไผ่บ ยามใจจ้ไซการ

๐ ภาระฟั้งกังหรี ร่ำว่ามาถิ คุหนาสังสาร จ้ไปกระไทรบนาง
หนทางกักรการ ห้วยหนองคลองธาร ญุดควางขวางอญ

๐ สิ่งสัดคักฉา ฉลากโสมมา เทราเงือกญ เจ้าจักไผ่วาง
ไผ่กลางสินญ เห็นเจ้าไปอญ ครองปราอย่าไผ่

๐ อนึ่งทางกลางป่า คึงคึกกรึกสา เข้าใหญ่ ไปด้วยใหม่โค
เจ้าสายสุตใจบ กลับไปเวียงไชย พิไปจ้ไวนา

๐ นางพังผัวรัก แคนไนใจนัก สุกรักเมียอา ร่ำว่าดังนี้
เพ้าหนีเมียจตา เรเกบมาว่า ทางพ้าหน่วยคลอง

๐ หิงเมียเสียโค ทาวจ้หิงเมียโว พ้จ้ให้ไครยครอง เมียใหม่ทำชั่ว
นี้ผิวถึงสอง หปีไครระทอง นองกุ่มหนาทาย

๐ คักใจไมตรี คักยอกคักปลี โยหมีชาคสาย เทาคักรักเมีย
ชาคเสียสูญหาย ช้าเสียยาโว ยาไหเวียนว่อน

๐ วันนักราชี่ ทุนเซ็นพัรี่ ว่าจ้จ้จจจจ สิ้นหาสิ้นดิน ไหมสิ้นคำวอน
คุณหารบารคอร จ้คำวนหา

๐ หาเมียหาใจ หาแม่ใหม่โค หาใหม่ท้จ้หา แม่เลี้ยงลูกยาก
ล่ำบากเสดสา เมียโคเมื่อรา เจดท้นอ้อไทรย

๐ หลงด้วยเมียงาน ไหมไปก้ตาม ไครยจ้ว่าอ้อไทรยไครย
แถว่าอาชา จ้ลาเจ้าไป จ้อยก้ตามใจบ จ้อไปยก้ไปบ่า

๐ พระพังงาแก้ว สึงสุรีเสียงแจ้ว สึงแก้วพินดา อยู่เทิดขวัญพี
เจียมนี้จักลา มิงแกวอาชา หมันจ้ลาพีไปย

๐ เป็นกำพี้แลว หิงเสียเมียแก้ว เขาเอเป็นจ้เห็นโคย พระร่ำกำม้สัด
รันทักนำใจบ คร้วนคร่ำร่ำไรอย ไจรหลิวปลิวหาย

๐ นางนังพังผัว เบาวยอดทอกทัว ลึงเหนียคินทราย สงสารแถเจ้า
ผ้มเผ่าทรีสาย เกลือกปล้ำร่ำไห พิชายคังคา

๐ พระทรงม้านัน อาชาภาคัน เดินในเวหา ผันหนาผันหลัง
ร่ำส้างกลยา กังหรีพ้อา เรียมจ้ลาเจ้าไปย

๐ ส้างหลวงทางรอง ผันมาแลนอง ยิงแลยิงไกลย ไคยินเสียงส้าง
เนคคลังถึงไหลย อาชาภาไทย ไปในเวหา

ฉบบั 16

๐ ปางนาคเมรืกัลยา	คามคฺราชา
ลั๑ทาแลวก็ร่าคร่ากรวน	
๐ ร่าไหสลับซวน	กระสรวป่นปวน
นินนัวญเจานอรนิงไป	
๐ พืไลยงแม่มกรมไนย	ทางตื้นตักไย
วิงไปเฝ้าอุทกมา	
๐ ลมลายทวกายฉา	กั๑งหรี๑ที๑ดา
มสื๑นคากไคสมมติ	
๐ นางงามทรคิ๑ดามหา๑ศรี	เห็น๑เท๑า๑สา๑หมี
นอ๑งนั๑กสับนา๑หรี๑กไ๑หริ๑	
๐ แม๑มกร๑า๑บ๑ท๑น๑นางไ๑ไทย	เข้า๑ป๑ล่า๑หมี๑ไป๑
ไป๑แคว๑ที่๑ไ๑น๑ย๑จ๑ก๑ลับ๑มา	
๐ บั๑ค๑ศรี๑ป๑วย๑ที่๑เร๑ียบ๑หา	เข้า๑ไ๑หม๑เจ๑ด๑ค๑นา
เส๑ีย๑เก๑า๑เร๑า๑หา๑เข้า๑ไ๑หม๑	
๐ ไ๑หม๑แ๑ก๑ไ๑หม๑เก๑า๑เท๑า๑ไ๑ค๑	เจ๑ิน๑แม๑ก๑ลับ๑ไป๑
ช๑ล๑เขา๑เว๑ียง๑ไซ๑ช๑ท๑าย	
๐ บ๑ว ๑ ๑ อ๑ก๑เจ๑า๑ห๑ล๑าน๑นาย	แน๑ยา๑เส๑ีย๑ส๑ค๑าย
แก๑ชา๑ย๑ท๑ว๑พ๑ริ๑ค๑ส๑ค๑มา	
๐ ค๑ค๑ไ๑เจ๑า๑ไ๑หม๑ค๑ี๑ก๑ห๑ว๑	ล๑อง๑แ๑ก๑แ๑ก๑หนา
ส๑ัก๑พิ๑พา๑ค๑า๑ม๑จ๑ิง	
๐ น๑อง๑พิ๑ค๑ี๑ท๑ก๑สิ๑ง	ค๑ว๑ญ๑ห๑า๑มา๑ท๑ิง
ง๑า๑ม๑จ๑ิง๑ย๑ิง๑ไ๑น๑ย๑ไ๑คร๑ม๑	
๐ ร๑ด๑ม๑พิ๑ร๑ม๑ี๑ท๑ร๑น๑อง๑	น๑ิง๑ชา๑ยา๑อ๑
เช๑น๑เจ๑า๑เข้า๑สุ๑เว๑ียง๑วัง	

๐ กังหรีกอบอัคร์คัษัณัง	นองหมี่วายหวัง
ไยทั้งก่อเทศาหิ	
๐ เป็นท่ายใหม่ลัคยชีวี	คอบธสาหมี
อยที่คอนทรายชายชั้น	
๐ พืปั้วหมูเขาพิทบ	เล็กพิบกลัษณ
คินสนักมราทาน	
๐ นองจักเคราธสาหมี	ยับเย็นเป็นผิ
ขานี่หมี่คิณาร	
๐ ทาศรีทางไหญกา	รำรักกลยา
หมี่ใครจ้ไปยไกลนอญ	
๐ ทางไหโสกาหรีทวน	ทางรำครำครวน
ทางชวนทางชักนัคนา	
๐ อยเคียวเปลาเปลิยวสุรา	ณคทรายชัว
กลยาเจ้าจ้มาเห็นไครย	
๐ ยายูไนยปามาจ้ไปย --	ภระอ่องทรงไชย - - - -
กลัษกรุงคจ้ไปยถึงวัง	
๐ ทางบาลูบนาลูบลหลัง	ทองคลำรำลั้ง
กังหรีหิพิ้งคินไคย	
๐ ลิตทิกักรุกษภัญไหญย	ปลอบเจ้าเทาโค
อริไทยเจ้าไหญยพิ้ง	
๐ สมนางทาง ๆ รำลั้ง	ลาเก็นนักรั้ง
ทาง ๆ ไปยังเวือนตน	
๐ ปางนาคเบรีนริน	อยชวยริมชั้น
อึ่งผ่เคียวเปลิยจันไยหาย	
๐ เขาคำเจ้ารำหมีวาย	ทพหอคพร ะกาย
อยที่ทานทรายชายชั้น	

๖ จักรวาลเรื่องปิ่นหมกหัวคัน เสด็จไพบยเวทน์
รอนวันควยแสงสตรียา

๐ ไกลก่ำหัววันกำลังมา ฉาบฉวยปลายฟ้า
ฟุ้งเสียดังตึกคณาจนชั้น

[illegible]

๐ สักเพ็ญทอกลีนาไลย **ขับซาวอาบไจบ**

อยู่ไหนสงแถกลีนา

๐ กระเหว่าทองรอนรองเรื่อกกา กั๊งหรีพือา
แดกนำตามมาหาเรื่อบ

๐ อักโหมใส่ข่มกัมเกรียน ทุกใจไครยจู่เต็ม
วันเรียนมาพรากจากอึ้ง

๐ โปกรองกองโนยไพรณูหิง สำนักรว่าอีนัง
รพหิงโหมจำป๋หนัรจา

ข้อ ๑ ขี้ลั้วไรรวมถึงเตียงนา - - ร่องไหโหยหา - - - -
หากอปปลายไม่รัง

๐ เจ้าฟายุกถาแห้วพัง เบริฐมาผิง
ชอกทั้งทานนาหาชาย

๐ หังทองรำรองอยปลาย ไบแกวแจวใจ
 กล้วยไกลกับเสียงเมรี

๐ เลี้ยวดับเพาช์ภาชี **อาชาภาดิ**

คิลากเทาทามที่ทางมา

๐ ยามเย็นแลเห็นบัวพุ่มท่า ภาระชักคักฆ่า
ดงศรหาถ้ำทอง

๐ หักสัณเป็นหลักฐานของ ห้วยเหวเป่ควาลอง
ถ้าทองสนุกสูงขั้วสาร

๐ พระองค์ทรงนำ
เจียนเพราะพระหิศา

๐ ถูณิคลูกคิควา
กัณฑ์บริษัทราน

๐ กัณฑ์พิสเสกสอง
ท่าการวิวา

๐ ลนทราโคพังสาร
สารตราภูไทไปย

๐ ว่าแลวนางสนทรา
ถามว่าหนอนักัทร

๐ ลูกไปเมื่อหาไพบ
ภูหนารเลาการไป

๐ นางนิกแตไนไพบ
จ้เป็นพระมูบิ

----- ๐ ฤาศรีเป็นทัวเบิน -----
การเราดาเบ้าบาง

๐ ไพบยณันดาบค
เจ้าก้าแกลงทำเบีย

๐ ว่าแลวสนทรามาร
ณลไมลูกไคภา

๐ ภูหนารพังสนทรา
สนทราธิภาไคลย

๐ นางเห็นหมากม้งวนาว
ไมหลักกรุงยักสา

๐ ไปยหลันแตลไพบ
ท่าขวันเจ้าจวันหาย

ตรัดเลาความแมลันทรา

ไพบเก็บอ้าให้คิฉาร

ถึงเชือนซากิไคการ

ไพบเก็บไพบลกกไพบมา

ไพบการกรองกรุงยักสา

คาบทองตราแมไพบ

ไพบลนลารพลาณคังไพบ

ไพบคั่นไคยแปลงไพบมร

เบียงพัคตราเห็นพระชั้น

ว่าพระชั้นหนันของไพบ

หนันลูกไคมาแกไพบ

พระชั้นไคยวองฤาศรี

ไพบนี้ไพบคั่นคิ

แปลงสาร ศรีเสียบกลางทาง

แกลงแปลงเปลี่ยนไปร่อยอยาง

ภูจกลางฤาศรีเสียบ

ภูคไปปคชักมัวเบียบ

การภูเสียบเพราะธิปา

ปราไสสารถามบุตรา

พระลูกยาเอ้าไพบ

ยักเอ้าอ้ายลั้งไพบ

เข้าไปในแทนไสยา

นำมเนคเจ้าลั้งเฒา

แตกอรมาทอรท่ามลาย

คังการไพบยล้งจวควาย

เพราะว่าไมหลักการา

๐ สนนรากลายเป็นัยัก
เข็นธาหุพทาครี

๐ สนนรากลีบปราสาท
ว่าเงยคายเขมมา

๐ ไมหลกกรงนักรัษ
พู่อกหมิงปลุกใจ

๐ พระรึกเห็นเบียรัก
ทวนสันครีอรัปลา

๐ เพียงชีวิคบิดาบ้วย
เวียงวังของทั้งหลาย

๐ ปางนักรบพระนาค
เห็นมารพิชิตมา

๐ ว่าเหวอียักศรี
กนิไปยเพอใจ

๐ สนนราสันยาโว
ไมหลกกรงนักรัษ

๐ บ้วยปากที่เรียมแม
ทำไชลอกไซไปย

๐ แมคี่ลุนี่กลว
ญใหญ่ทำไชวยเอ็ง

๐ ถาคีเร้าจไหว
ฉนวนรหึงยาไชวย

๐ จัชาแมยายเสียบ
ยกพระชั้นปองกรัโว

๐ สนนรাত্রควาเลา
ถูกกิดตามบิดา

ไหยโยทนักรัษจักรี
เกลากระหมอมนัรวดถา

น้าศรีหานาคกองโกหลา
กัจมาเสียบไทคาย

หมิงอกทั้งไปท้ามลาย
ทัวไครยไทหักเอามา

กลายเป็นัยักถวนักหนา
ว้างเข้านาฟิงลุนาย

คูนักรัษยาไทคาย
พุกไทเกลลกาย

พระรึกรากลระลัดตรา
เจ้าฟ้าจันพระชั้นไชย

แรกทัวที่ไครยไซไป
กเมือไคอียักศรี

วาจไทรพระนุตรี

เข้านาปรีกศาไคร

อิจ์แหลทำไไชวย

วอไทรย...ทัวชวเอ็ง

แมทัวชวลุนี่เกรง

กัจเกรงหมัวกัไทรย

แมชวรายเร้าจไหวไปย

กเกรงไจยว้าแมยาย

สากลวเมียบเข้าจอ้าย

ทานแบยายยาเ้ามา

เออเอเองเจ้าชังเจรว้า

กไปยวอไไทรยไครย

๐ ว่าเราหล่อกลงไซ
 กังหรีนุคหรีไกรบ
 ๐ ไปเฝ้าอัยยารักสาไซ
 เห็นนางรุมรางคี
 ๐ ทำให้นือญเฒ่าแก
 ทำไชวยเกอไยเซ้า
 ๐ ทำไคเพื่อไยเอง
 บิดาปลุกสาแล
 ๐ จอให้เทาปลุกสาควา
 ยักมาร เหาทานไย
 ๐ ทำทีว่าเป็นเพด
 ขวักไผพระภายภา
 ๐ ครึงหนึ่งหลอกไซซา
 ไหมพมพระ.....
 ๐ ฝึกทีแล้วหนีหน้า
 ลุนทราฉ้ากาม
 ๐ เป็นแต่คั่นอาไส
 อีเจ้าเจแสนดี
 ๐ ปางนัรนางสนทรา
 ขวักตามารคาคว
 ๐ กวักเอาเมื่อไค
 ซ้าเสียฉวเมียบเข้า
 ๐ ไซให้ไปเฝ้าอา
 ...หักบงวนาว
 ๐ กจเคียวเสียปรเคียวไย
 โอมันจตุส

เจ้าไปโคครองกรุงไกรบ
 ไกรบคั่นไคแมกังหรี
 ไปอยู่ไคถึงขวนปี
 ไปคบหาไคเรา
 เราเป็นเมอค์ทองเปลา
 กลับว่าเราพจแหล
 หมิงไทเกร่งเร้ามีแก
 เราจแหลหรือว่ากรไกรบ
 ขวทำงานแล้วหรือไกรบ
 มาอยู่ในยเมืองมฤตสา
 ไผฉักเนคพระมารคา
 ไวไผราควมยุศรี
 ไผไผหาหมยักกรี
 ยักศรีกีนสนสินควา
 กลับมาทราเป็นสองสาม
 หมิงเลาควาแต่ลวนคิ
 ...ไผยเกินเจ้าที
 ทำชมซีเข้าเจ้าฉว
 หังเทาว่าคัมปือหว
 ทารณฉวฉวก....
 โกหักไผยุกเปลา ๆ
 การอไกรบเร้าจว่ากลาว
 เจ้าไปควาเอาลูกสาว
 โทกของเจ้ามีมากอย
 กลวหมรีไผเค็กเทาหน
 กุพังยักมีศักดิ์ดา

๑ พระวิคัมภ์นิคมวาง
 พงษ์กัมมัสักดา
 ๑ ตัวเป็นกระสัทธิ
 เณโกว่าโตใหญ่
 ๑ ลูกทวนแสนตัวเอง
 เรายุณนอกภารา
 ๑ เรำไปยเอาแต่อย่า
 นำถึงหมักรไสย
 ๑ ทักรานถึงการโบ
 ฆอนมังเขียนหนังสือ
 ๑ สนมทราโกรดทวนสัน
 กระพืบเทาวังเข้ามา
 ๑ พระองค์ผู้ทรงพบ
 กุณพันพระชั้นทรง
 ๑ เฉลงนางของนางยักษ์
 ปรางเปรียงคฤาเสียงฟ้า
 ๑ สนมทราอร่ามดอย
 โกรดใจวังไปถอร
 ๑ คามทีก็หมีทอง
 ยกพระชั้นขึ้นพันหา
 ๑ หวดทวนพระชั้นไซ
 สนมทราโกบอาร
 ๑ เหือดแฉกีสุนหาย
 ถอนใจคนไม่ไทยย
 ๑ ท้าวจึงแกวงพระชั้น
 ยักศรีทามทีลึง

ว่าเหวนางศรีสนทรา
 ตัวจันทาไมยไครย
 วิคัมภ์สักเพียงไทรย
 จันทาไมยกว่ามา
 ทำไหมเกรงพระมารดา
 ออกมาภาเอาเรำไปย
 ไหมไปหาลูกสาวไครย
 บานาบังคับคฤหา
 ทักหาไซเราไหมหา
 หลอกให้ถือไปเอาอย่า
 เจ้าเยยพันกันนักหนา
 พระหัดฟ้าจับพระองค์
 เชื้อหัดฟ้าหัดอยู่เป็นวัง
 ...วางลึงเป็นหลายครา
 จักจับมวยสังฆา
 ...การมาเนรูทอง
 โลหิตยอยไทรยค้อยอร
 ตามเพราวังเข้ามา
 ...ปิดป้องกระหายหา
 จักเข้าสนทราमार
 โลหิตไทรยศรีทอหาร
 ...ปวคเป้าเหล่าไป
 กำชัยกายเขาจึงไซย
 หังกิงไปกักรันลึง
 เป็นชายกันลอบรอบอง
 หมีทององค์พระทรงยัก

๐ ภาระเจ้าเงินรำกิ่ง
หนีเจ้าจิ้งกรรริค

๐ ภาชีไคพังวรค
มาถึงเห็นล้นทรา

ลำนกถึงแมก่าพค

เชื่อ.....เข้ามา

หน่อกระสัดกัโกณณา

กับเจ้าปาสงครามกัร

รบบ 28

๐ อาชาว่าไปย จัพันห้วยไย ไหเสียบพระชั้น อ้วนค่นราย
ซ้ำไหสนักร ไคของส่ากร ที่เราเอามา

๐ อาชาว่าชาน อีสนทราमार ยังใหม่แสนสา หนีแมก่าพค
พระรคเอามา วันนีจู้ซ้ำ หนีงเสียบไคตาย

๐ บารเห็นก่าพค หนาตาสลค ไคหลิวปลิวหาย เห็นแมก่าพค
รันทกทั้งกาย ครัวนครว่าไค ที่ชายชาลา

๐ สนทราปราหริบ กุจกัจลัรบ ไปไคกอกา หัวไคของกู
เมื่ออยู่ในเฝ้า ปือเข้าแล้วหนา จัทำอย่างกัไหร

๐ กุจลวงแล หนีรเรียกแม ๆ กุจกอยเกลียไคสย ทวักทำไค
พไคหัวไค ไคแล้วเมื่อไค กัลวอะไรรยแกหนีร

๐ คิคแล้วนางบาร เจรรเจ้าว่าชาน ทั้งหวานทั้งนัร แมดองไคแฉ
ถูกแมชันครัน กัวญครองไคยสวัน ทาวันเมืองมาร

๐ ลองฤทธิลุกกู แมจกัไครรู้ ว่าชลาคฤหาหาร แมใหม่บ่อเส
ไหเจ้ารการ หนักหนากลาหาร ไครอยตารทามือ

๐ ลูกไปยเอ้าอยา กังหรีทิดา ชอบตาลูกฤหา ฝั่งแตกเนื้อสาว
นัมเทาแมมือ ไคยคัคคัคซื่อ ฝิ่ป้อกัค

๐ อยุ่เสมียนชวันเข้า แมเห็นหน้าเจ้า เสมียนเห็นกังหรี ทุกทัมกัลหาย
แมสพายกายี แมรักกังหรี กับเจ้าเทากร

๐ จัเล่าแกกรรริค หนีแมก่าพค ฝิ่มือคันทรี ทำใหญ่ทรี
ซัคสิ่ทกวัน ไทรมแปงนำมัน อยุ่เป็นอัครา

๐ เงินทองของจาย มีอยู่ชุกช่าย ทรัพย์ใหม่เจตนา รอยถูกรอยดี
รอยมือบิดา ไวลดทางหนา บิดาผู้ตาย

๐ เอามาทำใบย พังเอาไปไหญ่ ไม่นิยมรักาย โห่เห็นไฉนของ
หมักร่วงแพทลาย ไนแกมยาย จัปากไทม์ไป

๐ ไหมงามใหม่แ่ง ชวนเข้าของแม่ เอาไวไปไหญ่ พ้นเห็นบุญ
หมักร้างใจใจ นัวใหม่เปียใหม่ เอาใจแก่กร

๐ พระมธุเรศาย พังทลายยาย หลงไฉนไปครัน มีใจรักใคร
จไหแก่กร คิดถึงเมียชวัน ลูกจ้เอาไปไหญ่

๐ ภาชีทนสนอง พังทลายของ ยาไคไไปย ยักใจไปทุก
จู้กลเป็นไผย ตัดขึ้นที่ไหญ่ ปราไฉนสินเมือง

๐ ไฉนใจไปไผยกัน ลูกพลาลามกิน ไหมสินก่อเปื่อง ไหมทลายเกนย
จ้ฉินหายสินเมือง หมักรไผไคเรื่อ เมืองจ้ฉินหาย

๐ ยักว่ามาทน ถ้ายมาหนานับ ธีรอนสนอนาย เขาคับเข้าตี
เข้ามีแพทลาย บัณการทวนาย หลงทลายเสียปลา

๐ อาชาว่าไปย นาวว่าเข้าไผย การไฉนสนทรา พุคหลอกปลอกปรี
พิณใจร่า ไฉนของลงตา ไผชาจ้เห็นกร

๐ กัดสีกัดเสื่อ เสื่ออยู่กับเนื้อ เจ้าเสื่อคันชั้น ไฉนใจใหม่โก
ยาไผแก่กร ไฉนของสักร หมักรจันเอาทว

๐ สนทรนางมา ไฉนพลุงลุนลาน ขบพิณรัน รว ไฉนหมายไครจ้กิน
ไฉนทังทว นากากปากชว ไผกลวยักสา

๐ อาชาว่าเลา ถึงกับไผกินเข้า รุเทพานยา หลอกเหล่นงาย ๆ
หมักรจันทว ปวยปากทว ภูนาสาธาย

๐ ไครคแก่กร วังโถมไฉน ภาชีบันกระหาย ขบคัฉฉนาร
เลื่อการทังกบ ลูกเขยยาย วุนวายแก่กร

๐ ภารัดทักสนา เห็นกรสุทรพา เข้ามาทวัน เทววังเข้าชว
ทวควพระชวัน นางมารวิงทว ออกไปบอยนอย

๐ เจ้าพระคุณนงฯ เทาใหม่หามลูก บ้างเหลยพระภู มานั่งแลไต
เทาใหม่เห็นต นองตามมาอบ ควยรักกราชา

๐ ขวบ้ำไอรัด ควยแบก้ำพัด พระรัดเอามา ขวบักล่าวไห
แกองโพนนำพา เนียประหลอมปลอมว่า สีคากัโหมบล

๐ ภาระรัดยุยว นังกระหยิ่มหลับหว เนียขัวปากระแส กล้วนางักร้าย
เทาหมายสุแล ไหมสุเจ้าเด ไหมแลโหมค

๐ โฉปรางนางยัก ชัดแกนไจนัก วิ่งนามาสู โลดกีภาชี
ไลตีพระพุ วิ่งโณโจนธู มาสนวนัน

๐ เนื่อพนอทรงลัก ภาระเจ้าเขาหลัก สนทราอาทรี ยักสุไนมติด
ควยกัทีพระชั้น เทาขัวตวสรี เห็นหับร้เข้ามา

๐ มั่วว่าพระรัด คีนแมก้ำพัด ไทเสียดักกรหัว เอาแมยบายโว
พจไกรังภา กังหรีพรียา ราชานารนาร

๐ สิบเบี้ยแค่มือ แม้นคายไวชื้อ กินสมทางหวาน เข้าโพดเข้าขวาง
กินทางอาหาร นำผิงนำตาน กิหวานเสปือกร

๐ เทาโงภาชี หน่อกระสัดักสี ภาชีหยอหยัน กอร....กระอ้ง
ทาวทรงพระชั้น กอทรายทรงหัว กำพัดคพจร

๐ นางเห็นภาระรัด ทรงแมก้ำพัด ออกเกยกรุชอร ยักศรีไณฉา
เข้ามาโคยรอน เข้าไกลไหววอร ชกความตามคิ

๐ ฟูมพิไท ยักสาเข้าไกล ทำอิดริคที แดคเสียงเปรียงปราง
วังวางเข้าคิ สนทรายักศรี เทาตึพระรัด

๐ มื้อววยทรายขัว จิกคังหวังวา จื่อเอำก้ำพัด สำเหนียงเสียงนาง
กองปรางมรกด ทาวักก้ำพัด พระรัดโยนไปย

๐ ลันทราลับดัง ทังกายโหมทรวง จิวนันไชลย นอกหนาพระโรง
คายโงพนไปย ภาระอ้งทรงไรย ไปเผาบิดา

๐ กราบทูนพื พระเจ้าเลาญี่ ว่าอัสนทรา เนียรักกระแก้ว
คายแลวบิดา สบางพระยา โปรควาอย่างกัไทรย

๖ ให้พระโศก แล้วแต่จ้ไปรด จักคนโกย ไปรดไผ่หาซึ่ง
มาตั้งการใหญ่ ลูกรักจำไปย เอียนไทยหัดมา

ยานี 11

๖ ปางอ้งพระทรงรัก
เข้ามาทูลกีกา

๖ เสด็จจากแทนที่นั่ง
พร้อมด้วยเสนาในย

๖ เร่งไปเที่ยวประกาศ
ลากสับฮีสนหระ

๖ เขาวังรับสั่งเฑ
บ้วนนายเค้นไควไวย

๖ ...ไครยไครยไปหา
หลังผ้าตียาคิด

๖ มอการลาวกระเหบน
ถ้าไครยขุดดาทยา

๖ ถ้าไครยไปกลัวโทด
จงจำไผ่กำขั

๖ แคไกลยนอกไนยกรุง
พวักน่ายหาไคบา

๖ เจียกพวนเจียก...
ตีโหมยโตไหญยครัน

๖ เทาหร่ายผูกสายหนึ่ง
ลักเลงท่าเพลงบา

๖ หนักนักอัยักถาก
จักไปว่าอายเงโ

พระรักบ่อสิดพังกุยา

พระบิคาอายแกใจ

ออกมายังแกวเกยไชย

ตรัคส่งไปแกเทาพระยา

ปรีชาราชันย์เข้ามา

ยาไวชาเร่งภาไปย

นอบเสียร เกลาแล้วออกไปย

เกนกรไปตั้งสรีทิด

เกินเวลาเอ้าเป็นนิค

ไครยกลาวนิคเร่งเอ้ามา

พวักเข้าเวนเอ้า..หน้า

จับเขียนชายาไคณ

รับสั่งโปรดให้เขียนขับ

จับทัวไคมัดโพลมา

เบิกอรุ่นรุ่งชวนกรหา

โดยพรรนามากกว่าพร

...สามสิขจาสกัณ

ภามาพันผูกเทาฝา

ซักเขียนกึ่งโหคังฉา

ไอสระภาไอเงโ

เขียนคำปากแลแดงโหน

แลพดุงโพลเทาขวางงา

๐ จื่นขึ้นแท้แล้ว
 จับเชียวว่าโหลา
 ๐ ปากวาหลั่ง
 คล้วน.....
 ๐ ล้าร้องว่าแจ้งเอ๋ย
 พวกฉวนยวนเขามา
 ๐ คันทิ้งภาพกันย่อ
 ปากว่าคาไปพลาง
 ๐ ทวกเติกโห่เกร็กเดิน
 ไครยเรียกกัใหม่พัง
 ๐ พ่เรียกว่าจ่ายเกิด
 โกรกกรากฟามากพลู
 ๐ นววิงทิ้งลูกเมีย
 กระฉากหว้าอายหงา
 ๐ เหล่ากันเข้าซักฉาก
 ลางคันพุดจากร
 ๐ นมโหยบเทาทัน
 หนาคู่โปกเป็นเหว
 ๐ ผูกพวนลากทวนเกล็ด
 ออกประหลาดคอ
 ๐ เวียกทิ้งเงาหงิงซาก
 กำบังกันกังฉา
 ๐ ซักเค้นไปเต็มพัก
 ผาฉอนลอรไลฉอนปลิน
 ๐ ลากไปตามขวางาย
 ไคเรียกหัวสนทรา

นุงหนา เผล่าถึงกลางชา
 หลั่งภากรไป
 คิม่าจึเต็นวิงไหว
 จินเกล้าไหมยร้องอ้ายยา
 กระไทรยเหลยไทรยนักหนา
 แตน่วยตาใหม่เสียบ
 วิ่งหวัร่อตัมมือฉาง
 แวกขางทางวางอยหลัง
 ทำเพื่อเอ็ง.....
 ไหมฉนหลังโหล่
 กลับมา เต็ดเหวออายหนู
หลังมา
 หลงกันเสียบเมียร้องคา
 แรกหมัว่าฉากกร
 จัน้มากกหัวพร
 นางยักนัรไทรยนักหนา
 ประสิบคัมกิมใหม่สา
 แลวงหนาเทาكدงมอ
 ผาชาดเหม็จฉอนเหมื่อนขอ
 คัโกล่ฉอนเหมื่อนกอรา
 ซักครูลากเส้นเคียวมา
 เข้ารองคาใหม่ไคย
 ปากนางยักกิมเตดิ
 พางไคยฉวนกรมา
 ทังเอาไวกลางทุ่งนา
 แตนัรบาจนทุกวัน

๐ ฝูงคันทิชักซาก
 ฝูงคันทิชักซาก
 ๐ เงินตราไคหาซัง
 ยักให้พวกเขางาร
 ๐ เลื้อยผ้านวนลายทอง
 แพร่พันันคามี่
 ๐ ภาระวิญญูสติปัญญา
 จักพาพวกพลซัร
 ๐ พระวิญญูเป็นเมฆ
 ลูกจักออกไปหา
 ๐ ลูกรักจักออกไป
 ภาระเมตติเคื้อดการ
 ๐ เชื้อตรัคเรียมกอยแจ้ว ๆ
 มาถึงอ้งราชา
 ๐ นองจักออกไปหา
 วัธจิงฟ้าภาชี
 ๐ ว่าแล้วบิณฑูวินาก
 แดงอ้งขึ้นทรวงมา
 ๐ ทักสิรอมปรางเวศ
 ไทฟ้าจ้หาไผ่
 ๐ ครอบอ้งตำมรินทรา
 อาสารับมาถึง
 ๐ เทาหลังจากภาชี
 แม่ป่าเห็นหลารยา
 ๐ กอกใจจูบทรายขวา
 ขัสมารว้าการไจย

ทางจอร์จจากคิ่นเคหัน
 พระทังทังไพร่ทหาร
 บาทตราสังใหม่เก็การ
 เหล่าทำการนางยักศรี
 ชักลวคล่องลวนงามดี
 เทายักให้เป็นรางวัล
 พลุมาคิคารการ
 ไปรับน้องสิบสองมา
 ทูพรพระพุทโธภา
 ภาระมารดาให้แจ้งการ
 นอมนำใจพระขัสมาร
 ภาระพานคอยยาตรา
 มิงมาแกวกัณเณผา
 เทาตรัคควาแกภาชี
 ภาระมารดาไนยไพร่ญูศรี
 ภาหนองนี้ไปไนปลา
 กุมกรามบาทพรหมบิดา
 ภาชีการอเห็นไปย
 เขาถ่อหลาดคัมขุนไทย
 ไหมีไครยจ้เทียบถึง
 เลื่อนลอยมาแต่แก้วคัง
 อุหมังทหารภาระมารดา
 จอร์จลั้งไปหา
 ทางวิญญูเอาไปย
 ภาระบารคาตรัคถาบไถย
 เป็นอย่างกรัโหรเข้างลูกอา

๐ เทาพังแม่ป่าดาม
 จิกจกเฝ้านักหนา
 ๐ ไผ่สูงเพียงปลายทวน
ภาชี
 ๐ ยิงซาบเซาบุรีย
 เซกจันทิงทีกกวาน
 ๐ ลูกชาสนทราตาย
 แดชากไหลากา
 ๐ เลาคตามเรื่องความหลัง
 เจ้าพระคุณยาขุนเคื่อง
 ๐ นางนังผัดหันหลังให้
 ไหมคิดแล้วบิคา
 ๐ เช่าท่าเจ็บนำจิด
 ยาไหวแม่ไหมไวย
 ๐ เปื้อลู้จ้เข้าไป
 ลูกคิดว่าบิคา
 ๐ แม่น้ำอายเหลื่ออาย
 คีรายแม่ไหมไป
 ๐ ชีครานจ้แล้วเลา
 แม่เจ้าเป็นชาวป่า
 ๐ ยามดีเข้าเลี้ยงไว
 พ่อเถาของเจ้านี้
 ๐ ครึ่งหนึ่งหลังควยยัก
 ครึ่งนี้ไหมรู้ว่า
 ๐ ครึ่งหนึ่งผัดควงดา
 นีรหลังผัดหลุมใหญ่

เจ้าเลาความว่าสนทรา
 แปลงกายาเป็นยักศรี
 วังทียานเข้าจ้อมตี
 บิคาหนีมาถึงจาร์
 ช้วนกักรหนีเข้าคังการ
 สมการทิงเสียวัควา
 . . . หังหลายใจกลับมา
 เอาไปไวปลายบานเมือง
 แม่ป่าพังสินราวเรื่อง
 เซ็นคีนเมืองเทิดมารดา
 ลูกวอนไหวไหมนำภา
 ลูกยาว่าแม่ไหมไป
 จัแซนคิดไปถึงไหญ
 แม่จ้ไปเสียไหญ
 ตามนำใจแม่ไหมว่า
 ออกมาภากรเข้าไป
 จัทรงตายไปกลางไพร
 ยาเสียใจแถมารดา
 บิคาเจ้าเป็นพระยา
 เหล่าวังสาหาไหมมี
 เมื่อยาบร้ายเข้าชาติ
 ทำยาเย่แม่หนักหนา
 จับแม่ชวกเอาควงดา
 ไครยจมาแดเบื่องไหญ
 ครึ่งนี้มาผัดควงใจ
 ครึ่งนี้ใส่เข้าจเฝ้า

๐ ทรจ้ตาบคำเมียบ่ไหญ่ คีคักไหญ่อีเมียบ่เก้
ไหญ่โคเม่ไหญ่เอ้า นอกรอกตเข้าอยคี่เก้หว่า

รบบ ๒๘

๐ บัดพระภูหมาร บัณเระขัฒมาร ถล่าวนัรพัรร์นา คุณเมยาโกรค
คุบโทคบิดา จ้เป็นเวรา เมืองหนาสืบไป

๐ โทโสโมหะ แมจ้งสละ เสียยาจองไพบ ยาโคโกรคซึ่ง
ค่นหนึ่งค่นโคย คัมจิดจักไป สู่ไทรยทรวงสวน

๐ เข้าท่าข้งเข้า เวราของเร้า สางมาแท้น ชาค่นเก็กมา
เวราตามทัว ไหส๊ะแกกั เมตวันนีไป

๐ ความแกนของแม แมไหญ่โคแก ทัวแมแคนไจย แมนิกขึ้นมา
นำตาแมไหญ่ โทคเมอยางกรไหญ่ จับแบพักตา

๐ ชุดหลุมพังเสีย ไปอยู่คว้ยเมียบ ไหญ่นิกสีกสา หน้อแต่ไหญ่ตาย
โคไผมาหา ถ่าแมมรนา จ้ไผมาหาไครย

๐ เพราะลูกเจียวและ ชักไฟไหม ความอาบไวไหญ่ เมื่อเจ้ารักพ้อ
เจ้าไปก้ไป นามังฟิไรย ไชวโยใจพ่นแรง

๐ พังพระชสน เจรจ้จากาที่ ยังปักชัคแขง อาคูนพุนทเวค
สองเนคเคือกแดง ทรวงทักกรแสง รำไรไปมา

๐ พระสื้อนส้อ ท้าวทริบพระภัก กับตักบารคา เป็นก่าลูกแล้ว
ลูกแกวจขลา ลูกจักจ้ไปดา ฟากผาเบ้องบัน

๐ จักไปโยมี อาพัชอัปรี บัดสี้แกค่น เป็นลูกก่าพัว
ชายหนาไปจ้น ทายจากเมืองค่น จ้งจ้นนันทา

๐ แมป่าโคย วิวาวมาสิน ญมเอาหลารยา ยารองยารัว
ตคำป้าจัว ไหวนางารป้า ป้าจ้วานองเก้า

๐ ปากหากปราไสย ป้าลึงเห็นไจย ฟ้าไหญ่จ้ไหญ่เอา ไปบอกบิดา
ไผารับเร้า ฝัมถานไฟเกา ไผ่เป่าก้ลูกว้อ

๐ ทารุจ้ตามคำเบี๊ยะใหม่ กิดกัไหญ่อีเมืงเก้
ใหม่โคเนใหม่เอ้อ นอร กอดเข้าอัยคี่เก้หว่า

ร่าย 28

๐ บัดพระภูมามาร ยินระขัฒมาร กถาว์ฉัรพัรนา ขุนแบะยาโกรด
คุมโทคบิดา จ้เป็นเวรา เบื่องหนาสืบไป

๐ ไทโสโหมะ แม่จ้งสละ เสียจาจ้งไทย ยาโคโกรคซึ่ง
คันหนึ่งคันโคย คัมจิกจักไป สู่ไทรยครึ่งส่วน

๐ เข้าทำรังเข้า เวราของเร้า สางมาแทนัน ชาคนเก็กมา
เวราตามทัว โหละแกกั แตวันนีไป

๐ ความแคนของแม่ แม่ใหม่โคเก ตัวแบแคนใจ แมนิกจีนมา
นำตามไหลย โทคแมอย่างกรไหญ่ จันแมพักตา

๐ ขุดหลุมฝังเสีย ไปอัยค้วยเมืง ไหมนีกสีกสา หน้อแคไหญ่ตาย
โคไผมาหา ถาแม่มรนา จ้ไผมาหาไครย

๐ เพราะลูกเจี๊ยะและ ชักไฟไหม ความอาบไวไหญ่ เมื่อเจ้ารักพอ
เจ้าไปกัไป บานังพีไอย - ไวยใจพันแรง

๐ ตั้งพระชลัน เจรว์จาภาที ยังปัดขัดแขง อาคนพเพทเวค
สองเนคเคีอกแดง หรง์ทักกรแสง ไร่ไวยไปมา

๐ พระสื่อนส์อัก ท้าวหรับพระภัก กับคักขารดา เป็นกำลัแล้ว
ลูกแกวจลา ลูกจักจ้ไปดา ฟากผ่าเมืองบัน

๐ จ้อยไปโยมี อาพันอับปริ บักสิแกคัน เป็นลูกกำพรว้า
ชายหนาไปจัน คายจากเมืองคัน จีจันนัรทา

๐ แม่ป้าโคยิน วิงจาวมาสิน ลูบเอาหลารยา ยารองยาร้า
ท้คำป้าวว่า ไวหนางรป้า ป้าจ้วนเองเก้า

๐ ปากหากปราไสย ป้าลิงเห็นใจ ติไหญ่จ้ไหญ่เอา ไผอกบิดา
ไผารับเรา พับถานไฟเก้ ไผ่ป้าก็ดูอ้อ

๐ หลารยาณฉาว เจ้าโสมอกเลา แก่เพาญ์ ใ้พระบิดา
ดอกมาช้องอ ป้าวัยนี้คือ ใ้พ่อเจ้ามา

๐ หนีชาพร่อง สรภาพกรามลิ่ง แพบาควาหา ลาแบป้าแล้ว
กระแจะยาตรา ชินท่งอาชา ม้าภาไฉนไป

๐ เหาะฉาปลาปลา ชีชนมรูกษา เอ็นนาไรบไรบ อาชาภาพง
สุกรงเวียงไวย ม้าลงลิ่งไปย อยู่คในปรต

๐ พุทธจอร์ไรเตา เสด็จขึ้นไปยเฝ้า เทาณิพัคฺฐ ทรักเวียกลูกเทา
ใ้เข้ามาสู พักจ้ไครฐ บารคว่ากรไหรย

๐ นั้พระภูมมาร ทนเทาเลากกร แกบิณพิพไทรย ว่าใ้บิดา
วักลาออกไปย พรอมควยนางไนย จึงจักเข้ามา

๐ พระอ่องทรงพัง มีอ้งการสั่ง แกขุนเสหนา พูกนี้เตเขา
เรารู้เข้าไยปา รับนางฉาษา เข้ามาสวัง

๐ แทงพระวัวร์ทอง ม้ารบิณปิกปอง ไ้ทรขว้าหนาหลัง
แทงเป็นกระบวณรับ ไ้หกริบทามสั่ง สั่งแล้วเข้าวัง สังกนางโชนจา

๐ แสนสาวเขาทอง จ้เอาไปรับนอง ลิมสองเข้ามา
จัดแจงแถงการ พ้นก้งารทรายขว้า ใ้พิณันชา แพร่นาทั้งปวง

ยาโน 11

๐ สั้งแลกคัมเข้าปราง เหลาพวกนางกรบมไนยห้วง
เขาวังสินทั้งปวง ไปหาห้วงกันเข้ามา

๐ ตกแถงโตกเตียบทาน ของควาหวานมีภา ๆ
กุงกั้งแลม้งสา นางโชนจาแถงครบกรัน

๐ แสนสาวหนูเขาไนย จ้ไ้กรไปคั่วตัว
กรไ้รอยไ้สยเนมร์ บ้างฝนจันธิโสมทา

๐ บ้างเอาขมิ้นฉั่ง แกลงปรังจทาพักตรา
นุงแถงแสงดอกขบาว เสมอหนาหบทรอนครี

๐ แหว่งหวีหวีหวีแปล
 ไหมเย้าเจ้าเหล่าน
 ๐ แด่ไกลยั้งเชิงหอบบแม
 กับขามคไหมเกรง
 ๐ ยั้งเหล้าหมเสหนา
 ขุนนางทร้อกร้างเซ้า
 ๐ นายขางอาบนำขาง
 นายมาจิดเกรื่องมา
 ๐ โยทาหมซำซัน
 สำนักรไฉนนี้
 ๐ ขุนนางจอบหมอมหมื่น
 แจกหวักทุกทนาย
 ๐ หงทวนดาบแรงไทย
 บิดพรจอบสิดขวาน
 ๐ ครันทีสิบเอื้อจุม
 สำนักรไฉนนี้
 ๐ หวนหมอกเป็นคาบหวาย
 ตำมรวกเฝ้าหวักไฉน
 ๐ ภระวัคหวงสิบสองหมื่น
 ขางทรวงอ้งนรา
 ๐ ภระวัคหวงอ้งนรา
 ลวดเฝ้าการเฝ้านี้
 ๐ ภานหาสายรัดอ้อม
 ลวดทองสายทองหาง
 ๐ สอนหมื่นพดล
 ๐ ภระวัคหวงอ้งนรา

เห็นกุมแสงบางลี้
 แลตาลี่ก็ก็เป็นเพลง
 เช้าแด่แด่เชิงลักเลง
 ๐ เฝ้าเองโหมหลบเปล้า
 ท้าวพระยาทั้งโหมยก
 โหไปเอ้าแก้วเซ้ามา
 นอรแรมคางอ้อมนาค
 เทรียมตัวดาเจาพาน
 ร้าวสามพันเจียนโคสี
 ไต่ถึงสี่อ้อมตามนาย
 ไปเบียดเป็นเตี้ยแจจาย
 เฝ้าคางรายโหมหลบ
 แจกโหไปบ่าวกรมการ
 จั้วถางหินทางบา
 รุจักพมพมรูกษา
 หงโค่นหน้าเรียงรายไป
 นังสองขวยมังกาโดย
 ขางครวไฟโหมปลา
 แดงไปรับแก้วกัลยา
 วงหนาวาคอคอคอรั้น
 ปรีดัยแก้วแก้วสุวรรณ
 ลายนิลพันศรีทอง ๆ
 คัมภีระจกกริระจาง
 มุงนารักกัณฐ์วิยา
 คัจฉังแสงคอกกัณฐ์
 แลวนำมาสกนไช

๐ สองพี่น้องกายา จำระภักตรา ดินลาออกไปย เสวยหมากพลูอย่า
ขงกาปายไสย มารักชไกรย พร้อมแล้วหาขัง

๐ เขาเผ่าเทพพระยา พร้อมบุญเพนทา เสจแล้วถามวัง บารัคัชชา
ไวหน้าพระที่นั่ง ทำการรับสั่ง เสจแล้วพวยาร

๐ ภาระอ่องทรงวัง เสจเข้าในวัง เสวยทิพอาหาร กระตักน้ำสอง
แฉวยรองลาวหวาน อิมหน้าสำมราน แลวส่งคังดา

๐ ไนแมขันทอง พลุทั้งสอง สะสีกายา หมกมุ่นหินแล้ว
พระแก้วยาตรา จากที่ล้งมา ทรงหาจวงจัน

๐ ทรงบูชาทรง เช้มชักรักอ้ง สอยสังหาวนวัน ทรงมุงทุกเก็จ
นิลเพกแกมกัร กำไมลสุวัน สอดใส่พระกอร

๐ ใญ่นิวระหัด สอดกรังนัพรัด กาควนฉกอร แฉวทรงพระขัน
ทรงพิ้งเจ็จจร ตามเสด็จมิดคอร สู่แกวเกยไชย

๐ ขึ้นสู่เกยราง พลหมอบรอบราง ขุนนางนอยใหญ่ สั่งให้พระครู
วากูเร็กไชย - ไหวววาไปย ปาไคยจี้

๐ ตาขุนไหรา ควากำตำมรา มาดูนาที่ วันศุกร์เกาะชัน วันนัรยามดี
ยาคตราจมี ลาฟ้าสเหาสอง

๐ กรันโคเร็กคี่ ยัมคองสามที เช่ากัศีกองกลอง เทาหังกชไกรย
นังไยกระโจมทอง รัฟนไทรง สเทือนหวั่น

๐ ภาระคณบุค บอคมิงม่นุค ทรงมาภาชี นำเสกวิปกา
เขาปาไพรบญศรี หมูแสนเสหนี แวคคอมพรอมมา

๐ พวกนางข้างหลัง สาว ๆ เขาวัง ขีพิ้งโกมปา บ้างแกลงแดงเล็ม
เหาเก็บบุบผา แจกบั๊กมา ขางภาเคีรไปย

๐ เทาขันมรุณา แฉยอนนอยหนา ปริงปรางทรายไทรย สนสารคามแฉว
เกกแกวสู่ไหวย กอกเหลืองเฟื่องไฟย มีไยกลางคัง

๐ ท้าวข่มปัสสา โยนหินป้อนมา ไกลาหารทั้ง ยุ่งบางนางน้าว
ปิ่นท้าวหลัง พุงเกรียนเวียรพริ้ง หนาขวางราชา

๐ ภาระวิญญูค ตรีคสังโหยุค พัลลวยไวยปา จังวากาซี
ผู้จันลา นาวาปิกา ไวยปาไพรยญศรี

๐ ทูเกกปิกา ใหลังพลับพลา เกราะถ้ำนี้ ไกลอุโมงแล้ว
ลูกแก้วจี้ ใหลาถ้ำนี้ พริกน้กลั้มา

๐ ภาระวิญญูค ภาระอึ้งทรงรัก พังถอยดูดยา เซ้นแกฟไป
จ้งไวยกลับมา พังปลุกพลับพลา ไวถาจอมขวัน

๐ วันนัรราชา กรามมากปิกา ลินฮามาถ้ว ชันท่งมาแล้ว
ยาแกวเหาะหื้อ โยนขวานาพลัร ไหมทรรพินดา

๐ ถับถึงอุโมง อยู่ดบนันนาท่ง เทาทั้งไปหา แม่เฒ่าลูกรัก
รองทักเฒ่า แม่ปาดางวา ใหลาควยไกรย

๐ ภาระอึ้งท่งนำ ยืนแม่ปาดาม แวงความควยไวย มาควยปิกา
เทาและยานอยู่ใหญ่ แสงสว่างเภาไวย เทาไถมา

๐ รับแม่ปาดอน สุกรุงถ้ออ ไซ้ผ้าขาว อยุคตั้งตำหนัก
อยู่ไวยไพรยปา ไพรคไ้ไชหา เขามาเซ้นไป

๐ แม่ปาดักัง แคนกักทักยัง ถากังส้มไฟบ พัยว่อนไหว
แม่เฒ่าออกไป บาอญคอุยไย ทำไมยไหมมา

๐ คูหนาคัส อยุคอุยเอ้าที่ ไซ้ลูกมาทา ไกรยคท่งไว
ที่ไผเฒ่ามา กรันไผมาทา เรายาออกไป

๐ ลูกชายทั้งตรีค แกวตามอค์ ตางปิกาไทย มาให้ถึงหนึ
จันที่คาสย เซ้นแม่ปาดไป ึงไวยพลับพลา

๐ แม่ปาดว้อ พุคขวางตางพี แหลมหล็กน้กหน้า ลูกท่งจ้ไผ
วังแรไปหา พเจ้าไผมา มارقาไผไป

๐ เทาทั้งบารคอง แกวภาอาวอน นังถอหือวไย แม่ปาดาวา
ไผมา เขาไปย พุนเซ้นเทาไย ไผเทาเขามา

๐ เนื้อความทั้งปวง เสร็จไปหลอกลวง ทุนเทาปิกา ฤๅแม่ใหม่ไป
กิดกระโหลกมารดา เนื้อนอกระศศตรา สักวาใหม่

๐ ขลเซวภาวรา จักกินนิเทศา เมณฑาบัคสี แม้นักจัน เป็นกันอัมปรี
สิงไคใหม่ กัณเฑาะ

๐ อยู่ไปอย่าบั่น ไปคัมพระขัน สิ้นเสียคักรั่ว ว่างทานทั้งปวง
หลอกลวงปิกา ไม้กัเทว นินตามากมาย

๐ นางศรีภรรยา ทั้งกำแม่ว่า พยาฆาต ฆ่าจกัลลิมเขว้าง
แม้นักกัธยา ใหมศิกุลุทธา แม่ใหม่กลับไป

๐ ทรัพย์ถึงกู แม่กิดอัมคตุ แกพูนางใหม่ ทั้งของทั้งที่ ใหม่สิ่งไทย
นางนงแขวนไสย สิ่งไทยใหม่

๐ แม่เสร็จรังกา นำมรแบ่งทา จักฉันทากายี องมโระกุนอย
จหนอบบัคสี แกพูนเสหนี พกัเขว้าง

๐ พระองค์ทรงหง เห็นจริงโง่งนัง เนคคังกล่อตา ลาพระมารคอร
แล้วจอนเออณา เขาในไสยา เจ้าพาหิสดาน

๐ เตะบารัหมี่ ขั้วมาคราณี ผลสิ้นผลหาร ข่าโกสงาม
กัมรมมานาร มาชวยเจ้าจาร คีณา เมื่อจัน

๐ ถาชาโคตัก ทองเพียวโปรกัค ในวัคพ้งกัน เกื้อชอุบ่าให้
ชาอาบแก่กัน เทพไนชัยัน จงมาปราชนี

๐ เทวองปรักาก รอนไปถึงอาค ทานเทาโกสี อาคแกวรอนรุม
กาสุเวกั กัจเทวาโกสี สองตาทิมมา

๐ เทาแรงสแกงการ ว่าพระกัฆมาร มารัมมารดา แวงแล้วเทาอีย
เอ้าพิญสา เลื่อนลอยลงมา ในราตรีการ

๐ ฤๅพระภรรยา หลัสนิกนิคตรา คัษพระชลมาร อินทอ้งลงมา
ไนปาไพรมุสธาร ขัมสันันการ เป็นนักุสาไหลย

๐ กรันคิมหาทอง เทาท่วงประอัมทอง ใจทองขางใหม่ ทรอ้มควย--
เสื่อตาค ปลาเค็มไป เสาแควหักสไย กัณสูวามาร

ฉมัง ๑๐

๐ ปางนักรักรระภูพาน	รุงราตรีการ
ภูพานารอุจจาไสยา	
๐ แลวเพาชำระภักถรา	จอร์จำกไสยา
ทคณาเห็นมัตถุไสไหล	
๐ นกโคกหมี่ไธอื่นไกลย	แมนแทกัศไนย
จิงเกนไกรยตริงสา	
๐ กรัศัณษัศคารา	ไหวกุนอินทรา
เม้งกามาชวบเวือจาน	
๐ ภะร็คทอศทกสนาการ	แสนสนุกสุกัศสาร
ชานกลางกระทรางกัณันไคย	
๐ ภะเจาจรั้เซาไปไน	สาทดอรหมอนใหม่
กรับไบเบตณมนำนวัง	
๐ ดูเคียวทองเพียวแคง	พิศเพ็ล้เง้นหล่ง
บังเหียนเวือฉ่างไปมา	
๐ ไปพัมปรัอัมอันปรา	เส็กไสพุศ
ภามาถวามัสนี	
๐ ภะเจาพุนเลามาดี	ว่าเมื่อรากรี
กัณนีอินทอ้งล้งมา	
๐ ขบสันพระมัตถุสาหลา	ไทแกมรดา
แมปายาเห็นเซ้นไปย	
๐ แมปายาจากลาวไชย	อินคีมไคย
อุบไรไหมกัังไควมาร	
๐ ปรัอัมทองไสกุสาสาร	เนือหน่อไนร้อมาน
สิ่งโหนกภะอัมมา	

๐ นางรับแล้วเสด็จมา ปร้อมเห็นผาอย่างคี่	ชูเชิงเปิดผา
๐ ผาที่นางก็ยืนบังกลี บิดาบุญผู้ลำนริน	กลืนสูมาลี
๐ จากอ้อมห้อมคลุ้มรักกลืน นุ่งน้อมกับกลิ่นพุดา	แจกปันกันดิน
๐ เคารพมุนพระหลานยา เพราะกลัววาคสหนาทจนชาย	ไคผาหิมา
๐ ในจิตแมกึกหมาย โหมตายป่าไพร่ล้นขุน	ควยภระหลานชาย
๐ มุนเหลือน้ำเนื้อมุน ปิกุเรกเกิดเกิดปามา	ขุนหลารป่าขุน
๐ ว่าแล้วพระแกยกรา ขึ้นมาจากไคคินคา	นำพระมารดา
๐ เห็นจับพลานไพร่ยอผู้สาร เย่าไม่มารริปริศ	มโหโหลาร
๐ พินองเขาทองผาหลา กบะระนอระผอมผามากมาย	แลตราบกรายขวา
๐ พินองสืบสองสะบาย หลาเมยจักมาลาจอร	อบุกเง็งคังกาย
๐ ลูกจิดาไปหาปิกคอร โหมชาจิกจอกกลับมา	แมยอาวอน
๐ เทวินไคยิฐกว่า เมวพาพินายาไชย	ไปเผาปิกา
๐ บักใจแมเินหมออกไปย สหายใจยังไผปรางปรา	อยู่ท่าหนักไพร

๐ ฤๅคงพรอดกลางรองส่วนสา	ผูกคิวหนีวหนา
กิริยาแก่นองลงไวย	
๐ ฤๅทวารโง่บานคาไทย	ป็นยาวองไวย
สิ่งเห็นไยไยมารคา	
๐ ถ้อยคำแสงหามว่ายา	แตกปากหากว่า
หทัยยังปรือหวัคร์ครึ่ง	
๐ ตรีแล้วพระแก้ว เค็นกิ่ง	ม้าโจนโผนถึง
พระจิ้งจอกหลังอาธา	
๐ เสด็จแล้วมาแก้ว โผนผา	เหาะฉวยปลายปา
รับมาไกลพระบิณฑกอร์	
๐ ราชารับภาชีจอร์	เลี้ยวลับสิงขอร
ลึงจากอักษ์คอรจอร์คลา	
๐ ภาระเจ้าไปแควปีคา	ภาระรถท่กสนา
ถามว่ารับบุคสุดไย	
๐ แผลปาเจ้าว่าอย่างกรไทรย	ยอมมิให้ฟไป
ทฎากไทรยหนาพระตุกยา	
๐ ภาระเจ้าทูนเลาหมิกา	แตกพระธัธมา
โหมจ่าให้นัรจาสิงไคย	
๐ ปายยอมให้กระหมอบกลับไป	มาทูนเซ็นไทย
เข้าไปรับพระธัธมา	

รวม 28

๐ วัณเฑียรพระมาด	พังโอรคราค	มาทูนกิกจา	ส่วนกวดตุกชาย
จุมทรายไยขวา	เห็นอยถักนัททา	กลับมากลับไป	
๐ ว่าแล้วจึงสั่ง	เสหนี่ที่นัง	เขาวังนอกไผ	ไปตุอูพ้ง
รับวังวรไท	นายไพรไกลไกลย	เร้าจ้ไปรับนาง	

๐ บัณฑิตเสหน้า กางแตงกั้วมา กิริยาต่าง ๆ นักสั่งแก่นใจ
พร้อมเพชรบุษนาง รศธามาซาง ทาง ๆ เขามา

๐ ปางปิ่นพู่มาศ ขึ้นทรงชวาค อำมหาดเสหนา เกื้อหน่อสุวีรัง
ชีแตรงอาษา มาโจนโฉนผา นำหนาเทาไป

๐ สเหือนเลื่อนลิ้น โยทาสัน เค้นคักรงใหญ่ เสือสี่หีบควาน
เนื้อมัดักใจย สิ่งคางกลางไพรย วังว่อนทรชนตัว

๐ โยนกาวกลวต่าย ปลายโมหนากลว กุ้งตึงใต้ม ร่องไหหาฉว
ผาโฉนโฉนตัว กลวคัณษณอน

๐ วาแกวแกลวกลาด กุณชรินลีนลาด ลับเหลียมสิ่งขอร ีบริวนพลชั้น
เทียมท้าวคัศคอร ภะระคัลคณอร อยู่คเกราเทาไทย

๐ ปายคลอยนอยหนึ่ง ท้าวไทไปถึง สาสหลาอาไสย ภะระคณูบุค
ไหญ่ยุคพลไกรย เชาซแมแคลไปย เห็นบัคยสาหลา

๐ ลังจากภาชี เจากรุงธานี ลังจากคัชชา พรอมทั้งนายไพร
อยู่คเกราพรักสา รมพระไทรยไบหนา สบายทรายออน

๐ สึงโนเสหนา คำมรวคตรวคธา ปลังพระยาขุนธอร
ปลังแลวสาเบรจ สองเสคจจากจอร นำเสคจมิดคอร ไปยังสาไหล

๐ ข้างเง็กท่าหนัก โฉมเฉล่าเข้าวลัก เบียงรักเง้นไทย
กรัณห์เหมทวงหัก ลูกรักเกื่องใจย กรีพลางนางไทย ลานไถลอุยา

๐ นางงานปราไซ ขวั้นแมออกไปย ภาไครยเขามา ภาฆาวักไทรย
หารใจยนักหนา ยภาเขา มา เร้งภาคลับไป

๐ มุนนอยถอบคัก หารใจยไปรัก คัวยทารดูใหญ่ ยามคัอยู่โค
ยามรายเก็กไทย ไหมดามไหมโดย ไกรยไปภามา

๐ จัใหหักเวจ ไหมอยากไหมเฉ เหมือนเข้าเหวียนปลา
นอรหับไหมรู้ นอรภูไหมสา ไกรยเตื่อนไกรยวว แทหนาไหมอย

๐ สิบสี่ศรา ทั้งแมทั้งป้า จัมกวาเตทราย คัณคัพันอัยาก
ล้าปากแพต่าย เห็นเตลูลุทราย แมไหมเห็นไกรย

๐ เห็นว่าไหมลาย ในจิตคิดหมาย จักรพาไป ตามหาไหม
ถูกจโคหาไกรย ชีเกียจไชวย สองนางสามตา

๐ ยามคืออยู่โค ครันถึงยามร้าย เข้าจักวักเอาตา ไหมอาจทัน
หลายท่าหลายตา แม่ไหมคามป่า เล่นควาเขาไป

๐ ทางกันทางว่า ทั้งแม่ทั้งป่า พูจจาเสือกใส่ เว่าลูกเป็นเกล็ด
เห็นแม่เขาไป ถึงวกระทบไถย กวอไทรยจัก

๐ ลูกบาวเจ้ากระแจะ ชักไฟไหม สันยวาก็ ยามลุ่มยหานโปรด
ยามโกรทหานที ผิดพลึงแคลที่ ความคืหายสูญ

๐ ไคกินแถมมาก กรั้วว่าสมปาก กอຍนึกถึงปูน ยามก็เอาไว
ยามร้ายเขาสูญ สิ้นไม่เท่าปูน จึงตนชวนช่วย

๐ กรั้งหนึ่งชวักตา ครันถึงสองกรา บารจายตาย แม่ไหมแมลโอบ
ความเจ็บไหมหาย แบนอนกลางทราย แม่อายนักหนา

๐ แดกลวเหลือกวล ชินชื่อว่าผัว หมอมแม่จนทรา ใจคำทำไค
วันร้ายนักหนา จับกันพักตา คำมราของไกรย

๐ เกิดเหตุเกิดตา ชัวไปชัวย่า ไหมมีที่ไผย จับกันพักตา เรียนมาค่อไกรย
แยกขนแต่ไทรย ไหมไกรพูจจา

๐ ภะรัตพังนาง เอามือเทากลาง แลอย่างกุกกระตา จทำตามคอบะ
เกร็งภะลุยกยา เบียงภะรักตรา เจ้าฟาทรักไกรย

๐ ตรัคว่าเจ้าเก่า ความแตกอรเกา ร่ำว่ามาไยบ เรียมคึกคึกแล้ว
หนาแกวกรอยใจ จะคุมโทคไผ ไปยไยบนองอา

๐ หลังควยความรัก ไหมรู้ว่ายัก หมัรแปลงรูปมา ทวงอากรรมัก
ปรจักนักหนา รักเหมือนจั่ว แลฟ้าไหมเห็น

๐ รักสืมเสวยเขา รักไหมรู้เสา รักเขารักเอยั้น รักชิดรักเชียว
รักเชียวรักเขน ครุไคยวไหมเห็น เหมือนจั่วไคไปหา

๐ ถารู้ว่ายัก ไกรยเหลบจรัก ชีบักเพคชัว ภามาเกียงดู
ไหมรู้ไผสา งามายชวยหนา กับหายักศรี

๐ ยักร้ายกายแล้ว สิบสองนางแก้ว คั่นสุริย ให้อู่แกลูก
ยาผูกไฟริบ นิลหลังทั้งนี้ พินดลัหมา

๐ กำฟ้ากำนอง กำเจ้าสิบสอง แดปางสาขมา กำตามทรรแล้ว
เองแกวเฝ้า ทำไหวเวหนา เวราแตกอร

๐ เจ้ามาขุนเกือง เชื้อกลับเข้าเมือง กรองกรงเฝ้าอร พี่เณกองทัม
มารับขางผนวร กลับไปเฝ้าอร อยู่ไยไยไป

๐ ปังสาหนาทาย พินลมชาย คางสายซัดทา รืออุเคื่อนทัก
ฝนกัขบปลา ปลาวิงวิงทะ ปลาบาปลาตาย

๐ ซากดาบักดา หลั่งลิ้นบินมา มาทาคองชาย จันท์ก็ไหมไหวบ
จ้ไปกำพโค คานทอคทิงไว ไทรบรายจัมปู

๐ เน้นกันจันอับ เน้นกิมัทรัน บันปรางอัฐ โรบโฌงามแง
ลูกแมกิดู วันหนาซารู กองทุกนุกใจ

บານี้ 11

๐ ปางอ้งภิงระสัด
โคโปรคงคโคโคไทย

๐ ลูกไหมรักอาหัน
เข็นทานพระนารกา

๐ มารดาเมจกาสุก
กลับเมื่องยาเคื่องคาย

๐ จะรับเป็นพระจัน
ขอทานเรื่องความหลัง

๐ มารคอรกอยดอนจิต
ลูกมาขสัหมา

๐ ครันรักไหมอวยเอ้อ
กิดถึงพระศุภกรัน

ยกพระหัตถ์กราบทูนไทย

ยาถือใจแกกิดา

รักเทากัธสองปีดุมมา

กั้นพาราควยลูกวาย

คัมทุกโสโกให้เหือดหาย

เม่นขุนวายลูกชายยัง

เข็นหมมารักกันเวียงวัง

บารึงทวังพระปิกา

คำมริบคิดโน้นมา

รำพัรน้ำทุกสิ่งอ์

พระลูกเทวจะโสกลั

พินานเมมาแกอดน

๐ มิ่งมีจตรองคิดแล้ว
 พูนกึกกระปิตคอน
 ๐ โสภณักมักเสียสี่
 ชลมาร เปรียบบ้านทอง
 ๐ ภายนอกเป็นหมอกพัน
 เวชโชนประโลมลาร
 ๐ สุธองคำหนักนัง
 มิ่งมีจสนิวนอร
 ๐ ปางอึ่งพังกระสัด
 จอรรเภาชีเผ่าอึ่ง
 ๐ แม่ป่าไหมข่มขื่น
 โปรกิไทเกลลากระหมอมมา
 ๐ ปางอึ่งพระทรงยัก
 เจริเริงมันเหิงใจ
 ๐ จิงเอนอ้งการตรัก
 แดงเกรืองบันนการ
 ๐ ถานคำหำทำเนียบ
 จดหมอมไพรพรอมมา
 ๐ หน่ายรับสังเทา
 รองจามันคามี่
 ๐ ไกรรุ่งคีลิมเอจ
 มำรักกรไกรย
 ๐ ป่าจบลบไปเผ่า
 พูนศักดิ์คามี่มา
 ๐ เสดจแล้วเขาในยทอง
 กัมพูนเจ้านักขร้ง

สึงเลียงแจ้ววาคองสมอร
 ยารุมรอนถาวอเทรวง
 หมัรเกินที่เมรัทหวง
 เนคหมี่หรือคายพาน
 ไนยจันรกระเสขสาร
 ฤหมารแล้วก็เกลดจอน
 เหนือบันดังแทนจักคอน
 พระกอร เกยเขนยทรวง
 จักกระพักอันสูงส่ง
 ภระปิกุรงกรามพูนมา
 จคังคินเขาการรา
 พูนพิคาใจแจจใจ
 ยีรโอรคมาพูนไทย
 พระไทยเทาเทอเม็กมาร
 แกพูนนางปรจ่างาร
 เราจกลับไปการรา
 นังเรียงเรียมแสนเสหนา
 เราจกลาคีนทาปี
 ออกไปยบัวพญเสหนี
 พญูเษานจักกลับไปย
 เทาเสดจกั้นเวียงไชย
 ยานวรใจแแดงเขามา
 บินปกเกลลาเจาโลก
 เรื่องความวามาแดหลัง
 นางสืบสองมานังมั่ง
 เทามานังควนองโย

๐ สันเขาะให้ท้าวอาย
ภักทวงไฉนมองไสย

๐ ภาระนั่งฟัง เบี้ยรัก
ฉีกหลังแกหลังมา

๐ ทรัพย์คามสุภาพ
สนทราชีวาไสย

๐ สู่เภาทองสนองคำ
ทรงศักดิ์นักหนา

๐ ว่าพลางนางทรวง
นาง กล้วยอกเย้าวิมาร

๐ ภาระองค์กันทรงฟัง
เบื่องมากเพาชาครา

๐ สู่เภาทองสนองความ
สนทราอื้อปรี

๐ เล่ามานองจันท
พี่เจาเงินเล่าไปย

๐ นางหามเล่าความมา
หึงแวศควสร

๐ ถ้าเสด็จไปทองอื่น
ตาแดงคฤาแสงไฟ

๐ คัล ๗ อัครทองแห่ง
อียักพัชรหมักหนา

๐ นางสืบสองทองประมวณ
พัชรนาจำซาไปย

๐ ขึ้นเตรียมนั่งเคียงองค์
ครัดคามทองสุกา

คู่ภรรยาแต่เหื่อไภย
โหมนวนุโยเหมือนรสนทรา
เบี่ยงพระภักเจ้าแขวงขวา
ครั้งนี้หนาซอ้าไพบ

จู่แซนราบไปยถึงไพบ
กลาวไปยสุกใจอา

ภาระองค์ท่านองนักหนา
นองจั่วว่าให้พอกา

แกลงพุกห่อเหลนพูนาน
เช็นพูนานเขาไสยา

ในหทัยยังกอยหันสา
เขาไสยาในราตรี

เสาวนี้ถามพุกหาสี
หมัรชวคี่เป็นออย่างกรไพบ

การในวังหูกาไพบ
เก่ากับไพบเป็นอไพบกร

อิสนทราชั้นเหลือชั้น
โหมแมงป่นให้แกไพบ

ศักดิ์ศรีขึ้นเกิดเหตุไพบ
วิ่งตามไปกรามีมา

รุมกรัแสงสำพราสา
ตายฉีกษาทณทุกไปย

ทรงภาระสวนนำตาไพบ
นางเขาในแทนไสยา

หน่อสุริวงมีวาจา
ว่าสาหลาหนีช่องไพบ

๐ ตัวนี้ฉัน

เห็นแสงสวาท

๐ บัณฑิตนางสิบสอง

อันช่ออ้อยล่อง

๐ ประจักษ์ของไผ่ผืน

กวาดแกว่งจักร

๐ กระจุกกระจิก

น้ำเนืองนอง

๐ บัณฑิตนางสิบสอง

เทวในชั้น

๐ ถิ่นใหม่

เราปลา

๐ คณิศร

สิบสอง

๐ บัณฑิตนางสิบสอง

สองซีกสอง

๐ คณิศร

กายโง่ง

๐ ลิงโลกเสียง

ปัก

๐ ย่ำสาม

พวง

๐ ครัน

ตำรวก

๐ รุ่ง

บึง

ไถ

ไถ

เพ็ญ

ชบ

เอน

หน่อ

ไถ

มี

ขัน

จ้ง

ทัน

จัม

เป็น

เห็น

ใหม่

บัน

ปราย

รอง

เสื่อ

ฟู

ปรับ

ถ่าน

แล

หูก

กระ

ไป

๐ เกรียมไวยังโหมจอน
อัยนเกลียงรายเรียงไป

ประชาก่อกรัมนนอยไหญ่
ทวนทั้งไชยศักดิ์กรมา

รวม 28

๐ ครันโคเร็กกี เจ้ากรุงธานี ขึ้นทรงคัมชชา ทรงพระวรทอง
กิมสองกัลยา เมืองหลังชลมา ภูระราชกุมาร

๐ นางเถานางแก ชาสาวเซาเซาแม่ แห่องนังคราน ภูระองค์ทรงมา
โยทาทหาร คณินนายการ แผลอมพรอมไป

๐ นางสิบสองรา ราสังสาหลา ชลนาถึงไหลย อยู่เทือกสาหลา
ชาจลาหารไปย นองโคอาไสย เอยนใจยอกทรวง

๐ จัณลาสามเรก คังหลวงขวงเซค เทเวกทั้งปวง ทวยหนองกลองท่า
ถำอาเซาหลวง คัมรอนเอยนทรวง เพราะทานแลหนา

๐ เทวไยสิงซอน ตาง ๆ อวยพอร ว่ามีอัชชา สุกษะลจโก
พิโรโยโรปา พอรพวกเทวคา ประสงค์ไห้แกเง

๐ สาหลาพระอิน ทำมลายหายสิน งอกไมตาง ๆ สาหลาอุณหาย
เห็นแต่ไมยาง นางสิบสองนาง แลพลางเค้นมา

๐ ไยโยทาไปย เค้นทางกลางไพรย ชีชมมรุक्षा สาว ๆ เซาวัง
กฤคังมัทธา นำกลองนงมา ฝูงปลาดีใจ

๐ ฃุนนางสาวไซ เก้มคอกไมโค ไสพล่อสไย ทักยิงทวทาย
ป็นปายกรัไชยว เกี้ยวเดียวกันไปย ไนใจเป็นมร์

๐ ฃูชายกรือเื้อ ยิงคฤาแม่เนื่อ เสืออยากปากสัน ใจคัมศักดิ์
ทั้งทั้งมร์ เสือหมักขัน กวางหมักก็

๐ ลันตามีแก เจามาวเซาแค กทริบฃูรีย ทบากจีบพุดทอง
ทำนองมคี่ ไผเปเลาเหล่านี ยินคี่คอกัน

๐ ภูระองค์ทรงชาง ไปไนไพรยกวาง พรอมพวกพลชั้น ยัดโยทามา
ศรีहांกวัน ลวงเซาเซคชั้น เมืองไผญสาหลา

๐ เช้าบ้านไกลแด่ วังฉาวมาแล เจ้ากรุงธานี ภาระราชบุตรา
ทรงมาภาชี สิบสองน้องพี่ ทรงพระวรวรทอง

๐ ชลเชาวภารา แดกคั่นกัรมา เป็นหมู่เป็นกอง เทาลังจากชาว
ยังนางสิบสอง ลังจากรวรวง ชื่นยังปรางปรา

๐ ภาระคณบุต ยวดยิ่งมุนะ ลังจากอาชา เสด็จแล้วพระเจ้า
จรั้เข้าในปรา เฝ้าพระปิกา ในปราสาคลี่

๐ เช้าแม่แก่เถา โชลนจ้านงเฝ้า ทานเจ้าธานี แม่เฒ่ากัรนาง
กาง ๆ โสกี ไปหายหลายปี วันนี้จึงเห็น

๐ ยามเมื่อแมย้ง สาวสาวชาววัง คับรอนทรวงเอิ้น ญาคูยอิมาร
โงการเวียวเซ็น ไหมเกยพิมพ์เห็น หวเป็นสองฝั่ง

๐ หนักรักรักร นางโชนางจ่า ที่ซำร่ม ติ ๆ เห็นเหน้อย
แกเปลือยไฟรม ทุกพมวดทุกกรม ไหมคิคว่าไกรย

๐ ความกลลวตัวแขง หึงแขงกู่แขง ค่ายโงพนไปย วันหนักรัจคาย
กลลวกลายเสียบไหม ทั้งสูงทั้งใหญ่ย สามเทากระกงมอร

๐ นอรคายทวเปลา ชียกพวนทวายกระเค่า ทั้เข้าหาคอร
นักรไปไนท่หลาค เที่ยกทาคสองทอร ยังแตกวลอร นามอรไหมมี

๐ โอเหล่าเด็ก ๆ ทมมือโหครึก ลากสมยักสี่ บ้างว่าผียัก
หมันหมักเค็บที่ ส้มมะพะรามชี ชวนกัรมาคู

๐ ลากไหมโครจไหวย ทั้งสูงทั้งใหญ่ย คัดปากปรตุ ไปลักชวพรัค
ทกพลัดลั้งคู เขาก่าปล่าอย สามสี่ทววัน

๐ ลากไปไนท่หลาค ไนยเมื่อเชียกทาค หนักรันเหลื่อขัน
ปากนิกปากเมียว กระหิงเชียวกระหิงพัน นารกลวทวสัน ไหมโครจสุแล

๐ พังสินยินคำ นางมาคาน่า ว่าก่าหนัรแล อีสี่สนทรา
อิพมาแถ ๆ กูชกโคคแม ก่าหนัรเบียนเร่า

๐ เร่าอยูนันปรา เร่าไหมไคมา อิกฉาแกเซ่า หนักริดริคส่อบ้า
เด้าเปล่า ๆ ก่าหนัรทำเร่า จึงมาถึงทว

๐ สิบสองพี่น้อง เข้าไปในห้อง ภูของจับหัว โศกพาเซ่มารับ
สำรับของทว ของทวผู้เฒ่า เวไนโทแตกอร

ฉมัง 16

๐ ปางอึ่งเงาจากรุงน้คอร รุ่งเช้าเทาจอร
ออกนั้งยังที่เกียชาลา

๐ ตรีท่างาเงยเสหนา ม่หักไทรรองจา
เราจักทำการพิ

๐ ไหล่สไนยเจจราตรี ปลุกโรงพิ
ไผ่พิงโรงบิณา

๐ บาวไครยไพรไครยไปหา บานนอกชอกนา
ไปหาบาปล่าลัดไกรย

๐ ฝ่ายก่ดินเชกจีนเก่าไผย ไปหาถาไกรย
ักแขงแยงศวสรี

๐ เสหนารับสังขุม ลาดูกจากที่
บุกม้งักสัดส่จาหลา

๐ ไทเสมียนเขียนหมายบิครา ชุนนางกลางสลา
เขียนตราสั่งไทหายเพียร

๐ สรีทนายรับหมายแล้ว เค็น ออกค้หลาคนาคเม็น
เค็นเค็งถึงเรือนหว เมือง

๐ ทวธนายอานหมายตามเรือ บันคาหว เมือง
ตักใจแจงไนทองตรา

๐ หวเมืองไซทนายไปหา เกาะบุคพัรียา
ขึ้นกรากี่เมียบเอาผว

๐ บ้างที่หาใจไคทว บ้างหอบครอบกรว
เมียบวลูกเตาเขาปา

๐ พักหน้ายบิคุตีสิตรา	งวกราบไรรนา
เข้าปลาริมเฝ้าเป็นหลวง	
๐ ใคตัวเขียนหลังจำตรวน	โอเหล้าทั้งปวง
พรมพรอนทางออกมาหา	
๐ เพ่งแขวงกวาคส่งลงมา	ท่าโรงบินจำ
โรงโขนเคอธำตรี	
๐ ในวังพวกชังบายศรี	ไบยตองตาหนี
ฉีกยับเข้าเป็นกลีบบัว	
๐ ช้างกะนางแหมะตาถั่ว	นางบางนางบัว
บายศรีทั้งคี่ทั้งไวย	
๐ พักหนึ่งแกรูปสักไสย	รูปเนื่ออกไวย
ผอญไหญ่รูปทรงทางทราย	
๐ งามแ่งรูปกระแตกทะลาย	รูปโครูปกวาย
คังรายริมรอบขอบไป	
๐ แพร่มคอกบุบยามาไสย	บันยอกคิศวคิไสย
รูปบงระพรมมาพนาญ	
๐ นอกางเสียงคังฉาวดู	จอมพอมพอมพมพู
แดกในคำบินจา	
๐ เสจแล้วพระแก้วว่างา	เงยกาโหรา
จเข้าโรงค้อวันไคยคิ	
๐ โพนเถานอมเกลาสีสนสี	พูนแกพูนี
พระหักศรีคำพูนไย	
๐ ถากหักทำการสิงไคย	สวัคคิมิไชย
จัมมึงเก็กลาบมากมาย	
๐ วันครูสิบเอจชันนาย	นากษราชคัวยาย
โลกโลกปากสินบินหนี	

๐ วันจันทร์ในสามคำคือ	เช้าโรงพิธี
วันนี้แลพระราชา	
๐ เพาสังแกเหล่าทาสา	เครื่องอันมั่นคง
เอามาไวชาโยมนี้	
๐ อีกทั้งสำรับบายศรี	เครื่องบันคามี
ทาสีขึ้นมากออกไป	
๐ เจ้าเหล่าสาว ๆ เจ้าใน	ขึ้นห้องออกไป
วางใจวางในหลังครว	
๐ มีแกดูแลจับทว	ทันแต่เขาชนว
นางเจ้าเข้าส่งคังการ	
๐ ทรมทวยจวงจันปริคสนา	ปรากักรัศรวา
เอามารโถมทากายี	
๐ ทรงพุดาสรัดนัก	สิบสองนองพี
ทมิฬวังพุกงาน	
๐ เนื่อทมิฬพุดังทรงนำ	ซักสีแสงงาม
เอานำภูหลาบอาบอ้ง	
๐ เสด็จแล้วพระแก้วจึงทรง	ภูสาปรัดสั่ง
เขมขักรักคองเฮวออร	
๐ ทรงเสด็จสู่หัดเจียงอน	กำไมดยไสยกอร
พระองค์ทรงพุดำมั่ง	
๐ ทรงมุงกุกอรัมน์จิง	เพียงทางอย่างอ้ง
อำนักรินทานเจ้าโลกา	
๐ ทรงเสด็จพระเสด็จจรคลา	พรอมภระบิคา
เขามายังโรงพิธี	
๐ ไชนถอรทุนจิวนาตรี	กรันถึงวันคี่
ถึงมีไปทั้งการ่า	

๐ เขาเมืองแหมง เมืองกัรมา ยวนพะจันแหมงไทย	กุงานเจ้าพา
๐ กรันเจ้าปิ่นพิมพ์ไกรย กุ่มกอรอรัไทยมุตตรา	กรันโคเร็กไชย
๐ ชินไปยั้งบับินจา ทรักนำเปาสังคังโน	พวกพรามเขามา
๐ กระมังแลวตั้งนะโม ภาหุงสัพพะลาพั	อิติปิโส
๐ พะวันตุเตเทซัน ทงเทียนเวี่ยนตันไปมา	นารคหมักกร
๐ พรามรองเจิ่นชวันกัลยา ยาไปอยู่ในอุหมิง	มาเท็กชวันอา
๐ ชวันเจายาไปยไกลยอ้ง เทศน์วิงโลกโลปลายปา	ชวันยาละหลั่ง
๐ มาซ่มเมืองวังฝัลังนา เง้าจองแพรวาทาศรี	ซุนนางชางมา
๐ ร้านักเห็นรักชาติ กองโหมสามที่จับกัน	จับไมกณดี
๐ เการอคมเทียบโมกฟั่น อบพีเสกเป็นเอกมเหศรี	แล้วปอนเข้าชวัน
๐ เทาเวนกรุงไผญสาหลี่ นางเกาทริงมีลูกยา	ไทแกเทวี
๐ ตั้งเป็นชวายทรายชวายชวา ไทเป็นนางพระยาเสมอนกร	สิบเอจแม่ปา
๐ เสจแล้วเทาไทรางวัน ฉักเลงทริงมาเหลนงาน	แกเหล่าทั้งนัร

๐ โปรรคิในแกเหล้าทำการ	ต่างใครรับพระทาน
ต่างกันผู้สดานแห่งกัน	
๐ พุณินเจ้าป็นสาถิ่น	เสจคั่นไผ่ชน
อ่กัถ้งพระอักษัให้	
๐ กระทบปกรรณบูหรีย	สนุกสุกขี
เพรีคตพริงยึงกระหวาแตกอร	
๐ ปางอ้งพุท้งหรงสอร	คำเขาเทาจอ
ชีนเฝ้าบิคคอรชลมา	
๐ ภาระรัคณูสิคคิตคา	จัตมุตพัรบา
เดามาไพระลุกชบาย	
๐ น้หัดเล็กเล็ก ๆ เซ้าถวาย	ทัวเป็นช้ำไซ
นายไพรเตลวนหนุม ๆ	

ยานี 11

๐ จัร่าเรื่อทหน่อพุคทา	ร่อนอุราก็รื่อเพลิงสุ่ม
กระดักไทกลักกลุม	คิกถำนึ่งถึงไผ่คา
๐ ปาชนี่พระนองนอย	จันักคอบกัรแสงทา
จำภูทวนลา	พระบิคาไปหานวณู
๐ ปาชนี่จ้แลเหลียว	สันโคคเกี้ยวอยู่แควสวน
เรากำจักรำครวน	นวณูจะร่ำระกำกาย
๐ จากเจาบานารแลว	กระนองแกวจะโหยหาย
จ้เกลือกกลิงอยู่กลางทราย	ที่ชายท่าช้ลาตาน
๐ กำคอยไเฒเห็นพี	เจ้าเมรีจ้สังฆาน
เลี้ยวค้ายสุกามาร	จ้วายชีนไผ่ทักกัน
๐ ถาแมววางว้ายชน	จจอรร์ค่นไปยหาอื่น
เหียวจัมไผ่พมพ่น	ทรีนี้ไถไผ่มีไกรย

๐ ฮ่องเฮ้งหงังโสก
 กำสาเงด่างไคย
 ๐ ตั้นไนยแทนไสยาค
 รุงทอกระวร่ากาย
 ๐ รุงรางสว่างแสง
 หวีไนยจากไสยยา
 ๐ เฝ่าพระนิคุมารคา
 ลุกยาเซามาไยย
 ๐ โนมโนมสี่โรโรค
 ลุกรักจักอำลา
 ๐ กัลยาณมาอยู่
 สั่งว่าเจ้าราตรี
 ๐ หรงรักกระบิคา
 กอหนักรไ้เจ้าไปย
 ๐ เจ้าจภาพักพันไปย
 จะไปคยอาชา
 ๐ กระจังงูตรงนำ
 ไปกยมาบโนไมย
 ๐ จะไปยกันไคยโค
 ซินมาบเซาศิริ
 ๐ มารคาตรักปราไสย
 เซาศิกแพญหาร
 ๐ กุณมารกรามทูนไปย
 โกกลาเมรมารมา
 ๐ ถาตุภามาโค
 ๐ ขบขอบเมขอบไย

วิโยกไ้หน้าตาไ้หลย
 จากไ้กลยกรไ้เพทรราย
 อ่หนาคิงพระไท่ทาย
 ไ้ใหม่โคกสิบสักพริบตา
 กระจางแจงในเวหา
 ชำมระกักแล้วเซาไปย
 เทาตรักว่าเออไ้ฉนย
 ทูระไ้สุคไ้โยอา
 อาโอดเอื้อนตรักทูนมา
 ไปหานาคเจ้าเมรีย
 ๐ ทริมคูท้าวารี
 ไ้หลยนี้กลับกันไปย
 พังลูกยากรามทูนไทย
 ไ้ใหม่ไ้ใจแถมาร
 ทากไ้ไ้รอยสุคไ้โยอา
 ทาจภาพำไ้กรยไปย
 ยินเทาถามกรามทูนไทย
 ๐ ถาคันไปยทำไ้ไมมี
 กระแสสายนักที่ศรี
 ไ้ไนยพร่งพรีแสนกันการ
 แม่ไ้ชวยไ้ใจเมืองยักการ
 ทำการแพญอุคสา
 กวลอันไ้ไ้คยแถมาร
 ๐ คุณเมยาริถักไ้ใจ
 แม่ไ้ใจกรองราไซ
 การสิงไ้คยรูเพราะพริ

๐ ลูกธำสนะเสียด
มุงรายจันทรายวัน

๐ ภูมหารพังมารคอร
แมคูนอยาวุนใจ

๐ นางอุณเภาอุรัก
ฟไปแลวไวมา

๐ พันทอชชาไสย
นอรนังวังกัน

๐ พระชันยาวางไกลย
มาหลังควยพวการ

๐ สองเทาจึงอวยไซ
สี ๆ จำเบรินดี

๐ ขอยามีความไซ
ตูกแกวกลอกแกลวไพบ

๐ กราบมาคกระปิกา
พวกยิงกลววังนี้

๐ แมป้าเห็นหลารรัก
วันนีพจ่าหนึ่ง

๐ ภูมหารแจงการมา
รับองนางอวไพบ

๐ แมป้าพังหลานยา
ไกวยนักเบืองยักการ

๐ ไปแลวกลับมาแลว
ยักการรำการใจ

๐ ทำชวไสทวเลา
ยาบักเป็นนุคสา

กลวเกรือกเมียจู้เกียคณัน

เขาของแมบาวใจ

ร่ำสังสรภระหนอไทย

ไพบเป็นโคคคการคา

วางเหนือคักจุมทรายชว

พระมารคาคะคอยหน

ยาไวใจแกมูกัน

เขือใจก้มักเดียร

ยาไวใจแกมูมาร

ตรีตรองการคูกิ

โรกมไพบามี

ไปมาคิจมไซ

สัคครายแพกายไกลย

หมมารไคยามามี

แลวลินลาเขาปรางดี

ขึ้นยั้งที่แพทองทรง

ตางรองทักหน่อสุวัง

มาปรสงสิงอวไพบ

หลานจลาแมป้าไป

กักรที่ชวยชลทว

ตางเขามาหลาภระหลว

บาแลวหลานจคลับไป

ภระหลวแกบยาทำไชว

หาเอาไพบเทีคหลวอา

เหมือรพเจ้ากับสนทว

โกรคขึ้นบาเป็นยักสี

๐ ป้าไคยีนเซาเลา
อิเจ้าเลเส่นี่

๐ หมักรักเป็นรอยรอบ
แรกป้ายังอยู่ไพรย

๐ ไปหลงควยกังยัก
เอาไผมาไสยเรือน

๐ ไผไชรุกนุญยาง
ลพอนเตียนทุเรียนป้า

๐ แผนคินจสินคี่
วังป้าพาไป

๐ ภูมิไคคินความ
กำหมักรักสันยา

๐ ไผกลับไผไค
เขาจั่วแค้นนี้

๐ ถูกนิคพูคสิขาค
ยากลว เม้นควตาย

๐ รำหามสองสามภัก
หามนักรักจักกา

๐ ปลอมสังพระหลารแก้ว
ยาหลังควยสังสาร

๐ แม่ปาทางอวยไชย
ลิกพิศักรวยรักสา

๐ ปูณาแควรับพอน
เรียกหาอาชาไวย

๐ พแม่ทั้งสององค์
กรามไหวพระนิคมา

บิคาเจ้าเบือเล่มหนี
อิกกังหรีลูกของไครย

พียงชอบที่ตรึงไผย

หมักรักไผย ๆ ทรมานเรือน

หมักรักรักก็เคื่อน

นารไปเหมือนอิสนัทร

จับลิวทางไกลยคนหนา

หล่นลงมาไผกลิงไคย

แตกกังหรีนัร เมื่อไคย

หาเอาไผยคักหัว

แม่ปาทามตอบความมา

ว่าจมาเจรรากวี

อายแก่ไพรเจ้ากังหรี

เซล่าชลาคหนีไชชาควาย

มุสาวาคายไผหาย

สุนยาให้เสียวจา

พระทรงสักไผน้าภา

เคื่องพระไผตามใจหลาร

ไคเมียบแล้วายอนนาร

พระชลมารจักอยหา

โรคมไผยาภาทา

หมุมารากำมัจคไคย

ป้าแล้วจอนออกเกยไชย

มโนมัยเรวรับมา

คามมาสังพระลูกยา

แดงกายาขึ้นภาชี

๐ มาโนชนิเวหา	ทักษิณารอบปรางศรี
กระชกักภาชี	สูงสุคลีวปลามปลิวมา
๐ หูกางกู่ทางหอย	หนาแลลอลองลัมฟ้า
๐ เจยคูชายพูสา	ภระภายภาทูกักแกวง
๐ แคงเหลื่องทังเครื่องทัง	แสงสุริยงผู้รับแสง
๐ แวงวาวมางขาวแคง	กูแจมแจมภระจางตา
๐ แสงแวงวาวแวงวับ	สีจับกับแสงมุกกา
วิเวกคันเมกมา	ขามบัพพาไกลอาศัม
๐ แลเห็นหลังคาทูก	จักมาอญคญกอรปรหม
ภระพุไหวทูกม	แล้วลอลลัมเลือนลัมมา
๐ ลงวากันโนไมย	ทาวเขาไปในสาหลา
เงิ่งลัมคัสการา	แทบมาทาพระภูนี

รวม 28

๐ วันนรรนาคา เบียงภระภักตรา - เห็นพระภูนี ถามวาลูกชาย
ไปบหลายราศรี ไปถึงบุรีบ รายค้อย่างไคย

๐ พระเจ้าเลาเทค ไปถึงปรัสมเนค แม่ป้าทีไนย อูหมังกรันเซา
ชาวเจ้าเขาไปย เปาบิกาไทย พูนถวายเกรื่องอยา

๐ สนทราเห็นโกโรค เพื่อร์จิงวังโลก ถีนปาปรางปรา สูงเทียมปลายตาร
วังหิภารเขามา ลูกชายเข็นมา เสียคายหลายวัน

๐ ไปรับมารคา มาถึงการา ทำมิงสิงชวัน ทำการวิวา
เปจการทำชวัน ลาบิคุมารคา

๐ ภาสไคพัง ลูบหนาสูบหลัง ทาวนังส่วนสา แมยายชาเสีย
กรันเมียจไปทา ทังหลายเขาจว่า เซนชาแมยาย

๐ ถาปีญเลา กังหริยฐชาว จักรอกสาตาย ปิคความเอาไว
ยาไหรกาย กลวเกรือภระภาย จสังขามมา

๐ ไปยเทีคัพไปย เมียรักร่วมใจ จักอยทนหา จรัจันตยา
 พิชายคังคา ไปเทีคธูกา ไปภามาไป
 ๐ กระจกังนาคา ปูมการบลา นากาแล้ไคสย กลาออกนอกสลา
 เรียบกาวาไนย มาไคยไนโย วิงไวยมหา
 ๐ กระจกีนมามิง อาชาภาวิง ไวยไหวเวทา ชามเข้าหัดสักรั คัรเมกเมกา
 คูรีไกลวายปา ชักมัลลิ่ง
 ๐ เซจฉายปลายปา ชัมภันมรุภา ทคสนานางหง จับไมโรร้อง
 กูกองกลางคัง กากับกาหลัง ร้องสั่งเสียงมา
 ๐ ชุมเขาชันฆาร คดาเสียงชลมาร ชามทานตามมา คูกรองนองแก้ว
 แมนแล้พิดา ตรึงหนีพิภา นองยาลังไปย
 ๐ ภาชีทูนสนอง เสียงยงทองร้อง กึงกองกลางไพรย ไผไซเสียงแก้ว
 แนรแลวยาไป จมาพระไทย ไปไยนองอา
 ๐ อาชาภาเหะ สูงคำจำเพาะ เหาะฉายปลายปา หอมกลินคอกโม
 ไกลกลินกัลยา หอมอับนาสา ฆมิไชกลินนาง
 ๐ สังกะเนคคู รำฟิงถึงคู คูมาคำทาง ปินเสียงปักสา
 รำว่าคาง ๆ เสมือนพิกับนาง รำพลางกัรแสง
 ๐ กรวนถึงชาเยค ทาวนังสังเวค สองพระเนคเคือคแดง ทรืกับหลังม้า
 เทาขากัรแสง หิวโหยโรยแรง รำมึงถึงสมกร
 ๐ ชินชามเขาแลว มาภาพระแก้ว ชามมหาศาคอร กระจก้องทรวงนำ
 ทรักตามฉัดศอร นางคีนฉกอร ทกว่าว่าดาอยู่
 ๐ ภาชีฟิงกรัก ทูนความคามัค แรกเมื่อมาสู่ พิกิโยินว่า
 จิดาเราอยู่ เราไปข้างกัหนู ไผรูอย่างกัไทรย
 ๐ กรักพลางวางมา กระจกัรคัสนา เห็นนุคสุคใจ กระจกัตามภาชี
 กังหรีทาไกรย แสนสาวเขาไนย อยู่ไผไนไผเหิ
 ๐ ไจรทลิวปลิวหาย นอรอยู่กลางทราย จักายหาเป็ญ ยกกระกอรคอร
 ทรวงรอนรำเกน ทรืกับเพรียบเหียบเอิ้น ไผเห็นญไคย

๐ นอรรณูเกี้ยว เหยียบเท้าเปล่าเปลี่ยว ทุมเชื้อวระไทย ทรมกับหลังม้า
ชลนาคังไผด อชภาไทย ธิบไปถึงนาง

๐ ลังจากอาชา ภาระเจ้าเขามา นั้งแนบแอบข้าง กอดจูบจูบเชย
กอรเกยกายนาง กอพลางร่าพลาง ปลุกนางกังหรี

๐ ลูกขึ้นเทิดแก้ว พี่ยามาแล้ว นองแก้วของพี่ เรียมมารับนง
ไปครองธานี สุกข์ของพี่ ลูกขึ้นเทิดหนา

๐ ปางอรชาเยก กอຍพินลันเนก เห็นเทพศักดิ์ บกพระกอรชินนาค
เห็นเอนาคราชา เนคนองสองศา เจามาร่าไรย

๐ พอมกระหมอมเมือง เจ้าพระคุณขุนเคื่อง เกียกแกกัณไคย
ใหม่พุกใหม่เกลด ใหมแจงพระไทย ไกรยว่าสิงไคย สุกข์ใจเมียอา

๐ อยู่กักรัหิ ๗ ยามเมื่อนอรหลับ พุฒินมา ทาวเก็บมาห่ม
กำพ็คหอยา ของทามารคา ทาวภามาไย

๐ แจมจันฉันเมือง ภาใหม่ขุนเคื่อง แกไกรยคัณไคย คิกถึงชลมา
นาคาพิไคย ใหมใหม่อกไกรย ทวยไปจไคยมา

๐ ๐ ดยอวิเสศ ของอังกษเรศ ทวงเนกห้อยา อิกแบกักค
ไปลัดเอามา ชมพลางทางทา กัลยาเมียขวัน

๐ กักรัหิสมอร บินกำพุทอร กัลวากักรัหิ พุคเจ้าปรสม ลินลัมกักรั
โวหารหารกรัน ไกรยจัรเทาไทย

๐ เมียตามมาหา เป็กไคกลับขา ชับภาชีไป ใหมพุกใหม่เจ้า
ไกรยว่าออยกักรัหิ ลวงเหลือนเตไค ทำไคกรัฮาย

ฉมัง 16

๐ พระคอบปรอบนุคสุดสย ยาคกลงแหงหนาย
ไกรยจันว่ารายไคมี

๐ พียไปแทนคุณชคนี้ ครบเจ้าจรัศรี
แควนีกักรัหิมาหา

๐ ไปยแล้ววแกวกลับมา
ได้ค้ำพียงยังยั้ง

๐ ำหมรักไไทยจักกลับกัน
ไไทยจักค้ำมาค้ำมค้ำมค้ำมค้ำ

๐ เรียบมาจกจาเจ้าวอน
บารออรอุชินเท็กหนา

๐ ปางนาคเมรีกัลยา
ชลนาไชลยทรวาฮามอ้ง

๐ เนียรักทูนถามถามค้ำมค้ำ
เห็นขามารค้ำอฮัร

" บอกหลอกหลวงพักกั
รายรันค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

๐ พิจเลาไหเจ้าเงงใจ
เผ่าไไทยทรวงค้ำค้ำค้ำ

๐ แม่เห็นพืไไทยไไทยปรา
จากม่นุกค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

๐ ทาแดงกรี่แสงอักค้ำ
พิจว้างค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

๐ เห็นอยภักพิจักพระชน
พระชนของพิจักใจ

๐ ยกขึ้นค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ
หลุกไปยค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

๐ เป็นค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ
ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

๐ ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ
ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ไปยค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

อ้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

เขว้าค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

มารค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

ค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำค้ำ

๐ น้องใหม่เจตนาทานี
แจ้งข้อความรกราก

นางเจ้าสาวลี

๐ อकुสแกหนูทั้งหลาย
เสียดสร่างความอาบไวย

เขยชาเมยาย

๐ เทามาแซนชาแม่เสีย
จ้ไปกวยทมรกราก

ชาคจากฉว

๐ ข้อชวากเมืองวังขังหน้า
ส่วนสาชาสาวชาวใน

มาขางปรางบรา

๐ กระทบไปยกรองกรุงไกรบ
ชกไนไหลยทรมอาบอ้ง

สังหลางนางไทย

๐ นางยักเสียนนางวางล้ง
งวยง้งยังโหลววยสัน

เหนือเพล่าภระอ้ง

๐ ชาคนักมากจากกักร
จ้เกแฉวแลพูนหัวอา

อญกักรโหลทักร

๐ นางงามถึงความปรากคณา
ทุกชาเกอยากลาตแฉวไคด

ชัพพัคศา

๐ ฟ้ไปเพ็คส่วนชนไน
เป็เว็กม้เส็สิริยา

เม็ยจักขไป

๐ ถาเป็นกรุกหัยกัปกศา
จ้ไปเป็นกุกชุย

นาคีกรัณหรา

๐ ยากลาตชัชชากหนึ่งเหล
เม็ยแฉวยาแฉวคลากอ้ง

นเป็นกุกชุย

๐ เทาเป็นเสื่อสางกลางพรง
เม็ยคังจ เม็ยเก็ย

นกกทหารทัง

๐ ราโหล่นโหลยบินเส็ย
ภักเว็ยงกุกพระพัคศา

โหลยหายบายเป็ยง

๐ เทาเพ็ญสัณหา	นิคพลึงหลังหนา
เน้าทาเม็ญอ้าไพบ	
๐ เจริจ่าเกินทางอย่างไคย	ยาคุมโทคไพบ
แกชัญเป็นวีรจ่า	
๐ วันนิเมรีจลา	เม็ญจกัไปกา
อญที่ปากฟาเมืองบัน	
๐ ถาเม็ญเป็นนุคส์กร	จ่าตามไปจัน
จวนควย เม็ญรักเท็คหนา	
๐ ล้มใหญ่ถึไชวยชีนา	ทาวบอกรัคา
ไนยทางภระอะระหัง	
๐ กัลยายังพาวัง	หรงหนาหรงหลัง
ร่าสังจนจิกสิรลัม	
๐ ไปเก็คในสวัชัณพรม	ไหมมีนิยม
ที่างจ่าสางไวไหมมี	
๐ ปางอ้งญูทรงรักลัม	เห็นแกวกังหรี
สุกสิไไหมมีแฉวสม	
๐ ทาวปลิกเปลื่องพูสาหิม	รองกายไไพพรหม
จิงเวนีอเพ็ญระสุทา	
๐ ทาวร่าร่ามจวนกรวนทา	กังหรีที่อา
ทิงชาไวอญญเค็ว	
๐ ถัวที่ไหมมีทงเหล็ว	นังจันกันเค็ว
ผาร์กักเหล็วทาไกรย	
๐ ภระครันทักน่าไจย	กอดสับสลับไปย
ร่าไวยแหวอสมควน	
๐ เมื่อไคยจ่าสินคำสำนวน	แตร่ากร่าครวน
ทังฉายเขาจวนกรคา	

ยานี 11

๐ วันนั้นจึงมาทรง
คำหมายเข้เจฉายปา
๐ เห็นองค์พระทรงพิบ
อาชาพิศพนาคี
๐ ม้าวิ่งไปยเพียงแก
เอามาถึงปราปราย
๐ กระทบทองอุคท์กั
ก็กลับไปภารา
๐ ทูนาครษานี
รักสาพระอาจาน
๐ นอนนี้จหมักลับ
สมอรนกร เห็นอคชนทราย
๐ อาชาทูนว่านิค
รักเบี่ยสุนเสีย เมือง
๐ เบี่ยแกเป็นรอยปี
พองพุกักรบาว
๐ ถ้าเมี่ยยังรักฉว
รักเบี่ยยังกรัหวาไกรย
๐ กระทบรัตแกภาชี
ทูนยักหมัรลักภา
๐ ภูวี่ในเช็ดใจโค
กระอ้งหล้งรักคี่
๐ กลับเป็นมนุคศรี
บามเมื่อเกิดเหตุการณ์

ไปยไกลยองค์พระนงยา
กลับมาหาพระพุ
นอรกอกสบเวากังหรี
แจงษ์ค้ำพมิตาย
เอาทางแซกระแสสาย
พรมทวากยภระราชา
ลุกขึ้นนั่งสั่งอค์สว่า
ทูนมิตาในแจงการ
บวคเป็นธี่ในไพรยญลาร
ยาแจงการว่าฉารกาย
จคายทับลงควยสาย
ไปยกายแก่ไพร เมือง
พยำคิตีในผึกเรื่อง
กิกนิคเรื่องบุญหรานกัลว
แปลงกายให้เบ็นสาว
จโสกลเสาควยหมันโย
จคายควเสียเมื่อโคย
เอาไปยไทนยเหล่ายักสา
แกวกังหรีโสมารา
มาเลียงไวหลายขวบปี
ว่าพมิไซเชือยักคี่
แลนางศรีสมทราบาร
พรมจาหรีกัหมิปาน
กลับเป็นมาร เห็นแกตา

๐ ฝึบวักโหมเชื้อกำ
 เถาเมเห็นแกดา
 ๐ เจ้าฟ้าพังมากลาว
 กษัตริย์กิดหักหาร
 ๐ กิรายโศเป็นเมียบ
 กิดิโกเฝ้าหลายอย่าง
 ๐ อาจันทนสนทนา
 เรามานูชาขุน
 ๐ ว่าแล้วปรักาก
 อากแแกอันแหวไวย
 ๐ อิมทสองทิมพักขุะ
 ให้น้องพระทรงยาร
 ๐ ไชพระวิศสหนกัน
 อ่อนอยู่มัญญา
 ๐ คุ้มโศกแลมรทิม
 จับพระเจ็กทอง
 ๐ แลวพระวิศสหนกัน
 รุงรางสว่างฟ้า
 ๐ คุให้พระเมรทอง
 ทรวงหายรบกับม
 ๐ นวมทั้งทำน้าง
 ทั่วสังกัณญ
 ๐ หนีไธคนอื่นไกลย
 อังสทาทเมจกา
 ๐ เทายิกเอาสมนาง
 แลวพระซำมระกาย

กำเหลื่อกำพระนองยา
 ลูกสาวว่าโหมโฆมาร
 ฤทธิ์ไทยเทตรองกิดดาร
 ทาวกิดอานท่าสมนาง
 จังเสี้ยนหาทาง
 เห็นว่านางมีพระคุณ
 โหมมีกาเอาแตขุน
 ส่นองกุนแล้วจึงไปย
 รอนถึงอากเทาศักสนัย
 คฤาคลังไฟยปรหารณลาน
 คหลอคคุดแผนคินคาร
 จัทำการนางพัรียา
 จากสวันปลอมลงมา
 ราชกาถาขับเมมทอง
 ไธพระสมแล้วกัปอง
 อังสหนิงอญเญญา
 จัรกลับณิสึงงศา
 หน่อราคนันปรพัน
 สองพระกอรปรหมม
 ฉาทรบรินกันญ
 ลงทีกอางเพิ่นพระสุ
 เจ็ดอัยคันทนญา
 ปรจักใจยวาเทวา
 หนีไหยากสำบากกาย
 ไปยวางชายกระแสดาบ
 ทุลิตรายทื่องนาง

๐ สะตางสำออง
 ทาวอุมเก๋าสบนาง
 ๐ บั้งเก็กขึ้นเป็นไฟ
 ไฟกันหันหันจับ
 ๐ ไฟกิริสมสิดแล้ว
 บุรยาของภระอ้ง
 ๐ ภระเก็บหัตถ์นิมา
 ญารักหัตถ์นิมา
 ๐ พระอ้งญูพรังสีก
 อยู่ไยพระใจก็
 ๐ วาแลวขึ้นอัคส์คอร
 เขลียวหลังรองสังมา
 ๐ อาชาภาเทาไป
 กักรักแกวเพ็ญ
 ๐ กรังกอเรียมจากเจ้า
 ภายจากกักร
 ๐ สายันต์หัวน้อยอร
 กัณเภาในไกรางกรวน
 ๐ ขาของล่องล้งมา
 ภระพุ้งอุตาร
 ๐ มวลดวงขวงไซครัก
 ภูมราไฉ่บงฉามี
 ๐ มวลดวงกับดวงกักร
 กอรอุมประทุมมาร
 ๐ ดาหีมายมาควย
 อะหิจจาตุคากง

ที่ล้งคำเมจราง
 กัณมาวาาเห็นอุมรัก
 กัโหไปทวชากลิบ
 ไหมมรักในหะสบผง
 ผนหาแกวกัตกคง
 ผนทกลังคัมพาคนาง
 หอญุสาสไบบาง
 วาใจในพระใจก็
 สักเมียรักแกวกักร
 วักสิพิจนลา
 ภาชีจอนขึ้นเวหา
 พิจิลาแล้วเจ้าชาเขย
 สงสารใจเจ้าจุเขย
 เปื่อไยเหลยจ้ให้มกักร
 เจ้ากวยเกรวณับเคื่อนวัน
 กิวยวันพิจัวัน
 ภาชีจอนเขาเข้ากวด
 รวมาลงสงสทมาร
 กิงเห็นสไยไพรยุดดาร
 ประทุมมาร เคมสะศรี
 หักสับกคาวสำนัล
 จับคอกกลักลิบบวบาร
 มิงเมียรวันแรกสมสทมาร
 เรียมแรกเคลาเคาเค็มทรวง
 จะชวนสิริมวลดวง
 หึงทวงผวกุมกาวาย

๐ กอรถอรุณราช
จกรีกสาได้ยไทราย

พิไรรำไทรวางวาย
วางวายตามเจางามไป

รวม 28

๐ น้ากรองรองว่า เองจรวงไทรมา จ้เป็นเปื้อไคย ยังรักเหลือรัก
เปี้ยยักนัรไทรอย ไปไทรมาไทร ญไปปักเอา

๐ ไทรทุกไทรอย ลงนำขามตอน เอ้าการพริ้วเร็ว รำรักพริ้วร่า
นำตาไทรยเหลว รำไ้ไปเปร้ว จมาเปื้อไคย

๐ ร่องไครรองคี่ ร่องไทรมัดคี่ แก่ไ้ไทรไทรย เขาไทรรักไคร
ร่องไทรไคย นองรักหักใจย กลับไปเมืองเสีย

๐ เกือบอกรารอน ภาสังสาคร ร่องช่อนหาเมียบ นองเรงชีนา
พิภาไ้เสีย ถึงไ้มีเมียบ ยาเสีย่นำใจย

๐ ยินคำมว่า ชีนจกคังกา ทิ้งอาชาไ้บ น้าทองภาวิง
ริง ๆ ไร ๆ ขามเขกเขาไ้ญ ถึงวัคภาศรี

๐ ลงจากมาทรวง เขาไปนั่งลง กราบไ้ทรวงชี ภาศรีรามไป
เป้นไ้ทรยพู่ ไปหาม้เทศรี ภาหมีสมหมาย

๐ ธารจเลาไฟ้ง แรกไปถึงผ้ง ทางยังหนีตาบ รู้ว่าภารคา
จึงมาวางวาย รำว่าจนตาย เขาไ้ไทรยไ้

๐ ภายหลายราตรี ลูกปลำทำผี้ เสียทีซาบผ้ง ทบทรวงญนัค
ไ้ไทรรักไ้เง บดกเปลืองเรื่องหล้ง มายังนิคา

๐ ภาศรียิมทว รักแม่ทรวงผว จึงทวมร่นา ทุกตอนไปไ้
เอาไ้ไ้ก้ทว คินไ้ไ้รายทว ปาไ้ไ้รายเสีย

๐ เรือไ้ไ้รายทว มุหรานทวว่า ทำไ้ไ้รายเรือ ไ้ไ้มีทาโต
จมีทาเหนือ คาไ้ไ้รายเรือ เสียไ้ไ้รายปา

๐ ภาศรีทวรอ อยู่หนึ่คายนัว เลาเรียนวิคชา ยาทุกเหลยพ้อ
ควนพิริยา เรียนไ้วิคชา นิคาจไ้ไป

๐ ยินฉาศรีสอร พุณินธรินทอ อยู๋กัวยเจ้าไไทย เขา ๆ เจ้าปา
ก้ามารุงไป ปรีบักเจ้าไไทย เรียนดินสาครรา

๐ ฤาครีเขียนฉับ ท่อนไไทย กลับไปกลับมา อดสนางบับ
หายท่หลายดา ภาระริคธิดา บันมาบับไป

๐ นโม กัซ สิทวิธ เอแอใจโอ เขียรจารอรรจบ
บิคคกักรไทรย จ้าไวแนไย มาหลีกาธา

๐ คำกิมินคัม เก็นเคาะเหาะทัน เขา ๆ เจ้าปา หาน์ลลุโกไม
มาถวายนาคา เรียนดินสาครรา ไคจบครบครัน

๐ ภาระมูนิวอน คิคจักขบสอร สำนรับกับ ๗ ชั้น เขียวไยไพรบปา
ยักสากนทร์ ปะหมรับกัร เอ้อร์ไคยมา

๐ ตรีแลวคุณ ออกจากอาตัม ไปยังบัพทา เอ้อร์เห่ล็กกรต ทำดอกปรัส
สาบแสงสุริยา ชบเป็นสายสร

๐ เหลกเพจควยกัร เอ้อมาขบสัน เป็นคันทนูสร นำมราชกรี
อยู๋ที่สิงขอน เอามาขบสร มีตะเคซา

๐ ปลุกควยปักตะหมัง ฟินทุกกังชาตัง เสกรอยแปดธา ตังตรีสิงเท
ดัมเพเหพา ปลุกไเมทา ต่เหม็นควยกัน

๐ พระเจ้าเวามา อภิเษกษรสา พรอมทั้งคอกัร พักกัณนุยา
ปรัสคไทกัร เป็นมุงคณัน พรเส็คนักหนา

๐ ทารับเอ้อร์สอร มาวางขางนอ แลวอรเจ้าปา ถือแกพระชั้น
เคื่กัทิมัว เก็บฉนลไมา ถวายแกฤาครี

๐ วักหนึ่งนาคา เรียกเทาเฮามา พรวอกของดี ลูกปรางคณ
จหาม์เทกรี บึงคณหนึ่งมี พักชัไไไป

๐ ขางทิดหนรดี เมืองกรุงยักศรี หนีไกลไผไกลอย มางคณมุน
งามสุคอาไหลบ ชุนยักลักไป เลียงเป็นนุกรี

๐ เชื้อวงศ์กักระดัก นางนงนัรธิด แกเจ้ากังทรี ลูกทักสน่าง
กรองกรุงนุหรี พระนำขันธ์นี้ ชื่อนางทศสนา

๐ เชื้อทนต์นารี รูปทรงสงสี คีลกันกัหนา ขอบใจยักครุค ม่นุคเทวา
ไกรยเห็นเป็นมา กลับมานอรวัน

๐ ไปยอุทยาร ไผชาไผนาร จักรพภกั เตเหยักสา
อุทาเขงขัน ประพรับกั หนาฝัรพา

๐ ร่วงกายให้คี่ ใจท้วงใดที ภาพนี้เฝ้ามา ท้าวสวัคคีราด
อ้งมอากักหนา เป็นลิตบิคา ทารกลาเหลือใจ

๐ โกรคเมื่อไผรู้ รู้ว่าถูกกั หนัรจู้ว่ากัไทรย หังถูกลงเฝ้าไว
หนัรจู้ให้แกไกรย รู้ความเมื่อใด คี่ใจสำตาย

๐ เตยาปรหมาค หนัรก้งอ้งอาค เขื้อชาคณูชาย เกยสุเกยขัน
เจกัณมากมาย ลูกหนายาหมาย ว่ากัหนีขัน

๐ พระพังนาคา ยินคี่ปรีคา กามาปรบับร ลูกรักจักลา
ไปหาแจมจัว พระอ้งทรวงทัว ปรานบาคบิคา

๐ ภาสึส้งสอร เสงแล้วให้พอ แกพระลูกยา สุกขีสุกขี
ชกัป้เกษา สุกขะระลา สุกขังระล้ง

๐ พักกบอกเสน ลูกบาลอยทได้ ปรสมณังมิดะเม้ง ไสกลองเป่าไป
ถูกไกรยไผพล้ง ม้ามเห้งเฝ้ายัง ตำมราภิคทอง

๐ เม่นลูกจู้ทำ ว่าคากาน่า ให้ท้ามรปลอง สายเลื้อนเกลื่อนกลาด
ไผชาคักฟอง ฉาท้ามไผคอง ยาทยองเขาไป

๐ วันนัรราชา รับเอากาธา หมายคำจำใจ ปูณากรามลง
บิคาแล้วไกรย กดาจากสาไหลย เรียกอาชามา

๐ ม้ายินกำเทา เก็นค้งถึงเจ้า ฉามว่าพุงา เรียกหาฟ้ไย
ก่าเงนโคทา ยาเนงเรงวา นองจ้ภาไปไผ

๐ แวงไผฟ้าฟ้ง เหมือรเรื่อเบื่องหลัง ร่าว่ามาโย ภาชีไคฟ้ง
แวนหลังเฝ้าไปบ พระอ้งทรวงไซย ชินหลังอาชา

๐ ท้าวชัยอัคส์คอร อาชาภาจ้อร เหาะขึ้นเวทา ทักสินสามรอบ
พนอมแล้วกลา ไคล ๆ ฉายป่า รับมาโคยควน

๐ มาสามวันวาน เขาแคนเมืองมาร ท้าวขามเขากวญ ท้าวกำบังตา
ยักสาเฝ้าสวร ชักกั๊กมาทวน หันกรังลงมา

๐ ลงจากภาชี อยู่ในสวนสี่ ว่าฟ้าอา ที่เจ้าเร่งออก ไปนอกสวรรค์
แดงลำสิเกา ฟ้ากบไวย

๐ ภาชีรับสั่ง นอนอยู่ข้างหลัง อัคราอาไสย ตาคูหึง ร่วงพักไผ
ยักสาไปย ภูแลแตกา

๐ สังแลแควกลาก มาโจนโนนผาค ออกจากสวนสา เลมลาป่าไผ
รุ่งไปกามา พระองค์ทรงพา อยู่ในสวนสี่

ฉมัง 16

๐ จีบคนางทศนารี เนาวไฉยปรางศรี
กาปีรณภาเพลิงฉลาร

๐ จักไกรไปสังชลธาร รุ่งราตรีการ
นางเวาไปเผามีคา

๐ ลูกรักมาจักทูลลา ไปสังคงคา
สน่าในสวนมาลี

๐ ปางอิงเวากรุงยักสี่ พังพระบุคศรี
ยักลิ้มสารสุนทอร

๐ ไปลามารคาเจ้ากอร ไปสังสาคอน
หายรอนแล้วเวากลับมา

๐ นอยนาคราบบาณิกา แล้วเจ้าเขามา
ไผทองของพระชลมาร

๐ แม่เจ้าโปรกเกลาคีฉาร จัดาไปอุคทยาน
สังสวารแล้วคืนวังไฉ

๐ นางสุพันฉันฉินักไป ถามบุคสุคใจ
ว่าก็ไทรยหนามระบุนรี

๙๖๖

เจ้าหน้าที่กรจให้ไป

๐ แล ๆ แม่หนาหนักใจ

จ เป็นกลางอย่างกะโหลย

ดูจนอดยกมือไปแก้คกระหมั่ง

๐ เจาะลึกคาถายัง

โปรดว่าก็ไทรยหมั่ง

จาก ึงแกเหลาเสหนึ่

๐ นางทนแกลกระชลิ

นิคปราน

ใบมีจว่าสิงโต

๐ นางมารหึง^๒จากสาว^๒ไชย

พยอมใจ ไหว่

ตามใจบเกิดพระลูกา

๐ เจ้าไปเล่นในสวนสา

วังหลังหนา

กัลยาใจรวังตาม

๐ ใหม่พอจุใจมาก

ປາໂນນີທູ

๑๑๑
บรรณานุกรม

๐ หมายจำฟ้องว่า

ยาปรหมาคว่าป

ไกรยสพัญจนมาแต่ไทย

๐ ขาดุ่เยี่ยงหมนางไยบ

หมั้นจะทำอย่างไร

สุจริตเมฆาทำถาม

๐ มาทรง เมืองลงต่งสนาร

. โจ่งโหลงาม

ยก. 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1041 1042 1043 1044 1045 1046 1047 1048 1049 1050 1051 1052 1053 1054 1055 1056 1057 1058 1059 1060 1061 1062 1063 1064 1065 1066 1067 1068 1069 1070 1071 1072 1073 1074 1075 1076 1077 1078 1079 1080 1081 1082 1083 1084 1085 1086 1087 1088 1089 1090 1091 1092 1093 1094 1095 1096 1097 1098 1099 1100 1101 1102 1103 1104 1105 1106 1107 1108 1109 1110 1111 1112 1113 1114 1115 1116 1117 1118 1119 1120 1121 1122 1123 1124 1125 1126 1127 1128 1129 1130 1131 1132 1133 1134 1135 1136 1137 1138 1139 1140 1141 1142 1143 1144 1145 1146 1147 1148 1149 1150 1151 1152 1153 1154 1155 1156 1157 1158 1159

๐ ความอายรังกายให้

เกิดเป็นภคินี

๒
 ยำในหรรษกิจจานุ

๐ ว่างผู้มากอยู่หลายคน

๒
ความผิดพิสดาร

ศึกษาความเข้าใจ

๐ เป็นนายบาติอวานาย

◆ เหนื่อยมากจนเกินไป

ຍາດີວ່າຮາຍທຸກພັນ

๐ แคว้หมั้วหมั้วจัน	เก็กมาเป็นกัน
เวคัมหมบั้งกัลลิ่ง	
๐ ควเร้าเก็กมาเป็นอิง	ถื่อแควความจิง
เป้เียงยากยิ่งลูกอา	
๐ ใจจิงแต่อิงเพดส์อ้าย	เห็นช่ายเค้นมา
แควตาที่ไถ่ยวไคกัน	
๐ หมั้วจรัญอยู่สักกวัน	ตีคาอ้ายกร
สอจวันหมั้วรินเอาไหม	
๐ เลจแลวนางแควออกไป	สังเสหนาไนย
ไผไปคยพระนุกร	
๐ เชาวังรับสังเทวี	ไปบปาวัยกศรี
ชวักไผมากก็หว่าพัร	
๐ เป้นพีเป็นนงปองกร	นายไพรรายวัน
พวกนักรกองอาสาไผย	
๐ หอกคาบทั้งทวนปืนไผย	
ชวานปรุจากกระบองกลองอยา	
๐ เส้าแลวสังสีวิมา	วังหลังหนา
ยาไคอุชามีไผย	
๐ ไชลนจาเอ่งภากรไป	คั่นค้อศรีไกรย
หงายไวกลับมามอกกุ	
๐ ไชลนจาทางตาตางทุ	หมิงไปตางกู
แฉกเขาตาคูหึ่ง	
๐ กนโคแสนง่อนทรอนบั้ง	ว่ากล้าวไผะง
เขียนดั่งไผโรงกรกสี	
๐ จับคนางทักสนารี	เสกจากปรางศรี
เทวีลาหาวทั้งสอง	

๐ แง่อิงขึ้นทรวงวรวง
นิ้วชูเองโยกโยทาไป

๐ ยักสาแห่นางไทย
ภูไสวเขตแดนทวนทั้ง

๐ ทาสีเหลืองเคียงอิง
แล้วมาคู้คองพริกสา

๐ ห่มพลางนางเกินเพี้ยนมา
กัลยาละจากรวรวง

๐ พลมารสัทานกัถอง
รายรอบขอบสวนออกที่يار

๐ สุริยงสังสองแสงจาร
กิดอาเน้งสงกกา

๐ นางกระสัคเจาณลัศพูสา
เล็ดผาลงไปในนหาร

มานะคิปปอง

กรีกเค้นปั่นไย

เค็งเค็งถึงพรง

ถับถึงสวนสา

แหหมลณนง

นิ้วลู้งนังนทาน

ทาศรีทมา

ยานี 11

๐ ปางนัรมันพระรัก
เห็นองว้งพาร

๐ ทาวจึงอัยยึงพิจ
กัทรที่ลูะลวง

๐ คูภักกัโคลพัก
ภะกายคัลบิโคล...

๐ คูเสียงโหมเพี้ยนนิค
รูนวางข้งอย่างกัไทรบ

๐ สองภะกอรเลออนงาม
พระหวัแกวกลยา

กัทอคทักุสนาการ
ไยชลดทานล่ล่านทรวง

โหมเพี้ยนนิคสุกาคอง
สินสันยัโหมหนีกร

คูธลัคเคลทรวงถัน
สิงอันโหมหนีไกลย

คูทริคคูหลังไหลย
เหมือนแกลงไปถายรูปมา

นัภพลามแดงคอกกวา
อาโอคณิคุทริมพราย

๐ ปางนิรบันพระรัก
เห็นเองอึ้งการ

๐ กระจกคูฝังผด
ดูกายก็เผลอกาย

๐ อรุณแสงฟ้า
เห็นดวงรวมทองกร

๐ แล ๆ กัดล้มหลัง
เร็นเร้งบันเทิงใจ

๐ คุ้ยักอันทรามทราย
ขอนชุมไม้ชุมปลา

๐ ภูโหมประโลมสวาค
ฉวยย่ำทำลอส

๐ ลิงเห็นไม้ใบกลอง
กระซิบเท้านัก

๐ เอี่ยมยางเหนียวเกรียบ
กระของกายแต่เมา ๆ

๐ แก่งใส...กลอง
ภาพน้าก็อัยทรามกวาง

๐ จร่าเรื่องนางทศสนา
...ยิกใจกร

๐ จำพวกบางเหลนเก
ยีนราบสองชวายนู

๐ ปลาลังเลจับปลาเถื่อ
เอามือกางนิกพร้า

๐ ปักไม้ให้เพื่อรหา
คำห่ม่อกว่าไชว

กทอดทกทักสนาการ
ไนรชทานทั้งบาวนาย

คูหมีกลาคนางที่ตาย
คูคดิงโคสลิไม้กร

เหมือรึงกรหิมิงเจียชวน
สักสิงอันหมีกลาคนาง

พระองนิงไผตึงไผย
กระไทย...ไผคดิลิตา

กระเยื้องกายกระหยาหา
เจ้าฟาแวกไปไมมอง

อ้นนาคคั่นลิ้นของ
กระหยาของกระมาคดลา

กระเยื้องของเข้าไปหา
เค็นมานังเหมือนคังเก

สหมศเหียบกันิงเนา
จ้ไปากดองโศทองนาง

กระแวกของโหเป็นหวาง
พระกุนางส่อเหมือกร

เหลนคังการกระเสมสัว
เก็บบุคส์มันมาเซยชู

ปลาลังเลแควหนาคุ
บางยีนคูไผวรางกา

ผาไสยเกลื่อเวาทรายทา
ล้ามรานราแลวปดอยไปย

คำหนาคาแควเป็นไผย
ไผพมิมมุดไผมา

๐ บ้างอัยนุชชาบคอร
กำลังไถ่กังกา
๐ สวีมาเหล็นขึ้นคอร
โหมแกลเหลยแกลไถย
๐ ทาวเห็นสวีมา
กุมไวซางปลายฉับ
๐ อัดลัมเปาถึงขวิค
ภรรรคทอคทคสนา
๐ สวีบานั่งทวสัน
พุทธอ เทาจรลี
๐ กัลยาณินหนาตุ
ใจหาบเพียงวาววาว
๐ พระถอจิกคอกจากราง
กายนางเพียงสันร่ว
๐ จับกอรนางพีเลี้ยง
สองสัใจสองนิกไทรย
๐ แหมมหลักทานนักรวาค
ม่เหมื่อนนุเกเรือมนาน
๐ ยิงชายยังไผ่สัจะ
ที่มั่งอยู่กังนี้
๐ นำมั่งอยู่ไกลมค
ยิงชายทั้งหลายเอย
๐ ปลอบถามสวีมา
ภากายนุคสายใจ
๐ ถาสมอาหรมัหมาย
กำหมักรักสัรยา

บ้างไปทรอนให้เพื่อนหา
ผูกขีเฒาคราหุไปย
ไปลักทรอนโกถนทรระไทรย
มุงแลไปเคเพื่อรกร
จับกลองอยาเซากวยพลัน
มองคังสันสวีมา
นางรองหืคอำนาจคอย้า
เห็นว่าอยาประสิดี
ไทหวาคหวนในกาปี
เลียบพุมปามาทานาง
เห็นพระพุมอาชุนาง
นางหวาคหวนกายสันร่ว
เห็นว่านางพีเลี้ยงกลว
กอยยังชวปลั่งจิกใจ
นั้งแคเกียงสองปราไส
กลาวไปโยโยโหมกองการ
ว่าโหมกลาคเรื่อนีทาน
อันเการระเวนี
เวนแคพระกับนางชี
ว่าโหมมียาเชื่อเหลย
ยังจอกโคทยาแหวย
ยาวาเหลยรู่แกใจ
เจ้าอาสาเอ้ออยาไป
ยังจักโคทยาโกไทรยหนา
เมนตวต่ายปราวุหนนา
เจ้ากับขัรรักกันตาย

๐ พระพระนาย เจ้ายาปราหม่ม
กั้งจะสมทั้งหลาย นองจะเฝ้าอย่าปราชัย ลงในแปงทา

๐ กีกกลวกรอญ กระถูกกับเนื้อ
โหมเหลือเหลยหนา พว้าวรมา เฝ้าเป็นต่อตาดน

๐ ฉารไปไกรยจ้เชื้อ ชักนำเข้าเรือ ชักเสื่อเข้ามาน . ยิงกระบด
กิดกัณฑ์ทาน ตักหวเสียบปรจาร์ ไวกานคัณฑ์

๐ สุนุกแตนาย ยามเมื่อขุนวาย ฉารตายกอรกัน ไกรยจ้มาปราหม่ม
อัสรีหมั้วรวัน ฉิบหายอายชน ชักคั่นไหนดาย

๐ ที่ส่นุกหากส่นุก กรันเมื่อมีทุก ที่กายหากตาย สี่วิมาทำนุก
ส่นุกแตนาย พลอยตายเพราะคั่น

๐ เมื่อยามโคคี่ ไหมฉายสักที่ พมไปยเพิ่มเอรณ ไกรเรือถีบแพ
โหมแลสักทั้น อีสี่นังจน ลาบฉนโหมมี

๐ กระสัคปราไสย ทุกรอนไปยไย ไททวยักศรี ขุนวายขางหนา
พิ้งภาเจ้าทั้น กลวไยเทานี้ ไหมคี่ไหมมา

๐ ตายเซ็นเป็นกัน จัรจ้าวพัร ไปโยนองอา ไหมลั้มกวมคี่
เจ้าสี่วิมา ม้วยคินสินฟ้า ไหมม้วยไมตรี

๐ กลวฉนจักจักษา กรันจ้เก็บความว่า ขางหนายังมี ผู้จ้งโงแล
เป้งแกเพียงนี้ สี่วิมานารี ลาพระราชา

๐ ออกจากทณพระไทรย เก็นมุงตร้งไปย สู้ยังสารา เกสาร์อัสย
ขุนทรายกุดมฉา ล้งสู่ช้อา เกสาสางเสย

๐ ทักฉนารีกู ว่าแมวตบหนู ไครยรู่บางท่วย พีเสียงพังก่า
แสงทำนิงเฉย แกะเกอเพื่อเพย ทวฉคิกิกอาย

๐ พืชนันคอร ไปลัคชอกชอน ผาฉอนตีกทราย แมแมหมอมหมอม
มาลฉรอบกาย ไปนอรอญโต โหมจวน

๐ นางท้าวพี่ ไปเมื่อค่ำ สู่สีมณีนวดี ครั้นเมื่อกลับมา
กายาแปรปรวน พี่ไปในส่วน พบจวนญาย

๐ สีริกา..... วากันไห้อาย เข้มเกิดทุกข์
เรียกว่าญาย แด้เค้นเข้จฉาย ห่าใหม่ลัทธิ

๐ วาแลงกัลยา สะสังคกกา ขึ้นจากคกกา
เรียกหาพี่ แ่งทานองนี้ กุณพิไวไหญ

๐ นางสีวิมา พังนองเรียกหา ถ้วนสาสไม แด้เอาอ้าย
โรยล้งบักใจ ไนปร้อมภาไปย ไหแกกัลยา

๐ นางรับแ่งอ้อม เอามาหาจับ ลูบลายพักตรา กลินแ่งหอมค้หล่ม
ก้อจรบนาสา ควบริคพิจอยา ไหประหมากายี

๐ โลมาล้หยอง ย้งบอกทองทอง เปลวกองอ๊กคี่ หว้ใจหาย ๆ
เขาไกลพี่สี ถามว่าคนพี่ แ่งนี้ของไกรย

๐ บัคนันกัลยา เจ้าสีวิมา ปันยาแก้ไข แ่งทีนงทา เอามาแต่ไน
วังผิงห่าไหม พี่ไสแผดล้ง

๐ แรมจันกัลยา ใจนางเหมือร้บ้า ตั้งกายไผ่ทรง นางคองริคที่อ้าย
นำตาไหลย้ง ส้งหมูจิดุรง ให้กัณการา

๐ นางไห้ไปสัง ยักสีพี่นัง อญนอกสวนสา ใคยีนางไน
วังไวยเขามา เรียงรายทรายผา หล้งหนาแทนไปย

๐ เหล่าพวกกันทาม งาม ๆ ทุม ๆ เค้นกลุ่มกัรไปย พักย้งทุม ๆ
กลุ่มลสมทรมไวย สาวสแดไปย หว้ใจเป็นมริ

๐ เลยพ้งถึงปราง นางเมืองเบือยงาย ถึงกัณอ๊กสัวัน
เลคเขาไนปรา ทัทยาปวนบัน จิกนางทวาคหวั่น นางคองริคอียา

๐ ถันถึงแทนแก ลักอ้งด้งแล้ว ถามสีวิมา วั่นพี่ไป สงไสนักหนา
พระนักลักษณา งวมกัทวาคไกรย ๆ

๐ พี่ไปไถถาม พระเจ้าเลากวาม ว่าอญเมืองไกลย เป็นหน่อสุริวัง
เจ้ากรุงเมืองไผย สาหลีกกรุงไกรย ลาปิตุมารคา

๐ ดาโศกขันธ์นง เหมียรแก้วแกมทอง ยศลักษณ์กนกมา ถาถามรายจุติจาก
เบงภาคลังมา แดคำไศสยา ไหมนมาไม่มีใคร

๐ นองจิกูความ เกลียไคยไคถาม ว้างามอย่างก็ไทรย งามลูกชีกา
เกลียงกล้มข่มไนย แก่เกากราวไทรย เทคไฉนยทึมา

๐ นางศรีพิเลียง ทูษทยายบายเบียง แหลมหลัณกนกมา พมิไซเซียงโพ
ไซลูกชีกา กับพระนงยา จแกรท้าวสักปี

๐ ใช่อวังภงกระสัด ไซกันจนซัก ฐบทรงสั่งสี เพียวเหล้นกามสนุก
ไปทุกนุริบ มาทวยภาชี แสงหาทีกา

๐ ดาโศกขันธ์ ฐบรางอย่างหนี พิจรักนักรก นากิไขให้ก
ฉักก็ไขให้หา ไหมบนิไหมว่า ไวแลแต่โณ

๐ คุพิ้งามรัก เสนหาหนารัก เป็นที่ปรัคิโคม คุกรังามกั
คุทันเพียมโณ สักรจางคังโคม เยายวนไฉยง

๐ คุเกลงามเกด คุเนคงามเนค วิเสดทุกสิ่ง คุข้งงามข้ง
คุข้งงามข้ง คุกายพรายพริง พริงพราย ๆ คา

๐ คุอรงามกอร แลงามงามงอน เล็บสิคอกชบา คุโอด...

.....

(ตนฉบัซาคหายไป)

.....

นากัทรานไปคารกลาย

๐ โคมเวียน

พระชมตัมไนย

๐ ลางกัณธอรบันเทรียง

.....

ลูกกานหลัรออกกระจ่าย

กอยบางกรายเขาปรางไนย

.... ..กระจางไปย

ทังนอยไหญ....

เบียงพระพักทอดพิค

เค็นพนไปย

๐ ลางคั่นนอรรู้จัก
 สาว ๆ หมูเขาในย
 ๐
 ลางคั่นแกมอร
 ๐ บ้างคั่นนอรรปากเผย

 ๐ ทาวเขาทุกทองปราง
นางกัลยา
 ๐ ลูกขึ้นเทีคนองแก้ว
 ลุดลายทวกายราง
 ๐ สี่วิมาเจ้ารู้ลึก
 ลูกขึ้นถาบ.....
 ๐ หมูมารลอบรอบปราง
 ภาระพานหารใจจึง
 ๐
 รักนางวางเข้ามา
 ๐ ถึงเ็นว่าทวกาย
 ถึงตายให้ไวชื่อ
 ๐ นางสี่ลักับถอย
 มาแอบนั่งแนบกาย
 ๐ หอยกรางทอดทางเบี
 แล้วถามสี่วิมา
 ๐ นางสี่ผู้เลี้ยง
 นุช่นองออยทองในย
 ๐ ึงเลี้ยงพี่เลี้ยงพรอง
 เค็นตรงทองกัลยา

หนาหมักจัดเป็นนนวนโย
 หัวกรัโรยดุงามงอร
 ไหมทรีปิคหลับเสีบกอร
 บ้างกนลอรเหมือนหวัม
 ยกเข้าเกยพาคเพื่อกร
 ลางคั่นหวัมนอรรมสันตา
 พบทองบางสี่วิมา
 ไรคาถาปลอองปลุกนาง
 เรียบมาแล้วถึงบนปราง
 เช็นนนวนางลูกขึ้นหรา
 จิดนางนึกว่าราชา
หานใจจึง
 ตั้งคานทางทังชายหญิง
 นอยหฤาวิ้งวางเข้ามา
ทองปรา
 กลวักกสาอู่ไกรหรือ
 คั่นทังหลายเห็นฝีมือ
 ให้คั่นลือว่าเป็นชาย
 แม่มสนอยคอยกระหาย
 ไพรากขรัยมัวมิดตา
 ยাইเสีย.....
 ทัดสนานองออยทองในย
 กอຍบายเบียงกรามนไทย
 ธาอู่โยยไปเทิดหนา
 จัรจากทองสี่วิมา
 เข้าไปหาทัดสนาร

๐ เบิกคานเข้าในทอง
.....

๐ นิ่งเคียงบนเทรียงนอ
กลืนนวรหอนหวนมา

๐
ภระขึ่งคฤหาหังกลี

๐ ภระกอรอนชอยชด
..... เรียมปาน

๐ ถันนึ่งทั้งเต็มทรวง
นวลล่อองค์กาทองทา

๐ เรียวรับขึง
แหงเหี่ยวรุกเรียวปลาย

๐ บิบนวญเวยาวนจิต
หัตถ์ยังคลุมคลั่งใจ

๐ จัมนางทั้งนอหลับ
เข้าจหวาถลวยตาย

๐ ทรีแล้วพระภูมามาร
ปลอญปลุกนางกัลยา

๐ ท้าวจับเอาพระภอร
หัตถ์ดาบลูกายี

รุดมานทองขึ้นนั่งที่
ปรุทมที่แทนไธยา

ภระหัดปลอนเปลื้องพสุ
พรานนาสาคฤมาลี

กฤาจันแจ่มจามรัคสี
.....

คฤางวักคิปรุทมารการ

กฤาเทียนทองเลื้มคอกษ์บา
คฤกขังควปรุทมมา

เอวอึงนาคเฝ้าผาย
น้อมนวลลึงทั้งสองชว้าย

กัณเฑทราวยไนยพริกมไพรบ
ยิงพิงพิจกวนกาไมย

กัณหือรือไทยคฤาไฟยกราย
ไครยจันท์ว่านช้าย

คิเท้งหลายจันหา

กัโอมอานเวคคาตา

คฤกษิณหราหัตถ์สนารี

มานิงนอหลับคฤาณี

สุครักพิลลุกษิณหรา

รวม 28

๐ นางหัตถ์สนารี ยินเลื้มภักดิ์ พื้นต้นมลิ้นตา ลูกขึ้นนั่งทรง เห็นองค์ราชา
จับสไบยเฉียงมา คิถประหม่าบ่าใจ

๐ พรอญควาบาดมา บันลครุคทา ยักสาหรือไครย เพพไนยพิมาร
เหาหาร.... ..เกรงกลวไฟย หวังวิคบิดา

๐ พังช้ายาอยู่ ความจนวเซาหุ ยักจักมา ไหมเกรงกลัวมาร
รำการนักหนา ยาเนินเขินคำ ไปย

๐ ส้มโนยปรางปรา ฐาชาวามา ฤคคราลำไขว ย ใคินถึงยัก
ทารจักบันไหลย ยาเนินเขินไปย กวนไยนักหนา

๐ พระปลอบทอนนุค หนีไซยักครุค หนีไซเหวา หนีไซพุดี
กิดทรีวักทียา หนีไซนาคา นุชยาตกไย

๐ พี่เป็นกระสัด ใคฉานสมบัค ในกรุงเมืองไผย สาลสิชี้แจง
ยาแพนงแกลงไวย ชีอาชาไนย เทียวเสาะแสวงหา

๐ ไนทรีปุมพู สัทธิบิยุ ไนบชอบอัคชา มาปรลัมพับนอง
งามทองคิตตา ช้อยวาวาคส์หา สางมาควยกัร

๐ เน้นเจ้าฉาฉน เนือความ.... เข้าหุมพัร จว่าเจ้ากับพี่
ยินดีต่อกัร อยไนปรางฉน แดยกับชาย

๐ ความตายไวพี่ เจ้าทักส์นารี จะไวความอาย
ว่าเจ้าคัมชาย เขาวังทังหลาย เข้าไผคคิ

๐ ชับไผชายกิน ถึงจัมท้อน ทัวจิดิคราคี นำทองเนือเกา
ไสเบอฉัมกริ ปาจิกิ รากิหมิหาย

๐ พี่ไคถูกทอง สุมโลมโฉมทอง ชับไผพี่ไปย
ทไครบจักอาย พี่เป็นผชาย จ้อายแกไครบ

๐ คุคาหาหว ไคประคองทองทัว นองนี้ทไผนย พุดไคัรอาย
แบบคายายไนย ไครบจักไครบ หารไยเขามา

๐ เม้นไผมรจัก มาควยความรัก มุนชักบาหา มุนพี่กัมนาง
ไคฉางสัมา ทวเจ้ากัมชา เกรบรวบสินทาร

๐ นองหน้าไครทว คารัมสัมทัว หวานฉานำทาร ไผเครบไคย
รวบสินรวบทาน มุนคกัมมาร สีนทารอยางกัไครบ

๐ พระปลอบทอนนาง เครบสาง แดปางกอรไคลย
อ้นนังลัก กัยักเมือไคย มุนคสุดไคย กรุงยักลักมา

๐ อยู่นากขวารี นำพระชลนี ชื่อว่าทศส่นา ชื่อขามน้ามกอร
บิณฑกรักดา ชื่อหน่อกระสัดตรา ชื่อว่าทศส่วง

๐ ภาमाแต่เล็ก เจ้ายังเป็นเด็ก ยักรักหลังหลัง จ้อยไปยไย
กลับไปยังกรุง เจ้ายามาหลัง ไชว่งสามาร

๐ นางกระสัดตรักไปย พระพ้อยไกลย ไครยจ้ไปแจ้งการ
ทัวของนงนี บุตรีกรุงมาน พุดเลี้ยวเกี้ยวการ หวังจ้ให้ตายไย

๐ ภาระดพังกรัก แจ้งความตามลัด เรียมมาล้าไพรย ฤาศรีวีแจ
ยาแห่งนำไย ไปย หาไพบิดมา

๐ อยู่ในเมืองมาร จำเริญรเจียนการ เจ้าจักอัปปรา มนุคครุคณาก
ไครยจำกหนามา เชื้อครามเคชา

๐ นกโศกโมโห พระไพนยจ้ไปโปรด ปรไหยคไพนม จัตีจากเมืองคณ
ไปพนอะวีจี เออ้วยควยพี พิจักกาเข้าไย

๐ นกแต่ส่วนใด รู้จักรักไคร ว่าไครยตไครย บิณฑกรมารดา
การาไกลไกลย เมาความตามไปย ดูกไยภายหลัง

๐ มาเมือง พ้แม่เกลียดหวัง ตกคางกลางสมุค
ไกลยสุดหลังคัง ฉาพ้แม่ยัง จ้ไคหวังไปหา

๐ อันเป็นแม่เหสี เมื่อยาบ..... ที่เขาคา เข้าไยให้จายต้หลาด
ทางทาดทาสา พินันแลชา จ้เียงหนานหาไครย

๐ บัคพระภูมหาร ตรัดแจ้งแสดงการ บิฑุมาร..... อันอ้งทรงฤท
รคณูสิคเกรียงไกร ครองกรุงเมืองไผย สาสลีนารมา

๐ ไทเทาทังสอง ชื่อนี้ส่เภาทอง บัคสัณักหนา พี้ชื่อรคณูเสน
เทาทเวนการา โปรดพรอบปรักษา กันทังสองสี

๐ วันนันบิณฑกร แดงลักอักสอร ไปทุกทານี ให้แดงทิดา รูปรางอย่างดี
....ทุกทานี ภาลุกเขามา

๐ พี้ไปเลือกสัน หมุนางกำบันร ไพบชอบทักท้ยา เกลารุ่งเขา
ขึ้นเฝ้าบิดา ลาบิฑุมารบา เพียวหามเหสี

๐ มาจวนฉนวนอง สมอาหรมปอง คัฏฐครองทานี้ จัรบพิเสก
เป็นเอกมเหสี กรุงไพบูลย์สาหัส เว้นไหแก่นวญ

๐ บัคนัน..... กระสัศตรัควา นองหนาไครส่วน เป็นนักรโม
เห็นใหม่ลัสมัควร ถอยคำสำนวนญ แกลวนมุสา

๐ เป็นกระสัศชัคคุ ทิโห..... จัรมุรูกษา ราชสีไรดำ
แมนารายปลา แฉนคินรายอย่า ตำมราไหมมี

๐ บาดแผงทาร์ไว ทาร์ว่านโกไล ทาร์ว่านโกไก ไร่มุรูกษี
๐ ราชสุบัน คัวนกรัสมิพัลล ใหมลัสมลักศรี มุรูกษีตันตำ

๐ เรียมกรือเือกญู เหาะเหินหาญ ประหมูขางกำ
เป็นขางปาคำ บุนหนักชักนำ พบเือกคุปลาบ

๐ ราชศรีธำทอง คัวนทีปิกครอง ทนายปองลัสมหมาย
หยุดกักรางกาย สายัรตหวั่นบาย คัวนคหาทอง

๐ นำใหม่ไรปลา มีแทปลากหย้า ลูกปลาประจำคลอง ปลาหมอ.....
เรียมหิหมายปอง ปลาเงินปลาทอง ไนยคลองใหม่มี

๐ คินใหม่ไรหย้า ยอมมิทัวหลา พัรรหัย้าโหบดี หย้า...กระป้อกัถ
สิ่งสัศเอยีบศรี มุงจ้อฮ้ายาคี หยาพลัณกัมรา

๐ นางนังพังตรัด เยาว์ยอดทอดทัต นางตรัดตอมมา ปันยา.....
..... ไนคำโตพา ไหมนามิไครย

๐ พินิจพิจสัท ภัทราหนารัก รักรุมกลุ่มไจย ทำทีนินนาย
แบคบายไนาย หิไชวย กัลวไฟปิกา

๐ มานะนางกระสัศ เหมือนหนึ่งชิงชัค เหมือนหนึ่งปิงชา
ริดฝังปัดละพั้ง คุลุมคลัณักหนา คอยคำร่าว่า

๐ พระจึงลัลง ใโเห็นไนยทรวง อังนางอริไทย
จล้องไจยนาง ยังจัวอย่างก็ไทรบ ทรีแล้วว้าไปย สุกไจย.....

๐ เจ้าใหม่รัก... บอกมาไหแจง เรียมรักจักลา จะไปหาอินไหมย
จัฉนไปยไยหนา อยุไยไยหา พิจล้าเจ้าไปย

๐ พระปิ่นพุ่มนาค ณัณผาด เบื้องบาทคลาไคลย นางบุษย์ผ้าไว
หมีให้เทาไปย ไครยไปยภามา

๐ หนานหกลวमार คุ้หมื่อรจหาร รุกรานเข้ามา คอยคิถกั่วไย
เหมือนไคยกลวกา ณัณหมัฒมา เล็นหารมไชวย

๐ คุ้หนานัคสี ว่าบิรคิถิ จัณไยไปยไย ฐัรว่าทวัณคิถ คอยคิถกัใจ
เกาะเดาควไว ฐัรยาปลนปรา

๐ พิไหมลัถลวง เจ้ายาอยุคหนวง พิไวไหา ว่าพิลัถของ
เง็นทองเสื่อผ้า จัณคิถิฐา แะระพัรไธโดย

๐ ว่าไหมลวงลัถ ภาระอ้งทรวงสิถิ ชินมาว่ากัไทรย เจ้าเรื้อนฐัลลิก
คอยนิกคัใจ ของวางไวไกลย ไหมพันจ้อยิณฉวย

๐ ถาเจ้า...หัลบ เก็บคิถุณทริบ จัภาวิงพัวย เจ้าจันทวัคิ
นังไหมไครจห้วย เอ้าทวนาม้วย เล็นควยยักสา

๐ พิไหมลัถของ ลัถถกัถของ จิงแล่นองอา หลาบแล่นแก้วพิ
คร้าวนี้ไหมมา ลัถแะระณัา ลินคาปากเรือ

๐ พิลัถสาณัค ไหมขัปไหมกัค สัหมื่อรหนึ่งเสื่อ ไหมไซพรมัจ
จกริถจ้อเจื้อ จัชาคหนัเง็น ใปยเมื้อไคยมี --

๐ นางทอบทามอถัก ถาพัยักขบกัค ตายยังคังคิถิ แกลงมาทำให้
นางอาณัคสี จัภาพิณั ทุมพระบิธา

ณัณัง 16

๐ กลาวอางถึงนางทาสา ฟินตึณมกัณตา
..... .จانبัน

๐ แผลกเทายิงกัทหวาทุกวัน แจ้ว ๆ แหวพระกัร
แมนหมัรว่า เล็นยชยาย

๐ ปลอกหมัเขาวังทังหลาย ยัณนอร
ฐัรยาชินมาปลนปรา

๐ สนิมนางทางที่เมลิ้นคา
แจ่งว่าเสี้ยนผุชาบจึง

๐ พกอยู่ในเบรหอนงบึง
...คอบมองของผา

๐ เห็นอังกะสะคัพคัสคา
เทวาไผมาเทียมเสมอ

๐ นิงโรว์โหมไคแล้วเอ้อ
กรุงมารไห้เทารูความ

๐ นังครานทำการไผงาม
ไปบ่อกญ์เภาเจ้ากริม

๐ ถึงนังเพลี่ยเข้ามือปรุหม
...ความมาหารือ

๐ แมยหารุไผหรือ
อิงตายแม่ไผยีนพัง

๐ มีชายเข้าในเวกวัง

.....

๐ นางศรีพังมคืหาสา
สืวมาทำคั่นตกใจ

๐ วันนุกเค้นมาไกลย
...ไคไปยเหียวตรวดตรา

๐ นายปรุค้อยไผไปหา

... ..

๐ ไคพังเซาวังวังไปย
นางศรีจึงมีความดาบ

๐ ปากหากเภาคูกคำมราม
ปากปรุไผมิจคิกไฉน

แห้วพังมา

นังนิงแอมอ้ง

งามปรุหลาผาคทา

จำจไปทนต์

จำจเอาเนื้อความ

ว่าทาร์เจ้ากริม

ไผยวังคังอ้อ

ฉารไปอัยนัง

จึงคังเองว่า

เหนียนนอรหลับไหลย

.....

ฉุคามาไวย

เภาปรุค้อยยาม

๐ นายปรู่ตูกอกตกใจ

. เลื่อนไว เหมื่อนทวัน

๐ เบิกโคดูรายคันชั้น

แม่สีจี่รัน

ทั้งนี้แล้วแต่กรรหนา

๐ นารหลับรับอาคยา

แม่โหมเม้งตา

ก็ควักเจ็บเสียเปล่า

๐ พ้อคำจำเริญเห่า

นอรั้งทรุกเหรา

ดูเหมื่อนว่าเมาสุหรา

๐ นางหนึ่งปลอมคังจากปรา

วังไวไปยหา

ไคยเทาเจ้า ยักศรี

๐ นางหามหักถามควยคี่

วานางทาศรี

วันนีมาปรส่งสิงไค

๐ เห็นฉิจเวลามาไย

มาดำเก้อใจ

หญาไกรยขวงไซโหมา

๐ ทาศรีจึงมีอวจา

ดูรายขึ้นมา

ไปยหาแม่ทศสนารี

๐ ขายนักรูปร่างอย่างคี่

หมี่ไคยักศรี

ทวงทีเป็นเม่นคลา

๐ รูปทรงกรืออั้งอินทรา

เขี้ยวชานหารกลา

๐ ขวกษาเอวตามเขาไป

๐ หมี่ไคคิศควกลวไผ

เค็นคร้ามขามไป

เขาไยยองแม่ทศสนา

๐ ลูกกระดานพระทวามปรางปรา หลุยหลุยทรุกทรา

เขามาไคยใจโหมเคื่อง

๐ เขาวังฟังยินสินเรื่อง

แลวนางยางเยื่อง

เขาไปขุนไคยักสา

๐ แฉงความตามเลากล้าวมา วังการ เคื้อคการนระไทย	เจ้ากรุงอัคสุรา
๐ ลูกจากแพนทองผองไสย กระที่บพระบาทผาดเสียง	เนคแดงแสงไฟย
๐ คัมภระหัดฉฉฉฉฉฉประาญ เปรียง ทางเฟียงประาญประาทรพรุค	ส่งลับสำเพนียง
๐ นิฉา. ของเร้านี้ไปยหรือไฉนย	จมาลัญค
๐ เอากายมาตายกลางไพรย หารไฉยไฉนกลวริคหิมาร	ลูกพ้อหน่อไครบ
๐ ตรักสังนายเวนเกนการ โฉนารไฉเรวรีบมา	ไปยป้าวพหาร
๐ อำผาครับราชขังคฉา ออกมาเฟีกาคกลองไชย	วังโจนโฉนฉา
๐ ตัง ๆ เสียงอึง..ไปย คักไฉยว่าล็กไฉนยมา	นายไพรไคคไคลย
๐ ตางจับเอาเกรืองสาคตรา ป็นฉยาหลาวแหลนเก้าหรร	พเนียรฟานปรุฉา
๐ ...กระบี่กริฉฉฉฉ กรับครันคานเชนทังทวน	คัมองกลองกรั
๐ เครื่องรับมีครบตามกรับวน แฉฉวนเครืองสูล่งศรฉฉ	มากมีฉฉฉฉฉ
๐ ทังนายทังไพรไฉฉฉฉ ออกฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ	เกรยพะปะฉฉฉ
๐ พาลเมกฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ริคหาก็หว่าเฟลึงการ	กลฉฉฉฉฉฉฉ

๐ ชั้โกร๋องโหล่งสการ
บ่รืหวนมีคันสามแสน

๐ ทั้งสองถ้อยค่องไมแกร
ยาวสืบวาใหญ่เกากำ

๐ แสงแรงตาแคงทวคำ
เก็นนำมพิลเข้าในเือง

๐ ยักสาบยังมาหนีเื่อง
นาวสวัคิราษอัศริน

บาวี 11

๐ นางนัร เทายักสา
พิกุกุญโยทิน

๐ ถรคว่าเอ๋อสองนาย
แวงลอมปราสาคไซ

๐ เอ่งเอะจับเอ๋ามา
กุจักกุหนาไอ

๐ ถาหมัรหนีไปโค
กุจักกัถวภา

๐ สองทหารกราบกราน...
รายรอบขอบกำแพง

๐ ลอมเหม็จหักเจ้จัน
โหรองกีกกองมี

๐ ทารเทาเห็นพุมาร
ถรควากังสุกา

๐ สมนางโนปรางเลา
วางฉาพิงไป

คุมพุมพัลมาร

พัร่นาหนาแหร

กุหมัหมัหมั

เข้าเฝ้าเจ้าเมือง

ยักโยพามาณิน

นังเทมที่หน้าพระลารไชย

ภาพลัพร เร่วรีมไป

พระที่คาคบหาชาย

ยาเซ่นเข้าเสียในทาย

มนุคนอยอุกหักกา

ทั้งนายไพรจ้สังชา

ไปยเสียบไววนอกกำแพง

...พลมาถึงปรณูแดง

ปราสาคแควนางเหว

ตรวคกรากัรไลทุบตี

เพียงประทะพีจะทรุคชา

ลอมสถานมนัที่รา

จยุคคราพิไวย

...เทาแลวสุคใจ

สากลวไปยพระบิคา

๐ ถ้าไคเสียเป็นเมียฉว
 หังกราวไผเขาอย่า
 ๐ เมื่อเจ้าไผรักกรวย
 เจ ฝ้าวางผ้าสไบ
 ๐ ว่าพลันก้นผาด
 ผันคู่แ้วกันล้า
 ๐ พี่เพิ่มอรจไป
 เป็นพี่พี่เห็นหวง
 ๐ วันนักรัณแจ่มสวาค
 ภาระพู่เห็นคุณาร
 ๐ หลอกลงก้นไผอาย
 แดศวพพหาวา
 ๐ หาขวไผทวชา
 ทานเทาเขาอยู่ใน
 ๐ จันทุนความตามสัจจา
 อคสูแกหมุคิน
 ๐ อยู่ไปกังจมาย
 ภายเป็โซเห็นหนา
 ๐ ถวายอ้งไผจิงชาค
 ตักรอนแตกอร ไกลย
 ๐ พระอ้งกรันทรวงฟ้ง
 สุกเสี้ยงมของ เรียงเออย
 ๐ เมนเจายกคำหนัก
 พี่ไผร้อกายกาง
 ๐ ยักพระเสียนขึ้นเกยตัก
 จตุกโยสุคใจเออย

เน้นตายตัวก็ไผว่า
 .. พี่จไป
 จ้อยอวยเอาไวโยย
 บัคสีใจพายที่มา
 เปื่องบางมาจากทองปรา
 จัลดาราดังอามทรวง
 เหล็นลงใจสุคากวง
 กวงคอกเฝ้าสุคามาร
 เขากอคบาคหน่อร้อบาน
 แดกอนการไครยเขินมา
กิศภา
 จัหิงษาเสียกนไคย
 ไครยจมาเห็นใจไครย
 ปราสาคแก ..
 พระบิคาไ หมยินยัน
 หมุไพรพจันนิทา
 จไปคยบินโลกา
 อยางอไทรยชาคังจไป
 เป็นชาปากพระพุไผ
 ขอ้าไผาถือเออย
 กลับมานังปรักองเชย
 หาไผนยเหลยให้เหมือนนาง
 ใจเรียมรักไผหมองหมาง
 นางยาแหมงแกลงใจเออย
 จวบพิสัทักยกอร เชย
 ยายอยเหลยเราจักไป

๐ แขนทองหองไสยาค
 แมงมุมจิ้งกัวย
 ๐ ทิ้งรักเทากิดปอง
 ปักกลางลอบปรางปรา
 ๐ นำเนื่อหนอกระสัด
 ควงสม่วนทอรอไรย
 ๐ ครันสินแสงทินนทอร
 ยาราแกงกาย
 ๐ อัดดอกเคื่อคร่อนใจ
 ฅาบายเพียมปลายปา
 ๐ ผุ่งหมู่อักสุรา
 อยุคเกยแกมนี้
 ๐ กรุงกระสัดยีนอัดศอร
 ตรักดอกแกกัลยา
 ๐ สองเสกจ้อออกจากปราง
 เห็นมาอาชาไนย
 ๐ ทาวัยกุ่มอ้น
 อาชาภาเทาจอร
 ๐ จากวังแสนสังเวค
 ราชังศรีวิมา
 ๐ ราชังทังแท่นแก
 แท่นเป้นเรือกไรย
 ๐ ลับเนคมาลัมภัก
 ส่นนางของนงเอย
 ๐ พระอ้งผุทรวงลัก
 เจ้าจรัไปทำไม

เกรยปรภาจากกรไกลย
 ไหมเห็นแล้วแก้วปรางปรา
 จัณองหนีเขาปา
 ทาวจภาไปก้นไคย
 เทาจึงตรักคอบนางไทย
 พ้อไปควยภาชี
 เจ้าจักจอนเขาไพรยดูศรี
 ภาชีเข้าไวมา
 คิดถึงไทยก็เอนผา
 เร็วรีบมาถึงปรางศรี
 จ้เห็นมากก็ไหมมี
 ภาชีเข็นมาระนงยา
 จับพระกรพินคา
 ภาชีมาแล้วจะไปย
 เปิกหนาตางกุ่มโนไมย
 อยืนอยู่นอกหนามันซอน
 ให้ขึ้นทรวงหลังอัดศอร
 จากมันซอนขึ้นเวหา
 นำพระเนคอาบพักตรา
 นองจุลาพระพี่ไปย
 ไหม. . แล้วจั่วจากไกลย
 ไกลกันแล้วไหมเห็นเหลย
 สิ้นสวาครักหมิดเคย
 หมิดเคยจั่วจากไกลย
 เห็นเมียรักเสาพระไทย
 จากกรไปจั่วไวมา

๐ จักกล่าวถึงพญมาร	ท้าวหมเอกทั้งสองรา
รองถามพญทาสา	อายคั่นกลาอยู่ที่ไทร
๐ จับตัวส่งลงมา	พิงภาเอาตัวไป
มักใจทำให้ไชย	อัยที่ไทรเร่งสั่งมา
๐ ครันจรุกอุกเขาไป	เกรงนำใจแม่ทศสนา
จับตัวส่งลงมา	เราจำพาเอาไปถวาย
๐ ไปรดสังไหเอาไว้	อัยนิกเนนเสียให้ตาย
ภูจิกอุหนำไ	มันคนอยอุกหักกา
๐ ทาครีบอกแจ้ว ๆ	ไปเสียแล้วพิเศหนา
คั่นกลาลักภา	แม่ทศสนาไปควบกร
๐ ขาพเจ้าเงาะแปปรัก	เสียงยังอัยเมื่อไทรขึ้น
ไกรกรุงเสียง เบิกบร	ซอนส่วนแตกแสงทอง

รวม 28

๐ ไกรพังทาสา ว่าเราไทรภา จักยาสินกอง ขาอัยเสียความ
 จักตามไปลอง จับเอาทั้งสอง กลับคั่นกลารัง

๐ พญมารท้าว ทายทวยคานา คักท้าวตามหลัง ยกโยธาไป
 เขาไทรนักรัง ไกรองกองคัง กำลึงยักสา

๐ ภาลภักยักดี ทำอิทธิพิ มีคั่นอันทกา ขัษีสิงหะราค โยนผาคตามมา
 ภาลเมกทวนา กรีทาฬไป

๐ เหาะเหินเค้นโคย ไหวเวหาโยย ทางนภาโยย คั่นแปรแลหา
 เห็นอาชาไนย โถมถีบรืบไปย กระชันราชา

๐ สุรวังพังกระสัด พระจึงทอดทัต เห็นอัคสุรา มาโพนไพรไกรย
 สุกใจพิธา อังพระบิคา ท้าวว่ากันโคย

๐ นางกรามทูนสนอง ทหารทั้งสอง ไชยบิคาไทย ทหารสองนาย
 รักไกรเหลือใจ ทำสีกที่โคย ชนะทุกลรา

๐ อันการสงคราม เทพทุกท่านา เข็จระมเคศา ปราบปรามศัตรู
ทางทูตทางคา อังษพระปิกา ใจเนื้อเชื่อใจ

๐ พยานิ่งนิง ธิบเร่งมามิง อญชาดาไย ยักสามาถร์ ธิบรันกัรไชย
ไปไพนไย ธิรงธิคปิกา

๐ บายคลอยนอยหนึ่ง ยักสามาถถึง กล้าวจามหายาชา ว่าไอมันุค
ลักขุทธารมา กุจักจับภา เองเอาไปถวาย

๐ สึงเร้าเมื่อเอย็น ใหจับเอาเป็ร ยาทำไทตาย จักินแถม้า
จภาแตนาย ไปยกราบทุนถวาย เจานายแหงเร้า

๐ วาชาว่าไปย ไพนไชเป็รไทย ทารยาถูเมา เองทั้งสองนาย
จตายเสียเปล่า เมียนายของเร้า กรุงยักลักมา

๐ ลักมาแต่เล็ก นายยังเป็นเด็ก ไพนธูภาสา เร้าฟังรู้ความ
คิตตามมาหา เทียวทุกการา พมภาเอาไปย

๐ ยังเป็นทาร์ก ภาชีชหัก ฌเมยที่ไพนย ใหการภารโจค
หมาโกรคเหลือใจ ฐความถามไถย จัแหลแกทว

๐ เด็กอยู่ในคัน ไกรยไคไทมัย ว่าเป็นเมยฌ แถความตามนาย
ชีร่าบชาทว ฌินหายชาทว ไพนกลวักสา

๐ เร้าไพนจัแหล ทั้งศรีพแม่ พรอมกัรปรีกสา ฌวยมุกสุคใจ
ที่ไพนคัณนา ทารทั้งศรีรา สันยาแกกัร

๐ ทั้งสองสัหาย จัมาตายตางนาย ฌายายกุ่มพัร พุคจาหนาอาย
ว่านายของหมัร ลูกนางสุพัร ฌินเมยที่ไพนย

๐ แม่ทั้งเก็คทั้ง กาเก็คกาถง ฌิควงสาไปย ยักเก็คมันุคสา
คำมราที่ไพนย มันุคเก็คไชย มันุคควยกัร

๐ ทหารสองศรี ไคพังภาชี ขบเขี้ยวเลียวกัน ไวยาฉีกาว
ว่ากลวักขัน ฌาณายของหมัร กลวไพนพุคจา

๐ พุคจาหนาหว ฌาณายเร้ากลว ไพนยท่านมา เขาไพนโสปาก
ไอกากยักสา ฌาณายมิงมา จิงจักุคกัร

๐ หนึ่งพุดค้ายก ใจจับใจคู่ จัสน์สักรัน ไปเอาฟ้า หนึ่งมาค้ายก
จับเขียวเขียวฟ้า จัมนเอาใครย

๐ ทั้งสองทหาร ฟังข่าวมา ณ ถึงทนายใหญ่ กิดดาบแก่ไพร
รุมวายน้ำใจ ทาแดงแสงไฟ จิงไวยเข้ามา

๐ จัฉวยอาชาพัก ภาชีถึมฉัด ข่มกัศยักสา หัวแกมมือหัก พักยักเร้วา
พระอึงทรงไป ครัควายักสี่

๐ ว่าแห้วขุนมาร หนีไซ้การ ทารจมาไพร เองกับไปเล่า
ทูนทาวักสี่ ว่าทศนารี มเหสีของเรา

๐ ทารภาเอามา พื้ทกรัศสา ขาขอบใจเข้า บิคุมารแจมจัน
ไพบ์แกเร้วา กรุงยักลักเอา มาเป็นบุตร

๐ เลียงจันเต็มไทรย เร้วาขึ้นขอบใจ แก้วทาวักสี่ เร้วาไปจักสัน
เกรื่องอันมานี้ ไพบ์มาช่วยปี จันไหวคัน

๐ ทูนเทาเล่าเรื่อง ย่าให้ศึกเคื่อง คุมเคียดแกกั เร้วาไปจักสอง
หาของค่านี สักสิบหวัน ไพบ์ถึงเคื่อง

๐ พุดจาหนาหว คารัมส้มคว แบนบายไครยจ้เหนือร ชักหวถึงสัลา
ซ่มมาถึงเรือน ไปสักรอยเคื่อง ไครยเคื่องไพบ์

๐ เองไปถึงปราง ปลดปลักเอ้านาง ไปไพบ์พุดจา ขัทหารคังไว
ทวยไกลักภา เจ้าของคามมา กลับว่าจ้ไหวกัน

๐ เบียงอยางการาย เขาตากบปลาไว กาย่ากปากสัน บินก้วยฉวยโค
เอ่ไพบ์ไรรัน กากลวตวสัน บินควางวางปลา

๐ วาไปโกเจ้า เอยียบเตาเต็มเทา คอยเคราธาพา เรงเร้วาเขาเรา
จับเอาควมา ย่าไวไหา ข่าไหวายจัน

๐ ยักสองทหาร เขาอุกรุกราน จับบินพัวคัน เทาจับพระชัน
ฟาคันหมัน ยักตายหลายคัน คอยพระชันทา

๐ ภาดักยักสี่ รุกโรมโจมตี ภาชีกระหยายหา ถึบคัมรับชัน
ไพบ์วัณมรยา เหนาหนอนอร่า หวดควยคันสอร

๐ ประปามตามคิค เอาพระพุทธร ทั้งนายทั้งไพร
หมื่นโกยูกอยอน ภาระองค์ทรงปรี แฉวงพระชั้นไชย

๐ เบื้องตาข่ายกัร ขายเพ็ญเจ้จัน เรียงรันกรไปย ทหารสองศรี
ตางกีไผไหย ยับยั้งนังไนย พรังพรอมปรีกสา

๐ กลับไปก็ตาย เราคิคเสียดคาย แคนางพัรยา ยังสาวหว่าแห่
งามแนกัหนา กรุณักจักขา เสียดทั้งเมียบัว

๐ ฆ่าอาสานาย เม้นตายก็ตาย ทั้งหลายยากลว ตรีพลันผันกลับ
โจนจับเอาทว ปาวกรัไทว ยากลวความตาย

๐ แดงกายกำชัย ถาโถมโจมจับ คีควางรางไซ เสียดอิงกิ่งกั
พรอมทั้งบาวนาย เจาฟ้าชัยาย หวคัหรีพันลง

๐ ทองเสียดฆาลพัค เจ็บปวดคิงนัก คังกายไหมตรง เลือดไหลยอาบัก
ขุนยักลมล้ง ไนยรอวางกลางคัง สุกดินสังขา

๐ ยังแกลลเมก เชียวชานทหารเอก รุกรันหิมา ไลลอมอค์สัคอร
วุนอนทั้งปา ตางวางหีนมา พุมทิงกลิงไปย

๐ เห็นฆาลพัคตาย เคืองขุนวานวาย ตาแคงแสงไฟย ถอรตนยุงยาง
วิงวางเขาไปย ...อาซาไนย ริดทาหนากลว

๐ จอมกระสัคปัดปอง ยักคิเขมคอง ม้าทองรองทว นายว่าแกไพร
บาโคคิกกลว วิงวับจับตัว

๐ ชักอาซากลับ พระชั้นพันรับ ยอยยับนักหนา มากนักยักไพร
ลอมไฉเนามา ริงชาวยาวขว รุกโรมโจมคิ

๐ ...พระชั้นทรง หวคัหรีพันล้ง คองชั้นยักศรี ลมควางกลางคิน
สุคดินชีวี นายตายไพรหนี กลับยังสการ

๐ เพื่อบ้านต้งสึนหลินหลาร	ถึงถาบอาการ
ว่าพ้อหมาอยุ่ไหญ	
๐ มามเรียนค้เหมือนคักไจย	ผาผอรสิงไคย
สั๊กหนคี้ใหม่คิคควมา	
๐ ...ถาบว่าพ้อหมา	หนึ่ห้กลับมา
คู้เห็นหนาทาใหม่ล้บาย	
๐ ผวบอกว่าห้เหลื่อคาย	แมกงสองนาย
ม่นคสาคายเสี่ยเก็น	
๐ พวักไพรคายคิอสั๊กหมื่น	หมัรใหม่สาเล็น
อยุ่บ้นหลังมาภาชี	
๐ กั๊บควยแมท่คส่นารีย	พิจ้งวิงหนึ่
เขาค้งพรงพริลอคมา	
๐ ไพรคายมากมายนั๊กหนา	เค็มไปโนปา
ไหญมูจักว่าหน้าไครย	
๐ ควักไหญส้เขาไป	มุงแลแต่ไคย
ไหญมูว่าไครยเป็นคาย	
๐ เขาบ่านรการไจยหาย	...คู้คาย
ว่าให้อึงต้งคามา	
๐ รุงเขาเพื่อบเขาไปส้หลา	ม้ห้คไทรองจ่า
เรียกหาเอาทวเขาไปย	
๐ เจ้านายไปทั้กลับไย	ข้าวการอย่างกั๊ไทรย
เล่าไปแต่คามรู้เห็น	
๐ กานสั๊กคร้งนี้เขียวเงิน	ขั้ปร่ทานฉานเห็น
ไพรคายเกือยคิอสั๊กหมื่น	

๐ สองนายมันตายยับเป็น	หมักรัใหม่สาเส้น
เหลือเกินฉาจะมาแจ้งการ	
๐ จำพวกหมมารกล่าวสาร	พังครกาน
ภาเสหนาบารเขาไปย	
๐ ถึงนั่งร่ายบัมคมไทย	อ้ายหนี่หมัไปย
กองทับกกลับมาแจ้งการ	
๐ วันนัรบันเทากรุงมาร	พังพัชนาสาร
พจ ภารตรัดตามความบา	
๐ เออไฉนยทหารไปล่องรา	จับบานคสา
ไคมาแล้วหรือว่าก็ไหรย	
๐ อีสนกราบหนพวไฉนย	มุ่นคหนี่ไปย
อญคอญที่เข้าหัดส่กัน	
๐ สองนายโลคไลไปพัน	ปะพันรับกร
หนัรชาสองนายวายปราน	
๐ ภาสพักกาลเมกทหาร	ตายเสียเกินกาน
แมงวันกับเสื่อเบือกิน	
๐ โลหิกกักคิคแผนคิน	ไพร เมืองเปลืองสิ้น
พมินจิงทราบพระไทย	

ยานี้ 11

๐ ทานเทาสวัดีราช	ยินอำหามาหนไทย
เนคแดงกังแสงไฟย	เบียงพักไปยสังเสหนา
๐ วาเหวยหมอำหาค	เอ่องไปปรักาดหมโยทา
พรกเขาจกคลา	ไปคหนาไฉนค
๐ อาคอิงหน่งลัก	เขามาลักเอวราชบุค
เข้ามาค่อปรุหยค	ชากองทัยเสียยับเป็น

๐ การรอนยานอโรจาย
 พันทอุคสาเก็น
 ๐ สักปลางยางเภาทอง
 บุคนางทำอย่างนรี
 ๐ คับคัณมนุคศรี
 พรุกเจ้าจตามไป
 ๐ ซาเสียทั้งยงชาย
 สัพพันแกวกัลยา
 ๐ นางสัพพันทักทาม
 เลือดเนื้อเทาเมื่อไคย
 ๐ ไหมรู้ว่าเซนนี้
 คำเขาป่วยเขาปลา
 ๐ เอาไมเบื้อเจมาปลุก
ไหมห่าอ้อม
 ๐ หมัรคฤาญกพระการ
 พลเมืองตายเป็ลือสสิน
 ๐ ทริคว่าเจ้าสัพพัน
 บอกเล่าชกถาวไครย
 ๐ ถ้ามีนัมน้อ
 ไหมไคเป็นอยางนรี
 ๐ อังอาคปรหมาคมาร
 ปรางปรามาลักไปย
 ๐ วาแลวเทายักสา
 สักนางแลวยางเบื่อง
 ๐ ทาวพญูเสหนามาร
 เครื่องรบแทงครีบไปย

บ่าวไพรไครยยาตางเก็น
 หมื่นจอมหม่อมพรมด้วยกัร
 นังแนบนองศรีสัพพัน
 เจ้าสัพพันคิกฉนไคย
 ภากันหนีจากวงไนย
 ทันทีไคนยบันห้วมา
 เอาไวอายแกทเวา
 เห็นควบชาทถาฉนไคย
 ท้าวจตามหมัรไปไคย
 ภะอ้งไปลักภวา
 บัวยแรงพินารักสา
 หมัรแทนคาคนน่านม
 ไปลักลูกทามาซ่ม
 ทำขนิเไคณากิร
 แก่งบาดลานชาแนณกิน
 บินเบี่ยหามชยาตามไปย
 ว่าอยางนรีเออเห็นกัไหรบ
 ภากันไปเพอไจหมัร
 เรวาแมพหมัไคบัน
 ถึงลักกัรภาหนีไปย
 อุกกรรามาถึงไนย
 นำไจยไครยแคไคเื่อง
 สักงควาแลวท้งเื่อง
 คำเพ็ร่ออกแกวเกยไชย
 พวททหารเฝ้าไสว
 ซางพิไชยญูกาลา

๐ ผู้รักหนากระโจมทอง
ของทางกระจางคา

๐ รักอังก่ำหีบเขียว
ภาวนาหม่นผาแดง

๐ เลื้อยแดง ๆ เป็นหลัน
อีนรายพังทรายขาว

๐ หนาซางอัครลัคนาง
เบื่องหลังทั้งท่งทวน

๐ ไคเร็กสนจันคลอง
พญามารทรงสารกลา

๐ ออกจากกรุงเมือง
โหรองกีกกองไพรย

๐ บุ่งยางโนกลางป่า
สิงสัดไนยไพรยพรัง

๐ หมกวางแรคขวางควาย
นอยใหญ่ยอโยป่า

๐ เวียงผาเหม็น...หม
ชนชอกไนยครอกหาร

๐ หมมารโอบอานเวด
ใหญ่ขีมน่มหิมบา

๐ คาแดงครือแสงควาว
ถือคอบองเพาลำคาน

๐ ผงคลี่ลูกกลม
มีคอบบนนภา

๐ มรุกชีลมนีนาค
ชอกซังเส้นผิงแผง

มานปิดป้องวังสุริยา

ทหรายขวามี่พู่แดง

ผืนสามเกลียวผูกมัดแขง

กำไมลยทองสอสองงา

เลื้อยเขียวนัรเป็นชันมา

หวนหาใบถ่อทั้งทวน

สารอวัคตงเป็นกระป่วน

อายโคมอนขวานปรุฉา

ไหยาคองโหนสามครา

หวนหาใบยัดพลไปย

พวกทหารยิงปืนไฟย

ลูะลวงไปยจากเขคกรุง

หมยักสำคัญลมนั่ง

วิง...ปลักกลวักสา

หลับหลีกกายจากบ่รคา

ยักพักสาเปืออาหาร

ไหมโคลออกเค้นคาร

เสียงหมบารส่านา

กลับกลายเพศท้าวริทา

จพรว์นาชานีหาร

เขียวขาวยาวคฤางาสาร

ซบชีสารโลฬลมา

.....จิปา

พระสุริยาออนอับแสง

ผงบฤกษมาคหิงปลักแปลง

.....เพราะกลวกาย

๐ วันนรินทร์หมอนาค
 ยามเพียงภระเบียงนวย
 ๐ กรัดท้าวว่าไหนใครบ
 มีคัทหลบนนเภา
 ๐ นางเจ้ายินเทาครัด
 ทุนแกปไฟไฟไทรบ
 ๐ แทะอ้งทรวงอัสคอร
 บิดคอรรีบร่อนมา
 ๐ อิดสร้งทรวงพังนาง
 บิดาตามมาพัน
 ๐ กรบื้อทูลูกเอง
 พิจซพทุเล่า
 ๐ ท้าวพจ้เซ่นชา
 บิดาจ่านาง
 ๐ บ้าว ๆ เซากรุงศรี
 เสียบเกาหาเอ้าโหมย
 ๐ ทัดสนารีสัตย์
 ขายอินสักรอยเทา
 ๐ ถาเทาใหม่รักเมีย
 กรุงยักจักภักกา
 ๐ สัพเยาจจากอกและ
 จ่านองไปยกรองเมือง
 ๐ ว่าแล้วอุมเอ้าอ้ง
 ม้าทองเหาะลงไปย
 ๐ ถึงถามว่าไม่ค
 หารใจยเข้าในปรา

สติคอาคสินลาตาย
 ประจักษ์แจ้งว่ามารมา
 ผู้ใด.....
 พระบิดาหาว่าไครบ
 ผินพระพักทศ่นาไปย
ตามมา
 จอรไปอยูเมืองไผญสา
 ขาบอริจาชีวาสน
ทางรับฝัน
 จักรินแต่เพียงเมา
 ถูกแต่เปงฆางปลายเข้า
 จัรบเ้า.....
 พินบายวาจตายทาง
 คีนไปปรางทำเอ้าโหมย
 งามเกินพินชีไป
 ทูรอนโยต้ายังสาว
 กิดคิสืบสาหมีกถ้าว
 ทัวพเจ้าใหม่เจดคณา
 ชา เมียบเสียทพหัวอา
 ไปยอายหนาแกไฟร เมือง
 สูดาแฆบาชุนเคื่อง
 บาชุนเคื่องนำพระไทย
 ใหขึ้นทรวงมโนมัย
 นัคเคียวไยยกรุงมารมา
 ไยลัคนคของเร้ามา
 ลักทีคาเร้ามาไป

๐ ว่าแกนางทศนา
ชาคชวใหม่กลัวไฟ

๐ อักสูกับชูฉว
ให้ลือผีมือมาร

๐ มั่นคนอยเทารีน
เข้าไปถึงไนกรุง

๐ ว่าเหว่ยอายมุ่นค
ปรุพมาคมารไจยหานกล้า

๐ ภระอ้งนัรทังลัก
ควเจ้าบออกกล่าวไครย

๐ เมียเร่าชเภาไว
ทานรักเมียเร่ามา

๐ ลักไซกันคัลที
เมียเร่าจเภาไป

๐ ทานตร้งเร่าตร้งตอบ
ทานคัคเร่าคัคหา

๐ เซ็นทาร์เล็กพิบไปย
อันอ้งนางนังราน

๐ มารพังนังแคนไจย
อายมุ่นคเทาทิงหอย

๐ ตรัคตามนางทศสนา
อุบาคลูกชาคชว

๐ เขาไฟรยาไคชา
ณล็กล้งไนคังรัน

๐ พวักไฟรครันไคพัง
มาทองหลีกวองไวย

งามนำหนาแล้วหรือก็ไทรย

จปร่าไหลยควมมือมาร

จัตคหัวเสียบประจาน

แขวนปรุจานไวหนากรุง

ยักจักไนใหม่สาพุง

ปลอยลักอ้งพระทิดา

เร่งส่งบุคชของเร่ามา

ไปปลักภาบออกกล่าวไครย

ตอบคำยักไปทมิไจย

ทียของไปปลักนางมา

แรกยังใหม่รฐาสา

เร่าจภาเมียเร่าไปย

จไฟรีไปถึงไหญย

ยาเสียวใจเหลบยักสา

ทานหมี่ชอบตามอัคชา

จึงจต้องทำนองความ

ตามมาไยใหม่ทองการ

จปลอยให้เร่าก็ใหม่ปลอย

คฤาเภาไฟพมาจเอย

ทวหมี่รนอยใหม่เจียมทัว

รักบิดาหรือรักฉว

ชอบตักหัวเสียบควบัก

จับเภามาชีของหมี่

หมี่จะทนไปถึงไหญย

ทำจึงจิงโถมเข้าไย

ถีบตองยักหักตาย

๐ ที่รักแล้วเอาตัวแสบ
 ปากว่าเอาให้ตาย
 ๐ ที่ใจใหม่รู้รับ
 จิตหายเมาพวกเหล่านักร
 ๐ งามมารเคื้อกการรัก
 ฉาวโฉ่แถมมาร
 ๐ ทาวหวดควยพระชั้น
 ไฉนพาไปเลย
 ๐ กรุงมารเห็นไพร่ตาย
 ตานต่อหน้าอันรุ่มมาน
 ๐ พงคัยค้อยบางเพ็ญ
 แค้นใจครีไผ่ฟ้า
 ๐ ทาวฟาคควยคันธร
 กรุงมารขับสารพัน
 ๐ แจมจันจิตพรันพราย
 เกินกำบังแล้วครั้งนี้
 ๐ พระอึงทรงพระส่วน
 เทาแถวพระชั้นหา
 ๐ ลูกโลลามไหมมาร
 สามมารที่บารทรวง
 ๐ มารโถมอารมณ์
 ยักสา งามมาร
 ๐ โกรดใจยศดาไฟ...
 คุบขันกอร์สินลา
 ๐ จอมกระสัดเทาปักปอง
 ยักขรขึ้นปรุหม่ม

เอาตัวแสบ งามหลังนาย
 คึดกระหายแขวงเพื่อกักร
 ไหมหลิกหลิม เมากระชั้น
 ไนยไพร่ยสุรแต่มีมาร
 โลซางจิตเมาหักหาร
 การหนาไวหมี่ให้ไปย
 ทองกุมพริ้มวับน้ไหลย
 ตายเต็มไปยแถมมาร
 ชับไฟลายเข้ารุกราน
 ไหมทองภาวนารโกรท
 ไหมฉายเจ้...หนา
 ชับซางงามาแตกคัน
 ทายทวัชพรอนคักล้งพลัน
 เข้าที่วันเอาภาชี
 เข้ากอดกายพระสาหมี่
 พ. ะสาหมี่ชัยเบียดหรว
 เจ้าหนานาญกลวยักสา
 เป็นไฟฟ้าไหมแค้นคิง
 วิ่งลงทวนเพี้ยงอิพหัง
 ..ไหนห้วยล่ทวนทวน
 เป็นลุ่มผืนคัมเพลิงการ
 เรียบกรวีหวานให้เข้ามา
 จับต๋องวงวิณณา
 หิงพญาเป็นผอยผ่น
 หมี่ให้ทองมาแลคั่น
 ภาคเข้าแหล่งเทาแปลงไปย

๐ เสียงสรส้เหือนหวาด
วิหคเนื่อนักไถย

๐ ยักสิทีเหลื่อตาย
ยังแศเพายักสิ

๐ ครันสหักเสียงสินไชย
ทีรันรับกันอญ

๐ ทอพนัโหเข้ารับ
ยักแกลงแปลงกายัร

๐ ยื่นหน้าอาชาธานี
อ้ายยักหมันหนักหนา

๐ อ้ายนายภูไฉจับ
ยังไพรจ้ไวย

๐ ถอนโมโลคไคที
มารูกันอุบาย

๐ อินทรายักสาแปลง
เราเป็นอำรินทร่า

๐ หมัรมีริคทีเคค
เทวพนาไฉ

๐ ถาเร้วใหม่ล้งมา
เซ็นซิมิงภาชี

๐ ปางอ้งพระท่งสีก
โถมแกลงหนายแห่งใจ

๐ ท้าวซิมิงม้าท่ง
นงลักยีนพักมา

๐ ทุนเทเจ้าโลเกด
ไฉอ้งเจ้าวีमार

พระเม็นรุมาคสทหนไหวย
ต้นตักใจวิ้งว่อนหนี

วิ้งพรัดพรายเข้าพริ้งพริ
ร่ายพระมนักรัถวอย

बारตักใจกลับมาส
หมमारกฐเข้ารับกร

เชอหลักหลบเข้าไพรบุญสร
เป็นเทวันลอยล้งมา

แจงอากกรว่าเทว

อูกเข้ามาใหม่เกรงใจ
เส้นหนีกลับเข้าเวียงไชย

...โหแพตาย

หมยักสิรู้ว่นาย

ทางถากายวิ้งเข้าปา

กลับมาแจง...ยา

แกลงล้งมาวิ้งพัวไฉ

ไฉช่วงเขตยากคูลไฉ
ยังกลัวไผอักษุรีย

ไฉนยักสาจ้อยหนี

มานังโกลสบายใจ

ยีนอินทยักตรัคปราไฉ

ควยหักสไฉเสดจมา

บั้งเหวียนท่งเข้าไปหา

รู้จักวาบิคาमार

พระบิคุเรคกระหมอมฉาน

สาหมิทานยาเข้าไป

๐ ตรัถคามเจ้างามข้าม
ชีแจงแสดงไชย

๐ นางทนต์เทพัสศา
พระเจ้ายาเข้าไกล

๐ พูนินยบรนอง
แมนหมั่นสำคันมี

๐ ภาชีว่ากัณหอ
ดาเจ้าใหม่หมาย

๐ วันนรภัทรพะ
เจ้าฟ้าชักมาเหียร

๐ มารโรกลักลายเพด
ตะโกนโกะพวกโยทา

๐ ทนไทนอกระสัด
วิงกะเขาปะปาม

๐ ท้าวพันควยพระชั้นทรง
กลิ้งกลาดกลางทรี

๐ เขียวชาวคฤงาคัด
องอาจวิงมาดมา

๐ ท้าวจับพระชั้นท่ง
เลื้อยไหลยทักยี่

๐ กรุงยักแกว้งท่งแ้ว
พูนเกิดเป็นนาคัน

๐ ลอยเล็กพังกานพ
วันนรนางกัลยา

๐ พระอึ้งท่งริค
เป็นพู่ราชสนัน

ไผหมายจำคำคันไคย

ณวลักไคยสุคไคยไชย

สรีเสียงสากระหม่อมหมาย
ท้าวทักสไนย.....

สนองพรองขี้สี้

ส่นลคไคพระไคยหาย

นำไคยขังจำหมาย

ถึงหนีไคก็จวนเจียน

ทักสนากเห็นแนมเนียร

เหาะเห็นหลบทางนภา

จากอามุเรดเป็นยักสา

ไพรพรอมมาไลคิตคาม

ลอมไคสกักท่าสงคราม

ไผเชื้อขามตามคัถี

มานคักลิ่งเหนือปรัคตะพี

กรุงยักสี้แป้งกายา

ไผญสงจิกพระเวหา

ไผเรเขาหาพระพม

ฟาคพันล่งทองยักสี้

ท้าวยักสี้อานเวคพลัน

แสงว้าวแววไนคังรัน

เจ็จหวทางวางเข้ามา

พิจส์กัณกลุ่มเวหา

เห็นนาคาพระกายสรี

จับปรัคคแปลงไปพลั

...ไผณันโบกบินมา

๐ เจี้ยวฉาบคาบนาค้า
เส้นยักปากจิกตา

ใส่พวงพังกาทั้งป่า
เทานาคาสินสนัย

รวม 28

๐ อยู่ยงคังคกอร จะร่ำคำกลอน ถึงพระฤาษี เฝ้าชานสนมบัค
สังรวมอินทรี ไกลรุ่งราตรี ยินเสียงสินไชย

๐ ชั่วรอยว่าลูกแก้ว ไคนางมาแล้ว รมรินทร์ไหวบ คั่นนุกไปนุ
ไทร้แกใจบ ไซเสียงอื่นไกลย เสียงปรูลูกชาย

๐ เส็จจ้อออกจากทอง ทิ้งผ้าคากรอง แล้วหยองออกมา ท้าวจับเอาใบ
เทาป้งยาฆ่า พอกกระทุมคุมตา ร่ายรอบแปดตุ้ม

๐ ปากว่าหว่าหว่า หนวดเควร้ายว่า แกมคางระสุม จำเกาะเกาะเห็น
ตามพ่นเ็นแนวพุ่ม ไกลหิ้งกริม ไคล ๆ ปรก

๐ ยักพระหัดปองพัก เห็นพระลฤกรัก ประจักษ์แกตา โทนโนพอนไครบเล่า
ไทเทออักสุรา ยักพันเฝ้ามา เวหาเป็นพัน

๐ ท้าวทอดทิดสนา เห็นสองกระสัดตรา ขันภาชีฉวี ภาระหัดโบกผ้า
ลูกลายมาพลัน สองเบียงถักฉับ เห็นพระบิดา

๐ พระธักอักสัดคอร ม้าไฉนไฉนผอน มาถึงนาคา พระทองสองเจ้า
กรายเทมิกา ตรีคว่าลูกยา เรงภากันไปย

๐ อยู่ทีถักคิ พัจจยทีหนี ถ้าไฉจ้งไทรย ยักโยทามา คินฟ้าหาวคไหวบ
ไปเทิดฟไปย อยู่ไยป้วยการ

๐ สองเวากราบลา แล้วขึ้นอาชา ผากไฉนไฉนที่บาร ฝั่มคัมถึง
บาถึงสถาน อุมเบณายุภาน เฝ้าในกุกฎี

๐ วันนักรุงมาร ไล่พวกพันทหาร ตามหาภาชี ยักไฉนไฉนนิ่ง
มาถึงฤาษี เลื่อนลอยอยู่ที่ นันนภาไคย

๐ ฤาษีตรัคหัท ว่าเทากรุงยัก มาจักจ้อไปยไทรย ยักโยทามา
คินฟ้าหาวคไหวบ ไซชู้ชู้ใจบ สิ่งใดพินา

๐ ชุนย์กัไคพัง ลักอ์ลิ่งนั่ง ทุนเทนาคา ว่าโอมนุด ลักบุญฉินมา
ไซไหเสหนา ตามมารับกัน

๐ สองนายตายับ หนันซักองทับ เลียสีห้าพัน เกลากระหม่อมรู้ความ
คิดตามมาตร์ ประทับรับกัน ร้ายวันนักหนา

๐ ทรงมิ่งอัสคอร มีรักที่ด้วยสอร กับพระชนทา ภูมินแกก
แคนนักบิคา ลูกจักตามชา ไหม้วยอาสัน

๐ ฤาษีหรรอ ว่าลูกของพ่ เขาฝั่งไพบัน ไปเก็บผลไม มาให้พ่ฉัน
หายไพลายวัน ...ยังไผมา

๐ ลูกนอกคำศัร ม้าขี่ของหมัร ลูกแลในตา เชียวข้าวตาแดง
ลูกแรงกิดจา ไหมไซลูกชา ไครบจมา

๐ เทาสวัคิราด กราบลงแพบาค ทุนเทากลาวไซบ ม้าของหมัรแดง
คังแสงอุไทย มีอิทธิทธิไกรบ คฤาญราชศรี

๐ จัทำเป็นโฉนย ไซคนอื่นไกลย แล้วเทอัสสุรี ไหมบอกสัคคำ
เจากำพันที่ ฟีนองสองสี จัซักันตาย

๐ จัเป็นหมัรเที่ยงแท ลูกเห็นเป็นแน แล้วยาวันวาย พักคอยเพื่อลิน
ลิดลางความอาย สายันต์หวัณมาย มาจไปสาหลา

๐ ปางท้าวกรุงมาร ยินคำอาจารย์ เคื้อศาหัททยา หมี่ใครจไป
กล่วไทนาคา เทาจัทรงไกรพา จัเคื่องพระไทย

๐ กลวพระอาจาน จัแสงสะบาน นีพันอุบปรโหมย นังนำคาตก
ในอังกฤาไฟ ครันจักจัไหบไปย กล่วไทยบิคา

๐ คิคไฟรที่ตาย เวค่นารวางกาย วุนวายนักหนา เหลากัฟักไฟร
หมี่ไคเป็นมา แซนขึ้นนักหนา ตามมาเอ้าไปย

๐ วาพรมงาม ที่ทำสงคราม ภากรไปยไซนย ว่าพลางทางเหาะ
คันเคาะเหาะไปย เห็นม้ามโนมัย อยู่ไนยสาหลา

๐ บอกแกลูกแกว หมัรกลับมาแล้ว โหนนฤาอาชา ทานเทากรุงยัก
เปียงักแลมา ทุนว่าอาชา ตัวหนัรหมัรคัง

๐ ทรีพลาจวางมา ถึงบัณฑุสาหลา ส่องคอ'ลอยลึง เส่จขึ้นไบนัง
พรอมทั้งสาบอ้ง ยักพรอมลอมลึง อยู่ทะสาหลา

๐ แล้วพระดาบัก ทรีดเว่ยกโอรีด เซ่นแก้วพม่า ออกมาเทิดเจ้า
ไหวเทายักสา เซ่นเจ้าทิดสนา ออกบาค้วยกัร

๐ สุวีวังพิงกระสัค บินมิจาทรีด วายวักกายน เซ่นนุคสุกใจ
มาจไปค้วยกัร ไปยนมอพิวัช ไทเทานิคา

๐ นางทิดสนาร์ ยินเสียงยักสี่ ไหจกประหม่า กระสัคทั้งสอง
จากหงสาหลา นังดงวันทา พระมหาฤาษี

๐ แล้วเลือนเข้าไกล นางนังเบียงบาย เจ้ากรุงอัคสุรีย พระรัตนังขว้า
เทายักสี่ สองวันชูลี ไทเทานิคา

๐ วันนักรุงย้า เห็นอ่องทรงสัค กับพระธูญา ท้าวณังนัรหลัง
เนคคังคลอกา ผันไทรผันผา ผันหมผันหลัง

๐ คาแดงแสงคาว นาคาว่าแลว ไหบใครจยีนพัง เส่มีอหนึ่งยักราย
เข้าไกลลมัง ไทโสโกรทั้ง กามลึงยักสา

๐ ขวรับพระทรวโไฮ ภาระอ้งจิงโปรค ข้าญญูญา ไกล่หมาคพลาคพลัง
แทหลังบิคา กลาวคำหยามชา ท้าวยาเคื่องขุน

๐ นาคา่าไปย ตัวเป็นญูใหญ่ ถือใจเบ็กหนุม ปลานอรสุบิง
แกไหมรูสม ไหมแลคอรลุม สุมโคกีสุมไปย

๐ พันจันหาม ยาวูววม ทำตามหัวใจ ซางหนึ่งเหล็กกลา ปากตาไมไผ
พันแรงแหวงไปย ลูกใจกายหลัง

๐ พัจว่าเจ้าหน้า จิงพังพัว หดว่าจโหมพัง พักเส่มือน้ำ
ผันหนผันหลัง กรุงมARNียัง พลุพลังนักหนา

๐ ฤาษีอานเวด เป่าไปดั่งขวิด ถูกกรุงบารา เป่าไปสามกลัน
ยักผันทักมา ยกอรวันทา ไหวพระฤาษี

๐ ไหมมันโตเทอ ถังว่าแกเถา จัลงสัคที อุกชีนเนนปรา
กาลูกสาวหนี ทรวมาโยที เส่ยสีหาพัร

๐ ปางอังกูรฆราวาสชย	พังเทกถาวไชย
เพราะพรองทองไวยยักกรี	
๐ พักจักถ้อไวยไฉย	จกาคันกรุงศรี
พินิจหาบึงสิงขวัน	
๐ เชนเจ้ากถไปยสวัน	ปิกปองครองกร
เจ้าสุพัรจิกคอบนิกหนา	
๐ บนเจ้าแทปางสาขมา	เนือทองสองรา
เล็ดลัวแกวถึงแกวแกมนิร	
๐ จอบกระสัคพังวัชนาจิน	จกาคันถึงนิร
แลวแต่นักสีกบิคา	
๐ ลูกนิหมิขคอคคชา	สนมิจบิคา
จรคลาณารจลาทานไปย	
๐ ยักสคอยมีนน้ำไย	กราบลาเจ้าไย
มาจไปยเทิดขวัญเพอ	
๐ ฤาศรีฝากผิงพังง	จกถับหลังยังปรา
ลูกหนกธรรษาไสย	
๐ เจ้ายาลำเอียงเคียงไย	ทำนคกิกไย
ศุคไยพหามาสิง	
๐ ใจปวพจรวบามรัง	ไปคิยวเบสียวอ
ลูกเรวเหลาวังไหมมี	
๐ คานบคสอรทคสนาร	เสมอนนรสาหม
รายคิไยเป็นเพื่อนอ	
๐ คุแคะเทียวแตทางตรัง	เจ้ายาใหอ
มวหมองครองกรียนนาน	

๐ คำเขาเจ้าปลาอาหาร	ยาหยัดใจยาน
ให้ไปนังคูนเอง	
๐ บาดูเบี่ยงยิงลักเลง	เห็บวเห็นโจงเงง
สิ่งไคยไคยการงาร	
๐ อ่หนึ่งค่นไชนายการ	จิโปรดประหาร
ยาไกรกไกรทวังไกรย	
๐ เม้นทารไปข่มส่นไนย	นิงอ่ส่ก่ใจย
ทวงทักวรักปี่คเคื่อง	
๐ กลาวซ่แพพ่เป็นเรื่อง	อยุคค้งคเงือง
เรื่องหลังยังบักนัหนา	
๐ ฤาศรีไผพอนสองรา	เทโวรักสา
เทวาจ้งมาคูปไผ	
๐ อ้นรายไทตีกหนีไกลย	ทังสองหน่อไผ
เจ้าไปยาไทถึงปี	
๐ กลับไปกรุงไผญส่าหลิ	พระทองสองศรี
ปาช่นิจำงนทา	
๐ เจ้าไทยนิกโนปันยา	สีสไผมาทา
ชายหนาพมิไคสิงไค	
๐ หามวาเจ้ายาค่วนไป	เขยไผบยส่ไฟไหมย
มาไหวไปเปล่าเร้าาย	
๐ ทรัดพลางทาเยื่องยางกราย	เค็นฉุยครุยกราย
เข้าไปในบัตญส่าหลา	
๐ อยิบเอาแหวนแ้วแ้วมา	ยั้นไทกัลยา
แหวนนี้เจ้าภาเอาไปย	
๐ เจ้าจันิกเอ้าวองสิงไคย	เอ้าวานนี้ใส
อุทกาแล้วเจ้าทิดส่ถาน	

๐ นึกเจ้าเอามาบังสิขการ
หมิ่นนารก็บังเกิดมา

๐ สรวลัดสนสินสังข
รักลงเป็นมาทริโย

๐ แหวนนิศาควงเวียนไซย
รักสาเอาไว้ให้

ยานี้ 11

๐ ปางอ่องเทากุรุงมานข
บิดาโคปราหนี

๐ ท้าวทรคว่าลูกโง
แหวนแซกระแสนาย

๐ กรุงมารพังทรวา
นอมเสียนปรหมมือ

๐ มารไฟรรายรอบวัด
พรอมพริ้งทังมเหสี

๐ เหาะขึ้นบนเวทิน
ลอยลึงปลาดปลาหมา

๐ เวียนจับเคาบตาม
ยังแตรระโคคัม

๐ เจียดบินพวนาค
จิตหายเสียคยคง

๐ มารไฟรตามไหวแห
ไฟโพแก้วโกก

๐ บุงยางบางคุดพอก
คุดแก้วไมแก้วตาร

ขวางมาทหา

แหวนแซกุกา

ลูกยาภาไป

กราบทนสารแห่งพระ
หมยักสีอันที่ตาย

แบกไอโง้วควาย

รักลึงไหใหม่เป็นหรือ

ฉันทักมาหัวง้อ ๆ

สามลาลังจากกุดดี

หนอกระสัดขึ้นภาชี

ท้าวอัคสูริทำริคทา

บินพวนคัมขับอาชา

ทักขินารอบอาสม

มารไฟรตามเข้าไฟรบพ้อม

อยู่อ้งมเคียวเปล่าเปเดียวทรวง

ไหหนาคพระไทย

หมี่โครจจากสักเพลา

ทักสนาแม่มขบรูกา

หักกรั่มเพราะลัมการ

โคเคือคอกลึงรักหวาน

สารลันลักไมรักกรบ

๐ เทาทัชฌิงอาชา
ห่มพลางแลนางพม

๐ นางเห็นหมูปักสี่
นางครัดถานพิศดา

๐ พมณีนินนนาง
รองไพนปลายไทรย

๐ แหกเตาไคยตนแคว
แกวเกาะกิ่งแกวนอร

๐ กระสั๊กเกาะสั๊กสูง
แจ่งชั้แควพ้อง

๐ ชีชมปักสาชาค
อัสคอรรับจอร์รนา

๐ อัสคอรเจียนจอร์รเภา
กรุงยักฉัรภักุ

๐ สองเจ้าจู้เข้าไกล
ยักศรีเปรนปริดา

๐ ห่มรังพระอ่องไห
ทาวให้จรัยคี่

๐ นารับเอาขันทอง
มารตักนำขึ้นมา

๐ โฉมเฉล่ายอดเขาวัง
ชุนแซกระแสดาย

๐ ค้วยเคคพุ่มรัง
อัสสรังที่สังขัว

๐ บั้งมิจุทิจแล้ว
ขันทองสวนทองนวย

เก็บบุบผาไฉนางคุด
ลึงคังควางค่าทางมา
รองกองมีปลายมรุกษา
ปักสานรชื้อฉันไคย

๐ เซยห่มพลางบอกนกไคย
นักรกระลึงคลึงโคลงนอร
ชังแซวเกาะกิ่งไคยชอน
รุ่งรารอนร่างแรมรัง

๐ บุงจับบุงลึงเลียงคัง
ยักนั้งยาแซงดา

๐ ภาชิตลาดกรุงยักสา
พตาเคร่าพระเจ้าอยู่

๐ มาทัรเทาชายสินทุ
พระพลึงจากอาชา

๐ ยักกอรไหวเทพพตา
หริคสังว้าแมคตริ

๐ เราจู้ไคชุนชากณี
เสหนิตักกุธกามา

๐ วิ่งไปยคลองคักกุธกา

๐ นอมเสียนสากราบพญาวาย

๐ ชักท่ามรออกจากกาย

๐ ยอกอรไหวตั้งสัจจา

๐ ของพระอ่องโปรคไหา

๐ ไหเป็นมาคังไคยหมาย

๐ อียบแหวนแกวจากกระแสดาย

๐ เอาไปยปรายประชาณี

๐ กุมพ็รับขันทอง
 เพียวพิมซากสนธิ
 ๐ ประจันครีบทามราย
 นายไพรศลายกายา
 ๐ สองนายพันกายมุด
 บอกความเราจตามไปย
 ๐ ชุนพันธ์ไฉฉี
 ลมคายนอหรายหรือ
 ๐ พุดจาหยาบชานัก
 พวกสูไหญรทว
 ๐ แขนตามไปเล้าตา
 กรุงยักเจ้านักกรัง
 ๐ ทวตาบโคคีนคัง
 ทริงวิกคิตเมืงทา
 ๐ ชุนพันธ์รับว่าฉิจ
 ยักสาครวัดปราไสย
 ๐ วาเหวยชุนภาสเมก
 พลไพรทีเครยไซ
 ๐ ยาช่าไปตาเหวย
 โถมถีนเรงรีบจอร
 ๐ บอกว่าอึงพระร็ค
 ทัดสนาบุภาพาน
 ๐ ว่าเรารับเอาเมา
 ไหเจ้าสี่สัพ
 ๐ สองนายไหวลาเทา
 ผาดโผนโจนทัพาร

ไพรทั้งผองเข้าพริ้งพริ
 ประแผลทีเป็นคิ่นมา
 เจ้ามุตายทิมร่นา
 เป็นชีนมาไหมเหลือไครบ
 ถามว่ามุดไปชางก็ไหญ
 คิคแคนไจยจแกมื่อ
 ทายลักทีกอรอีกถา
 แมงวันนึ่งอกลุมทั้งทว
 อาคยาจิกเราสากลัว
 เมียโคฉวแล้วกระหมัง
 เมาบอก่าทวทารยัง
 ยังกระชุนกลวบุนยา
 คับทามวังแมทคสนา
 เป็นคิ่นมาเพราะบุนไครบ
 ยังทำริดอยทักไมย
 บ. เมื่อโคยชานตาย
 พหารเอกทั้งสองนาย
 เราจไหไปมคอร
 พหารเอยเอ้งไปกอร
 เอ้งไปกอรแจงช่าวการ
 บุคคาคับคอยไพรยญสาร
 ออาจารย์ปองไทรองกั
 จัรราชาพีเสกสน
 จักเค็รองสนันนนาการ
 ปินักเกลาเจ้ากรุงมาร
 มาหมินารถึงการา

๐ ถึงเรือนนอกเขาน้ำ	นั่งนอกชาน'ชาบ้านหน้า
หมูปักทักถามมา	ไฉนเขารู้ว่าทหารตาย
๐ ทั้เห็นคนมาก	ข้างออกปากว่าเสียสคาย
รำแหรหมอมแนบมาย	ทางคั่นไ้บว่าจมาบ
๐ ภาลเมกคาศีสาว	ไ้คตบย้าวจกนข
บาตาเร่งมาบอ	กรหัวำพของหมัรบย้ง
๐ เมียบางของควรวาน	รำคับการ เสียกร้งกร้ง
หมี่ชาบักมำกั้	ขุนมารนั้กกร เขำปลา
๐ อิมหน้าแลบววนปาก	กนพลูหมากแลบสูบยา
ทบอม เมียลคหมากดา	จิบไ้สยทรวงลวดคทองขวาง
๐ เส้จแลบสองแกงกาย	นงฉาลายสีคอกอยาง
หับแพร ศรีแดงขวาง	สองนายวางเข้าไ้บวง

รวม 28

๐ นางสุพันักศรี เส้จจันสื้ เทนรคคัมบัล้ง พรอมค้วยเจ้ากรบ
พระล้นมเขาวัง ด้รแปรแลหลัง เห็นสองนายมา

๐ ภาลเมกหรือไ้ครย กลับมาเมื่อไ้คย มาขวางหนึ่กอรทรา เขาบอกว่าตาย
ข้าสคายนักหนา ไ้คนั้หมัรบมา บอกว่าเองตาย

๐ นายเอ่งอ้อยไ้บย เจ้าเอ่งท่าไ้บย วึงทิงเสียบนาย กลับท้นหลบสีก
ไ้หมนึ่คความตาย ไ้พรไปค้วยนาย ไ้ไ้พรมากอร

๐ ไปจับผู้ร้าย ไ้คมาทฤาไ้หม เล่าไ้คแนนอร ทุ้งไ้คไรหาย
ไ้คยบเสียงนร บำถึงคอร เสียงนรของไ้ครย

๐ ทหารสองเจ้า พรอมมุนทนต์เล่า ไ้คเจ้าจางไ้คย ษรมานุคสา
ริดทากระไ้หรัย ยักสาปราไ้คย นั้คควยรอยพัร

๐ ข้าพเจ้าสองนาย ทานมาเสียบตาย เป็นหลายคีนวัน อ้อยไ้บยไ้พรยเดือน
คูเหมือนนอรวัน เทาคีนไ้คยสวัน ษบสรรเป็นมา

๐ ยืนเพื่อนเขาเล่า ภาระอาจารย์ ชักล้าหนักหนา เล่าว่ามานุค
เป็นบุคณาครา รับรสหนา เทพท่าลงใจ

๐ ไททิวทั้งหลาย เทพกัญญาบ ไทเสียเจ้าไทย แต่เจ้าสองรา
รับมาเวียงไชย จัตุการใหญ่ ไซ้ไทรระหมอบมา

๐ ทุมทวาร ขามสัง เอวังทั้งนร ไทเร่งรักจันทา ไทแม่จักสัน
เครื่องอันนาคา สรพักจันทา ไวไทรครัน

๐ สุพัทกัยา ยืนสองเสนา เสาวนาจาบัน ไทไปหานาง
เขาที่มาพลัน พักยั้งวังนร ไปหาตัวบา

๐ ว่าเหวยอัสยิ เจ้าทศสนาร เข้าจักกลับมา ยังสองสามวัน
กระชั้นจมา แทนทองรักจันทา จักสรให้คิ

๐ นางสีโคพัง ทุมลาบายัง ร้องสังทาศี ว่าแม่ทศสนา จักกลับมาหานีย
ข้าสาวเขาที เร่งแดงมัวเพียร

๐ สาว ๆ เขาทอง เปาปัตกระเบาะทอง พระเชนบเกยเสียร
เพศามาวิ่ง แทรทรงแดงเทียน จอกแก้วประทุบเทียน ที่ไสยน้ำบัน

๐ เลือกลาคาคู ฟากผาประทุ ภาณอย้องร้องขัน คุแลแมสถึง
ทุกสิ่งทุกพร ผาเส้ากระเทาะนร ไม้ทราดกวาดเสีย

๐ เอาผาซุบน้ำ ทักให้เพลพหลาม เสนอนลัดลินเสียบ ผงทรายไคสาค
เร่งกวาดไปเสียบ นางคอมนางเทียบ ทำเย้นักหนา

๐ ชันนอกหนาโรง กระถางอาจโอง ปัดพลามนำอย่า มอนลัวคอดักหลัก
กับพิ้ววลา ทองนำทองทะ สำมเมรีจเสจการ

๐ นางสีสุพัน เร่งของค่านร ตามบันชาการ ข้าวเหนียวเข้าเจ้า
ของคุวของหวาน นำผึงนำตาน เนื้อหนังมังสา

๐ สมุสสุกตากาน เทวคอกเขาสาร ทปากพลุนอยา เหลาเข้าค่านร
ชวนกรเอามา ไทพันันชา เอามาให้ทร

๐ สั้งแล้วแควคาลาด กลับเขเปราสาก ปัดกวาดปรางจัน ปัดเกลี้ยงเที่ยงตั้ง
ที่นั่งกูปพิร สรพพิรชันทั้ง ทั้งชันรองการ

๐ อยู่คบคังก่ออ จ่าควากลอน ถึงเทากรุงน่าน ตำมรีบตรีกรีก
นึกถึงทหาร ไปแจ้งเวการ ชานารหลายวัน

๐ คัญเราจ้ไปย ยังณคอนเล่าไศ พรอมไพรพลชั้น แต่งอ้งทรงม้า
เห็ดหนาทรงทรี เจ้าศรีสุริ จะค่างินหา

๐ สังแล้วกรุงมาร ผาดโผนโจนเทียบาร ขึ้นบันเวหา กระสัดสองอ้ง
ขึ้นทรวงอาชา ม้าโจนโผนผา รีบมาทันหาร

๐ พลมารเทียบารมา โหรงกองฉา แห่องนงกรราร ขาหารทานท่า
เข้าป่าไพรบุญสาร ถึงแดนเมืองนาร ถึงการเข้าป่า

๐ ออกทุ่งนงทรวง เทาคอยลอบลั่ง ตรึงกรุงการาร พรอมควมรรระริค
พรอมแม่ทักสนา พวาทหารแหหนา ทรายผาเติมไป

๐ เขาเมืองบาดู ม่นุดเทาหนู จู่สญใหญ่ ช้วนกรัฟุดโน
ใหม่รู้ว่ากระไทรบ กองทัพยกไป จับเอาควมา

๐ ไปใหม่จำจอง ยิงชายทั้งสอง เกาะแตกเชิงชูลา หนาภาจิมลิ้ม
ยังขึ้นใหม่สา หมอมแม่ทักสนา ชัวชาเสมือกรั

๐ พวาทนายไดยิน ค่หวาดผาณิน ชอบจีตีสักพัร แม่ ๆ อ้าย ๆ
ใหม่รู้จักหัววัน แลคาสองวัน จีไซเราเหมือนหมา

๐ บุคพระฤาศรี เจ้ากรุงอัคสุริย รับเอาควมา จ้มพีเสก
ไทรองนักขั้วรา รู้แะจั่ว หนอยตากใหม่ค

๐ ไทเทากรุงนาร นำหน่อธีรชาน ลินลาบาสู ทัพคหิง มาถึงปากปรตุ
กรัดคังคูล ลิงจากอาชา

๐ เทาสจกักราช เสคจันงเหนืออาค แทนแก้วรคจหนา พรอมควมพรระริค
หมอมแม่ทักสนา สุพัรกลยา เสคจมาค้วยพัล

๐ เคารับอับพีวาด นังแนแอบผาค ไทยเทาฉ้วนัน ฉันแลลกรัก
ทรคัทค้วยพัล ว่าอ้อแจมจรี เจ้าตามไปยโย

๐ คนใหม่ฟังคัร พเจ้าคัคน ยกพันตามไปย อังษิดา พุคจว่ากระไทรบ
เล่าใหม่แจ้งใจย ที่เจ้ากลับมา

๐ อยู่ภายหลังแม่ ไวเจ้าแสร้งแท้ แม่กินน้ำตา ออกเมรอนริน
แม่บิลเทวดา ให้เจ้ากลับมา จึงแม่จ้กกาย

๐ แม่ใหญ่มาร บันทุกถินถาร ปลุกสารเรียงราย ทายายชว้ายแม่
เรียวแรงเหลือหลาย แม่จ้กกาย ถวายอึ่งเทวดา

๐ ทัดสนาริแบ ไคฉ่างามแ่ง ลูกแม่ซังหา หนารักหนาจูบ
เหมือนรูปเทวดา ภาระพักลักหนา งานกรหัวไครย ๆ

๐ งามใหม่มีชั่ว ดิมเมียบ่มชั่ว ไหมนอยใหม่ใหญ่ แม่นิจถาม
พื้งนำมื่อไคย พระทองสองไทย อยู่ไทนยภารว

๐ พระอึ่งทรงสัก ยินพระแม่ทัก เสามุนธุมมา รัตนสิคิบุกรัง
ครองกรุงไผญสา ส่เกาแก้วกัลยา เป็นพระนารคอร

๐ ลูกชื่อรัตนเสน ปิคุมารจ้เวน ไทครองนคร เจ้าแถมเจ้า
เสมีอร เล้าครังกร จักปลดลัดนอร ตัดทอรเข้ามา

๐ เล้าทางเล้าถี้ เล้าเมื่อฤาศรี บินพิพาตษ์สมา บิดาณยอม
ภากระหมอมคัณมา พุทธาณารค ในทราบพระไท

๐ ธารคันทุขบัต ทำนคคคคค ลักทัดสนาไป เห็นคเด็กหุม
ยาคุมไทไผย แม่ยาเคื่องใจ ลูกเทลยมารดา

๐ นางสีสุพัร ยินถอยจอมขวัน กล้าวปลอบตอนมา แม่ใหม่เคื่องซัง
เทากิ่งเกสา ตั้งจิตคิคว่า แม่จ้ขอปากยี่

๐ นางคัโหมมโถมลบ เนาะล้งจูบ ปละละทักเจ้จที่ รับมิงสิงขวัน
อยู่กัวิไคคี่ เซ็นเสคี่จปรางศรี เทิดพระสุกยา

๐ ขวันพียงหุม ยิมแกมเป็นกระพุม ทั้งคู้กัลยา ทางคันทางแล
งามแ่งนัถนา ไคเร้าจักภา ไปไวณนอร

๐ ทางคันทางว้า ภาไคกับว้า จไคหนนทางทบอร สาร์กสองแขน
ออนแอนเอวออน พุดจาซ้ออน คัดอยางสองอยาง

๐ ปางหน่อพุทพึง ส่อเคื่จจากแทรกทึง จริล้งจากปราง นางโซสนนำหนา
นางจ่าน่านาง พีเลียงเคียงขาง ซีนปรางขวัน

๐ ลิดีเห็นอแพนแก้ว ทรักสังแจ้ว ๆ แกเห่ากำมัทนั ใตแต่งของเววย
เองเครยจักสัร พักบิงวิงมัย ไปยังครวไฟ

๐ สักแกนายการ แตงของคว้าวหวาน ยานารเร่งไปบ วิเสดโคพัง
เซว้างตกใจบ แตงตกยกไปบ ครอบครัมมัยหวาน

๐ ถึงตังยังที่ นางทักสนารี เอนเอนยักการ บวนโอดคางพระหัก
กระสัดเสบสาร สองเยววยการ เสวยหมากพลอย

๐ เสคจเซาไนยทอง เสบหนึ่งท่งทอง เซาถำคหาล แล่นางงามสืบ
เจ้าจันปานผา บานทองทองปราง ปักปักมิจเมียร

๐ ชักสายมัยกราง แล่นางโคมปราง เจ้าก็โหมนมเสียน
กราบเทาพิศศดา ไนแหรมนัเทียร ยกเขนยเกยเสียน ไนแทนนิตทรา

๐ เทายุคพระกอร ปลอบนวลชวญสมอร วอนไนนิจทรา กอรเทาเนาท้วง
ดวงคอกกุนณา สองสนิจเสนหา นิจทราไนปราง

๐ ักกเคียงักชิด นาสักจุนพิว ทรวงทัมทรวงนาง สองพระกอรเกยกอร
ไทมทอนเห็นทาง เพลาทัมเพลานาง ช่งทัมช่งคา

๐ สองรับสองชิด สองสำรานจิด สองสนิจเสนหา สองเกยสองกอด
สองพลอดจรวจา ไฟรากการอนกดา เจียนจไทมเอาปราง

ยานี 11

๐ ปางนัรบันพระบาด
เซบองไนไสยา

๐ ขาบยิงการสิ่งนี้
ฝรังเสดแซกเทไทย

๐ ซาคคีเสื่อไทม เบื่อสัด
เส็จกิจจิงนิจไทรบ

๐ สองสัไทมมีทุก
พระอ่องสัมวังสา

ภรรคราดกระสัดตรา

จรัว่าไปทำไมบ

คววมโลกิไทม เว้นไครบ

มีทวไปบทุกภาษา

อดสากัดจนเหื่อไหลย

อูยที่ไนยแหรไสยา

สองสนุกสัมทุกชา

สัมบิตุมาสัมภาชี

๐ สิ้นมาสิ้นคาบค	หลังควยทศนารี
หลังสิ้นนางเบรี	พระพิ์หลังนั้กหนา
๐ สองลั้มสองจันเรี	สองกอน เกยควงสุดา
สองหอคสองพลอกจา	สองไ้สยาไนยราครี
๐ สองลั้สองเีรับ	สองปรุ้เิมไนยปรางศรี
สองชัคสองเิจี	อญไนที่แพรไ้สยา
๐ สองรานิจทราลั้	จันทราลั้ เลีวเหลิยมดา
ไ้กยชันกระชันมา	สุริ์รุ่งสองคุงกาย
๐ เล้คจจากันลั้รัก	กระลัคเอากระแสสาย
บวไนยกระเือนดา	ลั้กัทรามาเัวราคิ
๐ เัวยหมากแล้วไปยเ้า	บิณบิเกลากรุงยักริ
อญมาหลายราคริ	กรุงยักริมีบิชา
๐ ทริควาทศนารี	ทามรั้งมีภาคริสา
อญยากระสาγμα	จราซาพิ์เสกสอง
๐ ชันทั้งโรงเอนทั้ง	ชันไปทั้งบิจาทอง
สารวัคเิจักสอง	ยังอญสองส บสิวน

รวม ๒๘

๐ กระชันวันคิ เ้ากรุงอัคริ สั้ศรีสุพร ไปหาตุกนา ปรีกษาควยกริ
การ เ้ายังวัน เ้าแล้วลกอ

๐ สพัครันทั้ง สั้สาวเขาวั้ง เ้าไวยไปยหา เ้าเ้องพระวัค
ทั้งเ้าทศนา นิงไปไปยคา ยาราเืองไปย

๐ เขาวั้งทั้งทริค เ้าเียวเียกรัค บั้คเ้าแล้วไคลย คลามาถึงปราง
เ้าเียงเ้าออกไปย เ้าเียวไคลย ไคไคไค

๐ นางศรีมีเ้า เ้าไคเ้าเ้า เ้าเียวนางเ้า ลุกเ้าเ้าเ้า
เ้าเ้าเ้าเ้า เ้าเ้าเ้าเ้า เ้าเ้าเ้าเ้า

๐ นางแจ่มมีดี เจ้ากรุงอัคสูรี หานองเฝ้าไป เหมือรสูเหมือรเร้า
จ้หาเอาไปไหญ่ ไปแลแม่ไปย เซ็นไทยออกมา

๐ นางศรีพั้งแน กรัทธิบอกว่าแม่ ท้าวผิงนิจตรา นอร เปื่อโกยชั้น
สำคัญนักหนา นางสีกระหิยาตา นางจาสร้หั่ว

๐ เข้าไปยเบิกมาร เห็นอึ่งนังกราบ แลหนาสาเกล้า กอยคักคักเซี่ย
เมานอร เมียบัว กระหมอมแมแป้วตัว เบียงพักคุดมา

๐ นางสียี่มร่บอย กรัทธิบอกลอย ๆ วาสังโงหา บอกควาพะแทน
แจ้วฉ้นออกมา หมอมแมทัดสนา ยายาแรงจอร

๐ นางพนออกเลา ว่าสมเก็จเจ้า เ้ามีทุกรอน ชาอยู่ใหม่โค
ไผแม่แรงจอน ควยพระพุทธร ทุกรอนอันโคย

๐ ทัดสนาริพั้ง เจ้าลูกขึ้นนั้ง ปลอบปลุกเทไทย ด้วยอึ่งบิคา
มาหาเ้าไปย เซ็นสนเ็จไทย ยานางแรงจอน

๐ ยินนางเปียรัก เ้าจึงสั่งรัก ปลายเ้าแทรนอน เสวียหมากพลูอย่า
บาเนงแรงจอน พุมพวงควงสนอร ธิบรอนตามมา

๐ พี่เลี้ยงเคียงข้าง แม่เมกรัมนาง เค็นรายทรายขาว พุทธอรจอนรเ้า
ขึ้นเฝ้าพ้ทา สัพพักรัถยา ทักมาแต่ไกลย

๐ เรียกโอวรึคราค ไหน่งเหนื่ออาค บิคุราคปราไสย เ้าจักคิกอาน
เอาการโคยไวย สองเ้าเ้าไปย จ้มโรงบิรจา

๐ เ้าเห็นจเนินนาร พี่จ้ไหญ่มาร แยกชวานเ้าปา เมื่อโคยจู้แล้ว
ลูกแก้วพ้อ เ้าทั้งสองรา ยายาเซ็นไปย

๐ โรงโชนโรงหนัง ภาระแทนท่นัง โรงนอยโรงไหญย ถ้าลับพลาโดง
ทั้งโรงคร้วไผ โรงบินจ้ไผย หุนจัวชาตรี

ยานี้ 11

๐ พระอึ่งโคทริงพั้ง
หมี่ชาสองลาดี

สองเ้าวร้งนอมเสียนสี
คลาดสเ้าล้งจากปรา

๐ ถีบถึงหน้าจักกระหัด
 ยักพระหัดตั้งสัจจา
 ๐ เคชะพุ่มร้ง
 วันนี้งาน
 ๐ เล็งกิจทั้งจิกจ้ง
 ปรักเห็นแกตา
 ๐ มีทั้งแพรท้ง
 ครัมครัมโรงสรี
 ๐ ปีทั้งพลลาโง
 โรงเหล่นใหม่เวนไหนบ
 ๐ ครบไปทุกสิ่งสา
 เทรียงตั้งที่งนอ
 ๐ ถึงวังสองนึ่งเ
 เล็งแล้วกระเจ้า
 ๐ ปางอ้งเทากุ้งยัก
 เร็นเร้งบันเริงใจ
 ๐ ขนของข้างโนยวัง
 ไททรไวนัน
 ๐ สุนทรครันปรัด
 เขาทองตั้งของมา
 ๐ เขาครวขันงควาย
 แหงสัดปลาหลดไ
 ๐ โทกการจอกจาว
 สรวันเครื่องบันดา
 ๐ ฉาวโฉ่เสียงหมมาร
 บาว ๆ เค็นเขาแ

ถอดแนววัจจากหัดดา
 แล้วกลยาอุทิศถา
 ของพรอ้งโปรคปรุทาน
 ขอบันดาบ้งเกิดมา
 ริดทำม้งเทานาคา
 พุนเกิดมาโรงพิ
 ครบไปทั้งโร ขยายสี
 แล้วก็มีบิรจาไซ
 มีทั้งโรงเขาครวไฟ
 โรงนอยใหญ่โชนค
 พนักคากก็เบาะหม
 เล็งแล้วจอรกลับเ
 นอมเลียรเกล้ากราม
 ทานเจ้าฟาโปรคปรุ
 ยินดูรักกรามไทย
 คัดตั้งไปย กทา
 ออกไปยังโรงพิ
 สุนทรพิไปครวค
 วาชรับแล้วบาด
 ทาสีภาเอาของไป
 แรดขางควายเน
 ไขยนักไทยไขย
 ฐกันช่วยขันเ
 หาบทุมมาไว
 มาทำการสิน
 พดลลอคเคลเก
 ๐

๐ ของขึ้นแท่นวัง
ถาดถ้วยนับด้วยพัร

๐ กลาวนักเห็นจักชา
เร็น ๆ บาเกินการ

๐ ชาตรีหุ่ณคอร
เขาเปื่องแหนรกรมา

๐ พรอมพระยาโหราเฝ้า
เราจักทำการใหญ่

๐ โหนดเฝ้าพิงเทวทรค
วันครุขันสิบศรี

๐ คีนักแคลวตกหิน
หนแกบินพัวกัน

๐ ไหวเทาคีนการา
ภะทองทั้งสองไทย

๐ สัพพะไปยกัรแหล
เรียมรักจักไปยถา

๐ สองราอำลาไทย
เจ้าฟ้าสังวารี

๐ แลแล้วเอนำดอกไม
เส็จสินจากท่ง

๐ สัพพะเพลั่วคองงาม
แซมซัดจามรักดา

๐ ทรงสรอยสังหว่านวัน
สอกลไกไบลยวง

๐ ทกล่นาสงสาคร
สายส้องพริ้งพราวตา

ภามาทั้งมาจรวากรัน

รายทั้งหมั่นไวไนาการ

จรัว่าพวกเขางาร

มาเหลืงานกรงมารา

เข้าบากรใหม่พักทา

จักคัลนาไปถึงไหญ

กรงมาร เฝ้าตรัดตามไถย

เมื่อวันไคยจึงจัก

โหราจักคณาที่

ทำการคิเกิดลาบณ

เกดตกคินเป็นมุงคณ

ไทรามไนยนนำภะไทย

มีบันชาครัดสงงไปย

คีนวังไนยแตงกายา

ช่วยคุดแลเจ้าสองรา

ภ . ไปยหาโรงพิที่

แล้วล่งไปยยังปรางศรี

สีสะวางส่าอาจอ้ง

มาประปรายสมทรวงท่ง

ทรงภูสิดงามคิตตา

สองแสงพลามเลิศเสภา

ท้าวเอาบารักเอวอ้ง

กรุทิมัทรส่วมเสืบนท่ง

ท้ามวังสอคนิพรหัตถา

เส็จแล้วจอนท่งภาสา

รักเกลบาส่วนเสืบนไสย

๐ สไบกรองหอยสองา
แหวนกีระชีไพรบ

๐ ภะริกท่ล่อท่ง
งามหม่นางหัดสนา

๐ มารดาเข้าเฝ้า
ผู้เถาหารเจ้ากรม

๐ นางศรีภะพีเคียง
นางสัพพะแก้วกลยา

๐ สองเสด็จออกจากปราง
แวดล้อมล้นหมอบหมื่น

๐ ปางอ่องเทากรุงยักษ์
ยิมร่อมาพม่า

๐ พระริศประหนัคนอม
มารกานำหน้ากอร

๐ เขาวังนอมนั่งกราบ
พลเมืองแหวนเนื่องบา

๐ พวักยักษ์หน้าจักรหัวด
ชีเมอเหงาเฝ้า ๆ

๐ ฟันองลูกเมียทมิ
เที่ยวกระแทกหมสาว ๆ

๐ ยินทองโรงบินจา
จิวนโชนคอร บ้างร่ารอนทางภาสา

๐ เขาเมืองบาดงาบ
งอยเปลียบางเสียบา

๐ เทาตั้งศรีสุพัน
จงภะกอรเจ้าสองสาย

กอรท่ายเข้าทรงกำไมลย
อริไทลล่อนิวหักถา

กษัตริย์อ่องอำมรินทร์
ศรีอภินันทราร้อนรำลัม

ฉันทเมอเยงงามลัม
เวียงนางสนมพรวพรอมมา

นั่งแกเคียงแม่ทักสนา
ออกจากปรางนำหน้าเดิน

ยักบาตยงงามเก็น
เดินมาสู่โรงบินจา

เบียงภะลักคัมลูกบา
นั่งอาคสนะควบิคคอร

โอนกายนอมงามมจน
ภะริศจอนทักสำมา

ศรีโรราบกราบบิดา

ดเมสหาทัก จิจหมื่น

เบียดเสียดยักตามทางเดิน
แตกกันเดินกวโคโนสาว

วิว่าคกันเสียงดังจ้าว

จ้าวกลาวโชนคอร

เจ้ามนโนราเหดินขึ้นกอน

มากเกินการจักสนา

บางลากครากันชุตาย

หมก่าทมิ เสนานาย

สวาดีให้ชินบินจา

๐ สุพรรณกำนันหน้า
นางจับเอากอรวา

๐ ภาชนะยังบินจา
เอาเทียนจุดอักษิ

๐ ยิงชายเรียงรายรอบ
จอมหมอนนั่งพรอบกร

๐ จุดเทียนเวียนแหวนหัว
ดับเทียนโบกพัดมา

๐ จิบเจิมเฉลิมขวัญ
ครันเส็จสำเมรีจกิด

๐ แท่นเจ้าทั้งสอง
เมืองวังมั่งคั่งหนา

๐ เจ้าอยู่ในณูริย์
จึ่งเห็นจำเบรินผืน

๐ สุพรรณผู้เมยาย
โรคาอยามามี

๐ ทางไทพอนทุกปาก
สองเจ้าจรั้เข้าไป

๐ แล้วเท่าโปรดพระทรา
เขาเมืองคั่นเกหา

๐ พระวัดนางทศสนา
นำเจ้าจรเข้าปราง

๐ โรงทองของทั้งหลาย
พระชินสุปรา

๐ ครันสิ้นแสงทึนนกอ
สองซีกสองนิกไทรย

กราบกับบาลาลังมา
ของพระวัดทศสนา

โหรามาเบิกมายศรี
แตรสังข์ขึ้นสนัสนั

นั่งบนอบในโรงคั่น
หม้อทำขวัญเจ้าสองรา

ทำตามทีศรีบเกาธา
ไททององค์พระท่งริค

นางสุพรรณส่ายจิต
ทั้งสองไทยอ้วยไชมา

อวยปกรองกรุงยักสา
อีกขางมาแหลชะคั่น

ขอขามัญจุลาจัน
ซ้ให้เป็นสักหมื่นปี

อ้วยพอนไหวว่าสุกชี

ทั้งสองสียาไป

แล้วลงจากบินจาไช

บังกับไทเท่าฟ้า

พวกเหล่านางมันคามา

กรุงยักสาคั่นเข้าปราง

พวกโชนจาคนานาง

คาบเบียงยางกระสัดตรา

บันคารหายท้พรบิตา

เปรมปรีคานำพระไทย

สองเจ้าจอนเข้าทองไนย

กล่าวไปไปไหมเขา

๐ ถั่วปลูกปร เคี้ยวใจ	กวางกินไป เล็บแคว
เข้าปรคิดเป็นปรคิดหนา	มันปลูกกวากวากินหรือ
๐ หมูแค้นังแกไกล	ว่าพึงไคบ้างแลหรือ
โหมยังแทหนังสือ	ไพรพล เมืองก็เหมือนกร
๐ ไปทำการอาสา	ลอคลักหากักรทุกวัน
นำผึงกับมดค์	โหมยาชันคังจ่เสียการ

รวม 28

๐ ปางพระพู่ ครอบทนต์นารี อยู่ทีเปื่องบาร ภาระอ้งหลังลวง
ควยเล่งสาร ลับสินดินถาร บิคุมารสองไท

๐ อยู่เย็นเป็นสุข จังไทรยไผ่ทุก หลบหลีกหนีไกลย ด้รังสงคราบ
เบ็ชชามพวไนย บำรุงกรุงไกรย ทุกขไผ่ใหม่

๐ ท้าวสวัคิราด ไหเป็นอุบปรุหราช แงบกิงบุรีย ทุกวันคำเขา
จีนเผ่าพู่ ผ่ายผึงยักสี รักสนนคชคัม

๐ อยู่มาวันหนึ่ง ทังวักคิกถึง คำพระคุดม สังว่าอย่าชา กลับมาอาลัม
กumahล่งซิบ แสนสนมัยกมาร

๐ ไทเทาทังค บัวยไซไหม มาอยู่เกินการ กุจักกลับหลัง
ไปยังอาจาน ไปแทนคุณทาร บิคุมารสองไท

๐ คิกถึงมารดา เทาซอทรงโสกา ชันนาถึงไหลย อูรรูบรอน
ทอรถหรือไทย งามสับหลับไหลย ฟันสนไนยณนา

๐ เห็นอ้งทรงสัค สอนสอัก ดินภักมาหา พิจส่เพิ่นเห็นเทา
สอยเสวโสกา นางพญามวา โสกาเพื่อโคย

๐ เคื่องแกเมียรัก โสกแสนแคนนักร ไครยมาว่ากรไทรย หลานางโซสนจำ
ไครยว่าสิงโคย บอกให้เข้าใจ แคนองเพ็กหนา

๐ แคมจันผ้นเมือง พิไพบแคนเคื่อง นางไนยปรางปรา เรียมคิคคำนัง
ครวันถึงมารดา จากมานารชา มารดาคอยทน

๐ บัวยไซไหม พิจกลับไป ไทรเหคณ สิบหาวันมา
เจ้าบารอนวัน รักสาไฟยชน กรหาพิจกลับมา

๐ พรูกนี้หัวจอน ลาพระมารคอร แล้วจอนจากปราว อยู่เทิดขวัญพี
เวียนนี้จักลา เจ้าอยู่รักสา บิดามารคอร

๐ ทัดสนาฟังประทัย เบี่ยงพระภักกสับ นังหนาเงางอน ชลนาคลัง ฯ
ดังยอดทองออน มีผู้ชักทอร มาลันอังก

๐ ตรัคว่าพระแก้ว นาคาว่าแล้ว แทะแรกหัวปี เซยรักหมดกลิน
แล้วนิหนานนี้ สมนำหนานี้ ทัดสนาหน้า

๐ นองให้หม่นหมาย ว่าทอรณาย จัตายกับตัว สาว ๆ ทุม ๆ
เขาจุ่มกรหัว นองเป็นกันขัว จึงฉวีใหม่รัก

๐ เมียเค้นส่ดุดใจ เมียยากเมียราย เมียโหมสมสัก ถาสักเสมอรกัน
ฉวีวันจรัก เมียโหมสำหนัก อยู่คักแล้วไป

๐ พระขังฟังนาง กอดเกยเจยคาง พระพลางปราวไสย พุดจาหนาส่วน
สำหนัญเป็นไผโย โหมโคจไป ห่วงใจมารดา

๐ ถ้าเป็นแต่ยาด พี่ขายโหมคลาด ไกลยลักเพลา พี่จากเจ้าไป
จะไวกลับมา พี่ไปแทนคา คุณของท่านเสีย

๐ มารดาหายาก หัวแตกเจ้าจาก หายากกรหัวเมีย เน้นตากยากร้าย
ข้าก็โหมทิ้งเสีย ใดสักรอยเมีย โหมเสียมิคมาร

๐ นางนังฟังเท้า โหมเนี้ยนเสี้ยนเกล้า กราบเท้าทูลมา กรุงกระลัดตรัดทอม
นองรอบอัครา ชโหดไปครธา ภาณ้องไปกับ

๐ คีรายโหมอยู่ เป็โหมรายค อคสุเทวัน โพรกเซาทูลา
บิถาควยกัน ไปบอับฟ้า ภาระของสองรา

๐ ภาระนังฟังตรัด เรียมพ้อขึ้นซัก ตรัดไทรทูลา พี่เป็นคันทม
กลัวไฟเบิดา จุหลุสลา ภาเอาเมียไป

๐ พ่แม่แก่แล้ว หาโหมเมียเก่า เพ้าจ้เห็นหน้าไครย เสมอรพี่อิดดา
พักภาเมียไป ใจชุกทุกไผโย ไครยโหมยจรักสา

๐ ฟังทาทนาอาย อ่หนีจั้งบังหวาย แยมคายเจรว้า คารัมคัมสัว
พุดกรินทา กระแสแล้ว จโหมพาซาไป

๐ น้องเป็นลูกยักษ์ บูณน้อยน้อยสัก ท้าวจ้เอาไปไไทย เชย์รักหมกกลิน
แล้วจับดินเปลาไปย ที่กรุงเมืองไไทย สาคลืเมียนี

๐ เมียไไทยสำนัก นังหายเหน้อยพัก แล้วผลักหนาทนี จ้เอาเป็นจุ่ม
ไไทยสบลักลื สักจ้งคังนี จ้งหมืภาไปย

๐ สองกระลัดควัชนา จนพระสุริยา รุงแจงแสงไสย สองท่งพสา
ดินลาล่งไปย เชาเฝ้าเทาไไทย ท่งวิคบิดา

๐ เทาสวัคิรารค เทาตรัคประภาค ว่าพระสุกยา วนนีไฉนยเล่า
สอยเสารักตรา บอกรักนิคา ไครบว่าสิงโค

ฉบับ 16

๐ ปางอ้งพระรัคยัคสไกรบ ทุมแจงแสงคังไชย
ไครบจ้ว่าสิงโคยไไทยนี

๐ กิดถึงพระทองสองสี มาหายหลายปี
รายคิหมืแจงขาวการ

๐ จัฏตามบิคาชัลบาร ไพรคไทกระหมอมฉาร
หมืนารจอกคังคิเมา

๐ ค้วงสนอรไหวว่อนักหนา ไทคิฉารพลา
ทักสนาจอรยไเภาคักระหมอม

๐ ไหมไคฉารถไทม์สอยบ พแบงแกงอม
เกลากระหมอมไทม์สววา

๐ ป่วยไซเจาไครรักสา ลูกไปจ้ไวยมา
เม็นชากำหนดสักปี

๐ ปางอ้งเจากรุงยักลื แจงชคคิ
ฉะฉิการัมคัมสัน

๐ ภาระยามารแจงการควยพลัน ว่าเจาเชยชวัน
หลักแหลมลูกช้งแยมความ

๐ ใจยไครคิจไผ่ถาม	ทำที่หามปราบ
หลับความว่าเกรงแม่	
๐ ยักส์ณมาณิมร่อ	เจ้าจุลฉมัพ
ไปยเอยเณเจยบนพระคมา	
๐ เจ้าไปวันไคยลกอ	ไปคัยอาชา
หาว่าภักภาพิลไปย	
๐ พระรัตนเทากล่าวไชย	ครันจภาพิลไปย
ทางไกลยคั่นจักเวทนา	
๐ ฉารจไปคัยนิงอาชา	เดินไคยเวหา
เจียราตรีถึงทานี้	
๐ ท้าวทักคิตามภระบุตร	ลูกรักจักลี
ตาบเลคจสาหิคำยรฤา	
๐ นางเจ้านอบเกลาปรหม่ม	ทนความตามหรือ
หาว่าวาลูกจขไปย	
๐ วไปคกรุงเมืองไผย	สาหลียางกระไทรบ
หนึ่งจไปยเอยเณภระชคมา	
๐ ท้าวสวัคจิงตรัคคอบมา	ตามแกลูกยา
บิคาไผหามแหนหวง	
๐ เมียผู้มีท่าทั้งปาง	รักบุคสุกหวง
เจ้าไวพืไคลกอ	
๐ สัพพินณัรพักมา	กอกแก้วทักสนา
ลูกยาจอรไรเทตามผว	
๐ เจ้าแม่ ๆ สักรอวังทว	ลูกหนายาขว
ยาปรหมาความวทวรัก	
๐ เจียรจายาไผสูงลัก	ยามนอรวรัก
รักนักรเพราะวิคชาการ	

๐ รักควยโมยตรีรักนาน	ยาหลังคันนาร
รักนารรักจรัศรวทาย	
๐ รักควยมืรอย่า เร็วคล้าย	ลูกหนอยาหมาย
ผู้ชายเข้าคิกรหัวเรา	
๐ นาสักเรากำกรหัวเรา	เขาอยู่เหนือเรา
ทานจักมัว เมาก็วัน	
๐ อัยารางทิ้งควางหางกร	ยายีตรัน
ที่นั่นคันผดแกลน	
๐ บิดูขาอัสสาเฝ้าแทน	เจ้าไปยไคดยแดน
ไฉนมียาคีวงศ์กังสา	
๐ ออกสาปรัดบัคพัคสคา	คำเขาเข้าปลา
ยาหยักแถมทาสี	
๐ ลูกแมกแลไถถี	หนูนางทาสี
ຍິກມາເຈາຈງພິຈຸນາ	
๐ ผังเผากากเขากากปลา	เจ้าโหม่นนำภา
เข้าจวับารคาใหม่สอัน	
๐ รำกับที่หัดขึ้นอร	จื้นลับเข้าเอร์
แทนอนบักกวาคเรือกไรย	
๐ เน้นเทาไปยข่มสนมโนย	ยาหามตามไจย
ชวนแม่ยาไปลอคค	
๐ ถึงเห็นแกตยาณู	ความจั่ววเข้าห
อิคอยเมอหนึ่งไผคาย	
๐ เม้นเทาจมีเมียหลาย	ยุงหางซางพลาย
โหมใหาขางาตามโซลง	
๐ หายบักลับมาสโรง	หายหมักรัดโซลง
กลับบาสูโรงเก้เหย	

๐ สัพพะนิภักมาเซย
แม่เจ้าปากลูกแมควยกร

๐ ลูกแม่ใหม่มีเฒ่าพร
ทรงทรี เห็นแกเฒ่ายาย

๐ โทคณูกถถึงทรงทาย
โทคทายแต่เพียงเฒ่าบ่

๐ ทัดสนาชั่วชาใหม่คี่
ปราทนีแ่พอบันดา

๐ แล่วนางแ่กวเขาบมา
ทัดสนานังยิมหลิมเหลียบ

๐ ทนหัวส้มฉั่วส้มเมียบ
ฉั่วเมียบเจาภากรไปย

๐ ถาจวนกันเมื่อแ่ไทรย
ทีไทรยจักโคเทาสวัด

๐ เกริกพวงกอดนางรวับริด
ปองปัดน้อพระมารดา

ว่าฉั่นแมเอะ

ชั่วคี่ที่รัน

งคโทคโปรคไ

โทคเขียนเขียนคี่

จนทรายไยชัว

ยาถึงแมเลียบ

กรีกแ่ไทรยไย

โคมปรางนางกระสัด

ขานี้ 11

๐ ปางนัรบันหนอนาค
เส็จคำแล้วอำลา

๐ สั่วคดียามี่ไว
สี่สี่จ้งบี่ไชย

๐ นรินทอรับพอนเท
คีนหลังไปยยังปรา

๐ วาเหวยทาร์เซหนา
อุยฆางหลังรวัวังไย

พระร็คราดกระสัดตรา

สองนิจูรามายไชย

สัทรรายแพายไกลย

หมมารไคยยามี่มา

นอมเสียนเกลายังคณลา

สังเสนหากรัมน์นอกไย

เราจัลลาลาทนไปย

เกาไวไยแกไพบรี้

๐ ผลิตเวนเกินกันอยู่

สนิมนางไฉนปรางสี

๐ เราจะไปเอี่ยมเอี่ยมเท
รวังของทั้งหลาย

๐ ถ้าใครเดินไปมา
จงจำให้กำชับ

๐ สักแล้วเข้าไฉนปราง
ชาจวนจวนไป

๐ เหล่านางไฉนปรางจัน
รวังของทั้งนี้

๐ ทัดสน่าสู่คาง
นางนังรำสังการ

๐ เขาวังไคพิงตรัค
สาวสันคอมขันทรี

๐ นางสีพระพีเลี้ยง
พระนองทั้งสองรา

๐ สองสังเขาวังเสจ
สะสงสาอางออง

๐ กรอ้งท่งพลัด
ควิบเครื่องรุงเรืองทา

๐ กอรจับพระขันสอร
หนักษาเจ้าพำน้ำ

๐ สองล้งจากปราสาท
สาวสันคอมขันทรี

๐ สองราทักสนาบุค
เขาวังพวกทั้งนี้

ตรวดตราคูให้จวนดี

ของทั้งนี้เวนไฉน

บิคุมารเจ้าสักปีปลาย

ความแทนายจับกับ

ผิดเวลาชวนกรจับ

คือให้ขย่าวว่าใคร

สังแกนางกรรมนอยใหญ่

เอี่ยมสองไทยพระขันธ์

อยู่ด้วยกรให้จึงดี

ความแต่พิงใจการ

เหนียวหน่วงรักรัถนิบาร

แกเขางานมันคามิ

เอี่ยมยักพระหัดคนมเสียนสี

เนคไชลยรีคฤาพทวาร

นังแคเคียงกรแสงหา

ไวยกลับมาที่คพระออง

สองเสดจยังที่สัง

นำอมปรุงรโสมทา

งามไผยจิดเล็กสเลชา

กรทราทังหาปรจำ

ฉวินทอรจอรจจากคำ

นำมาหนาทักสนารี

เอี่ยมยางนาคคฤาราชสี

เค็นแวกลอมมาพรอมกร

สังสารสุคจันรพัร

ลอคแลมาที่เกย์คัม

๐ สองเทาเข้าไบบั้ว
ทั้งสองปรักองข้ม

๐ แทะเพียงพระอื่น
เต็มคิควบิคคอร

๐ มารดาณัฒาสัง
เห็นคยาอชญา

๐ สองรับพระอังการ
โอค่านำตาถึง

๐ สองจากทิงเงา
พรอมทานพระมารดา

๐ นายมาชัยม้าวัง
ยาชาแทงกายี

๐ พระจับักขณัยกว้าง
สองทรวงอาชาชาน

๐ กระทั่งเพาลังแสงยาง
ภาชีหักชีนา

๐ ม้าทวไทยทีเบค
ทรงริศพระบิคคอร

๐ แลลับกลับเข้าห้วง
กรุงยักโสภักถรา

ฉบบัง 16

๐ ฝนเจ้าปิ่นพิภไทรบ
รีบไปบไพบทางเวหา

๐ รอนแรงทองแสงสุริยา
เหาลังทรงปาไพรญสาร

โนมนอมนังการบบังคัม
รับมกริมในอุทอร

สักรับคัมใหม่ไกรจอบ
รีบไปบกรแล้วจรับมา

เจ้าจงวังหน้าพหน้า
แม่ทักล่นาบาล้มหลัง

กระหมอบฉารใหม่ลัมสัง
ตั้งอาทรมบั้งคัมลา

กักรั เทาหลงจากปรา
จึงตรัคหาบึงภาชี

เทาชวนมิงมะเหล
เจ้าขึ้นชีอาชาซาร

ทักสนนางบั้งเห็นอาน
อ่าลาทอรพระมารดา

ภาชีวางขึ้นเวหา
เการับแล้ว รับแล้วจอร

ออกนอกเขตกรุงฉคอร
ตามกุ่มคัจฉุดตา

พรอมควนองนาง
ควยทีดาจรับจากไกลย

ชินชัยมโนไมย

กระชักคัมมา

๐ เขาเซ็นฯ เน้นเน่าเก่าทาน	นไ้สยไ้หลยทราน
พ้งำนทรานเซนเอิ้นทรวง	
๐ ถองแฉวแนวเน่าเขาหลวง	กุดคงแสงซวง
ค้งค้งมนัสเภา	
๐ ว่าวอกทรอกเตร็นพ เน้นเขา	ลวคล้ายพรายเพร่า
ปลอกเปล้าทหลอดยอกผา	
๐ เข้วดำล่ำเล้งเ้งชลา	ชโรงงอกออกมา
มรึกกาอาไสยไนเพ็ง	
๐ สิ้นลาลวคล้ายชายเข็ง	หรามร้งร้งเว้ง
แฉวเ้งค้ำพลามนำคึง	
๐ ช้มเขาแมงเบมาเถิดกระหมิง	มากแรงแมงถึง
มาถึงวังวัดพระชี	
๐ ดูเห็นหลังคากุดคี่	ทรวักว่าเจ้าพี่
โหนดแลกุดคี่บิดา	
๐ ท้าวชักม้าคร้งลงมา	ถึงพระสุทา
สองรางวัลจากภาชี	
๐ ภะริช้วนทักสน่า	พูดอยู่ยังมี
ฤาศรีเพาแหวพ้ง	
๐ สองเจ้าจ้วเข้าไปยพด้น	กำมอมพัว้น
นาคันตรัคความถาปมา	
๐ ตรัคถาปมาว่าลูกทิดสน่า	ทรวงวิคบิดา
ยอมให้ลูกมาควยถา	
๐ นางเจ้านอมเกลาปรหมมือ	ทนความตามทื่อ
ฉารหาไปพนบิดมา	
๐ นิงไวหมิดไ้เจรวจ	ครันจัวชคักชา
หมิดไ้ลูกบาก็เกรงใจ	

๐ อีตอัคชินทรคปราไซย	ว่าเจ้าสองไทย
เจ้าไปยแล้วบาลีหลัง	
๐ บิคาตามมาร้องสั่ง	สองครึ่งสามครึ่ง
สั่ง ๆ จันมาลับตา	
๐ พระพุทังขัฏฐกยา	ทริควาอหนิจจา
บุตรีบุทรานิหมมี	
๐ เจ้าไปยอยุสัถกปี	กลับมาทานี้
ยักกรี เขาจักเสียใจ	
๐ จักชกัเวื่องเนืองไปย	กระทองสองไทย
อยุไนยพระปัดญสาหลา	
๐ สองกรสัคประวีรคณาคา	เจียนรุกรานารชา
นับมาเกือบจ้ใจสัคเคือร	
๐ อยุมานาคาจุคเหือน	พหนายาเหือน
กลับไปยเมืองไยญุสาหลี	
๐ เจ้ามาศรีหาทักปี	กระทองสองสี่
ปราชนีจรัล่ำตาย	
๐ มาหาพทาเมยาย	เจ้าจ้เหียวผอมกาย
ลูกชายเจ้าครองสองเมือง	
๐ พังเทาสองเจ้าโง้งเงือง	ชวนนางยางเบื่อง
เจ้าไปยกราบบาทพณลา	
๐ รือศรีอวยพอรสองรา	สุกษะภาละ
สองราจำเมรีนจำเมรีน	
๐ ภาระแก้วลาแล้วจรัเค็น	เปื่องมาคณาคเม็น
เค็นคิงมาถึงอัคส์คอร	
๐ งามสัณมารับเอาสอร	พมินณรินทอร
ภาระอ้งทังแพพระขัน	

๐ สองทรงมน้อยไปพลัน เวียนวันทักขึ้นอาสัณ	น้ำเกาะเกาะหัน
๐ สบจับเกาะรับโคคัม เกาะพลาหมามพ้อมแนวปา	ฉันทนาฉาลัม
๐ ถาศรี เญยตุลลยา เอกกาแถมเคียว	สองลักลับมา
๐ ทังคักเบี่ยงภักเเลเหลียว แลเหลียวจันลับพิพา	ภระคุณอยเปลิยว
๐ ม้านิงวังโจนโนเนนา ทักสนาซีซ่มรุ้ง	ฉาบฉายปลาปลา
๐ แกกแกวแกวทังกิงวัง ส่งสัหวานพลองโมโบรง	พลับพลึงทึงทัง
๐ เขี้ยวแลนคักวคไชยไปโพรง ฉิมหายทายโหลงเสียเปล้า	ใบรักหักโงง
๐ น้ำเกาะควาง ๆ หวางเข้า บึงบางทางทหวยหาร	ฉองแกวแนวเน่า
๐ ท้าวซิมมิงอาชาซาร กษมารฉิงจากภาชี	ฉิ่งโนนไฟรยญสาร
๐ อยุคฉิมชัฒทาวาจิ สูงไหญ่โยนบังสุริยา	ปีต่นพระไทรยสี
๐ นำไสยโนนธารฉารฉา ทักสนาพนฉามพวโนน	ไหลยเอิ้นเห็นปลา
๐ ปลานัร เข้าซื้ออันไคย ทีโนนกระสายสิริท	ฉองบาฉองไปย
๐ ภระวัดเทาทักสนาค เตาปลูกกั๋งยังมี	ลัดโนนสินทุ

๐ ปลากัดปลาหมอปลาดี	เกล็ดหนาปลากระหนี่
ปลาหมึกมากมายหลายพันธุ์	
๐ กระแหงหางแดงเป็นหลัง	ลำบัวลำพร้าว
โตนรหนักรักเซแะไฟ	
๐ กระหลุมพุกปลาตุ๊กปลาโค	กระหย้าเทโพ
ปลาซอเอไอหลอนดอนไชย	
๐ ปลากัดปลาหลดปลาไหลย	แอลลิกมิจไบย
เมื่อไคยจสิรพิรปลา	
๐ สองอ้งสะสังคังคา	สะดีกายา
สองราชินจากสากอร	
๐ สองทรวงพสุธาพอร	เส็จแล้วแก้ตัวจน
มาหาหมิงบาภาชี	
๐ พระอ้งทรวงบาภาชี	มาในยวี่ดี
ภูมิซซบปักสา	
๐ โพระโคกโปกบนิณณินมา	ยางยงทงทา
นกกระทาที่ลารหารหนึ่ง	
๐ กระทาทงเกรียนเวียบลง	กระเหว่าไพรยไคยคัง
เข้าชันชันคู้กักร	
๐ งกั้งซังแซวกุกผัน	ซัหมินยนิณณัน
หันล้งตริงทนาภาชี	
๐ ส้าร็กร้อนราบินหนี	นักเปลาเคาผี
เท่าโวมนอร์หัวขวาน	
๐ ข่มน้กม้ามกโณนทียาร	เหาะตบึงถึงคาน
แดนกรุงเมืองไผญุสาหรื	
๐ อาชาวิธมาพันกั	ไกลกรุงบรู๊ย
ภูมิลคเลือนล้งมา	

๐ ทัดสนาแลมุงทุงนา
โอดาเล็กสยงเปื่องนาร

แสรสนุกสุกซ้า

ราบ ๒๘

๐ ชัดเขาเวียงไชย เทนือไทไกลโคลย ฐไปทูกบ้าน เลาภาอื้อปรอ
ว่าหนอนีร้อบ้าน มาแต่เมืองนาร ภาแมร์มา

๐ ทังกระพังหัด เคินเบียดเสียดกัก แหนรัดเข้มทลา จินจามพรามเทศ
ฝรังเสดวิสันดา ยวนลาวพมะ กูลาแขกไทย

๐ ภาวกจันชายหบ หาบทรันหลังค หาบหนุโธนไปย ไทยทูปเสียดเข้า
ลาวทูปเสียดไหมย พวักแขกหลบไปย หาบเนื้อควายมา

๐ จำพวักหลวงเจน โจงกระบาดคาคกระเบ็น ขึ้นเทียมกลางข่า
ใหม่คิดว่าพระ วิ่งปะสีกา หมิโคคิดว่า หัวไครยทไครย

๐ ยังเหลาเขาอ้วน พอจักจันส้วน โยนลึงคองไทย ลูกขึ้นเลินขา
น่วยนาล์ไบย ซองเบียดหบไปย คุณางพระยา

๐ หนุเซาตหลากไนย การอไทรยแกหบร แมค้ำเซาตหลาก
วิวาถแกกัร ไออกระนากปากคัน ไหมแลแตทา

๐ คันทานีกอง ทูกบ้านทูกของ ทูกตรอกทูกทีลา เทาซัษอักสคอร
รืบรอนเซามา อยุคอย์นอยุหนา วังพระพุทธร

๐ ภาระริคยอสิค ภาระอ้งทังฤท เบ็กมานันชอน ตรักถาบความไปย
โหนรไครยวิงวอน ชงเซาณคอร หามแฮอไทรยมา

๐ ทัณการ ทุมแกหบมาน ว่าพระราชาบุคตรา กับควมเหสี
เมริกัลยา ไหมรู้จักว่า นางหนึ่งนางโคย

๐ แจงแลวพระอ้ง ลูกจากแพนทัง ภาระอ้งวิงไปย ตรักถาบเสนา
ลูกยาอัยไเหนย เสนาหนไทย ว่าอัยประตุแดง

๐ ทกสีเข้าไปย ถึงวังอัยไทย กราบเกลาทูนแลล้ง บุคแมกัลบมา
อัยทเวปรตุแดง เสนามาแจง ว่าไคนางนา

๐ นางทั้งสิบสอง พรอมพระพี่น้อง ทรงพึ่งทาสา เพื่อกิจไฉน
จับสไบเยี่ยงบา ลิงจากไฉยา วิ่งบาพันที

๐ สาว ๆ เขาวัง ครันไคยีนสัง ภาระไทยยีนคี่ วิ่งตามนางนา
นอกหนาปรางสี กำหมั้นชัทธิ ย้าใหม่คึดคว

๐ บั๊กเล็กเด็กไซ นังค้อยู่ไกล บ้างปิดปากหั่ว ล้าว ๆ เขาวัง
กฤตังคอกบว นังอุบหลุบหั่ว ลักแลที ๆ

๐ เจ้าสิบสองนาง เสด็จจล้งจากปราง พรอบนางทาสี ค่วงสบอจร์เตา
คามเทาสาหนี พุทอนจอร์รีสี มาถึงบุตรา

๐ พระทองสององค์ ลงจากแท่นทรง จริเข้าบาหา นังลึงกูบเกลา
กราบเทาบิดา ทั้งพระชลมา แมป้าทุกคั่น

๐ ภาระริคฤสิด พระองค์ทรงวิก กลับหลังยังบัน พรอมพระแม่ให้สี
บุตรีศรีทราถัน สมนไยไพยขัน นังนอมหมอบกราบ

๐ ทานเทาบิดา ทรักตามลูกยา เจ้าไยไยยนาร พัวักกอย
ไหมรูกากร หนีฤาเยาวิมาร กังหรีทีดา

๐ เนื้อหน่อกระสัด ปินิดาทรัก ทุมเทาเลาบา นีร่อนคั่นนี้ บุตรียักษ์สา,
กังหรีทีดา บ้วยสินลันยี่

๐ เมื่อวันลุดไปย ปลั่งสอไรไทย ทีไยพริ้งพริบ ลูกรักจึงก่อ
เทาปรุจะเจดี เดีจแล้วลูกลี ไปยหานาคา

๐ ขอบภาระขุนอาจารย์ ไทเกลากระหมอบฉาร เลาเวียนวิชา
เทารับเหไร หลุชบายไปยหา นางนองทศสนา ไนยเมืองยักลี

๐ ลูไปยไยปราง คอบลักเอาบาง ไคแล้วภาหนี บิดารูควา
ติดทาบเทวี ลูภานางหนี ไปยหานาคา

๐ เทาทำสังกราบ อาจารย์ชความ แกรรุงยักสา เทาคัดโคไห
จึงไคักลยา เจ้ากรุงยักสา ชลุดคั่นไปย

๐ ไปยถึงเบื่องบาร ไทเกลากระหมอบฉาร ปักกรองเวียงไชย
สองสามปีครึ่ง คึดถึงคองไทย ลุกใหม่สบายไฉน ฉานทูลาบา

๑ เกบเลาทาง ๆ ถูกผิดคิดต่าง ทารยาสังขา เรื่องหลังฟังแล้ว
นองแก้วฟ้า จบัลดูกว่า เมืองหน้าต่อไป

๑ สองย้งทรงพัง กอจวบสูญหลัง ศรีสไฟโคไทมย ถึงพลัดเมืองนา
ดูบาเสียใจ เมืองวังมลังไนย พจใหญ่กยา

๑ แรกบาแมแล ทั้งป่าทั้งแม สงไสยนักหนา ไทบดกักรับ
ลูกสี่สนทรา ท่วงทีกรียา พักคราไก่อกร

๑ กักรับจิแก แมดิงพิงแด สันยาว่าหวัร อยู่กรไนยปา
นารชาหลายวัน กักรับคักรัน ลูกหนีคักรั่ว

ยานี้ 11

๑ ปางอ้งพระทรงเคช
กักรับรพิคา

นอมเกลา เกษกราบพุนมา
กับทอสน่า เชื้อวงกร

๑ ทัดสน่า เป็นนองถัด
กักรับเพ็น

เทาสวัดลักถาณ
ทาวคันทร์ จักถามา

๑ เสนื่อนทำคุณโหมาน
ปองเฉียวเพ็ญนิวก

เพ็ญป้วยการทรรักสา
ภะมารคาเกิดโหมพัน

๑ ภะรวิญญูจิตตูปิคา
สนิมนางไนยปรางจัน

มีบันชาสังก่าบ่น
ทางชวนกรตกแตงปรา

๑ แดงทองชวาชางชาย
เสื่อสาครอาจารย์นา

เราจโยชินอยผา
เองยาชาแดงให้

๑ นางสนิมบังคิมลา
แกเถานางเซาที

เข้าไยวานางทาทรี
สวันนียา ไยไทมย

๑ โปรดลิ่งไหแตงปราง
ยาเซไยแมไย

จไทมยพินาไทมย
เข้าไยไยแมทองทรง

๑ ทาสาแตงปราสาคร
เพการชักม้าร่วง

ไหปักกวาดทุลิ่ง
ไทมยมีง เทาเสนณ

บางคันไปจุดอวดหทัย

๑ ไนปรางกระจางแจง

ยังข้างหมนางขับ

๑ สองเตาเฝ้าปรุพิมพ์

นางขับกระจำการ

๑ กระจับปี่สีรับ

พวกร่นาคขึ้นเสียงพรอม

๑ ทั้งสองประกองชบ

สองซีกสองนิจทรา

๑ กรันรูงหงสว่าง

สองราพันกานี

๑ สองไทยขึ้นไปยเฝ้า

กลับหลังไปยังปรา

๑ วันหนึ่งขึ้นไปยเฝ้า

ลูกไกรจไทร

๑ เบิกทริบแจกจ่ายทาน

นอกหนาทวาร

ฉบบ 16

๑ บิดาครคิดว่าเออคือ

ชลนียกมือบวงสว่าง

๑ ทรงฟังโปรดสังพระหลวง

เอาแก่โยคย์กัศศี

๑ ให้เสจไนยเจ้าราตรี

ไทรหาคันสิ่งล้งบา

๑ อ่าบเภาขุนนางกลางสลา

บาใดเลือกหนาวาไครย

สิ่งสองแสงสีแว่ววัน

ชวนกันจับรำคับการ

พวักนักสนมหมู่เซางาน

หมู่เซางานทำเพลงกลอม

นางโพนพิลฉนวนแบบอบ

นั่งขับกลอมเจ้าสองรา

สองปรุพิมพ์ในทองปรา

สองไสยาในบราศรี

แจงกระจางจบปรางสี

จากนิจทรีแก้วดินลา

ปิ่นปักเกลาเทานิกุา

โใจเจตคนาจอทำทรา

หมู่แกลเทาแจงข้าวการ

โปรดกระหมอมารเทคินคา

ให้กรบการปลูกสาหลา

สักสืบหาทองโคยมี

จตุกโใจโยยมี

การงานทั้งปวง

เพอแขวงไนยมี

นายไพรไทรว่า

๐ ประหลั๑จ๑คำล๑แ๑๑ไป๑	ไป๑ถึง๑ส๑หล๑า๑หญ๑
ส๑ง๑ไป๑แ๑ก๑หล๑า๑ชน๑หม๑น	
๐ ช๑น๑นาง๑กล๑าง๑ส๑ลา๑ยา๑เน๑น	แ๑ง๑ก๑น๑ไ๑เ๑น
ยา๑เช๑ื่อ๑มา๑ป๑ด๑ก๑โร๑ง๑ทา๑น	
๐ ล๑ก๑ชน๑ภ๑ระ๑หล๑วง๑กา๑บ๑ง๑กา๑ร	ย๑น๑น๑ง๑พ๑ง๑สา๑ร
ก๑ร๑ม๑ม๑การ๑จ๑ก๑ต๑นา๑ย๑ไ๑ค๑ส๑ี	
๐ ไ๑พร๑ส๑ี๑ส๑ิบ๑ท๑ก๑ส๑ัก๑ส๑ก๑ี	ไ๑ท๑น๑าย๑ท๑ง๑ส๑ี
ค๑น๑ส๑ิบ๑ก๑น๑ฉ๑ว๑น๑คว๑น๑การ	
๐ ไ๑ห๑อก๑ท๑ง๑ส๑ี๑พร๑ะ๑ท๑า๑น	เ๑็น๑ก๑ง๑ด๑ง๑บา๑น
» ๐ แ๑อ๑แ๑ว๑ง๑แ๑ง๑การ๑ทา๑ม๑หา๑ย	
๐ แ๑อ๑แ๑ว๑ง๑ต๑ง๑แ๑ง๑พ๑วก๑ท๑นา๑ย	ไ๑ห๑ไป๑ย๑ไ๑ก๑ล๑บ๑ไ๑ก๑ล
เ๑น๑ไ๑ท๑กา๑ว๑ค๑ส๑ง๑ล๑ง๑มา	
๐ ก๑ร๑น๑ถึง๑ว๑น๑สุ๑ก๑ป๑ด๑ก๑ส๑ด๑า	ร๑ด๑เส๑า๑เ๑า๑มา
จ๑า๑ค๑า๑ต๑ง๑ท๑ง๑เช๑ื่อ๑แ๑	
๐ ท๑ำ๑ม๑ร๑ว๑ก๑เ๑ีย๑ว๑ท๑ร๑ว๑ค๑ค๑แ๑	๑๑แ๑ม๑ย๑ว๑ย๑ช๑ว๑ย๑แ๑
ร๑ด๑แ๑น๑ญ๑ค๑ฟ๑า๑ก๑จาก๑น๑ง	
๐ น๑าย๑กา๑น๑เ๑มา๑ย๑น๑ง	ว๑ง๑ว๑น๑จ๑น๑ร๑ง
หล๑บ๑ก๑ล๑อน๑ไ๑ส๑ไ๑เ๑เ๑ม๑น๑	
๐ ท๑ำ๑ฝ๑า๑หา๑ค๑าง๑ห๑าง๑ปร๑ตุ	ง๑า๑บ๑แ๑ง๑แ๑ง๑ค๑
ท๑น๑ก๑ล๑าง๑ก๑ร๑ะ๑ห๑าง๑ก๑น๑น๑ไ๑ค๑ย	
๐ พ๑น๑ก๑ง๑า๑ร๑ป๑ลา๑ค๑ล๑น๑ไ๑ท๑ย	เส๑๑จ๑แ๑ล๑ว๑ค๑ว๑ย๑ไ๑ว๑ย
เ๑า๑ไป๑ย๑ท๑น๑แ๑ง๑มา๑ว๑การ	
๐ โป๑ร๑ค๑ไ๑ห๑ก๑ร๑ะ๑ห๑อบ๑ป๑ด๑ก๑โร๑ง๑ทา๑ร	ท๑ำ๑แ๑ล๑ว๑เส๑๑จ๑การ
น๑ี๑ร๑อบ๑า๑น๑เจ๑ง๑ท๑รา๑ม๑ภ๑ระ๑ไ๑ท๑ย	
๐ ป๑าง๑อ๑ง๑เท๑า๑ป๑น๑เ๑ฝ๑ไฟ๑ท๑ร๑ย	ย๑น๑เส๑๑ห๑า๑น๑า๑น๑ย
พ๑ระ๑ไ๑ท๑ย๑ร๑ี๑ร๑ี๑ป๑รี๑ค๑า	

๐ จิ้งสังแกเหลาทาสา	ของธวัณนิกา
ขันบาไลไนโยโรงทาน	
๐ หัวเผือกเข้าแปดดอกเข้าสาร	ม่เภาแล้วคาร
เคี่ยนอยกล้วยออยหางกัน	
๐ อีกทั้งการร้องออยงัน	ถาดอ้วยควบัก
หรืออ้นหิจักทำทาร์	
๐ เงินตราแพร่ผ่าทุกประการ	เสร็จแล้วเซางาน
ช่วยขันเกรื่องทานออกไป	
๐ จัดกันให้ทำครัวไฟ	หมูน่านาไป
จโคอาโสกินอย	
๐ ฟืนไฟไวยจากหมากพลู	ชาคสิงโดยอู
บอกมาไหรชาวการ	
๐ โปรคไหาพราบน่านาจาร	ไปยหามาการ
ทานนัรจักบาพูน	
๐ หนีคคหิมังอ์คคุณ	ตั้งให้เป็นขุน
ไนยวันหิจักทำทาร์	
๐ ทานเป็นคนเข้าไยการ	ทานเป็นพิพยาร
ยาไยรักไครยหังไครย	
๐ เสหนาอาดาลังไป	ไครยเป็นผู้ใหญ่
เซ็นไยไคคิธีะยัค	
๐ จักกล่าวถึงเขาจัมบัก	รว่ากระรัก
ไทหารเขาของนา ๆ	
๐ เขาเมืองแนนนเนื่องกรบา	เพการชรา
อพัลลิกพเซ็นไย	
๐ ข้าทาคเขาตลาดไกลไกล	ทางรับพระทานไป
ไยตัวเป็นไทยเสียบ่า	

๐ จักกล่าวถึงเจ้าชีเม่า เข้ามารับเอา
หรือเหล้ากินเมาแบบตาย

ร่าย ๒๘

๐ จังเจื่องเรื่องราว ที่ไหนไปเลยเล่า สองเงาทนาย จนยังแถมกระดูก
เพียบลูกหลังหาย เวหนากาย มาหลายขวบปี

๐ อัดเซากิรคำ ราตรีปลุกปล้ำ เพราะกำกอร์มี เจาชแรงแงอ
ผอมคังซากผี ไคภากายี เพราะหักฟันชาย

๐ วันหนึ่งเพื่อบ้าน มาบอกลัการ แก่ตากับยาย ว่าพระภูหนาร
ไทรารณูตาย แก่ ๆ เหนืออนาย อายายเทาโคย

๐ ยินเพื่อนเช่าเลา ทายายลงเงา คีเนื้อค็ไย ช้วนว่าตาเจ้า
ค้เขาเร้าจ้ไปย ไคลักหนารใหญ่ กินโคหลายวัน

๐ ทาว้าแกยาย ยานอรโหสาย คีนแทโกยชั้น เสียโลกตามที่
ไผล็กไผบัน เข้าสารครึ่งชั้น ทัมกิรแล้วก็ไปย

๐ แฉ่ยั้งคัลฉีน ยามเมื่อคักคีน ลูกขึ้นผิงไฟย คิคถึงความหลัง
เนคคัลถึงไหลย แตกอรแต่ไทรย ฟินไฟยไครยผิง

๐ มาทักเซ็นไย ฉาหาใหม่ไฟย จันงเอย็นเป็นลึง ทาลูกขึ้นกอร
ยายแกนอรคั้ง ยังนอรคั้ง ลูกขึ้นเทคยาย

๐ ยายยินตาปลุก กระหับเทายายลูก มาชำมระกาย ทัมเข้าเปียกกิน
สองก้นทนาย เขามานิงชาย แดงกายเขาไปย

๐ ทั้งสองเมียฉว ปิดปากปร้ตกรัว เพลือกหัวบันโคย ออกจากคามัง
แกก้งเขาไปย อคสาภาไย เขาโนยนักมัว

๐ ไปถึงโรงทาร์ ทาเหลือกลักลาร ลัก ๆ ทกประหมา สองเงารำเค็น
เห็นนางพระยา เงาทั้งสองรา ทักปร้หม่าบ้าไย

๐ ความกลัวทัวแขง ปากฉันรแหง เเทียอยโคยไหลย บิงชายทั้งนัน
แฉกคันเขาไปย สองอยแต่ไกลย ไหมสุเข้ามา

๐ ปางนางสิบสอง พรอมพระพี่น้อง สิบสองฉายา ทั้งองค์พระรัศมี
ทั้งนางทศสุณา พรอมกระบิลดา เห็นตากับยาย

๐ นังนอกประตู สู่เกาทองมอญ สงไสยโง่หาย จำโคตหายเนะ
ทัวเมเกิดกาย ทั้งตาทั้งยาย คลับโคลบารดา

๐ มีเสาวนีสั่ง แกสาวเขาวัง ให้ออกไปหา หนึ่งทัวเอาไว้
ทั้งยายทั้งตา บอกแกสองรา ทัวยาไปกอร

๐ เขาวังพังนาย มาหาทนาย เล่าความทางบ่ร ทามว่าทนาย
ทัวยาไปกอร ภาเข้าไปนอร อยู่ในโรงทหาร

๐ ทนายโคตพัง ผันหน้าหลัง ทาเหลือกลักจาร์ เข้าภาทัวไป
ไว้ในโรงทหาร มอบไทมายการ เขางานกลับมา

๐ สองเถาเข้าไป ในมัตตูลสาโหลย ตกใจนักหนา ทั้งสองผิวเมียบ
เสียนาเสียดา เล่นตามเข้ามา สันยาคือ

๐ เป็นสันทนคานหนาว ดอนใจว้าว ๆ ทาข้าวครือผี ภาภูมิโหมบ
ก้วยทากี้ดี คำเขาวังนี้ เราจันนี้เกิดหน้า

๐ กัมนามัรอย ทั้งใหญ่ทั้งน้อย เข้าปลอยออกมา ทานเกาะทัวไว
แตยายกับตา ภูมิใครจ้มา แดตาแค้น

๐ เล่นมารับพระทาน เสือมรหรือรำการ เอ๋มาไสยกัน จะสุกระโหลก
จะหนีกระโหลก พาทาแค้น ใหมฟังคำยาย

๐ กูว่าจ้ไปปลา เก็บผักเก็บหญ้า มาเทียวหรือชาย ทาเถารั้งกัง
ใหม่ฟังคำยาย ยามเมื่อวันวาย ใหมคายแตตัว

๐ ใหมกลัวบาพก่า เจ็บแล้วใหม่จำ ทายโง่กรั้งหัว ทาฟังยายตา
แกว่ากุกแล้ว นังบุบหลุมหัว อยู่ในทรงผา

๐ จิงนางสิบสอง พรอมพระพี่น้อง ทรัดเรียกทาสา ผีเจ้าเดินออก
ไปนอกสาหลา ตามยายกับตา แกบาแต่ไทมย

๐ ตามให้รู้ทาน ที่กินดินดาน เห็นโคโกลโกลย ชักโซ่โดยตาม
ลองนำบรือโคย ไปยแฉแม่ไปย จิงไวยกกลับมา

๑ เจ้าเฝ้าไปเฝ้าเจ้าเข้ามา	อยู่เฝ้าสาหลา
ไปยกมายังวังใน	
๑ สู่เฝ้าแล้วแล้วออกไป	สั่งสาวเราใน
ให้ไปยกสองเฝ้ามา	
๑ นางสนับนังแล้วลา	ออกไปใหม่
ถามว่ายกไปไหน	
๑ ทานใช้ให้พาไป	พาหรรษาไป
โปรดสั่งให้ไปไหนวัง	
๑ ทายาครันไคยพัน	ดูขึ้นกุงกั
ละล้าละลังดักการ	
๑ วุ่นวายทนายคิคอาน	ทำบริวาร
คิคอานจกาทัน	
๑ ทาแก้วแม่ทาศรี	ถาอยู่ที่นี่
ตากักไปซัดสักปรุเดียว	
๑ เมื่อทักกันก็หนีกับหนี	ลี้มเล้าเส้นเสียว
ลักประเดียวตากักกลับมา	
๑ สาวโซหมี่โกล้งกา	ทาไปจ้ไวมา
ฉารจกัเคราตาทอ	
๑ สองเถาเค้นกอกนอกปรุ	เดินไวไปสุ
เข้าอยู่ในยี่ไม้ไผ่	
๑ เฆางานเห็นนารตามไป	เข้าโกล้งไม้ไผ่
เรียกไปยกขุนตา	
๑ เถารายแก่ใหม่อยาก	ถามว่าตา
ทวกลานไปอยู่ทำ	
๑ ออกบาชากาทไป	ทายาทักใจ
ทานจกัทำโดย	

๐ โปรดให้ข้าออกมาหา เงินทองของตราชทาย	ทหารจิให้แพร ฆ่า
๐ ออกมาทั้งตาทั้งยาย ภาตากับยายเข้าไป	หมานางทั้งหลาย
๐ ยายตักกำหนามาใจ ถึงไถยมากล้นวิภา	พันที่อุบปรไพบย
๐ สิบสองพิภพองคมา เล่นมากอดบาคชัณนี้	แจ่งว่ามารดา
๐ หนีไคพุดสิงไคยมี สลับกับที่ทหารยาย	สิบสองบองพี
๐ ยายทหารพิจหน้าทวกาย สวาคเป็นราชบุคตรี	ปรจักแจ่งวาสา
๐ กอรประคองสิบสองเทวี สลับกับที่ควยกร	สองเถาเส้ากริ
๐ ปางอ้งเจ้ากรุงไอยสวัน สนคินชวันหมัคัง	เห็นถึงเมียบวัน
๐ จึงเข้าปรกกองทองอ้ง ควนหาบาปลั่งชีวา	โอยอดเขาวนัง
๐ ท้าวสังไหเร่งไปยหล ไหมมายังพระชคมาร	พระไอรักสา
๐ เชาววังรับสังนีร้อบาน หมิ่นนารมาถึงภมี	จากพิบพินาน
๐ ทนป็นพิบพาทรี บัดนี้มาสินสังชา	ว่าพระชคนี้
๐ พินินไคยินทาสา สองราก็เร่งรีบไป	พรอมพระพินิดา

๐ พี่เลี้ยงแม่เฒ่ากุ่มมโน	ทางขึ้นตกใจ
ถามไถ่ไปใหม่ใครจัน	
๐ สองกิ่งคันถึงปรางจัน	เห็นอ้อมเฒ่าวัน
แป้นวีรวางวาย	
๐ ทัศนเห็นตากับยาย	สองรามาเกย
ทาบย่นเฒ่าไถหนย	
๐ พังครัดกระสัดตอบไป	หนีโซ่ในไกลย
ทาบย่นทางฝ่ายบุตร	
๐ สองเจ้าเห็นพระชลมา	ของทหารมารคา
จึงเจ้ามาเข้าใจการ	
๐ วันวาเข้ามารับพระท	นางครุการ
ให้คนไปภารภามา	
๐ จวนกัใหม่ท้อจระ	สองควานนำตา
โศกาเกลือกกลิ้งนิงไป	
๐ ภาระเจ้าพึ่งเทาก้าวไชย	โศกโศกาไลาย
ชลไนยไถลยอยผอยผ่น	
๐ เทาเข้าปรคองทองออง	สนสินขึ้นพั้ง
เสียแล้วหาแก้วลูกอา	
๐ เทายักษ์กระกรคลำอร	ทนมอกบิดา
อรายังรูนอนอย	
๐ จึงสั่งเขาวังว่าสุ	เรวหราชอาณาจักร
ไปยสแนรค์เรื่องพราย	
๐ ๐ เอนำมาลาประปราย	จับทวังกาย
ลบลายทวากายอัน	
๐ เนคบลันทางพินกาย	สินทั้งสิบสี่
คอยไคสับประคี่ขึ้นมา	

๐ บ่ายยึกเข้าพระที่ค
เซคณาสืบ เอจ เสจควา

สเภาทองนองยา

๐ บ่ายทาวินมาโดยตาม
รูปทองบุษของญไคย

วาทไฉนงาม

๐ เหล้าพิบออกแถมไป
หนอไทย์บุคของนองเภา

ยาแถมงแกลงใจ

๐ ทางคิกทางปิกเงื่อนเงา
มาเลาจเคื่องบพิล

กรันจเก็บความเกา

๐ บ่ายเห็นนางทศสนาริ
เป็นพระบุตรีไคย

ลูกแม่คั่นนี้

๐ แว ๆ สเภาแกวบออกไป
อริไทย์บุคเทาัยกสา

ลูกลโโกโคไคย

๐ ลูกไปเรียนสินสาตรา
มารคัจจทรานภระไทย

ไปยโคนางบา

ขานี้ 11

๐ ปางอ้งพระทังวิค
ตามนางที่ปรางไนย

ภระวิคณสิคิวิคิไกรย

๐ จ้อยทีไนยวัง
เราทมิชคักศา

เป็นอยางกรไทรยทานทีมา

๐ ถากลับคืนสวาน
ชาวมาและชาวิ

หฤจักกลับหลังยังเกหา

๐ เรียกส่วนแลบวนมึง
หนองปลาแลนาไร

ตามแทเจ้าจคิกกัน

๐ ปางนาคสเภาทอง
พระอ้งทังเมจคา

จักปรทานไคสิงสัพร

ทุกสิงอันของเกรืองไซ

ชวป็นหนึ่งเราจแบงไท

อากรไคแกทราตา

กรานวนสนงพระภักศดา

ตามยานส่าจโปรดปราน

๑ พระรถเรื่องยศไกรย
 จึงไปพระองค์งาน
 ๑ แดงตราอย่าซ้ำที่
 เสดหนภาเอาไปย
 ๑ ไหเร่งแต่งคามา
 บ้านสองที่หารัน
 ๑ ตามเรานี้บันชา
 มากน้อยตามแต่ไกล
 ๑ แล้วให้จัดพลไพร
 เอาंनाให้ถึงพัน
 ๑ ช่วปไนจแบ่งไห
 งวควายและไรรนา
 ๑ มหัทไทยพงงรอรองจำ
 บังคบปร้ห่มกอร
 ๑ ดินสอทุกจ้จึก
 เอาตราพระรราชศรี
 ๑ สงไหแกขุนไกรย
 กรันถึงหลว่งที่ปรัง
 ๑ รับสารอาณแสนอ
 พังเส็จสำ เมรจพลัน
 ๑ ถากเส้าบางเกลาฟาก
 สำ เมรจเส็จทุกแหง
 ๑ พิกส์คแลคักคัก
 แคว้ไหพูนกนัน
 ๑ วันภระหัดขึ้นสียกำ
 บุงจากไธยฟากผา

พังอรัไทยกราบพูนสาร
 ส้างชำนารมัทไทย
 ตามเรานี้บันชาไชย
 ถึงหัว เมืองที่พรมจัน
 ปลุกเกหาจิงไวยพลัน
 ไหแผ้วพันทำรวราย
 ไห้จักหาทั้งงวควาย
 แบ่งบันไหโคพันทั้ง
 ที่ยากร้ายไกลชีกขัน
 เป็นข้าไชของยายทา
 โคเป็นของทาสสองรา
 ส่วยเหล่ายาทั้งอากร
 รับชงคาพระพุทธร
 แดงตราพลันไวยพันที่
 กตหมายวันทั้งเดือนปี
 คีปรัพพันปักดลง
 ภาตราไปโดยปรรัง
 เป็นหัว เมืองที่พรมจัน
 พรอมอำ เกอสินทั้งนัร
 จิงกวคักไห้จักแจง
 บ้างเบ็ญจากทำ เซอพนาง
 ทั้งรวปรตคชอบกน
 ไหญุโยทนักปรีบันทัน
 ไหญุคั่นเต็นไปยบา
 จิงไหท่าทรง เกหา
 ทั้งหอนนากอชานกลาง

๑ หลังกาใหม่สูงทำ
เรือนไฟรายรอบทาง

๑ สำเม็ฐเส็จทุกอย่าง
จักว่านารอพัน

๑ ครั้นจ้กัใหม่โหล่นเรือ
โหล่นเข้ากานอไทรย

๑ เส็จแล้วจึงขุนไกรย
กรันถึงกรุงนัมรัง

๑ เส็จสิ้นเรื่องความหลัง
องการันตังที่

๑ ว่าเหว่ยไวยัคนี้
นายรักศรสารสา

๑ เทาทุกเสนาโหล่น
ลาออกนอกถ่าน

๑ จักหามาพรอมพรู
เส็จสับกัณเฑาะ

๑ ถึงนอบเสียนโรท
แล้วแต่จ้อไปรคปราม

๑ ปางปิ่นเรนสน
เอื้ออัครรักชงคา

๑ เสียนเรื่องเบื่องแทะหลัง
แก้วพิลีสองนาง

๑ สิบสองบัณเฑาะ
เร็นสองบิฑุมาร

๑ ทั้งสองทวนเส็จดี
แต่งกายแล้วโหล่น

แล้วโหล่นทำทังคร้วขวาง

ซังปุกขวางโหล่นทางกัน

โหล่นกันคางสัถสังอัน

ทวนที่พังนังเหน้อยใจ

สนุกเปลืองเป็นโหล่น ๆ

นี่ทวนหนามากก็ทวนหลัง

รับกลับไปคังใจหวัง

เขาโหล่นวังทวนคั

ภระอังกัวงทวนบทศรี

แกมมตรี เทาพระยา

ทวนเราพิพรบันสา

เองจักมาบาพิรนา

รับสังโหล่นกุมกรามกราน

วังลุลลันทวนรับสัง

ควมคุมอยู่พิรนาวัง

เขาโหล่นวังทวนคองกราน

ทวนเคามนเสนเสจการ

ทวนอังกัณจ้แมจคา

โคพิงทวนกลับ เขาปรา

บอกกัลยาสินสองนาง

แล้วทริคสังแกโถมปราง

ทวนแต่เจ้าจิกักกาน

อบพิวาคจากสัถาน

โหล่นจ้กัแวงกายา

พิงคัคักรัคั

เขามา เฝ้า เทา เขยพัน

๐ ก็สัณนิพัชรา
 เห็นทานกัลป์คามัร
 ๐ เมื่อนักทุกสิ่งโดย
 จัดแจงแต่งกายา
 ๐ สองเถารับอภัยการ
 ออกจากจากแทนที่
 ๐ สู่เก้าทองอรัโฌมยง
 เสจดีทั้งสองรา
 ๐ สมเด็จพระเจ้าโลเกด
 นิ่งมองพระโรงกัน
 ๐ ตรัสว่าสายสุคไสย
 เร่งไปแต่งกายา
 ๐ ปางนักรบพระบาท
 กราบลาพระภคินี
 ๐ อาบน้ำชำระกาย
 แล้วจึงพระหนอไทย
 ๐ เขมรศักดิ์กับอภัย
 แว่ววาวชาวแดงเหลือง
 ๐ สังเจ้าทศสินาริ
 ไปยส่งสองทนายา
 ๐ พี่ไปยให้บอยชา
 ทศสนาแม่ทรงโฌม
 ๐ ฝ่ายนางทศสินาริ
 ๐ ไปยกวัยเจ้าพา
 ๐ นองทุกโฌมคังจิก
 ไปรคเกลสาพาเจ้ากอร

แยกายทาทั้งสองพลัน
 ที่พระมจันแทกอรมา
 ไซยาไทยมา ถึกหนา
 ทัมเพลลา เร็กยามคิ
 จิก เห็นมาทั้งสองศรี
 สงวาริ เห็นอรุรา
 อธิบผาทรงไหมมารดา
 จึงรับผาผลัดแล้วพลัน
 จึงนิเวคจากปรางจัน
 ผินพักผิเห็นมุกดกรา
 เจ้าจึงไปยส่งยายทา
 ทัมเพลลาถูกยามคิ
 ภระรคราครุ่งเรืองศรี
 เช่าปรางศรีแดงอภัยไทย
 นำอภัยมาทอมเอาใจ
 ทรงพสุธาคควนเมือง
 กำไมลยทรงงามรุ่งเรือง
 ล้วนแท เครื่องประดับกาย
 วันนีพิจักผินผาย
 เจ้าสุคไสยส่วาคโฌม
 จักกลับนาประคองโฌม
 เจ้าจระกรพิชข้อลา
 พังขัคิพนพัคส์ค
 ใดเห็นหนากลายอาวอน
 พระทรงฤคจจากจอน
 ไหนองจอนไปยคังอภัย

๐ เทพพิงวชนังตรัค
 ลำบากยากกลางคอง
 ๐ อคสาป็นเผามาค
 ไชยทุกไคยหนา
 ๐ สั้งแลจันประระชั้น
 บักรบมาคคอยยากยาง
 ๐ ญกอรอับพิวาค
 สิบเอ็จนางแม่ป้า
 ๐ ไหเจามีความสุข
 สัตว์คียามีไผย
 ๐ เหนาหนอนีร้อเบค
 รับอรไสยเกสา
 ๐ นายมาจุงอัสคอร
 อาซากล่าวปราไสย
 ๐ ทรงนังบนหลังพี
 จัไปยแห่งไคยหนา
 ๐ พระอึงไคทรงพัง
 ร้อเร็นเข็นพระไทย
 ๐ ฝ่ายฆางนายราชริค
 สองทัวอัสสา
 ๐ นายฆางภาฆางณัน
 สับคัมปรัคัมไสย
 ๐ โยทาเผาธาเสด็จ
 โหรานังถาคอย
 ๐ ปีแกวแล้วปีไฉนย
 กคองเสาถึง ๆ ไกรม

ว่ากรีสัตว์คณันวุฬัง
 บอคนชนังยาโสกา
 สองบิคุราคพระระธมา
 ทุมเจ้าฟ่ายาอำพราง
 เทาเสด็จณันจากทองปราง
 กลางชั้นเผาพระบิคา
 ล่องนากบิคุมา
 นังพรอมหนาววยพอนไชย
 ชื่อว่าทุกก้ามจักไกลย
 จังเจ้าไผยมีสุกษา
 กุบเกลลาเกคบัคคมา
 แลแล้วเสด็จจาสุเกยไชย
 ภาณันผอนมาพันไคย
 เข็นหนอไคพระระนองยา
 คาบโณศรีจรัยาตรา
 ทัวพียาจภาไปย
 ซินทรงหลังบโนไมย
 ดังไคสวันชันพรอมมา
 จุงมาพอยคไคยบิคา
 เคินกลาแขงแรงเหลือไคย
 พลายแกวรรรางปรไคย
 คุวิไคยงาพรายพรอย
 ก็พรอมเสจใหม่ไคนอย
 ไคเร็กชันคัมปรโคบ
 พังไคยลหอยเหมือนจลอยโณม
 แตรสังรับจับจักไคย

๑ ทั้งสองพานเสด็จ
แบงพรากจากเจ้าไป

๑ ลับเนนมาลับรัก
สืบสองของแม่เอ๋ย

๑ เป็นมีทุกชุกเซ็น
จไปไกลบเจ้าแล้ว

๑ ปางนรนางสืบสอง
ยาใดทุกถึงมา

๑ ทั้งสองสังลูกแก้ว
เสด็จทิ้งขางพลาย

๑ ฝ่ายองค์พระวิศราค
มีโนไม้อริไชยชาน

๑ พระชักสายปึงเหวียน
สามรอบกลับลงมา

๑ ท้อทานทีแก่กล้า
พรอมพรั่งทั้งหมู่ไพร

๑ ออกจากกรุงภารา
ชาวพเนินสิ่งเข็นซอน

๑ สักลึงโยนไพรขพเนิน
มารัดทั้งกักรา

๑ สุริยามาเลื่อนลับ
ทวนายไพรทั้งนร

๑ วิเสดแทงโทกถาน
ถวายองค์พระทรงไวย

๑ บวนไอดกลางพระหัด
เสวยเสจทั้งสามรา

กล่าวคือเฉลยไชย

ไกลยกันแล้วหนีเห็นเหลย

ไกลยอุกรรักหนีโคเซย

แตหนีเหลยใหม่เห็นแจ้ว

หนีโคเห็นพระลูกแก้ว

พระลูกแก้วของแม่อา

กราบทูลของสองบิดมา

เข็นมารคาไปสบาย

เสจความแล้วจึงผันผาย

ผายทิ้งรตปรากการ

สังไหกลาจากสถาน

ภาพพานขึ้นเวหา

ชักลึงเหวียนรอบปรางปรา

เจ้านมหนาสองตาบาย

เต็นนมหนาพระโธมฉาย

แหหบาตลึงพรั่งพรอมสลอน

เข้าโนยปาพ่นาคอร

เสียบอิกก็ทีกพิฤกมา

วิ่งแตกตื่นกลัวโยทา

เต็นโนยปาไกลสาบัน

อยุคประทับโนยไพรยณัฐัน

กะเกณกันก็พืนไฟ

ของคำวหวานยกออกไป

ทั้งสองไทรรับโพชนา

หนอก็สักกัมไอยณูภา

วิคโธชาสามรานาวัน

๐ อิมหันต์แจ้ววนปาก
 ลางคันทินหมากผา

๐ ลางบังนุงจับโจง
 ความขวางตกแต่งขวาง

๐ นายมาตกแกงมา
 เสจแล้วกราบทูลสาร

๐ วาเงยเหวี่ยงเสटना
 มารคคชไกรย

๐ บัณฑิตขุนอำมหาค
 คุบพณาระอิดสร้าง

๐ กำมรวกเหี่ยวครวคตรา
 เทาพังจิดราเร็น

๐ ทั้งสองพานเสจดี
 เสจแล้วเหมือนแตกอร

๐ เดินโนยพนาหง
 จับเพิ่นร้อเร็นใจย

๐ มเคื้อโดยตกเคียนรอกาค
 สุกหลนกลางดินคอกา

๐ สิ่งคางรอกกรแต
 สักคณาไผ่นาบิน

๐ ภาระกษณารชานสมอน
 ปักสินบินจับบิน

๐ นกเปเลาพรัดจากค
 โอยยานปาชนิแล

๐ นกกรัเหววรองเรียกค
 เสียงโยคคัโหมคปา

กิพหลุหมากแล้วสับอยา
 จีบไสยทรงกินเคิ่นทาง

คุดโองโองหมขุนนาง
 ไสยสับคับปรคัการ

คุดโองคามโหลธาน
 ตามนัฎาปานเทาครคัไทรย

เองเชื่อนซาออยวักไทรย
 สำเนจรเสจแล้วหญาบัง

รับปรสาคแล้วมั่ง
 คุบปามสังโหมคางเก็น

จับแล้วมากราบทูลเข็น
 กำเพิ่นทรวงหลังอัคคอร

ทรวงนั้แกวกุนซอน
 หมพินส่คองนแหล่อมไปย

ไมโนยคังสลังไสวย

สองฝ่ายทางขวางมัทจอน

มชวักชวาคลุลกลสอน

ปรจ่ากอรจอรอเก้มกิน

สนัรแทรโนยไพโรยณิน

ยินจับใบไร้กินผน

ฟังกัปรทคสน่ายน

ปลายัรุกรณนรองจั่วแจ

เสมือนทวักพรัคผแม

แตจรวครวครวหา

เหบือนกจากนางทคสนา

รำมึงมาถึงบานคอง

๑ ขันนกแล้งใบ
 ซามพ์เน่สิงเข็นซอน
 ๑ เทาสั่งไห่ยุคพัน
 หายเหิน้อยเบ่ล้อยกายรร
 ๑ สามอ้งจรั๋ยากตรา
 ทรายสอากดั่งกวาคไทมัย
 ๑ ทรายแว่วคู้จแก่วปลีก
 สานอ้งสงวารี่
 ๑ ลินส์คหมกเอี่ยมโอ
 คาเป่ลือองผาซุบสง
 ๑ เวียงไชโยยสวน
 ทั้งสาบคูกาบลวน
 ๑ ยางบาคสามนาคกราย
 เทวรุกส์ถ่านนี้
 ๑ เห็นคโคชช่วย
 เทพเจ้าที่เซาเข็น
 ๑ ปรักกัถังจิกจ้ง
 ไคไปรคกระหมอบฉาร
 ๑ ขวับชบรคณูสาไคลย
 สรพันเกรื่องมันดา
 ๑ เส้าคำทำปรกาด
 อาคแกวอันแว่วไวย
 ๑ อินทสองทิวจักชู่ะ
 เห็นอ้งพระทรวงยาน
 ๑ ไชพระวิคสนุกัน
 อยีนอยูนันดา

แลนสบายคลายอาวอน
 จอนถึงแควนแคนพรหมจัน
 พักพั่นสินทั้งนรร
 พนทั้งนรร อยุคอาไสย
 เขาไปหากันพระไทรย
 ไบโยไบยหนึ่งใหม่มี
 งามทีลิกจะแจบศรี
 ทั้งสามกรี่ซำมระอ้ง
 ลินเสไโพขึ้นจากค้ง
 ทรงพสุธาตีค่าควัญ
 ทรงสคันอันหอบหวน
 แลวเข็นชวนพระไอยูกิ
 เขานั่งไทรมพระไทรยศรี
 ช่วคักคี่จำเมริน
 ค้วยไพรภาทีจะเก็น
 เข็นอ้วยพอนให้กิดาร
 นึกถึงอ้งเทวักฆमार
 ช่วเข็นทาไคเบ็จตา
 ไหคริบไปยทั้งนุสา
 ไหเก็กนากังไยไผย
 รอนถึงอาคเทวักคสไนย
 รอนคฤาไฟยปรหารผกาน
 กัดลอคคุดะแผนดินคาน
 ไปยสงทานนระไอยัญกา
 จากสวันลอยล้งมา
 ร่ายกาถาชบโคยปอง

๐ ขบทั้งบัณฑูรสาไหลย
 ราชวัณคังคทอง
 ๐ ขบทั้งพรหมเวียงสา
 เกรียงทั้งทังนงอน
 ๐ เสด็จแล้ววิคสนุกร
 อโนไทยไชยสุริยาร
 ๐ ดูเห็นสาหลาขบ
 ทรวงหายรับกรับ
 ๐ หมีไร้องสาไคยเลา
 แมนแพรจักไคย
 ๐ ภาระกษัตริราชวงศ์
 เขินทานทั้งองรา
 ๐ พังถอยหลาณนอยเขิน
 เพียวคณนอยไคย
 ๐ ดูเห็นสาหลาเล็ก
 แทะหมุณนอยถึงแก
 ๐ แท้ไทรยครั้งแตกอร
 วามิเทวดา
 ๐ บุนเท้อพระหลา^๕เคย
 บุนยามาไค^๕เห็น
 ๐ ยักกลางปรักองชม
 จวบเกิดจวบเนครัก
 ๐ เจ้าอับปรอ^๕บไค
 ฝ่าปรอ^๕แล้วขบเซย
 ๐ อับ^๕จากปรอ^๕บ
 แจกบันกันไปยสิน

งามวิไลยทั้งเกาหง
 เป้^๕หมูกองของบันชอน
 พนักคาคทั้งไฟทบอน
 ทั้งผาณเครื่องการ
 ก็กลับยังวิมาร
 ลามญาแล^๕พรหม
 สามเคารบพรหมชม
 อาหารขึ้นพระไทย
 คฤอังษเจาเทหัดสไนย
 เทหัดสไนยขบสาหลา
 กล้าวาจิณนไคยญา
 แทงกายาจงเร็วไว
 จัร^๕ดำเห็นขึ้นสาไคย
 หองนอยไคยผาลับแล
 งามปรเสด็จ^๕จิง ๆ และ
 แม^๕ยเห็นเป็นผันตา
 ทานใหม่หอรเขจรเลามา
 ขบสาหลาแม่ใหม่เห็น
 กันไคย^๕เหลย^๕ให้^๕จำ^๕เป็น
 เป็นวา^๕คสน^๕า^๕ภ^๕ระ^๕หลา^๕น^๕รัก^๕
 อับ^๕พ^๕ร^๕ม^๕ว^๕าง^๕เห^๕น^๕อ^๕ค^๕ัก^๕
 อับ^๕หลา^๕น^๕รัก^๕แล้ว^๕ข^๕บ^๕เซ^๕ย^๕
 คาร^๕บ^๕ไค^๕ย^๕า^๕ย^๕เบ^๕็ก^๕ผ^๕ย^๕
 งาม^๕ก^๕ไค^๕ย^๕เ^๕ล^๕ย^๕ไค^๕ย^๕เม^๕อง^๕อิน^๕
 หอบ^๕ค^๕ห^๕ล^๕ม^๕มี^๕ร^๕ค^๕ล^๕ิน^๕
 ทายา^๕น^๕ร^๕เอ^๕า^๕มา^๕ห^๕ร^๕ง

๐ ทรงเสด็จแจ้งจ้บปราง
แล้วขึ้นสู่แท่นทรง

๐ บันพลึงเห็นอากาศ
สาบสลายสบายใจ

๐ คึกคักหน้าคางปราย
มีโปงปาไพรภูสิน

๐ ซลิลโคโรไม
โคพังหัทธังครวน

๐ เหลาไฟที่บาสัง
เพียงทางอยางกินแดน

๐ นั่งยามตามไฟโต
ไทรองฆานเสียงสัง

๐ บ้างนั่งโงกซังบ
เพื่อนลักกินเขาห่อ

๐ รุ่งรางสว่างแสง
ตื่นจากแท่นนิจไทรย

๐ เทาจับเอาขันแก้ว
เทาเสด็จออกสั่งการ

๐ วาเงยเหวี่ยงเสหนา
บาริคคชไกรย

๐ เทาเสหนาบาค
คัมพุนเจานักขรัง

๐ สาร์วัคจักครวดครา
เทาพังหัทธังรีน

๐ พรอมพรังทั้งนายไพร
ทงเพียวดูไสวย

ดูส่าอางมีจางอ้ง
สามอ้งร้นขึ้นสูกมไสย

แทนไสยยากที่ปรางโนย
คังไปยโคพีมารอิน

พรหมทวกายเอย็นสหิน
รองโคยินเสียงกรำกรวน

รองโคยไหญอยแต่ส่วน
ทัวหวนโสภสูกมแสน

นอรคอมวังออยหนาแทน
แสนสูกาจักทรุดลึง

ไทรยยาโคคิตทัง
ทูกหนาพิมิไผยก้อ

บางนอรหลับนอรส่ก้อ
กแจกบันเพื่อนกันไปย

ก็จางแจงเวหาโนย
ไปซำมรอะอุทกทาน

ลึงพักแล้วก่เสมสาร
พินอกหนาสาหลาไชย

เทากรมนอยไหญย
แตงพรอมเส็จแล้วหฤยง

ยินปรุสาคแล้วอบัง
คริบตาบสังหมีคางเก็น

จิบแล้วบากราบทนเข็น
ก่าเห็นกลับสสาไหลย

เร่งผันผายชวนกันไปย
เค็นเตาไคยตามถุน

๐ ยิ่งขายมากแจจัน
 เทกแซกเลนปะปน

๐ รู้ว่าทานเสจดี
 ชีรคทั้งคชชา

๐ แลเห็นสาหลาขับ
 ถึงนบอบถ้วน

๐ ตรึกว่าเอ่อเองมา
 นายบ่าวเทาไคยลั

๐ จัดตุ้มกุม เลียนเกลลา
 ๐ ทวนายไพรไผ่บเก้า

๐ ปางอึ่งพระท่งพบ
 ว่าเราจักจรคน

๐ เสนหาฟังเทาตรัด
 นั้หมบาคับพมาน

๐ เทาฟังเสหนาพ
 ท่งเครื่องรุงเรืองไสย

๐ สององทรงรคแก้ว
 ฝ่ายอึ่งพระเจาคา

๐ รัสสังสาหลาแก้ว
 ทัวซาไคอาไสย

๐ ชูลาสาห์เรค
 เทพเจาทานทั้งปวง

๐ ว่าโอคนพระไทรบทอง
 เป็นสามทั้งไอยฎกา

๐ เทพไทยสิงซอนเซ็น
 แฉนิจจากไกลย

เบียดเสียดกันนอยสลวัน

ไปชมบนสองยายตา

ทั้งสองนี้มีวาคสนา

ทั้งอันหักตามาคับกรร

งานทัวจันหาไหญ่จทัน

อบพิวาคมาคบทรี

ถึงสาหลา เราเห็นดี

พืมาค้วยช่วยรับ เรา

กรามพูนเทาพระโธมเฉลา

เหล่าพืมาหารอยคั่น

ฟังสินจบแยมกรหม่น

เอ่งนำหันทางสถาน

ยกพระหัตถ์พูนแจงการ

เซ็นพวนคำเห็นไปย

ณเรนสนทราบพระไทย

พรอบสาบไทยทานยายตา

งานพรายแพรว เล็คเลซา

ทรงคคชางามวิไลย

จำจแก้วคลาดกันไปย

โคเอียนไยเปล้าออกทรวง

ในข่วงเซคพเข้าหล้าง

เห็นคทวยช่วยรักสา

ชาทั้งสองจู้ชลา

จู้ชลาทานจากไปย

ถาลำ เน้นแมนนำไคย

ไปยกกลับมาจู้คั่นคัง

๐ เพชรุกีพื้มาណ
ไ้เพทังสามอ้ง

๐ สัทรุยาพาไกล
สิงไคยพื้รายการ

๐ สาหลาบันคานหาย
บางบุงคณสูงสิง

๐ เทาไ้ยัดโยทา
ฝุงชนพนเกลื่อนกลอน

๐ เคินเคียงเรียงกันไปย
เหมือน ๐ ออกรับสิก

๐ ทงเหลื่องเคินเบื่องหนา
ทรายผาหนาแห่นไปย

๐ เพคเชกเคกเล็ไซ
อ้องรวทริงแพร

๐ บ้างผึงทำงานไ้ทย
เล็ยคุมก้งสทาน

๐ ผานุงของเบ็ยเอง
ผานุงไ้หมคิตทว

๐ เหลาจีนเท็ยวชายหญ
ชายโคไ้หมโคหนัง

๐ ลูกเซยเค็ยไ้มาย
กโ้ชกเอาเง็ยเบ็ย

๐ ผิคแ้ชาขอสมา
ผิคพลึงครึงหนึงโสค

๐ แกเถาสันหลังก้ง
ฉวยเกลื่อคิตว่าสาร

จั้งปรัสคณอรจ่าหน้ง
จงยาบิไ้ยริการ

ไ้แพถายวั้ปรมหาร
ไ้ก่ามจักจากโกลยอ้ง

กักลับกลายเป็นปาค้ง
กลับ เป็นพร งเหมือนแถกอร
จากแคนปามาสลอน

แหหลังหนาโอลาทุก
คนนั้ไ้สยนั้ไ้หบทริก

เส็ยอิกกักทิกคริกครึ้นไปย
ทงแดงบาแหหลังไ้ทย

ชลเขาไ้นยมากเหลื่อแหล
ทางตกไ้จยรองหาแม

แมฉวยลูกพลากลูกหลาน
วันนั้ไ้สยแสนสาบราน

ไ้ล้นจากบ้านทรานทรุมทว
ไ้หมโคเกรงเอาไ้โพทว

ผมชนทวแล้งรัง
ทาบหลังคูลิ้นเกะก้ง

หญกับซังล้นทวเส็ย
ปะแ่งยานิกว่าเบ็ย

ไ้โหไซเม็ยชาขอโ้ค
ถึงแมจคาชากิไ้หมโกรค

แมยาโกรคแกคิฉาน
ฉวยเอาคิตังพลากลูกทว

ทังเส็ยถานชานทรุมทว

๐ บ้างลงอยู่ในบ่อ
 ผ่านงูใหม่ทักคว
 ๐ รู้ว่าทนายตา
 ลูกขึ้นลาล้าง
 ๐ ปางองค์พระโสมเอนา
 ทอไทยในยธนาผาย
 ๐ มาไกลจันทคาม
 จึงลงจากศรไกรย
 ๐ ถับถึงทวารเคว
 ถากถางกว้างไปพบค
 ๐ เสด็จขึ้นถือนักสัจ
 สามเฑาะจรเขาไปย
 ๐ พรอมไปยพรมสาคเสื่อ
 ครอบไปยทั้งโพกหมอน
 ๐ คุไปสินทวจบ
 ฎไคยไครยโกเห็น
 ๐ พิจสุตเป็นทองหับ
 เพศานมุงมารณา
 ๐ มีปากอูยครบครัน
 ยายตาจั่งกล่าวถอย
 ๐ ฝูงคนนับเผ่าหมอบ
 มาชนบุนเจาเนาย
 ถวายทวเป็นชาเจ้า
 เทาจึงตรัสว่าเธอ
 ๐ เป็นมีกิกทุกสิ่ง
 บอกเราแจ้งชอน

นอรพอมเห็นแต่หัว
 หัวเกลือกกัมมมรุงรัง
 กลับเขามาสูเคหัง
 นังมคบิดผาบิดกาย
 เพราพริงเพรียงงานเจ็ดนาย
 บาบเห็นพนเค็นกลุมไปย
 อูยครดถาขางมาไวย
 ทั้งสองไทยลงจากรค
 ทอดพระเนคเห็นปรากฏ
 ที่ไคยคคกวากหมคไปย
 เป็นลคลังนามวิไลย
 ถึงทองไนยแพนณอน
 ไหมโคเหลือเกรียงนังนอน
 ที่เกยรอนทั้งเกยเอย็น
 เหมือนเครื่องขบคตาเป็น
 เฌียงเรือนเจาเทา
 ทั้งฉากพับผาลับตา
 ทั้งวัคตาเครื่องไซสอย
 เป็นซองชั้นหมี่ไชนอย
 เฌ็นหลานนอยนังสมาย
 ทางนบนอบกุ่มกราบไคว
 ฎไคยไคยเจียมเสมอ
 ถึงสองเทาพระลูกแพอ
 แผงอำเภอลอยาวาวอน
 เองยานิงวังไปยกอร
 ขอลิงไคยเป็นไคยความ

๐ ชนึ่งทรงเมียบลุก
 ทำคามกหงความ
 ๐ ชนึ่งโมยลักของ
 พิจหนาไหเขียนขับ
 ๐ ฉนึ่งทวนชวญญ
 ให้พนังงาน
 ๐ ถาไครยเกินไปยมา
 หล้งชาติยาทิด
 ๐ ชรรับทาทิเจา
 ผิจพล้งคร้งหนึ่งโสค
 ๐ ปางอ้งญท้งโฌม
 สัังการ เสงจุทูลสิง
 ๐ อำหมาคุกุมกราบกราน
 จักแจงอญวนไชวย
 ๐ นายหนึ่งไพร่สืบทัด
 ไหวมครบตามราย
 ๐ ทาไคตามรายเสจ
 เหลานี้พัวกชรา
 ๐ ทัวทนายจักไคคี่
 เพื่อนันเนาไจยการ
 ๐ ทัวทนายบรดี ๆ
 หาเสจเหม็จทนาย
 ๐ ทาไคทังสืบทัด
 สืบไพร่นายคนหนึ่ง
 ๐ วีเสคคกแต่งการ
 อุทการามาไสย

จับท้าวญกเขียนบาถาม
 ให้ชักถามไปยตามสัด
 จับท้าวถองแฉ้วมอญยัด
 ทำคามบคพระไอยญการ
 ของปรคท้งดินถาน
 ผลัก เปลื่อนการท้งแปดทิศ
 เก็นเวลาเอาเป็นผิด
 ไครยทำผิดไหลงโทค
 ทาบล่องเทาจทงไปรฎ
 เอาแต่โทคไให้เห็นจึง
 วิไลยโถมยอคเมืองมิง
 จึงเสกจ้เจ้าหยงไนย
 จรค์ลาคลานถอยออกไป
 เกนกันไปทุกทวนาย
 เอ่งเร้งจักบาไห้โค
 เอ่งยาไคคุเบกสา
 ไครยไซเอ็จเห็นจ เมลือยมลา
 ยาเอามาใให้่วยการ
 ทำทอกกั๊บเพือนชำนาร
 เผาปรุ่ทมานของเจานาย
 กฤคสันรีจักมาโค
 สืบทัวไพร่นายคนหนึ่ง
 เหล่าที่นายทรวคอยูกันอึง
 เผาปรุ่ทอยนอรไผย
 ของควาวหวานยักออกไป
 คนที่ตังนังยักถวย

๑ ดังพระหักแล้วบัวน้อค
เส็จแล้วจึงผันผาย
๑ ผัดปล้องพสุทรี
ไสยสทนต์คณิน
๑ นำปฐมาทูลเร็น
เส็จแล้วจากที่ส่ง
๑ จักรพรรดิพยอม
ภระองค์ทรงมหา
๑ ทั้งสิบพระหักทรวง
ทรวงเส็จเสด็จจอน
๑ สามองค์ทั้งไวยูคา
นงนุชสนมไทย
๑ ปางองค์ทรงปร เลิศ
ตรัสว่าเออเองนาย
๑ รวรายฝ่ายปรตุ
บอกมาบาใดแคลง
๑ หนึ่งจิตสิดมิ่ง
ทำเส็จเห็บจุทูลสิง
๑ ไวยูกากล่าวปราไสย
ทวนวัยจักแจ้งการ
๑ จึงปรทาทรวงเสื่อน้ำ
เหล่าไพรทมิอาช
๑ ทางคนใครรับพระทาน
ทางคันทางคีไย
๑ เม้นว่ามากถึงรอบ
ถึงใหม่โกเพียวคำ

เสวยโภคสามสมาย
ทั้งสามสายสังวารี
ชำระองค์ให้มหคสิน
สินเสให้ทั้งสามองค์
ทั้งสามขึ้นทราบทรวงทรวง
ทรงพลีตงามจิตตา
ปรกับพลอยยอบวีศา
กำไมดทองสอสองพระภกร
พทามรุ่งควาคณคอร
ออกนังหนาที่เกยไชย
ทรงพสุทรี เหลืองไสย
คณนุชไวยสัณร่างกาย
วิไลยเค็ดงามเน็คคณาย
ที่เร้าให้ไปยจัดแจง
เองไปยคณินทุกแห่ง
เดาใจแจ้งสันทูลสิง
กราบมาทงพระยอคณิง
แล้วแต่เทาจโปรดปราน
ชาชอบใจแก่เรางาน
ที่เรือนบ้านสถานอยู่
ทั้งเงินตรามีอยู่
โคคนคณูเซ็นชุใจ
แสนสำมรานใหม่มีไย
การงานไสยใหม่มา
ใหม่ไชยสอยเข้าเหลยหนา
ไปยหาบมาก็พอกิน

๖ ตั้งแหว่นัรไสย
 โจนชัยเียวปล้นดิน
 ๗ มอนล้าวรชาวไปย
 ลางคันทงเขาดอ
 ๘ ้วยไศพรแหลบไหญย
 ก็แตกแตกกังฉาง
 ๙ นางเมียบไกรศไศคฉว
 เกร็งไซโคแตกฉง
 ๑๐ ถงเถียงวีวาคกร
 ลูยงโคกไสย
 ๑๑ ปางอ้งพระทรวงสีก
 ตรัควาเออเองนวย
 ๑๒ ขฝ่ายทานไอยญก
 ไซชุกทุกไคยมา
 ๑๓ ยาวาคนอื่นหนา
 เรานอยไกลยตัว
 ๑๔ เจาอยควยไอยญกา
 ทายายโคปคิมไย

ฉมัง 16

๑ ปางอ้งพรทรวงฉรังศรี
 ลาวศรีหมอบเผาคาคศา
 ๒ ตรัควางาเงยเสหนา
 เอ่งเรงเขามาไกลเรา
 ๓ ทางฟังกัหยับนังเพลียกเขา
 พวกเราเขามาตันที

เสาภาไปยรทวสิน
 รไปยสินเขามาขอ
 แหกเทคไทยบอกทอ ๆ
 แกไคยฉนไพบันสว้าง
 เก็นเขาไปยพบเอาก็อ้าง
 ถกถางนอยพลอยแตกฉง
 ใอจากกัหวเค็นไพบเร็ง
 เพราะทวทูกทวว่าไครย
 ลุกชายนัรหึงเอาไปย
 กุจเอาไปยไพบานยาย
 ฉนพระพัทเบียงบ้าย
 เราจไคทางทว
 ทั้งสองศรีกร เทิดหนา
 ความชรามาไกลทว
 เหมือนนิกุมาทักเกิดหว
 พระไอยญกาจอุไหลย
 พระฉานพาเช็นพระไทย
 โดยปรหมารลามราศรี

นังควยไอยญก

มทกไทยรองจา

เลือนทีนังเกา

๐ เราจักกลับไปอยุธยา	ให้ทันวันนี้
เร่งเตรียมโยทีกศรา	
๐ เขาวังรับสั่งแล้วลา	ลูกเส้นไปบหา
โอร้านาคกรายฉวยเฉย	
๐ ยักยงเค้นพลางกุ่มงอย	มือกรางสร้างเสย
สีสะปะพวกโยทา	
๐ บัณฑิตอังกการทรวมา	เร่งแต่งรถลา
ช่างม้าให้ทันห่วงที่	
๐ แดงแล้วกราบทูลพันปี	ขอกราบบໍทลี
คำเห็นจรัสลาจอร	
๐ ปางอังกพุทังทรวงปรี	ฟังสารสุนทอร
เสหนาเขามาทูลสาร	
๐ หน่อเหนากุ่มเกลากกราบกราบ	สองไอยธุกาหาร
คิฉานหลานซคาไปย	
๐ วันนี้เรีกคิมิไชย	พรอบรรคชไกรย
สองไทยยาเสาหมองศรี	
๐ ทุกโสกโรกขไพยไคยมี	ไซคั้นจรดี
ไปยแจงชคิไคคหนา	
๐ ทั้งสองอังกพระไอยกา	เห็นเจ้ากราบลา
ทัทยาไจยหลิวปลิวหาย	
๐ จิงปีวาพิพิปราย	ตรัดถามวาสาย
สวาคยายเจาเป็นฉิมไคย	
๐ หลาวว่าเจิบไซภายในย	บอกไหเขาไจย
แกพระไอยธุก็ไคคหนา	
๐ เซ็นเจาอยุกวบแมทรา	เงินทองเสื่อผ้า
มานคาทำมิงสิ่งฉน	

๐ ไพรผาฯคนทั้งนัร	จ่มอบไทดลานั้น
สรวพันใจให้แก่เจ้า	
๐ ไอยฤๅทาทางมาโสกเสา	เนคไฉนไพลยเคลา
อุบเจ้าพิริบคัมเขย	
๐ ยอดฟ้าจหาไฉนยเหลย	ฉันเมืองพุดเอย
กเมื่อเสาเหลยจกักับมา	
๐ สองเถาเจรวาโสภา	ควยพระหุลานยา
จกลับภาราจากไปย	
๐ กุหนานกรานกรานทญไทย	ลูกไพบเคื่องใจย
สิ่งหนึ่งสิ่งไคยไฉนนี้	
๐ เป็นก็ลัดเลียบก็ลัดไพบคิ	เมนจากญหริย
อุยเจ้าจราตรีกลัไปย	
๐ เทวจาญาไยไพบ	ไพบรฉ้านรไศย
จักชวนทีถินนิทา	
๐ หามไวมหิไคแล้วหนา	ครันจักคักคชา
หลานยาจไพบก็ไปย	
๐ เจ้าจเค็นไฉนปาพนาไศย	ไพบรฉ้านรไศย
จลำนากไฉนนักหนา	
๐ เจ้าไปยก็ไฉนมรคา	ร่วังหลังหนา
นอนนั้งเจ้าจร่วังไพบ	
๐ ลุดสายเจายาไวไจย	ส่วพระฉันไศย
ยาไวให้ไคลยหลานนอย	
๐ หลานรักวงจักฟังถอย	คำเทิดหลานนอย
เจ้าคอยตรีทรีกนกเห็น	
๐ สิ่งไคยคอยท่าคอยเป็น	คอยนิกคอยเห็น
คอยเซ่งบันวาเซียวชาน	

๐ คอยคืคอยไคสำราน	คอยทริกคอยสาร
วาร ๆ จคอยเป็นทว	
๐ แมสอทั้งนี้หวิรว	รักแล้วยามว
บวเลวคอยแจงแสงสว่าง	
๐ ไอยญูการว่าทาง ๆ	สอนพลางสังพลาง
ทาง ๆ รำวานารอพัร	
๐ นายมานายรดทั้งนั้น	นายคัมจรมัน
ภารักคัคเหียมเกยไชย	
๐ ทิ้งสักนิมพระภักไปย	เห็นมิงบโนไมย
หบ่อไทยร้นเขินมาน	
๐ ตรัคว่าฟือชาชาน	นองจักกีนสถาน
วันนีแลพิบไไมย	
๐ อาชาจึงกล่าวปราไสย	จ่าชาอูยไย
เข็นทิ่งหลังชาภาจอน	
๐ ปางอ้งพพทางทิ่งปร	โคพิ้งอัสค่อน
ญูกอนถว้ายกรานลา	
๐ สองเทาไอยสัวักสัคคา	สุกมาภาละ
สุกซังภาะดังมีไชย	
๐ ไรกมรายโศคลายหายไปย	สัทรหมไย
หนีไปยเกรงกลัวทวิต	
๐ ครุคหัยกะหรัักสัคค	นาคิมพิจ
ทุกทวลฉวฤทษณหมือบ่อน	
๐ หน่อเหมาทุมเกลารับพอร	เส็จแลวแคลวจอน
พทอนขึ้นหลังอาชา	
๐ จึงไหเล็กเลือนรคคา	มัทคเล็กทรายขัว
ชักรจรรคลาคลาจอน	

๐ นายขางขึ้นทางทางนอ	ณีสู่ทางจอน
เทา เบียงักกับรสังมา	
๐ หังหลายคอบสบายเพ็ดหนา	ลัวชาจ้อลดา
มิงม้าภาเทาจู้เจิน	
๐ เทาจักกักบภาเพิน	ขางม้าภาเคิน
ทางคั่นรวเร็นเซินใจ	
๐ อาชาทวนวาวไนย	พิจภาเจ้าไปบ
ไหเห็นฤทธิไกรบภาชี	
๐ อาชาภาเทาจู้คี	เทียมปลายพริกศรี
ผู้มีเทาจักมาเวียน	
๐ ทักสินสาบรอบบั้งเหวียน	เนคนิจพิจส่เพียน
นอมเสียนไหวคุณนิคุมาร	
๐ อาชาภาพรากจากสดาน	เห็นหน่อว้ออาน
นำหนาโยทาภจอน	
๐ ไคล ๆ ฉาบฉวยสิงซอน	เสหนีนีเกร
ขับพันจู้คนตามบา	
๐ ทาบายทางไหโลกา	บายหลังสังมา
พอหนาเจายาล้อมหลัง	
๐ ขวัญทนแกพระบิคุรัง	ลีล่ไพรอผรัง
บอกกว่าแมยังสบาย	
๐ เจ้าไปยหัวใจแบหาย	โอแสนเสียดาย
สุคสายของแม่ไกลบแล้ว	
๐ ว่าโอพรบโพแก้ว	เจ้าไปยคอดคั่ว
ไปแล้วแมของทัพย้ง	
๐ เจ้าปรหม่มบั้งคัมรับสัง	นำพระเนกคลั่ง ๆ
รับสังเจาบั้งคมลา	

๐ หวังสักแว้จักอาชา	ฉาบฉายปลายปา
นึกถึงยายตาอาไหลย	
๐ ปางพวงศลเขาเวียงไชย	เหนือไถ่ไกลไกลย
รองชมขุนไทยเจานาย	
๐ รุบทรงศษาดังเคื่อนฉาย	คฤาองณ์ราย
แบงภากออกไคจากส่ว้น	
๐ คำไถ่ใหม่มีไครยจั่น	ไครยเห็นเป็นผ้น
จักเปรียบเทียบทันใหม่ถึง	
๐ เพพเจ้าไฉนชั้นเกวคัง	จ่เปรียบกันถึง
ตลาหนึ่งทวนเจ้าโองา	
๐ พิธโธมปรีคคี่โถมักหนา	ดาไคกับชา
เราจภาไปไววกอนอร	
๐ เม็นไคจไวพนขทางหมอน	บ้างพช่ออน
เร่าจ่มอนไวจ่มแต่โธม	
๐ รักนายเหมือนจไครว้งโจอม	อดสาแถกโถม
เหื่อไคยไหลยโถมเปลา ๆ	
๐ คำจอนอรคล้าหวเขา	เหนือยทัวเปลา ๆ
ทวกเราสาว ๆ ยาเพลิน	
๐ กล่าวนักเห็นจักชาเน็น	เรื่องหลังยังเก็น
จ่มเพลินอยนักป่วยการ	
๐ กลาวถึงองค์พระเจ้าหลาน	มาภาเหะที่ยาน
จากแคนสฉานพรบจัน	
๐ โพรพ่นเสียงคังสนร์	จ้งรักเลือนลัน
พังพลายโยกยายท่าเห็น	
๐ ความหมอขึ้นนั่งหลังเม็น	นุงผาแดงเห็น
พดเพลินควยสาวเขาไฉน	

๐ เหล่าที่เพิ่งตัดผมใหม่	เลี้ยงจนถอนไรบ
ไกลยทางเขาไปยหมาก	
๐ พี่ใช้ข้างลำบาก	รูปเงางามหลาก
ซ้หมากของเงางามเหมาะ	
๐ แพรศรี เจามีหลายเพลาะ	พี่เที่ยวซื้อเสาะ
ให้พี่ลักเพลาะหม่นอร	
๐ เขาวังโคพังแล้วจน	ไปถึงณเคอร
ชาจ่อนโหสมปราศณ	
๐ นายรศักรคเขามา	แทบไกลชายป่า
เกนคอกไม้พามาจับ	
๐ ยืนไ้แกพวกสาวสนม	หนีคอกจิ้งกรม
หนีคอกพ้อมนองเอย	
๐ คอกไม้หาโคโดยหลบ	เงาเอาไว้เซย
นองเอยผูกไมยตรี	
๐ ลางนางเก็บคอกสรวี	หักแถมเกศรี
นองนี้ใครคุมข้มเพลิน	
๐ เหล่าไพร่เก็บโคพาเค็น	ตามแถวแหว่งเน็น
ตำเห็นแหว่งกบาว ๆ	
๐ บ้างเค็นตามหลังคังฉาว	แลตาแหว่งวาว
กับพวกชาสาวเขาไนย	
๐ ปางองทรงพิบพิตรย	เทาซั่มโนไมย
เหาะไปยไนยทางเวหา	
๐ สุริยยังล้งลัม เมคา	นึ่งถึงสคา
ทศนาวของพี่เป็นไฉนย	
๐ ลหอยเทาเสาสอยไจย	พระซั่มโนไมย
เหาะลงทรงไนยไพรยณูสาร	

๑ ภาระรักทอดทิ้งคนากาน	ชบพริกสาสาร
ชงโคไฟทากี่คานงา	
๑ หอบคล้มจับฟุ้งนาสา	นึกถึงกัลยา
ถาบาควยพิจไคเซย	
๑ แค้นแค้นไจยูกไทรยเหลย	เจ้าโหมโกเซย
ไครยเหลยจ้แถมเทาเรียบ	
๑ รักนุกรักลูกแสนเสน่หยม	รักไจยไครยจ้เทียม
โหมเทาเสน่หยมเรียบรักนวน	
๑ โอเจ้ายอดคนดุดุสทวน	ไครยเหลยจ้เซยชวน
โหมเจาบินนวมุสบาย	
๑ เทาชัพพัคฉิมไม	นึกถึงสุกสาย
สวาคัพพัคฉิมไม	
๑ คำนอนรุ่งจอนไปยพลัน	ชีเกียคนารอพัน
แบงปันเอาแถมองาม	
๑ วาโวโคไจยควม	มูรจอตาม
โหมไซเนื่อควมนายโถ	
๑ เทาชัพพัคฉิมไม	ธาเหล่าพัคโย
ทารักคคชบาถึง	
๑ เสี่ยงแตรแอ็คสนั่นอิง	พอรุ่งพอรุ่ง
ช่วงเขตนีเวคแคนเมือง	
๑ แหกไทยไปยมาหมีเหื่อง	เทากลับก็หับเบื่อง
จึงล้งจากหลังอ็คคคณ	
๑ ไพรทลปล้งทาบปล้งคอร	ปล้งหิวปล้งซอน
บ้างจอนมาหาฟีนไฟย	
๑ บ้างพวยไปยฉวยหมอไหยย	โหมอยากเทาไคย
สารไสยไยหมอลนเอ	

๐ สารบัวท้าวกับเคยต์ได้ อิเหน่กับทั้งทำเรา	เพื่อนเอยแลเห็น
๐ เสียใจไปนั่งกอดเข้า เมียบเราก็อ้วเมียตัว	นอรอดทองเปลว
๐ เพื่อนันชวนกันรองหัว ภาควมาเกินกับเรา	เมื่อน้อยากยากแล้ว
๐ ท้าวทนายให้อยู่เป็นเหล่า ไฉนเป็นเหล่ากันมา	บัวไพร่ไหมยเก้
๐ เหล่าไพร่ไปยแทงเขาปลา ทางคันทางรักสาทอน	ปิกปิกยกมา
๐ ท่ามรวดทรวคตราว่าชาน เหล่าไพร่ให้กินฉนิไพร	ไหมให้กินนาร์
๐ พักทนายให้กินแต่ทนาย ให้กินแยกยายคิดแหวง	ทางคนมันหยาย
๐ สรรวักเดียวปาวจัดแจง ผู้ใดใครยแฝงทรอนม้ง	เหล่าไพร่หลายแหวง
๐ ผู้ใดใครยว่าไหมพ้ง เขียนหลังไสยโรงครกศรี	เรกินทรอนม้ง
๐ จัดเสจเหม็จพักโยที่ ทางคนทางกินอาหาร	พักทนายเสหนี
๐ เสนนายไพร่กินเข็นมาน ร่อเร็กเบ็กมานดักยา	อิมหน้าสามราน
๐ ความชางวางชางวังมา คักหยานาไหม้กั้น	นายร็อคคัสว่า
๐ พรอมเสจสำเบร็จโดยฉวิน โยทไฟรผาไหมยเก้	ทั้งพักโยทิน

๐ บ้างองค์พุทธังโณมนเกล้า เนาว์นิจส์ถิดศาไหลย	นายเจ็กเพริกสเพร่า
๐ กลาวถึงชดเชาเวียงไชย เชาไบบเมืองไพบูลยสาหลิ	เหนื่อไต่ไกลไกลย
๐ ขายของทองปรัสังมากมี อยุคที่สาหลาหนากรุง	เชา เมืองสาหลิ
๐ แดเห็นหนอพร ะสุริวง รฐทรงคุดจอกังพร ะอิน	นั่งอยุแถ่อง
๐ ทรงโณมปรัคคิโธมเนคณิน ไหญยจ เบริบบพินเทียมถึง	รฐรางกาบิน
๐ เนื้อหนิงปลังปลังเต็งถึง ถล้ากลึงคลึงไคสนายเรา	ภร ะพักเค็คณิง
๐ ชนนักรักฉวของเมา ฉวเว่าที่เรือนคักรหวา	ไปบหาของเก่า
๐ ทางคนกลับเชาคามา หมุชนากักรูบาวไปบ	พคเหล็นเจร้จา
๐ ว่าบุดเจาเมืองเวียงไชย อยุคที่สาหลาหนา เบือง	ทาวอยุคอาไสย
๐ ปากคนเชารอบบือลือเลื่อง ขุนนางกลางสสารการ	รุดิงไบบ เบือง
๐ มัคคัไทยพรองจาวาซาน ทาง ๆ ตกแตงศวไวย	คุดขุนกรัมนัการ
๐ ทางเชาทนเจาพไฟทรย เห็นไทยนังบันสาหลา	ทางบุงคไปบ
๐ ขุนนางทางคัณรับมา กลาณาเฝ้าพร ะพวิไบบ	ถึงบักยสาหลา

๑ กุ่มเถาเฝ้าที่สาไหย	เทาทรักปราไสย
เราสมใจทานักหนา	
๑ นิรุ้งยังมีสุกษา	หญาไพยภาภา
คุณแม่มุ่ยอย่างก็ไทรย	
๑ ราชการบ้านเมืองเวียงไชย	แต่เร้าจากไปย
เกษมเทศไพยก็ไทรยหนา	
๑ ชุนนางทางพนเจ้าฟ้า	เทียบหย้าตรา
เจ้าฟ้าเทห่อใหม่มีไผย	
๑ แดโค้วรันทาอาไหลย	ถึงพจรีไปย
ทุกวันนี้ไผเวินเวลา	
๑ วันนีเฑรรักิดจา	ว่าพจมา
เทานั่งคอยถาพรธอง	
๑ ปางปิ่นมุกทุกพทัง	เรื่องอิริคศิริง
มีชิงคาสั่งทั้งหลาย	
๑ ว่าเงยเหวฬวกพันนาย	ชวนกัรแทงกาย
เร้าจักเล็กเชาณัณริน	
๑ พรอมพริงนังอยทั้งสิน	กราบทนทิมบดิน
พมินทร์อมมณฑนขึ้น	
๑ หูจิ้งไคลยคลาทำเหนิน	หมี่ไคแกงเกิน
ซ้เชินเข้าบึงกรุงกรี่	
๑ จักกร้งพรงฟ้งฉคี	จิ้งแทงกายย
ทรงสินไคยกรี่พรธันทา	
๑ เทาครัดเรีบกบิงอาชา	อัสรังฟ้งว่า
อาชาเข้ามาพันทิ	
๑ พรธองขึ้นทรงภาชี	ม้าภาจรัส
โยทิแหล่อมพรอมไปย	

๐ อาชาภาพระพวีนอย	เห็นตามทลาคไชย
คชไกรบริคเรียงเคียงมา	
๐ เขาเมืองรองธมบุณยา	ทางสร้อยเส้นว่า
บุณยาของเจ้าเล็กสไกรย	
๐ ริมเรงโยทนาไวย	ทศดเคียวไจบ
มาถึงประตูไชยหนาวัง	
๐ เทาซึกคักอัสวารัง	เขาไปยไนยวัง
รักษางช้างหลังอุคปลั่ง	
๐ นายช่างภาซางไปยส่ง	ยังโรมันจ้ง
นายรคการคไปยพลัร	
๐ สงไห้ญรักส้านัน	เคียงรักคักควัน
ทั้งนัรยณายสาร์อติ	
๐ ฝ่ายว่าณราทิบบอติ	อาชาภาล
ถึงเกยมนันควยพลัน	
๐ เทาจดจากอัสวารัน	เสหนาทั้งนัร
กัณังหมอบเฝ้าไสวย	
๐ อาชาเข้าภาเฝ้าไปย	อาบน้ามคลองไหญบ
แล้วภามายังโรงทอง	
๐ หย้าค่อมักคัตไลยภามรอง	รักสาปรคอง
หมี่ให้อาชาคาเคื่อง	
๐ ปางอ้งสร้อยวังมิงเมือง	เภาคอยย่างเยื่อง
เข้าสุทองพระโรงรคณนา	
๐ เฝ้าอ้งทรวงอุทัยดา	พรอมอ้งชลมา
แม่ปาสิบเอ็จกัวยกัน	
๐ เทาพู่เสหนาเรียงรัน	ปากคั้วงฟังพัน
หมอบเฝ้าเภาอยู่ไสวย	

๑ ฝ่ายภรรยาคณิสิตฤทธิไกรย ตามบุคสุดใจ
 เป็นกู่ไทรยเจาชาหลายวัน
 ๑ พ่อกบส่หอยโสกลัน ถึงเจ้าทุกวัน
 ไหมรู้ว่าฝันเป็นกู่ไทรย
 ๑ เจ็บไขโรกรัวยายภายในบ ยายตาสองไทย
 โรยไผ่ไผ่โดยบางหรืน้ำ
 ๑ เจาพุ่มนุกิบัติดา ทั้งสองไอย์ญ่า
 โรคาโหมมาถะการ
 ๑ วันเปื้อเกลารัหมอมจากสถาน แดหามคี่ฉาน
 หมี่ไครไหจากคามัร
 ๑ เจ้าเล่าถ่านถึทุกพัน เสมือนเรื่องมานัร
 ทุกอันที่ถล่าวเล่ามา
 ๑ เจาละบิคาบารคา ไปยังปรางปรา
 หองแควมหาไผ่ขัน
 ๑ ปางนาทศน่านีร้อมัน บังคมพุดัน
 รุบพณังแพญนี้
 ๑ ฝ่ายข้างพนักงานเขาที แดงของพันที
 คาวหวานค่านา ๆ
 ๑ มีรักปรากฏไธชา ยกถวายทิศสนา
 เจารับมาถวายสาหมี่
 ๑ เทารับมานแฉ้วควยดี อุทกัถางสี
 พระหักแฉ้วบานไธคดา
 ๑ แฉ้วเทาสวยโพชนา มีรักไธชา
 เจาฟ้าอิมพณัสมันราน
 ๑ บวนปากกลางพระหักหนีนา เทาจึงสงงาน
 นางรับมาเสวยพันที

๐ เสด็จแล้วกลางพระหัตถ์ข้ากักรี้	บัวน้อเฒ่า
แล้วส่งภานไพบาสา	
๐ แล้วจับเพี้ยลัดเพลา	ถวายเป็นพระพักส์กา
เทารับมา เสดวยควมพลัน	
๐ แล้วพาปราโสดสร้งกัน	ทุกสิ่งทุกอัน
แล้วชวนแจ่มจันนิจทรา	
๐ สองเฒ่าหนีจ้งชิดไนโยบาย	บนแท่นมหา
แจ้งว่าจชานีทาน	
๐ ครันรุ่งพุ่งแจ้งแสงฉาน	สองตั้นหมิ่นนาร
ชำบร่อทานแองศรี	
๐ แล้วพาทรงเครื่องรู่จี	เฒ่าแดงแสงสี
เสด็จออกที่ทองพระโรงไชย	
๐ เสดนาพาหุญน้อยไหยย	เขาเฒ่าพาไทย
นโยบายทองพระโรงรค์สน้า	
๐ พาส่งราชการนา ๆ	แล้วพาจรคลา
ไปยเฒ่าชดมาลงศรี	
๐ เป็นนิตทุกวันราตรี	หมื่นโคหมองศรี
โรคาบายีกกลาดไคคย	

รวม 28

๐ บกนึ่งคไว จักกล่าวเล่าให้ แจ้งช้ไปย ภาระชมกัลยา ทศสนาอย่าใจ
บนแท่นปรไพบ ในยทองพื
๐ วร่นาคฉายา คิตถวินจินดา โสกาหมองศรี กิตถิงมิคุนาค
พระราคะสนี ไพบรบุหรี ทานีโคคไคคย
๐ เมื่อแรกนองจาก ยักสาพาพราก จากอ้งชลไนโยบาย กุเอยไพบร
ว่าลุกคย ไคกว่าเกิดไนโยบาย กันเทาัยกสา

๐ กุณั้รชาว วามิดาเดา กรองเมืองภรา เปื่อพระสาหมิ
แจงขกับอกว่า โอศวภูอา เกิดมามีกำ

๐ เปื่อเพนิวาค แตปางกอรชาค ภูเออยเครียทำ ฉานนุกุใด
สางไวอุบปรถำ มาชวชฐคำ ไคพนบิคุมา

๐ ปางอ้งทรงสัค ภูเห็นเบียรัก พระภักหมองรา จิงทรักวาเจา
ไยยเส้าโสกา ไครปให้เจาคา เกือคคัชคไย

๐ นางกุมกราบเกลา พุกับนาคเทา เจาพนพวไย ไซ้ญไคยว่า
ไคคาเกือจไย นองทรักนิกไปย ถึงไคยชลมาร

๐ พระแมเกิดเกค จักทพนาเวค จิกเจครำคาน ปาชนิโสกลเส้า
ถึงเกลากระหมอบฉาน จิงนองรำคาน เกือคคารแคทรวง

๐ ช้งเม็จตา ไคไปฏนริจา ภาไปเมืองหลวง เอียนทั้งสองเทา
คลายเคาอ้งทรวง นำจิกคิกทรวง บวงภระพนกระหมอบ

๐ พระรคไคพัง ลูบหนาลูบหลัง จูบนางพลาถนอม ฐีนนองนิจทรา
เจายาทุกปรอบ พิจูทูลากระหมอบ คังจะยอมให้ไป

๐ เส็จปราไสยสาร สองร่อรันชีนบาน หลับสนิจนิจไทรย เส็ยงไคยแก้วน
สองตื้นทมิไย หนักงานฝายไย ภูคนโทถวาย

๐ สองรับอุทกา สะสงภักทรา ลงไยโยนถาย ชำมระเส็จสับ
สองรำคัมกาย แลวจิงฉันฉาย ไปยเผาบิคุมาร

๐ ถึงนังม้งคัม บินเกลาบอหรม พิริบชีนบาน ทั้งสองบิคุมา
จิงปราไสยสาร มีเพคเหคการ ไคยมาทั้งสอง

๐ เจากุมกราบนาค ทรวงฤทษิคุราค จิงกราบภูณฉอง ลูกรักจักเจา
แกเทาทั้งสอง ช้งพระทอง ทาบลอองเคาณ

๐ กวยเจาทคสนา จไปยเอียนหลมา วังสาปรทูน จิงให้ลูกยา
ภาวากราบท ทาบลอองเคาณ เสมือนเบือ่งแคคฉัง

๐ ปางนัรทรวงฤท เทาไคพังถิด จะแจงวัชนัง ว่าเจาฟไป
จิงไคลยเวียงวัง ละเส็ยบิคุรัง ทั้งกรฐนุหรี

๐ โอฟ่หมุ่หน้า ทั้งแต่เนื้เลา พ้งเสาโสกี เมื่อพระบิดา
โรคาบยี้ ชุกไชรายคี่ พ้นจเห็นไกรย

๐ ครันจักหามไว กรือกว่าศรีสไฟ จะล่หอยนอยใจ พ้นหีซัก
ตามอักษาไสย จไปยก็ไปย ตามใจลูกยา

๐ เค้นกักรี่พ้น หดาเจาจรัคบ ไปยถั่วอาชา ตามนำใจเจา
หมุ่หน้าปราคณ้า พ้งแวงโณทา ไหลูกบาจอน

๐ หดาจไปยถั่วมา ในยทางนภา เทียวหน้าคอร พบแล้วกราบเกลา
สองเทาณเณร ยาไหคคอร อววนคอยหัน

๐ เทายกพระกอรเกย เลียนเกลาเจาเฉลย ทุนแจงอนสน ลูกจไปย-
ถั่วมา ทางนภาคัน ครันจมารี่พ้น จรคนชากาน

๐ โพรกเจาจักกลาค จากสอกลองบาศ ลินลาตไกลยสถาน
จิงโกเมืจทา พยาร้าคาน โปรคเกลากระหมอมฉาร ไหมนานทนกระหมอม

๐ พระขุนยาล่หอย ถึงสอกลองนอย เสาสอยทุกปรอม เสงสินวัชนา
สอกราหมอม เลียนเกลาเจาพรอม ลากลับปรางจัน

๐ นังเหนือพนทอง ส้าวสนิมทั้งผอง หมอมเผ่าเวียงรัน กรือก้งคาหรา
ลอมคว้งพระจันฐ วิเสคโนยนั้น แดงโพชนาหาน

๐ เสงแล้วยักมา ถวายแกกัลยา นางเอือบรับภาร ถวายแกพระทอง
พรอมของคาวหวาน คาวรับเอาภาน ส้มรานเปรมปรา

๐ รับคันโททั้ง จับเอาอุทกัถ์ ลางพระหักดา แล้วบวนพระโอค
คาวเสวยโพชนา มีรัตโอชา ยิมหน้าส้มราน

๐ เสงแล้วกระสัถ บวนโอดลางพระหัก เคลื่อนคลายช้ายภาน
นางรับเอามา พักสาส้มราน เสงแล้วหมีนาร สงไหพาสา

๐ แล้วนางรำคัษ พลุหมากเสงลับ ถวายพระพิศุตา เทารับเสวยแล้ว
พระแก้ววัชนา ทรักชวนกัลยา สู่แทนนิจไทรย

๐ นางบัคณังล่อง พรหมเจียมปรอง หมักล่องผงโรย สิ้นพระขันคังชาง
ไหมวางไวไกลย เชนแทนนิจไทรย เหนือแทนปรัพม

๐ เทาจึงนิจทรา แล่นางออกมา สัมมนักสนิม พีเลี้ยงทรายขาว
โชตนจาแม่แม่ พิจังอุย๋อัม พีรับทองปราง

๐ นองจักลาไปย โพรกนี้จากไกลย จิกใจยอวางวาง พีเลี้ยงทรายขาว
คอยรักสาปราง แม่ส้มสมนาง อยู่กันจิงคี่

๐ กรบมนางพังเจา ว่าแม่หมเหทา เจาจจากปรางศรี อยู่กันแชนหนา
ถ้วนจำวึงหนี ไหมคิคหานี้ บ้างเหลบแถมกุน

๐ กี่วันจเห็น แม่ไวความเข็น แกชาใจยุน ทุกคนจักดา ราชานีรอนัน
โถมแม่เนืออน ไปยแลวไวบวา

๐ นางพังตอยัด นองนี้หมี่ซัก เพราะห้วงนิคุมา ไหมไปยจำไปย
ไหวไทยสงรา ถึงแล้วไหมชา คินสุบรีย

๐ ทาง ๆ วัชนา คอยอดคักจา ทุกสิ่งถ้วนดี เส้จสินเนือความ
ไนยบามราศรี ทางกลับเขาที นิคทราหลับไปย

๐ ชุบพะแจง พระสุริสังแสง แจงจมพไพทรย กีนจากนิจทรา
ทางบารีนใจย ฉล่อพระโอดไทย เส้จแล้วโคลยคลา

๐ เทาเส้จออกนัง เห็นอรัคตะบันสัง เกยแก้วชาลา เส้หนาเขาเผา
กุมเกลาคาคศาคา ชีนอัครวัชนา สังนายสาระถี

๐ เอ่งญออัคส์ว่า ไหพันเพลา ยาช้าทวงที สาระถีกุมเกลา ลาเทาจรัส
ถึงโรงภาชี แถามาไวย

๐ แลวอาบรลทาร สะศรีเส้จการ หมคลินเหือโคย เส้จสับกลับภา
บายูกเครื่องไสย คุมามปรไผย วิจิครคสน่า

๐ พุส่วยหอยแก้ว คุมการขาวแวว ศรีวัจับตา ก็เบาะทองรองหลัง
พินังโสภา สายคักอาชา เผือกายลวดทอง

๐ แต่งครบทุกสิ่ง แพลมพลามงามยิง รคสมัยศรีนอง เส้จแล้วจึงภา
มาถว้ายพระทอง มาแก้วเบื่องบ้อง ถึงเกยแก้วทรวง

๐ นายบากุมกราบ ขยพระอ้งทราบ ไทฝาลองออง มิงอัคส์วาวัง
แลวกังจำหน่ง ตามแต่จทรวง โปรคปรานปรการโคย

๑ เทพพึ่งเสหนา ทรงพรบาททยา กลั้บเขาปรางไนย ถึงนั้ยังที่
ปี่ขลุ่ยปรางไสย แกอรั้ทรมไวย เจาจ้งแตงกาย

๑ วิเศคฝายไวย แตงเครื่องเร้วไวย เเฉจแล้วยั้กถว้าย นางรับเอาภาน
ควาหวานมากมาย ถวายพระฤาสาย เส่ว้โศคนาหาน

๑ เทพจ้งบันโอด เส็จแล้วเสว้โอด อี้นหน้าสำมราน บวนโอดสำอาง
ด้างพระหัดหมีนาร นางเจายกภาน มาเสว้โภชนา

๑ เส็จแล้วนวนปาก ลางพระหัดเสว้ยหบก พรอมทั้งสองรา
ทศนาโฉมย้ง กับอ้งพิศศาคา สะสั้กคังคา ขำบระเหือไคย

๑ หมกสินเสโท ทั้งสองเียบโอด เอย์นรอรึ้นไอย นำบุงฟุ้งท้อหลบ
รัดจนกายไคย ทอมวั้บจับไอย รว้ยรึ้นช้อจอน

๑ สองทรวงพสุา วิจิครคณั้า โสภาม่อว่อน พระทรวงเขมชัก
เกียวิรัดเอว้ออน ทรวงเสือบอว่อน พระกอรทรวงกำไคย

๑ สอบสั้บปรัดบ์เก็จ ทรวงมุงกุดเพ็จ ทำม้งสอคไคย นางทรวงส่อิงรัด
นิวพระหัดคอคไคย ทำม้งปรไคย กำไคยไคยพระกอร

๑ รัคเกลานางทรวง คุงามรย้ง คณานางชีทนอร จั้รู่ทองคำ
สำรับบังออน อย่างเทพอักษร ลั้งมาแกลสวัน

๑ พระทรวงขั้รแกว้ พระขั้นเล็คสแล้ว เหม้บเอว้ทรวงทั้บ เส็จแล้วยางจอน
สายสมอรจรั้ณ ลาวสนมกำบั้หนั้ แพรอมลอมบา

๑ ปางพระรคณูลิถ สูริ้วทรวงฤท นั้งแทนรัคตะนา สิบสองนางนั้
นั้งทรายนั้งขว้า หนูนางโชลนจา เขาเผ่าเรียงรึ้น

๑ ทองพระโรงชางไนย หมอบกดาลาคาคไคย แทนชนคั้กั้กัน
ชางนอกออกญา เทาขุ้เรียงรึ้น นั้งอ้อยเป็นหลั้น คว้ยคิถิกิจการ

๑ ฝ่ายหนอสุริ้ว มุคราพระอ้ง พรอมหมบ่อริ้วหวาน มาถึงหมอบเผ่า
ป็นเกลาบิคุขาร แะปาว้าหลาร จั้กไปยแห่งไคย

๑ วันนั้แปลกจิต ป้าแกลเห็นผิด ทั้งสองสายไคย บอกลั้หุ้บบาง
อ่าพรางไคยไคย สองกราบหนไคย หลานช้อลาจอน

๐ ทั้งพระนิคุมา วันนี้อยู่นา ลาจากณคอร ไปยเอยีนนิคุมา
ทศน่ายาสนอน บิคุราคมารคอน ชักรามมาทา

๐ สู่เกาของโณฉาย แม่จั่งสี่สี่ไฟ ชวันเขาแมอา ไปยถึงณคอร
บังออนยาชา จงเตือนพัคศา ไนกลับมาไวย

๐ เจาไปยแล้วนา ยาทังพัคศา ยารางทางไกลย แม่จ่ากแกเจา
โสกเสาอย่างไคย ไชยทุกไฟย แม่มีไคเห็น

๐ อหนึ่งกรีสอน กรันเจาบังออน รอนนักรเขี้ยวเซน เจาไปยไกลยแม่
แม่แลไคเห็น ทุกโสกโรคมเป็น เจาคอยรักสา

๐ แม่ป้าสังพลัน ว่าโอหลานฝัน ไปยแล้วกลับมา ยายูษานัก
ป้าจักจ้อยดา ถาเจาโถมมา ป้าเสาไคตาย

๐ เจารับกำลัง คุณยาโสกัง เจินอยุสมาย ไปยถึงนิคุมา โทษาณณาย
คุณบานคาไท ลูกไคช่า

๐ ปินกรสัดล้อย ทริคว่าลูกนอย จากอณิคา นอนนังร่ว้งอ้ง
กลางพริ้งคังปา สิ้นสอรพระชันทา ยาไวไกลยอ้ง

๐ สัตฺรหฺมไฟย ร่ว้งรไวย ไปยไนยกลางคัง ร่ว้งกายให้คิ
โณครียาทั้ง เจายาสิ้มหลัง ร่ว้งอ้งลูกอา

๐ จำคำพ้อร ท้าวอวยพระพอร ไทแกบุทรา แม่ปาทัน
อวยส่วคัสศา โรกขไฟภาทา ยาให้ไกลกลาย

๐ ยาโกลนังออน ไชยทุกกรอน โกลสบนสุดสาย สัตฺรทุกทิด
กล่ววิคลูกชาย กำจัตพรตพราย ไกลยสายสี่สมอน

๐ ไชย ๆ ชำณะ ไทเจามีท้อบะ คังณรายพุดอน ชุเทพทั้งหลาย
ช่วยคุมสายสนอน คุมกันมั่งออน จนถึงณริณ

๐ สองเารับพอร กราบลาบิคคอน สู่เกยมาฝัน บิคุราคมาคูรัง
ตามสั่งทริ้งพัน ถึงเกยส่ววัน เรียบภาภาชี

๐ ส่วนมิงอัสว่า ปินเทาเรียบทา วิ่งมาทันที ทั้งสองนิคุมา
จึงปราไสยสี่ ว่าแกภาชี เองภานองไปย

๐ เดินทางกลางพริ้ง ภาณุองสองอ่อง เองจิ้งรอวังไพบ น้ำพังคำเทา
ปิ่นเกลลาพไทรย พยาทกไวย ไวมาภาชี

๐ ครันทวามวย จิงนองตายควย พระจอมโบลี ว่าพลางน้ำทอง
เป็นสองโถมศรี ชินทรวงหลังพี ภิภาเจ้าจอน

๐ ทั้งสองสี่สั่วัก จิงยกพระหัตถ์ ลาภิคุมารคอร แล้วไหวพาชี
สองกริณัณณอน ชินทรวงักสักร เมอนักกัณงเทวียน

๐ อาชาภาเทา เหาะสนอยลอยเคา ทักชีนาวังเวียน สามรณชอมกระแด
คูแลนณเนียร สองเจ้ากุ่มเลียร ลาภิคุมามาร

๐ สองภิคุมารคา เง้งแลดูกยา ไนยเวหาหาร อักสว่าภาผาด
เหาะคลาจากสถาน โคคโคเนโจนทวาร ไปยฝายนรภา

๐ แตะเขาเทาบาบ ทองแตกลมใหม่ ออนกายกายา, อาชาภาคิง
ถึงยอคัพพา เจ้าหอคนอยุณา เห็นปลายเสาทั้ง

๐ ทรักบอกลัลยา โหนนวัคพระคา แลหนาโถมย้ง ชักคักอาชา
ลงบาวันจิง ถึงแล้วสองอ่อง ลงจากภาชี

๐ สองเจาบาตรา ไปยสงทารา ไหลบายกาปี แล้วผลักรบสง
องไนยสะลี สองเจาเปรมปรี สิ้นมนทินกาย

๐ เสจแล้วขึ้นมา ผลัดเปลื้องพสุา ทรวงเกรืองเรื้องพราย อาชานำหนา
ภาพระฤาสาย สองเจานาคกราย เขาไนยอารา

๐ ฝ่ายอ่องพระชี ลงจากกุกคี่ มุนีทกล่สนา เห็นบิงอักสักร
บทจอรเขามา ทั้งสองลูกยา เจาบาควยกร

๐ อาชาภาคิง สองเจาเตาถึง บังคมทรวงัน นาคาปราไสย
ถามไปยไวยพณ ว่าเจาจอบณ มาไยบทั้งสอง

(.....จบคณันันับ เพียงนี้.....)

อภิชานศัพท์ของจีน

อภิธานศัพท์ภาษาถิ่นภาคใต้

ก

กระหมึง	ว	กระมัง
กลิม (ทา)	ก	หลับตา
แกวก	ก	แหวกให้เป็นช่อง
กัน	ก	(1) ป้องกันอันตราย (2) คัวย ขอไปกัน (ขอไปคัวย)
กาหลอ	น	เป็นชื่อคนตรีที่ใช้ประกอบในงานศพ เครื่องดนตรีประกอบด้วย ปี่ชวา 1 เล้า พณ (กลองมลายู) 2 ใบ พ้อง 1 ใบ
กีก	ก	กีกขวาง, กัน, ขวาง
กุม	ก	จับ
เกียน	น	เกวียน

ข

ขลุ่ยขลิก	ก	กระดุกกระดิก
ขวยใจ	ก	เป็นหวง, กังวล
ชมเหง	ก	คุมเหง, การแสดงกิริยาประชดประชัน เรียกว่า "ทำชมเหง"
ขวานตา	น	ขวานตากไม้
ชานเอ	น	"บทรองของมโนรา ร้องเกริ่นก่อนจะออกตัว เช่นว่า 'ชานเอ๋ย ชานเอ ชานให้โนเนโนโน' เป็นคำถิ่นไทยใต้ หมายความว่า เป็นคำบอกกล่าวในเรื่องสำคัญที่จะได้ขับร้องต่อไป คำว่า โน = โนนี่ เอ ก็คือ โอ้เอวีหารชาย" (คัดจาก จดหมายที่ขุนอาเทศคดีเขียนอธิบายใหญ่เขียน 19 มี.ค. 10)
ชี่เย็น	ว	บักจะเย็น, หนาวอยู่เสมอ

ค

ใคร่	น	ไม่รู้ว่าเป็นใคร, คนแปลกหน้า
คาทาง	น	ตลอดทาง
คั่ง	ก	เสียดังกั่งกั่ง
แค (เขาแค)	ว	ไกล ถ้าเป็นคำเชื่อมหมายความว่า "ที่" เช่น แคที่แคบันชัน (คูชี่มันชัน)
คำพลัก, คำพริค	น	"เป็นคำขึ้นร้องปลุกย่อยของมโนรา เช่น ชมนกชมไม้ เป็นทำนองกลอนสี่ ตัวอย่าง 'ฝนหาใหญ่ ไปไหนลำบาก หนทางเดินยาก ลมลงปากแตก คุดซอนหมูกแหก เลือดไหล ตราก ๆ' ซึ่งการขึ้นร้องธรรมดาใช้กลอนแปด" (คัดจาก จดหมายที่ขุนอาเทศกิจเขียนอธิบายให้มูเขียน 19 มี.ค. 17)
ครุบ	น	ตะครุบ ทันทีทันใด เช่น ครุบเห็น - เห็นทันทีทันใด บังเอิญ เช่น ฉวนครุบนั่งลงบนกล้วย - บังเอิญฉันนั่งทับกล้วย (พจนานุกรม ภาษาถิ่นใต้ ฉบับชั่วคราว วิทยาลัยครูสงขลา 2514)
เครา	ก	รอกอย

ง

งาย	น	มาตราเวลาของท้องถิ่น เฉพาะกลางวัน แบ่งเป็น 2 งาย งายละครึ่งวัน กือ งายเช้า งายเย็น
งบองหลา	น	งจงอาจ
งค	ก	กมหนา

จ

จ้ง, จ้อง	ก	โจ้, เจ้น, โจ้, ทรง เช่น ยื่นจ้ง - ยื่นโจ้
จวน	ก	พบ, พบจวน

จิก	ว	กรอย เชน จักปาก — กรอยปาก
เจย	ก	เชย เชน เจยกาง — เชยคาง
แจ	น	กัญแจ
เจ้าที่	น	เทพารักษ์ พระภูมิเจ้าที่

ฉ

ฉัก	ก	เตะ
ฉากหัว	น	คำคำของฉหญิง มักใช้คำผู้ชายว่า "อ้ายฉากหัว"
ฉาบ	ก	โฉบ เชน นกฉาบปลา — นกโฉบปลา เก็บบ เชน ฉาบต่าย — เก็บบต่าย
ฉุก	ก	ยุ เชน ฉุกให้หมาชม — ยุให้หมากัด
ฉียง	ก	ฉา, พัน

ช

ชบ	ก	(1) ชบ คือใช้เวทมนต์คำอา ทำคนที่ตายให้มีชีวิตขึ้น หรือทำให้เกิดเป็นสิ่งที่สิ่งหนึ่งขึ้น (2) ทำสิ่งที่มีชีวิตให้เปลี่ยนจากอย่างหนึ่งไปเป็นอย่างอื่น เช่น ชบสัตว์ให้เป็นคน (3) เนรมิต ทำให้มีขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น ชบศาลา คือเนรมิตศาลา

(พจนานุกรมภาษากัมพูชา วิทยาลัยครูสงขลา 2514)

ชอ, ชอก	ก	ชุก, มัด, ชมวดให้เป็นปม
ชอง	ก	อาการปักของแหลมลงไปในดิน (วันการฉับพิมพ์)
ชะ ชาก	ก	กระชาก เชน ชากข้อมือมา — กระชากข้อมือมา สมควรจะ น่าจะ เชน ชานต่าย — น่าจะต่าย
แช		ชา, ชักชา
เชือก	น	เชือก เชือกพวน — เชือกเส้นใหญ่

ช

ชอง	น	มุ่ม เช่น ชองผา - มุ่มห้อง
ชาบ	ก	แอบ เช่น ชาบแล - แอบมอง

ค

คน	ว	ค
เคี้ยวใจ		ลักประเคี้ยว, อีกลักครุ
ไคแรง	ว	อรอย เช่น ไคแรงอก - อรอยมาก คำพดประชดประชัน เช่น ถกทีไคแรงจัง

ท

ทกเกลื่อน	ก	"เป็นอาการอย่างหนึ่งแห่งความแรกเริ่มของความเป็นหนุ่มเป็นสาว เรียกก้นว่าแตกพาน เว้น พุดเสียงแตก ฐานเท่านั้นเกิดโต แข็งขึ้น และเนื้อแตกเกลื่อนตามหน้าอก เรียกว่า 'เกลื่อนทอง' หรือ 'เกลื่อนมอลา' บางกมีเป็นรูปสังวาลยขึ้นที่อก บางที ขึ้นที่แกบ ปีกองขาวเป็นเงา แขนอยู่ในผิวเนื้อ แต่ไม่เป็นขุย หรือมีอาการคันอย่างเกลื่อนโรคผิวหนัง และขึ้นอยู่ไม่นานก็หาย ไปเอง คนที่เห็นเป็นสวดยเป็นงาม เอาใบพลูไปถูเข้าที่เกลื่อน ของเพื่อน แล้วเอามาลูเข้าที่เนื้อของคน เรียกว่า 'ปลุกเกลื่อน' เกลื่อนก็จะขึ้นตามปรารภณา"

(คัดจากจดหมายที่ขุนอาเทศกิจเขียนอธิบายให้ขุนเขียน 19 มี.ค.17)

ทอก, เเกาะ	น	ทาบหมาก
ทอเข้า, ทอโพรก	น	พรงนี้ การเรียกว้นทางภาคใต้ มีคั้งนี้ แทวาช้อ (วานขึ้น) แทวา (เมื่อวาน) วันนั้, ทอโพรก, ทอเข้า (พรงนี้), ทอเรือ, ทอหรือ (นะวันนี้), ทอเรือ (วันถัดไป)
ทักหัว	น	ก่ำคำของญหญิง มักใช้คำผู้ชาย คำเต็มคือ "ทักหัวพอ"

ทุก	ก	ไม่มี (จำนวนนับ) ใช้กับสิ่งมีชีวิต เช่น ไม่มีลูก สักทุก – ไม่มีลูกเลยแม้คนเดียว ถ้าเป็นสิ่งของใช้คำว่า เต็ม
แต่แรก, แต่ก่อน		ครั้งก่อน, เมื่อก่อน
แต่ส่วน	น	คนเดียว, ลำพังคนเดียว
ไทร	ว	ทำไม

ด

ดก	ก	ดงก, โด่ง เช่น ดกคอแล – โด่งที่ระษะกู
ดก	ก	เขยิบ
ถ้า	ก	รอ, คอย เช่น ไม่ถำกันเลย – ไม่รอกันบ้าง
ถึง	ก	กระทั่ง, ถึง (ภาชนะ)

ท

ทดทก	ก	เรียกอาการสั่น เช่น ตัวสั่นทดทก
ทุ้ม	ก	ทิ้ง ละทิ้ง (บ้านเรือน) หย่าขาด (สามีภรรยา)
เทียม	ว	ตั้งแต่ เทียมลูกหลงหาย – ตั้งแต่ลูกหลงหายไป
ทำการ	น	ทำการงาน ทำกิจธุระ
ทำปรีอ	ว	ทำอย่างไร

น

นาน	ว	ความยาวมาก ๆ เรียกว่า ยาวนาน

บ

บด	น	สละบดสำบาน
บาน	ก	เลิกคบกันเด็ดขาด
บาว	น	หนุ่ม, คำเรียกคนที่อายุแก่กว่า
บาย	ว	สบาย

บุหราน น โบราณ

ป

ปนนัน ว เพียงแก่นัน, เท้านัน
ปลอง ว ทำให้เลื้อบ (ใช้กับเวทมนต์คาถา, ของขลัง)
ปละ, ปลาก น ข้าง, แต่ละข้าง
เปรว น ป่าช้า
ปาไค น เวลาเท่าไร
ปาก ก พบ, พบปะ

ผ

ผรา น ร้านวางของเหนือเตาไฟ ปูด้วยฟากไม้ไผ่หรือไม้ธรรมชาติ
สำหรับวางสิ่งของที่ใช้ในครัว เช่น เกลือ น้ำตาล พริกไทย
เป็นต้น
ผืน ว มากมาย, จำ, เช่น แด่ดอกผืน

ผ

ผ่นหาแก้ว น ลูกเพิ่มขนาดเล็ก บางถิ่นถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ถ้าใครได้กิน
จะหายเจ็บหายไข้ มีคำกลอนที่ท่องกันติดปากว่า
ผ่นหาแก้วตกแล้วพบไป ผ่นหาใหญ่ตกลงตกลง
ผาน ก หั่น, ตัดเป็นชิ้น ๆ
เผื่อ ก ถัก, ไขว้กัน โดยใช้นิ้ว เช่น เผื่อหางเปีย – ถักหางเปีย
(พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ วิทยาลัยครูสงขลา 2514)

พ

พคญ น ขนคญ อาการที่ม้วนตัวนอนเป็นวงกลมซ้อนกันเป็นชั้น ๆ
เรียกขนอนพค (วันการฉับตัวพิมพ์)

พรก, พาก	น	กะลาบะพรวว
พลอ	ก	เฉือนเอา เปลือกออกข้างแค้ไม่หมด เช่น พลอมะพรวว พันรอบ ๆ เช่น นุ่งโสร่งกรอมกางเกง หอ เช่น ใส่พลอผาสะไบ
เพียบ	ว	เจียบสงบ ไบ่เกิดเสียงคัง แม้แต่ไบไบก็ไม่วะคิก
ผาน	ก	เพนพาน เกล่อน เช่น ฟั้นควายพานเล่า — ควายเที่ยว เพนพาน
พุ่งใหญ่	น	เวียกหญฺึงมีครรว

พ

พก	ก	บวม, โน
ฟาน	น	อี่เก็ง

ม

มรับ	น	สำรับ
เมรอ	ว	โง, ไบฺรูประสา
เมือก	ว	เมือก
มักกะ	ว	สัปคน ชุกชน ทลิ่ง คนบวระห่า
มีแก	น	คนแก, คนชรา
เมน	ก	พัมปดั้นเขามา, ร่นเข้าไป, กรอน
แม่ป้า	น	พี่สาวของแม่
โม	ว	โง
เมา	ว	โง บ้า

ย

ยกขึ้น	ก	ลูกขึ้น, ต้นขึ้น
ย่องย่อง	ก	อาการวิ่ง

ยักหงาย	ก	หงายหลัง
ยั้ง	ว	อัย เช่น ยามเมื่อแม้อยัง -- ยามเมื่อแม่อยู
ยึก	ก	ไค
ยิว	น	นกเหยี่ยว เช่น คังไก่มากล้วยิวกา
ยี่	ก	ชยี่
ยึก	ก	ยิด, คิง
ยัย	ว	เหี่ยวแห้ง, เหี่ยว
แย่ง	ก	นั่งกระแทก

ร

รอก	ว	ไหว มักจะใช้กับคำว่า ยก เช่น ยก รอก ไม่อยาก พนไต่ได้ เช่น ไปไต่ รอก
ราสา	ว	มากมาย
รุม	ก	กลุ่มรุม, ทำพร้อมกันที่จุดเดียว
เรง, เบง	ว	ยิง เช่น เรงยิงเรงไม่ไป
แรดไฟ, ปากแรด	น	"หมายถึงผู้หญิงที่เรียกว่าหญิงปากกราย พุดจาจากถางผืนให้เจ็บแสบ แรดเป็นสัตว์ป่าชนิดหนึ่ง ริมฝีปากหนา กินได้แม้กระทั่งไม้หนาม คังมีบทเพลงร้องกันอยู่ในปากได้ว่า เอ็นนี่เอี๊หนค ปากกราย- เหมือนแรด ใครเหลยจะคบกับหนึ่งไค ส่งมาให้กู จะเอา หนอคำพ (เป็นหนอของต้นไม้ชนิดหนึ่ง) ให้นี้ใครเหลยจะคบ กับมึงไค ปากกรายเหมือนแรดเดะ" (คัดจากจดหมายที่ขุนอาเทศคดี เขียนอธิบายใหม่เขียน 19 มี.ค. 17) ซึ่งคำว่าแรดไฟคงจะ หมายถึงแรดตัวที่ดุหรือกลา"
เรียด	ว	แนสนิท เรียบ
เรอ	ก	รือ

ลงสัน	น	"เข้าใจว่ากรอนมาจากคำว่า 'ตกลงคงเส้นคงวา' เพราะปรากฏในเรื่องรางวัลที่ดิน เพื่อเรียกเก็บภาษีในสมัยก่อนว่า 'ที่ดินบางแปลงมีป่าดงพงหนาม ไม่สามารถจะทำการรางวัลได้' เจ้าของที่ดินกับเจ้าหน้าที่จึงได้ตกลงกันด้วยการประเมิน ค่าคละเน่ คำนั่น ๆ กว้างยาวเท่านั้น เส้นเท่านั้นว่า ถือว่าเป็นความตกลง คงเส้นคงวากันโดยไม่ต้องทำการรางวัล' ครั้นเพื่อนำมาใช้ถึงความตกลงอย่างอื่น จึงกรอนเป็น ทกลงคงสัน ตกลง แปลว่า ความยินยอมพร้อมใจกัน คง ตามพจนานุกรม หมายถึงการคาดคะเน สัน กรอนมาจากคำว่า เส้น (มาตราวัดกว้างยาว) หรือมีฉนั้นคำว่า 'คงสัน' เป็นสร้อยคำของคำว่าตกลงก็ได้ เป็นเรื่องน่าคิด ส่วนคำว่าลงสัน ก็คงจะกรอนจากคำว่าตกลง คงสัน ดังได้กล่าวมาแล้ว (คัดจากจดหมายที่ขุนอาเทศคดีเขียน อธิบายใหม่เขียน '19 มี.ค. 17)
ลา	ก	ทา เช่น ลาให้ทั่ว ๆ - ทำให้ทั่ว ๆ
ลาก	ก	ฉุด (ฉุดฉูง)
ลึง, ล็อง	ว	หลึง
โลน	ก	ซัดคอ โดยเฉพาะในการคุหนั่งหรือมโนราจะมีพวกโลนคอยให้ หรือฮาซัดจังหวะเสมอ

วาน	น	กน
เว	ก	ไกว เวชา - ไกวเปดเห่กล่อมเด็กควย
แวก	ก	แวกะ

ส

สากลัว	ว	กลัวว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้, รู้สึกกลัว
สาไหร	ว	ดีหรือไม่ หมายถึงรสชาติอาหารและการคลุกเคล้าคน เช่น คน ๆ นี้ ใบสาไหร — คน ๆ นี้ไม่ได้ความ (ไม่ได้เรื่อง)
ส	ว	กลา เช่น เราส้ทำหิ้งนั้นเอามาซิ

ห

หบ	ก	หยุก (อาการ)
หลบ	ก	กลับ เช่นไปแล้วไม่หูลบเมื่อไร
หวย	ก	เคลื่อนไหว, กระตุกกระคิก
หนักห	ก	หนักห
หน้า	น	กระหอม
หว่าแห	ว	เป็นสร้อยคำ แปลว่า สวยมาก เช่น บังสาวหว่าแห
หว่าง	น	ช่อง ระหว่าง สว่าง
หัท	ก	ปิก เช่น หัท — ปิกประทุ
หิด	ว	นิด
หัท	ว	เร็วแรก

อ

อิม	ก	อึบ, ยึม (สิ่งของ)
อืหมา	น	คำเรียกลูกสาว
อูก	ก	ปล้น, ขโมย, อุกอาจ
อช	ว	สมมรรณ, ม.ก

ฮ

ฮาย	ว	คำอุทาน
ฮึงฮัง	ก	กิริยาที่ทำจริงจัง